
MEDVLLA
THEOLOGIÆ
MORALIS.
Medulla Sapit.
SACRAMEN
STATVS CENSV
CONSCIENTIA PECCATA PR
MONASTERII WESTPHALIÆ
Typis BERNARDI RAESFELDII A°. 1652
Cum Priuilegio S. Cæs. Maiestatis Speciali ac generali
nec non Regis Hispaniarum.

MEDVLLA
THEOLOGIÆ MORALIS

facili ac perſpicuâ methodo reſoluens

CASVS CONSCIENTIÆ

EX VARIIS PROBATISQVE AVTHORIBVS
concinnata

à

Reu. P. HERMANNO
BVSENBAVM è Societate IESV,
SS. Theologiæ Licentiato.

Pœnitentibus æquè ac Confeſſarijs perquam vtilis.

Editio ſecunda ab Auctore recognita, & plurimùm aucta.

MONASTERII WESTPHALIÆ,
Typis BERNARDI RAESFELDI.
ANNO M. DC. LII.

Cum Priuilegio Sac. Cæſ. Maieſt. ſpeciali ac generali.

[illegible]

THE[illegible]

[illegible]

Rev. P. [illegible]

[illegible] IESV,

S.Th. [illegible]

[illegible]

Editio [illegible]

[illegible]

Reuerendiſſimo ac Illuſtriſſimo Principi, ac DOMINO,

D. CHRISTOPHORO BERNARDO, ELECTO ET CONFIRMATO EPISCOPO MONASTERIENSI,

S. R. Imperij Principi,

ac Burggrauio Strombergenſi, &c.

Principi meo Clementiſſimo.

ALterum nunc, Reuerendiſſime Præſul, Illuſtriſſime Prin-

Princeps, Clementissime DOMINE, *THEOLOGIÆ MORALIS MEDVLLA*, in medium procedit, eodem in solio, sole eodem conspicua, ijsdem, quibus Anno M. DC. L. sed lætioribus nunc spicis, botris, baccisq; ornata considens, serenâ fronte, spectatoribus arridens.

Verùm vt arridere magis, magisq; *MEDVLLA sapere*, paucis fortasse desipere videretur, priùs quàm publici illa juris plurimorum iterum voto fieri exoptaret, vicinam, tritamq; iam antea ex Officina hac Typographicâ Aulam TVAM Reuerendissime, ac Illustrissime Prin-

Princeps adire, quàm peregrè abire maluit. Viam hanc ſibi ſponte aperuit benè morata *MORALIS THEOLOGIÆ; MEDVLLAM* illa non adeò antiquam, aut incognitam, TIBI (quia eadem eſt) offerre non erubuit; in eo tamen diuerſam, quod auctior nunc, & accuratior, typiſq; nouis expreſſa Lectorum manus, oculóſque ad ſe, vti confidimus, tractura ſit magis; Immò quia auctior, ideò promptior ſuo etiàm è ſolio, ad TVOS Reuerendiſſime ac Illuſtriſſime Princeps, inclinata pedes deſcendit: ſiquidem TE nouâ etiam dignitate intereà hierarchicâ auctum, Epiſcopali ſolio eminentem, Paſtorali armatum

pedo, è medio REVERENDISSIMI MONASTERIENSIS CAPITVLI gremio electum, ab Apostolicâ Sede confirmatum gratulabunda suspicit, ac veneratur:

Et verò nunc feliciori omine, lætioribus auspicijs, augurijsq; hoc ipso Anno, quo *Cara & Læta rIDebat MeſsIs*, cum communi Patriæ totius gaudio inaugurato, editis lætitiæ signis non vnis, festiuè applaudit; quando & spicas suas, suásque baccas, & botros, vtriusque, quà sacræ, quà profanæ messis lætioris indices, in sinum TVVM Venerabunda *THEOLOGIA MORALIS* profundit; & cum Regio Psalte meritò exultans concinit; *dedisti*

læti-

lætitiam in corde meo : à fructu frumenti, vini, & olei multiplicati sunt (*Psalm.* 4.) Ità est; afflicta heu! diu Germania tota, & Patria cumprimis hæc nostra, post steriles annonæ annos, & turbulenta Bellonæ tempora (quando in alienam messem cum Marte, & Morte falces suas alieni immittebant operarij) nunc tandem, vbi *Dominus Messis* TE agro huic præfecit, sese *à fructu frumenti, vini, & olei* locupletiorem circumspicit, ac gratulatur.

Et sanè sperandum est, vbertatem illam, longè felicioris, diuiniorisq; præsagam fore, vt sub TE Principe, messem etiam spiritualem vberiorem, cuius initia non vno in loco lætissima iam tum suspeximus,

latiorem deinceps, lætiorémque exſpectemus; Atque TVI in Agro Dominico operarij *Venientes veniant cum exultatione, portantes manipulos ſuos.* (Pſalm. 125.) Maximè ſi hac ipsâ rectè vſi *MEDVLLA* fuerint, quæ illorum præcipuè bono, ab Auctore non ſine graui labore conſcripta, editáque, nunc alterùm typis his meis vulgata prodit.

Faxit *DEVS OPT. MAX.* vt illi quidem fructum indè referant centeſimum, alij ſexageſimum, trigeſimum omnes, & aliquem ſaltem (quia pro omnibus eſt, & Clericis, & Laicis) vt omnibus *MEDVLLA ſapiat*, ſed non ſine grano ſalis, (vti loquimur) ſapienter deguſtata.

TIBI verò, Reuerendissime Præsul, Illustrissime. Princeps *CHRISTOPHORE BERNARDE* omnium rerum desideratissimarum *MEDVLLAM*, id est, optima quæque cum *MEDVLLÆ* huius Auctore toties iterum, iterúmque medullitus opto, & voueo, quot apices *MEDVLLA* hæc continet; quot spicæ, immò grana in horreis, quot botri, atque acini hoc anno in vineis prouenêre: illud ad extremum submissè rogans, vt benigno Vultu hoc qualecunque obsequij mei monumentum TVO Nomini erectum respicias, & me, meósque, vti facere instituisti, benigno in posterum fauore pro-

ſequaris. Monaſterij Weſtphaliæ, die 14. Septembris, Anno 1652.

Reuerendißimæ ac Illuſtriſſimæ Celſitudinis Tuæ

Obſequentiſſimus

Seruus

BERNARDVS RAESFELDT
Typographus.

APPROBATIO

R. P. PROVINCIALIS

pro editione altera auctiore.

EGO infrascriptus Societatis IESV per Rheni Prouinciam inferiorem Præpositus Prouincialis, potestate mihi factâ ab Admodum Reuerendo Patre Gosvvino Nickel, Societatis nostræ Præposito Generali, typis recudi permitto librum cui titulus est, MEDVLLA THEOLOGIÆ MORALIS, à Patre Hermanno Busenbaum, Societatis eiusdem Sacerdote concinnatum, ab eodemque nunc recognitum, & auctum; atque à deputatis ad id Theologis lectum & approbatum. In cuius fidem has literas manu propriâ subscriptas, consuetoque officij Sigillo munitas dedi. Paderbornæ 1652. 28. Iulij.

Locus Sigilli.

IOANNES Panhausẽ.

PRÆFATIO
AD
Lectorem Beneuolum.

ANNI *sunt complures, amice Lector, quando iussus fui Coloniæ, eam scientiam in compendium redactam tradere, quæ nouis Sacerdotibus, in tanto munere dignius exequendo, (præsertim quoties in conscientiæ tribunali Iudices sederent,) præsidio foret. Duo hic facilè videbam maximè à me postulari, vt & optima quæque seligerem, & in ordinem, vsui cuiusque aptissimum, dispertirer, itaq; apiculas imitarer, quæ ex optimis floribus vtilissima colligunt, & in aluearia disponunt in ordinem. Inde effecta est hæc* Medulla Casuum Conscientiæ, (*vt aiunt*) *seu* Theologiæ moralis *summa, Enchiridio huic inclusa. Quæ cùm in manus, & oculos plurium peruenisset, visa est non improbari; ijs præsertim, qui priuato calamo eamdem, non sine* labo-

labore, molestiâ, & temporis iacturâ descripserunt. Hinc euenit (cuius aliàs consilij ne cogitatio quidem vnquam inciderat) vt plurium me preces identidem vrgerent, & viri maximi authoritas dignitasq́ impelleret, ac denique etiam superiorum iuberet voluntas, vt publici iuris facerem. Limâ hic aliquâ opus fuit, à qua perfectior prodiret in lucem, quæq́ Authorum nomina, antè desiderata, quotquot in promptu essent, adiungeret, (adiuncta sunt autem hac alterâ editione quamplurima.) Nunc consilium tu meum, & ordinem accipe. Noto nomine, Casus Conscientiæ appello, varias species factorum, de quibus in foro conscientiæ, Iudex Sacerdos sententiam edicat oportet, atque vel vt honesta approbet, vel vt turpia condemnet. Medio tutissimus iturus, extrema plus æquo, vel laxa, vel angusta declinare sum conatus. Quòd si quando declarem, vbi Doctores nonnulli benigniùs senserint, non ideò probo, vel suadeo; sed illud adfero, vnde nonnunquam prudente iudicio, conscientiæ Rector, vel Consultor dispiciat, an esse vsui possit. In sexto quidem præcepto, (vti & matrimonij Sacramento) animus fuerat, per viam adeò lutulentam celeriùs incedere, sed tamen plurium iudicio, &

hîc

hic immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Pauculos porrò errores, qui in editione prima irrepserant, licèt hac secunda speremus emendatos; si quos tamen, amice Lector, præterea lectione accuratiori deprehenderis, eosdem Mihi, aut Typographo liberrimè indicare dignaberis; hic enim commodis tuis omninò seruire studens, tertiam etiam minori typo, & formâ editionem, breui ex officina eâdem subsecuturam promittit. Ceterùm nihil asserui, nisi vel ex communi Doctorum sententiâ deductum, vel desumptum ex probatissimorum Authorum libris scriptísve; eorum in primis, qui hîc eximiâ cum laude versati sunt. Inter quos principes extitêre, laudatissimi huius scientiæ Magistri, P. Hermannus Nünning, *&* P. Fridericus Spe, vterque è Societate nostrâ Sacerdos, *& in diuersis Academijs Theologiæ Moralis Professor, quibus me debere plurimum libens profiteor: vterque enim, casuum summam confecit & mirificè passim probatam, & publicâ luce dignam, quibus proinde liberaliter sum vsus, vt & ipsi similiter antè fecerant: prior enim ex* P. Maximiliani Buchier; *alter ex vtriusque viridario, manu solerti, flores quam-*

quamplurimos decerpserant. Vnde hos omnes æquissimo animo & iure, in fructûs & laudis, quæcunque est, societatem admitto: ita quidem, vt minimam eius partem mihi vendicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, authores identidem allati indicabunt.

Methodus illa & optima visa fuit, & facillima, vt in quauis materia, seu dubio, in primis ex communi Doctorum sententia respondeatur; quæ responsio ceu regula quæpiam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut certè circa eam, casus aliquot particulares resoluantur, vt secundùm illos, & responsionem dictam, alij similes, cùm inciderint, resolui possint.

Quia verò doctrina hæc ferè omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, siue moralium, (vnde & moralis Theologia dicitur) illa verò cognosci non potest sine regula, ad quam vel actus isti rectè accedant, vel à quâ praue recedant, agitur

Lib. I. *De Actuum moralium regulâ, tum interna, hoc est, conscientia, tum externa, hoc est, præceptis in genere.*

Lib. II. *De Præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, quæ sunt quasi præambula Decalogi.*

calogi.

Lib. III. *De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.*

Lib. IV. *De Præceptis certorum hominum statui propriys.*

Lib. V. *De modo discernendi naturam, & grauitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.*

Lib. VI. *De Sacramentis nouæ Legis.*

Lib. VII. *De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.*

IN-

INDEX CAPITVM ET DVBIORVM.

LIBER PRIMVS.

De Regula actuum humanorum.

Tractatus Primus.

De regula interna, siue Conscientia.

Tractatus Secundus.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

Dubium

LIBER SECVNDVS.

De præceptis virtutum Theologicarum.

Tractatus Primus.

De præceptis Fidei.

Tractatus Secundus.

Tractatus Tertius.

De præceptis Charitatis.

* *

LIBER TERTIVS.

De præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

Tractatus Primus.

De I. præcepto Decalogi.

Tractatus Secundus.

De II. præcepto Decalogi.

Tractatus Tertius.

De III. & IV. præcepto.

Tractatus Quartus.

De V. & VI. Præcepto.

Tractatus Quintus.

De VII. Præcepto: Non furtum facies.

Du-

Tractatus Sextus.

De præcepto VIII. IX. X.

****

LIBER QVARTVS.

De Præceptis particularibus, certo hominum statui proprijs.

Du-

Caput

* *

LIBER QVINTVS.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

Dubium

LIBER SEXTVS.

De Sacramentis.

Tractatus Primus.

De Sacramentis in genere.

Tractatus Secundus.

De Baptismo & Confirmatione.

)()()(Dubium

Tractatus Tertius.

De Eucharistia.

Ar-

Tractatus Quartus.

De Sacramento Pœnitentiæ.

Tracta-

Tractatus Quintus.

De extrema Vnctione, & Ordine.

Tractatus Sextus.

De Matrimonio.

LIBER SEPTIMVS.

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

Du-

Du-

LIBER

LIBER PRIMVS

De regula actuum humanorum.

TRACTATVS PRIMVS,

De regulâ internâ, siue Conscientiâ.

CAPVT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit?

RЕspondeo I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectûs, quo iudicamus aliquid hic & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum vel malum, idque vel per modum præcepti, vel consilij. Hæc communiter est recta, dictans quod verum est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quàm sit, v.g. esse bonum, quod est malum; diciturque Erronea, quia contingit cum errore; idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel inuincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit, ideoque nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpam: & hæc

& hæc dicitur Conscientia Recta secundùm quid, siue in ordine ad nos. Ex *D. Thom. Lay. li. 1. tr. 1. c. 3. n. 1. & cap. 3.*

Resp. II. Non tantùm Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti; obligat vt eam sequaris, & si contra facis, peccas; & quidem peccatum eius speciei, contra cuius virtutis speciem intellectus peccare iudicat. Ratio prioris est, quia Conscientia recta est regula proxima voluntatis, deriuata à prima & principali regula omnium actionum humanarum, scilicet lege diuina & æterna. *S. Thom. 1. 2. qu. 19. art. 3.* Ratio posterioris est, tum quia si intellectus voluntati proponit malum, esto malùm non sit, si tamen putans esse malum, vult illud facere, iam voluntas verè consentit in malum, habetque sufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit: tum, quia *omne quod non est ex fide,* hoc est (vt à Sanctis Patribus communiter explicatur) quod non est secundùm conscientiam *peccatum est*; vt dicitur ad *Rom. 14.* Par est ratio, si intellectus proponat aliquid vt bonum & præceptum, esto non ita sit, sed malum; voluntas tamen illud liberè respuendo vel omittendo, consentit in transgressionem præcepti, & peccat. Cuius vlterior ratio est, quia obiectum tribuit actui speciem, prout hic & nunc ab intellectu proponitur. *S. Thom. loc. c. n. 5.*

Ex dictis resoluuntur sequentes Casus, & similes.

I. Putans esse ieiunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non ieiunet. *S. Thom. loc. c.*

II. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit; & si non mentiatur, peccat contra misericordiam. *Laym. lib. 1. tr. 1. c. 4.*

III. Scru-

III. Scrupulosus, licet putet involuntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non sunt liberæ. *Becan. in primam secunda, tr. 1. c. 4. q. 7. Laym. loc. c.*

Resp. III. Si sit Conscientia culpabiliter erronea, iudicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, & peccas, si contra eam, & si secundum eam opereris; grauiùs tamen (ceteris paribus) si contra. *Bresser. Bardi d. 3. c. 5.* Ratio prioris est, tum, quia non agis secundum regulam humanorum actuum: tum, quia voluntas cùm per se sit cœca, debet sequi rationis iudicium: si enim perseuerante illo iudicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cùm intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia vt cum *D. Thoma* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat à culpa: cùm enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex conscientia erronea, dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. *S. Thom. l. c. Bonac. tom. 2. d. 2. q. 4.*

Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Homo in tali casu constitutus, v. g. qui sibi mentiendum vel furandum putat, vt vitam proximi seruet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothesi necessariò peccaturus, necessitate consequente, eò quòd stante conscientia erronea non possit effugere peccatum: absolutè tamen & simpliciter non peccabit necessariò, quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere; sed potest, & debet, eamdem deponere (cùm sit error vincibilis, & culpabilis,) & tunc operari. vide *Laym. hic lib. 1. t. 2. c. 3. & Beca. in 1. 2. t. 1. c. 4. q. 7.*

II. Qui peccauit ex Conscientia erronea, etsi in rigore non teneatur, rectiùs tamen addet illam

circumstantiam in confessione, dicendo, feci hoc vel illud, putans me facere contra præceptum vel obligationem grauem. *Cardinal. de Lugo disputat. 16. num. 503.*

CAPVT II.

De Conscientia Dubia.

DVBIVM I.

Quid sit Conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum?

Resp. I. Dubium, est suspensio assensûs circa obiectum apprehensum. Idque est duplex. Speculatiuum seu Vniuersale, quando in genere dubitatur, v.g. an contractus vsurarius sit licitus: an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et Practicum, seu Particulare, cùm dubitatur, an his circumstantiis, v.g. hoc festo, liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit Conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dubitat; Speculatiuè dubia, quæ speculatiuè. Ita *Nauar. Laym. Sanch. Beca. t. 1. c. 4. q. 8.*

Resp. II. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, peccat; & quidem peccato eiusdem rationis ac speciei, cuius est peccatum, de quo dubitat. Ita *Sanch. Bonac. to. 2. d. 2. q. 4. p. 7.* Ratio prioris est, tum; quia is exponit se periculo peccati: tum, quia quod non est ex fide, est peccatum, id est, quod non fit cum determinato iudicio conscientiæ esse licitum. Idque verum est, etiamsi speculatiuè non dubitet, v.g. Certus sum, absolutè licitum esse die festo docere; dubito tamen, an hîc & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio posterioris patet, tum ex ratione primâ datâ; tum ex dictis de Conscientia erronea; quia habet affectum ad peccatum eiusdem rationis. Vnde si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter; an sit furtum, committis furtum, &c. Si dubites, sitne peccatum, (siue mortale, siue veniale,) ita vt malitia in con-

fuſo proponatur, dicit *Vaſq.* 2 *d.* 129.*c.*3. *& alij*, eſſe mortale; quod negat *Nauar. Valent. &c.* vid. *Bonac. Laym.l c.*

Reſp. III. Qui practicè dubius eſt circa aliquod opus, tenetur ſe reſoluere. Et quidem non per ſolum affectum & voluntatem: (hoc enim non ſufficere, rectè docet *Vaſq. Sanch. lib.* 1. *mor. c.* 9. *& alij communiter*, contra *Caieta.*) quia adhuc exponeret ſe periculo peccandi: ſed per motiuum rationabile, quale eſt, 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum ſine ſcrupulo ſic operantium. *Sanch. Bec. l c.* 3. Authoritas viri alicuius docti & pij. Quòd ſi tamen dubium ſine ratione & iuſta cauſſa temerè conceptum eſſet, poſſet etiam ſine noua ratione deponi. Et ita explicari poteſt Caietanus.

Reſp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus & præceptis contrariis, v.g. vtrum quis die feſto teneatur apud ægrotum manere omiſſo ſacro, an verò ſacrum audire; tenetur ſe reſoluere, & prudenter iudicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum ſibi licitum eſſe: alioqui enim exponet ſe periculo peccandi. Vt verò id rectè fiat, hæc ſeruanda ſunt. 1. Exquirat aliorum conſilia, ſi poteſt. 2. Si non poteſt, v.g. quia ſolus eſt, vel quia ex confeſſione rem intellexit, conſideret, quantum res & tempus fert, vtrum ex duobus illis ſit, vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit. v.g. in caſu dicto, minus malum eſt, omittere ſacrum, quàm deſerere infirmum; quia de ſacro audiendo, eſt præceptum affirmatiuum tantùm, & iuris humani; at de infirmo, eſt negatiuum, & iuris naturalis. *Sanch. Bec. l. c.* 3. Si vtrumque videatur æquè graue, vtrum volet, abſque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum eſt, etiamſi culpabiliter in iſtam perplexitatem ſe conieciſſet, modò de culpa præterita doleat. Ratio eſt, quia alioqui ad impoſſibile obligaremur, quod nec Deus exigit; nec fieri poteſt; ideoque tum ceſſat obligatio minor: vel ſi ſint, aut videantur æquales, vtralibet. vid. *Laym. l. c. ca.* 4. *&* 5. *Fil t.* 21. *c.* 4. *Bon l. c p.* 6. *n.* 27.

DVBIVM II.

Quid agendum cum Conscientia speculatiue dubia?

Sunt quaedam in Theologia opiniones dubiae, & in vtramque partem probabiles, quae reddunt hominem speculatiuè dubium. Quaeritur ergo hîc, an, & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa?

Respondeo. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc est, quae minus remota videatur ab omni specie peccati, quàm altera) relictâ probabiliore & tutiore propriâ: seclusâ tamen omni iniuriâ, & periculo proximi, & dummodò opinio, quae eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat & sequitur *Laym. & Bonac. t. 2. d. 2. q. 4. p. 9.* Ratio est, tum quia qui sequitur sententiam graui authoritate, vel non leuis momenti ratione nixam, (haec enim dicitur probabilis,) non agit temerè, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium. Tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam*, quia parum refert, quòd opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculatiuè: speculatiuum enim illud iudicium, eo ipso quòd fortè incertum & falsum sit, non debet esse regula operationis: cùm operans aliam regulam, eamque certam habeat, quam sequatur, scilicet hanc, quòd in dubiis quisque operari possit secundùm sententiam, quam viri docti vt probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neque tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi, formaliter. *Atque hinc colligitur resolutio sequentium casuum.*

I. Confessarius, aut alius vir doctus, potest consulenti respondere secundùm probabilem aliorum sententiam, si fortè ei hæc sit fauorabilior, prætermissâ etiam propria probabiliore, & tutiore. Ita *Sanch. Bonac.* Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat respondere semper secundùm eadem principia, vt monet *Sanch. l. c. c. 19. Becan. num. 16.*

II. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti, opinionem à quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamuis ipse consultus eandem speculatiuè falsam esse iudicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet ius sequendi sententiam probabilem, & hoc ius suum illi indicare non prohibeor. *Lay. l. 1. t. 1. c. 5. Bonac. p. 9.*

III. Pœnitentem, qui secundùm probabilem opinionem operari vult, potest, imò secundùm communem sententiam, debet Confessarius, & quidem si proprius sit, siue Parochus, sub mortali, absoluere, licèt ipse iudicet doctrinam illam esse falsam: ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit eiusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè disposito non debet negari absolutio. *Azor, Vasq. Sanch. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 10.* Additque *Diana p. 2. t. 13. R. 11.* ex *Sanch. & Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absoluere, quando de mortali confessio fit, tametsi non sit proprius eius Confessarius.

IV. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec vnum reperiant fauentem sibi: dummodò is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita *Sanch. l. 1. c. 9. n. 24. Bonac. & alij* contra *Nauarrum*.

V. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem ac tutiorem. v.g. si paululũ

ægrotas, probabiliùs & tutiùs putes te teneri ad ieiunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minùs tutam & probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro superiore. *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. q. n. 11 & 12.*

VI. Potest Aduocatus suscipere patrocinium caussæ probabilis, etsi iudicet contrariam probabiliorem. *Ita Laym. Bonac. q. 4. p. 9.* Ratio, quia vtraque pars habet ius proferendi suas caussas in iudicio. *vid. infrà li. 5. c. 3. dub. 5.*

Dixi 2. in responsione, *seclusâ iniuriâ*, quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum aut iniuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est.* Vnde resoluuntur hi Casus.

1. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculatiuè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti: sed quoad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, vtendum est sententiâ securiore, & materiâ ac formâ certâ, v. g. in Baptismo. Ratio est, quia licet præcisè operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem, nec Sacramento irrogaret irreuerentiam: quia tamen effectus Sacramenti, vt remissio peccatorum, & infusio gratiæ, dependet à verâ materiâ & formâ, grauiter proximo noceret; ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione, v. g. Baptismus morituro in aquâ rosaceæ mixta, si naturalis desit, quia tum proximus iuuari debet vt potest: & ex duobus malis, minus eligendum. vid. *Lay hic, & Suar. t. 3. d. 26. s. 6. Bec. c. 4. q. 9.*

II. Medicus & Chirurgus sequi debent tutiora & probabiliora: nec vti possunt, v. g. explorandi gratiâ, medicamento probabili, multoque minùs dubio, si certum habeant. *Sanch. Bonac. l. c. Baldel. de conscientia dubia.* vid. infrà *lib. 3. c. 3. dub. 7.*

Dixi 3. *ad huc est probabilis*, quia si probabilitatem

amiſerit, ob aliquod decretum in contrarium, vel grauem cenſuram, vel rationem grauem de nouo inuentam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum reſponſio. *Vnde reſoluitur hic Caſus.*

Non licet nunc abſoluere pœnitentem abſentem, etſi plures Doctores antehac id ſenſerint: horum enim ſententia nunc eſt abolita, & probabilitatem, ſi quam habuit, amiſit, præcipue accedente decreto Clementis VIII. *Bonac. l.c. n. 17. & alij communiter.*

DVBIVM III.

An in dubio tutior pars ſit eligenda?

Reſpondeo. Qui in dubio conſtitutus, poſt diligens examen ſe nequit reſoluere, non tenetur ſemper eligere partem tutiorem, ſed poteſt amplecti partem fauentem ſuæ libertati, (etiam minus tutam) dummodò ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis; iuxta illud axioma: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis.* Ratio eſt, quia talis non agit temerè, cùm vtatur ſuâ libertate: quod cuiuis licet, quamdiu non conſtat eſſe eâ priuatum, cùm eam, vt cætera externa bona, poſſideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate priuet, incumbit probatio obligationis contractæ, iuxta *reg. 11. in 6.* Neque huic reſponſioni obſtat axioma contrarium, *In dubio tutior via eſt eligenda*; quia id intelligitur, ſi ex vna parte ſit dubium, ex altera certum, tunc hanc eſſe eligendam: quod ſi autem vtraque pars tuta ſit, axioma vniuerſim non eſt præcepti, ſed conſilij, vt *Nauar. Sanch. Bonac. tom. 2. d. 2. q. 4. pu. 9. n. 21. Lay. l. 1. t. 1. c. 5. §. 4. Fil. n. 157. & 160.*

Porrò pro regulâ cognoſcendi, quis ſit poſſeſſor, attendendum eſt, pro quo ſtet præſumptio in foro externo: is enim cenſebitur poſſidere: præſumptio autem cenſetur ſtare pro eâ parte, quæ onus probandi in aliam transfert. *Bardi. di. 5. c. 5.* Vnde cum *Sanch. Lay. l. c. & aliis, reſoluuntur Caſus ſequentes.*

I. Dubitatur, poſt ſufficientem diligentiam adhibitam, an lex ſit impoſita, v. g. ieiunij; item, an votum

vel iuramentum sit emissum: non obligatur dubitans. Ratio, quia cùm lex & votum vt obligent, debeant sufficienter proponi; merito hic præsumitur non esse; ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis. *Suar. Fil. Lay.* Contrà verò si vouisse constet, & dubitetur an satisfecerit, tenetur satisfacere; quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans an Horas legerit, tenetur legere; quia præceptum est in possessione. Ita *Sanch. Lay. Bonac. l. c. Fil. n. 163.*

II. Qui certus est de lege, & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto; vt, si sciat se vouisse religionem, dubitat autem vtrum certam, an verò in communi tantùm. Item, vouit abstinere à copula, dubitat verò an omni, an ab illicitâ tantùm: non tenetur voto, quoad partem, de quâ dubitat.

III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta vel abrogata, vel tu ab eâ eximaris: teneris lege. Ratio, quia cùm constat de lege; pro ea stat præsumptio, & possessio: proindeque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi; ideoque dum non probat, lege tenetur. *Lay. l. 1. t. 4. cap. 3. Sanch. Fil.* contra *Salas & Azor*, qui docent, si dubites, an lex sit acceptata, eâ te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleuerit, non tenetur ieiunio, quia libertas est in possessione. Contrà verò res habet, si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisitâ; quia præsumptio & possessio est pro præcepto: ideoq; non potes recipere, donec de ætate constet. *Lay. l. c. nu. 35. Sanch. l. 1. c. 40. & 41.*

V. Si cras sit ieiunium, & post examen dubitas, an sit audita duodecima noctis, potes cœnare, & carnibus vesci; quia libertas est in possessione. Contrà verò, si hodie sit ieiunium, & dubitas, an sit duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione,

cùm constet hodiernum diem esse ieiunij, & dubium sit, an transactus, *Sanch. Laym. l. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto: si enim sit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non, cessat ratio data: Cùm enim duo horologia sint quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, dicet vtrumlibet sequi, nisi sciam vnum errare. *Lay. & alij communiter.*

VI. Si dubites, vtrum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid deglutiueris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere. *Sanch. l. 2. de matrimonio, d. 41. n. 40. Fagund. p. 5. l. 3. c. 5. num. 18.* tum, quia lex ieiunij sumendi est in possessione; tum, quia grauis esset irreuerentia. Quanquam contraria sententia Laymanno l. 1. t. 1. c. 5. num. 36. probabilis; Dianæ verò tom. 2. tr. 4. de Sacram. R. 29. tuta etiam in praxi videatur; eò quòd lex Ecclesiastica, in casu dubio, non videatur tam arctè constringere conscientias: & in dubio factum præsumi non debeat: neque censeatur irreuerens, qui iuris præsumptionem sequitur: vide infrà *lib. 6. tr. 3. ca. 2. d. 2. a. 2. & de Lugo d. 15. n. 41.*

VII. Si post contractum bona fide matrimonium, dubium de valore superueniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitum non tantùm reddi, sed etiam exigi potest: quia dubium superueniens bonæ fidei possessori obesse non debet: vide *Sanch. l. 2. de matrim. disp. 41. n. 47. Bonac. l. c.*

VIII. Qui certus est de debito, & dubitat, an soluerit, tenetur soluere: *Suar. Vasq. Lugo, Dian. p. 2. t. 6. misc. R. 49.* nisi etiam creditor dubitet; tunc enim *Tan. in 1. 2. d. 2. q. 6. du. 4.* putat non teneri: quod *Lay. l. 1. tr. 1. ca. 6.* ita limitat, vt teneatur non ad integram solutionem; sed partem eius, pro qualitate dubij: quod *Dian. p. 4. t. 3. R. 32.* amplectitur vt probabile.

CA-

CAPVT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in eâ agendum?

RESP. I. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus timor & anxietas, alicubi esse peccatum, vbi non est. Ita communiter *Nauar. Azor. ceteri.*

Resp. II. Licet operari cum Conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodò iudicetur esse scrupulus, & vt talis contemnatur. Neque tamen opus est, vt ad singulos actus formetur hoc expressum iudicium, quòd sit scrupulus; sed sufficit, quòd contra eum agat ex habituali, vel virtuali iudicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit; cùm ad benè operandum sufficiat iudiciũ probabile aliquid licere: scrupulus autem cùm ex leui fundamento procedat, non tollit iudicium practicum probabile. *Sanch. l. 1. c. 10. Reg. Beca. Fil. n. 176.*

Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Pertinacia iudicij, quâ doctorum consiliis non acquiescunt: vnde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius judicio stant, nisi suo. II. Ex leui apparentia frequens iudiciorum mutatio: vnde oritur in agendo inconstantia. Sic v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt iudicium, de lecto vel non lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cœco quodam modo in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extravagãtes infinitarum circumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpe iudicium, esse inquietum. VI. Si Confessarius iudicet te esse scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. 2. Si aliàs expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento.

Resp. IV. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scru-

I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fouere. II. Iudicio Confessarij, vel alterius viri docti ac pij, acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sic enim se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento: sed accipiendo ab eo generalia principia, à quibus nullius scrupuli caussa, imò nullo modo, recedat. Etsi enim alterum errare contingeret: quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam & consuetudinem, tanquam regulam, intueri. *S. Ant. Sylu.* IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minùs etiam tutas. *Fil. c. 4. n. 121.* V. Non iudicare quidquam esse mortale, nisi certò sciat. *Azor l. 2. cap. 20. Vasq. Sanch. Fil. t. 2. c. 4.* VI. Nunquam otiari; quia otiũ implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere caussas scrupulorum; v. g. melancholicus euacuet medicamentis atram bilem : pertinax frangat suum iudicium : superbus prudentiæ non confidat: rudis instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam. VIII. Nosse scrupulosorum priuilegia; vt, 1. quod non teneatur in agendo adhibere examen & diligentiam, nisi valde mediocrem; nec tantam, quantam alij: & quòd, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possit liberè agere quod vult, nisi certum & euidens sit esse peccatum. vide *Vasq. in 1. 2. d. 57.* 2. Quòd nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certò sciat illud esse mortale, & se rite confessum non esse. Non est autem certus, quamdiu dubitat. Vnde suadet *Layman.* vt scrupulosus nunquam confiteatur dubia, & scrupulos. Et *Sa V. Dubium, Sanch. Azor, &c.* dicunt non teneri confiteri, nisi quæ iurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. Ratio vtriusque priuilegij est, quia in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, vt non possit rectè rem examinare. Vnde etsi aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare

rare integritatem confessionis, cùm ab ea minores sæpè difficultates excusent, vt notat *Koning. Lay. Bon. Azor. Bec.* IX. Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia, (maximè; si semel ad satietatem audiuerit:) quia alioqui nunquam fontem scrupulorum exhauriet. *Vid. apud Lay. hic c. 6. Filliuc. Sanch. hic & l. 1. de matr. d. 4. Azor t. 1. l. 2. c. 20. Bresserum l. 6. toto. Bec. p. 2. t. 1. c. 4. Bonac. d. 1. q. 4. p. 9.*

* *

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

CAPVT PRIMVM

De natura & obligatione Legis in genere.

DVBIVM I.

Quid sit Lex, siue Præceptum?

RESpondeo. Lex, & Præceptum, prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim, cùm à superiore non communitati, sed alicui tantum, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantum. *Suar. Lay. Bon. d. 1. q. 1. p. 1.* Vnde resolue.

I. Ad Legem, seu Præceptum quis tenetur; non ad Consilium: cùm hoc tantum dirigat, illud etiam obliget. *Ibid.*

II. Cùm iniqua lex est, & contra rationem, non obligat; quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

III. Cùm

III. Cùm dubium est de iustitia, teneris lege: quia legislator possidet ius præcipiendi; idemque regitur altiore consilio, ac potest habere rationes subditis occultas. Addit *Suarez*, etiam obligare, licèt contra iustitiam legis sint rationes probabiles: quia aliàs nimia daretur licentia legibus non parendi, cùm vix possint esse tam iustæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem mouere possit. *Suar.l.1.c.9. Bonac. p.8.nu.11.*

IV. Leges & sententiæ latæ à tyrannis, obligant, si ij pacifice regna possideant, & à Republica tolerentur. Nec obstat, quòd sententia iudicis illegitimi dicatur esse nulla: id enim verum est de sententia, prout est præcisè à tyranno; non autem, prout est à voluntate, saltem interpretatiuâ & implicitâ Reipublicæ, quæ dum tyrannum, & iudices ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert ijs potestatem gubernandi, eorumque leges & acta ratificat. *Less.l.2.c.29. d.9. Salas d.10.s.3.n.14.*

V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, siue denunciata. *D.Tho.p.1.q.90. Lay.l.1 t.4.c.3. Molina, Salas, Suarez, & alij communiter.*

DVBIVM II.

Quotuplex est Præceptum?

Respondeo. Præceptum diuiditur 1. vniuersaliter, in Affirmatiuum, & Negatiuum. Illud est, quod bonum præcipit; hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quòd Affirmatiuum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu, non pro omni tempore. v.g. Honorandi sunt parentes; non semper, sed suo tempore. Negatiuum obligat, & semper, & ad semper. *Vid. Bec. in 1.2.t.3.c.1.q.3.*

2. In Naturale, & Positiuum. Præceptum Naturale, siue iuris naturæ, est dictamen, seu iudicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandum sit. quale est illud: Bonum est faciendum; malum

malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v.g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse iniuriam, imò omnia præcepta Decalogi, (exceptâ circumstantiâ *Sabbati*) multaque alia deriuantur. Præceptum Positiuum, seu Iuris Positiui est, quod liberâ Dei, vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v.g. Præceptum de Baptismo ieiunio quadragesimali, &c.

Porrò quomodo Præcepta Positiua mutari & variari possint, ac soleant, naturalia verò semper maneant: vide *apud Scholasticos & Less. l. 2. de Iure & Iust. c. 2. dub. 2.*

Resp. II. Præceptum Positiuum diuiditur in Præceptum Iuris diuini, quod scilicet à Deo traditum est; & in Iuris humani, quod ab homine. Positiuum diuinum diuiditur in præcepta Veteris, & Nouæ Legis. Lex Vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, de quibus *vid. D. Tho. 1. 2. q. 5.* Lex noua, continet præcepta supernaturalia fidei, & Sacramentorum. Positiuum humanum diuiditur in præceptum Iuris Ecclesiastici, siue Canonici, quod authoritate, Ecclesiæ scilicet, Summi Pontificis, aut Concilij statutum est: & Iuris Ciuilis, seu Politici, quod fundatur in potestate seculari.

DVBIVM III.

An vis & substantia Legis Positiuæ dependeat ab acceptatione communitatis?

Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Nauar. Azor, &c. citati à Laym. l. 1. tr. 4. c. 3.* eò quòd ponant, leges hac tacitâ conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, seu obligationem, nõ habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratûs non pendere à populi acceptatione, & consensu; sed mox vt legitime promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non

acce-

accepit à populo, sed Christo. *Vasq. Suar. Molina, &c.* Vnde à *Laym. l.c.* resoluuntur hi Casus.

I. Episcopis ex officio incumbit, nouas leges Pontificias, (vt Principibus, Imperatorias,) promulgare per suas diœceses, atque in vsum deducere.

II. Si lex in Prouincia promulgata sit, sed à maiore parte populi non accipiatur, nec obseruetur, tunc, si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem reuocare. Si verò id sciat, & vrgeat obseruationem, quisque tenetur eam seruare; quia potiùs caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad vsum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, siue Imperatoria sit, siue Pontificia, & tunc non ampliùs obligat. Vti & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurium, nempe quadraginta. *Nauar. Az. Suar.*

IV. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & datâ occasione etiam obserues; sed alij plerique è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab eâ excusaberis per discretionem.

V. Etsi primi Episcopi fortè peccarint, non recipiendo legem, & in vsum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non obseruatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

VI. In dubio, num lex recepta sit, necne, præsumendum est pro ipsa: quia factum in dubio præsumitur, si de iure faciendum erat. *vide Az. l. 5. c. 4. Lay. hic c. 3. Sal. de leg. disp. 13. s. 3.*

DVBIVM IV.

An Præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali?

Respondeo. Cùm Deus sit Dominus noster, atque etiam Superioribus parere nos iusserit, non solùm i-

ipse, sed & illi nobis præcipere possunt, & præcipiunt, tum sub pœnâ, tum etiam sub culpâ, siue peccato; idque graui aut leui, prout & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. *Ita Theologi communiter, S. Tho. Suar. Salas, &c.*

Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Grauiter peccat, qui deliberatè & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

II. Cùm res leuis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi superior sub mortali præceperit; quia id eum posse negant *Suar. Lay. & alij ex communi*: v.g. ne quis frangat silentium, ne edat vuam, vt claudat ostium, &c. quia est res parua, & incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materia parua sub mortali obligat. *vid. Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas d. 10. s. 7.*

III. Aliud esset, si materia aliàs leuis fieret grauis, ratione circumstantiarum, vt, v.g. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis à legislatore intenti. Sic abstinentia à pomo in Paradiso in se quidem parua, grauissima tamen erat ex circumstantia finis. *Suar. l. 3. c. 25.*

IV. Quando materia est grauis, potest superior præcipere sub culpâ tantum leui: quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo; ita etiam potest obligare sub veniali tantùm. Ita *Suar. Less. l. c.* contra *Vasq.*

V. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub graui culpa, sunt hæc: I. Si materia sit grauis, & non constet in contrarium de voluntate præcipientis. Vnde *Cai. in sum. ver. Cler.* docet, Clericos tantùm peccare venialiter, dum contra præcepta Iuris positiui, aues & canes sequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, vt, iubemus, interdicimus, in virtute S. obedientiæ; vel vi vo-

ti, aut iuramenti, vel, grauiter mandamus, &c. III. Si pœna magna adiiciatur, vt excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilij perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert vsus & consuetudo, inter peritos & timoratos: quia consuetudo est optima legum interpres; vt patet in lege ieiunij Ecclesiastici, & abstinentiæ à carnibus; item communionis annuæ, quas grauiter obligare probat *hic Tolet. Lay. c. 14 n. 4. Bonac. p. 7. §. 4.*

CAPVT II.

De subiecto, cui datur Præceptum.

DVBIVM I.

Quæ personæ præceptis obligentur?

RESP. Soli subditi ratione vtentes obligantur, ita vt eorum transgressione peccent. Quod addo, propter ebrios, & ad tempus amentes, qui etsi verè ijs obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu aduertentiæ rationis, & consensûs. Pars prior est communis, & certa. *Fil. tr. 21. cap. 11. qu. 10. Bonac. p. 6. &c. Laym. l. 1. tr. 4. cap. 10.* Posterior est eorundem. Cuius ratio est, tum, quia præceptum cùm sit directiuum, supponit vsum rationis: tum, quia obedientia tantùm est eorum, qui ratione & voluntate vtuntur. Neque aliàs transgressio ad culpam imputari posset. *Vnde resolues hos Casus.*

I. Legislator non tenetur suis legibus, vt sic, quoad vim coactiuam, & pœnam, siue directè: indirectè tamen, & quoad vim directiuam, & ex æquitate quadam, tenetur se, tanquam caput, membris conformare. Ita *S. Thom. q. 96. a. 5. ad 3. Syl. Suar. Bon. Laym. l. 1. t. 4. cap. 9.* contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus, cum reliquis pari conditione vti. *vide Fill. t. 21. cap. 5.*

II. Infideles non baptizati, etiam catechumeni,

non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alij, qui per Baptismum, Ecclesiæ semel sunt subiecti.

III. Etsi pueri ratione vtentes, legibus ijs Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conueniens, v.g. confessionis annuæ, secundùm *Nauar. Henriq.* & *Azor*: item abstinentiæ à carnibus, auditionis sacri, secundùm *Sanch*, &c. obligentur, quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno decimo quarto, puellæ duodecimo, absoluto. *Ita Sotus, Vasq de pœni. q. 90. a. 2. Sa v. Censura.*

IV. Infantibus, non baptizatis, & perpetuò amentibus, licitè dantur carnes diebus veneris, & imponuntur opera seruilia festis; non tamen ebriis, cùm legi maneant subiecti; vti nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eò quòd talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera vteretur, quasi instrumento. *v. Lay. l. 1 t. 4. c. 10. Bona. p. 6. & Sanch. 1. Mor. c. 12.*

V. Clerici, cùm iure diuino sint exempti de potestate ciuili, vt docet *Bell. l. 1. de Cleric. cap.* 28. non tenentur legibus ciuilibus directè, & quoad vim coactiuam. Vnde nec à Principe Seculari puniri possunt. Cùm tamen sint membra Reipub. & alioqui communis æquitas seruari non posset, tenentur indirectè, & quoad vim directiuam, legibus communibus ijs, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant; quales, v.g. sunt leges prohibentes, vel irritantes contractum (nisi hæ sint pœnales, tunc enim quia vim coactiuam obtinent, eos non ligant,) ideoque peccant contra iustitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, v. g. vel alia vendant, vltra pretium à Principe statutum. *Ita Molina, Suar. Sal. Tan. vid. Lay. l. c.* quia Ius Naturæ exigit vt vendant pretio iusto: tale autem censetur, quod decernitur lege.

DV-

DVBIVM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilij, dum ab eo absunt?

Suppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantum loco, vrbe v.g. vel Parochiâ obligat: aliud vniuersale, seu iuris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquò veniunt animo non manendi, sed tantùm subsistendi ad aliquot dies, vel summùm per minorem anni partem, vt mercatores, viatores: non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad seruiendum.

Respondeo. Non obligari. *Ita Nauar. Sanch. Less. lib. 4. cap. 3. dub.* 8. Ratio, quia præcepta localia per se & directè respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque adeò non obligant nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur; v.g. Festum illud tali loco celebretur: ideoque hic valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Lay. c.* 11. præceptum locale exspirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quòd is æquiparetur loco sito extra territorium. *Ex quibus resolues hos Casus.*

I. Si Episcopus sub pœnâ Excommunicationis vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à iurisdictione Episcopi. *Bonac. p.* 6. *Lay. cap.* 11. *num.* 5.

II. Si quis die ieiunij, aut festo, sit in loco alio, non sui territorij, aut exempto, vbi tunc non est ieiunium, aut festum, potest ibi comedere, exercere seruilia. *Lay l. c ca* 11. *Bon*

III. Id etiam habet locum in præceptis iuris communis, si in loco isto sint vsu abrogata, vel non recepta, vel habeatur priuilegium. Quare potes v.g. Mediolani primis quatuor diebus quadragesimæ vesci carnibus, cùm id ibi liceat. Item in Belgio, sabbathis intra Natiuitatem & Purificationem, vesci car-

nibus: item in loco, vbi Tridentinum non est receptum, validè, (etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum. *Suar. Sanch. l. 1. c. 12. Less. &c.*

IV. Potest quis discedens manè ex oppido, vbi non est ieiunium, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, vbi est ieiunium; nec tunc vbi domum venerit, tenebitur ad seruandum ieiunium istâ die, cùm illud iam violauerit, ideoque seruare non possit: tenebitur tamen domi ad abstinentiam à carnibus, cùm illa adhuc possit ibi seruari, eò quòd sit diuidua. *vid. Sanch. l. c. Less. c. 12. d. 8.*

V. Si quis abiturus est loco, vbi est ieiunium, sciatque se certò peruenturum vesperi ad locum, vbi non sit ieiunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, vnde abit, (cùm ista abstinentia sit diuidua) potest tamen ibi manè ientare, & meridie prandere, vt contra quosdam docet *Less. & Sanch.* suprà.

VI. Probabile etiam est, & in conscientia securum, quod docet *Sanch. l. 3. de matri. d. 18. & 1. mor. cap. 12.* contra *Nauar. Suar.* peregrinos, antequam excedunt proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt; v. g. non teneri eum manè audire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit aliò, vbi non sit festum: quia si mansisset suo loco, vbi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem peruenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quòd præuidens impedimentum, teneatur præuenire; quia id tunc tantùm verum est, quando manente vi præcepti quis est impediendus; hic autem ab obligatione præcepti absoluitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest; nisi quid obstet. *Sanch. 1. mora. cap. 12. & l. 3. de matri. d. 18. num. 12.*

DV-

DVBIVM III.

An Peregrini & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

Resp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. *Ita Laym. Sanch. Azor. Koning. Leß. Reginal. Fill.* contra *Nauarrum, Suar. Sa, &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bon* & *Sanch.*) Ratio est, quia non potest dari vlla ratio huius obligationis, cùm illi non sint subditi, vel locis, vel superioribus, quorum tales leges fuerunt, ideoque extra eorum jurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo iure communi teneri; quia id non est absurdum. Nec 2. quod vagi, ob delicta admissa, puniri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*: quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum, & injuriam illius loci, in quo morantur; vt etiam ijs, quæ sunt de contractibus celebrandis. *Vnde resolues hos Casus.*

I. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera seruilia exercere die istic festo; non tenentur ieiunare, nec abstinere à carnibus, quando istic est ieiunium, & domi suæ non est. Intellige vtrumque, secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset *Lay. l.c.t.3.c.12.n.4.*

II. Peregrinis non licet frumenta euehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. *Panormit. Regin. Sanch. n.36.*

Dixi 2. *præceptis specialibus*: quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto iuris communis, & aliò venias, vbi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex iuris communis est vniuersalis, & obligat omnes sine ordine ad locum. *Lay. c.12 n.3.* *Vnde resoluitur hic Casus.*

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur istic sabbathis inter Natiuitatem Christi, & Purificationem, abstinere à carnibus; quia priuilegium eius comedendi tunc carnes, non est personale, sed locale: ideoque expirat extra locum. *Laym l.c.*

DVBIVM IV.

An Peregrini teneantur praeceptis iuris communis, si non sint in vsu in loco vbi morantur?

Resp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet priuilegium locale, quo frui possunt omnes qui in loco morantur. *Ita Sanch. 1. mor. cap 12. Suar. Lay. &c.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbathis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Natiuitatem Christi, & Purificationem, in Belgio sabbathis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci. *Sanch. Suar Bonac p. 6 n. 61.*

II. Si quis ex Diœcesi Catholica, v.g. Hildesio, vbi vetus Calendarium adhuc est in vsu, veniat in aliam, vbi nouum est receptum, v.g. Monasterium; potest, si ibi Quadragesima præteriit, carnibus vesci, vt docet *Sanch. l. cit. Salas nu. 69. Bonac. num. 64. Less. l. 4. cap. 2. d.* 8. qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tuta sit, vt etiam docet *Lay.*

Addidi *ex Diœcesi Catholica:* quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, vbi alij Catholici non sunt, tenetur ibi seruare nouum Calendarium, ad vitandum scandalum, & contemptum Ecclesiæ Catholicæ. *vid. Lay. l. 1. t. 4. cap. 11. num. 8.*

CAPVT III.

De modo, quo obseruanda sunt præcepta.

DV-

DVBIVM I.

An debeant impleri ex charitate?

Resp. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant; vt v.g. præceptum dilectionis Dei. Ratio, quia tantùm præcipitur substantia actûs inclusi in præcepto, v. g. vt honoretur parens, non autem finis, aut modus præcepti, vt docet *S. Tho. 1.2.q.100.a.10.* Interim certum est, requiri charitatem in operante, vt impletio præcepti sit meritoria, iuxta illud *1. Corinth. 13. Si linguis hominum loquar. S. Thom. Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si quis ieiunet, vel intersit sacro, ob vanam gloriam, vel etiam vt furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumstantiis peccaminosum: quia implet substantiam illius præcepti, licèt peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, vt docet *Sanch. 1. mor. c 14. Lay. l. 1. t. 4. c 4. n. 6. Card. de Lugo dis. 22 s. 2 n 23.*

II. Simili ratione impletur votum, iuramentum Deo factum, pœnitentia sacramentalis, licet actus ipse sit peccatum. *Iidem ll. cc.*

DVBIVM II.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio iis satisfaciendi?

Respon. Quod non. *Ita Sanch. Vasq. 1. 2. q 100. a. 9. & alij communiter.* Ratio est, quia lex tantùm præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem sacri; non autem, vt alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere, siue, vt alij loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, vt aliquid fiat quia præcipitur, sed tantùm ad materialem, siue vt fiat quod præcipitur. *vid. inf. lib. 3. tr. 3. c. 1, d. 3.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Qui alicuius præcepti immemor, illud impleuit, v.g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit sacro, is satisfecit. Neque, vt quidam volunt, necesse est, vt postea intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam auditam, quia impleuit substantiam actus præcepti. *S Thom. Hen. Fill. t. 5. c. 7. q. 7.*

II. Is votum, iuramentum, & pœnitentiam sacramentalem, verè implet, qui opera promissa, vel iniuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi; modò tamen non applicet ea pro alia re. Ratio, quia vota, &c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit; vnde tantùm obligant ad substantiam actûs. *Suar. Azor, Leß. Lay. n. 6.*

DVBIVM III.

An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expreßè intendit per illud non satisfacere?

Resp. Satisfacit. *Ita Suar. Val Vasq. l. c. & Leß. l. 2. cap. 7. dub.* 10. contra *Nauar. Azor, &c.* Ratio est, quia præcepta tantùm obligant ad substantiam operis iniuncti; ergò illâ positâ, non est in potestate operantis, vt non satisfaciat. Nec refert 1. quòd actus non operentur vltrà intentionem agentis; quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v. g. satisfacere vel non. Nec 2. quòd qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quòd voto obligatus ad recitandum rosarium, si recitet animo non implendi, non satisfaciat. Ratio, quia hæ & similes obligationes, proueniunt ex voluntate promittentis, qui sicut ab initio debitorem se liberè constituit, sic in debito liberè permanere potest: obligatio autem parendi legi, prouenit ex voluntate legislatoris; ideoque non extenditur vltra eius intentionem & voluntatem, nempe vltra substantiam operis præcepti. *Kon. n. 109. v. Leß. l. c. & Lay hic.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Sacer-

I. Sacerdos, qui legit Horas non eâ deuotione, quâ voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto. *Suar. Kôn. Card. de Lugo, &c.*

II. Audiens sacrum die festo, quod scit esse vltimum, (vel, si non sit vltimum, intendens non audire aliud) licèt intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de audiendâ Missâ, etsi peccârit contra aliud præceptum, quo quis tenetur esse subditus legislatori. *Card de Lugo lo. citando.*

III. Is, qui sacrum audiuit die festo, legit Horas Canonicas, absoluit pœnitentiam sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, vt velit per præcedens opus satisfecisse; quia verè satisfecit. *Sanch. Salas, d. 9. n. 33. Card. de Lugo de Eucha. di. 22. s. 2. n. 21.* contra *Suar.*

DVBIVM IV.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est?

Resp. Quòd sic. Ratio est, quia cùm lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti, siue humani, siue diuini, debet esse actus humanus coniunctus cùm libertate, & voluntate operantis, id est, vt velit, siue intendat facere hoc, quod est præceptum; v. g. audire sacrum, ieiunare, &c. Est communis. *vid. Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui audiuit sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocunque, aut nescius quid aggrederetur aut vellet facere, tenetur postea compos sui factus, audire aliud sacrum. *Suar. Sanch. Salas d. 9. n. 32.*

II. Is, qui audiuit sacrum, ieiunauit, &c. prorsus violenter coactus, non satisfecit; non enim fuit actus humanus defectu voluntarij. *Vasq. Suar. Azor. Fill n. 211.*

Dixi, *prorsus violenter*: Quia si famulus, v.g. metu domini, aut puer metu magistri, sacrum audiat, (esto non sit auditurus, si magister abesset,) is etsi peruersâ voluntate illâ peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem. *Sanch. Sal. l. cit. Lay. l. 2. t. 4. c. 4. n. 12.*

III. Recitans Horas solâ intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit; vti nec ille, qui vadit ad sacrum, tantùm vt oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. *Card. de Lugo l. c. n. 23.*

IV. Nec satisfacit is, qui tantùm fictè, confitetur, v. g. orat, &c. quia non eius fictio, sed opus præceptum est.

DVBIVM V.

An duplici præcepto, vno actu, vel diuersis actibus, eodem tempore possit satisfieri?

Resp. I. Vno actu diuersa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis & beneficij, satisfacit vnâ recitatione. *Sanch. l. 1. c. 14. Salas, Bon. p. 10.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Cùm Dominica & festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo sacra.

II. Votum & Pœnitentia in confessione iniuncta, plerumque non implentur per actum aliàs debitum; quia hæc plerumque non est mens vouentis, & Confessoris. *v. Suar. tom. 4. in 3. p. Sanch. 1. mor. c. 14.*

Dixi, *plerumque*: quia subindè Confessarij iniungunt opus aliàs præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus, debet centum v.g. non satisfacit, si semel dat centum: quia in debitis iustitiæ, attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem vnum centum, æquale esse debitis plurium centum. Vnde in his alia est intentio, & mens obligantis. *Sanch. Sal. l. c.*

Resp. II. Poteſt quis eodem tempore diuerſis actibus duplici præcepto ſatisfacere, dummodò vnum non impediat alterum. Eſt communis. Et ratio, quia plerumque temporum diuerſitas non præcipitur. *Suar. Azor. p. 1 l. 7. c. 5. Sanch. l. 1. c.* 14. Vnde reſol.

I. Poteſt quis eodem tempore audire Miſſam in feſto præceptam, & ſimul legere Horas, vel alias orationes, voto, aliáve ratione debitas. *Bon. p.* 10. *n* 8.

II. Poteſt item, qui tenetur audire duas Miſſas, eas audire ſimul, imò etiam tres, vt docent aliqui, dum ſimul in pluribus altaribus fiunt. *Sanch. 1. mor. ca. 14. n. 12. Maior in 4. diſt. 18.*

DVBIVM VI.

An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Resp. Si violet præcepta materialiter tantùm diuerſa, ita vt licèt ſint plurium legiſlatorum, habeant tamen motiuum formale idem, & verſentur circa materiam eandem numero, cum ijſdem circumſtantiis, vnum tantùm peccatum committit: ſi verò præcepta ſint formaliter diuerſa, ob motiua proxima ſpecie diſtincta; vel verſentur circa materiam numero diuerſam, committet plura peccata: quia ſunt obligationes, & malitiæ diuerſæ. *Ita Sanch. l. 9. de matri. d. 15. Vaſq. 1. 2. d. 9. Salas, Card. de Lugo d. 16. nu. 245.* Vnde reſoluitur.

I. Qui non ieiunauit die vigiliæ, incidentis in Quadrageſimam, aut neglexit ſacrum feſto incidente in Dominicam, vnicum commiſit peccatum, ſatisque eſt confiteri de ieiunio, & ſacro vno: quia in his præceptis vnica eſt ratio formalis, & motiuum proximum, v. g. in priore maceratio carnis, in poſteriore cultus Dei. *Lay. Sanch Card. de Lugo l. c.*

II. Qui violat votum & iuramentum, vel votum & præceptum Eccleſiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in confeſſione explican-

dum est: quia voti obseruatio præcipitur, vt fides Deo debita seruetur: iuramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hîc rationes formales; vti & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum, & ex iniunctâ pœnitentiâ audiri debet. *Card de Lugo. l. c.*

III. Si ligatus cum ligatâ adulteretur, duplex peccatum iniustitiæ committitur, vnum contra propriam vxorem, alterum contra maritum adulteræ: vti etiam, si quis vno actu occidat plures, sunt plura homicidia; quia in istis materia est numero diuersa. *Lay. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

CAPVT IV.

Quæ excusent à transgressione præcepti?

DVBIVM I.

An ignorantia excuset?

RESP. Si sit inuincibilis, excusat; quia nemo peccat, nisi actu voluntario: hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat; qualis est, cùm poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. *S. Aug. S. Tho. Sanch. 10. mor. cap. 16. & ceteri communiter* contra *Palaum.* Vnde resoluitur.

I. Si quis die ieiunij nihil cogitans de præcepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat: similiter in aliis; vt si occidas hominem, putans esse feram. *Bon. q. 8. p. 3.*

II. Si in aliquâ re tantùm aduertas malitiam vnius generis, illam solam contrahis, vt v.g. si quis cognoscat fœminam, quam scit non esse suam, ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantùm, vel adulterium committit, non incestum. *Lay. l. 1. t. 2.*

DVBIVM II.

An metus excuset?

Resp. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia: quia minuitur libertas. Interim sæpè fit, vt præcepta quædam non obligent, cùm eorum obseruatio cederet in graue alicuius incommodum: & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cùm præceptum non liget. Est communis. *Vnde resol.*

I. Præceptum naturale negatiuum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne quidem ob metum mortis.

II. Metus grauis, v.g. mortis, &c. sæpè non tantùm excusat à præcepto positiuo, tam diuino, quàm humano; sed quandoque etiam ab affirmatiuo naturali, & sic (vt *Sanch.* 1.*mor.c.*18.) non tenetur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, seruare depositum, implere votum, succurrere proximo extremè indigenti. *Bec.tom.*2.*l.*3.*ca.*6.*Azor* 1.*p.l.*1.*c.*11.*Lay. lib.*1.*t.*4.*cap.* 14. Excipe tamen casum, de quo infrà *l.*2.*t.*3.*c.*2.*d.*1.

III. Si obseruatio legis humanæ necessaria sit, ad conseruandum bonum, aut auertendum malum commune, quod pluris sit, quàm vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, vt, v.g. si dux mandet militi non discedere ex statione: item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Lay.loc.cit.*

IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi. *vid.Sanch.*1.*mor.c.*18. vt, si v.g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguineâ, in gradu prohibito lege Ecclesiasticâ, posses contrahere, (in speciem) non tamen posses consummare: quia cùm matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsecè malum est. *Sanch.de matr.l.*7.*di.*5.*nu.*4.

V. Pe-

V. Per accidens interim accidere potest, vt lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti iuris naturalis, aut diuini concurrentis; vt v.g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ, in odium fidei, vel contemptum Religionis. *vid. Sanch. l.c. Kon. 3. p t. 2 d. 13. dub. 12.*

DVBIVM III.

An excuset impotentia totius, vel partis?

Resp. I. Cùm ad impossibile nemo teneatur, certum est, quòd impotentia excuset, etiam illa, cui ante causam cum peccato dedisti; dummodò de hoc doleas. Quare id præcipuè hîc dubitatur, an, qui non potest implere totum, teneatur ad partem?

Resp. II. Si præceptum tale sit, vt commodè possit, aut soleat diuidi, atque in eius parte saluetur ratio seu finis præcepti, tunc qui non potest seruare totum, debet seruare partem, quam potest. Quòd si verò non saluetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, (hoc est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum,) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris. 2. ex ratione, fine, & materiâ legis. 3. ex iudicio prudentum. 4. ex communi vsu. *Ita Sanch. 1. mor. c. 19. Laym. l. 1. t. 4. c. 19.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia diuiduæ sunt. *Lay. l.c. Bon.*

II. Qui in Quadragesimâ non potest ieiunare, debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non potest omnibus diebus, tenetur ijs, quibus potest. *Ita Laym. l.c. & Bon.*

III. Qui potest notabilem partem sacri (v.g. vsque post consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodè potest cum alio (& solet) tenetur; alioquin non. *Ibidem. v. infrà de Horis.*

IV. Si quis carens Breuiario, pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibidem.*

V. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, & scit se eò peruenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti saluatur. *Ibidem. & Suar. Azor, Bon. d. 1. q. 8. p. 1.*

DVBIVM IV.

An excuset dispensatio?

Respondeo. In iure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex iusta causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Azor, 1. p. l. 5. c. 15. Salas d. 20.*

Ratio est, quia cùm sit author suæ legis, potest quemuis excipere. Dixi 1. *ex iustâ causâ:* quia si temerè, & sine causâ dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quàm petens dispensationem, contra ius naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi iusta causa excuset. *Sanch. lib. 8. d. 18. Suar. Fill. num. 438.* & quidem vt vult *Suar.* mortaliter; venialiter, vt *Pontius* apud *Dian.* quem *v. p. 8. t. 5. R. 8. 9. & 10.* Si dubitet, an causa sit iusta, posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bonac.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit iusta, non tamen tenetur dispensare, nisi cùm vel ius præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel ad auertendum graue damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest. *Dian. p. 8. t. 3. R. 27. & 28.* contra *Suar. Sanch. &c.* Dixi 2. *legislatoris:* quia dispensatio inferioris in lege superioris, sine iustâ causâ, inualida est, ac proinde non excusat à transgressione præcepti Ratio, quia qui nomine alterius sine causâ dispensat, dissipat. *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. l. 8. de matr. d. 17.* Validè autem & licitè inferior potestate ordinariâ dispensat ex iusta causa in lege Superioris, 1. Circa leuia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v.g. in ieiuniis, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria vni communitati, vt non cô-

uenìant aliis. 4. Quando recursus ad Superiorem difficilis est, siue, quando est necessitas, & periculum in mora. *Dian.p.8.t.3.R.12* ex *Gran.Salas,Gordon.* & *Palao*, qui addit, 5. Si consuetudo præscripserit vt inferior dispenset. *v.Dian.l.c.R.95.* 6. Quando est dubium negatiuum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundùm *Palaum*, non opus est dispensatione, cùm præsumptio sit pro libertate. *Barbos. Dian. p. 3. t. 6. R.28. p.4.t.3.R.46.p. 8. t.3. R. 72. & 95.* Vnde resolues.

I. Pontifex sine iustâ causâ non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch.d. 17.n.3. Suar.Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel iuramento , sine iustâ causâ , etiam à Papa facta , est inualida. vt *Sanch. Suar.ll.cc.*

III. Valida est, si Superior per errorem, iustam causam arbitretur, aut etsi non arbitretur, (& temerè dispenset) reipsâ tamen sit. *Sanch.l.c.Azor, Sa, Salas, n. 81.* Similiter si dispenset, causâ, quæ reuera legitima est, non præcognitâ, probabiliter tamen valere docet *Sanch Dian p.8.t.3 R.19.21 &c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eò quòd præsumatur in fauorem actus ne pereat; probabile putat *Sanch. &c.* cum *Dia p. 3. t.6.R. 9. p. 4. t.3. R. 45, 64. p. 8. t. 3, R. 62.* contra *Molin. &c.*

V. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directè & immediatè. *Sanch.Dian.p 8.t.3.R.16.* contra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum, (modò causa sit iusta) Item data sine vllis verbis, solâ mente. *Turrian. Dian. p. 8. tr. 3. R. 17. 76. p. 4. t. 4. R. 118.*

VII. Qui impetrauit dispensationem (v.g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam , vel simplicitatem expressit causam falsam,

eum

eum validè contrahere matrimonium, dicit *Pontius de matr. l.* 8. *c.* 16. ex *C. Cum inter.* Sed contrarium tenet *Palaus. to.* 1. *t.* 3. *d.* 6. *p* 16. §. 5 ex *Cap. Sup. literis. v. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 69.

VIII. Subditus bonâ fide dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest, dispensatione impetratâ, esse securus. *vid. Laym. l.* 1. *t.* 4. *c.* 22.

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causâ, vel allegatâ falsâ causâ. *Nauar. Sanch.* 18. *de matr. nu.* 8. *Fill. t.* 10. *n* 314. *Salas di.* 20 *f.* 6. *n.* 58. qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

X. Dispensatio potest impetrari non tantùm pro ignorante, sed etiam inuito, quando necessitas exigit. *Sanch. Beia* contra *Suar. v. Dian p.* 8. *t.* 3. *R.* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur à personis coniunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem à Confessario. *Marcus Leo in praxi, p.* 1. *f.* 34.

Quæres. An cessante caussa dispensationis, cesset ipsa.

Resp. Pro hoc seruient sequentes Regulæ.

1. Si tantùm impulsiua, seu minùs principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motiuæ; seu principalis, manet dispensatio. *v. Dia. p.* 8. *t.* 3. *R.* 62.

3. Si commissa facultate dispensandi, priusquam dispensetur, cesset omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispensatione redacta ad actum irreuocabilem, cesset tota causa, non ideò cessat, vel vim amittit. v.g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem fœminæ, licet contracto matrimonio diuitias obtineat, non est irritum. Idem est si beneficium per dispensationem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5. Si factâ dispensatione cesset omnino causa finalis, & actus possit facile reuocari: v.g dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant, an reuiuiscat votum? vel in præcepto recitandi horas, ieiunandi, &c. propter infirmitatem, & postea conualescit, an teneatur recitare, ieiunare? &c. Affirmat *Sanch. Amicus, Portel. Bonac. Leon. &c.* quia aliàs non esset iusta. Negatiuam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet *Dian. p. 8. t. 3. R. 24.* ex *Sal. Gran, &c.* si quidem dispensatio fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non reuiuiscit: & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest. *v. Suar. de leg. c. 22. Laym. Prapos. &c.* qui rectè id concedunt, quando non est de re diuidua & successiua; aliàs negant. Vnde suppositâ probabilitate sententiæ negatiuæ, *Gran. Diana, &c.* sequentes Casus (in quibus tamen alij meliùs contrarium sentiunt) resoluunt.

I. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carnium, potest vesci, licet omnino conualescat.

II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam conualuit, non tenetur. *Dia. p. 6. t. 7. R 45.*

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi horas, etsi conualuerit, non tenetur legere.

APPENDIX

De dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

QVia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium censui, quædam circa huius rei praxin pœnitentibus & Confessariis vtilia hic subnectere.

Et quidem tria potissimùm circa hanc rem requiri possunt. I. Circa materiam & causas, in quibus nimirum

rum casibus dispensationes istæ concedi soleant. II. Circa formam literarum Pœnitentiariæ, quibus dispensatio Confessario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. III. Circa ipsam executionem dispensationis, quæ nimirum in ea obseruanda sint. De quibus ex *Bonac. Diana p.4.t.4.R.71.&p.8.t.1.R.103. &c. vsque ad R.111. & Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito:*

Resp.I. In triplici materia (pro cuius diuersitate, diuersa quoque est forma) dispensationes, siue gratiæ istæ concedi solent.

Prima, est in Votis: v.g. vt votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, similíve ex causa, liceat differre: vt quis à voto simplici castitatis, vel etiam religionis (postquam matrimonium contraxit) absoluatur ad manendum in matrimonio, debitumque licitè petendum: vt à voto religionis (ob debilitatem virium, per quas eius onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absoluatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda, In impedimentis occultis matrimonij; siue ea sint impedientia tantùm, siue etiam dirimentia; siue matrimonium cum ijs publicè contractum sit, siue contrahendum, dummodò de eo priuatim fuerit actum & conclusum, præsertim bonâ fide; siue etiam quando contracto superueniunt. Circa quæ *Notandum* 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licet vni alteríve innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v.g. cognationis spiritualis, naturâ suâ sint publica, cùm contrahantur in facie Ecclesiæ: fieri tamen potest per accidens, vt sint occulta, v.g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. ob distantiam loci à loco contractæ cognationis. 3. per mortem eorum, qui fuerunt conscij. 4. per ignorantiam huius contractionis.

Tertia, In variis censuris, vt, excommunicationibus, suspen-

ſuſpenſionibus (item irregularitatibus) præſertim occultis, ad abſoluendum ab ijs, diſpenſandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem reſtitutionis ob horas neglectas; ad commutandum onus recitationis horarum; eligendum Confeſſorem etiam pro reſeruatis; tranſeundum ad aliam religionem, ſiue ordinem (pro vtroque foro) etiam poſt apoſtaſiam à ſuo.

Reſp. II. In formulis frequentioribus ipſius Breuis Apoſtolici, verba quæ ſubſtantialia continent, & difficultatem habent, ſunt hæc.

1. *Si eſt ita*, vel, *quatenus ſi ita eſt*. Quorum ſenſus eſt; ſi preces veritate nitantur, præſertim tempore datarum literarum Apoſtolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum principaliter quoad eſſentialia facti, v. g. affinitatem eſſe contractam; inceſtum commiſſum, & actum, ſiue tractatum eſſe de matrimonio (intellige perfectè, ita vt in id vtrimque conſenſerint) & periculum reuelationis ac ſcandalum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentaria, v. g. bonâ fide actum eſſe; & ſimilia, quæ tantùm ſunt impulſiua, & ſine quibus nihilominus conceduntur tales diſpenſationes: vnde etſi in ijs, vel alijs parui momenti ſit erratum in petitione, gratia nihilominus eſt valida. *vide M. Leon. p. 2. f. 226. & p. 3. f. 391.*

2. *Periculum immineat reuelationis*. Ad hoc enim vt ſubſiſtat diſpenſatio, requiri, vt ſit periculum ne reueletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur) ſi non ſubſequatur matrimonium, docet *M. Leo p. 2. f. 230.* Periculum autem hoc non importare neceſſariam detectionem, ſed tantùm probabilem & moralem credulitatem, futurum, vt ſi reſiliatur à matrimonio contrahendo, & huius cauſæ aſſignari non poſſint, ex vehementi ſuſpicione, & curioſâ inquiſitione detegatur. *v. l. c. f. 233.*

3. *Et ſcandalorum*. Quo nomine intelligitur grauis infamia, ex qua deinde ſequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo f. 130. & 317.*

4. Vt

4. *Vt dicta muliere de nullitate prioris consensûs certiorata, &c.* Clausula hæc est substantialis, vt nimirum si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, coniunx ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensûs, & nouum validumque liberè præstet (ita tamen vt in cognitionem occulti impedimenti non veniat) *Leo, p.151. Dia.p.8. t.3.R.110.* Sufficit autem vt istum consensum præstent inter se secretò, nemine præsente, per verba, vel signa sufficientia, v.g. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se & testibus iterum copulare. *Leo p.552.*

5. *Postquam dicto Sacerdoti si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absoluendi ab excommunicatione, v.g. ob percussionem Clerici: & important conditionem prius satisfaciendi parti læsæ, quàm possit absolui, hoc est, compensandi iniuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis, neque ab eius obligatione liberatur percussor per hoc, quòd percussus iniuriam remiserit. *v Leon.p.382.384.* Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit si juratus promittat se facturum, cùm primum poterit.

Resp.III. Circa praxin, siue executionem huius dispensationis, hæc scienda.

1. Literæ S.Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petiit. qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licet verò quocunque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. *Salas, Dian p.8.t.3.R.103.*

2. In Confessore hoc requiritur, 1. Vt sit approbatus ab Ordinario territorij, in quo dispensaturus est.

2. Vt sit Magister, siue Doctor in Theologia, vel Iure Canonico, promotus in Academia; vel Religiosus habens priuilegium, quale concessit Gregorius XIII. Anno 1582. Confessariis Societ. IESV, quos Generalis, vel alius Superior de eius licentia ad id designarit. 3. Vt specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electū, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest. *Leon.f.22. Dia.p.8.t.3.R.104.* Contrarium tamen docet *Sanch & Perez de mat.d.48.s.5.n.7.*

3. Confessor ad id electus. 1. Debet dispensare in ipsa confessione, vel saltem immediatè post. *Dian.p.4.t.4.R.7. Leon.p.1.f.54.&.28.* 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Breui exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis; nisi habeat ante perspectam: quia non est merus Executor, sed Iudex, cui delegatur potestas dispensandi. 3. In ea debet credere illi, etiam sine testibus & iuramento, nisi aliunde sciat esse falsam: tunc enim dispensare non debet. *Leo, Dian.p.8.t.3.R.108.* 4. Opera in ipso Breui præscripta etsi possit moderari, non tamen condonare. 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen seruare formam à Rituali Romano probatam; & post verba ista, *Absoluo te à peccatis tuis,* addere: *Et eâdem authoritate declaro, te in dicto matrimonio manere, & debitum coniugale reddere posse, & debere: nec non dispenso tecum, vt idem debitum etiam exigere licitè valeas, In nomine Patris, &c.* Si verò sit absoluendus ab excommunicatione, *vid. formulam infrà l.7.c.1.d.6.* 6. Absolutâ dispensatione debet lacerare literas, præcipuè sigillum, ita vt ad probandum seruire non possint: aliàs incurrit excommunicationem maiorem. *Leo f.239.* Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantùm intenditur, vt non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breue, seu diploma reddere, cùm pro solo foro conscientiæ debeat seruire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem

quidem viâ compensationis pro dispensatione, etiam pro foro externo facta, ideo enim inscribitur, *gratis vbique:* aliàs incurrit ipso facto excommunicationem maiorem. *Gauant. Dian l.c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Confessor pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantùm est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiæ: quòd enim hic in fauorabilibus veniat nomine Doctoris, tantùm intelligitur de iis, quæ ratione exercitij, non quæ ratione dignitatis committuntur. *Leo p. 1. f. 21. Dia. p. 4. t. 4. R. 41.*

II. Ex priuilegio Societati IESV concesso, alij etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quàm isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: aliàs dispensatio erit nulla. *Ita Autt. cit.* Et patet ex dictis.

III. Confessor debet ita examinare pœnitentem, vt cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: ideo enim inscribitur, *Viro discreto.* Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione; ideoque solet addi clausula, *Quatenus si ita est*: vel, *si ita esse reperéris.* v. *Aut. cit.*

IV. Is qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit, antè ei confessum fuisse. Patet ex dictis. *Leo f. 28. Dia. p. 4. t 4. R. 71. Regin. Pont.* contra *Sanch. Sal. Perez, Palaum*: quorum sententiam non amplius esse probabilem docet *Fill. Escob. Lezan. Dian, l.c. & p. 8. t. 3. R. 105.*

V. Commissio huius dispensationis non exspirat morte Pœnitentiarij concedentis, re integrâ: quia est gratia non facienda, sed facta in fauorem oratoris, cui jus quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis: tum ob rationem allatam: tum quia officium maioris Pœnitentiarij non exspirat morte Pontificis. *Dian. p. 8. t. 3. R. 89. ex Suar. Sanch. Garc. &c.* contra *Nauar. Bonac. &c.*

LIBER II.

De præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS.

De præceptis Fidei.

CAPVT I.

Quæ Myſteria Fidei neceſſariò credenda ſint?

EX ijs quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam neceſſariò credenda ſunt, neceſſitate medij, ſeu finis; ſine quibus etiam inculpabiliter ignoratis, finis vltimus obtineri nequit: alia neceſſitate præcepti, ſine quibus inculpabiliter omiſſis, finis poteſt obtineri. *Sanch. 2. mor. c. 2. Azor, Valent.*

Reſpondeo I. Neceſſitate medij neceſſaria ſunt hæc duo: 1. Explicitè credere, Deum eſſe, & remuneratorem bonorum eſſe. Iuxta illud Apoſtoli ad *Hebr.* 11. *Credere oportet. Trident. Seſſ. 6. ca.* 8. 2. Poſt ſufficientem Euangelij promulgationem, credere explicitè, vt vult *Mol.* aut ſaltem implicitè, vt probabiliter quidam docent cum *Côn. & Lay.* Chriſtum, & Sanctiſſimam Trinitatem. *vid. Eſcob. ex. 2. ca. 6. nu.* 20. vbi ex *Vaſq. l. 2. d.* 126. *c.* 3. docet, culpabilem ignorantiam horum myſteriorum, ſiue negligentiam ea diſcendi, eſſe graue peccatum, diſtinctum ab eo, cuius eſt cauſa. *v. Dian. p. 3. t. 5. R.* 47. & 48.

Porrò

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo alterum implicitè est; v.g. si credas, quod credit Ecclesia. *v. Schol. & Laym. l. 2. tr. 1. ca. 8.*

Respondeo II. Necessitate præcepti, quiuis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire, crasso saltem modo, & quoad substantiam, tenetur hæc: 1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sacramenta maximè necessaria; vt Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam: reliqua autem tunc, quando vult suscipere. *Suar. Sanch. Fill. num. 39.* Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut inuincibilis ignorantia, excuset. *Vnde resoluuntur.*

I. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut ijs verbis quibus proponuntur, sed quoad orationem Dominicam, scire, omnia bona petenda esse à Deo, quæ est eius summa; quoad Symbolum verò, præcepta, & Sacramenta, sufficit, si quis rogatus de singulis, rectè respondeat. *Bonac. Laym. l. c. cap. 9. Sanch. l. 2. ca. 3.*

II. Quamuis sit præceptum Ecclesiæ discendi memoriter Symbolum, & orationem Dominicam, & salutationem Angelicam; velitque *Barbos. p. 3. c. 27.* non esse absoluendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat; consuetudo tamen, vt notat *Nauar. & Lopez,* exposuit, obligationem non esse vltra veniale; vti nec est vltra veniale, nescire facere crucem, vt docet *Sanch.* contra *Sylu.* qui docet esse mortale.

III. Moraliter nihilominus necessarium est, vt rudiores memoriâ teneant Symbolum suâ linguâ: quia alioqui non possunt habere sufficientem cognitionem articulorum.

IV. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei, aliaque dicta credere implicitè, credendo quicquid credit Ecclesia.

V. Ex-

V. Excusantur ij, quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi; aut qui nimis sunt rudes, ita vt non possint ea comprehendere, aut retinere: quod sæpè contingere, docet *Azor & Bec.* contra alios.

VI. Si Confessarius probabiliter iudicet pœnitentem ignorare ex doctrina christiana, ea quæ scire tenetur (quod de literatis, vel benè educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse monet *Sanch. 2. mor. c. 3.*) debet eum interrogare de negligentia in ijs addiscendis; cùm per eam plurimi grauiter peccent. *Ledes. Azor t. 1. l. 8. c. 8. Trull. l. 1. c. 1. d. 4.*

VII. Possunt absolui (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio, quia licèt peccarint omittendo discere, possunt tamen de hoc dolere, cum proposito discendi. *Sanch.* Quòd si tamen ignorarent ea, quæ necessitate medij scienda sunt, deberent instrui ante absolutionem. *Bonac. d. 3. q. 2. p. 2. Sanch. l. 2. c. 3. n. 21.*

VIII. Parochus suas oues (sicut parens liberos) tenetur sub mortali, per se vel alium docere ea saltem, quæ sub mortali scire tenentur. *Sanch. 2. mor. c. 3. Fill. Palant. Trull. l. 2. c. 1. Kôn. &c.*

CAPVT II.

Quando obliget præceptum Fidei?

RESP. I. Præceptum fidei internum obligat. 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis vsum perfectè consecuti mysteria fidei audiunt, apprehenduntque, quòd illa credere, sit res necessaria ad salutem; peccantque mortaliter omittendo. *Sanch. Bon. to. 2. d. 3 p. 3.* addens plurimos eorum excusari inaduertentiâ, aut inuincibili ignorantiâ. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam. *Sanch. l. 2. mor. c. 1. Côn. d. 14. de fide. Fill. nu. 25.* 3. Quando vrget tentatio contra Fidem, quæ aliter

ter vinci nequit. Quod tamen non conuenire scrupulosis, rectè monet *Sanch.* quia hi auertendo mentem ad alia obiecta, faciliùs superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. 4. Quando tentatio vrgens contra alias virtutes, aliter superari nequit. 5. Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v.g. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem supponat. *Bon.q.2.p.2.* His addit *Hurt.* contra *Sanch.* 6. In hora mortis. & 7. Semel quot annis. *v. Dian.p.5.t.13.R.19.* Ex ijs resoluuntur hi Casus.

I. Hæreticus quamdiu suam sectam iudicat esse credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur credere; quia fides nondum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter. *Sanch.2.mor.cap.1.Lay.l.2.t.1.cap.10 & 12.*

II. Quando ijs, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum est à puero, nos abiicere & persequi Verbum Dei, esse idololatras, pestilentes deceptores, ideoque tanquam pestes fugiendos; non possunt stante hac persuasione, saluâ conscientiâ nos audire, & laborant ignorantiâ inuincibili, cùm non dubitent se esse in bonâ viâ. *Lay.c.10.Sanch.l.2.c.1.*

III. Si talibus oriatur dubium de suâ sectâ, tenentur vlterius inquirere, & à Deo petere lumen, (quod si negligant, peccant contra fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei.) Quòd si deinde nostra fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *Ibidem. v. Ferdin. de Castro Palao t. 4. d.1. p.12. & di.2.p.2.*

Resp.II. Præceptum exteriùs fidem confitendi, iure naturali obligat, duplici casu; scilicet, cùm vel honor Deo debitus, vel vtilitas proximo impendenda, priuatiuè vel contrariè subtraheretur. Dixi, *priuatiuè:* vt si ideo cessaret magnus honor in Deum, vel vtilitas in proximum redundans. Dixi 2. *contrariè:* vt si alioqui Deus afficeretur iniuriâ, vel proximus graui malo;

malo: v.g. si inde penderet aliorum conuersio, aut peruersio, contemptus religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hic contingit: quia finis præcepti est Charitas. *S. Tho. 2. 2. q. 3. a. 1. Suar. Regin. Fill. t. 22. c. 3. q. 1.* Vnde resoluitur hic Casus.

Si hæretici conculcent imagines, aliisve iniuriis fidem afficiant, tenetur eam suâ confessione tueri Catholicus, siquidem indè prudenter speret profectum.

Resp. III. Ad professionem fidei externam, iure Ecclesiastico, tenentur sub mortali, secundùm *Tridentinum*, cum iuramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, vt docet *Fill. tom. 2. tr. 22. cap. 3.* sequentes personæ.

I. Prouisi de beneficio curato; idque intra duos menses à die possessionis coram Episcopo, aut eius Vicario generali, vel Officiali. *Sess. 24. c. 12. de reform.*

II. Prouisi de Canonicatu, vel dignitate, in Cathedrali Ecclesiâ; idque non tantùm coram Episcopo, vel eius Vicario, sed etiam in Capitulo. *Ibidem.* additâ pœnâ (ad quam non videntur teneri ante sententiam) vt alioqui fructus non faciant suos. *v. Sanch. l. 2. c. 5. Barbosa de potestate Episcopi 3. p. a. 61. n. 29.*

III. Primates, ArchiEpiscopi, Episcopi, in primâ Synodo prouinciali, cui intererunt. *Trid. sess. 25.*

IV. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos religionum, etiam militarium. Pius V. autem apud *Rodriq. tom. 2 quæst. regul. q. 72.* ad omnes promouendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, additâ excommunicatione latæ sententiæ, & priuatione omnium beneficiorum, in eum, qui alios promouet ad talem gradum, sine præuia professione. *v. Fill. t. 22. c. 3. q. 11. Barbosa in remiss. s. 24. n. 12.* Verùm vbi hoc decretum non est receptum vsu, non obligare monet *Sanch. c. 3. n. 4.* Vnde resoluitur.

I. Non

I. Non tenentur ad dictam professionem prouisi de Canonicatibus, in Ecclesiis tantùm Collegiatis, vel de Beneficiis tantùm simplicibus.

II. Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri per procuratorem, vt docet *Azor. Nauar. &* *Sanch.* probabilius tamen est, teneri personaliter, vt docet *Fill.* Ratio est, tum, quia aliàs non videtur fieri satis iuramento, quod personaliter faciendum esse, docet Glossa apud *Fill.* tum, quia ita decidit Rota apud *Garz. l.3. de benef. c.3.*

CAPVT III.

An aliquando liceat exteriùs fidem veram negare, aut falsam profiteri?

RESP. Nullo casu licet, siue voce, siue alio signo fiat, dicente Christo: *qui me negauerit coram hominibus, &c.* Interim verò etsi licitum non est mentiri, seu simulare quod non est; licet tamen dissimulare quod est, siue tegere veritatem verbis, aliisve signis ambiguis & indifferentibus, ob iustam causam, & cùm non est necessitas fatendi. *Est comm. S. Thom. Côn. di.15. du.2. n.9. Laym. l.2. t.1. ca.11.* Vnde resoluitur.

I. Rogatus de fide in odium religionis, siue publicâ authoritate, siue priuatâ, nullo modo potest, vtendo restrictione mentali aut verbis ambiguis, ita respondere, vt præsentibus videatur fidem negâsse; multò minùs dicere, se esse hæreticum, vel Caluinistam, vel non Catholicum. *Azor. Fill. c.3. n.67.*

II. Qui rogatus, seu priuatâ, seu publicâ authoritate, vel tacet, vel respondet obscurè, vel ait se nolle respondere, se iure non rogari, non teneri se, nec velle aliis dicere, quid ipse credat, ac simili modo tergiuersatur, non videtur negare fidem, sed nolle prodere. Vnde si sic potest molestâ inquisitione liberari, licet; vt habet *Côn. l. c.* Generatim enim verum

non

non est, quod interrogatus auctoritate publicâ, teneatur positiuè fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur fidem negâsse. *Con.d.15 dub.2. Nauar. Azor. Sanch. Bec.c.9 q.4.*

III. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit: quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cùm eius operâ oues indigent: vti contrà, si eis consultius est, vt ad tempus se subducat, & in bonum eorum reseruet, tenetur fugere. *Regin.l.17 n.26. Bec.c.9. Fill. n.75. &c.*

IV. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret: v.g. si aliis rogatis, an fidem negare vellent, ijsque respondentibus, quòd non, tu taceres. *Ibidem. v. Bon.l.c. Laym.l.2.t.1.c.11. Tol.l.4.*

V. Si Princeps generali lege iubeat, vt fideles se prodant, gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cùm nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, vt hoc ipso, quòd se non prodant, videantur fidem negasse: vt v.g. si quidam anteà noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse. *Sanch.n.19. Bec. Reg. Fill. n.88. &c.*

VI. Cùm non rogaris de fide, non solùm licet, sed sæpè melius est ad Dei honorem & vtilitatem proximi, tegere fidem, quàm fateri: vt si latens inter hæreticos plus boni facis; vel si ex confessione plus mali sequeretur, v.g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis si torquereris. Vnde temerarium plerumque est offerre se vltrò. *S. Thom. Sanch. Laym.c.11.n.2.*

VII. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est; & sæpè magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam seruare, ac fidem tegere modis licitis.

VIII. Talis modus non est, vti vestibus aut signis infidelium, quæ alium vsum non haberent, quàm quòd essent signa professiua falsæ religionis seu cultûs; vti essent vestes, quarum vsus est in sacrificiis:

item

item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo: item sumptio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch. l. 2. c. 4. Fill. n. 8. &c. & comm.*

IX. Licitus autem modus est, quando subest causa, (vt v.g. ad euitandum graue periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hostes) vti vestibus & signis infidelium, quæ alium aliquem vsum habent, quam profitendæ religionis; quales sunt vestes talis nationis, (non religionis) quibus vterentur, etsi conuerterentur; vt sunt vestes, & signa nationis Turcicæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum religiosorum, dummodò non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantùm indicium nitidioris cultûs; vt saga Prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter suos, vt togæ Bonciorum in Iaponia. Idem dicendum est de signis, quibus Iudæi vtuntur, v. g. flauo annulo in pallio, Francofurti: &c. quia hæc sunt signa merè politica, & distinctiua vnius generis hominum ab alio, & non propriè professiua fidei. Quæ sententia probabilis est. *v. Sanch. 2. mor. c. 4. Bec. 2. 2. c. 9. q. 5. d. 6. Lay. l. 2. t. 1. c. 11. Côn.* contra *Cai. Nauar. Toletum.*

X. Licitus item modus est, cùm Catholicus transit per loca hæretica, & periculum graue ei imminet vitæ v.g. vel bonorum, (non tamen, si derisio tantùm, vel vexatio, vt habet *Bec. c. 9.*) ad dissimulandum fidem, vesci carnibus die prohibito: quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub tali periculo. Neque hoc est fidem negare, cùm esus carnium non sit institutus ad professionem religionis; & Catholici etiam mali, & gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum professiuum fidei, vt si v.g. in odium fidei conuiuæ statuerent, vt qui est hostis fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem qui ederet sine protestatione: secùs, si protestaretur. *Sanch. Azor, Bec. & comm. l. c.*

XI. In Germania, audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro patrino, non

habentur signa professiua fidei, vel cõmunionis cum hæreticorum sacris. *Fill. Azor, Sanch. ll. cc.* Vnde seclusis aliis, v.g. scandalo, periculo, prohibitione, &c. si ex iusta causa fiant, licent. Imò patrinum fieri talis infantis, videtur potiùs optandum, seclusis aliis; quia non est aliud, quàm obligare se ad eum olim erudiendum in fide Catholica.

XII. Infidelium & hæreticorum sacris non licet ita interesse, vt eis communicare censearis; alioquin licet v.g. vt quis spectet tanquam comœdiam, aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Syri. de quo *v. Bec. Fill. Sanch. l. c. Lay. l. 2. t. 1. c. 11.*

XIII. Si Princeps hæreticus mandet sub grauissima pœna omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, etiamsi verbis dicat se hac re aliud nihil exigere, quàm obedientiam ciuilem, nec velle cogere, vt à fide discedant, cùm tamen reipsa contrarium velle videatur, (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, & hæc res ex se apta sit, Catholicos paulatim peruertere, & insuper conciliare authoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ fidei) non licet obedire. Atque ita bis rescripsit Anglis *Pius V.* apud *Sanch. l. 2. c. 4. n. 27. Fill. & Azor ll. cc.*

XIV. Catholici viuentes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratûs contrahant matrimonium, coram ministro hæretico, peccant contra fidem; etiamsi cõtraxerint antè, vel contracturi sint postea, coram Sacerdote Catholico. *Côn. d.* 15. *d.* 3. *Palaus t. 4. d. 1. p. 17. n.* 12. 13. 14. testaturque contrahens ceremoniâ illâ, se illum agnoscere veræ fidei Ministrum, quæ sunt intrinsecè mala. *Mald* 2. 2. *q.* 2. *a.* 3. quia authoritas Ministri, & consequenter doctrinæ eius augetur, cõcurriturque ad ritus hæreticos, quos Minister isto actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magistratu ciuili, vel potiùs testantur se contraxisse; modò priùs vel posteriùs ritu Catholico contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem politicum, vt coniuges habeantur, & proles non censeantur illegitimæ.

CA-

CAPVT IV.

De Infidelitate, & vitijs Fidei oppositis.

DVBIVM I.

Quid, & quotuplex sit Infidelitas?

RESp. I. Infidelitas generatim est triplex. *Prima* dicitur Negatiua, eorum scilicet, qui nihil vnquam de fide audiuerunt. Quæ non tam est peccatum, quàm pœna peccati: quia si fecissent, quod in ipsis erat, Deus fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur Contraria, eorum scilicet, qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter; vt hæretici. *Tertia* dicitur Priuatiua, quòd priuatiuè opponatur fidei; & est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. *S. Tho. Sanch. Vasq. Lay. c.* 12.

Resp. II. Infidelitas Contraria, ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex: scilicet Paganismus, qui fidei nondum susceptæ; Iudaismus, qui fidei susceptæ in typo; & Hæresis, quæ fidei susceptæ in veritate, repugnat. Apostasia à fide reuocatur ad hæresin, à qua tantùm differt, quòd Hæresis sit error fidei ex parte tantùm contrarius, Apostasia verò ex toto. *S. Thom. Lay. l. c.*

DVBIVM II.

De Iudaismo.

Quaeritur hîc tantùm, quæ communicatio cum Iudæis sit interdicta Christianis?

Resp. I. His casibus; qui colliguntur ex c. *Nullus.* c. *Omnes.* c. *Iudæi.* 1. Non licet cohabitare.

2. Nec conuiuiis interesse. 3. Nec vti communi balneo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab ijs datas recipere ; emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Iudæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec seruitute subiici. 9. Prohibentur publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor*, prohibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, Synagogas, cum eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum vt conseruetur dignitas Christianæ religionis: tum vt caueatur familiaritas cum Iudæis, & periculum peruersionis. *vid. Lay. l. 2. t. 1. cap. 12. & 17. Sanch. l. 2. c. 31. Fill. tr. 22. cap. 5. num.* 128.

Resp. II. In decem dictis casibus communicare cum Iudæis, ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis; Laicus verò excommunicationis: (*C. Constituit.* 17. *q.* 2.) quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi *ex genere suo*: quia probabile est, vel ob materiæ paruitatem, vel ob necessitatem, aliámve causam rationabilem, (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Iudæis) sæpè excusari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. *Ita communiter. v. Autt. suprà citt. & Bon. l. c. item Lay. l. 2. t. 1. c. 17.*

DVBIVM III.

Quid sit Hæresis?

Resp. Hæresis, est error intellectûs liber & pertinax contra fidem, in eo, qui fidem suscepit. *Ita comm. Suar. Bec. c. 14. q. 2.* Vnde patet, ad Hæresin, vti & Apostasiam, duo requiri: 1. Iudicium erroneum, quod est eius quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare, non est hîc acriter & mordicus suum errorem tenere, aut tueri; sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum; siue quando scit, contrarium

um teneri à reliquâ vniuersali Christi in terris Ecclesiâ, cui suum iudicium præferat; siue id fiat ex vanâ gloriâ, siue libidine contradicendi, aliáve causâ. *Ita Sanch. Vasq. Lay. l. 2. t. 1. c. 13. & alij comm.* Ratio, quia tunc putat, iudicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia: quam cum *Côninck* faciliùs sic explicant alij, eam tunc esse, cùm etsi obiectum fidei credibiliter proponatur, ita vt prudenter de eo non possit dubitare; contrarium tamen iudicet, à quo nolit auelli vllo casu, vel saltem, nisi euidenter conuictus. *vid. Côn. d. 18. Vnde resolues.*

I. Non est hæreticus, qui exteriùs tantùm fidem negat, aut adorat idolum. Ratio, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundùm externa procedatur. *Fill t. 22. c. 6. q. 4.*

II. Est hæreticus, qui affirmatiuè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, iudicat esse dubium. Dixi, *affirmatiuè*: quia negatiuè tantùm dubius; hoc est, suspendens iudicium, per se & simpliciter non est hæreticus, quia non habet iudicium; ergo nec erroneum: modò tamen non ideo suspendat, quòd virtualiter iudicet, non liquere de certitudine obiecti. *Sa, Azor, l. 8. cap. 9. q. 5. Tol.* contra *Sanch. & Malderum.*

III. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est iudicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit, contrarium tenere veram Christi Ecclesiam; esto ex ignorantia etiam culpabili & crassâ sententiam suam mordicus tueatur. *Lay. l. c. n. 2.*

IV. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, vt à suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei; dummodò pertinaciam actualem nunquam habuerit. *Ibid. & Côn. l. c.*

V. Rustici, alijque homines simpliciores in Germaniâ, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolui à suis Parochis. Ratio,

quia non sunt hæretici formales, habentque fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. *Lay. l. c.*

VI. Cùm hæresis, & quæuis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter, qui eius periculo se exponunt, siue conuersando, siue conciones audiendo, siue libros legendo; quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt iure naturæ: si veró periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est, iure positiuo Ecclesiæ; vti etiam formalis disputatio laici de fide. Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus, vbi Catholici hæreticis sunt permixti, abrogauit consuetudo. *Azor, Fill. Bec. Sanch. Bon. di. 3. q. 2. p. 5.*

VII. Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania & Italia mortale; probabile tamen est, ob grauium Doctorum authoritatem, (*Sanch. de matr. tom. 2. l. 7. d. 72. n. 5. Azor t. 1. l. 8. d. 3. ca. 3. Regin. tr. 2. l. 32. num. 169. Basilius Pontius de matr. ca. 6. v. Card. de Lugo. de Sacramentis in genere, di. 8 f. 14. nu. 220.*) in Germania licere, ex graui caussa, saluo tamen iure naturali, & semoto periculo, tum contrahentis, tum prolium: vnde de ijs initio constitui debet, vt Catholicè educentur. *v. Bec. l. 5. c. 19. Dian. p. 3. t. 4. R. 269.*

VIII. Eum, qui lapsus est in hæresin, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit, eò quod omnes eiusdem speciei sint, docent *Regin. Diana tom. 1 tract. de circumst. R. 46. citans alios: & Escob. Ex 2. c. 6.*

Alij tamen contrarium tenent, quos sequitur. *Card. de Lugo de pœn. d. 16. num. 288. & num. 291.*

TRACTA-

TRACTATVS II.

De Præcepto Spei.

PEr Spem, quæ eſt ſecunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiſcentiæ erga Deum, quo Deum & diuina, præ omnibus aliis concupiſcibilibus, nobis concupiſcimus, ita vt omnia potiùs parati ſimus perdere, quàm Deum, & diuina. De hâc quæritur, quando eius præceptum obliget.

Reſp. I. Probabile eſt, præceptum Spei obligare per ſe, cùm primum homini vſum rationis aſſecuto, Deus & beatitudo, tanquam finis ad quem tendere debet, ſufficienter eſt propoſitus; ita vt notabili tempore non differat. *Ita Becan.ca.*17.*q.*7. *nu.*2. *Turrianus, & ceteri comm.* Et ratio eſt, quia ſine actu Spei, nec iuſtificari, nec in iuſtitia diuina perſiſtere, nec meritoriè operari poſſumus. *vid. Scholl.*

Reſp. II. Præceptum Spei per accidens obligat, 1. Quando actus orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto ſunt, qui ſine præuio actu ſpei exerceri non poſſunt. *Ita Autt. citt. & Fill. tr.* 22. *ca.*8. *num.* 255. 2. Quando quis ita tentatur, vt periculum ſit conſensûs, niſi animum ſpe erigat. *v. Fill.l.c.t* 2. *Lay.l.*2.*t.*2.*c.*2.*Bon.d.*3.*q.*3. Vnde ſequentes Caſus reſoluuntur.

I. Mortale peccatum eſt, ſperare, ſiue amare magis (amore concupiſcentiæ) terrena hæc, quàm cœleſtia: v.g. ſi quis ita comparatus ſit, vt deſideret perpetuò degere in hac vita, & Deo relinquere cœlum, ſi ſibi relinquat terram.

II. Mortale item est, desperare de consequendo Deo, aut salute & venia peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis, v. g. auxiliis gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione paruitatis materiæ non potest esse veniale, cùm sit iniuriosum misericordiæ Dei. *S. Thom. q. 20. a. 3. Lay. l. 2. t. 2. c. 2. n. 3.*

III. Mortale etiam est, præsumere de misericordiâ Dei, v. g. cùm quis sperat id, quod est impossibile secundùm legem Dei ordinariam; vt si speres remissionem peccatorum & salutem sine pœnitentiâ, vel per propria merita, & vires naturæ; vel etiam si quis statuat perseuerare in peccatis, quamdiu benè valet; & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. *S. Thom. q. 21. a. 1. Lay. l. c.*

Denique mortale est, odisse Deum, (odio scilicet abominationis seu auersionis) v. g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. *v. Lay. l. c. Bonac. di. 3. q. 3.*

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

TRACTATVS III.

De Præceptis Charitatis.

CAPVT PRIMVM.

An, quando, & quomodo obliget præceptum Charitatis Dei?

CHaritas Dei, est amor amicitiæ, quo Deo benè volumus, & omnia bona ipsi cupimus, ob summam & infinitam eius diuinæ naturæ perfectionem.

Resp. I. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super

super omnia amandum. Patet ex *scripturâ*. Ratio est, quia finis vltimus plus est diligendus, quàm omnia media quæ ad eum referuntur: non quidem intensiuè, (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto) sed appretiatiuè, ita vt nullam creaturam pluris facias, quàm Deum; velisque potius omnia perdere, quàm Deum offendere, & sic illi malè velle. *S. Thom. 2. 2. q. 27. a. 1. Azor, Sanch. Bec. 2. 2. c. 19.*

Resp. II. Probabile est, præceptum Charitatis Dei obligare, I. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinitè boni, à quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est, quia cùm teneatur Deo ex filiali amore totâ vitâ seruire; id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. *Ita S. Thom. q. 89. art. 6. Nauar. Valentia. & cæt. comm.* (Notat autem *Con. disp. 24. d. 3. num. 50.* non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantùm, si differat notabiliter, v.g. vltra annum) contra *Palaum*, qui dicit probabile esse, quòd non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escobar*, ex *Petro Hurt. 2. 2. di 172. f. 1 §. 24.* quòd, si positiuè non meministi te omisisse, tenere possis, te satisfecisse. *Trullen.* tamen *l. 1. c. 5. d. 13. n. 9.* monet expedire, vt quis se in confessione aliquando accuset sub dubio, si forte præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmatiua, de quibus non certò constat, quando obligent, vel violentur. II. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur conteri, v.g. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio, quia contritio includit actum Charitatis. IV. Si quis grauem tentationem, præsertim in articulo mortis; putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolutè, eò quòd tunc securissima via eligenda sit. *v. Lay. l. 2. t. 3. c. 4. n. 2. Bon. d. 3. q. 4. p. 1. Hurtad. 2. 2. di. 174. f. 6. d. 27.* Ex dictis resolues.

I. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

II. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appretiatiuè seu æstimatiuè minore, quàm creaturas.

III. Peccat item contra Charitatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se, tanquam finem vltimum omnium rerum, sed tantùm propter aliud, v.g. vitam æternam, vel ad euitandum infernum. Quod esse mortale, docet *Sylu.* & *Nauar.* quia scilicet Deus non diligeretur appretiatiuè super omnia, si aliud ab illo amaretur, vt finis principalis. Addo, *principalis*, quia vt benè *Tolet. lib. 4. cap. 9.* Deus propter retributionem vitæ æternæ amari potest, sed minùs principaliter, vt scilicet vita æterna vel alia Dei dona, sint tantùm causa mouens, vt faciliùs, expeditiùs, & feruentiùs diligatur.

IV. Mortale, & grauissimum omnium est, si quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, seu maleuolentiæ (amori amicitiæ opposito) v.g. si optes Deum non esse, non habere scientiam, potentiam, &c. De his *vid. Laym. l. c. Bon. loc. cit. Sanch. l. 2. cap. 3. & 5. Regin. lib. 17.*

CAPVT II.

De præceptis Charitatis erga proximum.

CHaritas proximi præcipit, 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemosynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet, 1. odium proximi. 2. scandalum. 3. ne iniuria, bellum, aliúdve graue damnum, vel malum inferatur. De quo postremo agetur in Decalogo; de reliquis hîc.

DVBIVM I.

Quis ordo seruandus inter personas, quæ diliguntur?

Resp. I. Ordine Charitatis quisque tenetur post

Deum

Deum diligere 1. Seipſum, ſecundum bona ſpiritualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipſum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique ſeipſum, & deinde proximum, quoad bona externa. *Ita Lay. l. 2. t. 3. c. 3.* ex *S. Thom. & communiter.* Vnde reſoluuntur Caſus.

I. Peccat contra charitatem ſui, qui ſalutem ſuam ſpiritualem, vel corporalem negligit: quod graue eſt, ſi fiat ſine cauſa, & cum graui damno, v.g. mortis, vel grauis morbi. *Trull. l. 1. c. 6. d. 1.*

II. Nullius boni conſequendi causâ licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet ſibi malum ſpirituale. *Lay ibidem.*

III. Tenetur quiſque proximo in extrema neceſſitate ſpirituali conſtituto ſuccurrere, etiam cum certo vitæ periculo; dummodò ſit æquè certa ſpes illum iuuandi, neque grauius inde malum immineat: v.g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel abſoluere moriturum, ſi alius non adſit qui faciat. *S. Aug. lib. de mend. S. Thom. q. 26. a. 5 & q. 44. Regin. c. 4.*

Dixi, *in extremà*, v.g. quâ certo putetur moriturus in mortali: quia in graui tantùm obligatur is, qui ex officio alienam ſalutem curat, vt Parochus; cui ideo non licet fugere tempore peſtis, niſi ſubſtituto æquè idoneo. *Valent. & Laym. l. c.*

IV. Ordinariè non licet vitam ſuam poſtponere alienæ. Addo, *ordinariè*: quia licet, ſi ſit perſona publica, à quâ multum pendet: vti etiam pro Repub. pro fide, religione defendenda; imò etiam pro amico, propter Deum dilecto. *Leſſ. l. 2. ca. 9. d. 6. Laym. l. c.*

Reſp. II. Quoad proximos inter ſe ſeruandus eſt hic ordo. 1. Qui melior eſt, magis diligendus eſt, eâ dilectione, quam comitatur gaudium circa bona poſſeſſa, item honor, cultus, & reuerentia. Sic v.g. plus diligendus eſt vir ſanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia eſt magis coniunctus cum præcipuo obiecto Charitatis, quod eſt Deus. Item parentes

magis

magis quàm filij, vel vxor; magisque benefactores, quàm ij, quibus benefecimus. *Lay. l. c. & comm.* 2. Appretiatiuè, & dilectione eâ, quâ alteri optamus bonum nondum possessum cum beneficentia, magis diligendi sunt ij, qui nobis sunt coniunctiores, quoad ea bona quæ sunt debita tali coniunctioni, & in quibus hæc fundatur. *Vnde resolues.*

I. In bonis pertinentibus ad naturam & vitam corporalem conseruandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam,) Primò omnium, vxori; quia est vna caro cum viro. 2. Filiis. 3. Parentibus, & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi, *extra extremam necessitatem:* quia in hac parentes, eò quòd vitam dederint, præferendi sunt etiam vxori, & liberis. *Lay. ib. n. 5. & 6.*

II. In rebus pertinentibus ad ciuilem communicationem, præferendi sunt conciues, in bellicis commilitones, in spiritualibus spirituales filij, patres, fratres. *Bannes* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos: quia coniunctio carnalis est fundamentum aliarum coniunctionum. *v. Lay. hic l. c.*

DVBIVM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, cùm sint proximi. *cum S. Thom. 2. 2. q. 25. a. 1. communiter omnes.* Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi?

Resp. I. Quilibet homo saltem priuatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa & beneficia exhibere ex præcepto; specialia verò ex consilio tantùm, nisi aliundè ratio obligationis accedat. *Ita communiter cum Lay. ca. 4.* ex *S. Thom. l. c. q. 25. a. 8. & 9.* Dixi 1. *communia:* qualia secundùm *Caiet. V. odium,* sunt, quæ Christiano debentur à quo-

uis

nis Christiano in communi, conciui à conciue, cognato à cognato. Ratio autem est, quia ista negare, est vindicare iniuriam, quod non licet priuato. Dixi 2. *nisi aliundè accedat ratio obligationis*, qualis esset v. g. 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, vt *v. Azor, t.2.l.11.c.3.* 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio, quia his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odij declaratio. *Lay.l.c.* Vnde resolues Casus sequentes.

I. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum positiuo & peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum inuisendum, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris. *Fill.t.28.cap.1.* Dico, *per se*, quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo, inimicum tibi & Deo reconciliare, id omittere, esset graue: vti etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando præuenire; v.g. subditus Prælatum. *Lay.l.c.*

II. Non licet inimicum excludere à communibus orationibus, v.g. oratione Dominica, & quæ pro communitate instituitur; nec à communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione: quia hæc sunt communia dilectionis signa: ideoque contra hæc facere, v.g. cognatos omnes inuitare, obuios omnes ex vicinia vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter, mortale. *S. Thom. Nauar. Lay.ll.cc.* Addo 1. *ex genere suo*, quia si leuitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v.g, si pater, vel superior, filio vel subdito, ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leue vel nullum erit: quia habet ius puniendi. Addo 2. *regulariter*, quia si persona multò maior inferiorem non resalutet, v.g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, vt notat *Sa ver. Charitas. Bon. di.3.q.4.p.3. v. Azor, 3.p.li.12.c.13.*

III. Etsi

III. Etsi quiuis teneatur inimico veniam legitimè petenti, non tantùm interiùs remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere: negat tamen *Trull. l.1.c.5.d.5.* ex *Azor* & *Fill.* teneri statim postquam offensio est illata, eò quòd sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus; imò nec eam acceptare, si offerat; sed etiam iuridicè potest compensationem petere, dummodò in vtroque casu ponatur odium, vt docet *Valent. Nauar. Lay. l.2.t.3.ca. 4.* Quòd si tamen pœna sit valdè grauis, v.g. capitis, mutilationis, neque læso ex ea commodum proueniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat quantum potest, ad id quod non potest eum vrgere, videtur contra charitatem, vt docet *Sylu. & Fill. t. 28. c.11.q.9.*

Resp. II. Etsi odium inimicitiæ, siue personæ secundùm se, & bonorum quæ in se habet, volendo scilicet illi malum vt sic, siue quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale; odium tamen abominationis, siue qualitatis, quo non hominem, sed eius malitiam, vel saltem personam tantùm quatenus malam, vel nobis noxiam, auersamur, sæpè licitum est, vt docet *Còn.a.29.dub.5.& communiter.* Vnde resolues sequentes Casus.

I. In confessione satis esse, si dicas te graue malum voluisse proximo, nec opus esse explicare speciē mali, v.g. mortem, infamiam, &c. quòd omnia comprehendantur sub vna ratione mali, *Cai. Bon. Turr. Trul. l.1.c.6.* docent probabiliter: sed contrarium probabiliùs docet *Suar. Palaus t.6.d.4 p.1.*

II. Licet proximo velle malum aliquod, v.g. temporale, (dummodò non sit iusto grauius) quatenus id illi bonum est, v.g. morbum, vel aduersitatem, vt à peccatis emendetur. *Bon. d.3 q.4 p. vlt. §. 1. ex multis.* Cauendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mor-

mortaliter. Generatim verò, ob bonum ſpirituale, proprium vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affectu, aliis velle; quia cùm in hoc affectu bonum ſpirituale præferatur temporali, non eſt inordinatus. *v. Leſſ. l. 2. cap. 47.*

Sic licet v.g. mortem optare hæreſiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum; iuxta illud *Galat. 5. Vtinam abſcindantur.* Item triſtari de eo, quòd dignitates conferantur indignis; vel de ſanitate eius, qui ex illa ſumit occaſionem peccandi. Item mortem, egeſtatem, aut morbum alicuius deſiderare, vt ceſſet à peccatis, & vitã in melius mutet. Eadem ex cauſa *Bonac. Azor & Palaus t. 6. p. 1. n. 11.* excuſant à peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eò quòd ob deformitatem vel inopiam commodè, & honeſtè nuptui tradere non poſſit. Etſi verò ſibi ipſi optare mortem *Nauar. & ceteri* dicant eſſe mortale: ad euitanda tamen grauia mala, v.g. afflictionem internam, id licere volunt *Sanch. Sot. Gran. Dia. p. 5. t. 14. R. 92.* Ita & *Trull. l. 1. d. 2. n. 11.* excuſat fœminam, quæ ſibi (vel alteri) mortem optat ad vitandam grauem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia ſimilia mala à marito v.g. inflicta, vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas moleſtias mortem optantes *Dian. l. c.* mortalis damnat, niſi (vt plerumque fit) excuſet defectus aduertentiæ & deliberationis.

IIII. Priuatus, qui auerſus ab alio fugit illum, ſi id faciat, vt eum ſuo colloquio & ſolatio priuet, atque ita contriſtet, & malè illi ſit, eſt odium inimicitiæ, & peccatum: ſi verò nihil mali optando, tantùm fugias, quia tuæ naturæ eſt difformis, vel tibi ſolet eſſe moleſtus, eſt odium auerſionis; & peccatum, ſi ſit irrationabile: quale non erit, ſi ſit perſona valde aſpera; modò abſit contemptus, ſcandalum, & vindictæ cupiditas. *v. Bon. loc. cit.*

DVBIVM III.

De præcepto Eleemosynæ, seu misericordiæ corporalis.

Suppono I. Huius præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis; 2. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono II. Duplicem dari necessitatem proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam grauis & diuturni morbi, secundùm *Dian. p. 5. t. 8. R. 1.* 2. grauis, ex qua imminet periculum grauis mali, vt captiuitatis, infamiæ, grauis iacturæ bonorum, vel statûs; vnde fiat, vt difficulter se possit sustentare, v.g. si non possit viuere secundùm suum statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honestus, mendicare. 3. dicitur communis, quâ laborant mendici triuiales. *Laym. l. 3. tr. 2. cap. 6*

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ siue naturæ, vel respectu statûs, vel decentis conditionis personæ; quomodo seculares raró putant se habere superflua, vt docet *Laym. & Nauar. c. 24.* Nam quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, conuiuia, hospitum tractationem (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcumque fastum & pompam quisque sibi requirit) spectatis etiam communibus euentibus, hæredibus, necessitate futurâ, &c. non sunt superflua.

Resp. I. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessariis, nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. *Est communis.* Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp. II. Probabile est, ex superfluis naturæ & statui, teneri aliquem, etiam in graui necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subuenturum: idque, vt *Azor tom. 1. lib. 12. cap. 7. Sylu. &*

Fumus,

Famus, volunt, sub mortali, contra *Medinam*, qui vult esse tantum consilij. Ratio, quia cùm in scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem. *v. Laym. l. c.*

Resp. III. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessariis. *Suar. Laym. ex communi.* Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior. *Vasq. &c.* contra *Suar. Côn. &c. v. Dian. p. 5. t. 8. R. 5.*

Addo, *ordinariè*, quia si maius damnum æstimaretur, te excidere tuo statu, quàm mors pauperis, non tenereris. *Azor l. c.*

Resp. IV. Probabile est, quòd proximo in graui necessitate constituto quisque teneatur subuenire, cum modico detrimento proprij status: quia paruo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. *Lay. l. c. ex D. Thom. Bon. d. 3. q. 4. p. 6.* Ex dictis collige.

I. Homines priuati non tenentur inquirere pauperes. *Vasq. &c.* si tamen dubitent de extrema alicuius indigentia, tenentur inquirere veritatem. *Sanch. Dian. p. 5. t. 8. R. 59.*

II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam vitæ seruandæ necessariam, vel ad redimendum à periculo mortis. *Sa & Côn. di. 27. dub. 8. num. 135.* Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantùm egeat vsu rei, satis est illam accommodare: v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domum reuertatur. *Lay. Bon. ll. cc.*

Resp. V. In communibus pauperum necessitatibus, tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ & statui superflua. *Ita communiter. D. Thom. Suar. Bellar.* contra *Nauar. & Vasq.* qui negant teneri. Ratio est, tum, quia quisque tenetur diligere

proximum sicut seipsum: tum, quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem grauem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse sub veniali, vt rectè *Medina*: idque si nulla sit iusta causa negandi; aliàs sub nullo. *v. Laym. Bon. l. c.* Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Pauperibus triuialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremæ necessitatis, rarò quis tenetur ex præcepto subuenire, etiam de superfluis: tum quia ferè ad mouendos spectatores ista necessitas exaggeratur: tum quia ab aliis iuuandi præsumuntur. *Malder. VVigers, Dian. p. 5. t. 8. R. 17.*

II. Si quis diues & abundans diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore & commodiore loco ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium vsum conuertendi, is non peccat, cùm habeat iustam causam negandi: si verò talis, sine rationabili causâ, omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit *Laym. l. c.* versari in malo statu.

III. Nulli omninò quantumuis diuiti, omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, facilè neganda est absolutio; tum ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione: tum, quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. *Laym. ib.*

IV. Etsi dicta de eleemosyna danda, intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum; damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes à suis ciuitatibus, iusta de causa, pauperes peregrinos. *Laym. ib. Trul. l. 1. c. 5. d. 10.*

V. Religiosis æquè ac aliis pauperibus debentur eleemosynæ; quia eorum paupertas & necessitas est vera & iusta, tametsi voluntariè contracta, cùm voluntas & causa fuerit rationabilis, & grata Deo. *Lorca, Dian. p. 5. t. 8. R. 18.* Aliud est de ijs, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, vt vagabundi. *Ibid, R. 19.*

Resp. VI. Eleemosyna tantùm facienda est ex bonis propriis, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex alienis, quando proximus est in extrema (vel etiam secundùm *Less. l. 2. c. 11.* in valde graui) necessitate, & aliundè succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. In communi verò necessitate, licet tantùm cum consensu domini, tacito vel expresso. *v. S Thom. 2. 2. q. 32. a. 7. Regin. 286. Fill. Laym. Bon. l. c. n. 11. Less. l. 2. c. 12.* Vnde resolues.

I. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxiis restitutioni, v.g. furto ablatis: licet tamen ex acquisitis per opus illicitum, sed non cum iniustitia, v.g. ex lucro meretricum. Ratio, quia hæc sunt propria; priora non. *Bon. ib.*

II. Pueris, filiisfamilias, seruis, ancillis, vxoribus, non licet dare eleemosynam, nisi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorum voluntas præsumitur. Partiales verò casus, in quibus vxor dare potest, *v.* suo loco, *præcepto 4. & 6. c. 1. d. 4. v. Bon di. 3. q. 4. p. 6. Dian. p. 5. t. 8. R. 25.* vbi ex *Hurt.* notat, si pater nullas det eleemosynas, posse pro eo dare filium.

III. Tutores & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent, quorum sunt. *Vasq. Azor, Con. Dian. p. 5. t. 8. R. 35.*

DVBIVM IV.

De misericordiâ spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ.

Correptio fraterna, est admonitio, quâ quis proximum conatur reuocare à peccato. De quâ certum est, præceptam esse iure tum naturali, quo membra vnius corporis se mutuò iuuare tenentur; tum diui-

diuino positiuo. *Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe ipsum. Bec. 2. 2. c. 21. Laym. l. 7. Fill. Bon. p. 7.* Quæritur autem, quæ sit eius materia, quos, & quomodo obliget?

Resp. I. Omne mortale peccatum proximi, per se. est sufficiens materia, vt hoc præceptum obliget sub mortali. *Ita communiter.* Et ratio est, quia cùm vitam spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale:* quia etsi etiam veniale sit materia correptionis, non tamen grauiter obligans; nec nisi facillimè possis. Dixi 2. *per se:* quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem, putet se non ita strictè obligatum, vel minùs esse idoneum ad corripiendum, videtur tantùm peccare venialiter. *vid. S. Thom. 2. 2. q. 32. a. 2. & ceteros suprà citt.*

Resp. II. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumstantiis. 1. Si certò tibi constet de peccato proximi: indagare enim tenetur solus superior. 2. Si probabile sit non emendâsse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia eleemosyna egenti tantùm danda est. 3. Si alius æquè idoneus non adsit, qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fructûs: quia desperato fine cessant media. 5. Si sit bona occasio, locus, & tempus opportunum, possisque sine tuo graui damno facere. Quòd si horum aliquid desit, præceptum non obligat. Vnde patet, eius omissionem in priuatis, vel nullam esse, vel leuem culpam. *v. Bon. l. c.*

Resp. III. Etsi hoc præceptum obliget omnes, etiam subditos; magis tamen Prælatos. Ratio prioris est, quia omnes sunt commembra, tenenturque sibi externa officia Charitatis præstare. Ratio posterioris est, quia subditi tantùm ex Charitate, Prælati verò etiam ex officio, & iustitia tenentur. Vnde peccare possunt etiam grauiter, veniales culpas non impediendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eademque ferè est ratio de patrefamilias, præsertim erga liberos. *Lay. l. c. n. 5. Palaus, Trul. l. 1. c. 5. d. 13. & 15. & ceteri.*

Resp. IV.

Resp. IV. Ordo in correptione seruandus est, quem Christus præscripsit, *Matth.* 18. scilicet 1. vt corripias in secreto: deinde coram testibus: tum ad Prælatum Ecclesiæ, siue superiorem, deferas. Excipe tamen, 1. Nisi præstet superiori, viro probo & prudenti, quam alijs testibus innotescere; prout cautum est *in Regulâ S. Aug.* 2. Nisi peccatum sit publicum: tunc enim potest publicè corripi. 3. Nisi vergat in graue damnum tertij aut communitatis, si superiori non statim innotescat; v.g. si quis proditionem moliatur, hæresin occultè spargat: tunc enim immediatè superiori indicandum, quia commune bonum præferendum est priuato. *Fill. t.* 28. *c.* 7. *n.* 149. & 155. 4. Quando corripiendus est contentus, vt superiori statim significetur, vt est apud quosdam religiosos, qui quoad hoc iuri suo renunciarunt. *v. Suar. Bec. Lay. hic, Sanch. Fill. l. c.* Ex dictis resoluitur.

I. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporalis timorem negligit, peccat mortaliter. *Ita Laym. Suar. Sanch. l.* 6. *mor. c.* 18. *v. Palaum hîc.*

II. Si certò constet fratrem perfectè emendâsse peccatum occultum, nec ex eo esse vllum periculum relapsûs, vel damni, ipsi aut alteri, non licet (etiam in Societate Iesv) denunciare Patri, vel Prælato, nisi frater expressè in istam denunciationem consentiat. *Sanch.* 2. *mor. l.* 6. *c.* 18. *n.* 40. & 60. *Palaus de charit.* 6. *d.* 3. *p.* 12. *Fill. Trul. l.* 1. *c.* 5. *d.* 14. *Suar. Hurtad. d.* 63. & denique *C. Lugo Resp. mor. l.* 4. *d.* 46. vbi tamen notat, in Societate Iesv casum esse rarissimum. Ratio autem est, quia cessat motiuum charitatis, atque adeò ratio denunciandi: ideoque est peccatum, & quidem vt *C. Lugo l. c.* notat ex *Suar.* mortale ex genere suo. *v. infrà l.* 4. *c.* 3. *du.* 5. & *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 71.

III. Si Superior immediatus se solo possit delinquentem emendare, ita vt nullum periculum damni vel relapsûs, ipsi vel alteri, vel communitati immine-

at, videtur peccare manifestando Superiori mediato delictum. *Palaus l.c. Trull.d.16.n.1.*

IV. Prælati & Magistratus tenentur aliquando inquirere subditorum peccata, vt corripiantur: non tamen multum & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale eius signum dederit: neque facilè admittere accusatores spontaneos, quia illi specie boni communis sæpè se quærunt. *Hurta. &c. Dian. p. 7. t. 3. R. 10. & 12.*

V. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum, tenentur etiam cum suo incommodo, imò aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam quam possunt, vt peccata publica & occulta impediant: quia cum Christo pacti sunt curam & solicitudinem gregis, pro qua multa ab eo bona accipiunt. *Hurt. tom. 2. d.* 162. *sec.* 7. §. 60. (apud *Dian. p. 7. t. 3. R. 28.*) aitque hanc esse omnium Patrum & Theologorum doctrinam, quam Christus verbo & exemplo docuerit: additque idem esse de Magistratibus & Concionatoribus. Licèt verò hi non teneantur ad id ex iustitia, (sicut Prælati & Magistratus) tenentur tamen peccata publica corripere, (sed non facilè Prælatorum & Religiosorum, quorum authoritas ad bonum commune est necessaria) etiam si non sit spes emendationis. *Con. Hurt. Dian. loc. cit. R. 13.*

VI. Correptio adhibenda est non semper statim, sed dum maior fructus speratur. Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, vt feruentiùs resipiscat. *Dian. p. 7. t. 3 R. 29. & 30.* ex *Regin. Fil. Trul.* Neque sufficit semel esse factam correptionem, sed debet iterum iterumque fieri, quamdiu speratur fructus. *Ib. R. 31.*

DV-

DVBIVM V.

De Scandalo.

ARTICVLVS I.

Quid, quotuplex sit, & quale peccatum?

Resp. I. Scandalum, dicitur peccatum occasionatum, & est duplex: Actiuum, & Passiuum. Actiuum est, dictum vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minùs rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. *Ex S. Thom. 2. 2. q. 43. a. 1. Sanch. Azor, Laym. ca. 13. Bonac. d. 2. q. 4. p. 2.* Dixi, *minùs rectum*, hoc est, quod vel in se malum sit, vt si loquaris turpia coram adolescente; vel mali speciem habeat, vt si iusta de causa coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Actiuum aliud est per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directè intenditur alterius ruina; id est, si ideo aliquid fiat, vt aliquis ad peccatum inducatur: v.g. si adulter alienam sollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretatiuè tantùm causatur alterius peccatum; vt si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum esse inducere alterum hîc & nunc ad peccatum, & nihilominus facis; vt si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quòd habeas veniam. Item, si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatum, & peccandi periculum. *vid. Sa V. Clericus, Laym. Bonac. loc. cit.* Scandalum Passiuum, est ipsa ruina, siue peccatum, in quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti vel facti. Quod diuiditur in Datum, seu pusillorum, quod oritur ex actiuo: & in Acceptum, quod non oritur ex actiuo, sed

sed ex ipsius sumentis malitiâ; quale erat odium, & inuidia Pharisæorum in Christum, occasione eius dictorum vel factorum: vnde hoc dicitur Pharisaicum. Ex his patet.

I. Ad scandalum Actiuum non requiri, vt de facto passiuum ex eo sequatur; sed satis esse, quòd data sit occasio, ex qua natura suâ sequi possit: vt si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat. sicut etiam contrà, passiuum potest dari sine actiuo. *Laym. ibidem.*

II. Scandalum passiuum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam aggrauantem: v.g. qui viso alterius furto etiam furatur, non ideo peccat grauiùs. *Lay ib.*

III. Non semper esse scandalum, si pecces coram alijs, sed tantùm; quando attentis omnibus circumstantiis, tam personæ agentis, quam coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui alias peccaturi non essent. *Sanch. Lay. l. 1, t. 3. c. 13.*

IV. Omne scandalum actiuum directè intendens ruinam proximi, esse speciale peccatum contra Charitatem, vt habet communis sententia. An verò idem sit, quando intenditur indirectè, controuertunt Scholastici, & parum refert ad praxin. *Sanch. l. 7. c. 6. & 9. Azor 1. p. l. 4 c. 7. Bon. l. c.* Vnde resolue hos Casus.

I. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset: & sic opus indifferens vel veniale, sæpe transit in mortale, ratione scandali, v.g. si iocosum verbum proferat Religiosus coram fœminis, vel ijs, qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt. *Lay. l. c.*

II. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasionem ruinæ venialis tantùm. Quod verum est, etsi directè illam intendat, & quidem per actum mortalem. *Sanch. l. 1. c. 6. n. 11. ex communi* contra *Suar.* Ratio autem est, quia ruina est parua. Et patet à simili, vt si quis per fornicationem intendat furari rem minimam,

nimam, furtum tantùm erit veniale.

III. Scandalizans committit præter peccatum scandali, etiam peccatum eius speciei, ad quod alterum inducit: ideoque confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit; cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt. *Sanch. Azor. Lay. Bon. l. c. Card. de Lugo de pœnit. d.* 16. *ſ.* 4. *Dia. de Sacr. to.* 2. *t.* 4. *a.* 114. Excipit tamen *Card. de Lugo l. c.* ſi præter intentionem ſcandalum dederit. *Tambur. de exped. conf. l.* 2. *c.* 1. §. 9. ait, quoad inductos, ſufficere ſi dicas: fui multis occaſio peccandi meo exemplo. *v. infra l.* 5. *t.* 6. *c.* 1 *dub.* 2.

IV. Etſi is qui ſcandalizauit alios, teneatur illis rurſus dare bonum exemplum, vt inquit *Sa.* ſi quis tamen nudo exemplo ſuo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v.g. exhortatione, conſilio, mandato eſt cooperatus, non tenetur ad reſtitutionem; quia talis inductio eſt tantùm contra Charitatem, non iuſtitiam. Idem docet eſſe *Leſſius*, ſi cum Caio v.g. potites eâ intentione, vt ipſe conſumptis pecuniis furetur. *v. Leſſ. c.* 9 *d.* 2. *n* 113.

V. Non cenſetur dare ſcandalum, qui licèt publicè peccet, facit id tamen coram ijs, qui vel ſunt ita viles, vel infames aut improbi, vt nemo moueatur ad peccatum; vel qui ſunt ita probi. v.g. ſi quis fornicetur coram alijs, qui parati ſunt idem facere, nec eius exemplo mouentur; vel ſi coram manſuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. *Sanch.* 1. *mor. c.* 6. *n.* 6.

VI. Non ideò factum aliquod eſt ſcandalum, quia alius incipit de tali homine malè ſuſpicari, aut ſentire; quia hic non peccat, ſi ob ſufficientia indicia ſuſpicetur. Secus tamen eſt, ſi incipiat malè ſentire de fide Catholica, Clero, Ordine Religioſo, vel minùs ad pietatem affici. Vnde patet faciliùs dari ſcandalum ab ijs, qui ſunt in magna auctoritate, vel pietatis exiſtimatione, quàm ab alijs. *Con. di.* 32. *num.* 35.

ARTICVLVS II.

An, & quando scandalum passiuum permitti possit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat?

Resp. I. Permitti non potest absque necessitate, vel vtilitate propria vel aliena. Ratio est, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, si facilè possimus. *Laym. cap. 13. ex communi.* Vnde resoluitur hic Casus.

Absque causa non licet petere mutuum ab vsurario, vel ab infideli iuramentum per falsos Deos, à concubinario administrationem Sacramenti, vel vt celebret: cùm enim absque peccato id non sit facturus, cooperareris eius peccato. *Suar. Sanch. Trull. l. 1. c. 6 d. 5. n. 15.*

Resp. II. Ex causa necessitatis, vel vtilitatis, potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest; ideoque licet talia petere ex rationabili causa, etsi alter ex sua malitia sit peccaturus. Requiritur autem maior necessitas, vt permittatur scandalum pusillorum, quàm Pharisaicum. Item maior, si plures sint scandalizandi, si timeatur peccatum graue, & denique, si certò præuideatur, quàm aliàs. *Lay. l. c. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.*

Resp. III. Debet permitti, si alioqui propria salus periclitaretur, vel aliis, præsertim communitati, graue damnum immineret. Vnde bona spiritualia necessaria ad salutem, nec debet, nec potest quisquam dimittere ob cuiusquam scandalum. *Fill. l. 28. c. 6.*

Resp. IV. Bona spiritualia, (& secundùm *Lorcam* apud *Dian. p. 5. t. 7. R. 24.* etiam temporalia) non necessaria ad salutem, non tenetur quis omittere, vel differre, ob scandalum Pharisaicum, iuxta illud *Matth. 15. Sinite illos, &c.* nisi tamē ex dilatione fructus speraretur. Faciliùs verò ac sæpiùs talia bona differenda, vel etiam omittenda sunt, ob scandalum pusillorum: v.g.

ingressus

ingressus religionis debet differri ob scandalum parentis, si consensus illius breui speretur. *Laym. l.c.*

Resp. V. Ad vitandum graue scandalum pusillorum, quædam præcepta impleri non debent; nisi tamen omissio esset magis damnosa omittenti. *v. Laym. l.2.t.3.ca.13.* Ratio huius est, quia tunc concurrente duplici præcepto, scilicet naturali de cauendo scandalo, & positiuo; maius & fortius est naturale. *Ex dictis resoluuntur Casus.*

I. Prælati Ecclesiastici non tenentur, (imò nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conseruanda, sunt necessaria, v.g. lites, &c. omittere ad vitanda scandala Pharisaica, imò etiam pusillorum; etsi his priùs reddi debeat ratio rectitudinis. *Dian.p.5.t.7.R.24.* ex *D. Thom. &c.*

II. Si fœmina vtatur veste virili, vel contrà, tantùm ex leuitate, sine prauâ intentione, periculo scandali, & libidinis, veniale tantùm erit, aliàs mortale; nullum verò, si ex necessitate. *Dian.p.5.t.7.R.32.* ex *D. Thom. Sylu. &c.*

III. Peccatum, ex quo Confessarium in confessione (ex infirmitate tamen) grauiter scandalizandum nosti, debes reticere. *Lay. loc. cit.* ex *Nauar. &c.*

IV. Vxor semel vel iterum debet omittere ieiunium, ex quo maritus grauiter offendetur, & orietur discordia. *Ibid.*

V. Si ituro te ad sacrum die festo, excitanda sit grauis rixa, vel cædes, non teneris ire. *Ibid.*

VI. Superior peccata subditi sæpè potest dissimulare, ad vitandas turbas, & maiora mala, quæ alioqui teneretur punire.

VII. Mulier, quæ scit in se, vel in sui aspectu aliquem in particulari scandalizandum, mortaliter peccat, si datâ operâ ei se conspiciendam offerat: adeóque potest & debet, non tantùm publico, sed etiam sacro abstinere die festo, semel aut iterum, ad peccatum illud euitandum. Dixi *aliquem in particulari*, quia

ob

ob timorem scandali alicuius ex communitate in genere, vel etiam pluriũ, abstinere nimis esset difficile, & plenum scrupulis. Dixi 2. *semel aut iterum*, quia sæpè, nimis esset graue, & durum. *Bon. Sanch. Lay. l. c. n. 10 & aly. v. Dian. p. 5. t. 7. R. 21. & 22.* vbi in contrarium citat aliquot Authores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam, ad euitandum aliorum scandalum.

VIII. Mulier quæ ex ornatu, etiam conueniente suo statui, probabiliter præuidet aliquem in particulari lapsurum mortaliter, tenetur ad breue tempus eum dimittere, aut talis conspectum fugere. Dixi, *ad breue tempus*: quia ad longum, nimis illi graue foret. *v. Dian. l. c.*

IX. Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo, vano, & inconuenienti (quem assumere vanitatis & placendi causa, vt videantur pulchræ, & procum faciliùs inueniant, seclusis aliis, non nisi veniale est,) teneretur eum omnino dimittere; etiam sub mortali: quia nullum habet ius ad illum ornatum: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commode potest. *v. Sylu. V. ornatus.* Alij tamen, vt *Caiet.* & *Nauar. cap. 23.* videntur docere, eam tantùm teneri sub veniali, (sed minus probabiliter, quando in particulari lapsus præuidetur, & breui tempore abstinendum est) qui etiam cum *Azor, Less. & Bon.* excusant à mortali eas, quæ ex consuetudine loci, media vbera detegunt, fuco, pigmentis, alienis crinibus vtuntur: dummodò non aliorum lasciuiam, sed tantùm maiorem pulchritudinis ornatum intendant, absque alio fine mortali, aut lege particulari id sub mortali prohibente. Addunt tamen, fore graue & mortale peccatum, huiusce modi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantùm tegendi, vbi nõ est, introducere. *Nauar, nu. 19. Less. 112. Lay. l. c. &c. v. Bon. de mat. q. 4. p. 9. n. 17.*

X. Si mulier non in particulari, sed in genere tantùm, aliquos in se scandalizandos putet, modò eo-

rum

rum lasciuiam non intendat, nec ei placeat, (licèt ei placeat, quod laudetur vt formosa) non videtur teneri abstinere ab illo ornatu, etiam superfluo, sub mortali; v.g. fucando faciem, imò etiam denudando ex communi consuetudine pectus: nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valdè turpis per se, ac directè ad libidinem prouocans. Ratio est, tum quia est scandalum potiùs acceptum, quàm datum; & ornatus ille ac pulchritudo remotè tantùm ad peccatum prouocat, vt docet *Lay. & Bon.* tum quia nimis graue esset isti sexui, præsertim si maritum quærant, perpetuò sic abstinere; cùm illa occasio sit vniuersalis, & perpetua: nec formosiores vnquam licitè irent foras, cùm pulchritudo naturalis plus noceat, quàm artificialis. Plura de hac re *vid. Dian. t. 1. misc. Resp. 30. Baldel. l. 3. d. 5. n. 13.* Interim fœminam nudum pectus gerentem non malâ intentione, etsi quidam excusent à mortali, ego tamen, inquit *Sa*, difficilè absoluerem. Et certum est, quòd confessario incumbat, huiusmodi ornatum dissuadere, & deterrere ab eo. *v. Sa. V. ornatus, & c. ll. cc.*

XI. Peccant etiam grauiter, qui componunt, describunt, repræsentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem prouocantia. *Bon. Sanch. & Fill.*

Resp. VI. Potest aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus est ad malum, & alter non intendit vt peccet, sed tantùm non auferendo occasionem, permittit vnum peccatum, ne fiant plura; ita vt permissio sit impeditiua maioris mali. *Vnde resolues.*

I. Hero licet non auferre occasionem furandi filijs, aut famulis, cùm eos nihilominus ad furandum propensos & paratos nouit, & sic deprehensi puniantur, & resipiscant: tunc enim rationabiliter permittit furtum vnum, vt euitentur plura. *Sanch. Lay. Bon.*

II. Probabile est, non licere talia vltrò ponere, aut ijs obiicere: quia positiuè concurreret ad peccatum; & non tam auferret occasionem, quàm poneret. *Sa V. peccatum, & Sanch.* qui ex eadem causa docet, non licere

cere marito dare vxori anſam adulterandi; vel adultero, vt tentet vxorem. Interim probabiliter contrarium docet *Laym. lib. 1. tr. 3. cap. 13.* Quod confirmari poteſt exemplo Iudith, quæ vix aliter videtur feciſſe *ca. 9.* Cùm enim ſciret permiſſionem libidinis in Holoferne fore impeditiuam malorum, poſuit ei occaſionem, nempe ornatum ſuum, alioqui licitum; & tamen communiter cenſetur in hoc non peccâſſe. *v. Bon. d. 2. q. 4. p. 2. Palaum hic.*

ARTICVLVS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

Resp. Cooperari tantùm materialiter, ſubminiſtrando tantùm materiam & facultatem peccandi, vel exhibendo obiectum, licet; ſi ſequentes conditiones adſint. I. Si tuum opus, vel cooperatio ſit ſecundùm ſe bona, vel ſaltem indifferens. II. Si bonâ intentione, & rationabili ex cauſa fiat, & non, vt iuues alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut ſaltem non tenearis, propter cauſam rationabilem. Circa quam notat *Sanch.* & *Laym.* etſi eius grauitas certâ regulâ definiri nequeat, ſed prudentis iudicio metienda ſit; tanto tamen grauiorem requiri 1. quantò grauius eſt peccatum, cuius occaſio datur. 2. quantò probabilius eſt, te non cooperante, alterum non peccaturum; aut quantò certior eſt affectus peccati. 3. quantò propinquiùs tua cooperatio peccatum attingit. 4. quantò minus iuris habes ad tale opus. 5. denique quantò magis peccatum cum iuſtitia pugnat; idque propter damnum tertij. *Lay. l. 1. t. 3. ca. 13.* Vnde reſolues hos Caſus.

I. Hoc modo licitè materialiter cooperatur ſponſa contrahens cum ſponſo, quem ſcit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votum caſtitatis, peccat contrahendo cum ipſo; quia ad contractum illicitum concurrit. *Lay. l. c.* ex *Sanch. l. 7. de mat. d.* 11. *n.* 11.

II. Li-

II. Licitè quoque post matrimonium contractum materialiter cooperatur coniunx, si coniugi obstricto voto castitatis reddat debitum; imò ad id tenetur ex iustitia, si eum exigentem non possit à proposito auocare. *Ibid.*

III. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest, & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, si petat publicè: imò confessarius præbere debet petenti, etiam priuatim, si ex sola confessione eius peccatum nouit. *Ibid.*

IV. Excusantur à peccato famuli, si ratione sui famulatûs præstent quædam obsequia, quæ sine graui suo incommodo negare non possint; vt v.g. vestiant dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostium: quia hæc tantùm remotè se ad peccatum habent, & sine ijs peccatum fieret. Vnde tamen non sequitur, alteri cuiuis licere ea præstare. *Bon.p.11.nu.26. Azor tomo 2.l.12.c.vlt.q.8.Lay.l.2.t.3.ca.13.Sanch.lib.1. mor.c.7.n.21.*

V. Ad ea opera, quæ propinquiùs se ad peccatum habent, aut iuuant, v.g. subiicere humeros, admouere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam, deferre literas amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non sufficit communis ratio famulatûs, sed exigunt maiorem necessitatem & causam, vt licitè fiant; v.g. periculum grauis, aut saltem notabilis damni, si detrectent. *Ibid.*

VI. Ob simile periculum excusantur vt plurimùm caupones, & propolæ in locis, vbi Catholici viuunt mixti hæreticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die ieiunij comesturis: item vinum ebriosis, dum postulant, etsi sciant eos à peccato non excusari: quia plerumque peccatum æquè fieret, subministrantibus aliis, & ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. *Sanch. l.1. cap. 7. Bonac. &c.* Quòd si tamen hæ rationes non adessent, non excusarentur. Vnde non licet ea

Pa-

patrifamilias (vti nec cœnam die ieiunij) ministrare suæ familiæ; neque cauponi illi, præter quem non sunt alij: nisi tamen alia grauior causa cogeret. *Ibid.*

VII. Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducunt, vel cum iustitia pugnant, etsi ex genere suo sint indifferentia, v.g. hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum qui ad necem quæritur, compulsare campanam, (sine scandalo tamèn) ad concionem hæreticam, meretricem etsi conductam ac paratam, è domo euocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti iniustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, grauissimam causam requirunt, hoc est, metum tanti mali, quod secundùm leges charitatis nemo teneatur subire ad euitandum malum alterius, v.g. si aliàs occidendus esset. *Lay. c. 13. n. 4.*

VIII. In ciuitatibus, in quibus id vitandi maioris mali causâ permissum est, licet domum locare vsurario, (excipit tamen ius alienigenam) & meretricibus; maximè si alij conductores desint: nisi tamen meretrices grauiter nocerent vicinis honestis, vel ob situm ansam maiorem darent peccatis. *Sanch. 1. moral. cap. 7. Bon. l. c.*

IX. Excusantur à mortali, imò etiam veniali, si causa adsit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis benè potest vti, licet plurimi abutantur, v.g. aleas, fucos, gladios. Ratio, quia remotè tantùm ordinantur ad peccatum, & simpliciter impediri non possunt. Quòd si tamen abusus esset contra iustitiam, non liceret; v.g. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, si quis sciat hunc innocentem non peruertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum. *Sanch. l. c.*

X. Excusantur etiam, qui ob iustam causam vendunt agnum Iudæo, vel infideli vsuro ad sacrificium. Item qui Iudæorum Synagogas, hæreticorum tem-

pla, legitimo Magistratu permittente, ædificant, vel restaurant; præsertim si fieret æquè sine ipsis. *Nauar. l. 5. cens. 1. de Iudæis Lay. l. 3. t. 3. c. 13. n. 4.* Venena autem vendere, nisi ijs qui bene vsuri putantur, v.g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. *v. Sanch. 1. mor. c. 7.* Vnde venditio veneni, quod non seruit nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

XI. Christiani captiui, ex graui metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum, licitè remigant contra Catholicos; sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria, conuehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter *Less. Sanch. Suar. Lay. l. 2. t. 3. ca. 13.* contra *Tol. & alios*, qui docent, peccare mortaliter. Quòd si tamen eo loco res esset, vt hæc negantes magno periculo classem Christianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ suæ anteferre. *Suar. Less. Sanch. l. c.*

XII. Incolæ vrbis vel prouinciæ, quam Tyrannus occupauit, licitè manent inter iniquos possessores, eosque cogente imperio iuuant excubiis, fossione, contributione; idque ex legitimi Principis præsumpto consensu: ex quo etiam talia obsequia licitè promittunt cum iuramento, ad maiora mala sua & legitimi Principis declinanda. *Lay. l. c. n. 5.*

XIII. Nautæ & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam sine graui metu, si absit praua intentio, licitè vehunt annonam ad castra hæreticorum, si adsint alij, qui illis cessantibus facerent: quia nisi id faciant, excludentur omni lucro, tanquam osores boni publici. *v. Less. l. 2. c. 19. Sanch. l. 1. c. 7. Fill. t. 22. c. 5.*

F LIBER.

LIBER III.

De præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATVS PRIMVS.

De Primo præcepto Decalogi.

HVIVS præcepti, prout eſt affirmatiuum, materia propria ſunt actus virtutis Religionis. Eſt autem hæc Virtus moralis, quâ interior & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus eius internus eſt animi ſubmiſſio, quâ infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus eſt, quo internum teſtamur, vt oratio, ſacrificium, &c. de quibus *v. Schol. 1. 2. & 3. parte.* Prout verò eſt negatiuum, prohibet vitia Religioni oppoſita: quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, ſunt peccata, poſt ea quæ contra virtutes Theologicas committuntur, grauiſſima, & ex genere ſuo mortalia. Sunt autem duplicia: alia quæ opponuntur per exceſſum, vt Superſtitio cum ſuis ſpeciebus: alia per defectum, vt Irreligioſitas cum ſuis.

CAPVT PRIMVM.

De superstitione, & speciebus eius.

DVBIVM I.

Quid sit, & quotuplex?

RESP. I. Superstitio, est falsa religio, seu cultus vitiosus veri vel falsi Numinis. *Less.* Et conuenit cum definitione communi ex *S. Thoma*; quæ dicit, esse vitium, quod Religioni opponitur secundùm excessum. Dicit, *per excessum:* non quòd Deus nimium coli possit, aut maiore honore quàm dignus sit; sed id intelligitur secundùm circumstantias, eò quòd exhibeat cultum, vel quem non debet, vel eo modo quo non debet, vel illi cui non debet.

Resp. II. Superstitio est duplex: alia cultûs indebiti, siue incongrui, quo verus Deus, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum & perniciosum, vel superfluum, qui nimirum fit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinem ac præscriptum. Alia est ratione rei cultæ, cùm scilicet cultus Deo debitus, falso Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdiuiditur in Idololatriam, Diuinationem, & Vanam obseruantiam; ad quam Magia vel reuocatur, vel potiùs quandam speciem constituit. *Lay. l. 4. t. 10. c. 1.* ex *S. Thoma q. 92. a. 2.* Ex quibus resolues.

I. Superstitionem cultûs falsi committit, 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. g. circumcisionem, immolationem agni, &c. quia significant Christum adhuc venturum, & nondum venisse. 2. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Minister Ecclesiæ, v.g. sacrificando, absoluendo. Quod semper esse mortale, docet *Suar. de rel. l. 2. de superstit. c. 2.* 3. Is qui suâ auctoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata

ab Ecclesia, ad Dei cultum. 4. Qui falsas reliquias proponit, vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse has vel illas reuelationes, fingit, siue ad faciendum lucrum, siue ad deuotionem augendam. 5. Qui vt populum moueat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc superstitio etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ veritati iniuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis: sæpè tamen excusatur ignorantiâ, vel simplicitate. *Less. lib. 2. c. 41. Sanch. 2. mor. c. 37. Nauar. c. 12. Laym. l. c. Bon d. 3. q. 5. p. 1.*

II. Superstitio cultûs superflui, est v. g. 1. Ceremonia audiendi Missam ante ortum solis, cum certo numero, situ, ordine cereorum; vel Sacerdotis, qui dicatur Ioannes; vel qui habeat staturam Christi, &c. quia hic cultus est ex seipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. 2. Ieiunare die Dominico, cùm non ieiunas aliis diebus. Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere Alleluia, dicere Gloria, vel Credo contra rubricas, aliásve ceremonias demere, vel addere (etsi fiant ex deuotione, hæc enim corrigenda est,) quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen & similia bonâ intentione facta, venialia tantùm sunt ordinariè, vt docet *Tol. Less. l. c. d. 1. Nauar. & Laym.* quia est materia leuis, & actio ex se non mala; & multa excusat simplicitas. Quòd si tamen ex se mala esset, vt si rem furtiuam offeras, turpia verba in templo canas, ore vel organo, notabiliter lasciuam vel ad impuritatem prouocantem vocem edas, est superstitio ferè mortalis, vt *Laym. l. c. ex comm.*

DVBIVM II.

De Diuinatione.

Quid & quotuplex sit?

Resp. I. Diuinatio est, cùm quis opem Dæmonis

tacitè vel expresse inuocat, vt noscat res contingentes, & liberè futuras, aliterve occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quas solus Deus scire potest, inuoluitur tacita Idololatria, quòd Dæmoni tribuatur cultus diuinus: si verò sint tales, quas Dæmon naturaliter scire potest, (nam ex signis, aliisque modis, occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras, vt *v. Delrió.l.4.c.2.q.2.Sanch.2.mor.c.38.*) nihilominus illicita est; eò quòd commercium habeatur cum Dei iurato hoste: quod importat quandam proditionem, & apostasiam à Deo; ac fortè etiam, vt vult *Suar.* contra *Valent.* superstitionem. *vid.Laym.c.3. Bonac.p.3.S.Thom.2.2.q.5.a.5.*

Resp.II. Diuinatio est duplex: vna, in qua est inuocatio vel pactum expressum cum Dæmone: & generali nomine dicitur Necromantia; vt, cùm Dæmon occulta docet per pythones, arreptitios, præstigias, per personas mortuorum vel viuorum apparentium, aliave signa in aëre, aqua, igne, speculis. Alia est, in qua tantùm est inuocatio vel pactum tacitum, seu interpretatiuum; vt cùm ex lineamentis corporis, vocibus, garritu auium, & similibus, quibus se Dæmon immiscere solet, quæritur cognitio, ad quam ea sunt improportionata. *D.Thom.q.95.* Cùm verò vtriusque speciei variæ rursus sint species, eas hîc omitto; quòd secundùm sententiam communiorem, in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam, ideoque in confessione non sit opus explicare, an v.g. facta sit diuinatio ex speculis, aëre, mortuo, &c. Exprimendum tamen necessariò est, vtrum inuocatio siue pactio expressa, an tacita interuenerit: quia siue hæ moraliter inter se specie differant, siue non, notabiliter tamen mutant iudicium Confessarij. *v. Lay.l.c.Sanch.l.c.Less.l.c.d.5.Delrium l.4.disp.4.cap.2. Bon.q.5.p.4.*

Resp.III. Diuinatio quæ fit per pactum expressum, & quâ Dæmon expresse inuocatur, excusari non po-

test à mortali: eam verò, quæ fit per pactum tantùm implicitum, aliquando excusari à mortali quidam asserunt; videlicet tunc, cùm vel intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa, nec affectata, vel fides certa non adhibetur; sed tantùm timor quidam, aut suspicio concipitur euentûs futuri. *Laym. l. 4. tr. 10. c. 3. Sanch. Less. Suar. Caiet. Baldel. to. 2 l. 4. d. 4. nu. 22. &c.* eò quòd tunc superstitiosa verè non sit, cùm intentio non sit talis. *v. Suar. Less. Sanch. Laym. Caiet. Nauar. Sayr. Valent. & Tannerum d. 5. de rel. q. 7. di. 1. num. 21. & dub. 2. num. 25.* Ex dictis *resoluuntur sequentes Casus.*

I. Expressè censetur inuocare, seu conuenire & pactum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonem inuocat, vel saltem facto aliquid vsurpat, per quod scit aut putat dæmonem cooperari.

II. Is verò tacitè paciscitur, qui vanis & naturaliter improportionatis vtitur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum. Neque requiritur, vt dæmon aliquando pactus sit, se ad talis vani medij adhibitionem concursurum: eo enim ipso, quo quis vanitatibus ijs vtitur, dæmon se immiscet; licet præter intentionem vtentis sit eum inuocare, vt docet *Suar. Less. & Sanch. ll. cc.*

III. Non excusatur à peccato, qui vtendo talibus rebus, de quibus constat esse naturaliter improportionatas, protestatur se nullum cum dæmone commercium intendere: quia reipsa facit contra suam protestationem. Cùm enim nec Deus, nec Angeli boni talibus se misceant, dæmon implicitè ijs inuocatur, vti præter citatos docet *Laym. & Bon. ll. cc.*

IV. Neque is excusatur, qui talia media vtilia credit propter experientias: quia has dæmon procurat, vt homines paulatim illaqueet, & ad similia vsurpanda inducat. *vid. Sanch. 2. mor. c. 38.*

V. Si quis ab astris, somniis, similibusve ita dependeat, vt omnes pænè actiones suas, & vitam iuxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare, docet *Less. Suar. Sanch. loc. cit.*

VI. Ex

VI. Ex talium obseruatione semel atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui sub mortali non teneris, veniale tantùm esse censet *Caiet.* & *Armilla V. Somnium*; vti & subinde timere leuiter ne ita sit, aut eueniat quod portendunt, vt notat *Suar. suprà l.c.*

VII. Communiter & vt plurimum, in similibus, in quibus tacitum tantùm est pactum, venialiter tantùm peccari, docent consequenter Doctores suprà citati, & mox citandi: quia communiter fere aliquid istorum interuenit, quæ à mortali excusare dicunt; vt v.g. quòd fides integra non adhibeatur. *Sanch. loc. cit. num. 23. Caiet. in summa, Armilla, &c.* Rectè tamen notat *Delrio*, esse semper rem valde periculosam, iuxta illa suas actiones dirigere, etiam non credendo. *vid. Sanch. loc. cit.*

VIII. Licita est 1. Physiognomia, quæ ex vultu, dispositione, & habitudine corporis & membrorum; 2. Chiromantia, si ex lineis, & partibus manuum, consideret temperiem corporis, imò etiam animi propensiones & affectus probabiliter coniectet. 3. Item diuinatio, quæ ex somniis coniectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas. 4. Item illa, quà ex auium, piscium, aliorùmve animalium voce, motu, aliisve actionibus, naturales aliqui effectus pronunciantur, futuri vt plurimum, v.g. serenitas, pluuia, &c. 5. Astrologia naturalis, quæ effectus corporeos & naturales, vt ventos, eclipsin, fertilitatem, salubritatem, morbos, & similia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt: imò etiam, cùm ex puncto natiuitatis, siue horoscopo, probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ diuinationes omnes naturales sunt, & mediis proportionatis vtuntur. *Less. l. 2. c. 43. d. 7.*

IX. Illicitæ verò sunt omnes prædictæ diuinationes, si ex ijs aliquid nosci, aut pronúciari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt; vt circa effectus

contingentes & liberos; aut quæ à Deo pendent, vt circa statum animæ, dona gratiæ, diuitias, honores, fortunam, nuptias, statum vitæ, & similia, quorum electio voluntaria est, & à libera hominum voluntate pendet: itemq; de rebus occultis, vt furto, thesauro abscondito. *v. Less. l. c. & Bon. d. 3. q. 5. p. 3. num. 11. Suar. Sanch. l. c. Bonac. num. 11.*

X. Peccant, qui Ægyptios de fortuna consulunt; & quidem si fiat cum firma fide, vel scandalo, &c. mortaliter: si verò causâ curiositatis vel risûs, vt fit communiter, venialiter tantùm. *Fill. & Sanch.*

XI. Superstitiosa est diuinatio, quæ fit per sortes diuinatorias, ad futurum vel occultum aliquid cognoscendum, quasi sortibus vis aliqua diuina insit; vt si quis v.g. ex taxillorum proiectione & dispositione diuinet, quis sit obtenturus victoriam, beneficium, &c. Idem ferè est de sortibus consultoriis, quibus inquiritur, quid in hac vel illa re sit agendum. Dixi *ferè:* quia aliquando hæ licitæ sunt, quando causæ necessitas & honestas exigit, aptiorque modus dubium vincendi non apparet: dummodò fiant præmissâ oratione, cum debita reuerentia; & iudicium non exspectetur nisi à solo Deo: vt v.g. si quis hærens in biuio aliter quoad viam se determinare non possit, vel si diuino instinctu aut iussu fiat, vt 1. *Reg.* 10. in electione Saülis contigit. *Fill. Sanch. Bon. l. c.*

XII. Sortes diuisoriæ sine superstitione, & plerumque licitè fieri possunt, siue ad honestum ludum, siue ad hæreditatis diuisionem, siue ad litis compositionem; dummodò litigantes, qui æquale ius habent, consentiant: quia nihil aliud continent, quàm contractum inter eos qui ad aliquam rem ius habent, vt illius sit, cui sors obtigerit. Sic etiam si plures mortem meriti sint, nec expediat omnes puniri, sorte definiri potest, quis ex ijs sit occidendus. Dixi *plerumque:* tum quia in electionibus Ecclesiasticis sunt illicitæ, vt *Laym. l. 3. t. 4.* & *Bonac.* tum quia officia sæcularia, non sorte, sed secundùm personarum aptitudinem

sunt

ſunt diuidenda, etſi inter plures æquè aptos & dignos ſorte agi poſſit. *v. Leſſ. c. 43.*

XIII. Poteſt excuſari à ſuperſtitione, qui modo illicito futura ſe velle diuinare oſtendit ioci causâ. Ratio, quia non eſt actus ſuperſtitioſus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ, ſed tantùm vanitas aliqua. *Suar. & Sanc. Regin. l. 17. n. 170.*

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex ſit Idololatria?

Reſp. I. Ea eſt, quando tribuitur honor creaturæ ſicut Deo. *D. Thom. q. 94. art. 1.* Id verò fit, vt docet *Leſſ. l. 2. c. 43.* non tantùm ſacrificio, ſed etiam quouis ſigno honoris, quo quis creaturæ tanquam Deo ſe ſubmittere intendit, v.g. genuflexione, ſuffitu, detectione capitis ad ſtatuam Iouis.

Reſp. II. Idololatria eſt duplex: alia Materialis, ſiue ſimulata, vt cum quis ſine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria: eaque vel perfecta, vt cum quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat eſſe Deum; vel imperfecta, cùm quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid à Dæmone aliave creatura obtinendi, ipſi quaſi Deo cultum defert. *Laym. l. c.* ex *S. Aug. & S. Thom.* Vnde reſolues.

I. Idololatria aliquando coniungitur cum infidelitate vel hæreſi, cùm ſcilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo, aliquando non.

II. Idololatria, etiam materialis & ficta, eſt graue & mortale peccatum: quia eſt ſaltem mendacium pernitioſum, & contra religionem: ſæpe etiam contra confeſſionem fidei externam. *Sanch. l. 1. c. 37. n. 21. Azor 1. p. l. 9. c. 11.*

III. Idololatria imperfecta, ob malitiam voluntatis, eſt peccatum grauius, quàm perfecta. *v. Lay. l. 4. t. 10. c. 2. Sanch. l. c.*

DVBIVM IV.

Quid, & quotuplex sit Vana obseruantia, & vnde colligatur?

Resp. I. Ea est superstitio, quâ medio aliquo improportionato, & à Deo non instituto, procuratur aliquis effectus, v.g. sanitas, scientia, &c. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 96. *a.* 1. *Bonac. & aly.* Differt autem à diuinatione, quòd hæc tantùm ordinetur ad occultorum cognitionem; illa verò ad effectum externum. Conuenit cum eâdem, quòd vtraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Vnde quæ de diuinatione dicta sunt, proportionaliter huic accommodari debent.

Resp. II. Diuiditur 1. sicut diuinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum Dæmone; & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Diuiditur communiter in quatuor species. *Prima*, dicitur Ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo ieiunio, oratione, &c. vtitur ad scientiam, repentè ac sine labore acquirendam, vt faciunt Anabaptistæ. *Secunda*, dicitur Magia, (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliosque effectus miros. *Tertia*, est obseruatio euentuum, quâ ex consideratione alicuius euentûs coniicitur, quid sit futurum; vt v.g. si ex eo, quòd casu occurrat vulpes, canis, aut cadauer, certa imminere credat, & indè actiones suas moderetur. *Quarta*, dicitur obseruatio sanitatum, cùm adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra verba, &c. velut necessaria, & efficacia ad pellendos morbos. Idem est de gestatione reliquiarum cum vana circumstantia, v.g. in tali capsa, tot diebus, cum tali herba, &c. *Sanch.* c. 40. *n.* 11. *Fill.* t. 14. c. 6. *nu.* 157.

Resp. III. Vana obseruantia, sicut diuinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio, tum quia tri-

tribuit honorem diuinum creaturæ, exspectando ab ea, quod à solo Deo exspectari debet: tum quia nititur pacto cum dæmone. *Less. Bonac. q.5. p.4. & alij.* Nec potest excusari à mortali ex paruitate materiæ: quia simpliciter, & in omni materia, vsurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamen fieri posse vt non sit mortale, docent *Auct. suprà citt. dub. 2. resp. 3.* 1. ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantum. 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse, vel futurum. *v. dicta de diuinatione dub. 2. resp. 3. casu 7. & Less. dub. 8. num. 53. & 66.*

Resp. IV. Vana obseruantia cognosci potest, 1. Ex insufficientia causæ adhibitæ ad effectum; si nimirum nec habeat naturalem virtutem, nec de supernaturali legitime constet. 2. Ex adiunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ, vt v.g. si flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagro serico; si nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha, v.g. Christum habuisse febres, vel spasmum, &c. Item si ponatur vis in modo scribendi, v.g. Euangelium S. Ioannis à virgine, oriente sole, &c. 3. Si effectus statim euanescat, &c. *Delrio l. 2. q. 5. Sanch. c. 40. n. 43.* Ex dictis resolues.

I. Superstitiosum est 1. Sumere aliquam potionem vel bolum, vel quiduis aliud vsurpare, ad scientiam aliquam subito acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, & inuolucra falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandam inuisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta & maleficia. 3. Ex casu fortuito conijcere de euentu, v.g. sibi aliquid boni vel mali euenturum; vt si mane egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere tanquam faustos, alios vero

infau-

infaustos, ideoque negotium omittere, v.g. die Veneris nolle vngues præscindere. 5. Fœminarum carminatricum benedictiones & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Proiicere statuam alicuius Sancti in flumen vt pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse defunctis, nisi legantur septem, cum septem certi coloris candelis, & septem eleemosynis. 8. Si vnguento armario, quo gladius inungitur, absens curetur. 9. Si certo festo, v.g. S. Ioannis, certa orentur, vel festo S. Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, vt cognoscatur cui debeant nubere. 10. Si quibusdam precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa & infallibilis vis, v.g. euadendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine præuiá confessione, non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen est, ea per orationes petere ac sperare. *Delrio l. 3. p. 2. q. 4. s. 7. Suar. ca. 15. Less. c. 44. d. 3. Sanch. n. 34. & 37. Fill. nu. 150.*

II. Superstitiosum non est, 1. Obseruare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis, (v.g. die S. Ioannis Baptistæ) purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. Verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantùm honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicuius certi Sancti ter iumentum circumducere, die alicuius certi Sancti equis venam secare, &c. si scilicet hæc fiant, vt maior deuotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis adscribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut plane necessariæ, aut per se efficaces. *vid. Nauar. in man. cap. 11.* Addit *Laym.* ex *Caiet.* si homines rudes, boná fide & ex deuotione, aliquem ritum ab Ecclesia non receptum obseruent, aliquando in sua simplicitate relinquendos, cùm difficulter abducantur ab eo, quod boná fide à suis maioribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quædam deuotiones, quas vocant Nouendiales, (v.g. nouem, vel ad exemplum S. Gregorij, triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero, & magni-

magnitudine candelarum, & similia) si fiant in memoriam alicuius mysterij, v.g. nouem mensium, quibus Christus fuit in vtero, vel quinque vulnerum, &c. Esset tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in maiore vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus à rabido cane, quòd putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam: & sic tenet *Nauar. in man. c. 11. v. Sanch. Laym. Bon. ll. cc.*

III. Non est illicitum vti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modò eius obseruatio aut operatio non pendeat ab ope Dæmonis. Ratio est, quia licèt illa cognitio malè parta sit, peccatum tamen transijt: neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. *v. Sanch. 2. moral. c. 38. Bon. q. 5. p. 4. Lay. l. 4. t. 10. c. 4.*

DVBIVM V.

Quid sit Maleficium, & quomodo possit tolli?

Resp. I. Maleficium, est vis nocendi aliis, ex pacto & cooperatione Dæmonis. Differt à Magia, quòd hæc intendat facere mira; illud autem dirigatur ad nocendum. *Tol. l. 4. c. 10. Fill. t. 24. c. 8. q. 1.*

Resp. II. Maleficium aliud dicitur Amatorium seu philtrum, cuius vsus est ad carnalem amorem vel odium excitandum, Dæmone hominis phantasiam commouente, nihil tamen agente in voluntatem. Vnde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficium, quo alicui personæ, vel eius bonis damnũ infertur. *Fill. l. c. n. 183. Azor tom. 1. l. 9. c. 26.*

Resp. III. Contra maleficia vti licet 1. Remediis petitis ex medicina. 2. Exorcismis, & Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, inuocationibus Sanctorum, &c. 3. Destructione signorum per quæ Dæmon nocet, absque alio tamen maleficio. *Nauar. & communi-*

ter alij. 4. Si maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet eum ad id accersere, rogare, imò etiam pecuniâ inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere, (non tamen interficere si nolit) *Lugo, Dian. p. 8. t. 7. R. 53.* idque etiamsi constet eum id facturum per nouum maleficium: sicuti ex causa licet ab vsurario petere mutuum ad vsuram. Ratio, quia cùm habeam ius petendi quod ab illo rectè præstari potest, & est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id male faciat. *vid. Sanch. lib. 7. de mat. d. 95. num. 11. Fill. num. 192. Less. lib. 2. cap. 44. d. 6.* contra *Delrio*. 5. Licet etiam contrarium signum positiuum apponere, ex se tamen honestum: v.g. si Dæmon esset pactus cum malefico, se tam diu nociturum, quamdiu maleficiatus se cruce non signaret, aut lauaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua conditione, v.g. vt tamdiu duret, quamdiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, lauare, &c. *Suar. Less. lib. 2. cap. 44. num. 45.* Ratio est, quia non est intentio positiuè recuperandi sanitatem eo medio, sed tantùm tollendi signum, & dissoluendi pactum cum Dæmone. Vnde vlterius patet, licere repercutere sagam quæ te tetigit; eâ enim repercussâ solet noxa cessare, vt habet *Less. loc. cit. & Sanch. lib. 7. de Matrim. di. 95. & 96.* 6. Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per nouum, non licet eum ad id inducere; quia id esset inducere ad peccatum, & actui intrinsecè malo cooperari. *Suar. Sanch. Less. &c. ll. cc.* 7. Si dubitetur an possit sine maleficio nouo tollere, non licet ab eo petere, vt habet *Laym. lib. 4. tr. 10. cap. 4. num. 9. ex Sanch. & Suar.* quia est periculum peccandi. Faciliùs autem præsumi potest, eum qui signa posuit, posse ea sine nouo maleficio destruere, quàm eum qui non posuit. Vnde si hic suam operam offerat, priùs erit examinandus de modo soluendi, *v. Lay. hic, Bon. d. 3. q. 5. p. 5.*

Quæres. Quomodo Confessario agendum cum Diuinatoribus, Magis, &c.

Resp. I. Examinandi sunt, præterquam de variis superstitionibus 1. Quo fine tali superstitioni se addixerint, v.g. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, auaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De apostasia, idololatria, & hæresi: abnegant enim Christum & Deum; renunciant Sacramentis; habent Dæmonem pro Deo, vel Sancto; nec damnatum putant, aut miserum, & consequenter illius asseclas non esse damnandos. 3. De blasphemiis in Deum & Sanctos; de sacrilegiis: abutuntur enim rebus sacris, vt aquâ benedictâ, Eucharistiâ, &c. 4. De luxuria, commixtione cum Dæmone. 5. De damnis proximo illatis. *Suar. Sanch. Fill. Bonac. loc. cit.*

Resp. II. Monendi sunt, eos teneri 1. Pactum expressum, si quod habent cum Dæmone, aut commercium abiurare & dissoluere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum si habent: si verò solus Dæmon id habeat, non necessariò cogendus est vt reddat: quia pactum sufficienter dissoluitur per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire: ad quod proinde etiam tenetur Fiscus, (vbi veneficorum bona cōfiscantur) vti & hæredes, si ad eos bona deueniant. *Laym. l. c. Suar. to. 1. de rel. l. 2. c. 17. Sanch. l. c. c. 40. Fill. &c.*

Resp. III. A Parochis moneri, & à Confessariis examinari circa hoc præceptum potissimum debent, 1. Opiliones, qui variis dediti esse solent obseruationibus, vt gregem suum à lupis, vel scabie, vel aliis incommodis, tueantur. 2. Fabri ferrarij, qui circa equos sanandos vtuntur verbis, vel ex psalmis, vel ex oratione Dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora inanibus & superstitiosis obseruationibus vtuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in

partu vel ex matrice, vanas & superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes, ad certitudinem, quòd in bello vel duello non sint vulnerandi, nunquam aqua, igni, vel subitâ morte perituri.

CAPVT II.

De Irreligiositate, eiusq; speciebus.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum, vel tendit directe ad irreuerentiam Dei, & est Tentatio Dei, aut Periurium; vel tantùm tendit ad irreuerentiam rerum sacrarum, & est Sacrilegium, aut Simonia. De Periurio, in secundo præcepto: de reliquis hic.

DVBIVM I.

Quid sit tentatio DEI?

Resp. Tentatio Dei, est dictum vel factum, quo quis explorat num Deus sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam aliam perfectionem habeat. *S. Tho. 2.2. q. 97. a. 1. Sanch. &c.* Ea est duplex, scilicet vel Formalis, quando quis expressè dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; vt si quis petat miraculum, quo patefiat fidem Catholicam esse veram; vel det se præcipitem ex turri, vt experiatur an Deus sit misericors, eum eripiendo à læsione: vel est Implicita & Interpretatiua, quando quis, etsi expressè non intendat Deum tentare, id tamen petit vel agit, quod suapte natura eò referri videtur; vt si quis se committat periculo, à quo vel nullo modo, vel vix possit eripi nisi miraculosè; vel si media naturalia omittat, sperans à solo Deo effectum, v.g. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque ac sperans à Deo temerè sanitatem. *Nauar. ca. 11. Less. nu. 4.* Item si sine necessitate & causa rudis absque præparatione velit concionari, sperans à Deo sibi suggerendos conceptus. *Suar. Sanch. Less. Lay l. 4. t. 10. c. 5.* Vnde resolues.

I. Ten-

I. Tentatio Dei Formalis est peccatum ex genere suo mortale, in quacunque etiam materia. Ratio, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in grauem Dei contemptum redundat; vel magnam irreuerentiam, curiosiùs agendo cum Deo quasi cum ludione. *Leß. l.2. ca. 45. d.1. Sanch. l.2. c.34. Suar. & ceteri commun.*

II. Interpretatiua tentatio cui dubitatio illa deest, plerumque est tantùm peccatum veniale, ob imperfectionem actûs, ignorantiam, inconsiderationem, vel paruitatem periculi. Imò sæpè nullum est peccatum, quando scilicet iusta causa subest, v.g. Dei instinctus, necessitas, vel pia vtilitas. *Sair. Tol. Caiet. S. Thom. 2.2. q.9.*

III. Si quis in puteum se coniiciat, ad declarandam Dei erga se prouidentiam, aut supra prunas ambulet, ad innocentiam ostendendam, est interpretatiua tentatio Dei. Vti etiam sunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam feruentem vel frigidam, &c. de quibus *v. Binsfeld.* & *Delrio l. 4. disq.* Licèt enim Deus aliquando tales purgationes miraculosè probârit, id contigit, vel quia Deo inspirante factæ sunt, vel quia innocentes ad eas compulsi sunt liberati. *Bon. d.3. q.9. p.1.*

DVBIVM II.

Quid, & quotuplex sit Sacrilegium?

Resp. Sacrilegium, est violatio rei sacræ, hoc est, dicatæ cultui diuino; & peccatum mortale ex genere suo, si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate; non verò, si generaliter tantùm repugnet; quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati, v.g. templi, ita vt ibi cum veniali peccato committantur. Est autem Sacrilegium triplex, Personale, quo persona; Locale, quo locus; & Reale, quo res aliæ violantur. *S. Thom. 2.2. q.99. a.3. & ceteri Theolo.* Vnde resolues.

I. Personale sacrilegium est percussio Clerici, pertractio eiusdem ad iudicium sæculare; item luxuriosa violatio personæ Deo per votum castitatis sacratæ. de quâ *v. infrà t. 4. c. 2. de 6. prac. dub. 2.*

II. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, vt est v.g. occisio hominis, effusio humani sanguinis, vel seminis, illicita & notoria; sepultura excommunicati, vel non baptizati: item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, & repugnantes eius immunitati; vt si negotiationes, illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, concilia sæcularia; stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Item si materia rei sacræ vel Ecclesiæ, directè ad profanos vsus conuertatur: si reus ex Ecclesia velut asylo extrahatur, (nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiduciâ asyli istic commiserit.) Denique, si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. *Laym. ca. 7. Bon. q. 6.* Si verò res ablata fuerit per accidens tantùm in Ecclesia, v.g. crumena viri diuitis, probabiliter non committi sacrilegium, docet *Dian. p. 1. t. 7. R. 27.* ex *Fagund. & sex alijs*, contra *Suar. Laym. &c.*

III. Reale sacrilegium est indigna tractatio & administratio Sacramentorum; vt si ministrentur, vel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum & instrumentorum sacrorum, v. g. si quis calice vtatur in conuiuio; ornamenta altarium vel Sacerdotum ad vsus profanos applicet: intellige de ijs, quæ consecrari, vel saltem benedici solent: nam ad nuptias, vel communem vsum adhibere tapetes, candelabra, peluim, imò & manutergium, & cetera quæ mediatè seruiunt ministerio sacro, non esse peccatum docet *Tambur. expedit. sacrif. l. 2. c. 2.* nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, vt si semper & indifferenter sic vtaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenso, & similibus benedictis; quòd in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia, vt patet in pane, ligno,

ligno, carbonibus, &c. benedictis. *v.l.c.* §. 1. Item violatio, vel indigna tractatio sacrarum imaginum & reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, v.g. ad stabiliendas hæreses, vel res turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, vel iurium Ecclesiæ defraudatio, &c. *v. Fill. tr* 24. *ca.* 9. *Regin. lib.* 19. *num.* 57. *Suar.*

IV. Peccatur etiam Sacrilegio peccato omissionis, v.g. si quæ ad sacrificium spectant, vt corporalia & similia, sint valdè immunda. *Bon de Euch.*

V. In confessione exprimenda est species & materia sacrilegij. Ratio prioris, quia sæpè diuersam malitiam habet; v.g. percussio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio posterioris, quia etiam materia aliquando auget & addit malitiam: v.g. si sit contra Eucharistiam, addit secundùm *Gordonum*, communi violationi rei sacræ aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nudâ manu calices, patenas, aras, agnos cereos, &c. chrismate delibuta, non licet fœminis & laicis. Citra contemptum tamen non est mortale, si vacua sint; & si causa subsit, nec veniale. *Suar. Tambur. l.c.* §. 1. sine causa autem, veniale esse docet *Suar. Con. &c. communiter*; licèt *Tamb. l.c.* ex *Sa*, *&c.* contrarium censeat probabile: vti & si corporalia vel purificatoria lauentur ab ijsdem. *v.* §. 2. Cetera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate vnguntur, vt mappas, vestes Sacerdotales, immediatè contingere omnibus licet. *Suar. Laym. Tamb. l.c.* vbi ex *Palao, &c.* idem concedit de reliquiis: sicut etiam, vt easdem thecis inclusas penes se habeant, vel laici in publicis processionibus gestent. Idem docet cum *Lay.* de pixide siue ciborio, & lunulâ benedictis, quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis & purificatorijs, quando post sacrum vsum lota sunt, ex *Laym. & Bon.* imò etiam ante lotionem. *Laym. Tamb. l.c.*

DVBIVM III.

De Simonia.

ARTICVLVS I.

Quid ſit, & quotuplex?

RESp. Simonia, eſt ſtudioſa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum. *D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 1. Laym. l. 1. tr. 10. c. 8. &c.* Dicitur 1. *Voluntas emendi, &c.* quibus verbis intelligitur quiuis contractus onéroſus, ſiue venditionis, ſiue locationis, ſiue permutationis, aut renunciationis: quia ſimonia non conſiſtit ſine pactione aliqua tacita, vel expreſſa, & obligatione ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis quæcunque, vt gratitudinis, ſiue antidoralis, non ſufficit; v.g. quando quis ſperat vel intendit tantùm, non tamen obligat. *Sa V. Simonia.* Ratio, quia non facit contractum. *vid. Bonac. de Simo. d. 1. q. 6. p. 1. Leſſ lib. 2. cap. 35. di. 20.* Dicitur 2. *pretio temporali*, ſiue illud ſit muneris, ſiue linguæ, vt eſt laus, vituperium, patrocinium; ſiue obſequij, & famulatûs. Dicitur 3. *ſpirituale*, quo nomine intelligitur res ſupernaturalis ad ſalutem ordinata, ſiue ſit formaliter talis, vt gratia, & dona Spiritûs Sancti; ſiue cauſaliter, vt ſunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia; ſiue ſit effectus & vſus poteſtatis ſupernaturalis, vt eſt conſecratio, abſolutio, diſpenſatio, benedictio, excommunicatio, electio, præſentatio, confirmatio, collatio beneficij, alijque actus juriſdictionis Eccleſiaſticæ. Dicitur 4. *ſpirituali annexum*, ad comprehendendum ea, quæ non ſunt per ſe ſpiritualia, ſed ad ea ordinantur, ijſque ſunt annexa; ſiue antecedenter, vt ius patronatûs reſpectu beneficij; vaſa, & veſtes ſacræ reſpectu Sacramentorum: ſiue concomitanter, vt labor in adminiſtratione Sacramentorum, iuxta ſenſum in-

ſtrà dicendum: ſiue conſequenter, vt reditus beneficiorum, qui dantur propter officium ſpirituale. Vnde patet, malitiam ſimoniæ conſiſtere in irreuerentia, quæ committitur, dum res ſpirituales inſtar temporalium pretio æſtimantur, & contractibus ſubiiciuntur: atque eſſe peccatum mortale ex genere ſuo, nec veniale fieri poſſe ex materiæ leuitate: quia nullum donum gratiæ, licèt paruum, poteſt vendi ſine graui irreuerentia, tum ipſiuſmet doni, tum etiam Dei. Poteſt tamen eſſe veniale ob actûs imperfectionem, & ignorantiam. *Suar. tom. 3. de rel. l. 4. c. 36. Azor, Fill. Lay. l. c. Leſſ. l. 2. c. 35. d. 1.*

Reſp. II. Simonia eſt triplex: *Prima*, dicitur Mentalis, cùm exteriùs vel nihil datur temporale, (& dicitur Purè mentalis;) vel cùm aliquid datur, & dicitur Mixtè mentalis, cum intentione obligandi ad reddendum ſpirituale, ſine vllo pacto externo. *Secunda*, dicitur Conuentionalis, quæ ad ipſum pactum exterius procedit ſine reali executione; diciturque Pura, ſi ſiſtat in mutua conuentione; Mixta autem, ſi de reali & conuentionali aliquid participet, vt v.g. ſi ex altera tantùm parte realiter compleatur. Atque huc reducitur Simonia Confidentiæ, cùm quis alteri dat beneficium, vt illud ſibi vel alteri reſignet; vel cum onere dandi certam partem fructuum. *Tertia*, dicitur Realis, quæ ſcilicet vtrimque realiter completur. *v. Leſſ. l. c. d. 6.*

2. Simonia diuiditur in eam, *quæ eſt iuris diuini*, eſtque prohibita propter malitiam ſuam, v.g. hoſtiam conſecratam vendere; & eam, *quæ eſt iuris humani*, eſtque mala tantùm propter prohibitionem. Et ſic ab Eccleſia prohibetur, 1. Venditio beneficiorum, ſecundùm id quod in ipſis temporale eſt, ſcilicet quoad ius præciſum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinſecè tantùm ordinatorum ad res ſacras, v.g. Sacriſtæ, OEconomi, Aduocati Eccleſiæ, Theſaurarij. 3. Oblatio pecuniæ alicui facta, vt ſuadeat alteri vt det beneficium. 4. Pactio de reſignando

 bene-

beneficio, vel soluenda pensione, si alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & resignatio beneficiorum: item reseruatio pensionis ex beneficio resignato: & in casu permutationis beneficiorum, æquatio fructuum, &c. si absque superioris authoritate fiant: quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris, etiam sponte oblati, pro examine ad Parochiam, ex *Trident. s.* 24. *cap.* 18. pro collatione ordinum, pro tonsura, literis dimissoriis, ex *Trident. s.* 21. *ca.* 10. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium non habet, & consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem, non pro statu tantùm, is enim spiritualis est, ideoque iure diuino inuendibilis; sed etiam pro onere sustentationis: nisi monasterij tenuitas, vel consuetudo contraria excusent. *v. Lay. c. vlt. Bon. d.* 1. *q* 1. *&* 2. *Less. Azor* 3. *p. l.* 12. *c.* 14. Ex dictis resolues.

I. Simonia est, concionari, catechizare, Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris: non intrinseci (is enim sacer est, & inæstimabilis, scilicet vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci non annexi rei spirituali, vt pro labore itineris, vel cantûs in Missa, vel ratione alterius incommodi pretio æstimabilis. Ratio, quia illæ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale & ad salutem, non autem ad aliquid temporale: sicut doctio quæcunque, etiam Theologiæ, quæ pretio æstimabilis est. *Bon. l. c* ex *Suar. Fill. &c. v. infrà l.* 6. *t.* 3. *c* 4. *d.* 1. *Laym. l.* 1. §. 4.

II. Item Simonia est, dare vel accipere pretium pro absolutione à peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, iuramento, impedimento matrimonij, irregularitate, &c. Potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam applicandæ. *Laym. l. c n.* 10.

III. Non est simonia, dare aliquid ad redimendam vexam à negante Sacramenta in necessitate. *Sua. Less. Laym.* vel ab inique impediente electionem, vel

pos-

possessionem beneficij, ad quod ius in re habes. Quod addo, quia si nondum habes ius in re, etsi possis redimere vexam ab eo, qui tantùm potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquiualens rei spirituali, sed vt alter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam diuitis, pro missis, concionibus; aut de eo etiam pacisci. Ratio, quia non datur tanquam pretium spiritualis officij, sed personæ in alterius gratiam occupatæ: nec pro operatione spirituali vt spiritualis est, sed vt in alterius gratiam susceptâ; proindeque non est eleemosyna, sed debitum iustitiæ. *Suar. Laym. lib.* 4. *tr.* 10. *cap. vlt. &c.* contra *Rich. Sylu. &c.*

IV. Non est simonia, reddere vel redimere pensionem merè temporalem: quia non fundatur in titulo spirituali: nec refertur ad functionem spiritualem. Dixi, *temporalem*: quia spiritualis quæ datur v.g. concionatori, vel coadiutori Episcopi propter officium Ecclesiasticum, in eoque fundatur, nec differt à beneficio, nisi quod non sit perpetua, vendi nequit; mixta verò, vt v.g. quæ datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest, redimi tamen potest, modò obligatio recitandi Officium B.V. imposita non extinguatur. Quod intellige, si in loco vbi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio, quia qui pensionem redimit, non emit ius spirituale, sed extinguit onus temporale soluendi certam summam pecuniæ. *Less. c.* 35. *d.* 21. *Suar. c.* 16. *nu.* 5. *Laym. l. c. n.* 46.

V. Non est simonia iuris diuini, (etsi quandoque iuris humani esse possit) spirituale cum spirituali permutare, v.g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquiis, &c. vel dare temporale pro temporali, vt si calicem, vel agnos Dei præcisè ratione materiæ vendas: vel dare temporale pro spirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum spe vel intentione

excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contrà. Ratio, quia gratitudo non respicit pretium, sed beneficium; nec soluit debitum iustitiæ, sed antidorale: quo non excluditur quin gratis detur. Rectè tamen monet *Suarez.* huiuscemodi dona, ob præsumptionem valde cauenda. Item, donare, promittere, vel legare temporale quippiam, sub conditione operis spiritualis præstandi, modò non fiat per modum retributionis, seu commutationis: vt v.g. si parens filio promittat munus, si Sacramenta frequentet. Ratio, quia hic non interuenit contractus onerosus, sed sistitur vel in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione & modo. *Suar. lib. 4. c. 45. Lay. l. c. num. 8.*

ARTICVLVS II.

Quæ sit pœna simoniæ?

Resp. I. Sola simonia Confidentiæ, & Realis, in Ordine, beneficio Ecclesiastico, & religionis ingressu, pœnas iuris ipso facto inducit; licèt ob ingressum religionis rarò incurratur, vt dictum, vel ob tenuitatem monasterij, vel contrariam consuetudinem receptam. *Suar. c. 56 & 57. Less. d. 24. Lay. l. c. §. 7.*

Resp. II. Ob simoniacam collationem & susceptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis. *Less. d. 24. Laym. l. c.*

Resp. III. Ob simoniam Realem in beneficio Ecclesiastico, incurritur 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio. Vnde talis non facit fructus suos: idque etiam, licet à tertia persona taliter prouisus id ignorauerit: nisi tamen contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, vt redderetur inhabilis; vel nisi bona fide possederit beneficium per triennium. *Less. l. 2. c. 35. d. 31. Laym. l. 4. t. 10. c. vlt. Bonac. d. 1. q. 7. p. 2. n. 10. ex Gomez, Garzia, &c.* 3. Efficitur inhabilis

adi-

ad idem beneficium, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum: aliis tamen beneficiis iure ipso non priuatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam Iudicis. *Suar. c. 57. n. 47.*

Resp. IV. Simonia Confidentiæ completa dato & accepto beneficio, licet accipiens promissionem vicissim non impleuerit, inducit 1. excommunicationem Papalem vtrique parti contrahenti. 2. Annullat resignationem & collationem beneficij, in quo est commissa; & inhabilitat ad idem postea obtinendum. 3. Priuat omnibus beneficiis & pensionibus ante obtentis; non tamen ante sententiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reseruantur. *Less. cap. 35. d. 26. Suar. cap. 43. Laym. num. 76.*

ARTICVLVS III.

An, & cui restituendum, quod simoniacè acceptum?

Resp. I. Nihil spirituale simoniacè acceptum, præter beneficium, (sub quo continetur pensio, secundùm *Bon.* negante *Lessio*) est restituendum. Ratio, quia cætera vel restitui non possunt, vt Sacramenta; vel non sunt restituenda ante sententiam, cùm Canones aliud non statuerint, ex *Less. in 68. Suar. Fill. &c* contra *Azor* & *Laym. Bon. dis. 1. q. 7. p. 3. diff. 2.* Dixi, *præter beneficium*: quia hoc retineri non potest etiam ante Iudicis sententiam; vt patet, tum ex *Cap. Si quis neque. 1. quæst. 1.* tum ex *2. extrau. Cùm detestabile, de Simonia. v. Bon. l. c.* Vbi addit, etiam fructus perceptos esse restituendos; tum quia nullo iusto titulo possunt retineri, cùm adeptio beneficij simoniaca, sit ipso facto irrita: tum quia sic expressè habetur in *extrau. Cùm detestabile, de simonia. v. D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 6. Nauar. l. 5. Cons. 62. Less. l. 2. c. 35. dub. 31.*

Resp. II. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exig-

poterat; item pro admissione ad Religionem, iure positiuo restituendum est. Hoc tamen posterius non nisi post latam sententiam, si admissus in monasterium, maneat: quia plerumque ratione alimentorum retineri potest, modò in communem vsum conuertatur. *v. Bon. l.c. Less. l. 2. c. 35. d. 30.*

Resp. III. Acceptum pro beneficio aliáve re spirituali, non secutâ collatione, iuræ naturæ restituendum est ei, à quo est acceptum: quia deest titulus retinendi, cùm non præstetur id, pro quo est datum. Si verò res tradita sit, simoniâ vtrimque completâ, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non danti; quia Ecclesia vtrumque punire intendit. *v. Less. Lay. hic l.c. §. 9.*

TRACTATVS II.

De secundo Præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam vsurpationem nominis Dei, qualis potissimum fit blasphemando, temerè iurando, vouendo & non seruando: de quibus hic agendum.

CAPVT I.

Quid, & quotuplex Blasphemia?

REsp. Blasphemia directè opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel conuicij, seu contumeliæ in Deum; siue id fiat attribuendo ei falsa, siue negando vera; siue tribuendo creatu-

ris,

ris, quæ ipsi debentur; siue etiam dicendo vera, sed quæ ad eius dehonorationem, seu vilipensionem tendant: vt fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. *Ita communiter Doctores. S. Thom. 2.2. q. 13. Bon. disp. 3. q. 8. Sanch. 2. moral. c. 32. Laym. l. 4. t. 10. c. 6. &c.* Vnde resolues.

I. Blasphemat, qui contra Deum infrendens ei maledicit: item qui ait se aliquid acturum eo inuito: item qui eum negat, qui seriò iurat per Deos falsos, qui eum vocat Tyrannum, iniustum, nolle aut non posse nos iuuare, non curare nostra, Dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia benè esse ordinata, meliùs in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, &c. Quæ si quidem quis credat ita esse, & non tantùm in ira aut desperatione effutiat, tunc est blasphemia hæreticalis, id est, cum hæresi coniuncta: quod in confessione est addendum, quia specie differt ab imprecatiua. *Hurt. 2. 2. d. 91. s. 12. §. 54.*

II. Reuocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum, licèt verba non adsint; vt, spuere in cœlum, infrendere dentibus, &c. Imò etiam solâ mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

III. Blasphemat item, qui in Sanctos, vel sacra, contumeliosus est; intellige, vt Sancti sunt, siue cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita vt moraliter huius etiam honor censeatur tangi: quia alioqui tantùm erit contra duliam, si nimirum contra illos, vt homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale est, si ioco fiat; v.g. si Sanctos Crispinum & Crispinianum voces sutores, Ioannem & Paulum, eunuchos: graue verò erit, si contemptim, vel ex odio aut indignatione contra Sanctos. Licèt verò blasphemiæ in Deum non admittant paruitatem materiæ; multi tamen admittunt in ijs, quæ fiunt contra Sanctos. *Escob. t. 1. ex.*

IV. Bl-

IV. Blasphemat item, qui iratus, etsi non contra Deũ, sed contra alios aut alia, eadem tamen seriò profert, quæ ex sua significatione aut modo loquendi, ac circumstantiis, important imminutionem diuini honoris, aut improperij: licèt enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirectè & virtualiter: quamuis id ex subreptione sæpè sit veniale tantùm, si tantùm materialiter fiat.

V. In confessione exprimendum est, si quis (quod tamen raró contingit) directè & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. *Laym. l. c.*

VI. Blasphemat item, qui iniuriosè vsurpat membrum Christi; vt v.g. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei, caput, passio, Sacramenta, chrisma, & similia sacra: cùm ea non ad perdendum, sed ad saluandos nos data sint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumq́ue rerum vilipensionem contineri. *Laym. ibid. n. 12.*

VII. Qui talium verborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali seriò conari eam tollere. Quod si facit, & tamen labitur, potest excusari aliquando; eò quòd iuramenta ista impetu naturali effusa non sint voluntaria, nec in se, nec in causa, vtpote retractata proposito efficaci. *Laym. l. 1. t. 2. c. 3. n. 6. v. Escob. t. 1. c. 3. n. 36.* Si non conatur, idq́ue Confessarius notet, neget ei cum discretione absolutionem. *Lay. l. c.*

VIII. Interim plurimi excusantur ob inaduertentiam in subita commotione; tametsi non satis excusare videatur quod quidam aiunt, ijs verbis aliud se non intendere, quàm vsurpare tanquam interiectiones significatiuas iræ suæ: tum quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia, iræ & seriæ voluntatis significatiua; tum, quia tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere vsurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonoratiua Dei.

IX. Quòd

IX. Quòd si verò quis in ira contra hominem, non indignando Deo, sed homini tantùm, nudè nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v.g. ô Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo, & sine ijs circumstantijs, quibus vilipensio importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana vsurpatio nominis diuini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia graue, vt *Caiet. & Armilla. V. Blasphemia, & Sanch. suprà.* Quanquam propter periculum incidendi in blasphemias, & quia rarò abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus eiusque sacra censentur inhonorari, rarò excusantur, & meritò absterrentur homines à similibus dictis, vt notat *Lay. l.c.*

X. In ira imprecari aliis Dæmonem, grandinem, fulgur, &c. etsi multi confundant cum blasphemiis, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio: quæ plerumque, (saltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem & inaduertentiam, ac defectum seriæ voluntatis, non est nisi venialis: quia cùm se homines reflectunt, aiunt longè aliter se sentire, ac sensisse, ita vt videantur interiectiones tantùm quædam esse ad significandam iram: tametsi Christianos parum deceat tam absurdis interiectionibus vti. *Bon. l.c.* ex *Nauar. Tol. Regin. &c. Baldel. d.25.n.10.* vbi etiam censet veniale tantùm esse, sibimetipsi ex ira dæmonem imprecari, eò quòd non lædat grauiter charitatem. Verùm *Molin. &c.* non audent id excusare à mortali, propter fœditatem, horrorem, & peruersitatem. Graue autem est, si subditi Superioribus, filij parentibus, (licèt materialiter tantùm) sic maledicant, præsertim in faciem: quia est graue contra debitam reuerentiam. *Bald. l.c. v. infrà l.5.c.3.d.6.*

XI. In ira vsurpare Dæmonem, sine imprecatione, non est per se peccatum: assidua tamen eius nominatio non decet Christianum; & ratione scandali posset esse grauis. *Laym. l.c.*

XII. In confessione exprimenda est qualitas blasphe-

sphemiae; videlicet vtrum contra Deum, an Sanctos fuerit: illas enim specie differre est probabile secundùm *Suar. Sanch. Reg. Azor. Laym. Dian. tom. 1. R. 50. Lugo d. 15. n. 1. 17.* contrarium tamen tenet *Trull. l. 1. c. 11. d. 2. n. 5.* cum *Dian. p. 1. tr. de circumst. R. 30.*

CAPVT II.

De Iuramento.

DVBIVM I.

Quid sit Iuramentum?

RESP. Iuramentum est inuocatio tacita vel expressa Numinis diuini, tanquam primae & infallibilis veritatis, in testem alicuius rei. Haec autem inuocatio in eo consistit, quòd iurans, quantum in se est, cupiat ac velit, Deum id quod iurat testari, & manifestare (si & quando nimirum illi placuerit, siue in hac vitâ, siue in alterâ) tanquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. *Ita communiter Doctores. S. Tho. 2. 2. q. 89. a. 1. Bonac. d. 4. q. 1. p. 1. Sanch. 3. mor. c. 1. Laym. l. 4. tr. 3. ca. 1.* Vnde resoluitur.

I. Quoad forum internum, iurat quisquis interiùs intentionem habet, siue formalem siue virtualem, & inuocat Deum in testem, siue his, siue illis verbis ac signis, siue etiam nullis vsus sit; ita vt, si quis vtatur verbis nullo modo importantibus iuramentum, & is tamen ea putet esse iuramenta, verè iuret; & contrà. *Suar. l. 1. c. 1. Sanch. l. 3. c. 1. Laym. l. 4. tr. 3. c. 1.* Quoad forum autem externum, quaenam formulae iurandi rationem habeant, ac proinde quae verba licitè vsurpari in conuersatione possint, patet ex sequentibus.

II. Quando dubium est de iurantis intentione, iudicari solet secundùm communem acceptionem verborum, quibus est vsus.

III. Veram rationem iuramenti habent hae formulae:

læ: testor Deum, vel inuoco Deum testem. Item, auff meinen eidt: bey meinem eidt: nisi aliud de vsurpantis intentione constet: quia multi ita loquuntur, v.g. ich schwere dir ein eidt; vel, bey meinem eidt/ hoc vel illud faciam; quorum tamen mens non est seriò id iurare, sed tantùm iracundè, & grauiùs affirmare. *Laym. l. c. c. 2.*

IV. Fides à Sacerdotibus loco iuramenti exigi solita per eorum consecrationem, vti & formula illa Principum, bey Unser Fürstlichen Ehren/ oder Trewen/ etsi non sint iuramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco iuratæ promissionis; vti &, si à personis illustribus vel nobilibus dicatur, bey meiner Adlichen Ehren/ Trewen/ vnd Glauben. *vid. Laym. loc. cit. cap. 2.*

V. Formulæ hæ, Deus nouit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, Deus nouit omnia, Deus videt meam conscientiam, censentur tantùm narratiuè proferri, non inuocatiuè, (atque adeò non sunt iuramenta) nisi aliud constet, aut ex circumstantiis probetur. *Laym. l. c. nu. 4. Bon. q. 1. p. 2.* ex *Suar. Less. Sanch. &c.*

VI. Non sunt iuramenta, quæ dicuntur per modum sponsionis, v.g. expono caput meum, amputentur mihi aures ni ita sit, &c. *v. Sanch. l. c. n. 42.*

VII. Non verè iurat, qui vt iuramentum coactus vitet, dicit se iurare per omne id, per quod potest; quia cùm nulla res sit, per quam absque necessitate iurare licitè possit, censetur per nihil iurare intendisse.

VIII. Non sunt iuramenta, (quod Confessarij & Catechistæ moneant, ne ex erronea conscientia peccetur) verè, certè, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Christiani, vel Sacerdotis, vel Regis; per conscientiam meam, super conscientiam meam, &c. vt habet *Less cap. 42. d. 1. Bonac. loc. cit.* quia tantùm significant illum loqui ex dictamine conscientiæ, & notitia veritatis; nec

in testem

in testem adducitur Deus. Esset tamen iuramentum, dicere, per fidem Catholicam, per S. Euangelium: quia tunc censetur in testem adduci illius fidei & Euangelij auctor. *vid. Laym. l. c.*

IX. Non iurat, qui dicit tam verum est, quàm sol lucet, quàm hic sedeo, ambulo, &c. Vnde etsi comparatio falsa sit, tantùm est mendacium, cùm nullus in testem inuocetur. Idem est si dicas, quod dico est Euangelium, est instar fidei, est de fide, &c.

X. Quamuis hæ & similes comparationes; (tam verum est quàm Deus est, quàm Christus est in Venerabili Sacramento, quàm verum est Euangelium: item, tam sum innocens quàm B. Virgo, vel S. Franciscus, &c.) communiter videantur continere iuramentum cum blasphemiâ; id tamen non satis apparet, quia nullus in testem inuocatur. Neque videtur esse blasphemia si sit verum, & animus proferentis sit significare tantùm similitudinem; vt sensus sit, hoc esse verum suo modo, sicut alterum est verum suo modo. Tum verò esset blasphemia, si vsurpans intenderet significare, tantam esse (secundum æqualitatem,) in suo dicto certitudinem, quanta est in ea veritate fidei. *Sanch. 2. moral. cap. 31.*

XI. Non est iuramentum cùm quis iurat per creaturas, in quibus nihil diuinæ bonitatis specialiter elucet: quia tunc non censentur adduci cum relatione ad Deum, vt si dicas: iuro per hanc barbam, vestem, &c. Censetur autem iuramentum, cùm fit per creaturas nobiliores; cùm per eas tunc accipiatur earum Creator, vt qui in ijs singulariter residet, ac relucet, sic v. g. dum iuratur per cælum, intelligitur illius habitator; dum per terram, is, cuius hæc scabellum; dum per templum, is, qui ibi colitur, dum per aliquod Sacramentum, is, qui instituit; dum per crucem, is, qui in eâ fixus est; dum per Euangelia, ea tangendo aut nominando, is, cuius ea verba sunt. *Bon. q. 1. p. 1. num. 4. ex Suar. Sanch. ll. cc.*

DVBIVM II.

Quotuplex sit iuramentum?

Resp. Diuisiones aliquot communiter afferuntur, sed tantùm accidentales, quæ speciem non mutant, vt in confessione distinguere non sit opus. *Suar. Less. Bon. p. 2.* Itaque diuiditur:

Primò. In Verbale, Reale, & Mixtum; cùm videlicet vel verbis fit, vel actione aliquâ, vt erectione digitorum, contactu crucis, sceptri, Euangeliorum; vel & verbis simul, & actione corporali, vnde & vocatur iuramentum corporale. *v. Bon. p. 2.*

Secundò. In inuocatorium seu Contestatorium, & in Execratorium seu Imprecatorium. Illud est, quo Deus simpliciter vt testis inuocatur: hoc autem, quo non solùm vocatur testis, sed etiam vt vindex, cùm iurans se vel alium dilectum, vel aliquid sui aut suorum, subiicit Deo puniendum, si falsum dicat: vt, ita me Deus amet, adiuuet; puniat me Deus; faciat Deus vt hinc nunquam sanus surgam; nec coniugem, nec liberos viuos hodie intuear; tollat me Deus subitaneâ morte; æternùm damnet; super animam meam, &c. in quibus quando falsò iuratur, an sit coniuncta altera species malitiæ contra charitatem sui, aut proximi, Scholastici controuertunt. Negat *Suar. Valent. &c.* quia non solet quis, etiam amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potiùs cogitat Deum non facturum esse. *v. Bon. di. 4 q. 1. p. 2.*

Tertiò. In Assertorium & Promissorium. Illud est, quo præterita vel præsentia affirmantur, aut negantur: hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatorium; vt v. g. per Deum ego te cædam. Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est explicare, vtrum per Deum, an Sanctos iuràris: quia est eiusdem speciei malitia, cùm iurans semper intendat Deũ adducere in testem. *Suar. Less. c. 42. Lugod. 16. n. 286.*

DVBIVM III.

An, & quando sit licitum iurare?

Resp. Iuramentum si debito modo fiat, licitum est. Est de fide. Et quidem est actus religionis, vt omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cùm in eo obseruantur hæc tria: 1. est iudicium, quod exigit, vt cum discretione, prudentiâ, consideratione, ac reuerentiâ, non sine necessitate, aut graui causâ fiat. 2. est iustitia, quæ exigit, vt quod iuratur sit res iusta, licita, & honesta. 3. est veritas, vt nimirum sit res vera, aut saltem ex graui ratione putetur esse vera; ita vt, prout ex defectu alicuius horum, minor aut maior in Deum iniuria aut irreuerentia redundare censetur, ita quoque maius aut minus committatur peccatum. *Vnde resoluitur.*

I. Quoad iudicium, si hoc solum desit, vt plurimum est veniale tantùm: vt si quis absque necessitate iuret, siue ex leuitate quadam animi, siue ex consuetudine. *v. Sanch. l. 3. c. 6. n. 22. Less.*

II. Mortaliter tamen etiam hîc, aut venialiter peccari potest, iuxta quantitatem negligentiæ, quam iurans admittit in inuestigatione veritatis, vel tollendâ consuetudine. *Sanch. n.* 10.

III. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem iurandi sine attentione, sitne verum hoc an falsum, quod iurare solent.

IV. Quod ad iustitiam spectat, peccat mortaliter, qui iurat se facturum rem mortaliter malam; vt se aliquem interfecturum: quia est grauis irreuerentia, diuinâ authoritate se ad peccatum mortale quasi obligare; ita vt hic duæ malitiæ concurrant: vna, quod velit malum; altera, quod ad hoc abutatur authoritate Dei, odientis omne malum. *Bon. l. c. p. 3. Less. l. 2. c. 42. d. 3.*

V. Venialiter autem peccat, qui iurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut friuolam;

lam ; cùm ibi leuis tantùm irreuerentia censeatur. *Bon.ib.Less.l.c.*

VI. Item peccat venialiter, qui iurat aliquid contra consilia Euangelica; vt se non ingressurum religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum. *Suar.Less.Sanch.Bon.l.c.*

VII. Quod ad veritatem spectat, cùm hæc deest, peccatur mortaliter: quia committitur grauis in Deum irreuerentia; quippe cùm adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit aut possit decipere, testando falsum. Nec hîc excusat leuitas materiæ: quia siue hæc sit grauis, siue leuis; seria, siue iocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum: & tale iuramentum dicitur Periurium. *S.Tho.2.2.q.97.a.7.Less.Sanch.Bon.l.c.* An autem, & quando periurium possit esse veniale per accidens, *v. Escob.t.1.c.3.n.6.*

VIII. Nec excusatur, qui iurat verum, si is putabat esse falsum; vel qui iurat pro certo, de quo ipse dubitat, etsi à parte rei verum sit. *Sotus, Nauar. Bon.l.c.*

IX. Peccat æquè grauiter, qui ab altero exigit iuramentum, sciens eum esse peieraturum. Excipe, nisi iusta causa, & necessitas exigat; quia tunc periurium ex sola peierantis malitia sequitur, nec alter moraliter censetur illius causa, cùm vtatur suo iure: Quod tamen extra iudicium rarò habet locum in priuatis personis. *S.Thom. q.89.Suar.l.3.ca.13.& 14. Sanch.lib.3.cap.8.*

X. Non peierauit, qui iurauit aliquid re ipsâ falsum, quod ipse bonâ fide, & cum ratione putauit esse verum.

XI. Excusari subinde quidam simplices à mortali periurio videntur posse, ratione inconsiderationis, cùm vsurpant quasdam formulas iuratorias, vt, per animam meam; puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari iuramentum, non tamen apprehendunt, quòd iurare sit aliquid graue, & inuocare

Deum in testem; sed tantùm apprehendunt confusam aliquam rationem mali, non tanti momenti. *v. Bon. l. c. Lay. c. 14.*

DVBIVM IV.

An in iuramento liceat vti æquiuocatione?

Resp. Iurare cum æquiuocatione, quando iusta causa est, & ipsa æquiuocatio licet, non est malum: quia vbi est ius occultandi veritatem, & occultatur sine mendacio, nulla irreuerentia fit iuramento. Quòd si autem sine iustâ causâ fiat, non erit quidem periurium, cùm saltem secundùm aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum iuret: erit tamen ex genere suo mortale contra religionem; cùm sit grauis irreuerentia, ad alterum in re graui decipiendum vsurpare iuramentum. *Ita communiter DD. v. Sanch. l. 3. c. 6. Bonac. p. 12. Lay. ca. 13.* Vnde resoluitur.

I. Grauiter peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando non rogatus, sed spontè sua iurat: quia tunc tenetur vti vocabulis secundùm communem significationem, inquit *Tol. l. 4. c. 21.* eò quod non habeat rationem æquiuocandi.

II. Grauiter item peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando iuramentum iustè exigitur, vt à iudice vel superiore, in re graui. *Bon. loc. cit.*

III. Si autem fiat tale iuramentum in re leui, per iocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantùm veniale; vt probabiliter docet *Sanch. lib. 3. cap. 6.* contra alios: quia solâ discretione siue iudicio caret. *v. Bon. l. c.*

IV. Licet æquiuocè iurare, si iuramentum exigatur iniustè; vt v. g. si quis exigat iuramentum, qui ius non habet, v. g. Iudex incompetens: vel si non seruet ordinem iuris. Item si exigatur per vim, iniuriam, metum, v. g. si vir exigat iuramentum ab vxore de adulterio occulto; si latrones exigant à te lytrum cum

iuramento. *Sayr. l. 4. c. 5. & l. 12. ca. 17. Leſſ. Trul. l. 2. c. 1. d. 15.*

V. Qui exteriùs tantùm iurauit ſine animo iurandi non obligatur, niſi fortè ratione ſcandali, cùm non iurauerit, ſed luſerit. In foro tamen externo poteſt cogi vt ſeruet. *Sanch. 7. mor. c. 10. n. 11. Trul. l. 2. c. 1. d. 10.*

DVBIVM V.

Quæ & quanta ſit obligatio iuramenti promiſſorij?

Reſp. In iuramento promiſſorio duæ affirmantur veritates: vna de præſenti primaria, quòd ſcilicet iurans habeat animum implendi quod promittit: altera ſecundaria de futuro, quòd ſcilicet impleturus ſit ſuo tempore quod promittit; ſiue promittat Deo, & eſt votum cum iuramento; ſiue homini, & eſt iurata promiſſio humana. Vnde oritur obligatio implendi, ſi rationabiliter poſſit. *Ita communiter DD. vt Lay. l. 4. t. 3. c. 6. Bon p. 7.* Vnde reſolues.

I. Defectu primæ veritatis iurans verè peierat mortaliter, ſi vel non habet animum implendi, ſiue materia ſit parua, ſiue magna; licita ſiue illicita: vel ſi dubitat an facturus ſit necne, quod iurat; vel ſi putet ſibi moraliter impoſſibile vt impleat, quod promittit: quia quoad iſtam veritatem præſentem, promiſſorium ab aſſertorio non differt: vnde nec paruitas materiæ excuſat. *Ib.*

II. Defectu ſecundæ veritatis verè peierat is, qui quod promiſit, poſtea non implet, ſi rationabiliter implere poteſt. Id ſolùm hic dubitatur, an qui promiſit rem exiguam cum iuramento; vt v.g. dare alteri vnum pomum, vel nummum pro eleemoſyna, vel caſtigare prolem, vel inter vendendum nolle ſe minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingreſſu portæ, &c. an inquam ſub graui peccato teneatur hæc ſeruare? Vbi ſpecu-

latiuè quidem videtur quod sic; quia vere adductus est Deus vt testis, quod sit facturus; ergò si sine causâ non facit, quantum in se est, facit Deum testem falsum. *Caietan. Valent. Tolet. lib. 4. cap. 22. aly.* Nihilominus probabiliter alij tenent contrarium, vt *Sanch. v. Laym. suprà cap. 14.*

III. Illud certum est, quòd si ex eo quod iurasti, tantummodò parum aliquid non serues, non esse graue; v. g. si iurasti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. *Sanch. t. 1. l. 4. c. 12. n. 21.* quia tunc excusat paruitas materiæ. Et sic excusantur, qui iurant seruare statuta alicuius Capituli, Collegij, Vniuersitatis, &c. si postea paruum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus iuratis, & aliis ministris iustitiæ; vt & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum iurasset, parum tantùm detraheret. *Nauar. Suar. Sanch. vid. Laym. Bonac. p. 14.*

IV. Obligaris probabiliter iuramento promissorio, etsi extortum à te sit per iniuriam, ac metum; vt si oblitus vti æquiuocatione, iurâsti prædonibus dare lytrum, vsurario vsuram. *Bec. 2. 2. q. 89. &c.* Negat tamen *Azor tr. 1. l. 11. ca. 7. q. 2.* in materia tamen matrimonij: quia matrimonium coactum metu cadente in constantem virum, nullum est: hinc etiam iuramentum extortum de eo contrahendo, videtur relaxatum ipso iure, ait *Caiet. V. periurium, Suar. c. 9. Sanch. Bonac. p. 9.*

V. Obligaris item, etsi iuramentum sit errore aut dolo extortum, si dolus vel error versetur tantum circa circumstantias accidentales, non magni momenti: nam si versentur circa substantiam, vt v. g. si annulum te daturum alteri iures, putans esse ferreum, cùm sit aureus; vel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non iurâsses, non obligaris. *v. Sanch. l. 3. ca. 11. num. 42. Suar. &c.*

VI. Non inducit vllam obligationem, si iures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut, vt habet *Caiet.*

tet. indifferentem, quæ nec ex fine, nec circumstantiis cohonestatur: quia iuramentum non potest esse vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum ac otiosarum, ad quas Deus non vult nos obligari. *Bon. & communiter.* Vbi Nota ex *Laym. suprà ca.* 6. iuramentum non conualescere, etsi talis res illicita & vana, postea mutatis circumstantiis fiat honesta; cùm iuxta *regulam* 18. *iuris in* 6. non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit.

VII. Nec obligaris implere, si quid iurasti contra consilia Euangelica; vt non ingredi religionem, non dare eleemosynam, &c. *Moli. Sanch. Lay. l.* 4. *t.* 3. *c.* 6. Et licèt peccâris talia iurando, non tamen peccas non implendo. *v. Caiet. V. periurium.*

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius, vt v.g. religionem, si aliquid iurasti in vtilitatem aut gratiam alicuius hominis, aut aliquorum; dummodò sit honestum, & sine peccato impleri possit. Vnde v.g. alumnus, qui iurauit se seruiturum Principi, aut huic vel isti Ecclesiæ, &c. non potest ingredi religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si iurâsses Titiæ eam ducere: nam eo casu potes eâ relictâ ingredi religionem; quia iuramentum sortitur naturam actûs, cui apponitur: promissioni autem matrimonij hæc tacita conditio inest; nisi ingrediar religionem. *vid. Laym. ca.* 6. *Bonac. d.* 4. *q.* 1. *p.* 9.

Resp. II. Iuramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio vel propositum cui est annexum. Ratio, quia accessorium sequitur principale; ideoque quando non obligat promissio, nec obligat iuramentum appositum. *Less. l.* 2. *c.* 42. *d.* 2. *Bonac. d.* 4. *q.* 1. *p.* 16. *Trull. l.* 2. *c.* 1. *d.* 17. Vnde resolues.

I. Titius qui cum iuramento promisit nuptias Bertæ diuiti, sanæ, virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare iuramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornica-

tionem, vel infamiam: quia promissio ipsa non obligat eo casu.

II. Qui vrbanitatis causâ iurauit se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum, &c. non peccat contra iuramentum si coactus ab altero priùs sedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promissio illa vel propositum habet tacitam conditionem adjunctam (nisi me coëgeris) quâ sublatâ non obligat, & consequenter nec iuramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente iuri suo. *Bonac. l.c. Sanch. Less. Trull.*

III. Qui iurauit se seruaturum decreta, & regulas, vel statuta alicuius congregationis, vniuersitatis vel Capituli, tantùm tenetur seruare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in vsu, vel seruantur à maiore parte Capituli; nisi tamen aliud constet de mente iurantis, vel hic voluerit se ad illa independenter à statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trull. l.c. Azor. Less. Dian. p. 2. tr. 6. m. R. 19*

IV. Qui iurauit se seruaturum secretum, non peccat contra iuramentum illud detegendo, quando non potest illud celare absque graui suo, vel alterius damno: quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hac conditione, (si non noceat.) *Syl. Bonac. Sanch. Trull. l.c.*

V. Qui iurauit Iudici se dicturum quæ nouit, non tenetur reuelare occulta. Ratio patet. *Less. Bon. Trull. l. cit.*

VI. Qui iurauit se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi iuramenti soluere, si à creditore terminus solutionis prorogetur; quia cùm hic cedat iuri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter iuramenti. *Azor. Bon. Trull. l. c. num. 28.*

DVBIVM VI.

Quibus casibus excuſetur ab impletione, qui in promiſſorio iuramento obligationem contraxit?

Reſp. Tales caſus præter ea, quæ ex ſuperioribus colliguntur, à *Tol. & Caiet.* recenſentur iſti. I. Si quod bonum erat tempore iuramenti, propter circumſtantias poſtea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditiuum maioris boni, vel melius ſit omitti quàm impleri. *Sanch. cap.* 15. II. Si iuramentum mutes in opus aliud aperte melius, & Deo gratius: id enim quiſque per ſe poteſt, vt habet *Tol. c.* 23. Excipe tamen ſemper, ſi quid in hominis commodum iuraſſes: nec enim Deus illum vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur ſtatus rei; vt ſi v.g. iuraſſes aliquem punire iuſtâ punitione, is autem ſupplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam, poſſes ei ſine periurio condonare: quia iuramentum obligabat ſeruato eodem ſtatu, in quo non pœniteret. *Laym. cap.* 9. IV. Si res iurata facta ſit inutilis ad intentum, maximè, ſi magis illius deſtructiua: vt ſi v.g. ex correctione impœnitentis filij notaretur is magis deſtruendus, quàm emendādus; aut ſi turbanda familia; ſecuturæ rixæ cum vxore, & ſic præſtet non corrigere. *Regin. lib.* 18 *ca.* 56. *Bonac. l. c. p.* 14. V. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quouis promiſſorio iuramento tacitè ſubintelligi, natura & Doctores docent. Tales autem ſunt, vt *Laym.* dicit, *ſuprà c.* 9. 1. ſi potero. 2. ſaluo iure ſuperioris. 3. niſi res notabiliter mutetur. 4. niſi obligatio tollatur. De quo ſequens dubium.

DVBIVM VII.

Quomodo obligatio iuramenti tollatur per irritationem, diſpenſationem, commutationem, & remiſſionem?

Reſp. De hoc ex conditionibus iam poſitis, & po-

testate superiorum in suos, ac suorum vota, à *Lay. hic c. 11. & alijs communiter* hæc traduntur.

I. Quod spectat ad irritationem, irritare & annullare potest iuramentum omnis is superior, maritus, aut dominus, qui & quomodo irritare potest suorum vota. *Sanch. c. 19. n. 7. Suar. Azor, Fill. l. 25. c. 9. q. 9. p. 17. dub. 6. v. Caput seq.*

II. Possunt & ijdem irritare iuramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescunque ipsam promissionem seu contractum infirmare ijs concessum est.

III. Quoad dispensationem, quicunque habet potestatem ordinariam vel delegatam, vel priuilegium disponendi in votis, potest in ijsdem dispensare, etiamsi iurata sint.

IV. Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.

V. Quod attinet ad remissionem, siue relaxationem, iuramentum factum in fauorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut cui is, & promissa materia subiecta est.

VI. Et is quidem potest remittere, etsi talis fauor ei iuratus esset propter Deum; v.g. si quis propter Deum iurasset pauperculæ eam ducere, potest ipsa iuramentum illud relaxare, vt habet *Nauar. & alij* contra *Sotum & Sylu.* quia licèt iuramentum principaliter factum sit propter Deum; quia tamen executio est in fauorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

VII. An etiam ciuilis potestas relaxare possit iuramenta suorum subditorum in temporalibus, quando iusta causa subest, v.g. quia metu, vel per aliam iniuriam extorta sunt, controuertitur. Alij negant, alij aiunt, apud *Laym.* Probabile est, quod docet *Sanch. l. 3. c. 11.* cum *Suar.* non posse relaxare directè, sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat; sed tantùm indirectè, v.g. ratione materiæ; vel supplendo vicem eius cui iuratum est, & qui remittere debebat. Plura

ad

ad forum externum ſpectantia circa iuramentum, *v.* apud *Laym. ſuprà cap.* 11. *Bon. l. c.*

CAPVT III.

De Voto.

DVBIVM I.

Quid ſit votum, & quotuplex?

RESP. I. Eſt promiſſio facta Deo, deliberatè, de bono poſſibili, & meliori. *D. Thom.* 2. 2. *q.* 88. *vid. Sanch. & Laym. l.* 4. *t.* 4. Vnde patet, quòd Votum ſit actus latriæ ſoli Deo debitus. Quare dum vouemus quiddam Sanctis, ſenſus eſt, voueri ea Deo in honorem ſimul Sanctorum; ſicut templa & altaria ædificamus Deo in eorundem honorem. Porrò ex ſingulis particulis datæ definitionis, multi caſus reſoluuntur: quos, vt vitetur confuſio, & conſulatur memoriæ, ſeparatis dubiis proponam.

Reſp. II. Diuiditur Votum I. in Abſolutum, & Conditionatum. Illud eſt, quod fit ſine vlla conditione, vt, voueo eleemoſynam: hoc autem, quod fit cum conditione, ita vt niſi hac poſitâ non exurgat obligatio; vt, voueo eleemoſynam, ſi ſanitati reſtituar; vel (quod dicitur Pœnale) voueo facere diſciplinam, ſi hoc fecero. II. In Solemne, & Simplex. Illud eſt, quod vt tale acceptatur ab Eccleſiâ; & ſunt hæc duo: votum caſtitatis, quod maioribus ordinibus annexum eſt; & votum profeſſionis religioſæ. Simplex autem votum eſt omne aliud, quod talem ſolemnitatem non habet. Vbi ſciendum, quòd votum ſolemne reddat perſonam iure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum; vt ad matrimonium, vel dominium bonorum habendum, prout *vide infrà l.* 4. *ca.* 1. *in tract. de ſtatu relig.* Simplex autem tale votum, v. g. caſtitatis, (excipio, quod in Societate IESV emittitur poſt Nouitiatum)

tum) aut ingrediendæ religionis, etsi reddat contractum, v.g. matrimonij illicitum, non tamen inualidum. *vide infrà l.6. de matrimonio.* III. In Reale & Personale. Illud est, cùm pecunia, vel alia res externa pretio æstimabilis promittitur; vt calix, eleemosyna: hoc autem, cùm aliqua hominis actio, vel cessatio ab actione, vt votum ieiunij, peregrinationis, abstinentiæ à lusu. His aliqui adiungunt Mixtum ex vtroque, vt si voueas peregrinationem cum oblatione alicuius rei. *v. Less. lib. 2. cap. 40.*

DVBIVM II.

Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio?

Resp. Cùm voti obligatio sit grauissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, quâ quis liberè & directè in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. *Ita Doctores communiter. Less. Bon. d. 4. q. 2. p. 1.* Vnde resolues.

I. Ætas & vsus rationis ad vouendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen votum solemne religionis, quod inualidum est ante certam ætatem.

II. Non obligat votum factum cum semiplena animaduersione, vel deliberatione, v.g. ex repentino animi motu, vel consuetudine, linguâ mentem præueniente, vel ex calore iracundiæ rationis vsum auferente. *Azor. Sanch. Trull. l. 2. c. 2. d. 1.* Vbi notat, non esse sufficiens indicium, quòd defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si vouentem facto voto mox pœniteat: item motum iræ, raro & vix vnquam impedire vsum rationis.

III. Quòd si is qui scit se vouisse, dubitet an cum sufficienti deliberatione, & vsu rationis, ob defectum ætatis, si quidem vouit ante septennium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis vsu: quia e-

um

tum ius in tali non præsumit, & possessio stat pro libertate. Si verò post septennium vouit, obligat: quia possessio est pro voto, cùm præsumatur vsus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, vtrum ante an post septennium vouerit, teneri voto vult *Sanch.* & *Palaus*; negat *Dian. &c.*

IV. Vota facta in ebrietate, etiam ante præuisâ, & sic volita in causa, non sunt valida; cùm non sint volita in seipsis & directè: bonum autem non consurgat nisi ex integra causa: quamuis ad peccatum satis sit voluntarium indirectè, & in causa. *Laym. l. 4. t. 4. c. 1. num. 4.*

V. Vota facta in metu, non incusso ad hoc ipsum vt votum extorqueretur, valida sunt; quia sunt simpliciter voluntaria, & deliberata: facta autem in metu iniustè incusso ad ipsum votum extorquendum, inualida sunt. *ex communi.* non quia non sint voluntaria, sed quia vel ius ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim iniustæ coactioni: idque, siue metus sit grauis, siue leuis; dummodò quis formaliter ex solo tali metu voueat. *Sua. de Voto, l. 1. c. 8. Sanch. Fill. t. 26. c. 1.*

VI. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem, siue rationem formalem ac motiuum vouendi, votum nullum est, vt v.g. 1. Circa substantiam; si quis voueret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cùm sit aureus; vel se ingressurum certum monasterium, putans esse Ordinis S. Benedicti, cùm sit Carthusianorum. 2. Circa conditionem substantialem; si quis v.g. voueret se ingressurum monasterium, vbi putaret religiosam disciplinam, & essentialia religionis seruari accuratè, & tamen non ita esset; vel si voueret peregrinationem ad limina Apostolorum, putans tantùm distare centum milliaribus, cùm tamen distarent trecentis. 3. Circa causam finalem; si quis v.g. voueret aliquid in gratiarum actionem, pro sanitate parenti redditâ, & is re ipsâ non fuisset ægrotus,

tus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum est; quia hic deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum; & nihil est tam contrarium consensui, quàm error. *Fill.t.26.c.1.*

VII. Vota quæ eduntur post Nouitiatum, in quocunque approbato Ordine, instar matrimonij carnalis non sunt irrita ob vllum errorem, nisi solùm substantialem circa substantiam.

VIII. Si error circa conditionem substantialem sit de re parui momenti, non redditur votum irritum; vt si iter peregrinationis, quam quis vouit, sit paulò longius quàm putabatur: quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantùm circa causam impulsiuam, valet votum; quia illa est tantum causa secundaria, quâ sepositâ actus est sufficienter voluntarius secundùm substantiam. Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat: v.g. vouit aliquis peregrinationem Romam, studio colendi Deum, & simul etiam habuit causam secundariam impulsiuam, vt inuiseret fratrem, quem putauit esse Romæ; quem etsi intelligat deinde istic non esse, non ideò desinit obligari voto. Et ex his patet, quomodo intelligendum sit, quod dici solet, vota non obligare vltra intentionem vouentis. *Sanch.l.4.c.2. Less.li.2. c.40.d.2.*

IX. Ad votum non sufficit nudum propositum, licèt firmissimum: quia qui tantùm proposuit, non tenetur sub peccato præstare; qui autem promisit, obligatur sub peccato: & nisi præstet, agit contra fidem Deo datam. *Bon.p.1. Laym.l.c.*

X. Ad votum aliquando sufficit promissio implicita; vt patet in susceptione ordinum sacrorum: vbi licèt non dicatur voueo, vel promitto castitatem, votum tamen hoc fit implicitè, hoc ipso, quòd sciens Ecclesiam annexuisse ijs ordinibus istud votum, eos suscipis. An verò, si quis planè id ignoraret, adhuc censeretur vouere ex implicita intentione, dubium est. Aliqui aiunt, aliqui probabiliùs negant; dicuntque

que talem teneri ad castitatem, non ex voto, sed ex Ecclesiæ præcepto. *Sanch. de mat. l. 2. d. 27. n. 11. Bon. q. 2. p. 1. & communiter.*

XI. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum, secundùm *Nauar. Sylu. Sanch. num. 27. Less. l. 2. c. 40. dub. 1. num. 6. Bon. & alios,* contra *Caiet.* quia talis non vult vouere, cùm apponat conditionem contra substantiam actûs. Vnde *Lugo d. 23. de iust sec. 1. & alij,* contendunt talem non posse dici promittere. Verùm videtur esse quæstio de nomine. Si verò haberet animum vouendi & se obligandi, non tamen implendi, tunc etiam grauiter peccaret, & votum esset validum. *Sanch. Fill. Bon. p. 1. num. 14. Lay. &c.*

DVBIVM III.

Quæ requiratur materia voti?

Resp. Ea debet esse possibilis; (cùm impossibile nec efficaciter possit intendi, nec ad illud sit obligatio) & non solum bona, sed etiam melior quàm oppositum, siue eius omissio: quippe finis intrinsecus voti est, honorare per hoc Deum: id autem non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum; gratum autem esse non possit, vt quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius. *Sanch. l. 9. c. 7. Laym. Nauar. &c.* Vnde resolues.

I. Inualidum est votum nunquam peccandi venialiter, cùm id moraliter & ordinariè sit impossibile. Aliqui tamen volunt, sic vouentem teneri isto voto ad vitanda mortalia, & venialia grauiora, de quo *Scholastici. Nauar. c. 12. n. 65. Suar. l. 2. c. 3. Sanch. de mat. l. 9. d. 35.*

II. Inualidum est votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, nisi ex circumstantiis aut fine fiat bona: quia Deo displicet stulta promissio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vouens: vt

vt v.g. si quis decidens ex equo, voueat non amplius equum ascendere. *Nauar. cap. 12. Sanch. 4. mor. cap. 7.*

III. Inualidum est vouere mala: & qui vouet mortale, peccat mortaliter; qui autem veniale, eum venialiter tantùm peccare dicit *Sa, Sylu. &c. V. iuramentum:* licèt mortaliter peccare velit *Caiet. V. votum, & Less. l. 2. c. 4. d. 5.* quod videtur probabilius.

IV. Inualidum est votum, cui adiungitur finis, vel alia circumstantia mala tenens se ex parte rei votæ; vt v.g. vouet quis eleemosynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam iniustam, felicem successum furti, adulterij, &c. aut in gratiarum actionem pro successu talis peccati: quia datio eleemosynæ in talem finem, est actio blasphema, quasi Deus peccata promoueat; ideoque non potest esse materia voti. *Caiet. Nauar. ca. 12. Sanch. ca. 6. Laym. l. 4. t. 4. c. 2. num. 6. Fill. t. 26. cap. 5.*

V. Validum autem est, etsi ei adiungatur finis, vel alia circumstantia mala tenens se tantùm ex parte vouentis; vt v.g. si quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voueat ei dare eleemosynam: quia tunc res ista bona est quam vouet, licèt ipse voueat malè, & cum peccato. *Ibid.*

VI. Validum item est votum factum ex affectu erga rem bonam, vt bona est, etsi coniuncta cum causa mala: vt si quis voueret eleemosynam, si ex duello euaserit saluus; si non capiatur in furto; si filius sibi nascatur ex adulterio, quod parat, &c. licèt enim duellum, furtum, adulterium velle, malum sit, tamen his positis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non sunt, sed Dei dona: & votum non cadit super ista mala, sed super hæc bona, considerata (vt pono) quatenus in se bona sunt. *Nauar. Laym. l. c.*

VII. Inualidum est, & veniale peccatum, vouere bonum, quod est impeditiuum boni maioris, vt præsertim sunt vota contra consilia Euangelica; vt v.g. manere in sæculo, ducere vxorem, ire ad militiam, facere

cere mercaturam. *Nauar. num. 29. Suar. Fill. cap. 1. q. 7. num. 58. Sanch. &c.*

VIII. Si tamen aliquod bonum per se, & absolutè minus, fieret per accidens maius bonum, tunc talia vouere valet; vt v.g. si quis videret susceptionem ordinum sibi damnosam. *v. Bon. p. 1.*

IX. Matrimonium ordinariè inualidè vouetur; quia ordinariè melior est cælibatus. Dixi, *ordinariè*: quia validè vouetur, 1. si quis ad hoc obligetur; vt, quia sine iniuriâ, aut graui infamatione sponsæ, vel liberorum ex ea conceptorum, à sponsalibus non potest recedere. 2. si id Reipub. valdè vtile futurum existimetur, vt, quia v. g. ex eo speratur pax inter Principes, conuersio hæreticorum, regni tranquillitas. 3. si quis ob fragilitatem, & inueteratam consuetudinem peccandi, adeò sit pronus ad lapsum, vt prudentes iudicent consultum ei esse vt nubat: in quo tamen vltimo *Laym. & alij* dissentiunt. *v. Bon. l. c. Fill. num. 6. Nauar. Suar. l. c. Laym. n. 12.*

DVBIVM IV.

Quæ, & quanta sit obligatio voti?

Resp. Tanta est, quantam tum quantitas materiæ permittit, tum intentio vouentis, quâ se vel multum, vel parum, vel absolutè, vel cum certa conditione, restrictione temporis, qualitatis, obligare vult, designat: ita vt etsi obligatio voti sit iuris naturalis, vis tamen eius pendeat à voluntate, & facto hominis, tanquam præuiâ conditione vt tantùm vel tantum obliget. *Ita communiter. v. Laym. cap. 3. Bon. p. 5.* Vnde resolues.

I. In materia leui nemo obligatur sub mortali; quia materia id non permittit. *Nauar. num. 40. Sanch. l. 4. c. 12. Laym. l. c.* v.g. vouisti recitare quotidie Salue Regina: omittendo semel, iterumque, non peccas mortaliter; quia materia est parua. *Sanch. lib. 4. ca. 12. Laym. loc. cit. Azor. lib. 21. cap. 15.* Imò etsi toto anno o-

mit-

mittas, esse tantùm veniale, eò quod materiæ istæ paruæ non coalescant in vnam, probabiliter docet *Diana t.5. misc. nu.24.* ex *Soto, Arag. & Tannero 1.2. di.4. dub.3.* contra *Valent. &c.*

II. In materia graui etsi quis possit se obligare tantùm leuiter, communiter tamen censetur se voluisse obligare grauiter, nisi aliundè constet. Vnde violans tale votum, peccat grauiter ex genere suo. *v. ibid.*

III. Qui postquam graui voto se obstrinxit, seriò deinde dolet quòd fecerit, non peccat grauiter, modò retineat animum implendi. *v. Sa V. votum.*

IV. Qui violat votum de re iam antè præcepta; v.g. qui post votum castitatis fornicatur, debet in confessione addere, quòd votum id habeat, aut quòd Ordines acceperit, si Confessarius nesciat: quia duplex tunc est malitia peccati. *Suar. c.6. Less. d.7. Sanch. c.5. Fill. c.2. q.7.*

V. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. Vnde si qui Canones videntur indicare, filium à patre religioni deuotum teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificauerit. *Suar. c.9. Sanch. Laym. c.3. n.6.*

VI. Cùm hæres teneatur soluere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, sed ex iustitia; sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. soluere. *Ibid.*

VII. Eodem modo si communitas aliquid vouit, in quod posteri non consenserunt, non tenentur id seruare vi voti, sed interdum ratione pacti, statuti, vel longæ consuetudinis. *v. Lay. hîc c.3.*

VIII. Cùm quis vouet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licitè potest, vt v.g. rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit superior, vel etiam aliquando paciscendo, & suppeditando sumptus. Sic parens, qui filium deuouit religioni, ad nihil aliud tenetur, quàm vt conetur eam filio persuadere: sic qui Missas vel peregrinationem alterius curandam, quando stipendium ac sum-

ſumptus ei perſoluit, non tenetur alium ſubſtituere nouis ſumptibus, ſi prior non præſtet ad quod ſe obligauit. *Sanch. Laym. num. 7.*

IX. Vota perſonalia non implentur niſi per vouentem: vnde qui vouit peregrinationem Romam v. g. non ſatisfacit, ſi conducat alium: neque ad id tenetur, ſi ipſe non poſſit. *Ibid.*

X. Vota realia ſoluenda ſunt ex proprio: vnde qui nequit ex ſuo, non tenetur ab alio mendicare. Quòd ſi poſſit ex ſuo, & tamen alius, ſiue rogatus, ſiue ſponte pro ipſo velit ſoluere, id valet: quia tunc quod alter dat, fit ipſius; non autem actio alterius perſonæ poteſt fieri alterius. *v. ib.*

XI. Vota conditionalia non obligant ceſſante conditione, etiamſi ipſe vouens cauſa fuerit, vt conditio non poneretur; dummodò id non impediuerit per dolum, vim, aut malitiam: vt v.g. vouiſti peregrinationem, ſi eam Petrus approbet; deinde ſubmittis qui perſuadeat, vt non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imò etſi malitiosè per fraudem, dolum, &c. impediueris, adhuc probabile eſt, te voto non teneri, vt habet *Laym. ca. 6.* ex *Suar. & alijs.* Interim *Lay.* rectè hîc aduertendum monet ad intentionem vouentis; vt v.g. ſi filius vouit ſe ingreſſurum religionem, niſi pater contradixerit, videtur eius intentio fuiſſe, niſi contradixerit ex ſe, ſua ſponte, ſibi relictus, &c.

XII. Qui vouit rem certam & determinatam, v. g. hunc calicem, ſi ea res pereat, non tenetur ad alium; cùm id non ſoleat intendi: ſi autem eam rem vendiderit, probabilius videtur eſſe, teneri dare pecuniam quam accepit: quia qui vouet rem, cenſetur promittere omnem eius vtilitatem.

XIII. Qui vouit aliquid faciendum certo tempore, vt ieiunare hoc, vel iſto die; illo tranſacto, ſiue cum culpa, ſiue ſine culpa eius, ad nihil tenetur: & neque, ſi præuiderit impedimentum eo tempore ſuperuenturum, tenebatur præuenire, ... hæc non

soleat intentio vouentis esse. *Suar. Nauar. lib. 1. v. Bonac p. 5.*

XIV. Qui vouit aliquid sine certo tempore, v.g. peregrinationem, tantùm tenetur implere cùm commodè primùm potest: quia sic moraliter quisque censetur intelligere suam promissionem, vt habitâ commoditate nō nimis diu differat, quamuis minor causa sufficiat ad differendum, quàm ad omittendum. *Fill. c. 4. q. 10. Suar. Laym. c. 3. Bon. &c.*

XV. Qui vouit aliquid sine certo loco, v.g. ingredi religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcunque monasterium illius Ordinis, in quo seruentur substantialia regulæ. Neque tenetur pro admissione peragrare prouinciam, sed satis est adire loca aliquot non nimis dissita. Et satisfecit voto, si postquam ingressus est, remittatur, aut egrediatur (saltem cum iusta causa, qualis est v.g. grauis ac diuturna tristitia, & anxietas, siue ex natura ipsa, siue aliunde nata. *Escob.* ex *Sanch. t. 1. l. 4. c. 16. nu.* 100.) ante professionem. *v. Trul. l. 2. c. 2. d. 20. n. 7. &* 8.

XVI. Qui vouit aliquid sine certâ qualitate, v.g. religionem in genere, potest ingredi quamcunque, etiam laxiorem; modò seruentur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis vouit triticum, &c. non tenetur dare optimum quod habet, sed satis est, (loquendo de obligatione præcisè) vt det quod non sit planè ineptum.

XVII. Qui vouit aliquid sine certa quantitate, v.g. eleemosynam, pecuniam, frumentum, &c. satisfacit dando quantum voluerit, modò non tam parum, vt videatur potiùs irridere suum votum, quàm implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione vouentis, quâ nemo censetur se obligare, nisi ad id quod commodè potest, & communiter est decens. *Suar. Sanch. l. 4. c. 13.*

XVIII. In dubio de mente vouentis, debet fieri interpretatio secundùm verborum, quibus vsus est, proprietatem, vel potiùs communem & vsitatam acce-

ptionem. *Fill.t.26.c.2.Laym.c.3.*

XIX. Qui vouit, si ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundùm *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit; quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare *Laym. l.4.tr.4.c.5.n.4. v.Trul.Dian.p.5. t.9.R.60.*

DVBIVM V.

Quot modis tollatur obligatio voti?

Resp. Dupliciter tolli potest: 1. Nullius authoritate interueniente; idque vel materiæ mutatione; vt si materia antè honesta fiat turpis, indifferens, vel impeditiua maioris boni, ratione nouæ circumstantiæ vel prohibitionis; vel si fiat impossibilis, absolutè aut moraliter; vel desitione conditionis, à quâ pendebat. 2. Interuentu authoritatis humanæ: idque tripliciter; irritatione, commutatione, vel dispensatione: de quibus sequentibus dubiis. Est communis, *Sanch.l.4.ca.24. Less.l.2.ca.40. Suar. Fill.t.26. cap. 8.* Vnde resolues.

I. Etsi tuâ culpâ materia facta sit impossibilis, inutilis, &c. tamen postquam iam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpâ.

II. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium, implendum est id, quod est præstantius, & Deo gratius; alterum cessat. Quòd si verò sit æquale, aut nescias vtrum sit melius, implendum est quod priùs vouisti, & ruit posteriùs: si & hoc nescis, libera est electio. *v.Trul.l.2.c.2.d 9.*

III. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantùm, tunc si commodè talis materia diuidi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v.g. vouisti ædificare templum, si totum non potes, non teneris ad partem.

IV. Si verò diuidi commodè potest, & solet, manet obligatio ad illam partem quam potes: vt v.g. 1. Qui non potest ieiunare totâ hebdomadâ, potest autem a-

liquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & consummauit post votum castitatis, tenetur non petere debitum; cùm eatenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet) *vid. Bonac. p. 7. §. 1.*

V. Quòd si votum diuidi quidem possit, sed vnum in eo sit principale, reliqua verò accessoria tantùm, non per se seorsim intenta, sed dependenter à priori, tanquam illius appendices & modi; tunc si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorij, non autem contrà: vt v. g. vouisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem mittere. *v. Sanch. l. 4. c. 10. Bon. d. 4. q. 2. p. 4. §. 4. Trul. l. 2. c. 1. d. 10.*

DVBIVM VI.

De voti irritatione.

Artic. I. An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem?

Resp. Cùm non debeat violari cuiusquam dominium, ac quilibet dominus possit vti sua libertate, hinc si potestati dominatiuæ alterius sit subiecta alicuius voluntas, potest is subditi istius omnia vota, qualiacunque sint, ad suum libitum, sine vlla causa, validè irritare directè; hoc est, potest velle & pronunciare, vt illa vota nulla sint, ita vt nullo etiam casu obligatio postea reuiuiscat (etsi peccent, si absque causa irritent, vt docet *Less. l. 2. c. 40. num. 75. Nauar. Suar. Fill.*) Porrò hoc ius prouenit ex iure positiuo, quo datur alicui legitima potestas dominatiua in voluntatem alterius. *Ita communiter DD. v. Sanch. l. 4. c. 14. n. 30. & 31.* Vnde resolues.

I. Quiuis pater, & in eius defectu, auus paternus, tutor,

tutor, imò etiam mater, non tantùm si tutrix sit, sed etiam in priorum defectu; & secundùm quosdam, reliquis deficientibus etiam magister, vel herus, vt *Suar. Less. d.10. num.78.* contra *Sanch.* potest directè irritare vota liberorum impuberum: vt colligitur ex *ca. Mulier. 32. q 2. c.1. & 2. 20. q. 1. & ca. Si quis de reg.* Impubertas autem secundùm iura finitur in masculis, anno decimo quarto completo, in fœminis duodecimo completo, à die natiuitatis computando, vt *Sanch. l.c. v. Lay. t. 4. c. 2. Bon. di. 4. q. 2. p. 6. §. 2.*

II. Vota religiosorum (non tamen nouitiorum) etiam sub prædecessoribus emissa, irritare possunt directè præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ, vt habet *Suar. l. 6. de voto c. 7. n. 19. Regin. l. 18 n 342. Fill. Bon. l. c. n. 26.* Excipitur tamen votum transeundi ad religionem strictiorem. *v. Binsfeld. 3. p. Ench c. 9. Less. n. 75. Sanch. c. 24. n. 30. Bon. l. 5.*

III. Idem potest, secundùm *Sanch. lib. 9. de matr. d. 39.* maritus respectu votorum vxoris: licèt probabiliùs id alij limitent ad ea vota, quæ mariti iuri præiudicant. *Laym. hic c. 7. Fill. tr. 26. c. 8. q. 8. Less. d. 10 nu. 83. & d. 15.*

IV. Qui semel votum irritauit, si postea nolit, non ideo reualidatur, vt *v. Sa V. Irritatio voti.*

V. Nullus supradictorum potest directè irritare vota emissa ante subiectionem, v. g. ante matrimonium: facta verò intra tempus subiectionis, de re implendâ post tempus subiectionis, v.g. in pubertate, vel post obitum mariti, possunt irritare: *Bon. l. c.*

VI. Votum, de quo dubium est, vtrum emiseris tempore libertatis, an subiectionis, non posse irritare superiorem, docet *Salas 1. 2. q. 21.* & *Caram. l. 3. c. 1 d. 1.* Sed contrarium tenet *Suar. Sanch. Bon. &c.* cum *Bardi. d. 6. c. 1. §. 28.*

VII. Facta tempore subiectionis, possunt adhuc irritari post illud, v.g. quãdo filius iam est pubes. Quod

 verum

verum est, etsi in pubertate ea ratificâsset, putans ex errore esse firma: secùs tamen, si infirma esse nouisset, & independenter à prioribus ratificâsset. *v. Less. l.2. ca. 40. dub. 10.*

VIII. Supradicti possunt reuocare, ac directè irritare vota, etsi semel ea ratificauerint: quia non priuârunt se dominio & potestate suâ. *v. Suar. de voto l. 6. c. 6.* Quòd si tamen id sine causâ fiat, erit secundùm quosdam peccatum mortale: licèt probabiliùs id neget *Suar. l. c. c. 4. & Laym. hic.*

IX. Prælatus potest irritare votum subditi, à prædecessore æquali vel inferiore, confirmatum, non tamen à superiore. *v. de his Bon. l. c. §. 3. Laym. c. 7.*

Artic. II. Quis vota indirectè possit irritare?

Resp. Si alicui, non quidem voluntas vouentis, sed voti materia sit subiecta, ita vt in hanc ius habeat, is tale votum potest irritare, irritatione indirectâ; hoc est, eius obligationem suspendere, in quantum suo iuri præiudicatur: idque ex lege naturæ docente, quòd nemo possit alteri promittere aliquid in præiudicium tertij. *S. Thom. in 4. d. 38. Suar. Less. & 2. ll. cc.* Vnde resolues.

I. Sic irritare possunt, præter suprà nominatos, mater respectu filiorum puberum, quamdiu manent in domo paternâ, nec sunt emancipati: item tutor puberis, vsque ad annum vigesimum quintum, in ijs quæ eorum potestati officiunt. *Laym. c. 7.*

II. Idem potest vxor respectu mariti; v. g. si is vouerit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim, quæ derogant vitæ sociali, & vsui dominij quod habet in corpus mariti. *Less n. 85. Fill. n. 273.*

III. Item dominus, & domina respectu famulorum; vt si ij vouerint ieiunium, quo fierent inepti ad obsequia domini: quale votum non est castitatis, vel breuis orationis. *Less. n. 86.*

IV. Item non tantùm Pontifex respectu omnium fidelium, sed etiam Episcopi, & Principes respectu

ſubditorum, quando materia illis præiudicat. Denique ſuperiores reſpectu nouitiorum, in iis quæ impediunt nouitiatûs exercitia. *Leſſ.d.*13.*n.*8.

V. Non poſſunt irritare indirectè vota de re aliàs præcepta, v.g. non furandi; quia nemini præiudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erit ampliùs ſubiecta; v.g. vota ſerui, implenda cùm erit liber; & coniugis, cùm alter erit mortuus.

VI. Poteſt quis etiam indirectè irritare vota longè antè facta, quàm ſibi materia ſubiiceretur; v.g. facta à coniuge longè ante matrimonium.

VII. Poteſt quis etiam vota à ſe, vel anteceſſore conceſſa & cōfirmata, indirectè irritare, vt patet ex art. ſuperiore. Excipe tamen, niſi ſuo iure ceſſiſſet, & hanc ceſſionem ſubditus acceptâſſet; vt v.g. in voto caſtitatis, mutuo mariti & vxoris conſenſu facto. Secùs tamen eſſet, ſi vel ſola vxor, vel vterque independenter ab altero vouiſſet.

VIII. Vota indirectè tantùm irritata reuiuiſcunt, & obligant quando alteri deſinunt præiudicare. *v. de his Bon.p.*7. *Laym.c.*8.

DVBIVM VII.

Quid ſit commutatio voti?

Reſp. Commutatio eſt ſubſtitutio alterius operis honeſti loco eius, quod voto promiſſum erat, ſub eadem obligatione. Circa quam, vt licitè fiat, traduntur hæ regulæ: *Prima.* Ad commutationem voti requiritur authoritas Eccleſiaſtica, 1. quando commutatio fit in paulò minus bonum: quod ſi notabiliter minus ſit, miſcetur diſpenſatio. 2. Quando dubium eſt de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale: licèt aliqui tunc putent ſufficere authoritatem propriam. Hæc tamen ſufficit ad commutationem in melius; quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quod eſt tale in ordine ad vtili-

tatem spiritualem vouentis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationem voti in æquale, requiritur causa, licèt minor, quàm ad dispensationem: quia dispensatio planè liberat ab obligatione voti; commutatio verò aliud subrogat. Vnde si fiat in melius, nulla causa requiritur: si in æquale cum authoritate superioris, sufficit maior in illud propensio. Si verò dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implendo, *v. Less. l. 2. c. 40.* Vnde resolues.

I. Quamuis oratio absolutè sit melior ieiunio, non licet tamen propriâ authoritate hoc in illam commutare: quia hìc & nunc potest ieiunium esse Deo gratius; vtpote vtilius ad bonum spirituale huius hominis. *Less d. 16. Sanch. c. 56.*

II. Omnia vota personalia propriâ authoritate commutari possunt in votum religionis: imò ipso iure omnia vota realia sic mutantur in professione.

III. Qui habet votum religionis, non potest illud propriâ authoritate commutare in susceptionem Episcopatûs: tum, quia hic non efficit hominem perfectiorem quàm religio, licèt perfectiorem esse supponat: tum, quia non constat, quòd illud hìc & nunc sit Deo gratius: tum, quia sic respondit Innocentius III. apud *Bon. in 2. praeceptum, d. 4. q. 2. p. 7.* Idem docet *Less. l. 2. c. 4. d. 16. n. 103. Azor, Sanch. Lay. l. 4. t. 5. c. 6. nu. 15. Palaus d. 3. t. 16. n. 2. Fagund. Dian. p. 6. t. 6. R. 62.*

IV. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiam commutandi; non tamen contrà: quia commutatio est pars dispensationis; qui autem potest maius, etiam minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantùm, non potest mutare nisi in æquale: quod moraliter & non scrupulosè æstimandum est, vt monet *Laym. c. 8.* In qua æstimatione, ait *Caiet.* non negligenda sunt concomitantia: v.g. in voto peregrinationis, habenda ratio non tantùm laboris, sed etiam expensarum, quas fecisset. *Suar. Less. Bon p. 7. §. 3.*

V. Si

V. Si is, cuius votum mutatum est, malit deinde implere primum, id potest: tum quia id est melius, vel æquale: tum quia in eius fauorem factum est, cum tacita conditione, si ei placuerit. *Less. n. 97. Sanch. Fill. num. 289.*

VI. Si voti legitimè à superiore commutati materia, siue opus fiat impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius: quia obligatio extincta est. *v. Laym. Bon. ll. cc.*

DVBIVM VIII.

Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis?

Resp. I. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, vt valeat, iusta causa requiritur; qualis v.g. est 1. Bonum Ecclesiæ, vel commune Reipub. 2. Notabilis difficultas in obseruatione voti. 3. Imperfectio actûs, vel leuitas ac facilitas, ex qua processit votum. *Suar. l. 6. c. 17. Fill. nu. 260. Sanch. l. 4. ca. 45. v. Bon. p. 7. n. 24. Laym. c. 8. n. 5.* Vnde resolues.

I. Cùm causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest. *Bon. l. c.*

II. Prælatus videns, ac (cùm facilè possit) non contradicens, videtur dispensare, ait *Sa.*

III. Potestas etiam delegata dispensandi in votis, extendit se etiam ad vota iurata, & iuramenta pia soli Deo facta. *v. Suar lib. 6. de voto. Sanch. l. 8. de matr. d. 3.*

IV. Ante voti acceptationem à certa persona aut Ecclesia, non censetur ei ius acquisitum, ideoque sine eius iniuriâ potest dispensari vel commutari.

Resp. II. Potestas dispensandi conuenit omnibus Prælatis, qui habent iurisdictionem in foro externo, vel priuilegium. *Less. l. 2. c. 40. d. 11. Sanch. c. 37. & communiter.* Vnde dispensare possunt sequentes: I. Papa, respe-

respectu omnium fidelium in omnibus votis. II. Episcopus, respectu suorum subditorum, non autem Parochus: quia tantùm habet jurisdictionem fori interni. *Suar. l. c. c. 12.* III. Prælati Regulares exempti, respectu suorum Religiosorum & Nouitiorum: idque circa vota, quæ vel in seculo, vel etiam Nouitiatu fecerunt. *Less. n. 8. & 107. Sanch. l. 9 de matr. d. 29.* non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. *Suar. Less. ll. cc.* IV. Ex priuilegio Papæ, Confessarij ordinum mendicantium, secundùm concessionem & moderationem suorum superiorum, vt notat *Less. d. 13. n. 108.*

Resp. III. Supradicti omnes Papâ inferiores possunt dispensare in omnibus votis, exceptis quinque soli Papæ reseruatis, scilicet voto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Iacobum Compostellam, & Vltramarina, siue in Terram Sanctam. *vid. Bonac. Less. Laym. ll. cc.*

TRACTATVS III.

De Tertio & Quarto Præcepto.

CAPVT PRIMVM.

Quid tertium Præceptum, Memento, &c.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, siue impendi cultui diuino, est naturale, & adhuc obligat: quatenus verò tempus id designatur dies Sabbathinus, est cæremoniale, & in Nouo Testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & festi; præ-

præscriptusque modus colendi, vt quædam opera illis diebus fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præcipiuntur. *Bon.Laym.*ex *D.Thom.*2,2.*q.*122.

DVBIVM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesiâ prohibeantur?

Resp.I. Die festo prohibentur omnia opera seruilia, hoc est, quæ & versantur circa materiam externam; & vel mechanica & illiberalia sunt, v. g. suere, fabricare; vel requirunt tantùm laborem corporis, & ab operariis tantùm & seruis fieri solent. *Ita DD.communiter. vid.Laym.l.4.tr.7.cap.1. Suar.Fill.&c.*ex *D.Thom.l.c.* Vnde resolues.

I. Impertinens est ad rationem operis seruilis, vtrum fiat ex lucro, an ex recreatione; ex hac, an ista intentione, pia, vana & turpi. *Caiet, Suar. Lay. l.c.&c.* contra *Sylu. & Canonistas.*

II. Impertinens quoque est, siue fiat cum defatigatione & labore, siue non; siue breui siue longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

III. Seruile non est, ideoque nec prohibitum, festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel naui: vnde etiam ad hæc necessaria sunt licita. *Nauar. ca.13. Tol.& Laym, Suar.de fest.c.27.*

IV. Nec seruile est, ducere iumenta sine onere; cùm id sit iter facere, vt ait *Fill.hîc c.9.n.170.* Ducere autem iumenta, currus, vel nauigium onustum mercibus, est seruile. *Suar.l.c. Fill.l.c.* Quòd si tamen ante festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam vtilitatem, vel damnum, quod alias sequeretur.

V. Item nec seruile est, siue gratis, siue pro pretio docere, studere, scribere, transscribere; & secundùm quosdam, vt *Medinam, Lopez & Armillam,* quorum sen-

ſententiam probabilem docet *Laym.* contra *Sa, Fill. Azor, & alios multos*, pingere etiam coloribus, (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, ſed tingere, vt v.g. colorare aſſeres vel pannos, dealbare parietes, illiberale eſt.

VI. Videntur etiam excuſari poſſe in typographiis, literarum collocatores, quando poſt diuina collocant neglectum penſum, vt habet *Laym. hic.* Imprimere tamen, ſeruile habetur. *Eſcob. E. 5. c. 4. Suar. Laym. &c.*

VII. Excuſat etiam *Fill. hic n. 169.* diſtillationem, quæ ſine corporis fatigatione, potiùs ad experientiam & peritiam fit, quàm ex officio, & arte.

VIII. Seruile aliqui non putant, (alij contrarium tenent, & excuſant per conſuetudinem, ad otium aliaque peiora vitanda) venari, *Gran. 2. 2. c. 3. t. 12. d. 4. ſ. 7. nu. 65.* aucupari, militare, gladiari, piſcari, (ſaltem in fluminibus recreationis gratiâ) & ſimilia: piſcatio tamen moderata eſſe debet. *v. Lay. & Fill. tr. 27. c. 9. q. 12. Bon. d. 5. q. 1. p. 2. n. 25. Eſcob.* qui docet, laborioſam, & ex officio, non licere. Similiter quidam excuſant puellas ad otium vitandum acu pingentes. *Arm. Azor, Palaus, Sa, March. v. Dian. p. 6. t. 6. R. 15. & p. 4 tr. 4. R. 62.*

Reſp. II. Prohibentur præterea quædam opera non ſeruilia, quæ dicuntur forenſia; vt ſunt mercatus, placitum, iudicium ad mortem vel pœnam, & ſtrepitus omnis iudicialis, id eſt, actiones, quæ ad deciſiones cauſarum, tam ciuilium, quàm criminalium, tam ſecularium quàm Eccleſiaſticorum ſpectant. *Ita commun. Doct. ex cap. 1. de ferys.* Vnde reſolues.

I. Feſto non licet citare, adducere teſtes, id eſt, exigere iuramentum iudiciale, proferre aut exequi ſententiam: quæ ſi feratur, eſt irrita. *v. Laym. l. 4. t. 7. c. 2. n. 7.*

II. Nec licet emere & vendere res non neceſſarias, negotiari publicè vel priuatim, inire contractus

emptionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel aliis iustis causis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatûs, qui prohibitus est, *c.1.de feriis*, vt docet *Bon.* ex *Suar.c.13.& Fill.t.27.c.10.q.2.num.*180.

III. Festo licet excommunicare, dispensare, iudicem priuatim informare, aduocatum consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum iudicialem. *v.Bon.l.c.*

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent ab obseruatione festorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipuè sunt septem.

Prima. Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem quasi Episcopalem: vti superiores Religionum, imò & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. *Suar.c.33. Lay.c.4.n.1. Bon.p.1.n.*20.

Secunda. Consuetudo: nam sic licent nundinæ illæ in festis passim haberi solitæ; & præparationes deliciarum non necessariarum, vt cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosorum: item emptiones & venditiones recularum parui momenti. *Bon.l.c Laym.l.c.*

Tertia. Pietas in Deum: per quam licent opera, quæ proximè, (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei; vt pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces, in supplicatione. Ornare autem, & verrere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur. *Fill.n.*218.*Bon.l.c.*

Quarta. Charitas erga proximum: per quam licent, & valent actus iudiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis grauentur. Sic etiam possunt rusticanorũ, in

paruis oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, causæ ciuiles agitari. Similiter licet pauperibus & infirmis, pro tunc egentibus, subuenire. Item emere & vendere rusticis, qui aliis diebus impediuntur. *Laym. c. 2. nu. 7. v. Dian. t. 1. R. 34.*

Quinta. Necessitas propria vel aliena, corporis vel animæ; si nimirum sine graui incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quomodo excusantur 1. Iudicia, quæ celeritatem requirunt: v. g. si latro sit fugiturus, nisi tunc capiatur. 2. Serui & ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent. *Suar. Laym. l. c.* 3. Iidem & similes reficientes suas vestes, cùm id aliis diebus non possint. 4. Pauperes, qui se suosque alere non possunt, operantes priuatim, sine scandalo; maximè quando multi dies festi concurrunt. *Bon. n. 13.* 5. Coci & culinarij. 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum. 7. Chirurgi, & pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri & vitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicunque, quorum opus semel cœptum non potest interrumpi sine damno. 9. Molitores, & naucleri pendentes à ventis. 10. Piscatores halecum, tinnorum, &c. qui certo tantùm anni tempore id possunt. 11. Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & similium, quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessariis, vt funeribus, nuptiis, &c. si aliter fieri non potest vt satisfaciant. 13. Agricolæ ad cauendum damnum ruri laborantes; vt si ob pluuiam imminentem segetes vel fœnum congregent. *Bon. n. 13. Fill. n. 211.* 14. Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quædam vendunt; cùm præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec aliàs commodè emere posse. De suprà dictis *v. Suar. Fill. Laym. Bon. ll. cc.*

Sexta. Vtilitas, non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam, vel splendorem: sic enim licet in aduentu vel ortu Principis laborare, vt perficiantur

tur

tur theatra, ignes, vestes, &c. Quanquam monet rectè *Suar.* præstare in hoc casu petere veniam à Pastoribus. *v. Bon.*

Septima. Excusat item, saltem à graui peccato, paruitas operis, seu temporis. Vnde graue non videtur vnâ horâ laborare, vt habet *Suar. l. 2. de festis c. 32.* maximè, vt notat *Layman,* si labor non sit nimis seruilis, & fatigans corpus. Imò durum videtur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat. *v. Fill. t. 27. c. 11. q. 1. n. 105* In forensibus autem & iudicialibus, materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam, monet *Escob. E. 5. c. 3. n. 14.* ex *Palao tom. 1. tr. 9. d. 2. p. 3. nu. 4.* Sic graue peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licet breui tempore fiat. Quod intellige (secundùm supradicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset.

DVBIVM III.

Quæ opera festis præcipiantur?

Resp. Præcipitur 1. Auditio concionis: non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem. *v. Trident. sess. 24. c. 4. de reform. Fill. hic c. 8. Bon. t. 1. d. 5. q. 1. p. 2. n. 27. Suar. &c.* Dixi, *nisi quatenus &c.* quia homines rudiores ignorantes præcipua mysteria fidei, ea præsertim, quæ sub graui obligatione eos scire teneri, dictum est suprà *l. 2. t. 1. c. 1.* tenentur lege charitatis, (si aliàs ea commodè addiscere non possint) sub graui peccato concioni, vel potiùs catechesi interesse. *Bon. d. 5. in præcep. 1 n. 28.* addens eo casu concionem etiam missæ præferendã esse. *Trul. l. c. c. 1. d. 4. n. 12. Fagund. &c.* 2. Præcipitur, speciali præcepto, obligante sub mortali, audire Missam, hoc est, morali & humanâ assistentiâ, siue præsentiâ ei interesse. Est communis ex *cap. Omnes fideles.* & ex *cap. Missas de consec. dist. 1.* contra *Anglum & Rosellam.* qui semel vel iterum negligere, dicunt esse veniale. Obli-

gat hoc præceptum omnibus festis, omnes baptizatos vsum rationis habentes: non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio primæ partis, quia est vniuersale. Ratio secundæ, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ, quia non sunt Ecclesiæ subiecti. *C. Lugo, di.22 s 1. & 2.* ex *Nauar. Sanch. & Con.* Vnde resolues.

I. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullũ hac de re præceptum agnoscunt; cùm *Trid. s.24. c.4. de ref.* dicat, *teneri vbi id commodè fieri potest:* tum quia si qua obligatio fuit, ei derogatum est per priuilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. *Suar. de rel. t.1. l.2 c.16. Azor, Nauar. Cened. Zerol. p.1. V. pradic. Trull. l.2. c.1. d.4. v. Barbos. in Trid. sess. 24. c. 4.* Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in priuilegiis communicant, concionantes in suis Ecclesiis, quouis anni tempore possunt auditoribus suis concedere 18. annos, & 320. dies Indulg. nomine Papæ. *Dian p.4. t.4. R, 12.* ex *Rodriq. &c.*

II. Non est obligatio ad audiendam Missam feriâ quintâ, & sextâ, & Sabbato Maioris hebdomadæ; neque diebus Rogationum. *Azor, Henriq. Suar. d. 88. s. 5.*

III. In die Natiuitatis Christi tantùm teneris audire vnam Missam. *Nauar. Suar. Fill.*

IV. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam iniunctam in confessione, vt contra *Caiet. Sylu. Aug. Armil.* docent *Suar. Sa, Rodriq. Fill. &c.* Ratio, quia duobus præceptis potest simul satisfieri. vt *v. suprà l.1. t.2. c.3. dub.3.* Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat *Regin. lib.19. num.14.* dummodò intentionem habuerit audiendi Missam. Negat autem *Suar. d. 88. sess. 6. Azor ca.7. q.6. Gordonus, C. Lugo loc. cit.* si quidem possit differre confessionem, nec adsit necessitas præcepti confessionis. Idem dicit *Bonac. d.4. q. vlt. p.11.* vbi

con-

contrariam praxin quorundam excusat, vel ob necessitatem communicandi; vel intentionem audiendi Missam aliam; vel denique ob bonam fidem.

V. Satisfaciunt etiam inseruientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v.g. vinum, hostiam, thus, &c. quia cùm hæc ordinentur ad officium, non censentur abesse: dummodò non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longè. *v. Bon.*

VI. Peccat, qui non audit integram Missam; & quidem venialiter, si omittatur parua pars; mortaliter, si notabilis, v.g. media, vel tertia pars. *Layman* tamen, *& alij* durum putant, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio, vsque ad finem adsit. Additq; communiter excusari à mortali, qui audiunt à principio Epistolæ, vel secundùm alios, Euangelij vsque ad finem, vel ab initio vsque ad Communionem. *v. Bon. t.1.d.4.q vlt.C.Lugo d.22.sec.1.n.3.*

VII. Non peccat saltem mortaliter, qui à duobus Sacerdotibus successiuè duas dimidias Missas audit, vt habet *Nauar. ca.21.Sa, Sotus. Henriq. Dia.tom.1.tr.3. R.18. Bon.d.4.q.vlt.p.11. Hurtado* contra *Suar. Côn. Fagund.* quia audit integram Missam. Ob quam causam est probabile, etsi simul audiat, vt habet *Bon.l.c. Hurt. & Dia.* contra *Regin. Côn. C. Lugo &c.* quorum sententia videtur probabilior.

VIII. Non satisfacit, qui sub sacro dormit, pingit, docet; vel qui est post murum, aut aliam rem, tali loco, vnde nihil audiri, videri, vel notari possit quid fiat: quia non censetur moraliter præsens. Satisfacit tamen surdus, cæcus, & quicunque (licèt sit post ostium, aut columnam, vel in fenestra, vel procul à templo) ita est præsens, vt ex signis externis colligere possit, quid à celebrante agatur, spectatâ loci naturâ, etiamsi ipse per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat, sitque pars per moralem coniunctionem eius multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in conspectu altaris. *Bon.l.c.*

VIII. Audiens debet esse attentus, saltem virtualiter & in confuso, vt aliquo modo aduertat quid fiat. Hinc si quis nunc attendat, nunc fabuletur, vt tamen semper aduertere possit quid fiat, licet peccet irreuerentia, non tamen damnandus est mortalis. Imò *Cón. 3. p q. 83.* cum *Sylue. Rosel. & Medi.* docet, eum satisfacere, qui voluntariè toto sacro est distractus, modò sibi sit praesens, & cum reuerentia externa assistat. Quod probabile esse docet *Laym.* contra *Suar. Bon.* & alios. *v. Cón. l. c & C. Lugo nu. 26. 27.* Plura de tota hac materia. *v. suprà l. 1. tr. 2. c. 3. dub. 2. 3 & 4.*

IX. Praeceptum audiendae Missae impletur quocunque in loco, siue in Parochiali, aut Cathedrali, siue in Regularium Ecclesia, siue in oratoriis priuatis, siue extra Ecclesiam audiatur. Ratio, quia Ecclesia tantùm auditionem Missae praecipit, non autem locum; ergò quouis loco impletur. *Tol. l. 9. c. 7. Azor ca. 6. Rodriq. Nauar. Fill. Nung. Suar. Cón. Bon. d. 4. q. vlt. pu. 12. n. 4. & plures.* Quae doctrina licet certa satis sit; nihilominus quia post omnes suprà citatos Authores, à quodam moderno, viro aliàs docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda est; ne cui (quia liber obuius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea.

DVBIVM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia, Dominicis, & festis maioribus?

Resp. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Authorum (quos *vide superiore dub, casu vlt.*) & vt ait *Ca. Lugo di. 22. s. 1. n. 2.* certa; etsi *Marchantius in Candelabro mystico t. 4. c. 7.* & in *Resolutionibus moralibus*, in forma manualis editis *cap. 8.* in dubium vocet, scrupulumque mouere conetur. Ratio est, 1. Quia nullum extat ea de re praeceptum. 2. Quia *cap. Vt dominicis*, iubetur Parochus ante Missam

eiicere

eiicere eos, qui proprio Parocho contempto, isthic Missam audire vellent: ergo sine contemptu (formali) licet. 3. Quia *ca, Si quis. de consec.* iubentur ij, qui habent oratorium domi, in maioribus festiuitatibus audire sacrum in Parochia, vel in ciuitatibus. 4. Quia vniuersalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum doctorum, & confessariorum (qui pœnitentes hac de re non interrogant) consuetudo, id non tantùm, (vt loquitur *Marchantius l. c.*) insinuat, sed manifeste docet. 5. Quia *Trid. sess. 22. c. 8.* tantùm dicit, populum debere moneri, (non autem teneri) vt frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & festis maioribus, *v. Fagund. Lugo, Barbos. Zenedo, Trull. l. 5. c. 1. d. 6.*

Neque obstant, quæ *Marchant.* obiicit, *vt:*

I. Quod iura antiqua decernant contrarium; eò quod *Sixtus IV. de treuga & pace* præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia, Dominicis & festis. Nam imprimis ex illo Sixti decreto nihil sequitur, cùm is non dicat teneri, sed tantùm prohibeat, ne publice *prædicetur, non teneri.* Cùm enim honestissimum sit, populum audire Missam in Parochia, idque suadere deceat, minimè deceret, id (publice præsertim) dissuadere: nam inde scandala, & proprij Parochi contemptus, sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cauere voluit. Deinde, esto antiqua forsan aliqua iura id habeant, eis posterioribus temporibus, per varia priuilegia, receptamque consuetudinem vniuersalem, est derogatum. *Ca. Lugo & ceteri Autt. citt.*

Nec obstat II. Quod multos Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint; hoc tamen tempore, post tot & tam ampla priuilegia, post tam claram & diuturnam consuetudinem, post Eminent. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta contraria, (vt *vide sequenti Resp.*) an aliqui id doceant, nescio.

Nec III. Locus Tridentini paulò ante in resp. cita-

tus, quem obiicit: vt patet ex ipsis verbis, & declaratione Emin. Cardin. Authorumque communi explicatione.

Resp. II. Episcopus non potest censuris, mulctis, aliisque poenis, cogere ad audiendam Missam in Parochiâ. Est contra *Marchant. l. c.* vbi ait, *Regulares ita communiter respondere, vt priuilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatent philacteria:* & contra *Authorem Parochiani obedientis.* Ratio autem est. Quia, vt ait *Nauar.* Episcopus non potest tollere, (nec restringere) ius commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent praeter *Auth. suprà cit. S. Anton. p. 2. tit. 9. cap. 10. §. 1. dub. 4. Sylu. V. Missa. Tolet. Laym. l. 4. t. 7. ca. 3. &c. & commun. omnes Theologi, & Canonistae moderni:* afferuntque *Azor. tom. 1. l. 7. c. 8. q. 6.* & *C. Lugo d. 22. s. 1.* pro hac sententia, declarationem Cardinalium in Triden. quae expressè habet: *Non posse Ordinarium mulctis & poenis cogere ad audiendam Missam, vel Concionem in propriâ Parochiâ, etiam in casu negligentiae & contumaciae.* Et si his duobus, tanquam Regularibus minus fidat, legere potest eandem declarationem apud *Barbosam in Trid. sess. 22. ca. 8. de sacrif. Missae. & sess. 24. de reformat. ca. 4. num. 12.* Item *Tractatu de officio & potestate Parochi,* vbi eandem sententiam Barbosa ipse sequitur, & pro eâ supra viginti Authores celebres, partim Theologos partim Canonistam, quà Regulares, quà non Regulares, citat. Vide eiusdem *Remissiones in Tridentinum, impressum Antuverpiae Anno 1644.* & *Zerolam in praxi Episcopali p. 2. V. Parochia,* & *p. 1. V. Missa §. 6.* Idem disertis verbis confirmat Clemens VIII. Anno 1592. 22. Decemb. decreto suo, circa hanc ipsam controuersiam Duaci excitatam, quo eam diuimit, his verbis. *Praesenti nostro decreto sancimus, licere secularibus, Christique fidelibus vniuersis, Missas diebus dominicis & festis alijs maioribus audire in Ecclesijs, tam Fratrum Praed. quàm aliorum Mendicantium, nec non etiam Collegij Societatis IESV, iuxta eorum priuilegia, & antiquas consuetudines; dummodo id in*

con-

contemptum parochialium Ecclesiarum non faciant: & tam dictis Fratribus Prædicatoribus, ac Presbyteris dictæ Societatis, quàm aliis priuilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata sua, etiam Quadragesimali, & Paschali, & quouis alio tempore, confiteri licitè posse, &c. Quòd si verò dicta priuilegia, & alia similia clariùs cognoscere lubet, inspiciatur, (vt alia taceam) Compendium priuilegiorum Societatis Iesv, vbi præter Leonis X. clara sunt verba Pauli III. in *extrau.* datâ Anno 1549. Kalend. Nouemb. quæ incipit, *Licèt debitum:* quâ *omnibus Christi fidelibus, cuiuscunque conditionis, qui verbi Dei prædicationibus, in templis eiusdem Societatis interfuerint, concedit vt ibidem Missas audire, & Sacramenta recipere, liberè & licitè valeant; neque ad id ad Parochiales Ecclesias accedere teneantur.* Porrò ne quis miretur, tam ampla priuilegia Regularibus concessa à variis Pontificibus, placebit inspicere eorum Bullas, in quibus reperiet motiua grauissima: aut si nec inspicere lubet, recogitet saltem, Deum ipsum Innocentio III. (dum vidit Ecclesiam Lateranensem iam iam ruituram) ostendisse eam sustentari à S Dominico, & S. Francisco. Consideret, quòd sicut olim in varias orbis plagas, & in ipsam Germaniam, doctrina Christi translata est operâ Regularium; ita sine eorum subsidio conseruata diu non fuisset, vel saltem minùs floruisset. Et denique ne Regularibus succenseat quisquam, quòd priuilegia sua tueantur, sciendum est, quòd sine consensu Sedis Apostolicæ ijs renunciare, aut cedere non possint: *vt v. l. 2. Decret. tit. 43. de arbit. c. 5.* imò etsi faciant, irritum fore, & peccaturos; quia iniuriam inferent Ordini, & Ecclesiæ toti.

Nunc ad argumenta Marchantij breuiter respondeo.

I. Affert authoritatem cuiusdam P. Capuccini, qui *Parochianum obedientem* scripsit. Et huic quidem me paulò antè sat multas grauesque authoritates opposuisse, existimo.

II. Ait, quorundam Episcoporum praxin esse contrariam, eamque fundari in iure antiquo, & nouo *Trid. l. c. sess. 22. & sess. 24.* vbi dicit: Teneri vnumquemque Parochiæ suæ interesse, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta fidei: hæc autem in plerisque locis ruralibus docentur in Missa; ergo etiam ad Missam possunt compelli.

Resp. I. Praxin istam (sicubi est) paucorum esse, & contrariam paxi communi Episcoporum, in omnibus regnis & prouinciis, & insuper Præsulis summi.

II. Praxin istam nec fundari in iure antiquo, cùm illi, (si quod fuit) per priuilegia sit derogatum, & abrogauerit consuetudo: nec in nouo. Tum quia *Trid. l. c.* loquendo de concionibus & catechesi, nullam facit mentionem Missæ: & in pœnalibus non valet illatio. Tum quia Tridentinum expresse addit, (quod *Marchantius* in sua citatione omittit, cùm tamen ad rem plurimùm faciat) *si commode fieri potest.* Tum quia nec illam quidem obligationem, quoad conciones, esse receptam, ostendit vniuersalis Ecclesiæ consuetudo; eò quòd forte regulariter *commodè fieri non poterat,* vt notat *C. Lugo l. c.* Neque Catechesis communiter docetur in Missa, nisi forte in pagis, vbi rariùs contendunt Regulares cum Parochis de re præsenti. Denique nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, ex numero forte sint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etsi Mendicantium,* queritur, quòd etsi Episcopi Ordines mendicantes meritò colere, & adiuuare deberent, non solùm id negligant, verùm etiam Concilij Tridentini verbis in prauum sensum detortis, eos incommodis & perturbationibus afficiant.

III. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namurcensis; subiungitque: *Quis vero audiat hæc condemnare, & Patres istius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt?*

Resp. Decreta ista (& si quæ forte sunt similia) intelligenda esse, ne cum contemptu proprij Parochi,

au-

audiant sacrum extra Parochiam: aut si quæ sensum alium habent, non esse recepta, vel vsu abrogata. *Ita Auct. citt. communiter.* Videri potest *C. Lugo l.c. Barbosa. & Zerola ll.cc.* & dignissimus lectu libellus *Francisci Fontani*, Concionatoris regij, cuius titulus: *Responsa ad quæsita cuiusdam primarij Prælati, &c.* excusus primum gallicè Nancæi, Anno 1625. postea verò latinitate donatus, & recusus Viennæ Austriæ, typis Michaelis Rictij, Anno 1634. Mitto rationes cæteras, quibus frequentationem Parochiæ (sine obligatione tamen) persuadere conatur; cùm eam, vtpote honestam imprimis atque decentem, minime improbare, sed erroneam tantùm conscientiam impedire intendam; ne videlicet cum persuasione obligationis Parochialis, vel cum apprehensione peccati, Regularium templa frequententur.

DVBIVM V.

Quæ excusent ab auditione sacri?

1 Resp. Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit, non teneris curare celebrari priuatim in portatili cum priuilegio, neque (etsi id consilij sit) preces interim alias loco Missæ dicere, vt habet *Nauar. c. 13. Suar. Fill. t. 5. c. 5. q. 11.*

Prima causa est Impotentia, vel simpliciter, vel moralis, aut difficultas ex notabili incommodo, proprio vel proximi; corporis, vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ & beneuolæ matris. *Bonac. d. 4. q. vlt. p. vlt. Nauar. Fill. t. 5. cap. 7. q. 11. Suar. d. 85.*

Secunda causa est, quodcunque motiuum rationabile, quo quis bona fide putat se excusari. *v. Suar. in 3 p. s. 6. c. 5. Laym. & Bon. l. c.* Vnde resolues.

1. Excusantur qui sunt in nauigatione, vel carcere. Item in morbo, vel conualescentia, in qua obsit prodire foras. Item qui sunt in excommunicatione, vel

interdicto; de quo suo loco.

II. Item, qui custodiunt castra, vrbem, gregem, infantes, (vel puerum, qui in templo quietus, & sine perturbatione aliorum contineri non potest) vel domum, aut ægris solatio sunt, aut coquere debent & similia curare, quæ omitti non possunt. *Bon. Cón. n.* 86. *&* 114.

III. Item cui periculum est grauis offensionis mariti, parentum, vel dominorum. *Henr. Suar. Fill. n.* 227. Si tamen id ferè semper fieret, de alio medio laborandum esset.

IV. Item si quis alióqui omissurus esset occasionem commodam itineris, v. g. socios, cùm viam ignoret, vel pericula metuat. Alias verò tenetur ad Missam ante iter, vel in itinere. *Suar. s.* 6. *Rodriq. Bonac. l. c.*

V. Si sit grauis difficultas eundi ad Ecclesiam, ob distantiam v. g. vnius vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatij; maximè si via sit molesta, cœlum pluuium. Vbi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis. *Bonac. Suar. Fill l. c. Marchant. Resol. past. t.* 4. *c.* 6. *n.* 7.

VI. Si ex consuetudine patriæ fœminæ egredi non soleant tempore luctûs, vel etiam post partum. *Sylu. Caiet. Fill n.* 229.

VII. Si quis non habeat vestes statui suo conuenientes. *Nauar. Henr. Sa, Azor, Bon. l. c.*

VIII. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id aduertatur, si prodeat. *Laym. l.* 4. *t.* 5.

IX. Si quæ sciret, alteri à quo perditè amaretur, secuturam occasionem peccati si prodiret. *Sa. Fill. n.* 227.

CA-

CAPVT II.

De IV. Praecepto: Honora Patrem, &c.

DVBIVM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes?

RESP. Tenentur vi huius Præcepti, tum genitoribus, tum superioribus, in ijs rebus, in quibus quisque, & quamdiu subiectus ijs est, amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare; ita vt si notabilis horum defectus sit in re graui, grauiter peccetur: quod faciliùs fiet respectu parentum, quàm aliorum. *Ita communiter. v. Fill. t. 28. p. 2. c. 1. Regin. l. 2. c. .. &c.* Vnde resolues.

I. Contra amorem grauiter peccat filius 1. si signa odij parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. si toruo oculo ferè semper intueatur, ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet. 3. si non subueniat in graui necessitate spirituali vel corporali. 4. si non impleat eorum testamenta & legata, modò hæres sit. 5. si graue malum, v. g. mortem illis optet. *Nauar. Regin. l. 20. n. 8. Fill. t. 28. c. 1. q. 3. & 7.*

II. Contra reuerentiam grauiter peccat filius, 1. Si percutiat etiam leuiter; & secundùm *Regin.* 2. Si manum ad percutiendum deliberatè attollat. 3. Si grauiter contristet. *Regin. l. 20. n. 24. Fill. n. 17. & 18.* 4. Si animo deliberato ad grauem iram prouocet verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat grauiter offendendos. 5. si maledicta, conuitia, &c. in eos conijciat, *Nauar. Fill. &c.* 6. si pauperes despiciat, vel nolit agnoscere. quòd si tamen exteriùs tantùm dissimulet se nosse, & nolit apud se habere, ex iusta causa, dummodò prouideat de necessarijs,

Bon-

Bon. excuſat à peccato graui, eò quòd rationabiliter non ſint inuiti. 7. Si in foro externo etiam de vero crimine accuſet; extra crimen hæreſis, proditionis, vel coniurationis in Principem, cùm non eſt alius corrigendi modus. *v. Bon. d. 6.*

III. Contra obedientiam grauiter peccat, 1. ſi in re graui ſit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domûs, bonos mores, vel animæ ſalutem. *Fill. n. 20:* 2. ſi contra voluntatem parentis ducat vxorem ſe indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non poteſt contrahere ſine dedecore iuxta ſuæ regionis vſum; non tamen poteſt exhæredari idcirco. 3. ſi ſine iuſtâ causâ nolit eam ducere, quam vult parens; maximè ſi inde ſopirentur odia, aut parentum neceſſitas leuaretur. Erit autem iuſta cauſa, v.g. ſi ſit impar familia, ſi infirma, deformis, fatua, vel immorigera. 4. ſi inconſultis parentibus nubat, vt habet *Sanch.* Poteſt tamen, vbi conſuluit, ipſis inuitis prudenter contrahere cum ſe digna; cùm circa electionem ſtatûs ſit ſui iuris. *Leſſ. l. 2. c. 40. n. 43. Sanch. l. 4. c. 15. Fill. q. 10. n. 20.* An, & quomodo peccent liberi furando parentibus, vid. infrà *l. 3. tr. 5. c. 1. dub. 4.* Item, an alienare poſſint bona, vid. infrà *l. 3. tr. 5. c. 3. d. 2. & li. 3. tr. 5. c. 4. d. 1.*

IV. Tenetur proles alere parentes egentes, adeò vt ſi in graui neceſſitate aliter iuuari non poſſint, teneatur manere in ſeculo (niſi tamen in hoc illi certum, vel certè valde probabile periculum ſalutis imminerет) & ſi religionem ſit ingreſſus, teneatur egredi, & iuuare parentes; dummodò eorum neceſſitas eius profeſſionem anteceſſerit. *Fill. q. 5 n. 4. Bon. q. 1. p. 6.*

V. Si verò neceſſitas poſt profeſſionem ſuperueniat, ſi ea extrema ſit, tenetur egredi, petitâ prius, licèt non obtentâ veniâ. Si autem ſit grauis tantùm, in qua vtcunque poſſint viuere, non tenetur quidem, poteſt tamen egredi, ſi Prælatus permittat. Quo caſu tenetur, in quantum non obſtat ſuo intento, deferre habitum, & obſeruare ſubſtantialia Religionis: at poſtquam

quam parentibus subuentum est, redire. *v. Less. l. 2. ca. 41. dub. 3.* vid. & infrà *tr. 5. c. 1. dub. 4.*

DVBIVM II.

Ad quid teneantur parentes erga filios?

Parentes, quo nomine etiam intelliguntur ascendentes, v.g. auus, proauus, &c. tenentur graui obligatione iuris naturalis, conseruationem & educationem liberorum curare. Circa quod ex *Bon. d. 6. q. 1. Azor p. 2. l. 2. q. 17. Fill. tr. 28. c. 2.* resoluuntur hi Casus.

I. Grauiter peccant parentes, qui sine iusta causa, prolem hospitali, vel locis publicis exponunt. *v. Bon. hic, & Fill. t. 21 p. 2. c. 2. & infrà tr. 5. c. 1.*

II. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi habeat iustam excusationem: tunc verò tenetur sub graui peccato, bonam nutricem quærere. *Bon. d. 6. q. 1. p. 6. Laym.* Item tenetur secundùm iura prolem alere ad finem anni tertij: postea educatio vsque ad emancipationem spectat ad patrem. Excipe, nisi hic esset pauper, & mater diues. *Fill. Laym. l. 5. t. 10. c. 3. Reg. l. 20. n. 32.*

III. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ, sed etiam (in quo ius ciuile à Canonico correctum, iuxta *cap. Cùm haberet*) spuriæ curare alimenta, hoc est, cibum, potum, vestitum, & honestas artes, iuxta suum statum: nisi tamen aliunde se alere possit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Ecclesiasticis possunt hæc suis spuriis præstare. *Fill. l. cit. 28. c. 2. n. 28. Laym. l. 5. t. 10. p. 3. c. 5.* vid. infrà *tr. 5. c. 4. d. 5. q. 1.* Hinc peccant, 1. si non adhibeant diligentiam saltem mediocrem, vt acquirant bona, quibus filij alantur, habeantque hæreditatem secundùm suum statum. 2. si bona dilapidando impotentes se reddant, ad liberos honestè secundùm statum suum educandos, ac dotandos. *Bon. d. 6. q. 1. p. 6. Azor, Fill. &c.* 3. si sine legitima causa filiæ dotem negent, (vel filium exhæredent) v.g. quia vult

in-

ingredi, vel est ingressa Religionem, vel quia ipsis inuitis nupsit, licet se indigno. *Bon. l.c.* §. 2. ex *Azor, Regin. &c.* vel quia filius ordinem sacrum suscepit. Sicut enim Pater tenetur dotare suas proles pro matrimonio vel ingressu Religionis; ita etiam ad suscipiendos sacros ordines. Neque hæc donatio est reuocabilis: imò sic donata non posse computari in legitimam, aut diuisionem cum fratribus, docet *Barb. &c. 17.* Contrarium tamen tenet *Moli. &c.* cum *Dian p. 8. t. 6. R. 91. & 92.*

IV. Parens tenetur proli subuenire relictâ religione, iisdem casibus, quibus proles parenti; quos vid. *superiore dubio cas. 4. & 5.*

V. Parentes graui obligatione tenentur instruere liberos per se, vel alios, in necessariis ad salutem. Hinc grauiter peccant, 1. Si quantum in ipsis est, non curent vt bonis moribus imbuantur, doctrinam Christianam seu fidei rudimenta addiscant, prauorum consortia vitent, mandata Dei & Ecclesiæ obseruent, Sacramenta frequentent, à peccatis abstineant *Azor. Fill. Bon. l.c.* 2. Si occasiones peccandi ab iis non auertant, vel in locis, aut domibus suspectis habitare permittant. *Trull. l. 1. d. 3. num. 4.* 3. Si consilio, vel exemplo malo deprauent. 4. Si non obiurgent, puniantque dissolutos; moderatè tamen; nam peccant etiam verberando immoderatè, v. g. vt notabiliter lædantur. *Sot. Sylu. Bon. l. c. & d. 3. 3. de contract. q. vlt. p. 3.*

VI. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem status. Vnde peccant, inuitos ad matrimonium, vel religionem cogendo, vel abstrahendo. Et quidem *Trident. sess. 25. de Reg. ca. 18.* excommunicat cogentes ad monasterium filias.

VII. Etsi frater fratri, vel sorori, saltem in extrema, vel quasi extrema necessitate teneatur subuenire, lege tum charitatis, tum pietatis; non tamen est

ea

ea obligatio, quæ inter parentes & liberos; cùm non sit ista dependentia. *v. Less. l. 2. ca. 41. num. 34.* Vnde si Professus est in religione, non tenetur egredi, vt succurrat. *Trul. l. 2. cap. 2. d. 24. num.* 8. ex *Suar. &c.*

Quæres. An filius aliquando possit à Patre priuari hæreditate?

Resp. Potest ex iusta causa, alias non; eaque in testamento debet exprimi. *Auth. Sed hodie. C. de inoff. test.* Talis autem censetur:

1. Ingratitudo, (nisi in gratiam Patris redierit, ipsumque pœnituerit ante testamentum conditum) vt si affecit Patrem graui iniuriâ, vel eius vitæ insidiatus est, vel manus iniecit, vel maleficis se immiscuit. *Bon. d. 3. q. 7. p. 3.* ex *Conar. Sanch. Azor, Moli. &c.*

2. Si nouercam, seu Patris vxorem cognouerit carnaliter: si Parenti furioso, vel carcere detento, noluit succurrere, fide iubendo: si impedierit Patrem testari: si bona Parentum dilapidauerit, cum graui ipsorum dispendio.

3. Si filia minor 25. annis luxuriosam vitam elegerit, &c. Circa quas

Nota. Valere has causas, quando filius aliunde habet vnde viuat: nam alimentis ad vitam necessariis priuari non potest, cum debeantur iure naturæ, quod à iure ciuili tolli non potest. *Bon. d 6. q. 1. p. 6. §. 3.* ex *Sanch. Mol. Azor, Regin. Fill. Trull. l. 4. c. 1. d. 3. & tom. 2. l. 7. ca. 17.*

DVBIVM III.

Ad quid teneantur tutores, & curatores, qui parentum sunt loco?

Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pupilli, eiusque bona ritè & fideliter admini-

stra-

ſtrare. Ratio: Quia in hunc finem conſtituitur, & aſſignatur pupillo patris loco. Quare ſi delinquat, vel notabiliter ſit negligens hac in re, peccat grauiter, & ad compenſationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur, (& ſaltem de dolo & culpa lata) imò etiam ſi tutoris officium exercet pretio, (quod tamen ſi ab initio non eſt conſtitutum, cenſetur ſuſcepiſſe gratis) tenetur etiam de leui culpa. *Bon. de contr. di. 3. q. 19. p. 4.* Vnde reſolues.

I. Tutor tenetur tueri perſonam pupilli dum opus eſt, eumque bonis moribus imbuere, & benè educare, per ſe vel alios. *Bon. l. c.*

II. Tenetur bona pupilli fideliter adminiſtrare, ideoque (officium tutoris ſuſcipiens) inuentarium conficere; alioqui damna ex eius defectu ſecuta reſarcire: nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad vſus inutiles concedere.

III. Tutor (vti & Curator) tenetur conſeruare omnia iura, bona, & actiones pupilli, (vel Minoris) & bona aliàs peritura vendere, pecuniamque conuertere in emptionem bonorum ſtabilium, vel in cenſum, &c. prout fuerit vtilius. *Ib. ex Rebel. p. 2. l. 7. q. 1.*

IV. Si tutor, vel curator pecuniam pupilli conuertit in ſuos vſus, tenetur ad reſtitutionem totius lucri ceſſantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus vel Minor. *l. c. Rebel. q. 17.*

V. Tenetur item ad reſtituendos fructus (deductis expenſis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & ſuâ culpâ non percepit. *Sylu. V. tutor. §. 4. Rebel. l. c.*

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli perſoluere, ita tamen vt quantum fieri poteſt, bono pupilli conſulat. *Sylu. Rebell. ll. cc. Fabiena ib.*

VII. Tutor vel Curator non poteſt donationes, vel remiſſiones gratioſas facere de bonis pupilli: quia non ad deſtruendum, ſed tuendum eſt conſtitutus. *Ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; ſic enim poteſt v. g. ſtipendio debito pro liberali ſeruitio aliquid addere, ex liberali donatione. *Mol. Lugo d. 2. ſ. 10. Sanch. Trull. l. 7. c. 17. d. 8. v. Dian. p. 8. t. 6. R. 17*

VIII. De

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes: quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant. *v. Bon. de contr. d. 3. q. 19. p. 4.* & infrà hoc libro *t. 4. c. 3. in appendice ad contractus.*

DVBIVM IV.

Quæ obligatio Dominorum & famulorum, aliorumq; Superiorum & inferiorum erga se inuicem?

Resp. I. Domini, & Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque suorum subditorum. Patet ex *1. ad Tim. 1. Si quis suorum, &c.* Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & vices parentum gerunt; ideoque tenentur quodammodò ad eadem, ad quæ parentes. Imprimis verò curare tenentur, quantum in ipsis est, vt seruent præcepta Dei & Ecclesiæ. *Bon. d. 16. q. 1. p. 8.* Vnde resolues.

I. Peccant Domini grauiter, 1. Si sine iusta causa impediant famulos, ne festis Missam audiant; vel si festis opera seruilia imponant, vel si iubeant ea, quæ sine peccato fieri non possunt. *Nauar. c. 14. &c.* 2. Si peccandi occasionem permittant, cùm possint impedire; aut si grauiter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem non moneant, corripiant. *Bon. loc. cit.*

II. Peccant item grauiter, 1. Si grauibus iniuriis afficiant; diabolos, canes, &c. appellent. *Bon. l. c.* & *Trull. l. 4. c. 1. d. 6.* licèt *Dian. p. 7. t. 7. R. 47.* excuset à peccato talem contumeliam, quòd ex ira & indeliberatione soleat proferri. 2. Si alimenta conuenientia non præbeant; mercedem iustam (dummodò fideliter seruiuerint) non soluant, vel differant absque rationabili causa. *Ibid.* 3. Si ante elapsum terminum temerè domo expellant: in quo casu, (nisi grauissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis. *Less. Azor. ca. 14. q. 1. Fill. num. 117. Regin. Moli. &c.*

Escob.

Escob.t.3.E.9.nu.33. 4. Si eum, qui liberos aliósve domesticos, verbis, exemplo, vel moribus prauis corrumpit, & reprehensione non emendatur, è domo non dimittant. *Nauar.c.14. Azor. Trul.d.61,n.2.*

III. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiu ægrotat) dare salarium, (nisi in extrema, vel graui necessitate; tunc enim debet ex charitate) imò sumptus in eius curationem impensos potest repetere. *Molin.l.1.t.28.c.4.n.8. Escob.t.3.c.9.*

Resp. II. Famuli, ceterique subditi, tenentur suis dominis & superioribus aliquo modo eadem, quæ filij parentibus; nimirum amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt illis quasi loco parentum. *S. Thom.2.2.q.103. Regin.l.20.n.62.* Vnde resolues.

I. Peccant famuli grauiter, 1. Si non laborent, vel seruiant fideliter; tenenturque ad compensationem damni. *Molina, Lessius l.2.ca.24.* 2. Si graue damnum inferant, vel inferri permittant, cùm possint impedire. *Nauar.ca.14.nu.22. Fill.t.28.c.3.q.10. Regin. loc.cit.* Et quidem si damnum illud inferatur, (siue à confamulis, siue ab extraneis) in rebus, quarum cura ipsis commissa est, à restitutione non possunt excusari. *Moli. Less.l.2.ca.23.d.10.nu.65. Fill.t.36.c.6.q.9.nu.114.* 3. Si absque grauissima causa discedant à domino ante terminum elapsum: vltra hunc verò manere non tenentur, etiamsi morbo impediti seruire aliquamdiu non potuerint. *Molin.l.c. Regin.n.517. Escob. E.7.n.50.* 4. Si domino in rebus magni momenti non obediant. *Bon.l.c.*

II. Famuli non peccant, si sustentationem, vel mercedem iustam domino negante, vtantur compensatione occultâ. *Molin.l.c. Fill.tr.36.ca.6.q.1.* dummodò tamen alius modus non sit impetrandi; nec plus accipiatur, quam debetur; neque scandalum, aut aliud incommodum graue timeatur. *v. Bonac. de restit.d.2.q.vlt.p.2.nu.16.*

III. Similiter pro obsequiis, ad quæ non tene-

ban-

bantur, præstitis, (si quidem illa non gratis & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) dicere ex rebus domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet *Nauar. c.17. nu.108. Less. l.c.* Plura de his v. infrà *t.5. c.1. d.4. & c.3. d.10. & Bon. d. 6. q.1. p.8.*

DVBIVM V.

Quid teneantur Coniuges erga se mutuò, vi huius præcepti?

Resp. Vxor in ijs, quæ spectant ad domûs gubernationem & bonos mores, tenetur obedire marito; hic verò vxorem, non vt seruam, sed vt sociam tractare. Ratio est, quia maritus est caput, & vxor commembrum. *Nauar. c.14. n.20. Tol. Fill. t.28. c.9. q.6. nu. 144. & commun.* Vnde resolues.

I. Coniuges peccant 1. Si debitâ intentione non contrahant matrimonium. 2. Si sine dispensatione prætermittant proclamationes. 3. Si Sacramentum matrimonij in statu peccati mortalis recipiant. 4. Si vtantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortûs. 5. Si debitum sine iusta causa negent. 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat grauiter vxor, 1. Si maritum rixis, vel aliter verbis, ad grauem iram, vel blasphemiam prouocet. *Fill. l.c. n.145. & Bon.* 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & consuetudinem fœminarum similis status; nisi tamen ex paraphernalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium vendicet. 4. Si nolit sequi virum domicilium mutantem, dummodò possit sine periculo vitæ, & salutis; & contrarium non sint pacti; & maritus post nuptias non sit factus vagus. *Nauar. Tol. Bon. p.7.* v. infrà *t.5. ca.1. du.4.* 5. Si sine sufficienti indicio malè iudicet de mariti incontinentia. 6. Si sine iusta causa debitum neget. v. infrà *l.6.* 7. Si se ingerat in administrationem domus sine iusta causa, qualis est, si v.g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. *Sylu. Trul. l.c.1. d.4. n.18.*

III. Peccat grauiter maritus 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatoriis afficiat vxorem. 2. Si impediat illam circa praecepta Dei vel Ecclesiae sine iusta causa. *Sayr. l. 7. c. 7. Nauar. c. 14.* Si verò impediat, etiam sine causa, circa ea bona, quae consilij tantùm sunt, vt est confessio, communio, &c. communiter tantùm peccat venialiter, nisi constet quòd magnam ex ijs vtilitatem percipiat. *Sayr. Fill. Bon. q. 1. p. 7. Trul.* 3. Si caedat grauiter: moderatè tamen castigare verbis, vel etiam ex graui causa moderatis verberibus, habitâ ratione conditionis & statûs, quandoque potest. 4. Si alimenta neget; nisi tamen vxor à consortio mariti propriâ culpâ discesserit. 5. Si negligat gubernationem domûs, & rem familiarem. 6. Si vxori non cohabitet, vel sine iustâ causâ diu absit. 7. Si cùm possit, alimenta non procuret. *v. Fill. n. 140. & 141. Nauar. c. 14. n. 19. Tol. l. 5. ca. 1. Sanch. l. 10. de matr. di. 18. num. 16. Bonac. p. 7.*

DVBIVM VI.

Quae obligatio Parochorum erga suos?

Resp. Curatus, siue Parochus iure diuino tenetur

1. Residere in sua Parochia. *Trid. sess. 23. ca. 1. de refor. Barb. de off. Paroch. c. 8. nu. 1.* alioqui in conscientia fructus non facit suos, teneturque pro rata absentiae restituere fabricae Ecclesiae, vel causae piae. Potest tamen ex iusta causa, & licentia Episcopi ad breue tempus abesse. *v. Nauar. c. 25. Azor t. 2. l. 2. c. 4. Possev. Barbos. Trul. l. 4. c. 1. d. 8.*

2. Tenetur administrare Sacramenta, quoties & quanto cum periculo. *v. infrà & Bon. t. 1. d. 4. q. 5. p. 2. Poss. Barb. ll. cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare, vt populus audiat Missam: quam etiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot aliis, docet *Tol. l. 5. ca. 5.* Sed negat *Suar. Cõn. in 3. p. q. 83. a. 1. d. 11.* cùm nullo iure

id captum sit. *v. Bon. q. vlt. Barb. l. c.*

4. Docere populum, concionando, arguendo, &c. per se vel alios. *Tol. l. 5. c. 5. Poss. Barb. Trul. ll. cc.* v. suprà.

5. Tenetur singulis diebus Dominicis, & festis solennibus populo doctrinam Christianam explicare, per se vel alium, vt constat ex *Trid. sess. 24. c. 4. de ref.* idque sub graui obligatione etiam iuris diuini, ob summam necessitatem, propter quam eos ab Episcopis, aliisque Prælatis ad id cogi posse sub pœna excommunicationis, (omnesque alios vt eam audiant, discant & sciant) docet *Trul. l. 1. c. 1. d. 4. nu. 7. &* 8. *Baldel. to. 2. l. 1. d.* 48. ex *Sanch. Palao, Barbos. &c.*

6. Tenetur infirmos visitare, pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus *Poss. Regin. t. 2. l. 20. c. 5. s. 3. Barb. c. 7.* v. suprà.

DVBIVM VII.

Quæ obligatio Præceptorum & discipulorum?

Resp. Inter Præceptores (idem est de pædagogis) & discipulos est quodammodò eadem obligatio, quæ inter parentes & liberos: *Vnde resolues.*

I. Discipuli peccant, 1. Si Præceptoribus & pædagogis non exhibeant honorem & reuerentiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia & bonos mores. 3. Si eos conuitiis, vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant, scholarum aut studiorum tempore lusui vacent, vel otio. 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine studeant. 7. Gymnasij sui leges, vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum obligent) non seruent. 8. Scientias superstitiosas aut vetitas addiscant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori suo non soluant, cùm possint. *v. Nauar. c. 13. & 25. Fill. tr. 28. p. 2. c. 10. q. 1.*

II. Magistri & pædagogi peccant, 1. Si peccata discipu-

cipulorum dissimulent, & non corrigant quando possunt. 2. Profectum eorũ in literis non sedulò promoueant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant vt vera, vel superstitiosa & saluti noxia. 5. Non studeant ipsi vt officio satisfaciant. 6. Si stipendium exigant maius iusto, vel quàm Gymnasij leges, aut consuetudo permittat. 7. Doctoratûs insignia negent dignis, vel indignis conferant, quod *Nau.* dicit esse mortale; præsertim in Theologia, Iure Canonico, Ciuili, & Medicina: nam in Philosophia fortè veniale tantùm esse censet *Caiet. V. Doctoratus.* 8. Si discipulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui aliis perniciosi sunt, ad scholas admittant, vel ex ijs non dimittant. *v. Trul. l. 4. c. 1. d. 11.*

TRACTATVS IV.

De V. & VI. Præcepto.

CAPVT PRIMVM.

Quid Quinto Præcepto prohibeatur?

Non occides.

PRohibetur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliaque similis afflictio iniusta; de qua quæritur, quæ & quando sit iniusta?

DVBIVM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum?

Resp. Absque diuina authoritate non licet se ipsum directe, & ex intentione occidere. Ratio, quia est contra charitatem sui; & fit iniuria Reipub. & Deo, qui

qui est solus directus & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *absque authoritate Diuinâ*, propter Sampsonem & quosdam Martyres, qui se ipsos occiderunt vel ex diuina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi 2. *directè*: quia indirectè quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid facere vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequatur: quia præceptum conseruandi vitam, vtpote affirmatiuum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam vtilitatem. *S. Thom. 2.2. q. 64. v. Fill. hic t. 29. c. 4. q. 5. & Bec. 2. 2. t. 3. c. 7. q. 8.* Vnde resolues.

I. Miles potest, imò tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum. *C. Lugo d. 10. q. 1.* Item posse ad euertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes, puluerem incendere, etsi sciat se obruendum; vti & nauem mergere, vel incendere, ne hostis eâ potiatur cum graui Reipub. damno, docet *Less. l. 2. c. 9. num. 32. Fagund. tom. 1. l. 5. c. 11.* Similiter licet se obiicere telo vel ictui, ad seruandam vitam Principis, amici ad mortem iniustè damnati vices subire. *Less. l. 2. c. 9. nu. 30.* vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol. Less. l. cit. Lopez 1. p. c. 65.* Item seruire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. *Less. & Fill. l. c. Laym. c. 1. n. 3. C. Lugo di. 10. s. 1.* Vbi tamen euersionem illam turris, & combustionem nauis (si quidem nulla sit spes euadendi) timidè, & nonnisi ex grauissima, v. g. boni publici causâ, videtur concedere. *vid. num. 51. 52. &c. Malderum tr. 3. cap. 1. dub. 19. Dian. p. 5. tr. 4. Res. 26. Fagund. p. 5. ca. 11. n. 6. & sequent.*

II. Etsi virgini non liceat ad castitatem seruandam directè se occidere, licet tamen ei certo periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali, licèt rationabiliter præsumeret se non consensuram; quia integritas ista magni æstimatur. *v. Laym. c. 1. num. 3.*

III. Reo licet non fugere, imò etiam ſponte ſe ſiſtere iudici plectendum; licet poſitiuè ſe ipſum perimere non poſſit, etiamſi à iudice id ei committatur. *v. Leſſ. c. 9. d. 6. C. Lugo d. 10. de iuſt. ſ. 1. nu.* 38. contra *Vaſq. 1. 2. d. 17 1. c. 3.*

IV. Etſi Carthuſianus in extrema ægritudine poſſit ſeruare vitam veſcendo carnibus, idque probabiliter ei tum liceat, (atque adeò non peccet, qui inſcio præberet cibos ex carnibus; *Sanch. Dian. p. 8. t. 7. R. 70.*) licitè tamen & laudabiliter etiam tum omittit, cum certo periculo mortis, vt contra *Vaſq.* & *Gran.* docet *Dian. p. 5. d. 4. R. 32.* ex *Vict. Lorc. &c.* quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi ordinis. *de Lugo d. 10. num. 33.* contra *Azor & Eſcob. t. 6. ca. 7.* vbi docet, teneri carnibus veſci, ſi exigit neceſſitas, ita vt aliter vitam conſeruare non poſſit: quod *Sanch. p. 2. conſ. l. 5. c. 1. d. 35.* cum *alijs ſex* ita diſtinguit: ſi neceſſitas veſcendi ſit ab intrinſeco, v. g. morbo, ex quo iudicio medicorum conualeſcere non poſſit, niſi eſu carnium, ait probabilius eſſe, non teneri veſci, (tametſi licitè poſſit) quia morietur naturaliter ex morbo, cuius ipſe non eſt cauſa: ſi verò ſit ab extrinſeco (v. g. ſi ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum eſſet) teneri veſci, quia mors illa cùm ſit violenta, ipſi imputaretur.

V. Licet carnem vigiliis & inediâ moderatè affligere; qui autem aduertens vitam ijs notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret grauiter, vt notat *Laym. di. 3. de iuſt. t. 3. p. 3. cap. 1. num. 5.* ex *Caiet.* Etſi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placendi excuſentur. *v. Bon. d. 2. q. vlt. ſ. 1. p. 7. num. 9. Fill. l. c. C. Lugo de iuſt. di. 10. ſ. 1. num. 32 33. 36. &c.* Vbi rectè notat, aliud eſſe procurare abbreuiationem vitæ, ſeu mortem poſitiuè ſibi afferre; aliud permittere, vel periculum eius ſubire, vel non adhibere media ad auertendam. Prius ait eſſe illicitum, v. g. pœnitentiis indiſcretis, carniſque macerationibus, vitam notabiliter abbreuiare: poſterius verò ſæpe licere, ideoque non

teneri

teneri Carthuſianum carnibus veſci, nec aliquem alium vti pretioſa & exquiſita medicina, ad mortem vitandam; nec ſecularem relicto domicilio quærere ſalubriorem aërem extra patriam.

VI. Excuſantur ægri, qui paulò ante mortem, cauſâ humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari: quia non intendunt vitam abbreuiare. *v. Vaſq. l. c.* Addit *Lay. l. 3. t. 3. p. 3. c. 1. n. 5.* non teneri quenquam mediis extraordinariis, & nimis duris, v.g. abſciſſione cruris, &c. vitam conſeruare; niſi tamen ea communi bono ſit neceſſaria. *v. Leſſ. l. c. Sanch. in opuſc. tom. 2. l. 5. c. 1. d. 34.* Vbi dicit, infirmum in periculo mortis, ſi ſit ſpes ſalutis, non poſſe medicamenta reſpuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per ſe loquendo) teneri ſubire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei grauiſſimum eſt, & magis quàm mortem ipſam horret. *Eſcob. E. 7. c. 8. ex Turrian. ſum. p. 1. c. 263. dub. 5.*

Reſp. II. Non licet ſe mutilare, niſi ſit neceſſarium ad conſeruationem corporis totius: quia nemo eſt ſuorum membrorum abſolutè dominus. *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 14.* Vnde reſolues,

I. Non licet ſe caſtrare ad conſeruandam caſtitatem, vel ſedandas tentationes: quia hoc ad eum finem non eſt neceſſarium. *S. Thom. 2. 2. q. 65. a. 1. Leſſ. Moli. Fill. t. 29. cap. 4. q. 3. &c.*

II. Peccant parentes, qui filios etiam conſentientes caſtrant, vt ſint vtiles cantui. *v. Laym. l. 3. t. 3. c. 1.*

Quæres. An ſepeliendus ſit in loco ſacro, qui ſeipſum occidit?

Reſp. Id vetant Eccleſiæ Canones: qui tamen non ſunt intelligendi de ijs, qui ex furore, amentia, vel paſſione grauiſſimæ triſtitiæ, turbatâ phantaſiâ, id fecerunt, vel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quòd ſi conſtet quempiam ſe ipſum occidiſſe, & dubitetur vtrum deliberatè, an ex animo turbato factum, in praxi priuatur ſacrâ ſepulturâ, cùm præſumatur ſecundùm opus externum voluntariè eſſe factum: niſi tamen ex circumſtantiis contrarium colligatur.

gatur. Si verò dubitetur, à se ipso, an ab alio v.g. sit præcipitatus in aquam, delictum tam atrox & contra naturam non præsumitur sine euidentibus indiciis. *Mol. t. 3. di. 20. v. Lay. l. c. n. 8. V. etiam Escob. E. 7. c. 8.* vbi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si viuus ex loco discessit, non esse priuandum sepultura Ecclesiastica.

DVBIVM II.

An & quomodo liceat occidere malefactorem?

Resp. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infrà, nulli id licet, nisi authoritate publica, & iuris ordine seruato, vt patet *Exod. 22. & Rom. 13.* Vnde resolues.

I. Non licet marito vxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritatem publicam; & leges ciuiles id permittentes, à Iure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. Secùs est de proscriptis, quos occidendi cuiuis authoritas publica datur: idque non iniustè, cùm ad Reipub. defensionem sit necessarium. Peccant tamen, qui non ex zelo iustitiæ, sed odio, aut priuatæ vindictæ causa faciunt. *v. Laym. l. c.*

II. Peccat Princeps, vel Magistratus, (regulariter loquendo) vt *v. infrà l. 5. c. 3. dub. 1.* qui occidi iubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi priuatâ scientiâ constet esse nocentes: quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia & authoritate publica. *Vid. Caiet. V. homicidium. Fill. tr. 29. ca. 2. q. 6. num. 27. Bon. l. c. p. 1. n. 7. v. & infrà l. 5. ca. 3. d. 1.*

DV-

DVBIVM III.

An, & quomodo liceat occidere priuatâ authoritate iniquum aggressorem?

Resp. Ius naturæ permittit, vt vim vi repellas, & aggressorem, qui iniquè eripere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam honestè agendam tibi sunt necessaria, vt bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, præuenias, & occidas: ita tamen vt id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ; hoc est, non inferendi maius damnum, nec vtendo maiore vi, quàm necessarium est ad arcendam iniuriam. *Ita commun. S. Thom. q. 64. a. 7. Mol. &c. Less. dub. 8. n. 44.* Vnde resolues.

I. Non licet reo occidere ministros iustitiæ, à quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur: vti nec licet id proscripto, vt notat ex communi *Laym. l. 3. t. 3. p. 2.* quia non sunt iniqui aggressores.

II. Etsi ob contumeliam aliquam, v.g. si viro honorato dicatur, *mentiris*, non liceat alterum occidere eò quòd aliter repelli possit, ac soleat, *Less. Azor, Hurt. &c. Dian. p. 5. t. 4. R. 12. & 13.* licere tamen, si aggressor fustem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter auertere non posset, docent cum *Dian. l. c. R. 4. Less. Hurt. & alij. 12.* verum & hoc videtur in praxi periculosum.

III. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione brachij, vel aliter arcere iniustam vim potes, non licet occidere. Vnde si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potiùs, si potest, & saluare se: secùs autem, si turpe sit fugere, v.g. viro nobili, vel officiali bellico; nisi rursus hic & nunc id tali turpe non esset, ob præstantiam inuasoris, vel alias ejus qualitates, v.g. quia ebrius est, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere. *Mald. Dian. p. 5. t. 4. R. 9. v. Laym. l. 3. t. 3. p. 3. c. 3.*

IV. Non

IV. Non licet occidere furem, ob res exiguas: licet autem, si quis auferat honorem valde notabilem, aut bona magni momenti; nisi tamen aliâ viâ, v. g. iuris, vel aliter, arceri aut recuperari possint. Quare quando iura significant, furem nocturnum occidi impunè, non autem diurnum, præsupponunt, quòd plerumque nocturni non possint aliter arceri, diurni autem possint. Alioquin enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi; & si diurnus non potest capi, nec repeti ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licet: ea tamen non debent esse parui momenti, & minimùm vnius aurei, secundùm *Mol. tom. 4. t. 3. di. 16. num. 7. v. Laym. c. 3.* vel potiùs secundùm alios apud *Dian. p. 5. t. 4. R. 18.* duorum; quanquam & hoc *Diana l. c.* nimis laxum videatur: imò *Bon. de rest.* rem non magni valoris hic censet, etsi sit trium vel quatuor aureorum. Si tamen talem (fur v.g.) vsurpet vidente ac resistente Domino, aut Custode, aut huic vim faciat, v.g. repetentem incipiat ferro inuadere, permittunt cædem *Bon. Dian. & c. l. c.* vti etiam, si dubium sit, an res possit aliter saluari, aut recuperari. *Bonac. l. c.* quia nemo inquit tenetur se exponere periculo amittendi res suas. *v. Laym. c. 3. Nauar. Less. Dia. l. c.*

V. Probabilius est, hæc etiam licere Clericis & Religiosis, ob bona temporalia. Iura verò in contrarium afferri solita, intellige, quando non seruatur moderamen inculpatæ defensionis. *Laym. l. c. Tan. tom. 3. di. 4. q. 8. d. 4. Escob. E. 7. c. 8.* vbi etiam docet ex *Tan. tom. 3. d. 4. n. 68.* licere virgini occidere inuasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter euadere.

VI. Cùm tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere, & iniuriam potiùs pati: sed non tenetur, eò quòd alter suâ malitiâ sit in isto periculo. *Laym. ibid.*

VII. Non licet occidere, si iniuria iam est contracta, vel aggressor iam fugit: quia id non esset se defendere, sed vindicare, vt docet *Tol. Rodriq.* Sed *Henr. Nauar. c. 15. n. 5. Fernandez p. 1. c. 9. §. 1.* dicunt, si

læsus

læsus magnam faceret iacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi, & percutere, quantum esset satis ad defensionem honoris. Quod *Laym. Bon. Less. Fill. C. Lugo, &c.* putant practicè vix posse fieri, sine vindicta; etsi speculatiuè videatur esse probabile. *v. Dian p.2.t.1.misc. Res.15.* Concedit tamen *C. Lugo, Moli. Less. &c.* cum *Dian. p.8.t.7. R.47.* licere furem fugientem v.g. cum equo tuo, conficere telo vel sagitta; quia inuasio adhuc durat. Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per Iudicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum vbi illa detinetur, eamque tibi vendicare, & si alter vi impediat, vim vi repellere. *Tan. Less. Mald. Hurt. Dian. p.5.t.4 R 37.& p.8.t.7. R.47.*

VIII. Ad defensionem vitæ, & integritatis membrorum, licet etiam filio, religioso, & subdito, se tueri, si opus sit, cum occisione, contra ipsum parentem, Abbatem, Principem: nisi fortè propter mortem huius, secutura essent nimis magna incommoda, vt bella, &c. *Sylu. Bon. p.8.*

IX. Licet quoque occidere eum, de quo certò constat, quòd de facto paret insidias ad mortem: vt si vxor v.g. sciat se noctu occidendam à marito; si non potest effugere, licet ei præuenire. *Nauar. Less. nu.45. Fill. num.39.*

X. Hinc etiam dicunt alij, vt *Sanch. 2. mor. c.29. & alij*, licere occidere eum, qui apud Iudicem falsâ accusatione, aut testimonio, &c. id agit, vnde certò tibi constat, quòd sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alij difficiliùs concedunt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est inuasio, sed iusta defensio; posito quod de alterius iniuria tibi constet, nec sit alius euadendi modus. *Less.* tamen *Fill. & Laym.* non audent id defendere, propter periculum magnorum abusuum. *v. Escob. Ex.7. c.8. Hurt. Lugo d.10. s.7. Dian. p.8. t.7. R.52.*

XI. Quandocunque quis iuxta supradicta habet ius alium occidendi, id potest etiam alius pro eo præstare.

ſtare, cùm id ſuadeat charitas. *Fill. Tan. tom. 3. d. 4. q. 8. Molin. d. 18.* An autem, & quando ad hoc teneatur, *v. Leſſ. l. 2. c. 9. d. 13. Dian. p. 5. t. 4. R. 9. 14. 20.*

DVBIVM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

Reſp. Directâ intentione, & ſcienter, nunquam licet; niſi Deus omnis vitæ Dominus concedat. Indirectè autem, & per accidens, aliquando licet, vtendo nimirum ſuo iure, & dando operam rei licitæ, & neceſſariæ, ac tanti momenti, vt vitæ æquiualeat. *S. Tho. & Doct. commun.* Vnde reſolues.

I. Si Tyrannus minetur vrbi excidium, niſi innocens occidatur, id non licet directè. Neque valet, ſicut membrum licet abſcindere pro ſalute corporis, ita & ciuem pro Repub. quia homo eſt tantùm pars moralis Reipub. à qua non accipit eſſe, & viuere, ſicut membrum corporis à corpore. *Molin tom. 4. t. 3. d. 10. Leſſ. Fill. &c.*

II. Poteſt tamẽ Reſpub. eo caſu talem cogere, vt Tyrannum adeat, & ſi nolit, tradere; cùm ex charitate & iuſtitia legali teneatur vitam exponere pro Repub. Vnde ſi id renuat, fit nocens. Neq; hoc erit cooperari eius morti, ſed tantùm permittere; cùm traditio de ſe ſit indifferens, & mors tantùm ſequatur indirectè, & præter intentionem Reipub. *Mol. l. c. Leſſ. l. 2. c. 9. d. 7. Fill. t. 29. n. 11. Laym. &c.* Limitat autem *C. Lugo d. 10. de iuſt.* ſi innocens ſit ſubditus, vel peregrinus teneatur mori pro Repub. alienâ.

III. Si fugere non poſſis mortem, perſequente hoſte, niſi per viam anguſtam, quâ quiſpiam iſtic ſedens eſſet obterendus, licet nihilominus (dummodò tamen, ſi infans eſt, ſit baptizatus, vt monet *C. Lugo*, & *Eſcob. Ex. 7. c. 8.*) fugere cum eius periculo, & interitu, præter tuam intentionem. *Leſſ. n. 59. Fill. n. 36.*

IV. Similiter ad expugnandam vrbem, & victoriam reportandam, ſi neceſſarium ſit, licet tormenta

in

in eum locum dirigere, vbi multi sunt innocentes: quia horum mors præter intentionem sequetur. *Less. loc. cit.*

V. Non licet occidere obsides, etsi qui eos miserunt, non seruent fidem: quia sunt innocentes. *Bon. t. 2. d. 2. q. vlt. ſ. 3 p. 7. Dia. p. 5. t. 4 R. 35.* contra *Azor, &c.*

Quæres. An aliquando liceat procurare abortum?

Resp. Quicunque malitiosè in se, vel altero curat abortum, peccat grauiter, siue fœtus sit animatus, quia est verum homicidium; siue non, quia tendit ad occisionem hominis, & est contra naturam generationis. *Less. d. 10. n. 61.* Si tamen ad vitam matris conseruandam, omnino sit necessarium, sequentes Regulæ tenentur. 1. Si fœtus mortem matri allaturus, probabiliter necdum sit animatus anima rationali, (animari autem communiter aiunt, marem die quadragesimo, fæmellas verò octogesimo, quæ res valde incerta est) quidam permittunt, etiam directâ intentione expelli, vt *Sanch. l. 9. de matr. d. 20. n. 9. & 10. Henriq. &c.* contra *Less. l. 2. ca. 9. d. 16.* & alios, quorum sententia in praxi suadenda: quorsum enim directè expelles, cùm indirectè liceat, & sufficiat? 2. Si verò fœtus sit animatus, materque iudicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat, licet eam sumere, & secundùm quosdam, tenetur, intendendo directè suam tantùm sanitatem, etsi indirectè, ac consequenter destruatur fœtus: quia in pari necessitate mater potest magis prospicere sibi, quàm proli. 3. Si verò cum morte matris, spes vitæ & baptismi prolis affulgeat, tenetur mater, secundùm plerosque, sub mortali, abstinere ab omni remedio destructiuo prolis: quia tenetur vitam corporalem exponere, pro extrema necessitate spirituali infantis. Contrarium tamen docet *Lud. Lopez:* quod *Sa V. Charitas* dicit esse probabile. *v. Less. loc. cit. Sanch. Fill. c. 29. cap. 6. q. 1. Bonac. t. 8. num. 3.*

DV-

DVBIVM V.

De Duello, & Bello.

Artic. I. Quid sit, & an liceat duellum?

Resp. Duellum est duorum (vel subinde etiam plurium) certamen, quod ex condicto, vno indicente, & altero acceptante, suscipitur; ita vt id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est ex iusta causa, quæ semper est attendenda. *v. Triden. sess. 25. c. 19. de reform. Sanch. 2. mor. c. 39.* Item de pœna duellantium *v. infrà de excom. & Sanch. l. c.* Vnde resolues.

I. Duellum non est licitum, ad indagandam veritatem, vel iustitiam, vel purgationem obiecti criminis, aut litem terminandam: quia est fallax, imò superstitiosum medium ad eum finem, cùm etiam innocens homicidium & facere, & pati possit. *Trul. l. 5. can. 2. d. 13. num. 12.*

II. Nec ob inimicitias, aut ad iniuriam vindicandam, neque ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

III. Nec item ad euitandam ignominiam; quia apud bonos & prudentes honorem non perdit; imò nec apud alios, si prouocanti dicat, se eum non æstimare dignum, cum quo congrediatur, contra leges diuinas & humanas. Interim iturum se indies liberè suas vias, paratumque semper fore, & nunc esse, contra quemuis inuasorem se tueri. *Trul. l. c. n. 4.*

IV. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conseruandam æstimationem exercitûs apud hostem, eosque debilitandos; vel ad terminandum bellum cum minore damno. *v. Sanch. loc. cit.*

V. Acceptare item licet, si quis aliàs te occisurus, concedat tamen arma, vt sic fortunam experiaris; quia est tantùm defensio, positoque, quod aliter non

possis

possis euadere. Similiter, si Iudex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius esset constitutus minister iustitiæ. *Trul.l.c.*

VI. Denique si vir nobilis in aula regia, vel militaris in castris, prouocatus sisteret se, meræ defensionis gratiâ, cum spe præualendi, priuandus alioqui, ob suspicionem ignauiæ, dignitate, officio, vel fauore Principis, non audet eum damnare *Laym. l.3.t. 3.p.3. c.3.* eundem excusat *Hurt.2.2.d.170.f.8.§.76. Less.ca. 9.d.8.Fill.c.8.q 6. & Nauar.c.15.*

Artic.II. An, & quousque liceat bellum?

Resp. Bellum defensiuum, quo scilicet vis iniusta repellitur, licet etiam priuatâ authoritate; offensiuum verò, quo vis infertur, vt liceat, tres conditiones requirit: 1. vt geratur authoritate Principis, vel Magistratûs, nullum agnoscentis superiorem; qualis est Papa, Imperator, Reges, & quædam Respub. v.g. Venetorum, Genuensium, &c. 2. vt adsit iusta causa, eáque grauis, v. g. necessitas boni communis, & quietis conseruandæ, recuperatio iniustè ablatorum, coërcitio rebellium, defensio innocentum, &c. *v. Laym hîc, & Mol.t.1. d.104. Dian.p.6.t.4.R.3.* 3. vt fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communis, quanquam si hæc vltima sola desit, non sit obligatio restitutionis. *Ita communiter* cum *D. Thom.q.41. Laym l.2.t.1.ca.12.* Vnde resolues.

I. Si quis iustum bellum gerat, non potest alter licitè se defendere: quia circa eandem rem non possunt duo habere contraria iura. Fieri tamen potest, vt neutra pars peccet, ob ignorantiam inuincibilem. *Fill.n.185.*

II. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, vt certus sit de eius iustitia, & graui causa. Ad quod sequentia conducent. 1. Vt curet habere non tantùm peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Vt attendat, an etiam à suis impediantur, vel interuertantur literæ, aut instructiones ad ipsum.

Si non tantùm à suis Consiliariis, sed etiam à diuersis Theologis curet iustitiam belli, secundùm leges Euangelicas examinari, & liberè edici. 4. Si auditis omnibus, ipse quoque coram Deo illam examinet, statuatque id, quod in puncto mortis se fecisse vellet. Denique licet sufficiat opinio probabilis de iustitia belli; si tamen iustitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum indicere, cum melior sit conditio possidentis. *Fill. t. 29. ca. 9. q. 4. Trul. l. 5. c. 2. d. 3.* vbi cum *Dian. p. 4. t. 4. R. 72.* docet licere etiam Principi concedere repressalia, seruatis tamen conditionibus certis, quas v. apud *Palaum tom. 1. 2. 6. d. 5. p. 4.* & hic infrà *Art. seq.*

III. Perspectâ iustitiâ belli, debet ea proponi parti aduersæ: quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari. Imò vt probabilius est, etsi cœptum sit, debet, si non ex rigore iustitiæ, saltem plerumque ex charitate mox finiri. *v. Mol. suprà d. 103. Trul. l. 5. c. 2. d. 3.*

IV. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, & expensarum; item aliquid in pœnam illatæ iniuriæ. *Dunal.* Hinc potest victos priuare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces, &c. quæ ad securitatem sunt necessaria. *Côn. Dian. p. 6. d. 4. R. 22.*

V. Principes tenentur stipendia soluere militibus; alioqui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum aliis, qui ab ijs damnum acceperunt. *Côn. Palaus, Dian. p. 6. t. 4. R. 25.*

VI. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello, alioqui per se iusto, abstinere, si indè oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ. *v. Palaum, Dian. p. 6. t. 4. R. 7.*

VII. Etsi per se loquendo, in bello iusto liceat aduo-

aduocare infideles in auxilium, per accidens tamen subinde, imò plerumque non licet, ratione scandali, vel periculi in fide, v.g. ne subditi peruertantur, sacra profanentur, &c. *Regin.t.2.l.21. num* 100. *Fill.num.*181.

VIII. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello iusto auxilium ferre; nisi tamen sit periculum scandali, incrementi hæreseos, & damni veræ fidei. *v. apud Con. tract. de Charitate, d. de bello.*

IX. Duces, Tribuni, Centuriones, alijque Officiales peccant, tenenturque ad restitutionem. 1. Si pauciores habeant milites, quàm in solutione stipendij exhibent. 2. Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones, accipiant pecunias à variis pagis, ne isthic pernoctent, aut morentur. 4. Si vni militi dent plura syngrapha ad domos diuersas. *Mol. Bec. Dian. p.6. t.4. R.17. & 28.* 5. Si stipendium militibus subtrahentes, permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

X. Miles, qui in bello, & iusto, & iniusto, paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat; & quidem similiter in bello iniusto, tenetur ad restitutionem damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excuset: tum enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet; vel eorum, in quibus factus est ditior. *v. infrà.*

XI. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis qui bellum gerit, aut ab eo antè conductus, non tenetur inquirere de iustitia belli, quamdiu nulla vehemens suspicio occurrit in contrarium, quæ positiuè reddat dubium: quia potest præsumere pro suo Principe, cui in dubio debet obedire, eiusque authoritas plerumque illi sufficiet, ad formandum etiam positiuè iudicium probabile, de iustitia causæ, ne cum dubia fide operetur. *v. C. Lugo d.13. de iust. s.1 nu. 21.* Si verò non sit subditus, tenetur prius inquirere,

& postea saltem probabile formare iudicium, bellum esse iustum. *Molin.d.*111. *Fill.n.*181. *Laym.l.*2. *t.*3. *ca.*12. *num.*8. *Azor. Mald. Regin.* contra quosdam apud *Dia. tom.*2. *t.*5. *misc.R.*96. & *tom.*3. *t.*3. *Res.*7. *C. Lugo l.c. Escob.E.*7. *c.*8.

XII. Miles intelligens bellum esse iniustum, in quo est, non potest absolui, nisi velit, quamprimum potest, curare dimissionem, & interea abstinere ab actibus hostilitatis, v.g. cæde, prædâ, &c. *v. Laym. lib.* 2. *t.*3. *ca.*12. An autem talis possit occidere militem hostilem se inuadentem. *v. Escob.E.*7. *c.*8.

Artic. III. Quid in bello iusto liceat?

Resp. Etsi circa hostes in bello iusto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, v.g. occidere, spoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores, & rustici) directè vitâ spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt, si sint pars Reipub. hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit. *Moli. Bec.p.*2. *c.*10. 11. & 12. *Laym. Fill. num.*191. & *c.* Ratio est, quia cùm sint pars Reipub, possunt propter huius delicta puniri, in ijs bonis, quæ Reipub. dominio subsunt. *Vnde resolues.*

I. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex ijs extrahere, in ijs spoliare & occidere, si v.g. Ecclesiâ velut castro ad repugnandum vtantur. *Sylu. V. bellum n.* 11. *Sa, Bon.p. vlt.* §.3.

II. Contra hostem licet vti insidiis, & stratagematis, dummodò absint mendacia: etsi etiam hæc, v.g quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea verò, ad quæ cauenda nulla prudentia datur, v.g. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra iura belli, nec licent. *Moli.d.*111.

III. Fides hosti data seruanda est, nisi vel coactus dederis, vel in graue detrimentum cederet Reip. aut Religionis; aut si hostes eam non seruent; aut denique

que conditiones ac circumstantiæ planè sint mutatæ. *Dual. Palaus. Dian. l.c. R.* 10. *v. etiam Laym. l.* 2. *t.* 3. *c.* 12.

IV. Capti in bello, etiam ex parte capientium iusto, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium iniusto, & fugere, & bona hostium secum auferre possunt. *Laym. l.* 2. *t.* 4. *c.* 12. *num.* 16. An obsides liceat occidere, v. suprà *dub.* 4. *ca.* 5.

V. Potest quidem aliquando, (rarò tamen, & nonnisi ob causas grauissimas) dari vrbs in prædam: milites tamen priuatâ authoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executores tantùm & ministri. *v. Sa, V. bellum. Lay. hic l.* 2. *tr.* 3. *ca.* 12. *Fill. nu.* 198. *Dian. p.* 6. *t.* 4 *toto.* dum autem vrbs spoliatur iniustè, gregarios milites tantùm teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse, docet *Dian. l. c. R.* 31 ex *Sylu. Nauar. &c.* Item *p.* 3. *t.* 5. *R.* 86. v. infrà *t.* 4. *c.* 2. *d.* 3.

VI. Milites peccant cum onere restituendi, si à Rusticis, aliisve apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant, aut inuitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omnino liberè fieri, siquidem donationes istæ plerumque non sponteneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis ijs debent subministrare: nisi tamen sint in extrema, vel saltem graui necessitate. *Moli. Con. Palaus, Bec. &c. Dia. p.* 6. *t.* 4. *R.* 26.

VII. Repressalia licita sunt his conditionibus, 1. vt manifestè constet ciues alterius Reip. fecisse iniuriã. 2. vt superiores illorum rogati recusent administrare iustitiam. 3. vt constet eos culpabiliter id recusare. 4. vt Princeps supremus causâ cognitâ id concedat. 5. vt non inferatur plus damni, quam iusta satisfactio requirit. 6. vt non concedantur in personas Ecclesiasticas. *Moli. Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 72. ex 18. *alijs.*

Quæres. Ad quem pertineant bona hostibus erepta?

Resp. 1. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ.

cæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, vt pars cedat Principi, & communitati. *II.* Iure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata iusto bello, qui ea iniustè possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua præsidia deportârunt. *Valent. tom. 3. d. 4. q. 18. p. 3. Molin. d. 18. & Hurtad. tom. 2. d. 169. s. 12. §. 119.* vbi requirit, vt vna saltem nocte possederint. *v. etiam Sylu. Bonac. l. c.* de peccatis in bello committi solitis. *Trul. l. 2. d. 10. & seq. Dian. p. 6. t. 4. R. 23.* vbi contra *Durand.* docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

CAPVT II.

De VI. Præcepto & IX.

Non Mœchaberis, &c. Non Concupisces, &c.

COniungo hæc duo Præcepta, quia vtroque idem explicitè, vel implicitè prohibetur; scilicet peccata Impudicitiæ, & Luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel vsus delectationis, seu sensûs venerei, qui fit cum commotione spirituum generationi seruientium, circa partes corporis venereas; ita vt appetitus vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitiuæ aut sensitiuorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non spectent ad luxuriam. Porrò actus, seu peccata luxuriæ, distinguuntur in imperfectos, in quibus non interuenit vltimus terminus venereorum, quæ est decisio seminis; vt sunt actus interni desideriorum, & oblectationum morosarum, qui speciem sumunt ab obiectis: & perfectos, ac consummatos, qui terminum iam dictum habent adiunctum. Qui rursus sunt duplices. Alij enim sunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec specie differunt in ratione

ne luxuriæ, (etsi per deformitatem superadditam aliquando specie differant) v. g. adulterium, incestus, &c. Alij innaturales sunt, seu contra naturam, in quibus conditiones à naturâ institutæ, v.g. identitas speciei, vas debitum, &c. non seruantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt specie, quæ in illis variatur secundùm modos, quibus committuntur naturæ repugnantes.

DVBIVM I.

An, & quanta peccata sint, oscula, amplexus, tactus, verba obscœna, & similia, extra matrimonium?

Resp. Ad id dignoscendum, distinguenda est imprimis intentio, & delectatio venerea, & venereorum, ab intentione & delectatione sensitiua, & sensitiuorum aliorum, quæ consistit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactûs. Deinde sciendum, intentionem & sensum venereorum esse mortalem, & excludere à regno cælorum, secundùm Apostolum ad *Gal.* 5. Vnde resolues.

I. Oscula, amplexus, aspectus, tactus, & similia, si extra matrimonium fiant, ex intentione actûs luxuriosi, vel ob delectationem veneream, etiamsi non illam perfectam, quæ est in seminatione, sunt tamen semper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, sunt impudica, & naturâ suâ talis delectatio tendit ad perfectam. *Fill t.30.c.9.n.174. Less.l. 4.c. 3.d.8. Sanch.l.9.d.46.*

II. Tales actus sunt eiusdem naturæ cum perfectis, siue consummatis, ideoque in confessione explicandum, vtrum sint habiti cum simili sexu, an diuerso; cum libera, an coniugata, cognata, persona sacra, &c. *Less.d.15. Sanch.l.1.c.2.*

III. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantùm officij, aut mo-

moris patrij, aut amoris honesti, vel beneuolentiæ augendæ causa, etiamsi delectatio venerea suboriatur, (modò in eam non consentiatur) non sunt peccata. *Less. Fill. l. c. n.* 171.

IV. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, ioco, curiositate, leuitate, petulantia, imò etiam sensualitate, siue affectu sensuali, ac naturali, (dummodò non cum delectatione venerea, nec eius causa; & si præter intentionem suboriatur, eâ repulsâ, ac tunc abstinendo) venialem culpam nō excedunt, vt *v. Fill. hic Less. Sanch. l. c. Dian. p. 4. t. 4. R.* 136. Contrarium tamen est tutius, vt *v. Trul. l. 6. c. 1. d. 12. n.* 8.

V. Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprij, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, sed ex curiositate tantum, aut leuitate, secluso tamen scandalo, & periculo consensûs venerei. Imò si tactus talis, aut aspectus proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, vt v.g. si fricatione extinguere velis pruritum non venereum: dummodò tamen absit periculum pollutionis, aut consensûs in eam, si improuisò præter intentionem fortè obueniret. *Less. n.* 63. *Fill. n.* 215. *Sanch. l. 9. d.* 41.

VI. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diuersi sexûs, aut concubitûs humani ex curiositate, (nam de necessitate aliud est) etiam secluso affectu venereo, videntur non posse excusari à mortali, propter grauem indecentiam, & periculum proximum actûs venerei: nisi tamen aspectus fiat ex loco tam remoto, & ita obiter, vt hæc absint. *Sanch. num.* 23. *& 29. Fill. num.* 218. *Laym. &c.*

VII. Aspectus verò, & subinde etiam (rariùs tamen, propter periculum adiunctum) tactus, ex petulantia, vel curiositate, partium inhonestarum alterius corporis, eiusdem tamen sexûs, citra affectum & periculum consensûs venerei, excusari posse à mortali, vt v. g. quando simul aliqui natant, vel lauant, docet

Laym.

*Laym.l.3.s. 4.*ex *Sanch.l.5.mor.c.6.num.12.13.& n.27.& 28.Trul.d.2 n.15.*

VIII. Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio comœdiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, literæ, & dona amatoria, si tantùm fiant ex curiositate, vel vano solatio, non sunt mortalia: secùs tamen si fiant, vel animo inhonesto, siue venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis sui, vel aliorum. *Sanch d.46 q.3. Fill.t.30.c.10.q.3.*

IX. Choreæ nisi malo fine fiant, aut cum periculo, aliquos, aut se ipsum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumstantia mala, secundùm se non sunt malæ, nec actus libidinis; sed lætitiæ. Quando verò Sancti Patres eas interdum valde reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abusu. *v. Caiet. V. Chorea. Fill.n.223.*

X. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem, peccant mortaliter; quia sunt ruina proximi; cum moraliter certum sit multos inde ad peccatum incitandos. *Fill. n.211.* Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter docet *Hurt.* & concedit *Baldel.* si authoritatem illis præstent, approbent, vel foueant: addit tamen posse aliquando excusari, si ad maius malum impediendum non puniant, & tantùm tolerent. *v. Dian.p.5.t.13.R.82.*

XI. Persona soluta permittens se tangi ab alia, tactu, qui vulgò censetur pudicus, vt prehensio, contrectatio manûs, amplexus, & oscula, iuxta morem patriæ, non peccat; nisi ei constet fieri prauo affectu: huic enim cooperari non licet. Docet tamen *Fill.* etiam tunc admitti posse, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos, (vt mamillarum & obscœnarum partium) vel oscula furtiua, & morosa, vel indecentia, peccat: quia præsumitur affectus malus. *v. Fill.l.30.n.196.* & infrà *l.5.c.1.dub.2.*

Quæres. An, & quatenus liceant tactus, aspectus, &c. inter coniuges, vel sponsos?

Resp. I. Coniugibus licent, si referantur ad copulam: ad hanc enim licitè se excitant. Alio autem fine, v.g. voluptatis causâ si fiant, sunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohonestat, ac defectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cum periculo pollutionis; quæ cùm ijs sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem. *Sanch. l. 9. d. 46. nu. 7. Fill. n. 357. & alij.*

Resp. II. Sponsis tactus impudici non licent; pudici verò in partibus honestis licent, si ex ijs tantùm intendant delectationem sensitiuam; secùs, si veneream. *Sanch. l. c. n. 30. &c. Bon. p. 9. n. 6. &c.*

DVBIVM II.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ naturales?

Resp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit; v.g. quando seruatur sexus diuersus, species eadem, vas, & modus naturalis, &c. *vt vide in principio huius cap.* Vnde resoluitur tales esse has sequentes, quæ ideo in confessione sunt exprimendæ.

I. Est Fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta, (hoc est, quæ sit libera à voto, matrimonio, religione) ex mutuo consensu. Ad hanc reducitur 1. Concubinatus, qui est fornicatio continuata. Vnde concubinarius (sicut & meretrix) ordinariè non debet absolui, nisi dimissâ concubinâ, aut muliere suspectâ, cuius retentio scandalum daret, licèt cum ea non peccaret. *Sanch. l. 1. mor. ca. 8. Nauar. c. 3. Fill. tr. 30. c. 2. n. 56.* 2. Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eandem speciem grauior, & in confessione aperienda, saltem respectu sponsæ, vt docet *Rodriq. tom. 1. cap. 109. Sanch. de mat. tom. 1. l. 1. d. 2. num. 6. Fagund. t. 2. l. 4. c. 3. Fill. t. 2. tr. 30. c. 2. n. 53.* contra *Couar. Viualdum. Ledes. Azor*, quorum sententiam, (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in praxi tutam.

tutam, censet *Dian.p.1.tr.7.R.5.*

II. Stuprum, hoc est defloratio virginis, ipsâ inuitâ; quia si consentiat, erit tantùm fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperienda, vt probat *Less.& Sanch. l.7.d.12.* contra *Nauar. Azor*, & alios.

III. Raptus, cùm scilicet persona aliqua, (siue masculus, siue fœmina; siue nupta, siue innupta) libidinis causa abducitur, illatâ vi, siue abductæ, siue ijs, quorum potestati subest. Si quæ tamen sponte discedat cum Amasio, insciis parentibus, non erit propriè raptus, sed fuga, non addens malitiam specie distinctam fornicationi. *Lugo d.16.num. 237. Fill.num.110. v.Bonac.* Idem dicit *Dian.p.1.t.7.R. 37.ex Less.l.2.ca.10. dub.1.Sanch de matr.to.2.l. 7.d.4. num.5.&c.*

IV. Adulterium, cùm scilicet vterque, vel alteruter coëuntium, est coniunctus matrimonio, etiamsi adulterantis coniux sit contentus: esto enim tunc illi non fiat iniuria, fit tamen ipsi statui, Sacramento, & huic præcepto. Quòd si fœmina adulterans sit coniugata, grauius habetur, quàm si vir; propter incommoda grauiora, v.g. damnum veri hæredis, prolis incertitudinem, &c. Si verò vterque sit coniugatus, adhuc grauius est: quia sunt duæ iniuriæ in vtriusque coniugem, in confessione exprimendæ. *Fill.t.29. c.4.num.85.& 89.*

V. Incestus, hoc est congressus cum consanguinea, vel affine, vsque ad quartum gradum; eò grauius peccatum, quò gradus est propinquior: quem proinde in confessione exprimere, saltem securius est, vt habet *Nauar.ca. 6. C.Lugo.d.16.nu.312.* Sicut etiam multò grauior est incestus cum consanguinea, quàm cum affine in eodem gradu, v.g. cum matre, quàm cum nouercâ; cum sorore propria, quàm cum sorore vxoris. Et rursus, grauior est cum affine, quàm cum cognato spirituali vel legali. Addi verò debet, si in primo gradu fuerit, vtrū cum matre,

an cum filia, an sorore. *C. Lugo l.c. & Escob. de actibus humanis. E.2.c.6.* vbi ex *Hurta. d.9. de pœn. dif. 4.* probabile dicit, incestum in eodem gradu & lineâ, eiusdem esse speciei, (eò tamen grauiorem, quò gradus est vicinior stipiti) & satis esse dicere, habui rem cum consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem reuocatur tanquam analoga, fornicatio cum filia confessionis; cùm propriè non sit cognatio spiritualis, quam tamen circumstantiam in confessione exprimendam esse, probat *Sanch. 7. de matr. d.55. Côn. d.32. Fagund. & ceteri probabiliter* contra *Sa V. Confessio, & Dianam, vide C. Lugo. n.455.*

VI. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacræ per actum venereum. Res autem sacræ, quæ sic violantur, sunt locus, & persona. Vnde sacrilegium est 1. omnis actus luxuriosus exterior, (qualis etiam est v.g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici, vt *v. C. Lugo. n. 404.*) in loco sacro, hoc est templo, vel cœmeterio: nisi tamen fiat à coniugibus, ex necessitate, v.g. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxuriosus tam interior, quàm exterior, in persona, vel cum persona voto castitatis consecrata; circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, vtrum fuerit votum solemne, an simplex. Sicuti neque, si duplici titulo sit sacrata, v.g. quia est Sacerdos & Religiosus: quia moraliter est vna numero malitia. *Sanch. de matr. l.7. d.27. num.27. Henriq. & ceteri* quos citat *Diana*, & sequitur *p.1. t.7. R.3. vide C. Lugo d.16. de pœn. s.4. Bon. q.4 p.17. Escob. E.8.*

DVBIVM III.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam?

Resp. Cùm contra naturam esse dicantur eæ, in quibus sit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ, ita vt iuxta tales modos species varientur, hinc resoluitur tales species esse sequentes.

I. Con-

I. Congressus inordinatus, hoc est, innaturalis, siue indebitus concumbendi modus, cùm scilicet seruatur quidem identitas speciei, diuersitas sexûs, & debita naturæ organa, sed inordinato tantùm modo acceditur; v.g. cùm vir succumbit, vel auersè accedit more pecorum, vel à latere, vel stando, aut sedendo, aliáve ratione insolitâ, quod est contra naturam: mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, vt effundendi seminis; aliàs si hoc periculum caueatur, aut non sit, eò quòd matrix fœminæ satis attrahat semen, & retineat, vt fit plerumque, non contra, sed præter naturam erit; & veniale graue, imò nullum, si grauis causa adsit, v.g. quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio, siue vtriusque, siue alterutrius coniugis aliter fieri non patitur. *Fill. t.30. c.8. q.8. n.137.*

II. Mollities siue pollutio, & est, cùm absque congressu, seu copulâ, voluntariè procuratur fluxus seminis, siue id foras effundatur, vti in maribus, siue intus diffluat in matricem, vt in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpè aliam habet adiunctam, vt v.g. fornicationis, adulterij, & incestûs, &c. cùm quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressum alicuius personæ liberæ, coniugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitie, *v. sequenti dubio.*

III. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempe cum fœmina, sed extra vas naturale. Potest etiam simul habere alias malitias, v.g. adulterij, si fiat cum coniugata; incestûs, si cum consanguinea. *Bonac. q.4. de matr. p.11. num.1. Fil. l.c. num.158.*

IV. Sodomia perfecta, & est congressus duorum eiusdem sexûs, vt maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina. Et potest etiam habere alias malitias adiunctas, v.g. incestûs; quo casu cognationis gradum non necessariò explicari docet *Escob. de act. hum. E.3. ca.6.* sed satis esse dicere, coiui cum consanguineo, vel af-

fine; quia nec miſcetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat ſpeciem. Ita ille. Explicandum tamen eſſe, fueriſne agens an patiens, dicit *C. Lugo. d. 16. nu. 423.* contra *Dianam tom. 2. t. 4. de ſacram. R. 159. & p. 6. t. 6. R. 46.*

V. Beſtialitas, quod eſt grauiſſimum inter omnes; & eſt congreſſus, in quo non ſeruatur identitas ſpeciei: v. g. ſi homo coëat cum beſtia, ſiue eiuſdem ſexûs ſit, ſiue non. Neque opus eſt explicare, qualis, ſiue cuius ſpeciei fuerit: quia eſt differentia tantùm materialis, & in genere entis; non autem formalis, & in genere moris. *Eſcob. E. 1. c. 6. ex Fill. tom. 2. tr. 30. cap. 7. n. 131.* Huc reuocatur peccatum cum Dæmone ſuccubo, vel incubo. Cui peccato ſuperadditur malitia contra religionem, & prætereа etiam Sodomiæ, adulterij, vel inceſtûs, ſi affectu viri, vel mulieris, Sodomitico, adulterino, vel inceſtuoſo, cum Dæmone coëat. *v. Bon. de matr. q. 4. p. 12. Fill. n. 162.*

DVBIVM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

Reſp. Authoritate Scripturæ, quæ molles à regno cælorum excludit *1. Cor. 6.* docent omnes, nullo caſu licitum eſſe intendere, vel procurare directè mollitiem, ne quidem cauſâ ſanitatis, ac vitandæ aliàs certæ mortis. Cauſam dat *Sanch. lib. 9. d. 17.* quòd natura adminiſtrationem ſeminis, extra matrimonium, in omni euentu, homini denegârit, eò quòd adeò vehemens ſit in ea re ſenſus voluptatis, vt homines paſſione excœcati, paſſim ſibi facilè perſuaderent, habere ſe iuſtam cauſam irritandi ſeminis, vnde plurima grauiſſimaque vitia contra bonum commune, & in impeditione generationis emergerent. *Nauar. c. 16. Leſſ. & commun.* Vnde reſolues.

I. Diſtillatio, quæ eſt fluxus humoris quaſi medij inter vrinam & ſemen, (cum quo coloris & viſcoſitatis ſimilitudinem gerit) ſine ingenti illâ delectatio-

ne, non est vera pollutio, & si proueniat sine omni commotione sensûs venerei, vt quandoque fit, de ea non magis laborandum, quam de sudore, dicit *Caietan.* Si verò fiat cum sensu carnis, & commotione spirituum generationi seruientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eundem modum, quo de pollutione dicetur. *Sanch.l.*9. *d.* 45.*num.*32. *Laym.l.*3.*ſ.*4.*n.*18.

II. Si semen iudicio medicorum transiuit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri seminis emissio. *Sanch.l.* 9.*de mat.d.*17.*nu.*16.*Fill.t.*30.*c.*8.*n.*150. *Trul.l.*6.*c.*1.*d.*8.§.1.

III. Non tenetur quis (modò tantùm absit periculum consensûs in voluptatem, nec voluntariè promoueat) impedire pollutionem sponte suâ euenientem, aut iam cœptam, v.g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causâ sinere, vt natura se exoneret: quia id non est procurare, sed pati vt effluat, quod aliàs corruptum sanitatem læderet. Vnde idem admittit *Sanch.* etiamsi orta esset priùs ex culpa; modò de ea doleat,& consensum vlteriorem abstrahat; additque, plerumque expedire, munire se cruce, & sine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem. *Sanch.d.*17.*num.* 17. *Trul.l.*6.*c.*1.*d.*10.

IV. Licitum est ob finem honestum, v.g. minuendæ tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modò desiderium illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, viâ naturali & sine peccato factâ: quia obiectum istius desiderij & gaudij non est malum, quanquam eiusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec periculo carere, quidam bene obseruent. *Less. d.* 14.*num.*15. *Laym.num.*17.

V. Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel

vel licitam, & honestam, praeuidet inde naturaliter secuturam pollutionem, (idque multò magis valet de distillatione) quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat, tunc, modò absit periculum consensûs in delectationem, non tenetur abstinere à tali actione: quia prosequenti suum ius, non imputatur effectus per accidens, & praeter intentionem secutus. Hinc non obstante periculo pollutionis, licet audire confessiones mulierum, studere casibus conscientiae, tangere se ex necessitate, foeminas cautè & cum necessitate alloqui, osculari, amplecti iuxta morem patriae, si alioqui inciuilis habendus esset. Quòd si tamen periculum esset consentiendi in delectationem quod colligitur inde, si saepius ex simili occasione mortaliter sit lapsus) à causa illa, quantumuis licita, abstinendum esset: proindeque confessarius tali casu teneretur relinquere officium. *Fill. Sanch. l. 9. d. 45. Nauar. c. 16. Laym n. 16.* Monet autem *Laym.* eum qui in actionibus honestis & vtilibus talem miseriam experitur, facilius liberari contemnendo, quàm aestimando; quia imaginatione & timore augetur.

VI. Si pollutio secutura praeuideatur ex re illicita, otiosa, vel minùs necessaria, & haec sit causa propinqua, ac naturâ suâ ad venerem ordinata, vt sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale est ab illa non abstinere: quia in eam consentiens, moraliter in effectum consentire censetur. Quòd si verò res illa sit causa tantùm remota, per accidens tantùm ad pollutionem concurrens, qualis est v.g. esus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis, (modò pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensûs) secuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens, non ideò velle censetur effectum. *Fill. tr. 30. ca. 8. q. 6. num. 152. Sanch. l. 9. Less. l. 4. c. 3. d. 14. v. Dian. p. 5. t. 13. R. 42.* Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa; vt si causa sit

pecca-

peccatum mortale, etiam ipsam fore mortalem; si sit veniale, venialem: si verò causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore, (secluso semper periculo consensûs) hinc venialem v.g. esse illam, quæ prouenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali. *Trull. l. 6. c. 1. d. 9.* ex *Lopez, Henriq. Vasq. Bon. de mat. p. 10. v. Dia. p. 1. t. 2. mis. R. 56.*

VII. Pollutio in somno facta est mortalis, 1. si antè directè, vel formaliter est procurata, & causa non est retractata. 2. quando post somnum placuit, & approbata est propter delectationem veneream; aliàs non. *Fill. q. 5. n. 148. Trul. l. c. n. 9.*

Quares. An mutua pollutio inter mares, vel fœminas procurata, sit mollities tantùm, an Sodomia?

Resp. Si fiat ex solo affectu ad veneream libidinem, absque concubitu, esse tantùm mollitiem: si verò fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexûs (præsertim si adsit aliqua coniunctio, & commixtio corporum) est quoad malitiam Sodomia. *Fill. t. 30. ca. 8.* Plura de tota hac materia. v. infrà *lib. 5. o. 1. dub. 2. art. 2. de peccato in genere, & Authores citatos.*

TRACTATVS V.

De VII. Præcepto.

Non furtum facies.

CVM hoc prohibeatur omnis iniusta damnificatio in bonis proximi, quæ fit 1. per furtum, & rapinam. 2. per omissionem reparationis damni illati. 3. per iniquitatem contractuum; de his tribus hîc agendum.

CAPVT PRIMVM.

De Furto.

DVBIVM I.

Quid sit furtum, & quale peccatum?

RESp. Est occulta & iniusta rei alienæ ablatio, inuito rationabiliter domino. Quòd si res sit sacra, dicitur Sacrilegium, de quo suprà. Si apertè cum vi fiat, est Rapina, à furto specie distincta. Licèt autem furtum ceteris paribus, quàm rapina leuius sit, & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, est tamen mortale, si quantitas sit notabilis. *Ita communiter omnes. Bon. d. 2. q. 8.* Vnde resolues.

I. Qui alienum accipit per iocum, vel ob bonum aut commodum illius, à quo accipit, non furatur: v. g. si vxor auferat marito pecunias, ne ludis aut commessationibus prodigat; aut vinum, ne inebrietur; aut librum hæreticum, ne legat; aut famulus det eleemosynam non nimis magnam valde indigenti, in qua dominus rationabiliter non sit inuitus, à quo tamen ob verecundiam vel aliam causam non ausit petere. *v. Less. l. 2. c. 12.*

II. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto, alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptum; si quidem re & spe indigens fuit. Idem docent *Less. l. c. d. 12. Malderus, Dian. &c.* de necessitate graui. Verùm id probabiliùs alij negant, cum *Laym. l. 3. t. 3. p. 1. ca. 1. nu. 7.* ex *S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 7. Sylu. Angl. vid. Dian. to. 1. p. 2. t. misc. Ref. 20. C. Lugo. d. 16. s. 7.*

III. Nec item furatur, qui accipit in compensationem iustam, si aliter sibi debitum accipere nequeat; v. g. si famulus iustum stipendium non possit aliter obti-

obtinere; vel iniquè inductus sit, ad seruiendum iniquo pretio. *vid. Lay. l.c & Tol. l. 5. c. 15.*

DVBIVM II.

Quid sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

Variæ ea de re sunt sententiæ. *Nauar.* nimis scrupulosè statuit medium regalem; alij nimis laxè 100 aureos: moderatiùs *Tol. Med. Less. &c.* duos regales; etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metienda est, non tantùm ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ cui infertur, si nimirum ei graue damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana grauiter lædatur. quomodo respectu valde diuitis, imò etiam Regis, vnus vel alter aureus notabile quid videtur; respectu verò mediocriter diuitum, quatuor circiter regales, siue medius imperialis; respectu mechanicorum duo, respectu pauperis, vnus. *Ita nunc plerique* cum *Bon.* Vnde resolues.

I. Graue peccatum est auferre rem paruam domino valde proficuam, v.g. sartori acum, quam vnicam habet, nec habere aliam potest, quâ se alat. *Less. l. 2. c. 12. d. 8.*

II. Graue item est (etsi non in specie furti) si fur sciat ex iactura rei paruæ domino secuturiam valde magnam molestiam, v.g. quia valde ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest: nisi tamen res sit nullius prorsus momenti. *v. Bon. d. 2. q 8. p. 1.*

III. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ vltrò proueniunt, & sunt valdè expositæ, v.g. fructus ad viam publicam. *v. Less. l. c.*

IV. Plus item, si quis à diuersis, vel ab vno interpolatim, parua & plura furetur. *v. Less. l. c. n. 46.*

DVBIVM III.

Quàm grauiter peccet, qui multa minuta furta committit?

Resp. Hic quoque quantitas læsionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati. *vid. Less. l. c. Sanch. l. 7. ca. 21.* Vnde resolues.

I. Si quis ex occasione tantùm furatur, siue vni, siue pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo grauiter nocere, singulis furtis non peccat grauiter, neque ea simul sumpta vnum mortale constituunt: postquam tamen ad quantitatem notabilem peruenit, eam detinendo mortaliter peccare potest. *Less. d. 7. Sanch l. 7. c. 21. Bon. q. 8. p. 2.* Verùm & hoc mortale euitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulò post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit. *Gran. Dian. p. 3. t. 6. R. 25.*

II. Si autem per plura parua furta vni vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi graue damnum, peccat grauiter eâ intentione: ac licet executio singulorum sit tantùm venialis ex se, vt tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis. *Less. l. 2. ca. 12. d. 7. Sanch. l. c.* quia nocent grauiter Reipub. & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ: v. g. si sartor particulas panni à diuersis surripiat, si mercatores vtantur breuioribus vlnis, &c. Interim hi excusantur subinde à graui peccato, 1. ex eo quod dictum est casu primo. 2. Si id faciant, vt se seruent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non inuenirent emptores. *Rosella V. emptio.* 3. si alias non habeant vnde se vel suos alant.

III. Si plures simul, vel successiuè, plura furta parua alicui faciant, quæ simul sumpta grauiter illi noceant, tunc si alter de altero non sciat,

nullus

nullus peccat grauiter, v. g. si viatores ex vinea vnam alterámve vuam rapiant & comedant: etsi hoc licere dicat *Couar. Valerus & Ripa* contra *Dianam p.3.t.6 R.20.* si autem singuli conspirent, singuli grauiter peccant. Si denique de se mutuo sciant, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortale, vt docet *Less. Tann. &c.* contra *Suar. Vas. v. Bon. l. c.*

DVBIVM IV.

Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum?

Resp. Licèt verè furtum sit, si vxor, liberi, amici, serui, patrifamilias inuito quid auferant, plerumque tamen maior quantitas requiritur, vt sit mortale, cùm plerumque hîc dominus, aut non rationabiliter inuitus, aut saltem minùs inuitus sit, vt ab his, quàm ab aliis auferatur. Vel etsi valde inuitus sit, sæpè tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quàm modi accipiendi clam, aut ratione finis, ob quem accipitur, v.g. ad ludendum, potandum, &c. *v. Caiet. V. Furtum. Less. t.11. num.76.* Vnde resolues.

I. Vxor grauiter peccat, si notabilem summam accipiat inuito marito, etiam ex dote, vel bonis communibus; quia licèt media pars ad eam spectet, maritus tamen habet vsumfructum illius partis, ideoque tenetur ad restitutionem. *Trul. l.7. c.6. d. 8. nu.7. &c.*

II. Similiter peccat grauiter maritus contra iustitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile vxori surripiat absque eius consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus, vel aliis propriis, si quidem libera eorum administratio ipsimet vxori competat; quia par est ratio mariti & vxoris, quoad bona propria. *v. Villalob. to.2. t.13 Trul. l.6. c.1. d.9.*

III. Vxor potest dare eleemosynam & munera, secundùm consuetudinem aliarum mulierum istius

sine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem. Ita ille. Explicandum tamen esse, fuerisne agens an patiens, dicit *C. Lugo. d. 16. nu. 413.* contra *Dianam tom. 2. t. 4. de sacram. R. 159. & p. 6. t. 6. R. 36.*

V. Bestialitas, quod est grauissimum inter omnes; & est congressus, in quo non seruatur identitas speciei: v. g. si homo coëat cum bestia, siue eiusdem sexûs sit, siue non. Neque opus est explicare, qualis, siue cuius speciei fuerit: quia est differentia tantùm materialis, & in genere entis; non autem formalis, & in genere moris. *Escob. E. 1. c. 6. ex Fill. tom. 2. tr. 30. cap. 7. n. 131.* Huc reuocatur peccatum cum Dæmone succubo, vel incubo. Cui peccato superadditur malitia contra religionem, & præterea etiam Sodomiæ, adulterij, vel incestûs, si affectu viri, vel mulieris, Sodomitico, adulterino, vel incestuoso, cum Dæmone coëat. *v. Bon. de matr. q. 4. p. 12. Fill. n. 162.*

DVBIVM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

Resp. Authoritate Scripturæ, quæ molles à regno cælorum excludit 1. *Cor.* 6. docent omnes, nullo casu licitum esse intendere, vel procurare directè mollitiem, ne quidem causâ sanitatis, ac vitandæ aliàs certæ mortis. Causam dat *Sanch. lib. 9. d. 17.* quòd natura administrationem seminis, extra matrimonium, in omni euentu, homini denegârit, eò quòd adeò vehemens sit in ea re sensus voluptatis, vt homines passione excæcati, passim sibi facilè persuaderent, habere se iustam causam irritandi seminis, vnde plurima grauissimaque vitia contra bonum commune, & in impeditione generationis emergerent. *Nauar. c. 16. Less. & commun.* Vnde resolues.

I. Distillatio, quæ est fluxus humoris quasi medij inter vrinam & semen, (cum quo coloris & viscositatis similitudinem gerit) sine ingenti illâ delectatione.

ne, non est vera pollutio, & si proueniat sine omni commotione sensûs venerei, vt quandoque fit, de ea non magis laborandum, quam de sudore, dicit *Caietan.* Si verò fiat cum sensu carnis, & commotione spirituum generationi seruientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eundem modum, quo de pollutione dicetur. *Sanch.l.9. d. 45.num.32. Laym.l.3.f.4.n.18.*

II. Si semen iudicio medicorum transiuit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri seminis emissio. *Sanch.l.9.de mat.d.17.nu.16.Fill.t.30.c.8.n.150. Trul.l.6.c.1.d.8.§.1.*

III. Non tenetur quis (modò tantùm absit periculum consensûs in voluptatem, nec voluntariè promoueat) impedire pollutionem sponte suâ euenientem, aut iam cœptam, v.g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causâ sinere, vt natura se exoneret: quia id non est procurare, sed pati vt effluat, quod aliàs corruptum sanitatem læderet. Vnde idem admittit *Sanch.* etiamsi orta esset priùs ex culpa; modò de ea doleat, & consensum vlteriorem abstrahat; additque, plerumque expedire, munire se cruce, & sine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem. *Sanch.d.17.num.17. Trul.l.6.c.1.d.10.*

IV. Licitum est ob finem honestum, v.g. minuendæ tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modò desiderium illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, viâ naturali & sine peccato factâ: quia obiectum istius desiderij & gaudij non est malum, quanquam eiusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec periculo carere, quidam bene obseruent. *Less. d. 14. num.15. Laym.num.17.*

V. Si quis facturus rem aliquam necessariam,

vel licitam, & honestam, praeuidet inde naturaliter secuturam pollutionem, (idque multò magis valet de distillatione) quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat, tunc, modò absit periculum consensûs in delectationem, non tenetur abstinere à tali actione: quia prosequenti suum ius, non imputatur effectus per accidens, & praeter intentionem secutus. Hinc non obstante periculo pollutionis, licet audire confessiones mulierum, studere casibus conscientiae, tangere se ex necessitate, foeminas cautè & cum necessitate alloqui, osculari, amplecti iuxta morem patriae, si alioqui inciuilis habendus esset. Quòd si tamen periculum esset consentiendi in delectationem quod colligitur inde, si saepius ex simili occasione mortaliter sit lapsus) à causa illa, quantumuis licita, abstinendum esset: proindeque confessarius tali casu teneretur relinquere officium. *Fill. Sanch. l. 9. d. 45. Nauar. c. 16. Laym. n. 16.* Monet autem *Laym.* eum qui in actionibus honestis & vtilibus talem miseriam experitur, faciliùs liberari contemnendo, quàm aestimando; quia imaginatione & timore augetur.

VI. Si pollutio secutura praeuideatur ex re illicita, otiosa, vel minùs necessaria, & haec sit causa propinqua, ac naturâ suâ ad venerem ordinata, vt sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale est ab illa non abstinere: quia in eam consentiens, moraliter in effectum consentire censetur. Quòd si verò res illa sit causa tantùm remota, per accidens tantùm ad pollutionem concurrens, qualis est v. g. esus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis, (modò pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensûs) secuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens, non ideò velle censetur effectum. *Fill. tr. 30. ca. 8. q. 6. num. 152. Sanch. l. 9. Less. l. 4. c. 3. d. 14. v. Dian. p. 5. t. 13. R. 42.* Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa; vt si causa sit

pecca-

peccatum mortale, etiam ipsam fore mortalem; si sit veniale, venialem: si verò causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore, (secluso semper periculo consensûs) hinc venialem v.g. esse illam, quæ prouenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali. *Trull. l. 6. c.1.d.9.* ex *Lopez, Henriq. Vasq. Bon. de mat. p. 10. v. Dia. p.1.t.2. mis. R.56.*

VII. Pollutio in somno facta est mortalis, 1. si antè directè, vel formaliter est procurata, & causa non est retractata. 2. quando post somnum placuit, & approbata est propter delectationem veneream; aliàs non. *Fill. q.5.n.148. Trul. l.c.n.9.*

Quares. An mutua pollutio inter mares, vel fœminas procurata, sit mollities tantùm, an Sodomia?

Resp. Si fiat ex solo affectu ad veneream libidinem, absque concubitu, esse tantùm mollitiem: si verò fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexûs (præsertim si adsit aliqua coniunctio, & commixtio corporum) est quoad malitiam Sodomia. *Fill. t.30. ca.8.* Plura de tota hac materia, v. infrà *lib.5. c.1. dub.2. art.2. de peccato in genere, & Authores citatos.*

TRACTATVS V.

De VII. Præcepto.

Non furtum facies.

CVM hoc prohibeatur omnis iniusta damnificatio in bonis proximi, quæ fit 1. per furtum, & rapinam. 2. per omissionem reparationis damni illati. 3. per iniquitatem contractuum; de his tribus hìc agendum.

CAPVT PRIMVM.

De Furto.

DVBIVM I.

Quid sit furtum, & quale peccatum?

RESp. Est occulta & iniusta rei alienæ ablatio, inuito rationabiliter domino. Quòd si res sit sacra, dicitur Sacrilegium, de quo suprà. Si apertè cum vi fiat, est Rapina, à furto specie distincta. Licèt autem furtum ceteris paribus, quàm rapina leuius sit, & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, est tamen mortale, si quantitas sit notabilis. *Ita communiter omnes. Bon. d. 2. q. 8.* Vnde resolues.

I. Qui alienum accipit per iocum, vel ob bonum aut commodum illius, à quo accipit, non furatur: v. g. si vxor auferat marito pecunias, ne ludis aut commessationibus prodigat; aut vinum, ne inebrietur; aut librum hæreticum, ne legat; aut famulus det eleemosynam non nimis magnam valde indigenti, in qua dominus rationabiliter non sit inuitus, à quo tamen ob verecundiam vel aliam causam non ausit petere. *v. Less. l. 2. c. 12.*

II. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto, alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptum; si quidem re & spe indigens fuit. Idem docent *Less. l. c. d. 12. Malderus, Dian. &c.* de necessitate graui. Verùm id probabiliùs alij negant, cum *Laym. l. 3. t. 3. p. 1. ca. 1. nu. 7.* ex *S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 7. Sylu. Angl. vid. Dian. to. 1. p. 2. t. misc. Res. 20. C. Lugo. d. 16. s. 7.*

III. Nec item furatur, qui accipit in compensationem iustam, si aliter sibi debitum accipere nequeat; v. g. si famulus iustum stipendium non possit aliter obti-

obtinere; vel iniquè inductus sit, ad seruiendum iniquo pretio. *vid. Lay. l. c & Tol. l. 5. c. 15.*

DVBIVM II.

Quid sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

Variæ ea de re sunt sententiæ. *Nauar.* nimis scrupulosè statuit medium regalem; alij nimis laxe 100 aureos: moderatiùs *Tol. Med. Less. &c.* duos regales; etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metienda est, non tantùm ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ cui infertur, si nimirum ei graue damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana grauiter lædatur. quomodo respectu valde diuitis, imò etiam Regis, vnus vel alter aureus notabile quid videtur; respectu verò mediocriter diuitum, quatuor circiter regales, siue medius imperialis; respectu mechanicorum duo, respectu pauperis, vnus. *Ita nunc plerique* cum *Bon.* Vnde resolues.

I. Graue peccatum est auferre rem paruam domino valde proficuam, v.g. sartori acum, quam vnicam habet, nec habere aliam potest, quâ se alat. *Less. l. 2. c. 12. d. 8.*

II. Graue item est (etsi non in specie furti) si fur sciat ex iactura rei paruæ domino secuturam valde magnam molestiam, v.g. quia valdè ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest: nisi tamen res sit nullius prorsus momenti. *v. Bon. d. 2. q. 8. p. 1.*

III. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ vltrò proueniunt, & sunt valdè expositæ, v.g. fructus ad viam publicam. *v. Less. l. c.*

IV. Plus item, si quis à diuersis, vel ab vno interpolatim, parua & plura furetur. *v. Less. l. c. n. 46.*

DVBIVM III.

Quàm grauiter peccet, qui multa minuta furta committit?

Resp. Hìc quoque quantitas læsionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati. *vid. Less. l. c. Sanch. l. 7. ca. 21.* Vnde resolues.

I. Si quis ex occasione tantùm furatur, siue vni, siue pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo grauiter nocere, singulis furtis non peccat grauiter, neque ea simul sumpta vnum mortale constituunt: postquam tamen ad quantitatem notabilem peruenit, eam detinendo mortaliter peccare potest. *Less. d. 7. Sanch l. 7. c. 21. Bon. q. 8. p. 2.* Verùm & hoc mortale euitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulò post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit. *Gran. Dian. p. 3. t. 6. R. 25.*

II. Si autem per plura parua furta vni vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi graue damnum, peccat grauiter eâ intentione: ac licet executio singulorum sit tantùm venialis ex se, vt tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis. *Less. l. 2. ca. 12. d. 7. Sanch. l. c.* quia nocent grauiter Reipub. & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ: v. g. si sartor particulas panni à diuersis surripiat, si mercatores vtantur breuioribus vlnis, &c. Interim hi excusantur subinde à graui peccato, 1. ex eo quod dictum est casu primo. 2. Si id faciant, vt se seruent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non inuenirent emptores. *Rosella V. emptio.* 3. si alias non habeant vnde se vel suos alant.

III. Si plures simul, vel successiue, plura furta parua alicui faciant, quæ simul sumpta grauiter illi noceant, tunc si alter de altero non sciat,

nullus

nullus peccat grauiter, v. g. si viatores ex vinea vnam alterámve vuam rapiant & comedant: etsi hoc licere dicat *Couar. Valerus & Ripa* contra *Dianam p.3.t.6 R.20.* si autem singuli conspirent, singuli grauiter peccant. Si denique de se mutuo sciant, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortale, vt docet *Less. Tann. &c.* contra *Suar. Vas. v. Bon. l. c.*

DVBIVM IV.

Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum?

Resp. Licèt verè furtum sit, si vxor, liberi, amici, serui, patrifamilias inuito quid auferant, plerumque tamen maior quantitas requiritur, vt sit mortale, cùm plerumque hic dominus, aut non rationabiliter inuitus, aut saltem minùs inuitus sit, vt ab his, quàm ab aliis auferatur. Vel etsi valde inuitus sit, sæpè tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quàm modi accipiendi clam, aut ratione finis, ob quem accipitur, v.g. ad ludendum, potandum, &c. *v. Caiet. V. Furtum. Less. t.11. num.76.* Vnde resolues.

I. Vxor grauiter peccat, si notabilem summam accipiat inuito marito, etiam ex dote, vel bonis communibus; quia licèt media pars ad eam spectet, maritus tamen habet vsumfructum illius partis, ideoque tenetur ad restitutionem. *Trul. l.7. c.6. d. 8. nu.7. &c.*

II. Similiter peccat grauiter maritus contra iustitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile vxori surripiat absque eius consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus, vel aliis propriis, si quidem libera eorum administratio ipsimet vxori competat; quia par est ratio mariti & vxoris, quoad bona propria. *v. Villalob. to.2. t.13 Trul. l.6. c.1. d.9.*

III. Vxor potest dare eleemosynam & munera, secundùm consuetudinem aliarum mulierum istius

loci & conditionis, etiamsi maritus eleemosynas omnes illi prohibeat: quia consuetudo hoc ius ei tribuit, quo maritus eam priuare non potest. *Ibid. n. 13. Dian. p. 1 t. 3. R. 23.* & *p 5. t. 8. R. 34.* vbi cum *Molin.* & 10 *alijs* docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partem annui census, vel lucri; eò quod hoc pertineat ad decentiam status, & maritus irrationabiliter sit inuitus. Hinc etiam potest cum Abigail moderatas eleemosynas dare, vt mariti conuersionem impetret, vel ne Deus illum puniat. *Vasq. Bon. Regin. & aly* 10. contra *Côn. & c. v. Dia. p. 2. t. 16 R. 23. & p. 5. t. 8. R. 34.*

III. Vxor potest bona expendere, marito absente vel fatuo: quia tunc ad illam spectat administratio domûs. Item quæ acquirit suâ industriâ; item paraphernalia, hoc est, bona, quæ præter dotem marito allatam, sibi reseruauit. *Trul. l. c. & ceteri communiter.*

IV. Non peccat vxor, subducendo aliqua, vel compensationis causâ, si vir sit prodigus; quia is tunc facit vxori iniuriam, partem ipsius profundendo: vel pro victu, vestibus, cæterisque sibi vel familiæ necessariis, quæ mariti sæpè non intelligunt, & frustra ab illis peterentur. *Bon. Trul. l. c.*

V. Vxor, si eius pater, mater, vel proles ex alio matrimonio sit pauper, ita vt miserè secundum statum suum viuat, & maritus eis nolit succurrere, potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus, (dummodò post mortem viri omnia computet in sua parte) eis subuenire, quia iure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id consentire. *Nauar. Palaus. Less. l. 2. c. 12. d. 14. Dia. p. 5 t. 8. R. 34.* vbi illam potestatem extendit ad fratres & sorores, quod etiam *Less. l. c.* & *Trul. l. 6. c. 1. d. 9.* iudicant probabile.

VI. Filius peccat grauiter, inuitis parentibus notabilem summam accipiens, qualis non semper est, secundùm *Less. c. 12.* si filius patri prædiuiti duos vel tres, imò secundùm *Sanch.* quinque vel sex aureos furetur; eò quòd parens sit minus inuitus, & filius sit aliquid patris. Vnde non tenebitur ad restitutionem,

nisi

nisi fortè cohæredibus grauiter noceat.

VII. Si filius notabilem summam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatem parentum, ex pecunia sibi suppeditata ad vsus honestos, putat *Less. ca.12.dub.13.* eum peccare mortaliter; etsi excuset à restitutione, si pater rogatus facilè condonaturus putetur.

VIII. Si filius, v.g. mercatoris, vel cauponis administret bona parentis, potest à patre exigere salarium, quantum dare deberet extraneo; & si id impetrare non possit, vel exigere non ausit, potest clam accipere. Ita probabiliter *Laym.l.3.s.5.t.4.c.8. Dian.p.4.t.4. R:66.*

IX. Etsi famuli in esculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut diuendunt, grauiter peccent; quæ tamen ipsi domi consumunt, in ijs faciliùs, (vti & Religiosi) excusantur; cùm in his dominus, aut Prælatus sæpè tantùm sit inuitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen timeri posset, si extraordinariora acciperentur. *Laym. Escob. & Less.l.2.ca.12.d.8.num.48.* Vbi docet quod furta minima famulorum ex comestibilibus, quæ claudi non solent, non coalescant, si non ad vendendum, sed comedendum tantùm accipiantur.

X. Cùm à graui peccato furtum domesticum non potest excusari, tunc vxor tenetur restituere ex paraphernis, filius ex castrensibus, vel quasi, vel si ea non habet, post mortem patris afferre in diuisionem hæreditatis, (si quantitas rei ablata sit valde magna, nec pater restitutionem tacitè vel expresse dimiserit,) Famuli verò, si sine magnâ difficultate restituere non possint, iubeantur compensare officiis, & obsequiis extraordinariis, quantum possunt. *Laym.lib.3.tract.3. part.1.cap.1.*

CAPVT II.

De Restitutione.

DVBIVM I.

Quid sit Restitutio, & qui teneantur ad eam?

RESp. I. Restitutio est actus iustitiæ ad salutem necessarius, necessitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per iniuriam, ita vt radix restitutionis non sit quæuis læsio proximi; v.g. contra charitatem, &c. in quibus non habet ius quod violetur, sed ea tantùm, quæ est contra iustitiam, in qua propriè iniuria infertur, hoc est, læditur aliquod ius proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnum patitur. Quod variis modis fieri potest, v.g. furando, defraudando, destruendo, rem alterius negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, conuitiando, & similibus.

Resp. II. Ex data responsione patet, teneri ad restitutionem eos, qui intulerunt iniuriam damnosam. Hæc autem est duplex, scilicet materialis, vt v.g. cùm quis rem alienam destruit, accipit bonâ fide, vel retinet, id est probabiliter iudicans id sibi licere, vel esse suam: & formalis, quâ quis rem alienam destruit, accipit, vel retinet malâ fide, id est, cùm sciat, vel scire possit, ac debeat, id sibi non licere, & rem non esse suam. *v. Laym. l. 3. t. 2. ca. 1. Less. lib. 2. ca. 7. dub. 6. Bon. d. 3. q. 1. p. 6.* Vnde resolues.

1. Qui iniuriam intulit, ex qua alteri nullum est damnum secutum, vt, si adulterium commisit, sine damnificatione alterius, non tenetur in conscientia ad restitutionem; cùm hæc sit reparatio damni: potest tamen à iudice cogi ad satisfaciendum pro iniuriâ.

II. Quis-

II. Quisquis intulit iniuriam damnosam, etiam materialem tantùm, tenetur restituere; sed nonnisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus est ditior.

III. Qui intulit iniuriam formalem, siue rem adhuc habeat, siue non, tenetur restituere, & quidem tantum, quantum est damnum secutum. An verò sufficiat culpa venialis, controuertunt Authores, & sententia vtraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; saltem quando non commodè potest restituere. *vid. Authores citt.* & *Lay.lib.3.tr.2.Less.l.2.ca.7.du.6.n.27. C.Lugo.di.8.sess.5.num.56.*

DVBIVM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem?

Resp. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo sunt causa influens, & efficax damni secuti, ac qui ex officio, & obligatione iustitiæ obligati cauere damnum, non cauerunt. Ita communiter Doctores. Vnde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos sequentibus verbis:

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

patet ex sequentibus Casibus.

I. Tenetur ad restitutionem mandans, siue expressè mandet, siue tacitè, dicto nimirum, vel facto, ex quo v.g. famulus colligat, hero gratum fore, si faciat; non autem tenetur, qui ratum tantùm habet opus suo nomine factum; vti nec mandans, si ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innotescat: quia tunc non est vera causa. *Mol.Less.l.2. ca.13.dub.3. Fill.t.32.num.54.*

II. Tenetur item consulens, aut precibus ac promissionibus ad damnificationem inducens. Quòd si tamen ante executionem consilium suum retractet,

& quantum potest contrarium suadeat, etsi non persuadeat, probabile est excusari à restitutione; maximè si eum, cui damnum paratur, moneat vt caueat. *vid. Bonac. & Tann. 2. 2. d. 4. q. 6. dub. 14. Sa V. Consilium,* & *Dian. tr. 2. misc. resol. 18. & t. 5. resol. 83.*

III. Tenetur item, qui suo consensu, calculo, vel suffragio, est causa efficax damni. *Less. d. 3 n. 23. Fill. t. 32. c. 3.*

IV. Item palpo, vt qui laude, adulatione, vel exprobratione ignauiæ, aliterve alium ad damnum inferendum excitat, animat. *Less. Fill: l. c.*

V. Item qui inferenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furta aut instrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fouet, &c. *Ibid.* Hi enim omnes, vti & is cui res furtiuæ traditæ sunt in custodiam, tenentur (non manifestato fure) restituere domino. Et sic peccare eos, qui à sartoribus emunt fragmenta panni, seu vestium, docet *Villalo:* apud *Dian. p. 4. t. 4. R. 176.* licèt *ibid. Sanch.* excuset eos, qui ista emunt à sartoribus magistris, eò quòd his plerumque detrahatur plus à iusta mercede, quàm mereantur ista fragmenta, ideoque licitè ea retineant. Neque hic à peccato excusari caupones, qui à filiisfamilias acceptant pecunias, aliásve res parentibus surreptas, notat *Laym. l. 3. t. 2. c. 5. Bon. &c.* Qui verò post delictum ipsum reum iuuat ad fugiendum (non concurrendo ad delictum) non tenetur restituere; modò non det illi spem refugij imposterum. Tum quia non est causa damni; tum quia reo licet fugere, vt infrà dicetur, *l. 4. d. 7.*

VI. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans; vt agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens literas, &c. in bello iniquo tormenta aduehens, &c. Excusantur tamē (modo actio per se non sit mala) qui ea non sponte, sed iusto metu coacti faciunt; vt v.g. cùm rustici furto à solis militibus facto, coguntur eorum prædas auehere, vel pecora abigere. *Less. dub. 5. n. 19.*

VII. I-

VII. Item tenentur causæ, quæ priuatiuè ad damnum alterius concurrunt; nimirū mutus, siue non clamans, cùm potest; aut non obstans, non manifestans; sed tunc tantùm, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex iustitia damnum cauere. *S Thom. 2. 2. q. 62. a. 7.* Sic Princeps, Magistratus, belli Dux, tenentur ad restitutionem damnorum, quæ à feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiam dantur. Item Consiliarij, Canonici, tacentes, absentantes se, non impedientes iniquam constitutionem, vel electionem. Item tutores, administratores bonorum, &c. non impedientes damna pupillis, Minoribus, Ecclesiis prouenientia. Item custodes montium, vinearum, syluarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant. *Molin. d. 116. Fill. t. 32. ca. 3. q. 12.* v. suprà *l. 3. t. 3. ca. 1.* Item Principes & domini Territoriorum si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cùm possint, non impediant, tenentur mercatoribus & ceteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiunt, compensare. *Dian. p. 8 t. 7. R. 38.*

VIII. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni; vt v.g. si fur, homicida, non fuerit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihilominus absolutè erat facturus. Item, si v.g. in Capitulo alij ante te dederint suffragium, ita vt videas te nihil impetraturum, etsi neges: tunc enim non teneris restituere; licèt pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c. *Bon. l. c.*

IX. Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum, eorum mandatum, consilium, efficaciter influxisse: quia in dubio melior est conditio possidentis: præsertim circa materiam iustitiæ. *Less. c. 12. d. 4. Bon. q. 2. p. 4. Dian. t. 5. m. 156. R. 84. Tan. 2. 2. d. 4. q. 6. d. 14.*

X. Nec

X. Nec tenentur, si efficaciter tantùm concurrant ad circumstantias, & modum actûs damnosi; v.g. si quis tantùm impellat alium, vt citiùs, vel animosiùs, hoc vel illo loco, vel modo noceat. *v. Laym. l. 2. s. 5. t. 2. ca. 5.*

XI. Nec tenetur, qui deliberatè volenti inferre magnum damnum, suadet, vt minus eidem inferat: quia tunc vtiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet impedire damnum vnius, cum iniuria alterius.

XII. Non tenetur item (contra *Nauar. Ang. &c.*) Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, vt Parochus, &c. si ex negligentia, vel ignorantia, pœnitentem non moneat, aut obliget ad restitutionem: quia etsi ex officio teneatur bene instruere pœnitentem, ideoque peccet grauiter omittendo, quando est necessarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex iustitia debeat eius damnum cauere, aut procurare, vt hoc ei compensetur. Secus tamen dicendum videtur, si positiuè restitutionem impediat ex malitia, imò etiam ex ignorantia crassa, vel culpa lata: quia tunc consilio suo, est causa efficax damni. *v. Less. & Bon. d. 1. q. 2. p. 11. Laym. l. 3. t. 4. c. 7.* & infra *l. 6. t. c. 2. dub. 5.*

DVBIVM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine?

Resp. Cùm plures damnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel coniunctim, atque alij aliis plus minúsve in damnum influere, hinc ex tali ordine & mensura influxûs, ordo & mensura restitutionis desumenda est. *Ita commun. Doct.* Vnde resolues.

I. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus [tenen]tur restituere, quàm quod quisque per se damni

mni intulit. *Laym.lib.3.tr.2.cap.6.*

II. Si plures cum consensu, & inuicem iuuantes, id fecerunt, singuli in solidum tenentur restituere totum damnum: quia singuli sunt causa totius damni, cùm vnus iuuet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Vnde si vnus eorum restitutionem fecit, potest à reliquis, nimirum à principali totum, aut si is nolit, à reliquis, pro ratâ singulorum, repetere. *Bonac.de rest.d.1.q.2.p.11.* ex *Vasq.Mol.Fill.&c.*

III. Quòd si actio damnificans fuit lucratiua, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc existat, aut is eam malâ fide absumpsit, tenetur is primo loco restituere ipsam, vel æquiualens; & si ille non faciat, reliqui. *Less.l.2.c.13.*

IV. Si actio damnificans non fuit lucratiua, vt quia res periit, & destructa est, vt fit, v.g. in combustione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primò tenetur restituere qui mandauit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius; vt in bello Princeps, & Dux; & si is non sit facturus, vt quia non vult, vel quia non potest, tenentur reliqui, v.g. cæteri milites. Quod etsi de militibus speculatiuè verum sit, practicè tamen ij excusantur per accidens: tum quia non possunt totum restituere: tum quia dominorum voluntas non est, nec exspectatio, vt plus restituant, quàm partem suam; ideoque si hanc possunt, ad id tenentur; vti & si quid adhuc reliquum habent ex iniquo. *Lay.l.3.tr.2.c.6.nu.5.* ex *Caiet.Mol.&c.* Imò *Bonac.de rest.d.1.q.2.p.10.num.13.ex Nauar.ca.17.Vasq. & Less.d.4.nu.37.* dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati à toto exercitu, sed tantùm pro suâ parte. v.suprà *t.4.c.1.d.5.art.3.*

V. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificãti; etiam minùs principales liberantur; non autem vice versâ: quia ruente principali, ruit accessorium; non contrà. *v.Lay.l.suprà cit.*

DVBIVM IV.

An teneatur restituere, qui alium impediuit à consecutione alicuius boni?

Resp. Attendendum, an lædatur ius alicuius, quod à naturâ, lege, vel aliter habeat; & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit; num verò aliter. Inde enim apud *Laym. l.c.* & *Bon. q. 2. p. 12.* resoluuntur sequentes Casus.

I. Qui alterum impediuit à consecutione rei debitæ ex iustitia, tenetur ad restitutionem. *Less. c. 12. dub. 18. Fill. t. 32. c. 3. q. 11. n. 72.*

II. Si res non erat debita ex iustitia, sed conferenda ex libera voluntate, tunc qui sine vi, fraude, & calumniâ collatorem inducit, vt v.g. officium, vel legatum, beneficium Ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat, cui apud se constituerat, aut qui petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minùs digno; etsi sæpè is possit grauiter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat, non tamen tenetur ad restitutionem. *Azor 3. p. l. 4. cap. 9. Vasq. Sa. Bonac. p. 12.*

III. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam, collatorem induceret, ne ei daret, aut eum à petitione (cùm quiuis habeat ius petendi) aut à consecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret, (cùm etiam quiuis ius habeat ne iniquè impediatur) is teneretur ad compensationem damni, arbitrio viri prudentis, iuxta certitudinem vel probabilitatem, quâ alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur: dummodò tamen eo sit dignus; nam si indignus est, non tenetur ad restitutionem, nisi famæ, si eam fortè læserit. *Less. l. 2. c. 12. d. 18. Molin. tom. 1. d. 135. Sa. V. Restitutio, num. 21. v. Bonac. l. c.*

DVBIVM V.

Cui, vel quibus restituendum?

Resp. Attendendum ad naturam iustitiæ, & quis damnum patiatur, quídve ratio & leges ferant communiter. *vid. Less & Laym. hic, ca.9.* Vnde resolues.

I. Quando bona restituenda, siue debita quæcunque, sunt incerta, hoc est, cùm cui debeantur ignoras, aut adire non potes, aut illis restituere, tunc si ea habeas sine delicto, vt si inuenisti, vel à mercatore v.g. per errorem accepisti duas vlnas panni pro vnâ, & iam is discessit, nec scis quò abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi; post quam si spes non sit sciendi dominum, probabile est quod non tenearis ea dare pauperibus, (licèt ita plerique cum *D. Thoma* sentiant, & sit magis pium, ac practicè suadendum) sed possis tibi retinere, vt docet *Petrus Nauar.* quem sequitur *Laym. hic. & Less. l. 2. c. 14. dub. 7. num. 48.* idque *Diana p. 2. t 3. m. R. 5.* dicit esse tutum in praxi. Si verò ea habeas ex delicto, vt furto, vsurâ, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo quo potest, vt saltem, cùm corpori domini non prosit, prosit eius animæ, dum in pauperes expenditur. *Ita communiter Doctores,* vt v. apud *Laym. hic.*

II. Qui multis minutis furtis, v.g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis ciuibus, eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis ciuibus, (minoris deinceps vendendo, aut maiore mensurâ, donec veniatur ad æqualitatem) dicit *Mol.* At *Vasq.* & *Escob.* dicunt esse probabile, quòd possit dare pauperibus, præsertim ciuitatis eiusdem.

III. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori iusto, à quo accepta sunt, vel cui damnum illatum; etsi is non sit immediatus dominus.

Vnde

Vnde quod acceptum eſt à depoſitario, commodatario, conductore, cuſtode, adminiſtratore, debet, non domino, ſed ipſis reſtitui: quia alioqui ipſis fieret iniuria, ſi iure poſſeſſionis, detentionis, cuſtodiæ, aut vtilitatis ſpoliarentur; & damnum atque lucrum ceſſans compenſari deberet.

IV. Excipitur tamen hinc 1. Si eorum nihil intereſſet, vt ſi ſine illorum damno, infamiâ, domino reſtitueretur. 2. Si probabiliter ipſi putarentur rem abſumpturi, vel ablaturi cum iniuria domini: quo modo bona Eccleſiæ non Prælato diſſipatori, ſed potiùs Capitulo reſtituenda ſunt. Item accepta à filiofamilias, pupillo, furioſo, vxore, religioſo, ſi ſint ex ijs bonis, quorum adminiſtratio ipſis non competit, plerumque reſtituenda ſunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam ſi bona alicuius publicata, & fiſco addicta ſint: tunc enim depoſitum, & ſimilia debita fiſco debent reddi.

V. Cùm quis ignorato domino cui reſtituendum erat, non præmiſsâ aliquâ diligentiâ, pauperibus diſtribuit, non ſatisfecit domino poſtea comparenti: ſecùs ſi diligentia ſit præmiſſa. vt *vid. Leſſ. l. 2. ca. 14. dub. 3.*

VI. Cùm dominus quidem ſcitur, ſed ei mitti non poteſt ſine ſumptu, tunc ſi res malè accepta eſt, tenetur reſtituens aliquas expenſas ex ſe facere; ſi autem benè accepit, non niſi expenſis domini. Quando nullo modo poteſt mitti, expectandum eſt ad tempus, & ſi adhuc non ſit ſpes, reputatur debitum incertum *Tol. l. 5. c. 23.*

VII. Cùm quis accepit rem alienam à poſſeſſore bonæ fidei, putante rem eſſe ſuam cùm non ſit, tum ſi quidem interuenerit aliquod iuſtum pactum, vt depoſiti, commodati, pignoris, &c. illi reſtituendum eſt, & non domino. Qui tamen ex charitate monendus erit, ſi id ei profuturum putetur, ſine alterius grauiore incommodo, infamia, &c. *Vaſq. Azor p. 3. lib. 4. c. 2. q. 1.* Si autem aliter accepta eſt, tunc vero ſuo

domino

domino restitui debet, si eum nouisti, & absque incommodo fieri possit.

VIII. Quando à fure, vel alio venditore quis emit, siue malâ, siue bonâ fide rem furtiuam, tenetur restituere domino, non furi. *Ita communiter Mol. Regin. to. 1. l. 10. c. 5. nu. 40. Toletus* tamen *l. 5. ca. 17. Sylu. Ant. Mald in 2. 2. t. 4. c. 5. du. 2.* probabiliter sentiunt; posse reddi furi, vt ab eo pretium suum recuperet: quia non constituit rem peiore loco, quàm ante fuerat; & consequenter ipse non infert domino damnum. Quod *Nauar. Trul. l. 7. c. 11. d. 4.* admittunt cum hac limitatione; si mox, & non post longum tempus contractum rescindat: vel si certò sciat furem redditurum rem domino; vel si dominus rei sit mortuus, aut absit, ita vt conueniri non possit. Quòd si autem pretium suum recuperare non possit à venditore, tenetur reddere domino, & sibi damnum ascribere. Quòd si porrò sciens rem esse furtiuam, emat eo fine, vt inuento vero domino restituat, tunc si emit paruo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cùm vtiliter eius negotium gesserit: secus autem, si pretium esset ferè æquale rei; tunc enim sufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantum, quantum videtur meritus rem domini vtiliter redimendo. *v. Less. l. c. c. 14. dub. 3. Diana p. 2. t. 3. Res. 5.*

IX. Si bona fide rem alienam, v.g. equum emisti ab altero, v.g. Petro, & vendidisti tertio v.g. Paulo, & postea cognoscatur esse Ioannis, eoque repetente à Paulo, Paulus repetat pretium à te, existimat quidem probabile *Nauar. & Dian. p. 1 t. 8. R. 68.* non teneri te Paulo id reddere, (si in nullo factus sis ditior) sed sufficere, si tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verùm *Sotus, Salon, Less. Sayr. Bonac. de rest. q. 4. p. 2.* rectius docent, teneri te, exigente Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere: tum quia vendidisti rem vitiosam, tum quia teneris de euictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotij. Quòd si tamen Paulus

cùm possit, tibi non restituat equum, sed Ioanni, & hoc ipso impediat, quò minùs pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptum restituere. *Bonac. Less. &c. vid. Trull. ca. 11. d. 3.*

Quæres. Cui restituendi, siue dandi sint thesauri, & alia inuenta, quæ habentur pro derelictis?

Resp. Quando nullius domini sunt, iure naturali & gentium fiunt primò occupantis. Potest tamen per consuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod seruandum est. De quo *v. Less. l. 2. c. 5. d.* 10. *Lay. l. 3. t. 1. c. 5.*

Quæres II. An, & cui restituenda, quæ capiuntur venatione iustè prohibita?

Resp. Id æstimandum partim ex iure naturæ, partim ex consuetudine & legibus, ac iuribus particularibus, vt *v. apud Laym. l. c. l. 3. t. 1. ca. 5. nu. 14. & Less. c.* 8. *d.* 9. *& Sa V. Venatio.* Ex quibus resoluitur hic Casus.

Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus fructibusque infert.

DVBIVM VI.

De rebus quæ debent restitui.

ARTICVLVS I.

Quid debeat restitui ab inferente iniuriam materialem tantùm, siue à possessore bonæ fidei?

Resp. Qui bonâ fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea meliùs cognoscit, tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus restituere, quod ex ea se ipsi superest, vnà cum eius fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior; præterquam si dominium

minium sibi comparauit per legitimam præscriptionem. *Ita communiter Doctores. Molin. Sanch. Less. l. 2. ca. 6. Bonac. d.1. q 1. p. 1. Laym. l.3. t.2. ca.3.* Vnde resolues.

I. Si vestem v.g. bonâ fide donatam à fure aut alio, portasti, & ferè attriuisti, ac postea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & insuper persoluere quantum attrita est; si aliàs vestem æqualis valoris attriuisses: si autem eam amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris. *Bonac. l c. Laym. num 1. v. Trul. lib. 7. ca. 11. d. 1.* Si autem res, quam à fure bonâ fide accepisti (siue donatione, siue emptione) sit vsu consumptibilis, eamque cum tuis miscuisti, ita vt discerni nequeat, etsi deinde deprehendas furtiuam fuisse, non teneris restituere. *Nauar. Sylu. Sayr. Less. Bonac. d. 1. q. 3. p. 1.* quia per istam commixtionem bona fide factam, est in te translatum dominium, vt colligitur ex *L. Si alieni nummi. ff. de solut.* Neque est ratio, cur hæc potius, quàm illa pars censeatur aliena, atque adeò perijt obligatio realis, & tantum manet personalis in venditore. *vid. Dian. p. 4. t. 4. R. 66. Trul. l. 7. ca. 11. d. 3. Less. l. 2. ca. 20. d. 18.* vbi addit esse valde probabile, iurique naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablatæ & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat ius in re, vt ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios; imò possit ex eo occultè accipere.

II. Milites bonâ fide militantes, intellectâ postea belli iniustitiâ id tantùm restituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores. *Bon. l. c.*

III. Qui bonâ fide per inculpatam ignorantiam celebrauit contractum, quem postea vsurarium esse cognoscit, non plus tenetur, quàm factus est ditior. *v. Laym. l.3. t.1. c.3.*

IV. Possessorem bonæ fidei, si adhibita diligentia

inclinet in eam partem, quòd res non sit sua, teneri aliquid restituere iuxta inclinationem, docet *Con. d. 34. dub. 10. num. 93.* At *Palaus tom. 1. d. 3. p. 2. num. vlt.* putat ad nihil teneri: quia possessio contrariis rationibus non conuincentibus præponderat. Idem docet *Vasq.* apud *Escob. t. 3. c. 3. n. 154. Dian. p. 4. t. 3. R. 24. & 26.* Si neglexit inuestigare veritatem, & deinde sciri non potest, dicit *Palaus l. c.* ad nihil teneri.

V. Si bonâ fide rem vendidisti dono tibi datam, teneris restituere pretium; quia factus es locupletior: & satis debet esse tibi, non habere minus, quàm antè. Quòd si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur. *Ibid. & Vasq. ca. 9. §. 2. Mol. Less. l. 2. c. 14. d. 1.*

VI. Si bonâ fide rem ipse emisti, & vendidisti absque lucro, nihil teneris restituere; sed solus is, apud quem res est. *Mol. l. c. Less. l. 2. c. 14. d. 1.* contra *Vasq. &c.*

VII. Si rem alienam bonâ fide donasti, non donaturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris, quia non es factus ditior: secùs si aliam donaturus fuisses, (quia tunc parcendo tuæ factus es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem. *Bon. Trul. l. 7. c. 11. d. 1.*

VIII. Si alienâ re lucratus es tanquam instrumento; v.g. frumentum alienum aliò deportatum vendidisti; vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ; tales enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantùm concurrit vt instrumentum operantis. *Laym. loc. cit. num. 3.* ex *S. Thom. &c.*

IX. Fructus omnes rei, siue ij sint merè naturales, hoc est, qui vix vllo hominum labore egent, vt foetus animalium, arborum, herbæ, & gramina; siue sint simul industriales, siue mixti, hoc est, ad quos æquè, aut magis hominum labor cum natura concurrit, vt v.g. segetes, & quæ serendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quò etiam referuntur pretia locatio-

nis

nis domorum, iumentorum, &c. qui fructus ciuiles appellantur; hi inquam fructus rei, si percepti, & extantes sint, domino restitui debent; deductis tamen expensis propriis, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino restitui, licèt is rem, si penes se habuisset, non fuisset locaturus. *v. Laym l.c.* Si tamen fructus isti reales bonâ fide possessi fuerint tempore à lege præscripto ad vsu capiendum illos, (quod, si adsit titulus, est biennium inter præsentes, inter absentes quadriennium, si autem non adsit titulus, anni 30, cum bona fide) non sunt restituendi; quia vsu capio transfert dominium. *Salon, Trul. l. 7. c. 1. d. 3.*

X. Si à fure accepisti (siue bonâ, siue malâ fide) rem vsu consumptibilem, v.g. vinum, oleum, triticum, &c. cum propriis ipsius furis rebus permixtum, ita vt discerni non possit; non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens: quia fur per commixtionem istius rei cum propria, acquisiuit eius dominium, atque adeò illud tanquam verus eius dominus potuit transferre. *Nauar. Sanch. Less. Bon. Trul. l. 7. c. 11 d. 3. v. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 10.*

ARTICVLVS II.

Quid debeat restitui ab inferente iniuriam formalem, seu malæ fidei damnificatore seu possessore?

Resp. Id iuxta supradicta æstimandum à quantitate tum iuris, quod alter habet, tum damni, quod iniustè infertur; cui æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente & consensu rationabiliter præsumatur. *Vnde resolues.*

I. Si damnificatus habeat ius in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est in solidum: si autem tantùm habeat ius ad rem, restitutio facienda est pro quantitate iuris, consideratis circumstantiis: quia non debetur solidus valor rei, quæ expectabatur,

cùm tantùm sit in spe, & multis modis possit impediri.

II. Qui in loco publico suæ ciuitatis, contra iustam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati grauiter nocuerit, v.g. stirpes incidendo, arbores ædificiis idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reipub. non esse, suis membris vsum publicorum locorum rigidiùs prohibere, quàm sub mulcta soluenda, casu quo deprehendantur.

III. Grauiùs tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicuius priuati: etsi etiam hic præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpe non intendit vt fiat restitutio, sed vt deprehensus pœnam luat.

IV. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel aliàs prohibitis, (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet *Dian.* ex *Less. Dicast. &c. p.9.t.9.R.19.* contra *Bon. &c.*

V. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alij quidam negant, eò quòd consuetudo interpretetur, non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quàm vt deprehensi mulctentur. *vid. Nauar. ca.23. Sa V. Gabella. Bon. q.9. p.1. num 5.* ex *Nauar. Fill. t.28. nu.114. Less. Mol. d.9. Diana, tr. de leg. Ref.19. Laym. l.3. t.3. p.1. ca.3. num. 4. & 5. vid.* etiam *Dian. p.1. t.11. R.38. & p.2. t.17. R.28.* vbi ex *Caietan. Med. Sot. &c.* docet, non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudauit gabellas, seu vectigalia imposita rebus ijs, quæ emuntur non ad negotiationem, sed ad vsus proprios, vel familiæ necessaria, v.g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

VI. Cæterum ordinariè iniustus, seu malæ fidei da-

damnificator aut possessor, tenetur non tantùm restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industriâ) sed etiam sarcire damnum emergens, & lucrum cessans: cùm verè sit iniusta causa talium damnorum. Vnde si dominus re suâ retentâ, per culturam vel negotiationem percepturus fuisset ex agro suo, aut pecuniâ centum florenos, & alter parum vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamuis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur. *Lay. lib.3.tr.2.ca.4. num.7.*

VII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, crescat, aut pretium eius augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstari debet. *vid. Laym. hîc L.3. t.2.ca.4.*

VIII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, pereat aut deterior fiat, idque casu vel iustâ hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum æquè perituram fuisse; non tenetur alter restituere: quia nihil noui detrimenti domino apud furem v.g. accidit, quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud dominum, vel saltem nonnisi per iniuriam, tunc iniustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licèt sine suâ culpâ res perierit. *Laym.t.2.c.4.n.2.*

IX. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpâ, aut quia is absumpsit, alteri donauit, destruxit, &c. tunc etiamsi domino relicta fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, vt est communis apud *Laym. l.c. Less. &c.*

X. Qui fingens se pauperem, vel alium quàm est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parua fuit, qualis ostiatim mendicantibus dari solet: secùs si fuit magna; tunc enim quia subintelligitur conditio hæc, (si pauper es) tenetur restituere secundùm *Mol.* danti; secundùm *Palaum* vel danti, vel aliis pauperibus. *v. Escob.t.3.E.2.c.6.n.109.*

XI. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ cùm ea nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cùm iure eam consumpserit; nec ratione contractus, cùm hic non obliget, nisi re pereunte tuâ culpâ. *Less. Hurt. Tur. Dian p. 5 18. R. 10.* Imò probabiliter ne quidem id, quod ante illam necessitatem eras furatus, & in ea consumpsisti; quia furtum tibi non ademit ius, quod ad rem tali casu habebas, *Côn. Pala. Hurta. Dia. l. c. R. 8.* contra *Less. & Vasq.* sicut neque si in ipsa necessitate accepisses & consumpsisses, *Dia. l. c. R. 9.* ex *Azor & 6. alys* contra *Less.*

ARTICVLVS III.

An, & quid debeat restitui pro iniuriâ illatâ corpori, v. g. per mutilationem, occisionem, &c?

Resp. Iniustus occisor, mutilator, in conscientia tenetur tantùm restituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere, &c. directè ab eo causata sunt, iuxta prudentis arbitrium: præcisè autem pro vita, membro, vel cicatrice, nihil tenetur restituere secundùm rigorem, cùm sint bona altioris ordinis, quæ pecunia æstimari non possunt. Ita contra *Sotum, Sylu. &c.* probat *Less. l. 2. ca. . d. 23. vid. Laym. l. 3. t. 3.* Vnde resolues.

I. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis & voluntaria, vel licèt fuerit talis, si tamen homicidium vel non præuidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cauendum, non tenetur ad restitutionem: tenetur autem si præuidit, & non cauit. *Bon. d. 2. q. vlt. p. 3. p. 2. ex communi.*

II. Qui occidit Caium putans esse Titium tenetur ad restitutionem: quia actio ista est Caio iniuriosa. *Bon. l. c.*

III. Si

III. Si læsus ante mortem omnia remisit, ad nihil tenetur occisor: quia filiis non fit iniuria in bonis, nisi quatenus læduntur in patre contra eius voluntatem (volenti enim non fit iniuria) ergo sicut per eum ius acquirunt, sic etiam amittunt; etsi non rectè faciat parens, si filij valde egeant. *Less. l. 2. c. 9. d. 26.*

IV. Etsi præcisè pro vita, membro, occisione, non sit obligatio restituendi; per sententiam tamen iudicis cogitur iniurians satisfacere pro iniuria.

V. Consilium est, vt Confessarius pro his iniungat eleemosynas, Missas, pro salute occisi.

VI. Si occisus, vel mutilatus fuerit seruus vel animal, tunc etiam pro vita & membris facienda est restitutio: quia horum vita pretio æstimatur; ac proinde tantum debet restitui, quanti potuisset vendi; & pro mutilatione vel cicatrice, quantò pluris venderetur.

VII. Pro expensis funeris nihil restituitur; quia illæ aliquando faciendæ tamen fuissent. Nisi fortè occasione illatæ necis, v.g. extra patriam, maiores fieri oportuerit.

VIII. Restitui debent impensæ factæ in curationem, & medicamenta vulnerati, vel occisi. *Fill. t. 32. c. 8. num. 208.*

IX. Item lucra, quæ ex mutilatione vel vulneratione cessarunt; non quidem tam in solidum, ac si de facto essent acquisitæ, sed pro maiore aut minore spe, quam læsus habuit illa acquirendi. *v. Trul. l. 7. c. 8. d. 4.*

X. Si homicida à Magistratu plectatur, verius est adhuc teneri ad damna farcienda; cùm morte sua tantùm satisfaciat iustitiæ publicæ, non hæredibus occisi. Qui tamen, cùm plerumque aliud non exigant, videntur esse contenti; ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. *Fill. t. c. n. 214.*

XI. Debet autem restitutio fieri tantùm parentibus interfecti, filiis & vxori: quia hi soli directè læduntur; cùm moraliter censeantur vna persona cùm occiso.

Nisi tamen occideris animo etiam nocendi aliis: nam tunc etiam his restituere teneri dicit *C. Lugo de iust. d. 11. n. 8.* ex *Less. v. Trul. l. c. d. 4.*

XII. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem creditoribus occisi, si quod damnum illis ex ea cæde obuenit: contrarium tamen etiam probabile (saltem secundùm limitationem casûs præcedentis,) est; cùm occisio illa non sit directè causatiua illius damni. *v. Laym. l. c. n. 4.*

XIII. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate: quia damnum illorum per accidens sequitur. *v. Less. l. 2. ca. 9. d. 26. Trul. l. c.*

XIV. Nec tenetur ad damna, quæ v.g. prouenient ex morte alicuius innocentis, qui per errorem putaretur homicidium fecisse, & sic captus plecteretur: quia huius mors non directè causaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore vel malitiâ accusatorum. *v. Bon. d. 2. q. vlt. s. 2. p. 2.*

ARTICVLVS IV.

Quid debeat restitui pro illato stupro?

Resp. Qui virginem per iniuriam deflorauit, tenetur tantùm rependere damnum, quod ei ex tali iniuria est secutum; idque vel matrimonio, vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, vt talem nimirum inueniat, qualem manens virgo inuenisset. *v. Sanch. l. 7. d. 14. Fill. t. 32. cap. 8. num. 209.* Vnde resolues.

I. Præcisè pro sola virginitate non obligat restitutio. Vnde si stuprum mansit clam, aut non impediuit quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur stuprator. *Less. Bon. q. 4. de mat. p. 7.*

II. Item ad nihil tenetur, si deflorauit consentientem, absque vi & fraude, vel promissione matrimonij: quia non est facta iniuria. *Ib. & Trul. d. 2.*

III. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tene-

tenetur restituere, quia adhuc consensit liberè. Nisi forte preces tales fuerint, vt cum vi & coactione æquiparentur; vt si coniunctæ fuerint cum minis, vel metu reuerentiali, v. g. si fuit illius dominus, vel vir magnæ authoritatis. *Trul. c. 9. d. 3.*

IV. Si per promissionem veram, vel fictam matrimonij eam flexit, tunc tenetur ducere eam: quia in omni contractu, vbi alter ex parte sua acceptauit & impleuit, tenetur & alter implere, etiamsi ficte contraxerit: quia tenebatur ex iustitia verè contrahere; cùm alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum est, etiamsi stuprator religionem vouisset. *Less. lib. 2. ca.* 10. *d. 3. &* 4. *Trul. d. 3.*

V. Non tamen tenetur fictus promissor eam ducere, casu quo 1. Is puellam valde notabiliter conditione excederet, vel verbis vsus esset fictionem facilè indicantibus. 2. Si ipsa conscia esset prædicti voti; quia tunc ipsa contraxisset malâ fide. 3. Si ipse putauit esse virginem, cùm tamen non esset. 4. Si ex matrimonio graue damnum, aut scandalum timeretur. 5. Si ipse iam sacris initiatus est, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim his casibus solùm teneretur curare, vt æquè commode nubat, modo antè dicto, dando scilicet dotem, vel aliter. *vid. Sanch.* 1. *de matr. di.* 10. *lib.* 1. *Trul. l. 7. c. 9. d. 3.*

ARTICVLVS V.

Quid debeat restitui pro adulterio?

Resp. Cùm ex adulterio damnificari possint coniux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hæreditatem, &c. patet quod vterque adulterans, natâ eis prole, debeant, cùm id damnum causent, eatenus restituere, quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & causatione maioris mali. *Est communis. v. Lay. l. 3. t. 5. p. 1. c. 14.* Vnde resolues.

I. Quod

I. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quòd proles eius spuria sit: nam & viro suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famam suam prodigeret, quibus damna fortunæ meritò cedunt. Accedit, quòd proles matri non teneatur credere se esse illegitimam. *Fill. t. 32. q. 212.*

II. Debet tamen si potest, aliis industriis damnum compensare, v. g. 1. diligentius administrando rem familiarem. 2. de cultu corporis detrahendo. 3. si habet bona propria, plus legitimis, quàm spurio relinquendo. 4. eum inducendo, vt relicta hæreditate vel eius parte, amplectatur statum Ecclesiasticum vel Religiosum, si idoneus sit, &c. *Trull. l. c. d. 4.*

III. Quod attinet ad ipsum adulterum spurij patrem, etiam ipse sæpè excusatur, vel in toto, vel ex parte; siue quia damnum ab adultera compensatum fuit, vel compensandum creditur; siue quia restitutio non potest fieri sine periculo vitæ, dispendio famæ, turbatione & discordiis familiarum: siue quia non est certus filium esse suum. *v. Less. l. 2. ca. 10. d. 6. Bon. de matr. q. 4. p. 15. Trul. l. 7. c. 8. d. 7.*

ARTICVLVS VI.

Quid debeat restitui pro famâ & bonis spiritualibus, vt inductione ad peccatum, auocatione à Religione?

Resp. I. Iuxta dicta si restitui non possunt bona ablata ex bonis eiusdem ordinis, non est obligatio faciendi ex bonis diuersi ordinis. *Vnde resolues*

I. Pro fama, restituenda est fama: cùm id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, nisi per sententiam à iudice cogaris sic satisfacere. Eadem est ratio de reliquis. Quòd si tamen lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum esset, constat ex suprà dictis quid faciendum sit. Porrò de ... famæ, &c. *v. infrà.*

II. Si

II. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate quoad potest, eum reuocare ad meliorem statum; sed non ex iustitia. *Less. l. 2. c. 8. d. 2. n. 10. Laym. c. 8. n. 1.*

III. Si quis autem induxit fraude, dolo, iniusto metu, &c tenetur ad id ex iustitia: quia quisque habet ius, ne iniustè lædatur in bonis spiritualibus. Vnde si lædatur, debet id spirituale restitui si potest. *Ibid.*

IV. Si quis aliquem (etiam Nouitium) abduxit ab ingressu religionis, tamen sine vi & fraude, etsi grauiter peccârit id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressum ex charitate, non tamen ex iustitia vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum adhuc in eum ius acquisiuit. *v. Laym. l. 3. t. 1. c. 8.*

V. Si quis religiosum ad apostasiam induxerit suasione, aliáve cooperatione, obligatur ex iustitia religioni ad restitutionem, non quidem vt ipse (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur; sed vt suadeat alteri, quoad potest reditum, & compenset monasterio commoda, quæ ex hæreditate, bonis, vel industria alterius exspectabantur.

VI. Si quis veneno, phyltro, alióve modo alicui destruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodem modo quo mutilator aut vulnerans, de quo *suprà* ad restitutionem lucri cessantis, & damni inde secuti in bonis fortunæ.

DVBIVM VII.

De circumstantijs restitutionis.

ARTICVLVS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat restitui?

Resp. Debet quamprimum, & eo modo ac loco restitui, quo ius & interesse damnificati requirit, & com-

commodè ac moraliter fieri poteſt ſine graui incommodo, quod quis pateretur in re ſua propria, vltra debitum. *v. Laym. hîc lib. 3. tr. 2. cap. 10. Fill. t. 32. c. 4. q. 11.* Vnde reſolues.

I. Qui non poteſt commodè reſtituere apertè, faciat clam; & qui non poteſt per ſe, faciat per aliam perſonam interpoſitam, v. g. Confeſſarium.

II. Poſſeſſor malæ fidei v.g. fur, debet ſuis ſumptibus ad eum locum rem deferre, vbi alter habiturus fuiſſet, ſi non fuiſſet ablata, deſtructa, vel iniquè detenta; deductis tamen expenſis, quas alter eam ſeruando, vel deferendo debuiſſet facere. Excipe, niſi transferendo deberet plus impendere, quàm res valet: tunc enim plerumque ex præſumpta mente domini poſſet reſtituere pauperibus, vel in vſus pios. *Bon. q. 6. p. 1.*

III. Bonæ fidei poſſeſſor ſatisfacit, ſi reſtituat in loco, vbi rem poſſidet.

IV. Debita ex contractu, eo loco & tempore ſolui debent, de quo inter partes conuentum fuit expreſsè, vel tacitè. *v. Leſſ. & Bon. l. c.*

V. Si quis poſſit quamprimum reſtituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur vlterius damnum, aut non notabile; non facilè arguendus eſſet grauis peccati is, qui cum propoſito ſatisfaciendi differret, aut paulatim per partes ſolueret. *v. Bonac. de contract. d. 1. q. 6. p. 1.*

VI. Qui ſcit ſe teneri ad reſtitutionem, & cùm poſſit in vita, non vult reſtituere niſi in articulo mortis, vel poſt mortem per hæredes, abſolui non debet, nec poteſt: quia ſemper eſt in actuali peccato, & impœnitens. *Sal. Sayr. Bon. Trul. c. 14. d. 11.*

AR-

ARTICVLVS II.

Quo ordine restitui debeat?

Resp. Certum est, non necessariò ordinem seruari, quando debitor omnibus soluere potest: quando verò tantum non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes Regulæ seruandæ.

I. Si debitor rem alterius apud se habet, quocunque titulo habeat, siue ex furto, siue ex deposito, siue inuentione, &c. debet priùs restitui domino suo, vel eo deficiente, pauperibus. Similiter si res empta ad creditum, pretio non soluto, adhuc extet. *Nau. Sylu. Bon. q. 8. p. 2.* Hoc tamen *Less. c. 15. d. 2.* contra *Bon. &c.* limitat, nisi venditor ab emptore fideiussorem, vel pignus accepit.

II. Si restitutio facienda ratione iniustæ actionis, priùs restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quàm incerta. *Bon. Less. d. 1.* quia illa iure naturæ debentur suis dominis, hæc autem iure solo positiuo pauperibus.

III. Priùs facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quàm vsurarum; cùm in his dominus non fuerit simpliciter inuitus.

IV. Debita ex titulo oneroso priùs soluenda sunt, quàm quæ debentur gratuitò, v. g. ex promissione; quia hæ includunt tacitam conditionem, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti soluenda sunt ante omnia legata, etiam pia. *Nauar. Sylu. Bonac. q. 8. p. 2.*

V. In reliquis debitis seruandum est ius particulare loci, si tale sit, & non repugnet iuri naturæ. Si nullum sit, sequendum est ius commune, secundùm quod 1. Soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expressè fuerunt obligata. 2. Dos vxoris extrahenda est. 3. Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacitè hypothecata. 4. Deposita perdita in potestate debitorum. 5. Debita priuilegiatorum. 6. Aliorum

creditorum: post quos omnes sunt hi, à quibus vsuræ acceptæ sunt; & adhuc post hos restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi vnius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas inter eos seruanda est. *v. Laym. l. 3. tr. 2. ca.* 11. Vbi addit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, imprimis soluendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inuentarij, apertionem testamenti, item Medicos & Pharmacopolas pertinent. *v. Fill. c* 4. *q.* 13

Quæres. Vtrum prius exigenti non liceat prius soluere?

Resp. I. Soluens scienter posteriori, præterito qui habet hypothecam priorem, vel priuilegiatam, peccat, tenetúrque priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum. *Less. d.* 5. ex *l. Scimus §. Etsi prætera c. de iure delib.*

II. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (siue in iudicio, siue extra) tenetur ei integrum soluere; quia diligentia fecit eum potiorem. *Nauar. Sylu. Bonac. l. c.* ex *L. Pupillus ff. quæ in fraudem.*

III. Debitor sciens statum suum labentem, non potest non petenti integrè satisfacere, sed debet omnibus personalibus soluere pro rata (si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere controuertitur. *v. Bon. Less. l. c. Trul. l. 7. c.* 14. *d.* 12.) nec potest vni soluere, omissis aliis, nisi secundùm ordinem supradictum.

ARTICVLVS III.

Quæ à restitutione excusent?

Resp. I. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, vt creditor rationabiliter debeat esse contentus, etsi de facto non sit contentus. Ita communiter Doct. *Vnde resoluuntur Casus sequentes.*

I. Excusaris in foro conscientiæ (iuxta sententiam probabilem) à compensatione damni, si illud datum

sit sine tua culpa Theologica graui, hoc est, mortali peccato; nisi aliud cum altero pactus sis, vel inde sis factus ditior. Vnde excusaris, si v.g. aliquem occidisti ex subita ira, vt fuerit motus tantùm primo primus, vel secundò primus; vel si ex obliuione non extinxeris candelam, & hinc ortum sit incendium, &c. Quòd si autem aduertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcauendi, quam homines eiusdem conditionis communiter præstare solent, grauiter peccas, & teneris restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundùm culpam iuridicam, quæ sæpe non est peccatum, & diuiditur in latam, leuem, & leuissimam.

II. Excusaris à restitutione incertorum, si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa. *Less. c. 16. d. 11. Bon. q. vlt. p. 2.*

III. Item si in casu quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi reuera indigenti eam des: & tunc quidem postea factus ditior, adhuc non teneris restituere. *v. Laym. li. 3. t. 2. c. 12.*

IV. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter grauiore damno, tibi vel tuis, vel Reipub. inferendo, quàm æstimari debeat commodum ex restitutione creditori obuenturum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia. *Laym. l. c. ex Sylu. Nauar. &c.* Idque verum est, etsi debitum sit ex delicto, vel & in sequentibus casibus.

V. Si ad restituendum sis impotens: vt si viuere non possis secundùm decentiam tui status, iuste à te acquisiti. Vnde si nobilis v.g. non potest statim soluere; nisi se priuet famulis, equis, armis, &c. vel ciuis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam; vel mechanicus nisi vendat instrumenta sua, quibus viuit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine iactura tui status. *Laym. l. c. Bon.*

VI. Quòd si tamen tua culpa in illas angustias delapsus sis, v.g. luxuria, ludis, superfluis expensis ve-

 stium,

stium, tibi imputare debes, quòd iam sine statûs tui amissione non possis satisfacere. *Ibid.*

VII. Quòd si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potiùs, quàm is, sustinere debes; cùm eius conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua quoad vsum, sunt omnia communia. *Ibid.*

VIII. Quòd si item damnum, quod timetur ex restitutione, non esset propriorum bonorum, sed in hoc præcisè tantùm, quod spoliet se rebus debitis, non potest ideò differre restitutionem: quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum statum amittere, sed est dimittere alienum, & reuerti ad statum proprium. *Sayr. Bon.*

IX. Item excusaris à restitutione, si fieri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum; vt v.g. si non possis absque peccato; vt si sit periculum, ne vxor, aut filiæ se prostituant, ne filij se dent latrociniis, ne ipse per impatientiam incidas in desperationem. *Bon.* ex *Less. Mol. Fill.*

X. Item, si non possis restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ: cùm aliàs plus damni sustineres, quàm intulisti. *Bon. q. 1. q. vlt. p. 1.*

XI. Item, si cedas bonis: quia leges concesserunt, vt qui contraxit multa debita, nec habet vnde soluat, possit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum, & tunc maneat liber, ita vt etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quòd si tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc restituere, ex *L. Cum & filij fam. qui bon. Nauar. Bon. Less.* Ex quo *Trul. l. 7. ca. 15. d. 5.* sic limitat: si acquirat plus quàm ad decentiam statûs est necessarium. ex dicta *L. Qui bon.* Nisi tamen debita proueniant ex delicto, v.g. furto; eò enim casu tantùm posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victum, docet *Nauar, Salon, Less. l. c.*

ecsi

etsi hic concedat ea quæ post cessionem iustè acquiruntur, licitè retineri, si ad statum sint necessaria. *vid. Tol. Laym. l.3 t. 1. ca.12. Less. l.2.ca. 16.d.3. Bonac. Trul. l.c.* Porrò etsi cessionem dictam non habere locum in bonis ex delicto prouenientibus, communiter teneant DD. cum *Laym. l. c.* contrarium tamen ex *Less. Dian. &c.* docet *Trull loc. cit.* Denique etsi debitor principalis cesserit, non ideò liberantur fideiussores. *Lugo. Dian p 7. t.8. R.18. & alij 8.*

Resp. II. Ex parte creditoris excusat, 1. Si is cui debet restitui, semel remiserit, expresse vel tacitè; v.g. si lacerauit tuum chirographum, vel tibi reddidit. Remissio autem hæc debet esse libera, non metu, fraude, vel mendacio extorta. *Fill. tr. 32. ca.5.q.5. Less. l.2.ca.16.d.2.* 2. Excusat in foro conscientiæ, si soluisti ei, cui debebat tuus creditor. *Less. d.5. Bonac. p. 3.* 3. Si compensatio facta est creditori per commodum æquiualens, v.g. per procurationem officij non gratis factam. 4. Omitti, aut saltem differri potest restitutio, imò aliquando debet, si creditor sit abusurus; v.g. si quis pecunias tibi mutuò datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum contra iustitiam, siue inferendum damnum iniustum tertiæ personæ; nisi tamen ex negatione restitutionis timeretur maius malum.

CAPVT III.

De Contractibus.

DVBIVM I.

Quid in genere sit Contractus?

RESp. Est pactum siue consensus duorum, quo scienter, libere, & legitime, vterque se vicissim,

vel minimùm saltem vna pars, se alteri acceptanti obligat, quocunque signo externo id fiat: vt v.g. in contractu mutui, ex vna parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus; ex altera parte mutuatarius se obligat tunc illud reddere; & sic de aliis. In promissione autem, vel donatione absolutâ, vna pars tantùm obligatur post alterius acceptationem. *Vnde resoluuntur Casus sequentes.*

I. Si alteri promisisti, aut donasti interiùs tantùm; aut si externo signo quidem, alter autem non acceptauit, non fuit contractus, nec obligaris.

II. Inualidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si ius positiuum resistat. *v. Less. l. 2. c. 17. d. 8.*

III. Item si materia contractûs sit illicita, vt si sit peccatum; vel illegitima, vt si fur vendat rem alienam.

IV. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam; v.g. acetum pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.

V. Non est inualidus contractus, (etsi aliquando ob iniuriam possit rescindi) si error vel dolus interueniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalem; v.g. emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum, nisi fortè intentio contrahentis fuerit conditionata, non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut circumstantiâ. Qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circumstantiam valde immutantem obiectum, & nimis excedentem eius existimationem, vt notat *Lay. l. 3. t. 4 c. 6.*

VI. Nec est inualidus contractus, siue onerosus, siue gratuitus, ex metu licèt graui, iniustè incusso, cùm adhuc simpliciter sit liber & voluntarius: licèt possit à iudice rescindi, pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud *Sanch. d. 8. nu. 4. C. Lugo d. 22. Laym. l. c. c. 5.* Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti (saltem ex iure positiuo) si ex metu graui fiant: talis est 1. Contractus matrimonij, etiamsi

iura-

iuramentum accesserit. *ex c. Cùm loco*, & *cap. Veniens.* 2. Professio religiosa, *ex cap. 1. De his.* 3. In alijs quibuscunque votis. 4. Contractus dotis promissæ, vel solutæ; qui in hoc sequitur naturam matrimonij, cui accessorius est. *Leg. Si mulier. §. Si dos. ff. Quod metûs causa.* 5. Promissio, vel traditio, in rebus Ecclesiæ. *cap. 15. q. 6.* 6. Authoritas tutoris per metum extorta. *Leg. 1. §. vlt. ff. de auctor. tutor.* His addunt alij plures, vt promissionem, & donationem gratuitam, renuntiationem beneficij, iurisdictionem per metum extortam. Verùm hi controuertuntur. vt *v. C. Lugo de iust. d. 22. num. 115. & seq.*

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent: quales ferè sunt prodigi, furiosi, filiifamilias, vxores, religiosi, pupilli, Minores; exceptis quibusdam casibus, de quibus *v. Less. l. 2. c. 17. d. 4.* & infrà hîc *c. 4. d. 1*

DVBIVM II.

Quid in specie de Promissione, & Donatione?

Resp. Quæ huc spectant, facilè colliguntur ex dictis *suprà de Voto. lib. 3. tr. 2. ca. 3.* Ex quibus, & doctrina præcedentis dubij, resoluitur.

1. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundùm se spectata, non conuenit inter Doctores. *Caiet.* negat, quem sequitur *Merat. tom. 2. de iust. d. 19. s. 10.* Alij (fortè probabiliùs) affirmant cum *Vasq. 1. p. d. 85. c. 6. num. 4. Fill. Mald. &c.* Dixi *secundùm se*, quia certum est, quod per accidens possit obligare sub mortali, v. g. ratione grauis damni, quòd aliàs promissarius pateretur: vt si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus, aliunde sibi non prospexisset. *v. Less. l. 2. c. 18. d. 5.*

II. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis: Circa quod notat *Sa*, Vix quenquam promittentium intendere se obligare, aut

alteri dare ius exigendi, nisi addat iuramentum, aut faciat instrumentum; sed plerumque tantùm intendere declarare suum propositum. *vid. Escob. t. 5. E. 5. ca* 6 *& Molin* Hinc vt in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, vt exprimatur causa propter quam promittitur; alioqui præsumitur errore, vel ioco facta. *Trul. l.* 7. *c.* 6. *d.* 6. ex *Couar. & Villal.*

III. Donare non possunt 1. carentes vsu rationis. 2. muti, & surdi nati: secus si tantùm sint surdi, vel muti; vel licet vtrumque, si norint scribere. 3. senes deliri, siue bis pueri: secùs si sint iudicio vegeto. 4. pupilli vel impuberes, (nisi ad pias causas) donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ. v. infrà *ca.* 4. *d.* 1. 5. Damnatus criminis capitalis. *vid. Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 1.

IV. Qui præsunt ciuitatibus, vniuersitatibus, Rebuspub. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleemosynas. *Sanch. Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 16. Imò si Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præiudicium regni, vel status, (præsertim si debitis grauati, ij satisfacere non possint, vel subditi nimium grauentur exactionibus) possunt eæ reuocari à successore. *Bart. Lugo, &c.* cum *Diana p.* 8. *t.* 6. *R.* 18. *&* 123.

V. Donatio patris filio facta studiorum causâ est valida, neque filius tenetur computare in legitimam: tum quia fuit loco alimentorum; tum quia si detrahatur, iam non fuit donatio contra hypothesin. *VVading. &* 6. *alij* cum *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R* 23. *&* 92. Sed *Trul.* limitat, nisi constet contrariam intentionem patris fuisse. Quod si tamen de ea non constet, præsumendum esse de pietate patris, ideoque tales expensas ordinariè post mortem patris non venire in collationem bonorum, nec

nec debere conferri in commune, niſi pater proteſtatus fuerit ſe velle in legitimam computari. Ita etiam *VVading.* ex *L. Si pater 1. ff. familia erciſc.*

VI. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in diuiſione cum fratribus; non autem ſi illud gratis à Principe obtinuit; vti nec quæ filio intuitu meritorum patris ſunt donata: quia ſunt quaſi caſtrenſia. *Molin. Fagund. Dian. p.8. t. 6. R. 127. 128.*

VII. Donatio ante acceptationem, non parit obligationem, ne quidem naturalem, poteſtque reuocari, etiamſi voluerit ſe abſolutè obligare: præſenti autem & tacenti facta, cenſetur ab eo acceptata; quia in fauorabilibus habetur pro conſenſu. *Molin. & alij 18. Dian. p.8. t.6. R.89.98. & 108.* pro altero verò nemo poteſt acceptare, ſine ſpeciali commiſſione, niſi donatio fiat Eccleſiæ, vel cauſæ piæ (nam hanc ſine acceptatione valere & irreuocabilem eſſe, eſt probabile. *Laym. Dian. loc. cit. R. 106. & p. 3. t. 5. R. 107.* Multis tamen caſibus, dummodò verba dirigantur in præſentem, poteſt pater vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore; filiusfamilias pro patre, ſeruus pro domino, monachus pro monaſterio; imò etiam ſecundùm multos, quicunque alterius curam gerit, vt Prælatus pro Religioſo, maritus pro vxore, dominus pro ſeruo, &c. ſtipulari. Denique idem iura permittunt Iudicibus & Notariis publicis. *Sanch. Molin. Trul. &c. Dian. p.8. t.6. R.97.*

VIII. Etſi acceptes donationem verbalem, quâ tibi Caius v. g. dat equum abſentem, non acquiris ius in re, & dominium equi ante traditionem. Vnde ſi interea Caius det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit; tu autem habes actionem in Caium pro iniuria, ratione iuris, quod ha-

habebas ad rem. Ac sic donatio purè verbalis ante realem, hoc est, rei traditionem, vix differt à promissione, vt *Less. l. c. dub. 2.*

IX. Donatio, vti & remissio debitorum liquidorum, vna vice, & vno animi motu, vni aut pluribus facta, vltra summam 500 solidorum; (quæ summa hodie ad 500, vel secundùm quosdam ad 800 aureos Italicos excurrit, vt ex *Claro, &c.* notat *Laym. l. 3. t. 4. cap. 12. num. 15.*) non tenet quoad hunc excessum, sed lege ita statuente, ob commune bonum potest à donatore pro arbitrio repeti. Excipe, nisi Iudici donatio ea insinuata sit, aut iuramento firmata; aut facta ad pias causas; aut ad redemptionem captiuorum, aut ad reparationem ædium incendio vel ruinâ destructarum, aut sit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in renunciationem iurium, saltem speratorum, vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis propriis mobilibus, vel hostium spoliis. *v. Less. l. c. d. 2. & 8. num. 102. Laym. l. 3. t. 4. c. 12. num. 15. Tann. d. 6. de iust. q. 2. dub. 2. num. 15. ex Mol. Claro, Rebello, &c.* Quare si tunc repetatur, quod absque ijs conditionibus, vel vltra dictam summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut hæredibus repetentibus: si non repetatur, potest retinere. *v. Auth. citt.*

X. Si donationi apponatur modus, tacitè vel expressè, non quidem obligando, sed tantùm desiderando, sperando, &c. aliquid alterum facturum, vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etsi finis non sequatur; vt v.g. dat aliquis puellæ ad eius consensum eliciendum; si postea non consentiat, non tenetur datum reddere: nam etsi non dedisset, si sciuisset eam sibi non consensuram; tamen dedit absolutè, sine obligatione alia, vt ponitur. Secùs esset, si verè intendisset eam obligare, & hac conditione dedisset. *Less. a n. 18. ad 6. & 17.*

XI. In similibus donationibus affectiuis, potest aliquis, v.g. prædicta puella, acceptare, etsi non intendat præstare, quod donator sperat; cùm donatio sit absolu-

soluta, animo alliciendi, non obligandi. Vnde si spe frustratus repetat, dicens se non dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur puella credere: quia eo ipso quod donator non expressit conditionem, præsumitur sine eâ dedisse, & repetere, vel animo vindictæ, vel vt consensum extorqueat. *Less. l. c. Dian. p. 1. t. 2. m. R. 40.*

XII. Non tenet donatio ob causam præteritam, vel præsentem, quæ verè non est. vt v. g. si dem tibi aliquid, quia apud Principem meam causam transegisti; vel quia pauper es, & reuera non ita est, teneris restituere, cùm sit error in formali causâ & principali. Vnde qui mentiuntur se pauperes, cùm non sint, debent aliis pauperibus eleemosynas restituere. Aliud est, si error sit tantùm in causa secundaria; vt v. g. si verè sint pauperes, & simulent insuper sanctitatem, ad hominum misericordiam prouocandam: quia tunc primaria intentio dantium est, dare pauperi. *Bon. Less. v. Dian. p. 8. t. 6. R. 189.*

DVBIVM III.

Quibus casibus donatio possit reuocari?

Resp. I. Donatio inter viuos, hoc est, quâ quis vult se viuo rem absolutè alterius esse, potest reuocari, (etsi res iam tradita sit) tribus casibus; nisi tamen donatio fuerit renunciatoria, aut facta sit Ecclesiæ, vel monasterio. Sunt autem hi Casus.

I. Si donatarius enormiter ingratus sit: vt si donanti atroces iniurias inferat; si inopia pressum non alat, &c. Quod notandum pro filiis, quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt. *Sylu. Less. Bon. Trull. c. 17. d. 2.* Neque valet pactum vt donatio non possit ob ingratitudinem reuocari. *Bartol. & alij. 8. Lugo. Dian. p. 8. t. 4. R. 57.* Debet tamen ingratitudo coram iudice probari, ante cuius sententiam donatarius non tenetur restituere. *Moli. Lugo & alij 4. Dian. l. c. R. 58.* post eam verò etiam fructus perceptos post li-

tem contestatam. *Molin. Dicastil. Dian. R.* 58. Ab hæredibus autem non potest reuocari ob eas causas, ob quas donator ipse potuisset, si eas ipse sciuit, & tacuit; secùs si ignorauit. *Gomez, Hurt. VVading. Lugo. Dian. l. c. R.* 54.

II. Et quidem hæc reuocatio etiam habet locum in legato respectu legatarij, si defunctum testatorem graui iniuriâ afficiat, v. g. vxorem eius carnaliter cognoscat. *Molin. Dicast. Dian. l. c. R.* 58.

III. Non habet autem locum 1. in donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus vel Clerus fuerit ingratus; quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest. *Less. Lugo, Hurta. Hun. VVading. Dian. l. c. R.* 56. 2. In donatione remuneratoria (v.g. pro beneficiis aliàs non debitis, & aliquomodo æquiualentibus) quia potiùs est remuneratio, quàm donatio. Remuneratoria autem censetur 1. si donator in ipsa donatione expresse meminerit meritorum, vel 2. si de meritis constet. 3. In dubio. *Dian. l. c. R.* 115. 116. 17. 19. 20. ex *Barbosa, &c.*

IV. Si quis prole carens magnam partem bonorum donauerit, & postea nascatur proles: quia ex iuris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidem si facta sit extraneo, reuocari potest tota; si alicui ascendentium, vt patri, vel auo, vel si Ecclesiæ, aut causis piis, tantum reuocari potest, quantum necessarium est, vt filij habeant legitimam. Quanquam rectè notat *Lessius* ad ædificationem expedire, vt quod Ecclesiæ vel monasterio datum est, Prælatus totum restituat. Porrò etsi iurauerit se non reuocaturum donationem, adhuc potest liberis natis reuocare; quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionem dictam. Excipe, nisi expresse etiam hanc conditionem excluserit; tunc enim ipse reuocare non posset; possent tamen eius liberi, post mortem patris. *Bonac. Less.* c. 18.

*c.*18.*d.*14. An autem hæc reuocatio locum habeat, si filij nascantur illegitimi, qui postea legitimentur, *v. Dian.l.c R.* 63. & 64. Item an in donatione remuneratoria. *R.*65. vbi cum *Molin.* & *alijs* 6. negat, nisi excedat causam.

V. Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis, vt si pater tantum donet, vt filij priuentur suâ portione legitimâ: tunc enim post mortem patris possunt filij reuocare. *Nauar.c* 16. *Less. l.c.* licet donatio fuerit iuramento confirmata. *Megal.* & *alij* 5. *Dian.p.*8.*t.*6.*R* 66. Imò etiam viuente patre: licèt enim ante mortem patris non debeatur legitima, vt tradenda, debetur tamen vt conseruanda. Hinc si pater bona dissipet, potest à filio per iudicem cogi, vt seruet legitimam, ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter *Dian.l.c.*ex *alijs* 6. contra *Less* &*c.* An autem & quando donatio rescindenda in totum, *v. Dian.l.c.*

VI. Per superuenientiam liberorum, vt probabiliùs affirmat *Dian.p.* 8.*t.* 6. *R.*78. ex *alijs* 4. contra quosdam. Si tamen pater non reuocauerit, non potest à filiis postea natis reuocari, nisi pro ratione falcidiæ, siue ex testamento, siue ab intestato successerint. *Ibid.*

DVBIVM IV.

Quid sit Donatio mortis causâ, & an possit reuocari, quomodo, & quibus competat?

Resp. I. Donatio mortis causâ, quâ quis sic donat, vt velit rem esse alterius primùm post suam mortem, vt si dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cùm moriar, vel quia timeo me nunc moriturum, reuocari potest etiam tribus casibus his:

I. Si

I. Si donatorem pœniteat, siue expressè, siue implicitè; vt si rem illam donet alteri. *Less. l. c.*

II. Si dedit intuitu alicuius instantis periculi, ex quo metuit mortem: hoc ipso quo periculum euasit, censetur tacitè reuocata donatio; vt si quis det in graui morbo, vel instante prælio. *Bonac. d. 3. q. 13. p. vlt. num. 20.*

III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso iure reuocata est: vt etiam accidit in testamentis & legatis. Secus est in promissione & donatione inter viuos, quæ transit ad hæredes. Quòd si autem donator promiserit se non reuocaturum, transit in donationem inter viuos. *v. Less. c. 18. d. 14. num. 116. Molin. d. 286. & d. 288. Azor l. 11. c. 11. q. 4. Bon. l. c.*

Resp. II. Hæc donatio fieri debet in præsentem. *Dian. l. c. R. 66. & alij 5.* nec valet in absentem sine nuncio ad hoc destinato, vel epistola; licèt valeat vt fidei commissum, si fuerint adhibiti testes. *Dian. &c. l. c.* Valet autem probabiliter etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. III. Donare mortis causâ possunt omnes & soli qui possunt testari, excepto filiofamilias, qui licèt testamentum condere nullo modo possit, cùm hoc sit iuris publici; donare tamen mortis causâ, cùm id sit iuris priuati, potest, si adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum posse, non tantùm de castrensibus, sed etiam aduentitiis, probabile censet *Dian. l. c. R. 69. & 68.* Hinc donare sic possunt minores 25. annis, etiam sine consensu sui curatoris, *Dian l. c. R. 71.* ex *Molin. & alijs 9.* Non autem vsurarius, nisi prius vsuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit. (potest tamen ad causas pias. *Ibid. R. 73.* ex *Fagund. & alijs 6.*) Nec surdus & mutus à natura, secus si à casu superueniente; vel si surdus sit, aut mutus tantùm) licet donare inter viuos possit secundùm quosdam. *Azor, Dian. p. 5. t. 6. R. 12.*

DVBIVM V.

Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum?

Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum vsum gratuitò conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicitè vel implicitè determinatum: explicitè, vt si dicas; commodo tibi hunc librum, vel domum ad vnum mensem: implicitè, vt si dicas, commodo tibi librum, vt eum describas; quia tunc implicitè tantum temporis determinatur, quantum necessarium est ad commodè describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res vtenda, non ad certum tempus, (in quo differt à Commodato,) sed donec concedens repetat, siue expressè, siue tacitè, vt si det alteri, aut vendat. *Laym. l. 3. t. 4. ca.* 14.

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, vt integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se mouens, vt vestis, equus, &c. *Vnde circa hæc resoluuntur.*

I. Commodator non potest repetere absque iniustitia ante definitum tempus. *Laym. l. 3. tr. 4. c. 14.*

II. Quòd si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licet simile damnum impenderet commodatario, ex rei ante tempus repetitione, vt habet *Less. cap. 17. d. 5.* quia vt ait *Nauar.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti. *Laym. loc. cit.*

III. Si depositarius bona fide existimet, depositori non displiciturum, si re deposita vtatur, licebit vti, aliàs non. *Less. l. c. d. 2.*

IV. Si depositum sit res vsu consumptibilis, vt triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo absumitur, eaque tradita sit certo numero, pondere & mensura,

non

non videtur depositarius peccare saltem grauiter ijs vtens, si certus sit, se tantundem eiusdem bonitatis habiturum quando repetetur. *Less. l. c.* Secùs si pecunia tradita fuerit sacculo, vel arcæ inclusa, vel munita sigillo. *Sylu. Azor. Less. Bon. v. Trul. c. 25 d. 1.* Verùm si is, cui res commodata, locata, deposita, & pignorata est, negligenter custodiat, ita vt pereat, negligentia autem non sit Theologica culpa mortalis, probabile est, quod dixi ex *Soto, Sa*, non teneri ad restitutionem in conscientia. Alij tamen aliter sentiunt, nimirum teneri restituere, qui iuridicam culpam in custodiendo contraxerit, si ea fuerit lata, & subinde si leuis tantùm, imò & aliquando si leuissima, (nimirum quando depositio facta est in commodum vtriusque: & si pretium pro custodia accipiat) *v. apud Less. cap. 7. d. 8. Laym. lib. 3. tr. 4. cap. 25.* vbi docet depositarium tantum teneri de dolo, vel culpa crassa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem iuridica culpa lata seu crassa, cùm quis facit, aut omittit, quod vt plurimum non facerent, vel omitterent in ea re homines suæ professionis: vt v.g. si quis rem apud se depositam relinquit in loco publico, etsi inaduertenter. Leuis autem dicitur, cùm quis facit vel omittit, quod non facerent, vel omitterent homines suæ professionis diligentes: vt si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. Leuissima dicitur, cùm facit vel omittit, quod non facerent homines diligentissimi: vt si quis ostium quidem obseràrit, sed neglexit tentare manu, an esset bene clausum.

V. Sartores, Molitores, & ceteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda: item nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex leui culpa; quia depositio fit etiam in commodum ipsorum: imò *Sylu. V. Nauta.* vult eos teneri ex leuissima ex *l. 1. ff. depositi* idque cautum esse ad vitandas eorum fraudes. quod etiam *Less. & Trul. c. 25.*

*c.25. d.*1. putant esse probabile in vtroque foro, si quis eis rem expressè tradiderit custodiendam: si autem ipsis tantùm videntibus deposuerit v.g. in diuersorio, naui, &c. ne quidem ex lata teneri. *v.Bon. Trul. Dian. p.1.t.8. R.74.*

VI. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum suâ culpâ perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem. *Sanch. de matr.l. 2.d. 41. num.*18. quia in dubio non præsumitur delictum. ex *L.Merito.ff. pro socio. v.Dian p.2.t.9.R.49.* In foro tamen externo, si res depositarij manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet depositum casu periisse, & non potuisse simul cum rebus suis, (imminente v. g. incendio) seruari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret. *v. Palaum t.1.de consc.d.3.p.4. Trul.c.25.d.1.*

VII. Si domino repetenti depositum, remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, domino periisse dicit *Molina*, citatus ab *Escob.v.Trul.l.c.*

VIII. Deponens rem vsu non consumptibilem, potest à depositario pro eius vsu aliquid accipere; quia is est pretio æstimabilis: (licèt eo casu non depositi, sed locati & conducti contractus sit dicendus.) Secus si sit vsu consumptibilis: tunc enim depositum, eo ipso quod depositarius incipit eo vti, induit naturam mutui, ex quo (seclusâ ratione lucri cessantis, &c.) nihil licet accipere. vt *v.dub.seq. & Bonac.d.3.q.15.p.3. Trul. l.c.*

DVBIVM VI.
Quid sit Mutuum?

Resp. Est contractus, quo rei alicuius numero, pondere, vel mensura constantis, dominium à mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione restituendi eandem, vel similem specie, & bonitate. Propriè autem mutuum ferè est in rebus vsu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia: quæ licèt

non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quòd in ea reddatur res alterius speciei. Item à pignore, hypothecâ, deposito, commodato & locato, quòd dominium in ijs non transferatur, sed vsus tantùm. *Bon. d. 3. q. 3. p. 1.* Vnde resolues.

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conscientia.

II. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

III. Item praestare casum fortuitum mutuatarius tenetur, cùm penes hunc rei dominium sit; & rem eâdem quantitate & qualitate reddere suo tempore.

IV. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est vsura: de quo dubio sequenti.

DVBIVM VII.

Quid sit Vsura?

Resp. Est lucrum immediatè proueniens ex mutuo, ita vt mutuans supra sortem, id est, summam capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecuniâ aestimabile, ita vt lucrum tale praecisè intendatur ratione mutui. Quod planè iniquum est, & graue peccatum contra ius humanum & diuinum, cùm mutuans acquirat lucrum ex re iam non amplius sua: quia res mutuata iam transijt in dominium mutuatarij, vt patet ex definitione. Et Regula generalis est: *Omne pactum, vel grauamen, siue onus additum mutuo, praeter id quod ei proprium & intrinsecum est, reddit contractum vsurarium. Bonac. d. 3. q. 3. p. 3. C. Lugo, &c.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter ex genere suo exercens talem vsuram, etsi sit mentalis tantùm, absque externo pacto. Dicitur enim vsura mentalis, cùm quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo vltra sortem, etsi exteriùs pacto id non exprimat: sicut realis seu

exte-

exterior vsura dicitur, cùm quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantùm implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur vsura palliata; cùm videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen reuera vsurarium quid interuenit. Vide exempla apud *Tol.l.5.c.31.*

II. Non est vsura, si mutuans nihil intendat vt pretium, sed tantùm speret aliquid ex gratitudine, & eâ intentione illi aliquid donetur, licet illud vt finem principalem intendat. *Mol.tom.2.d.305.nu.6. C.Lugo d.25.*

III. Quod si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, vt putabat, sed vt debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior euasisset, vt habet *Sa V.Vsura, C.Lugo d.25.s.3.*

IV. Nec est vsura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causâ, atque vlteriùs inde sperare officium; quia amicitia non æstimatur pretio. *C.Lugo l.c.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (vel eius operâ) officio aliquo, illicitum est, & vsurarium. Ita commun. *Mol.d.310. Less. Sal. C. Lugo* contra *Nauar.* etsi *Salas de vsurâ d.9. num.4.* eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, vt statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine. *v.Trul.l.7.c.19.d.7.*

VI. Pactum, vt à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum, est vsura (& simonia) quia cogitur is subire nouum onus.

VII. Non est vsura, cùm quis non potens sua recuperare, mutuat vt sibi reddantur sua, vel ne sibi iniquè noceatur; quia hæc iure iam antè debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit nouam obligationem. *Bon.q.3.p.3.nu.15.* ex *Azor, Regin.* &c.

VIII. Nec est vsura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt vel metuuntur in recuperanda sorte: quia pretio æstimari potest, quòd quis se in tale periculum & difficultatem coniiciat. *Côn.d.3.q.3.p.5.* Necesse tamen

esse, vt periculum istud, &c. deducatur in pactum expresse vel tacitè, docet *Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 9.* ex *Medin. Valent. Mol. Less. &c.* Item dicit *C. Lugo nu.* 80. Et sic liciti sunt Montes pietatis, vt vocant, hoc est, thesauri quidam, qui in refugium pauperum à Repub. vel Principe reponuntur, vt inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen vt parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministros, & conseruatione talium montium. *v. Tol. l. 5. c. 18. Less. l. 2. c. 20. d. 13. Bon. l. c. p. 13.*

IX. Nec est vsura, si timens difficultatem aut fraudem mutuatarij in reddendo, tempore constituto, paciscaris, vt si tunc non soluat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigetur, dummodò non fiat aliâ intentione, quàm vt mutuatarius sic quasi constringatur, ne suâ culpâ fallat. Vnde si mutuatarius absque sua culpa non possit soluere, non licebit pœnam exigere, vt habet *Tol. suprà cap.* 32. Qui ait manifestum esse argumentum prauæ intentionis, si optes non solui tibi præfixo tempore, vt pœnam recipias: ac simpliciter vsuram fore, si certò sciens alterum non valiturum soluere, adhuc tali pœnâ oneres. *v. Bon. d. 3. q. 3. p. 7. Mol. t. 2. d.* 317. *Less. l. 2. c. 20. d. 15.*

X. Nec est vsura, pacisci & accipere aliquid ratione damni emergentis (siquidem mutuum verè illius causa sit) aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodò de hoc præmoneatur mutuatarius. Vt si volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, priuando autem te tuâ pecuniâ in dando mutuo corruit domus, & postea cariùs emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras & volebas negotiando, ita vt mutuatio sit verè causa lucri cessantis. Vbi notat *Tol.* supponendum in hoc titulo lucri cessantis, 1. Quod verè volueris cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quòd malis negotiando aliterve lucrari, quàm sic mutuando, ita vt mutues tantùm in gratiam mutuatarij. 3. Vt minus exigas, quàm lucrari poteras,

tas, & deductis expensis: quia lucrum cessans non est actu, sed in potentia, & variis adhuc euentibus obnoxium. Vnde ad arbitrium viri prudentis, pro maiore vel minore eius certitudine, æstimare id poteris, & sic cum mutuatario de eo pacisci. *S.Thom.a.1.ad 2.Mol.d.314.Salas dub.18.&c. C.Lugo d.25.s.6. Bonac.q.3.p.4.* Hinc qui non habuit animum negotiandi, vel si non erant, nec breui sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere vltra sortem: quia mutuatio ista verè non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa vsura est, si mercatores credito vendentes, aliquid vltra pretium rigorosum accipiant titulo lucri cessantis: v.g. rem tantùm valentem 100, vendant pro 105, numerandis post annum: quia vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque res vendunt, & sic compensatur lucrum cessans, atque adeò illud non cessat ratione huius venditionis. *Dian p.2.t.34. Trul.c.19.d.9.v. dub.seq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cum obligatione vt restituatur nouum (præsertim certo tempore) est vsura, si mutuans sciat nouum fore melius, & maioris pretij. *Sylu.Nauar.Trul.d.15.n.11.*

XII. Est vsura ex communi sententia, si des mutuum, vt postea mutuatarius ex debito ciuili obligetur tibi rursus mutuari, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas suas locare: quia talis obligatio est res prætio æstimabilis, cùm priuet mutuatarium potestate alibi emendi, & locandi operas. *Less.l.1.c.20.d.8. C.Lugo d.25.n.48.v. Laym.l.3.t.4. c.16.n.3. Bon.l.c.p.3.*

XIII. Vsura est, mutuare Principi, vel Reipub. eo pacto, vt interim, dum non soluitur, sis liber à tributis, vel oneribus iustis soluendis. *Salas C.Lugo nu.64.* ex communi.

XIV. Item mutuare eâ lege, vt mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facile

extorquebit. Quod addo, quia si sponte onus illud suscipiat, eò quòd facilè possit obtinere, non erit vsura. *Ibid. & Bon. l. cit.*

XV. Item si frumentum quod alibi habes, des mutuum, obligando, vt tibi reddatur hîc vel alibi (cum maioribus sumptibus, vel laboribus) vbi plus valet. *Ibid.*

XVI. Vsura etiam est, obligare mutuatarium, vt partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *Ibid.*

XVII. In mutuo pecuniario, nisi aliter conuentum sit, si quis det mutuos v. g. 100 florenos, non potest exigere plus, quàm eorum pretium & valor tunc fuerit. Vnde si eorum valor tunc augeatur, non potest repetere 100: quia reciperet aliquid supra sortem. Quòd si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plus quam 100; quia aliàs non restitueret ad aequalitatem. *v. Less. l. 2. c. 22. d. 8. Laym. l. 3. t. 4. ca. 16. num. 15. Bon. l. c. p. 3.*

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, vt vini, tritici, &c. aliter se res habet: quia si quis v. g. mutuet alteri 10. modios tritici, siue pretium crescat, siue non, potest repetere 10. Ratio disparitatis est; quia in pecunia non spectatur ordinariè, (nisi aliter conuentum sit ob certas, & licitas causas) nisi valor, siue pretium. Vnde non debet restitui, nisi pretium aequale. At verò in frumentis, &c. spectatur ipsa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam; ergo etsi crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuò. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta. *v. Laym. l. c. n. 14. & Bon. l. c.*

Quaeres. Quae obligatio & poena sit vsurariorum, & cooperantium?

Resp. I. Vsurarius etiam non manifestus, ac haeredes tenentur restituere, imò etiam omnes ij, qui, ex parte vsurarij cooperantur efficaciter, v. g. iudices,

do-

domini temporales, notarij, famuli, aduocati, qui quouis modo iuuant, vel cogunt mutuatarios ad solutionem vsurarum. Dixi (*positiuè seu efficaciter,*) quia habendo se negatiuè, possunt permittere vsurarios, ob iustam causam & necessitatem pauperum. Praeterea in praxi, ex praesumpta voluntate mutuatariorum, fere excusantur minus principales famuli. *II.* Vsurarius publicus, siue notorius non debet admitti ad communionem altaris, nec absolui, donec restituat vsuras, nec sepeliri in loco sacro: & qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus. *III.* Addit *Laym l. c. num.* 21. eius testamentum ipso iure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. *v. Less. Bonac. Trul. e.* 19. *d.* 22.

DVBIVM VIII.

De Emptione & Venditione.

Artic. I. Quid sit Emptio & Venditio?

Resp. Est contractus, quo pretium pro merce soluitur; completurque mercis traditione. Venditio contrà. Iustitia eius in hoc consistit, vt pretium sit iustum, siue exaequet valorem rei; & contrà. aliàs si absque legitimo titulo secùs fiat, committetur iniustitia grauis, vel leuis, pro grauitate excessus, qui proinde ad restitutionem in conscientia obligabit: etsi in foro externo ad restitutionem ferè non cogatur, nisi vltra dimidium defraudauerit. *v. Laym. ca.* 17. *Bon d.* 3. *q.* 2. *p.* 1. *&* 4. Vnde resolues.

I. Quod spectat ad emptorem, is potest emere vilius quam res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiae, quae rem faciant viliorem. Nec obstat, quod venditor necessitate ductus vendat vilius; quia venditio manet voluntaria, inquit *Caiet. v. Bon. l. c. nu.* 21. *&* 23. Potest nihilominus grauiter peccari contra charitatem, si quando pauperculi extremâ inopiâ res suas vendere

coguntur, nimis viliter ab eis emas. *Laym. l. c. n. 10.*

II. Emptor potest emere minoris, ex eo quòd multa simul emat: quia tunc venditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia noua comparanda, vnde meritò pretium decrescit. *Bon. l. c. p. 4. nu. 13.* ex *Less. Regin.*

III. Quoad venditorem, is communiter debet vendere secundùm pretium taxatum à lege, vel magistratu: quod si nullum est, id censebitur iustum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in indiuisibili, vt anxiè scrupulari oporteat; sed diuiditur in infimum, medium, & summum; siue vt alij vocant, pium, moderatum, & rigorosum, ita vt intra latitudinem huius pretij vendere & emere liceat, nunc summo, nunc infimo.

IV. Si quid emptori valde vtile sit, non licet hoc solo nomine rem vendere vltra pretium iustum; quia vtilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris. *Bon. l. c. n. 27.* ex *Less. l. 2. c. 27. d. 4. Fill. t. 35. n. 77.*

V. Licet autem vendere cariùs quàm valet, pretio currente, si alij boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas: quia tunc illi non fit iniuria. Tales autem sunt, v. g. lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel molestia tibi obuentura ex rei venditione, aut affectus in eam singularis; vt si acceperis à maioribus, à Principe. Item si res sint nouæ, raræ, & singulares; vt v. g. peregrini flores, aues, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata. *Lay. l. 3. t. 4. c. 17. §. 1. n. 10. Bon. l. c. n. 15.* ex *Less. Reg. &c.*

VI. Qui res minutim & in parua quantitate vendunt, possunt aliquantò cariùs vendere, quam qui in magna quantitate: quia debent maiores labores, expensas, &c. impendere ad ea conseruanda: & sic quidam excusant caupones & stabularios, qui auenam, fœnum, paleas, &c. cariùs vendunt, quàm alij; dummodo pretium ijs non sit taxatum. *Salon. Trul. d. 15.*

VII. Non

VII. Non licet cariùs vendere præcise ob dilatam ſolutionem, aut viliùs emere, ob præcisè anticipatam ſolutionem; quia in venditione, quæ fit credito, vel in anticipatâ ſolutione, eſt virtuale mutuum, ideoque vſura, ſi quid ſupra ſortem exigatur. Quod intellige, niſi interueniat alius titulus ex ſuprà enumeratis de vſura; vel niſi aliunde creſcat pretium, v. g. ex frequentia emptorum, &c. *Bon. l. c.* ex *Leſſ. Regin. Fill. &c. vi le ſuperiore dub.*

VIII. Licitum eſt vendere rem cum pacto de retrouendendo, id eſt, vt emptor teneatur tibi ſtatuto tempore, vel cùm volueris, eam reuendere, modò vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata vſura intercedat. *Mol. d. 375. Leſſ. dub. 14. &c.* Qui addunt, iuxta æſtimationem illius operis ac pacti, pretium eſſe imminuendum. *v. C. Lugo. d. 26. n. 189.*

IX. Monopolia, id eſt, cùm vnus, vel plures id efficiunt, vt ipſi ſoli aliquid vendant, vel cùm mercatores conſpirant, non minoris vendere, non ſunt contra iuſtitiam; modò non conſpirent extra iuſtum pretium vendere. Ita contra *Rebell. Nauar. &c.* docent *Mol. Leſſ. &c.* Qui tamen concedunt, eſſe contra charitatem. *v. C. Lugo d. 26. ſ. 13.* Porrò Principum vel Magiſtratus eſt, cùm vni, vel paucis tale priuilegium conceditur, vt ſoli aliquid vendant, ijs etiam pretium taxare, & ſic præuidere ne ſubditi grauentur. *vid. Leſſ. cap. 21. d. 20. C. Lugo l. c.* & *Trul. ca. 20. d. 18.* vbi rectè notat ex *Nauar. &c.* etſi alia monopolia ex iuſta cauſa authoritate Principis, vel Reip. conceſſa, taxato pretio ſint licita, v. g. bibliopolis, vt nemo alius talem librum vendat, vel vt tantùm ſit vnus, aut duo tabernarij in aliquo loco; nihilominus quando vnus vel pauci propriâ authoritate ea conſtituunt, v. g. emendo merces certi generis, vt frumentum, vinum, oleum, &c. vt ipſi deinde arbitratu ſuo vendant cariùs, peccare ſemper etiam contra iuſtitiam cum obligatione reſtituendi.

 X. Ven-

X. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest: v. g. si equus sit furiosus, domus ruinosa, oues morbidæ, pannus adustus, &c. alioqui tenetur de fraude & damno secuto: saltem si defectus fuerit in substantia, vel quantitate, v. g. si deficiat in pondere vel mensura, aut vendiderit rem vnam pro alia; & sic peccat mortaliter cum obligatione restituendi, 1. qui frumentum venditurus ponit priùs loco humido, vt intumescat: 2. qui vino Rhenano miscet Francicum. 3. qui carnes bubulas vendit pro veruecinis, &c. *v. Less. Bon. Dian. p. 1. t. 8. R. 51. Trul. d.* 11. Quando autem venditor possit iustè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, sine obligatione restituendi pretium, vel rescindendi contractum, *vide C. Lugo d. 26. s. 8. n.* 128. & *Trul. c.* 20. *d.* 11. vbi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei, esse validam: rescindendam tamen vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

XI. Si scias occultè debitorem tuum non esse soluendo, iniustum videtur, ijs qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia est dolus; tum quia vitium intrinsecum crediti non reuelatur. *Bon l. c p.* 10. ex *Less. c.* 21. *d.* 10. *Fill. &c.*

XII. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori, (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendaciis, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens simpliciter adhuc est iustum. *Bon. q. 2. p. 5. n.* 11. ex *Azor, Fill. Less. &c.*

XIII. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v. g. infimo, vel moderato, & is vendat rigoroso, probabile est, vt habet *Angel. V. Emptio*, non teneri restituere, sed posse retinere excessum, cùm sua industria acquisiuerit. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum, quo possunt in vtilitatem domini. *v. Less. d.* 18. *C. Lugo d.* 26. *s.* 9.

XIV. Quando sartoribus ementibus pannum pro

ijs,

ijs, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quàm aliis, eò quòd sint Parochiani mercatorũ, vel sæpe ab ijs emant, possunt partem pretij remissam sibi retinere, dummodo alias fideliter agant; quia nulli fit iniuria: & cùm mercatorum plurimum intersit, vt tales ad ipsorum potiùs, quàm aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, ijsque donare eam partem. *Fill.Dian.p.1.t.8.R.26.* Negat tamen *Salas*, eò quòd mercatores falsò dicant se remittere, vt alliciant.

XV. Cùm res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium soluerit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui priùs tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. *v. Less.l.c.& C. Lugo d.26.s.9.*

XVI. Si res pereat ante traditionem, & sit certa ac determinata, v.g. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori; nisi aliter expressè conuentum sit, aut venditoris culpâ pereat. Si autem res sit indeterminata (vt si quis emerit 10 modios tritici ex granario, oues ex grege) vt si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (vt aceruum totum tritici vno floreno, in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem. *v.Less.dub.12.l.c.C.Lugo d. 26.s.14.n.216. Laym.l.3.t.4, c.17.§.2. Bon.q.2 p.8.*

XVII. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori, licet pretium nondum persoluerit; quia res domino perit. *Laym. Bonac. ll.cc.*

Quæres I. An & quomodo liceat emere chyrographa, seu credita alterius?

Resp. Si credita in posterum exigenda (siue ius quod habet alter, vt ipsi in futurum aliquid soluatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipatâ, est vsura, secluso tamen lucro cessante, & damno e-

mergente. *Bon.d.3.q.3.p.* 10.ex *Mol.Less.Tol.Fill.* Quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo; nam mutuat implicitè minorem pecuniam pro exigenda maiore. 2. Dixi *certa*, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licitè is qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor est, vel maior; quia cum tali periculo & difficultate minus valent. *Bon.l.c. Trul.l.7.c.20.d.8.* Vnde resolues.

I. Vsuram committunt 1. Ministri Regum & Principum, &c. qui vt anticipatam faciant solutionem, aliquid recipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus concessâ dilatione ad soluendum; quia accipiunt aliquid vltra sortem pro mutuo virtuali. *Bon.l.c. Nauar. Mol. Salas, &c.*

II. Minoris emi possunt regulariter credita & stipendia, siue salaria debita militibus, aut famulis Nobilium; quia habent adiuncta incommoda, pericula & molestias in exigendo: quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore praesenti, vel etiam praeterito fuerint soluenda. *Bonac. l.c.* ex *Regin. Mol. &c.*

III. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra iustitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem; tum quia ipse est causa damni, cùm ipsius culpâ creditum valeat minus: tum quia alioqui praemium ex delicto suo reportaret. *Molin.d.313. Fill. Bon.l.c.* Hinc Quaestores Principum ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis, & malignae solutionis, non possunt chirographa, vel credita emere minoris, vt docent *Auth.cit.* Additque *Salas* & *Molin.l.c.* Non esse liberum Quaestoribus, &c. quibus incumbit soluere magnatum debita, vni potiùs soluere, quàm alteri (nisi quis fortè ius prae aliis habeat, *vt v. suprà de ordine restit.*) sed teneri omnibus soluere pro rata. *Bon.l.c.v.Trul.l.1.d.10.*

Artic.

Artic. II Quid sit negotiatio, & quibus illicita?

Resp. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo animo, vt integram, & non mutatam, cariùs vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, & valde distractiuum, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare, seuerè prohibitum est Clericis constitutis in sacris, & religiosis omnibus, ita vt mortaliter peccent, si multam negotiationi dent operam, vt ait *Less.* quem *v. l.c. d.1. & Laym. l.3. t.4. c.17. Bon. de contract. a.5. q.1. p.5. C. Lugo. d.26. s.3. num.*19. Vnde resolues.

I. Si Clericus semel iterumque tantùm negotietur, in materia non graui, v.g. libros, cruces, &c. emat, vt occultè iterum vendat cariùs, non est mortale. *Less. Mald. Fill. Dian. C. Lugo l.c.*

II. Non est negotiatio Ecclesiasticis vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vendant: quia vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum. *Mol. Less. C. Lugo s.3. num.*29. vti nec, si greges alant, vt fœtus, lac, lanam vendant. *C. Lugo l.c.* Vbi tamen negat, licere ijs conducere agros, vt fructus vendant, eò quòd (licet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in *Concil. Carthag. v. l.c.*

III. Non peccat Clericus, 1. Si emat agrum cum fructibus iam maturis, illosque vendat: quia vendit fructus agri sui. *Card. de Lugo l.c.* ex *Mol. Fill. &c.* 2. Si id, quod ad proprios vsus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, cariùs vendat. *Ibid.*

An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate, *v. Card. de Lugo. d.26. s.4 nu.36. Trul. l.c. d.19. Barbos. de iur. vn. l.1. c.40. a.1.*

DV-

DVBIVM IX.

Quid sit Contractus Censûs, & an licitus?

Resp. Is est, cùm certâ summâ pecuniæ v.g. 100. florenis, emo à te ius percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certâ aliquâ re tuâ vtili, siue fructifera, certam aliquam pensionem seu censum, v.g. florenos 5. annuos, vel 6. prout consuetudine, vel lege taxatum erit. Ita vt hic non sit mutuum & vsura, si aliàs prauam intentionem non habeas; sed vera emptio, & venditio, quâ emitur, non præcisè ipsa pensio, sed ius eam percipiendi; quod longè minus valet, ideoque minoris emitur; licèt post multos annos pretium longè superet. *Molin. Less. Laym. l. 3. t. 4. ca. 18. & ceteri communiter.* Rectiùs tamen *C. Lugo. d. 27. s. 2. num. 20.* probat, ad excusandum censum ab vsura, dicendum esse, non emi pensiones, neque ius ad illas, neque fructus, sed potiùs partem vsusfructûs talis prædij, super quo census constituitur; ita vt dominium totum directum prædij maneat apud venditorem; dominium verò vtile, seu ius vsusfructûs, ex parte vendatur. *Vnde resoluuntur sequentes Casus,* qui etiam ex natura emptionis & venditionis solui possunt.

I. Hic contractus est iniustus, si non seruetur pretium iustum à lege vel consuetudine probatum, quomodo pro Germaniâ constituit Carolus V. vt ius ad 5. tantùm pro 100. emiatur.

II. Non solùm licitus est census realis, id est, constitutus super re aliqua, vt suprà dictum, ex cuius vtilitate pensio extrahatur, ita vt ad quemcumque res transeat cum illa obligatione & onere; sed etiam personalis, & constitutus immediatè super personâ, quæ suâ operâ & industriâ vtilis sit, & fructum aliquem pariat, vel bona in spe vel re habeat, vnde pensio duci possit: alioqui enim ius quod venderet, non esset pretio æstimabile, & sic contractus fictitius. Ita probabi- *Couar. Less. Sal. dub. 3. num. 2. &c.* contra *Nauar.*

Mol. & Lugo, d. 37. s. 2. num. 25. vbi censum merè personalem illicitum esse, docet esse probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui sunt venditores seu censuarij, qui emptoribus, siue censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit; aut reddentem quidem, sed iam aliis censibus venditos. *Bon. d. 3. q. 4. p. 1. n. 9. & 13.*

IV. Sicut cùm in emptione res perit damno emptoris, sic etiam in censu reali, si res super quam impositus est census, pereat, vel fructus eius absque culpa venditoris: tunc enim perit census, ita vt emptor siue censualista, non possit ampliùs percipere fructus, siue censum; quia qui emit, suo periculo emit. *Bonac. l. c. Fill. t. 35. p. 2. n. 255.* Vnde ad hoc incommodum cauendum inuentus est sequens modus.

V. Licitum est, vt probat *Tol. lib. 5. cap. 46. & Less. ca. 22. dub. 11.* contractui censûs adiungere aliud pactum assecurationis, vt si res, super quâ fundatus est census, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus sit, vel super aliis bonis suis eum statuere, vel restitutâ sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretium censûs, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando. *Bon. l. c. n. 30.*

VI. Ex natura rei licitus est non tantùm census irredimibilis, sed etiam redimibilis, cùm ex vna parte, tum vtriusque, vt patet ex terminorum explicatione; quia irredimibilis census dicitur, cùm venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cùm potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderat. Vtrimque redimibilis dicitur, cùm ita conuentum est, vt tam emptor, quàm venditor possit emptionem factam resoluere, & summam quam dedit, repetere. *Less. d. 10. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 76.* Vide dicta *de pacto retrouend. in empt. suprà.*

VII. Nihilominus, quia contractus censûs redimibilis.

bilis, ex parte emptoris est res periculosa, suaderi non facilè debet: nam in *Constitut. Martini V. & Calixti III. PP.* vti & *Caroli V. Imper.* vsurarius contractus iudicatur. Verùm id intelligi debet secundùm præsumptionem fori externi : præterquam quòd illæ Constitutiones multis locis eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ iuri naturali non aduersantur, vt notat *Laym. l. 3. t. 4. c. 18.*

VIII. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur euentu fortuito, licitus est. *Fill. Disn. p. 7. t. 9. R. 70.*

DVBIVM X.

Quid sit Cambium?

Resp. Cambium, quod permutationem significat, hîc accipitur pro solâ permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis Campsario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter sortem. Quod si sine intentione vsuraria fiat, ob titulos iustos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Vnde cùm quatuor sint cambiorum genera, nimirum 1. Cambium minutum seu manuale. 2. Cambium per literas. 3. Cambium reale. 4. Cambium siccum seu fictum, circa ea resoluuntur.

I. Licitum est Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ maiores pro minoribus, vel contrà ; quia hîc sunt iusti tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campsoris in numerandâ pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, vt Campsariis quibusuis sit paratus, item puritas materiæ & commoditas, vt cùm aurum vel alia moneta commoda, datur pro minuta & incommoda. *Laym. l. 3. t. 4. ca. 19. num. 4.*

II. Licitum est item Cambium per literas, cùm, scilicet Campsor hîc v.g. Monasterij prior accipit pecunias, quas postea literis datis alibi, v.g. Francofurti refundit per suos factores: quia hîc etiam sunt iusti

tituli,

tituli, scilicet virtualis traiectio pecuniæ, & ejus assecuratio; tantundem enim facit, ac si Campsario pecuniam eius Francofurtum transferat sine periculo. Minus tamen Campsor exigere debet, quàm si realiter transtulisset. *Laym.l.c. Bon.d.3.q.5.p.1. Nauar. Less.&c.*

III. Item licitum est Cambium reale, cùm Campsor hîc Monasterij prior dat pecunias, vt per suos alibi eas recipiat à Campsario, qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hîc. Titulus huius Cambij est item translationis & assecurationis; tantundem enim facit Campsor, ac si pecunias Campsarij absentes sisteret hîc præsentes, vel vt alij aiunt, ac si præsenti pecuniâ emeret absentem, quæ vtique minus valet. *Laym.l.c.n.6.& 7. Bon.l.c.*

IV. Illicitum est Cambium fictum seu siccum, quod nihil aliud est, quàm titulus lucrandi; vt v.g. Titius indigens pecuniis petit à Campsore sibi dari 100: Campsor autem non aliter dat nisi Francofurti, v.g. vel alio loco distante soluendos, petitque ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus. Titius ergò accipit, & tamen vere non cogitat reddere in istis locis, imò forsan nec habet istic correspondentem, idque constat Campsori: contractus hic est Cambium fictum, ac reuera mutuum, ideoque palliata vsura. Excusabitur tamen Campsor, si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud *Tol.l.5.ca. 52. Bon.d.3.q.5.p.1.*

V. Quod attinet ad Cambium Francofurtense, in quo mercatores dantes cambium ad proximas nundinas, quò magis eæ distant, eò plus exigunt, si ideo præcisè plus exigatur, quia solutio diutius differtur, vsura est: si autem ratione alterius tituli iusti, v.g. lucri cessantis, cùm pecunia mercatorum sit instrumentum lucrandi, quo si diutius carent, carent lucro, & quò longius est tempus, eò plures cambium petunt, ideoque crescit valor pecuniæ, tunc lucrum est iustum. *Laym.l.c.num.9.ex Molin.Less.&c.*

VI. Qui cambiendo, (vel aliter) pecuniam adulterinam accepit, siue ex ignorantia, aut inaduertentia, non potest illam expendere; quia res vitiosa non potest tradi alteri, vitio non detecto *v. suprà de vendit.* Neque ex eò quòd ipse deceptus est, potest decipere alios, cùm actio quâ deceptus fuit, nullum ad hoc ius tribuat. *Bon. d. 3. q. 5. p. 1.* ex *Azor, Sanch. &c.*

DVBIVM XI.

Quid Locatio, & Conductio?

Resp. Est contractus, quo quis personam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus vtendam, vel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, seu pensione constitutâ. Vtenda conceduntur v. g. elocata domus, equus, seruus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c. Vnde consideratâ huius contractus naturâ, & iuris dispositione *resoluuntur sequentes Casus.*

I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissoluitur, & conductor liberatur.

II. Si absque culpa conductoris, vsus vel fructus rei cesset, v. g. quia domus ruinam minatur, infestatur spectris, vel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria) aut belli, tutam habitationem non præstat, liberatur conductor à soluendâ pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel alia re conducta vti vel frui, vt *v. apud Lay. l. 3. tr. 4. c. 22. Less. l. 2. c. 24. dub. 1. &c.*

III. Seruo aut laboratori conducto non debetur stipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, nisi expensæ modicæ: nisi tamen aliter sit conuentum, aut consuetudo ferat. *v. Sa, V. Conductio.*

IV. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de pensione: secus si magna sit clades. Quòd si tamen antecedentium vel sequentium

tium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur. *Laym n.7. Less.l.2.c.24.d.4.*

V. Si pluribus annis ob cæli clementiam (secùs si ob industriam colentis) vberiores fructus ex fundo elocato proueniant, potest colono pensio augeri. *Laym.n.8.*

VI. Expensas in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v.g. conseruare sarta tecta, tributa & onera publica præstare, ad locatorem seu dominum spectat; nisi aliter conuentum sit, aut consuetudo ferat. *Laym.l c.n.4.*

VII. Si conductor in rem conductam necessarias, siue vtiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere à locatore; & dum non soluuntur, retinere rem conductam. *Laym.l.c. Molin. d.496.*

VIII. Etsi incendium plerumque accidat culpâ inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumptio sit; quia tamen sæpè id fit culpâ famulorum, quam paterfamilias præstare non cogitur, hinc conductor absoluendus est, nisi locator ostendat culpam. *v. Laym. suprà n.6.* & *Dian.p.9.t.7.R.31.* vbi ex *Hun. & Berl.* docet, si constet accidisse culpâ certi & determinati alicuius de familia, isque circa officium suum deliquerit, v.g. stabularij, qui lumen malè custodierit in stabulo, teneri patremfamilias (nisi famulus iste pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: secùs si culpâ alterius; vel si non constet vtrum casu an culpâ cuiusquam acciderit.

IX. Si conductor domûs v.g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare; cæteroqui autem de pensione nihil ei remittitur.

X. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem inuitum priuare re conducta, nisi in his casibus: 1. Si pensionem non soluat: expectare tamen debet biennium, si vltra biennium res sit conducta. 2. Si casus improuisus accidat, ob quem domus v.g. ipsi domino necessaria sit. 3. Si rem locatam

reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta malè versetur, v.g. destruat, vel abutatur, vt alendo ibi meretrices. *Laym. num. 9.*

XI. Successor vniuersalis, siue hæres, non potest ante completum tempus conductorem expellere: partialis autem successor, vt emptor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractu locationis, vti neque conductor; nisi tamen aliter pactum sit, v.g. ne res locata durante tempore locationis alienetur. *v. Less. l. 2. c. 24. & Laym. l. 3. t. 4. c. 22.*

DVBIVM XII.

De Contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli?

1 Resp. I. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ culturâ possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non breuiùs saltem, quàm ad decennium; ita vt dominium eius directum, & possessio ciuilis maneat apud dominum, qui tendat in Emphyteusin; dominium autem vtile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, vt quotannis certum Canonem, vt vocant, seu pensionem domino soluat, quam si totam soluere negligat 26 annis continuis in Emphyteusi Ecclesiasticâ (cùm scilicet res est Ecclesiæ, vel pij loci) vel in seculari 36 annis, incidit ipso iure in pœnam commissi, vt dominus eum expellere possit, etsi de solutione interpellatus non fuerit: licèt enim *Bart.* & *alij quidam* apud *Dia. p. 8. t. 7. R. 36.* dicant, si per 30, vel 40 annos non soluerit, eum præscribere immunitatem in futurum, id tamen *VVesemb.* & *alij 5.* negant. *v. l. c.* Porrò quid iuris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conuentione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, vt valeat. *v. Lay. l. 3. t. 4. c. 23. Less. l. 2. c. 24. d. 8*

Resp.II. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominij vtilis, proprietate retentâ, sub onere non quidem aliquid soluendi, sed exhibendi fidelitatem, & obsequium personale directo domino. Quod si item non faciat Vasallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolui debet, in recognitionem dominij directi: sed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteusin. Porrò quid iuris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine, quæ iuris communis sunt. *v. loc cit.*

Resp. III. Contractus libellaticus, siue datio ad libellum, dicitur, cùm Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel Emphyteusin, accipit, simili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini consensus) ita vt sit quasi subfeudum & subemphyteusis. *Ita Less.*

DVBIVM XIII.

Quid sit Sponsio, & Ludus?

Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate, aut euentu alicuius rei certantes, sibi inuicem aliquid spondent, vt id eius sit, qui veritatem assecutus fuerit. v.g. certo tecum 10. imperialibus, hanc vel istam ciuitatem obsessam, captam, &c. Vt licitè fiat, requiritur 1. vt fiat super re dubia. 2. vt sit æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. 3. dubius euentus in vtroque. 4. vt vterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. *Mol. Less. C. Lugo d. 36. s. 6.*

Ludus verò est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, vt victori cedat, quod vterque deposuit. Hi contractus iure naturæ liciti sunt, modò debitæ conditiones adsint, & aliunde non interueniat scandalum, aut iusta prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio. Quia sicut quiuis suæ rei

dominus potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua conditione, siue ea fortuita sit, siue ex industria pendeat. *Less.c.26.dub.1.Bon d.2.q.3.p.1.* Vnde resolues.

I. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut deponere. Et sic deberet restituere, qui lucratus esset à religioso, & filiofamilias, non potente alienare. *Lay.l.3. t.4.c.21.n.5.*

II. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioso ait *Nauar.* apud *Less.l.c d.1.*) alatur in distanti loco à parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestum lusum, v.g. 5. ex 100: quia talis communiter præsumitur voluntas parentum, vt habet *Sotus, Less.l.c.Laym &c.* Ac præterea potest, etiam filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cùm ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare. *Laym.l.c.Bon.de rest.d.1.q.3.p.2.nu.10. & seq.*

III. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per iniuriam alterum pertraxit ad ludendum: vt v.g. si simularet se planè ignarum lusûs, & sic alterum multò imperitiorem prouocaret, qui alioqui ludere noluisset; aut si conuitiis lacesseret, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, aliàs non consensurus. *Moli.d.517.Laym.loc.cit.Bonac.d.2.q.3.p.2.n.3.*

IV. Si in re quæ spondetur, sit inæqualitas, & hæc alteri parti (v.g. cuius pecunia maior est) sit nota, isq; nihilominus spōdere velit, valet contractus probabiliter: quia scienti & volenti non fit iniuria, vt dicit *Nauar. Medin. Sanch. Dian.* Contrarium tamen probabilius docet *C. Lugo.d.31.s.6.num.81.* ex *Molin. Less. & Bon.* Si autem ignota sit, non potest alter lucrari: quia non est æqualis conditio vtriusque, & alter nulli se exponit periculo. *v. Azor.p.3.l.5.c.25.q.7. Bon.d.5.q.3.p.2.q.36. nn.3. Salas de Ludo dub.13.num.3. Escob. & C. Lugo loc.cit.*

V. Per se quidem, & iure naturæ licita est etiam

spon-

sponsio de futuro euentu, qui damnum proximi coniunctum habet; v.g. Petrum intra annum moriturum; (etsi enim detur occasio optandi, vel machinandi mortem Petro, id est per accidens, potestque idem periculum esse in censu vitalitio) iure tamen humano sæpe prohibetur. *C. Lugo l.c.n.*74.

VI. Etsi sponsio cum conditione illicita, v.g. plus altero potaturum, sit illicita; quia inducit ad peccatum: quod tamen ea lucratus es, non teneris restituere. *Sanch. Lugo, Dian. p.7. t.9. R.69.*

VII. Probabile est, quod docet *Mol. &c.* dum quis minis vel conuitiis, ad lusum inductus est, & perdit, victorem non teneri restituere: quia talis absolutè voluntariè lusit. *Bon. l.c.* ex *Mol. & Gar.* contra *Azor, Less. Regin. Fill. &c. communiter.*

VIII. Communior sententia est, teneri restituere, qui lusit, vel certauit certò præsciens se victurum esse. Contrarium tamen, nempe non teneri, dummodò dolus abfuerit, tenet *Tol. & Sa. V. Contractus.* quia non tenetur quis ex iustitia suam peritiam vel scientiam aduersario declarare; sed is suæ temeritati imputet, quòd ausus fuerit cum eo deponere, cuius scientiam non nôrat. *v. Bonac. l.c. n. 4. Dian. p. 7. t. 9. R. 62.*

IX. Non tenetur restituere, qui vtitur astutiis illis, quas regulæ lusûs, & consuetudo recepta patitur; cùm vterque sciat, tales astutias esse solitas, & sic tacitè in illas liberè consentiat. *Azor, Fill. Less. Bonac. l.c. p.2. num.2.* v.g. 1. si potiores chartas habens, & securus de victoria, augeat sponsionem, vel simulet metum, vt aduersarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatque sponsionem, vt sic relinquatur sibi quod erat appositum. *Lugo, Sanch. Sal. Dian. p.7. t.9. R.43.* 3. Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia, & absque fraude; secùs si ita se collocet, vt possit videre; vel si alium constituat à quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo discat nosse inter ludendum, quas ante non signarat,

gnarat, nec nouerat. *Trul. Sanch. Lugo, Dian. p. 4. t. 9. R. 50. & 52.*

X. Qui verò vtitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis; v. g. suffuratur chartas, vel signis à tergo notat, vel vtitur notatis, aut ijs quas antè nouit, ignorante socio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur restituere non tantum lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi; imò etiam colludenti. *Regin. Amic. Trul. Dian l. c. R. 48. v. etiam p. 4. t. 3. R. 75.* & *Bon. de rest. d. 2. q. 3 p. 2.*

XI. Si ludens habeat animum non soluendi, vel si perdat, repetendi, non potest lucrari, atque adeò nec retinere, quod est lucratus: quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, si id sciret. *Less. l. c. d. 5. n. 31. Regin. n. 288. Bon. l. c.*

XII. Peccant grauiter, & communiter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, cùm sciant in grauia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad soluenda debita, vel alendos liberos, & vxorem, &c. *Sanch. Trul. c. 27. d. 1.*

XIII. Peccat item ludens, si lusus lege positiuâ sit prohibitus, vt lusus alearum, & similes, qui magis in fortunâ & casu, quàm industriâ fundantur. At Laicis ratione circumstantiarum sub veniali, Clericis sub mortali prohibentur. *Less. l. 2. c. 26. nu. 6.* Intellige, si Clericus crebrò, perque longum tempus luserit; non autem si per breue tempus, & causâ recreationis, & absit scandalum: quia Canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, vt habet *Less. dub. 1. Laym. l. 3. t. 4. c. 21. num. 1.* Notat autem *Dian. p. 7. t. 9. R. 2. & 3.* ex *Lugo, Dicast. Amico, Trul. &c.* prædictis legibus per contrariam consuetudinem ita derogatum esse, vt non tantum Laicus, sed etiam Clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis. In Religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget) vti

&

& Episcopis, à peccato graui excusari vix posse. *Ibid. R. 4.* ex *Molin. Dicast. Lugo, &c.* etsi *Sanch.* conetur excusare, si vrgeat necessitas, v. g. excitandi aut recreandi infirmum; vel si parum ludat ob solam recreationem.

XIV. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, iuxta sententiam probabiliorem non tenetur ad restitutionem ante iudicis sententiam: quia iura non annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominij, sed tantùm concedunt, vt possit repeti. An verò qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc soluere, alij negant, vt *Less. hîc dub. 5. Moli. Regin. Fill. &c.* alij affirmant, vt *Azor, Rebel. Val. &c.* apud *Bon. l. c. p. 5. nu. 2. v. Dian. p. 2. t. 17. R. 8. & p. 7. t. 9. R. 21.*

XV. Ludere pro psalmo, vel oratione Dominica recitanda, non est peccatum, nec irreuerentia. *Nauar. Rebel. Sanch. Dian. p. 7. t. 9. R. 1.*

DVBIVM XIV.

Quid sit Contractus Societatis?

Resp. Is est, cùm aliqui inter se conueniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, siue fructiferis, vt pecuniâ, animalibus, industriâ, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt; quod, vti & damnum, pro ratione, & ratâ cuiusque diuidunt inter se. *v. Less. Laym. c. 20. Bon. q. 6. p. 1.* Vnde spectando id, quod ratio & iustitia naturæ hîc requirit, *resoluuntur hi Casus.*

I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam & operam suam, quàm qui vel pecuniam, vel operam solam.

II. Capitale seu sors, quam quiuis contribuit, si pereat casu, vel culpâ sociorum leuissimâ, contribuenti perit. Vbi discrimen est inter hunc contractum, & mutuum: quia in mutuo sors data alienatur, & dominium eius transfertur in mutuatarium, cuius proinde solius periculum ac damnum est, si casu

pereat; in societate autem, qui sortem confert, eam non omninò alienat à se: & sicuti commodum ac lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum & damnum. *Bon l.c.*

III. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, vt quis iustè seruet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adiungantur duo alij, assecurationis, & venditionis, cuius tale exemplum ponit *Laym.* Inis societatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos v.g. spes est, quòd is quotannis lucraturus sit 300, cuius lucri dimidium v.g. iure societatis tibi debetur vnà cum sorte; sed quia ad te quoque pertinere deberet eiusdem sortis periculum, vt ipse id periculum in se suscipiat, & tibi sortem assecuret, in huius oneris compensationem, relinquis ei maiorem partem lucri sperati, vt scilicet duas partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri huius incerta est, ideo adhuc partem hanc lucri sperati, nempe 100 florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60 v.g. annuis certis, & in re, & sic tandem id lucrum facis, & sortem seruas indemnem. *v. Laym.* & *Bon. ll. cc.*

IV. Societas etiam in pecoribus validè & licitè instituitur. Et interdum quidem ita, vt tam pecora ipsa, quæ alteri pascenda & nutrienda traduntur, quàm emolumenta & fructus, ipsaque detrimenta & damna danti & accipienti communia sint: interdum verò ita, vt pecorum dominium, ideoque etiam periculum, siue casus fortuitus, spectet ad solum dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fœtus, lanæ, lactis, ad vtrumque. *v. Less. hîc, & Laym. l. 3. t. 4. c. 20.*

DVBIVM XV.

Quid sit Assecuratio, & Fideiussio?

Resp. I. Contractus Assecurationis est, quo quis alienæ

alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compensandam, si perierit. Quòd si gratis fiat, est gratuita promissio: si pretio, est quasi emptio, quâ assecurans vendit suam obligationem, præstandi alteri rem eius indemnem. Ad eius iustitiam requiritur, vt euentus rei sit incertus vtrique, saltem quoad notitiam, quam de eo habent; quia alioqui non seruaretur æqualitas. *Less Bonac.d.3.q.9.p.3. Less.lib.2.cap.28.dub.4.num.24.* Vnde resolues.

I. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur restituere. *ibid. Bonac. d.3. q.9.p.4.*

II. Si res nondum est in tuto, etsi priuatâ scientiâ sciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium assecurationis accipere, dicit *Less. loc. cit. num.*27. Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria magni æstimatur: & causæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æstimationem. Verùm id *Bon.d.3.q.9.p.3.n.3. & C. Lugo d.31.s.7.* rectiùs negant.

III. Si cupiens rem suam assecurari, certò sciat eam iam periisse, non potest pacisci de eius assecuratione. *v. Less l.c.n.25.*

Resp.II. Fideiussio est contractus, quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis non soluerit. Ita commun. Doct. *Vnde resolues.*

I. Pro fideiussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur; quia ex se pretio est æstimabilis. *Nauar. Azor p.3.l.11.c.21.d.5. Fill.n.159.*

II. Mulieres ex fideiussione (saltem si iuramentum absit, & instrumentum publicum) non tenentur, vti nec Clerici, nisi quatenus soluere commodè possunt, vt non egeant. *v. Lay. Bon.q.9.p.2. Less.l.2.c.28.*

III. Fideiussor non obligatur plus, quàm principalis, & huius obligatio si sit inualida, erit etiam fideiussoris. *C. Lugo, &c. commun.*

IV. Fideiussor regulariter non potest conueniri, nisi factâ excussione principalis debitoris constet ipsum non esse soluendo. *Azor l. c. Fill. n. 153.*

V. Debitor tenetur de omni damno suâ culpâ accidente fideiussori, &c. *v. Azor. d. 10. Bon.*

VI. Ex fideiussione Religiosi propriâ authoritate factâ, monasterium non obligatur, nisi quatenus in eius vtilitatem versum est. *v. Less. c. 28. & Laym. c. 29. n. 7.*

VII. Qui fideiussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si hic aufugit, non est eius loco plectendus; quia non præsumitur sic se obligare; imò nec potest, cùm non sit dominus vitæ. *Sylu. Bon. Less. d. 7. num. 41.*

VIII. Si debitor suâ culpâ non soluit, tenetur fideiussori, qui pro ipso soluit, non tantùm ipsum debitum, sed etiam damna & expensas omnes compensare. Si verò sine sua culpa, v. g. ob impotentiam non soluit, ad solum debitum videtur teneri. *Azor, Sylu. Sa, Bon. Trul. c. 26. d. 1.*

DVBIVM XVI.

Quid sit Pignus, & Hypotheca?

Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem vel immobilem, vt sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsâ re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè sit rei mobilis; illa immobilis. *Moli. Fill. Bon. q. 10. p. 1.* Vnde resolues.

I. Pignore non licet vti contra voluntatem domini: quia est res aliena, ad securitatem tantùm, & non ad vsum tradita. *Bon. l. c.* ex *Moli. Regin. &c.* Si tamen vtatur v. g. equo vel agro, debet valorem vsus (vti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis; quia alioqui committet vsuram, cùm res domino suo fructificet. *Nauar. Bonac. Trul. c. 26. d. 2.*

II. Non

II. Non possunt oppignorari, quæ non possunt vendi, v.g. Ecclesiæ. *Mol.d.530.Less.l.2.c.28.d.3. Bon.l.c.*

III. Immobilia, vti & mobilia pretiosa, cultui diuino dicata; v.g. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate; quia tunc etiam vendi possunt, vt Ecclesiæ & indigentibus subueniatur. *v. Nauar.c.17.Less.Bon.l.c.*

IV. Creditor qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro maiore quantitate. Neque potest vendere debitore non soluente; nisi post biennium, & eo priùs monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem. *v.Laym.l.3.t.4.c.30.Bon.l.c.n.9.*

V. Eandem rem non licet oppignorare, seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad soluendum omnibus, vel posteriores de priore hypotheca admoneãtur. *Azor. Fill. Bon.d.3.q.10.p.1.Trul.c.26.d.4.*

Quæres. Quid sit contractus Antichriseos, germanicè ein Pfandtschafft?

Resp. Is est, cùm in contractu pignoris conuenitur, vt creditor vtatur pignore, v.g. agro, ac fructus inde tam diu lucretur, donec debitum ipsi restituatur. Vnde circa hunc ex supradictis resolues.

I. Contractus hic videtur iuxta *Caiet. Sotum, &c.* (contra quosdam Iuristas) esse vsurarius; quia creditor vltra sortem aliquid lucratur, causâ solius mutui, quæ est vsura. *v.Laym.l.3.t.4.c.16.n.17.*

II. Possunt tamen interuenire tituli iusti lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sortis; vt si v.g. fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ iure censûs super eâdem constituti exigi potest, cum pacto redhibitionis, vt suprà dictum est de censibus: aut si alioquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Vnde non facilè damnandi illi, qui à Principibus in locum debitorum, agros, pascua, officia, &c. in antichrisin habent. *v. Laym.l.c. & Binsfeld. de vsuris. Molin. Less. &c.*

CAPVT IV.

De Tutelâ & Testamentis.

DVBIVM I.

Quid sit Tutela, & Curatela?

Resp. Sunt quasi contractus; quibus Tutor & Curator ad procuranda bona & commoda Minorum cuiuscunque sexûs, qui vel parente carent, vel sub eius potestate constituti non sunt, obligatur ex iustitia, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset; supplente nimirum lege, vel magistratu vim contractûs. Differunt Tutor & Curator, quòd Tutor solùm datur impuberibus, etiam inuitis: & principaliter datur personis, vt curet earum educationem & institutionem; secundariò verò datur etiam bonis illius, respectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus, post annos expletos pubertatis, vsque ad annum 25 completum: nec communi iure datur inuitis, nisi in certis casibus; & datur principaliter rebus Minorum, secundariò personis. Vnde pro directione in foro conscientiæ, ex iure tum naturali, tum positiuo communi resolues ex *Laym. & Tan. t. 3. d. t. q. 7. d. 10. Bon. d. 3. q. 19.*

I. Tutores siue sint testamentarij, hoc est, relicti ex testamento, aut codicillo patris; siue sint datiui, hoc est, constituti à Iudice aut Magistratu; siue sint legitimi, hoc est præscripti à lege, (qualis præ cæteris est mater, si velit, & promittat se non transituram ad alias nuptias, quin priùs tutelam abdicet, & rationem reddat; dein auia, & consanguinei proximiores idonei) tenentur, vti & curatores, iurare, se fideliter officium suum facturos, ac fideiussorem dare, rem Minoris saluam & integram restituendam; & vniuersim tacitè omnia eorum bona sunt hypothecata Minori; ita

ita vt ad quemcumque peruenerint, possit illa Minor sibi vendicare, vt sibi satisfiat, si quid illorum culpâ est passus. *vid.Tann.loc.cit. Laym.l.3.t. 4.ca.9. Bon.l.c.*

II. Bona Minorum tenetur tutor, vel curator administrare eâ curâ, quam diligens paterfamilias propriis suis rebus adhiberet, tam impediendo & præcauendo damna, quàm procurando commoda, & lucra Minoris: alioqui damnum & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem. *v.suprà l.2.t.3.c.2.d.3. R.6.*

III. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt seruari, non possunt alienari, saltem sine Iudicis decreto.

IV. Tutori aut Curatori, & personis ei subiectis, nihil licet emere, siue per se, siue per alium, ex vllis bonis Minoris, quamdiu illi tales sunt, nisi cum authoritate Iudicis, aut cùm eius decreto bona pupillorum publicè, per iuratum venditorem omnibus venalia exponuntur.

V. Sine decreto Iudicis non potest Minor remittere, vel renunciare hæreditati, legatis, fidei commissis, aliisque iuribus sibi acquisitis. Si tamen religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

VI. Pupillus dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantiæ proximus (ita vt si masculus est, non expleuerit annum decimum cum dimidio; si fœmina, nonum cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo vllo modo vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget: at pubertati proximus, obligare quidem sibi potest alium, sed non se alteri, saltem ciuiliter. *Sanch.d.38. Less.l 2.c.17.nu.61.Laym.c.9.n.7.*

VII. Eadem est ratio Minoris, si curatorem habeat: quem si semel susceperit, tenetur illi subesse iure communi vsque ad annum 25 expletum: & si litem habeat, tenetur ad eam sumere curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quòd si curatore careat,

valent

valent acta per illos, ita tamen vt si laesi sint, restituantur in integrum. *v. Auth. citt. & Bonac. d. 3. q. 5. p. vlt.*

VIII. Etsi minores sine Curatorum authoritate donare non possint, nisi quae eius conditionis adolescentes donare solent, (in ijs enim praesumitur tacitus consensus Curatoris) qui tamen dona ab ijs accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitimè; quia probabile est valere naturaliter, tametsi non ciuiliter. *Mol. Lugo, Trul. Dian. p. 8. t. 6. R 4. & 7.*

IX. Tenentur Curatores, & Tutores singulis annis administrationis rationem reddere: vbi si quis deses aut noxius reperiatur, amouendus est, impositâ satisfactione, aliusque subrogandus.

X. Si Tutor vel Curator, post rationes officij redditas, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei praemium: quod quibusdam locis est vicesima pars redituum bonorum omnium Minoris, in aliis autem decima pars.

XI. Porrò qui non possint esse Tutores & Curatores, & qui à tutela & curatela excusentur, ne ijs imponi possint, v.g. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. v. apud *Tann. l. c. & Sa. V. Minor*, vbi sic habet: *Tutor non potest esse iunior 25. annis, nisi fortè mater; nec religiosus, nec fœmina, nisi mater aut auia, (& vxor casu antè dicto) nec Clericus in sacris, si non velit, nec Episcopus, nisi miserabilium personarum. Horum verò tutelam suscipere tenentur & Episcopi, & Clerici, & Religiosi: quod ego, inquit, de religiosis vniuersim non admitto. v. Laym. loc. cit.*

XII. Si Tutor & Curator, cùm tenerentur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. *Sa V. Curator.* vide etiam *Nauar. c. 25.* Plura vide suprà *lib. 3. tract. 3. ca. 1. dub. 3.*

DV-

DVBIVM II.

Quid & quotuplex sit Testamentum?

Resp. I. Testamentum est voluntatis iusta sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directa hæredis institutione. Quod additur, vt distinguatur à reliquis vltimis voluntatibus: nam differt à legato, seu fideicommisso partiali, quòd hoc sit donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præstanda: à codicillo verò differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & non fit ad instituendum hæredem, nisi ex priuilegio, v.g. in militiâ; sed ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda. *v.Laym.l.3.t.5.c.1.& seq. Tann.tom.3.d.4. q.8.Less.l.2.c.19.Bon.d.3.q.17.p.1.*

Resp. II. Testamentum est duplex. I. in scriptis, seu clausum: quod testamentum testator, siue suâ, siue alterius manu scriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt; (quibus adde ipsum hæredem, & qui in eius sunt potestate;) sed masculis puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis, coram offert, profitendo id esse suum testamentum: tum, si possit, manu suâ subscribit, alioqui octauus pro eo testis: dein omnes & singuli septem testes eodem tempore subscribunt, si possint, per se ipsos, propriòque, vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. *Lay.l.c.Bon.d.3.q.17.p.1.* II. Nuncupatiuum, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantùm, vt septem testes idonei supra dicti conuocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scripto, vel voce articulatâ prolatam. Etsi verò talis nuncupatio, coram testibus, à Notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit, non ad actûs substantiam seruandam, sed ad meliorem probationem, & securi-

curitatem, si testes decedant, vel inidonei reddantur. Si autem testamentum careat solennitate debita, dubiteturque, vtrum testator voluerit conficere clausum, an apertum, valet vt nuncupatiuum: hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omninò corruat. *Sanch. l. 4. cons. Lugo t. 2. de iust. d. 24. Bardi. d. 6. q. 10. §. 1.*

Porrò præter has solemnitates iure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis nôrunt periti Notarij, qui proinde, ne impingatur, vtiliter adhibentur.

Quæres. An Testamentum sit validum cui desunt solemnitates à iure ciuili requisitæ?

Resp. Si Testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt iuris gentium, scilicet duo testes: in foro autem conscientiæ, supposità potestate disponentis, sufficere scripturam, nutum, vel aliud signum testatoris, absque vllo teste. Quòd si tamen manus testatoris non extet, requiruntur duo testes in foro externo, inter quos etiam fæmina esse potest. *Couar. & aly* 12. *Dian. p. 7. t. 6. R.* 16. Item Confessarius vel Parochus esse potest, licèt legata sint pro sua Ecclesia; idque ad hoc tantùm, vt voluntas testatoris probari possit, & Iudex pro ea sententiam ferat. *vid. Less. & C. Lugo t. 2. d. 22. sect. 9.* vbi etiam probat, in tali testamento ad pias causas, non esse necessariam hæredis institutionem. Ac licèt morte interueniente, non fuerit absolutum; valet tamen quoad legata pia in eo iam expressa. *Malder. Laym. Dian. p. 5. t. 3. R.* 126. An autem tale testamentum ad causas pias principaliter factum, si solennitates desint, valeat quoad legata profana, controuertitur. Negat *Bon. & Lugo.* Affirmat *Cou. Sa. Less. Vill. Sanch. Barbos. Trul. c. 18. d. 4. Dian. p. 7. t. 6. R.* 4. Denique testamentum ad pias causas, non solenne, reuocat aliud solenne, etsi huius mentionem non faciat. *Mol. &c. Dian. p. 7. t. 6. R. 25. 26.* idque etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias. *Mol. & aly 6.*

licèt

licèt hoc posterius quidam negent. *v. l. c. R. 26. 27.*

Resp. II. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant: nec subscriptione opus erit, si literati non sint. *Laym. l. c. c. 2. num. 16. Bon. l. c. p. 5. num. 4.*

Resp. III. Tempore pestis, non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti subscriptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, vt quando testis, vel Notarius haberi non possunt, vltimæ voluntates validæ pronuncientur, si de voluntate defuncti liquidò constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum peste valdè grassante, conditum coram duobus vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundùm ius commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetiis v. g. & Viennæ, duo testes ad testamentum sufficiunt. *v. Laym. loc. cit. ca. 2.* Imò absolutè loquendo tempore pestis sufficere solennitates iuris gentium, atque adeò tres vel duos testes, docet *Dian. p. 7. t. 6. R. 34.* ex *Sa, Laym. &c.* atque inter eos esse posse fœminam, & Notarium ipsum, (tametsi non sit immatriculatus) modò non sit consanguineus, vel affinis defuncti. *R. 36.* ex *Menoch. &c.* nec opus esse vt sint rogati, vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modò eum videant. *R. 37. & 38.* neque inualidari licèt ægrotus conualescat. *R. 39.* ex *alijs* 8. Denique si Parochus scribat coram vnico teste, habere vim testamenti saltem nuncupatiui, dicit *Molin. & Marcha.* cum *Dian. l. c. R. 34. & 41.* v. etiam *p. 5. t. 3. R. 123.*

Resp. IV. Etsi probabilis, & secura sententia sit *Con. Bon. d. 3. q. 13. p. 4. & aliorũ*, testamentũ factum ad causas non pias, sine solemnitatibus iure requisitis, inualidum esse in foro conscientiæ, præterquam quoad legata pia: *Molin. Lugo, Vasq. Sanch. Dian. p. 7. t. 6. R. 3.* contra *Barbos.* ita vt hæres per illud institutus, & legatarius,

rius, teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato: contrarium tamen verius est, ideoque licitè retinetur, quod tali testamento possidetur. Ratio, quia illæ solemnitates tantùm requiruntur ad cauendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam. *v. Less. l. 2. ca. 19. d. 3. C. Lugo d. 22. s. 9.* Vnde secundùm hanc posteriorem sententiam *resolues sequentia.*

I. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatem, & soluere legata ijs, quibus testamento minùs solemni, aut ex voluntate eius debentur. *Moli. Less.* contra *Bonac. l. c.*

II. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere, pro ratione dubij: quia cum nec ipse, nec alij cœperint adhuc possidere bonâ fide, in dubio par est eorum conditio. *v. Bon. l. c.*

III. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum, vti occultâ compensatione: quia reuera res illæ erant ipsorum. *v. Bon. l. c.*

IV. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solueret; aut si oblato iuramento iurare noluerit, cogendus est, etiam in foro externo, hæreditatem tradere, & soluere legatum.

V. Ob eandem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, vt hæreditas, non vt fideicommissum, sed immediatè perueniret ad alium: quia non est recurrendum ad fidem testium, vel ad iuris subtilitatem, quando is, cuius interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. *vid. Less. & Card. de Lugo l. c.*

Resp. V. Etsi probabile sit Clericorum & Nouitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solennitatibus iuris non valere, *Molin. & alij 3:* cùm tamen contrarium etiam sit probabile, *Suar. &c.* potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro foro conscientiæ. *Dian. p. 9. t. 9. R. 16.*

Resp.

Resp. VI. Milites huius temporis gaudent ijsdem priuilegiis testandi, quibus olim, dummodo in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur. *Dian.p.7.t.6.R.42.* & *seq.* ex *alijs* 15. contra *Baldum, &c.* atque adeò sufficiunt ijs duo testes (licèt probabiliter nec hi requirantur *R.45.*) etiam non rogati. *R.46.* & *alij* 4. contra *Molin. Lugo, &c.* etiam aliàs inidonei, modò non sint impuberes, nec cœci, vel serui. *R.47. Lugo, Vasq. &c.* Neque opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel vt sint in conspectu testatoris. *Ibid.* Imò miles iure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu. *R.49.* Potest etiam plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, pro parte intestatus decedere. *R.53. & 55.* Valetque eius testamentum etiam post missionem honestam: sed non vltra annum, *Molin. Lugo, &c. R.61.* Denique possunt milites supradicto modo testari, tametsi sint surdi, & muti: (saltem si in castris auditum & vocem amiserint.) *Dian. R.48.49. & 59.* ex *alijs.*

DVBIVM III.

De Renunciatione hæreditatum.

Resp. I. Renunciatio futuræ hæreditatis, nisi iuramento firmetur, nullius roboris est. Ratio, quia ita iure cautum est, propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renunciet iuri successionis, vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionem sui approbet. 2. Nisi hæres necessarius, post debitam sibi portionem integram à patre acceptam, reliquæ hæreditati renunciet; qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere. *Ita Laym. ca.7.*

Resp. II. Renunciatio hæreditatis cùm odiosa sit, & contra ius commune, strictæ interpretationis esse debet. *Vnde resolues Casus seq.*

I. Non obstat renunciatio hæreditatis, etiam iurata à filio facta, quò minùs ab eodem patre, mutatâ iterum voluntate, possit institui hæres. *Molin. Sanch. l. 7. c. 7.*

II. Si filius renunciauit in fauorem fratris, eo mortuo ante patrem, is qui renunciauit, in prima hæreditate succedere potest; imò etiam institui debet, quia causa renunciationis cessauit. *Molin. d. 579. n. 19.*

III. Filius post iuratam renunciationem, nihilominus succedere potest in ijs bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio, quia in his filius non succedit iure sanguinis, cui renunciauit; sed propter ciuiles Constitutiones, & fauores. *Molin. num. 21.*

IV. Etsi filia accipiens dotem à patre, dicat se eâ contentam, & renunciare paternæ hæreditati; pactum tamen illud est inualidum, eoque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. Ex *L. pactum dotale Cod. de collat. L. si quando Cod. de pactis. & cap. Quamuis pactum. de pactis 6. Molin. Sanch. l. 6. cons. Lugo. Resp. mor. l. 6. d. 24.*

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude seu dolo, ad renunciandum legitimæ, non sunt in conscientia tuti; sed tenentur illi restituere libertatem. *Sanch. l. 4. de mat. d. 9. Lugo l. c.* Ac licèt filia, si renunciationem iuramento firmauerit, eam seruare teneatur, si tamen dolus vel metus interuenerit, licebit relaxationem iuramenti iniustè extorti petere; eâque obtentâ non tenebitur pacto, quod ex iniusta coactione processit. *v. Sanch. l. 3. mor. c. 12. Lugo tom. 2. de iust. d. 22. s. 8. & resp. mor. l. 6. d. 24.*

Resp. III. Omne pactum, vel donatio, de alterius viuentis hæreditate, ipso iure irrita est: v.g. irritum est pactum, quo Titius hæreditatem, quam sperat à Sempronio, promittit aut obligat Caio. Ratio, quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis, ob insidias,

sidias,

sidias, quæ parantur eius vitæ, super cuius bonis fit pactio. *Laym. c. 7. n. 3.*

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cuius hæreditate agitur, & in eo consensu vsque ad mortem perseueret. 2. Nisi renunciatio fiat in fauorem communitatis, seu collegij: hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis, de omnibus bonis & iuribus acquisitis, & acquirendis, disponere debeat, idque in fauorem communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis. *Sanch. c. 2. n. 54. Laym. l. c. n. 3.* 4. Nisi fiat pactum circa hæreditatem personæ incertæ: v. g. si quæ mihi hæreditas obuenerit dum vixero, tua esto: cessat enim periculum. *Mol. Sanch. l. 7. c. 2.*

Quæres, Quousque se extendat constitutio *Trid. s. 25. c. 16. de regularibus*, irritans donationes, & renunciationes, etiam iuratas, quæ fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi, siue Vicarij, intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur?

Resp. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causa: quia huius constitutionis ratio est, ne per renunciationem hæreditatis, nouitijs imponatur necessitas profitendi: hæc enim ratio cessat in his vltimis voluntatibus; quippe quæ vsque ad professionem reuocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à nouitio conditum, neque rumpitur secutâ professione, etsi monasterium in eo præteritum fuerit. *Sanch. l. 7 c. 5.* Qui autem licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunque antè donata intuitu ingressûs in Religionem.

Resp. II. Eâ constitutione non prohiberi donationem modicam: quia cessat ratio, *Sanch. n. 23.*

Resp. III. Eâ comprehendi renunciationem Beneficij Ecclesiastici. Ratio, quia hæc est amissio magni iuris, ob quam libertas egrediendi è religione impeditur. *Sanch. n. 37.*

Resp. IV. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causâ impulsiuâ ingrediendi: qualis intentio in dubio præsumitur, si non multò ante ingressum factæ sint. Ratio, tum quia Concilium absolutè loquitur; tum quia aliàs non sufficienter consuluisset libertati nouitiorum. *Nauar. Less. l.* 2. *cap.* 41. *num* 40. contra *Sanch.* cuius tamen sententia est probabilis. Vnde sic donatum tutò retineri potest, donec per sententiam Iudicis rescindatur.

Resp. V. Irritam etiam esse donationem, seu renunciationem bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, ita vt eâ non secutâ corruat. *Nauar. Sanch. n.* 17. *Mol. &c.* Ratio, quia donantes, seu renunciantes, ægrè contristant donatarios, vt eos de possessione semel capta deiiciant: & monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, vt tales ad professionem inducantur. *Lay. c.* 7. *n.* 8.

Resp. VI. Non obstante hac constitutione, validas esse renunciationes, aut donationes, ante, vel post ingressum Societatis IESV factas, iuxta eius constitutiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi, *iuxta constitutiones*, quia in ijs donationibus, quæ contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum: quia Tridentinum id voluit in fauorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum. *Mol. Sanch. Laym. l. c.*

DVBIVM IV.

Qui possint, & debeant esse executores Testamenti?

Resp. I. Ij à testatore nominari possunt vnus, vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus; nec tantùm masculus, sed etiam fœmina; *Sanch. VVading. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 4. non tantùm Laicus, sed etiam Clericus,

& re-

& religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia; & quidem Generalis, si sit Societatis Iesv: Fratres de Obseruantia, nullo modo. Quòd si tamen religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta eius valent. *Ita Laym. cap.* 11. Et ratio est, quia spectato iure naturali, sufficit voluntas testatoris executoris: nec Canones executionem religiosi infirmant, sed prohibent tantùm. *vid. Bon. de cont. d.* 3. *q.* 18. *Dian p.* 8. *t.* 5. *R.* 9. 10. Et licèt impubes executor esse non possit, potest tamen minor, si expleuit annum 17. *Sanch. Lugo. VVading. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 6. Nullus autem cogi potest vt sit executor. *Dia. l. c. R.* 27. detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditq; hoc aliis executoribus. *Mol Lug. Dia. p.* 8. *t.* 5. *R.* 27. contra *VVad.*

Resp. II. Si nullus à testatore nominatus est executor, executio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia: quo tamen casu Episcopus iure communi ad se pertrahere potest. *Laym. l. c.*

Resp. III. Executor non potest officio fungi per alium, nisi Testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti iam declarati. *Sanch. Lugo, Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 26.

Quæres I. An religiosus executor, legatum in pias causas, monasterio suo applicare possit?

Resp. Posse. Ratio, quia si quid obstaret, esset ex eo, quòd executor etiam indigens eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam eius ignorauerit, aut ea postmodum superuenerit, cùm si eam cognouisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa monasterij distincta est à causa, seu persona professi; sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Vnde etiam quiuis iussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filiis suis: quia euidens est distinctio inter donantem & accipientem. *Sylu. Sanch. l.* 6. *ca.* 11. *num.* 59. *vid. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 46. Porrò ad pias causas legata dicuntur quæ intuitu

pietatis relicta sunt, nimirum 1. Loco vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis & Orphanis. 5. Quod causa alimentorum ijs, qui indigent. 6. Quod causa studij saltem Theologici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad vtilitatem publicam, v.g. pro munienda vrbe in necessitate, vel vijs reficiendis. *Dian. p. 7. t. 6. R. 29. & 30.* ex *Bald. & c. multis.*

Quæres II. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda?

Resp. I. Si incertitudo sit ex parte legatarij, iure ciuili corruit legatum; v.g. quia sunt duo eiusdem nominis & amicitiæ erga testatorem, iure ciuili corruit legatum: in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos diuidere æqualiter, si in id consentiant. *Molin. & c. Dian. p. 3. t. 5. R. 58. Trul. d. 12.* II. Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca; sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt. *III.* Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum an terminos à natura habeat, vt v.g. bos & equus, vel ab arte & industria, vt domus, vestis, &c. Si à natura habeat, danda est vna ex mediocribus: si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. Idemque dicendum est de legatis, in numero, pondere, & mensura consistentibus. *vid. Laym l. c. nu. 7. 8. 9.*

Resp. II. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperioribus; possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesiis, (quæ ornamentis, vt fabrica indigent,) Monasteriis, vel ijs, qui secundùm suum statum non possunt viuere, siue ij sint opifices, siue altioris conditionis, etiam Nobiles. *Vasq. Molin. & alij 8.* dummodo tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendenda est. *Dian. p. 2. t. 15. R. 8.* Si verò designauerint semel certos pauperes, non posse eos variare docet *VVading.* sed affirmat

Lugo.

Lugo. v. Dian. p. 8. t. 5. R. 50. & p. 1. t 16. R. 19. Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignorauerit, eam applicare. VVading. Dicastil. Dian. p. 8. t. 5. R. 46. & 47.

Quæres III. An legata ad certas pias causas, possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium vsum?

Resp. I. Si voluntas testatoris impleri potest iustè & honestè, non licet eam commutare in opus quantumcunque melius; nisi ex dispensatione Pontificis, & iusta de causa. *Molin. VVading. Dian. p. 1. t. 17. R. 28. & p. 8. t. 5. R. 63. &c. communiter* contra *Vasq. & aliquos*, qui docent, Episcopum posse commutare in æquale, vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, hæredes & executores pertinet, secundùm epiikiam interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v.g. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparandos, & Ecclesia non egeat calicibus, sed casulis. *Mol. Laym. l. c. n. 10. v. Vasq. opusc. de testam. ca. 8. §. 5. dub. 3. num. 104. Trul. c. 18. d. 12. Barbos de off. & potest. Episc.*

Resp. II. Si ad vsum à testatore destinatum applicari nequeunt, non ideo fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi & executoris ad aliam piam causam applicanda sunt: ita tamen, vt quoad fieri potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea in salutem animæ suæ, ad Dei honorem relinquere. *Mol. d. 294. Bon d. 3. de cont. q. vit. p. vlt. Barbos de offic. Episc.* Ex dictis *resoluuntur sequentes Casus.*

I. Si Testator pauperi determinato aliquid legauit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare; quia præsumitur legatum pium factum in beneficium animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstratiuè, non taxatiuè facta fuisse: nisi tamen aliud constet, vel ex circumstantiis colligatur de testatoris intentione; de qua si maneat dubium, manet data resolutio. *Molin. Sanch. Bard. d. 6. c. 10. §. 7.*

II. Si legata pia inueniantur inducta, & non constet de testatoris intentione, tenetur hæres ea soluere: quia præsumitur id fortuitò, ac casualiter, & non ex testatoris voluntate accidisse. *Bardi. d.* 6. *ca.* 10. §.17.

III. Si Testator legauerit summam pecuniæ pro certo numero sacrorum; hæres autem eam summam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac postea ob mortem dicti Sacerdotis, aliámve ob causam dubitet prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda. Quia satisfecit testatoris voluntati. *Bardi. d.* 6. *q.*10. §. 22.

Quæres IV. Intra quod tempus, quo ordine & modo, hæredes & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit?

Resp. I. Teneri statim post aditam hæreditatem, confectumque inuentarium, etiam intra annum, nisi iusto impedimento excusentur. Imò in legatis piis intra sex menses. *Molin. Vasq. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.*53. idque etiamsi hæreditas non sit adita, eò quod hæres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit. *Couar. & alij tres. Dian. p.*7. *t.*6. *R.*25. Vnde si differant notabiliter, (præsertim solutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, grauiter peccant; tenenturque damnum, quod alij ipsorum culpâ acceperunt, compensare. *Bonac. d.*3. *q.*18. *p.*4. *Nauar. c.* 25. *Lugo, Dian. p.* 8. *t.* 5. §. 51.

Resp. II. Ab vtroque iudice, Ecclesiastico & seculari, compelli possunt, (si tamen laici sunt.) Quòd si post annum à monitione iudicis vel Episcopi exequi negligant; omni commodo (except i totâ legitimâ, si hæredes necessarij sunt) ex testamento ipsis proueniente priuantur. *vid. Laym. l. c. tr.* 5. *cap.* 11. *Card. de Lugo d.* 26 *de iust. Dian. p.* 3. *t.* 3. *R.* 59. *Valerum. Trul. d.* 11. imò si intra annum negligant exequi, ius executionis deuoluitur ad Episcopum. *Molin. & alij* 8. *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 40. nec admittitur purgatio moræ.

Sanch.

Sanch. Dian. l.c. R. 33. & 54. Sed tenetur Episcopus exequi remouendo illos ab executione, & emolumentis spoliando: atque in defectum Episcopi, idem potest Metropolitanus. *Mol. Merol. Dian. R. 57.*

Resp. III. Executor tenetur omnia exequi secundùm mentem testatoris: ad hoc tamen Executor particularis non potest vendere bona defuncti, nisi hic ita statuerit; vniuersalis autem potest. *Lugo d. 24. s. 16. Dian. p. 8. t. 5. R. 32.* Neque potest vnquam inuito hærede rem legatam dare legatario; quia non potest nisi per Iudicem spoliare hæredem suâ possessione; licèt teneatur monere Episcopum, vt hæredem cogat. *Sanch. Lugo, Dian. p. 8. t. 5. R. 38.* Quod si bona non sufficiant ad legata omnia soluenda, distribuenda sunt omnibus æqualiter pro rata (etiamsi sint pia, & licet vni res certa, & in indiuiduo sit legata) nec licet vni præ aliis gratificari; quia par omnium est ratio & ius. *Sylu. Sanch. Bon. Dian. Trul. l. 7. c. 18. d. 12.*

Resp. IV. Tenentur Executores reddere rationem executionis (idque probabiliter, etiamsi testator eos hoc onere liberasset) exceptis ijs, quæ testator iussit erogari secreto. *Dian. p. 8. t. 5. R. 34. & alij 35.* Possuntque ad hoc cogi ab Episcopo, vel Capitulo Sede vacante, *R. 36. 37. & 62.* nisi sint Regulares plenè exempti, quos cogi posse alij negant, affirmant alij, vt *vid. l. c.* Denique non debetur ijs salarium, cùm sit officium voluntarium amicitiæ: si tamen damnum ex eo patiantur, vel sint etiam administratores bonorum, debet assignari à Iudice. *Lugo d. 24. sess. 16. num. 335. vid. Dian. R. 39.* plura de executione piarum & vltimarum voluntatum, *vid. Trul. & Dian. ll. cc.* & *Barbos. l. 3. de iure vniu. c. 27.*

DV-

DVBIVM V.

De ijs, qui testari & hæredes institui possunt.

Resp. I. Omnes homines liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali aut positiuo iure prohibeantur. Naturali autē iure testari vetantur infantes, furiosi, amentes; nisi tamen lucida interualla habeant, vel in vna tantum materia delirent, & in aliis non, vt *Nauar. Sanch. l. 1. de matr. d. 8.* Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquamdiu delirat, *v. Card. Lugo d. 24. s. 4.* Positiuo autem, surdus simul & mutus à natura, prodigus; seruus, vsurarius publicus, filiusfamilias de bonis aduentitiis, (si quidem ante Clericatum aduenerint, vt *v. Card. de Lugo de iust. d. 24. num. 67.*) impubes, captiuus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona eius confiscentur, *Card. de Lugo l. c. nu. 72.* professus religionem.

Dico, *professus*, quia nouitius cùm adhuc sui iuris sit, absque superioris licentia validè testari potest, etiam non seruatâ iuris solennitate, vt habet *Trul. c. 18. d. 5. ex Sa & Bon.* & siquidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen potest testari: quia dominium bonorum suorum retinet impeditum quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia superioris, non tamen vllâ constitutione Canonicâ dispositio irritatur. *Ita Mol. Sanch. Laym.* Qui addit, potestatem testandi, seu iure, seu consuetudine, etiam religiosis ordinum militarium concessam, frequenterque à Pontifice concedi ijs solere, qui extra claustrum Beneficium vel Episcopatum habent.

Resp. II. Omnes homines, etiam amentes, surdi, muti, serui, imò & communitas, hæredes institui possunt; nisi specialiter prohibeatur. *Ita Bonac. de contr. d. 1. q. vlt.* Quia ad hoc tantùm requiritur plena po-

testas

testas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundùm iura sunt. 1. Apostatæ & Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores: licèt probabile sit, eos ante sententiam iudicis ad restitutionem non teneri, eò quòd hoc ius in eo rigore non sit receptum. *Less. l. 2. ca. 19. dub. 5. Sanch. lib. 2. ca. 14. n. 11.* 2. Ciuitas hostium, & communitas Iudæorum. 3. Damnatus ad metalla; persecutores & percussores Cardinalium, & qui ob crimen actiuè intestabiles sunt. *Less. loc. cit.* Adde casus, in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti; vt 1. Hæres, (vti & legatarius) qui testatorem occidit, *Leg. vlt. §. vlt. ff. de bonis damnatorum.* 2. Idem, si testatori prohibuit testari, aut testamentum reuocare; aut si ad vxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, hæres illius curam non habuit, aut si captiuum redimere neglexit. *v. Mol. d. 178. & 212. Card. de Lugo d. 24. nu. 75.* Vnde resolues.

I. Hæredes institui possunt professi ordinum, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes ferè religiones, excepto Ordine Minorum de Obseruantia, & Capuccinorum. Ratio, quia illi sunt incapaces, secundùm *Trid. sess. 25. ca. 3.* vti & professi Societatis IESV. *v. Sanch. l. 6. ca. 18. Bon. l. c. Laym. l. 3. t. 5. c. 15.* licèt contrarium probabilius esse putet *VVading. tract. de contr. d. 4. du. 5. §. 4. vid. Dian. p. 9. t. 9. R. 16.*

II. Collegia Societatis IESV, & domus, etiam professæ, hæreditates accipere possunt; modò bona immobilia, quæ communi vsui & habitationi non deseruiunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hæreditates*: quia sicut Minores & Capuccini, legata & alia donata admittere possunt; ita etiam Societas IESV, etsi intuitu alicuius professi tantùm ea deferantur. *v. Laym. l. c.*

III. Testator potest quemuis extraneum instituere

hæredem, nullâ factâ mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodò absit scandalum, & grauis necessitas illorum: quia nullo iure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit liberè. *Bon. & alij 5. Dian. p. 1. t. 8. R. 83. & 85.* Item *p. 5. t. 3. R.* 114.

Quæres I. Quæ sit diuisio hæredum?

Resp. Hæres alius est ex testamento; alius ab intestato. Hæres ex testamento, vel est vniuersalis, siue ex asse; vel partialis, seu ex parte tantùm, v.g. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Vterque horum vel est hæres necessarius, qui necessariò institui debet, vt sunt omnes in recta linea descendentes, & post hos ascendentes, nisi sit causa iusta exhæredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur. *Laym. c. 5. nu. 9.*

Quæres II. Quantum hæredibus necessariis debeatur?

Resp. Iure nouo legitimam portionem descendentium, esse trientem hæreditatis, si non sint plures quàm quatuor liberi; si plures, semissem. Similiter ascendentium portio, etsi vnus tantùm sit, est triens hæreditatis, idque absque vllo grauamine, modo, & conditione: alioqui pro non appositis habentur. Quòd si autem alicui ascendentium, vel descendentium, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, vt ipso iure nullum: maximè, si causa idonea exhæredationis non sit inserta, & probata. *Laym. ca. 8. n. 10.*

His adde 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, si absque iusta causa, ex inordinato affectu erga liberos, successionis inæqualitatem inter eos instituant. Iustæ autem causæ huius inæqualitatis erunt, merita & obsequia maiora; si pusilli magno sumptu in studiis ali debeant; si qui plus egere videantur. *Dian. p. 1. t. 8. R. 83.* si quis in studiis sustentatus sit Doctor, possitque lucrari,

crari, & alij secùs; imò pater id quod habet supra partes legitimas filiis debitas, potest de rigore relinquere extraneo. *Trul.c* 18. *d.*10. *Bonac. Dian. p.* 1. *t.*8. *R.* 83. 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse hæredes necessarios, respectu tamen matris, esse; idque æquali iure cum legitimis. Quòd si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes; modò parentes superstites legitimâ portione non priuentur. 4. Fratrem & sororem tunc tantùm posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit. *Laym.l.c.num.*12.13. *v.Bon.d.* 3. *de cont.q.vlt.p.*3. 5. Patrem non posse expensas factas pro filio in studiis literarum repetere, si quidem eas liberaliter fecit, vel donauit; secùs si habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quòd si pater non repetiit, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in diuisione conferre in commune: quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliunde constet contrarium. *Azor, Villal. Trul. t.* 2. *l.* 4. *ca.* 1. *d.* 3. v. suprà *c.*3. *du.* 2. *de donatione.*

Quæres III. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito?

Resp. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrem & matrem defuncti, & in eorum locum, auos & auias. 3. His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex vtraque parte coniuncti; idque æquis portionibus, exclusis ijs, qui ex solo patre, vel matre coniuncti sunt. 4. Si ex fratribus vel sororibus vtrimque coniunctis, vnus mortuus liberos reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres & sorores vtrimque coniuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex vna tantum parte coniunctis, non in stirpes, sed capita; adeoque æquis portionibus succedunt: quia duorum

fra-

fratrum filij, non suorum parentum loco, sed iure propriæ coniunctionis succedunt. Cùm ergò æqualiter iuncti sint, æquales etiam in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus & sororibus vtrimque coniunctis, eorumque liberis, succedunt fratres & sorores, ex vna tantum parte coniuncti: hoc tamen discrimine, vt qui ex parte patris sunt iuncti, succedant in bona à patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres & sorores, eorumque filij deficiant, succedunt propinquiores collaterales, vsque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nullâ habitâ ratione, an ex altera parte, an ex vtraque sint coniuncti. 7. In horum defectu, succedit vxor; & denique in illius morte, fiscus secularis, in bonis omnibus laici ab intestato defuncti: fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici. *Laym.c.6.nu.1. 2.3.& 4.*

His adde: 1. Quòd si vxor, susceptis ex priore marito liberis, ad secundas nuptias transijt, quicquid à priore marito, donatione, aut testamento, acquisiuit, eiusdem matrimonij liberis cedere. Similiter, si maritus alteram vxorem ducat.

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantùm, & iura, sed etiam debita & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere, 1. Vt supra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quòd deductis expensis funeris, & solutis debitis, quartam partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes; & si eam non habent, legatis non tamen piis, vt notat *Trul.l.7.c.18.d.12.* ex *authen.* similiter *C.ad legem falcid.* detrahere possunt, beneficio legis Falcid. *Laym.l.3. tract.5. cap.6. num.7. Sanch.lib.4.ca.15.* Vt autem hoc beneficio frui possit hæres, conficere tenetur inuentarium, tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatariorum, & fideicommissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit; non tamen respectu creditorum, quibus præiudicare non potest. Vniuersim

enim

enim ab onere inuentarij, & à rationibus reddendis, eos, quibus potest relinquere bona, sine onere dandi partem aliis, potest liberare, ijsque concedere, vt eorum dictis, vel iuramento stetur. *Mol. Card. de Lugo d. 24. s. 8. num. 236.*

* *

TRACTATVS VI.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

CAPVT PRIMVM.

De Præcepto VIII.

PRohibetur hic omnis iniusta læsio famæ, & honoris proximi; ac præcipuè omnis falsitas, & mendacium, ac læsio verbalis, quæ fit, tum in iudicio falsò accusando, vel verum celando, de quo suprà; tum etiam extra pernitiosè mentiendo, secreta reuelando. de quo *vid. Bonac. de rest. d. 2. q. 2. p. vlt. Laym. l. 3. tr. 3. p. 2. ca. 5.* ac denique detrahendo.

DVBIVM I.

Quid sit suspicio, iudicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

Suppono hæc tria differre inter se, quod Iudicium sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus, quo quis inclinat in vnam partem, iudicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non

 est

est affectus, (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quaeritur ergo hic, non de suspicione & iudicio prudenti, quod sufficientibus iudiciis nititur; sed de imprudenti, & temerario, quod ijs destituitur. Maiora autem indicia requiruntur ad iudicium, quàm ad suspicionem; & ad hanc, quàm ad dubitationem.

Resp. I. Iudicium temerarium, cum plena aduertentia, de graui malo proximi, communiter est mortale, contra iustitiam. *Ita Fill. Less. c. 29. l. 2. Laym. l. 3. t. 3. c. 2.* Ratio, quia proximo fit grauis iniuria, dum sine causâ improbus habetur, cùm habeat ius ad bonum nomen & famam; praeterquam quòd ex his iudiciis plerumque grauia mala sequantur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali iudicati; cùm omnia vni iustitiae commutatiuae in specie infimâ aduersentur. *Escob. E. 10. ca. 4. num. 36.*

Dixi, *communiter*: quia si iudicium habeat magnam probabilitatem, etsi non omninò sufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeò distant, vt censeatur grauis iniuria, iudicare certum, quod est valde probabile: v. g. si iudices iuuenem solum cum puella inuentum in cubiculo, illicita tractâsse. Ex quibus resoluitur, peccari tantùm venialiter remotè iudicando sequentibus casibus. *v. Tan. 2. 2. d. 4. q. 5. d. 2.*

I. Si non sit graue malum, quod proximo temerè impingis: & sic eum, qui iudicat alium esse spurium, vel filium Iudaei, à mortali excusat *Nauar. Azor*, & *Less.* contra *alios* apud *Dian. p. 5. t. 5. R. 69.*

II. Si sit graue quidem, sed non perfectè aduertas.

III. Si aduertas quidem te malè iudicare, non tamen aduertis signa esse insufficientia, nec de ijs dubitas.

IV. Si

IV. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

V. Mortale etiam non est, (per se loquendo) si de indeterminato tantùm iudices: quia nulli fit grauis iniuria. *Escob. l.c.* ex *Fagund.*

Resp. II. Suspicio & Dubitatio temeraria, ex genere suo videntur esse peccata tantùm venialia; maximè, si procedant ex errore intellectûs, quo iudicia vt sufficientia apprehenduntur. *Ita Laym. ex S. Thom. Nauar. Molin. Fill. tr. 4. ca. 1. q. 5. Less. l. 2. cap. 29. d. 2. &c.* contra multos, qui putant esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantùm est concitatio quædam ad affectum; manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illi grauis iniuria, cùm non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, *maximè, si ex errore*: quia talis cùm non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem; si verò ex maleuolentia in suspicione graui persistas, erit mortale, vt docet *Less. Fill. &c.* ob iniuriæ grauitatem. Atque idem est de dubitatione positiua, orta ex maleuolentia absque causa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeque grauis iniuria reputatur.

Quæres. Quomodo discerni possit suspicio à iudicio firmo, quando formido de opposito expressè non est coniuncta?

Resp. Caietanus censet eum iudicare, qui rogatus an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, aut ferè certam videri: eum verò suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facilè posse falli. *v. Bon. de rest. d. 2. q. 7. p. 1.*

DVBIVM II.

Quid sit, & quàm graue peccatum Detractio?

Resp. Detractio est alienæ famæ iniusta violatio vel denigratio. Differt à Contumelia, quæ est iniusta honoris diminutio, 1. obiecto; quia contumelia honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt, modo: quia contumelia instar rapinæ fit apertè, contra præsentem: detractio vt plurimùm instar furti occultè, & contra absentem. Vnde licèt contumelia detractione grauior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; etsi ex paruitate materiæ, aut indeliberatione, fieri possit veniale. Ratio, quia est grauius furto, quod est mortale, cùm lædat proximi famam, quæ est maius bonum, quàm opes.

Detractio alia est directa & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantùm, quæ fit ex leuitate, & loquacitate aliqua. Ex dictis *resolues.*

I. Regulariter non est mortale, (etsi per accidens, ratione damni sequentis, tale esse possit) reuelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non sunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quòd quis v.g. sit stupidus, spurius, luscus. *Bon. t. 2. d. 2. q. 4. p. 2.*

II. Plerumque etiam leuis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v.g. esse iracundum, superbum, &c. (etsi aliquando grauis esse possit,) quia audientes plerumque interpretantur de naturali propensione, & defectu inuoluntario; nec oritur graue damnum famæ. *S. Anton. 1. p. t. 8. c. 4. Sylu. Less. dub. 3. num. 18. Lay. l. 3. t. 3. p. 2. c. 9. n. 3.*

III. Si-

III. Similiter non erit mortale communiter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ, non notabiliter famam lædant: v.g. si dicas, militem habere concubinam, pugnâsse in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum, deditum amoribus, &c. *Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3.*

IV. Fieri tamen potest, vt narrando defectus etiam naturales, spectatâ conditione & statu illius, grauiter noceas, & sic grauiter pecces: vt si grauem, & optimi nominis Prælatum, aut religiosum, mendaciis assuetum esse; virum grauem ac consularem, illegitimè natum, Iudæum, &c. Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantùm in genere dicas, v.g. te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum. *C. Lugo d. 14. n. 49.*

V. Crimen aut defectum alicuius, modò verum, sæpè licet prodere ob iustas causas: v.g. 1. Cùm expedit superiorem scire suorum defectus, vt emendentur; de quo *v. suprà de Corr. frat.* & sic eos qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem, (cauendo tamen ne ex reuelatione maius damnum sequatur) significant, communiter excusari docet *Trul. l. 7. c. 10. d. 11.* ex *Bon. &c.* vti & vxorem loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Causâ consilij, vel auxilij capiendi: in quo tamen videndum, vt cum minimo damno tertij fiat. 3. Causâ cauendi alterius damni: vt si alicuius æstimatio falsò cōcepta de eius doctrina, probitate, est aliis perniciosa. Vnde cùm agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipienda religione, assumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifestare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, vnde notabile aliquod incommodum meritò timeretur: dummodò nulla alia sit ratio commodior impediendi, & damnum quod proximo timetur, sit maius, aut saltem æquale damno, quod ex manifestatione de-

 fectus,

fectûs, aut criminis alterius, ei obuenerit. *Leß. l. 2. ca. 11. d. 12.*

VI. Hinc quoque, si quis iniustè lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare aliâ viâ, quàm imminuendo quoque famam illius, id licet: dummodò falsa non dicas; in tantum quantum ad tuam famam conseruandam necesse est; nec magis lædas, quàm lædaris, collatâ tuâ & alterius personâ. *v. Card. de Lugo n. 52.*

VII. Si quis solatij tantùm causâ, & non intentione detrahendi, alicui amico narret iniuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proueniat authori: ea enim ipsi imputanda est. Cauendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertiùs nominetur persona, quàm necesse sit ad consilium, vel solatium. *Leß. Laym. Tann. 2. 2. q. 8. d. 7. dub. 4. C. Lugo d. 14.* & sic excusari posse famulos (saltem à mortali) qui iniurias sibi ab heris suis, vxores, quæ à maritis, filios quæ à patre, Religiosos, qui à Prælato, illatas, doloris tantùm mitigandi causâ, referunt, docet *Trul. l. 7. ca. 10. d. 11.* ex *Leß. Laym. Tann. Nauar. Dian. p. 2. R. 32.* Idem putat *Caiet.* dicendum, si crimen occultum reueles vni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde sit ac si nulli diceretur; eò quòd damnum illud censeatur leue, & sic *Trull. l. 7. ca. 10. d. 11.* cum *Dian. p. 1. t. 3. m. R. 22. & p. 2. t. 5. m. R. 33.* excusat pœnitentem, qui in confessione manifestat complicem, dicuntque cum *Tann. Bonac. Escob. &c.* eam sententiam esse probabilem, Quam sententiam probabilem esse ait *Dian.* cum *Tann. l. c. & Bon. Escob. E. 9.* Verùm hoc vniuersim non videtur satis tutum, quia læsio famæ, apud vnam etiam personam, censetur grauis; vt patet in iudicio temerario. Imò sæpè quidam ægriùs ferunt, se lædi apud vnam personam grauem, quàm tres vel quatuor alios. Vnde *Suar. Fill. Leß. Azor. & Laym.* putant communiter esse mortale. *v. C. Lugo l. c.*

VIII. Cri-

VIII. Crimen simpliciter publicum, siue sit notorium iure, siue facto, manifestare ijs, qui nesciunt, non est peccatum mortale iniustitiæ: quia hoc ipso auctor amisit ius ad famam; cùm ratio iusti iudicij, & euidentia facti faciat, ne de iniuria iuste queri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans historiæ publica crimina.

Dixi, *non est mortale iniustitiæ*: quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel non nisi post longum tempus, vel aliter cum graui mœrore eius qui commisit, sæpè potest esse mortale contra charitatem, vt *Less. Valent. Tol. l.5. ca.65.* contra *Nauar. & Caiet. v.C.Lugo d 14 num.59. Fagund.p.2.l.5.c.3.*

IX. Similiter non est peccatum contra iustitiam, saltem mortale, quærere causam captiuitatis alicuius, vel de ea loqui: sicut enim captiuitas est publica, sic etiam causa videtur esse facta publica. *Sayr. Bonac. Trul.l.7.ca.10.d.11.* Vbi eodem modo excusat eum, qui refert delictum alicuius publicum, referendo simul pœnitentiam, & emendationem; secùs si taceatur pœnitentia quam fecit: & sic ait peccare historiographos, describendo peccata mortuorum publica, & non referendo pœnitentiam vel emendationem, si resipuerint.

X. Similiter manifestare crimen, quod nondum est publicum, moraliter tamen certum est, breui fore publicum, (siue per facti euidentiam, siue per sententiam Iudicis) non est mortale: quia parum nocet. Nisi tamen ex ista anticipatione, sequerentur grauia damna, v.g. in officio, &c. *C. Lugo l.c. n.92.*

XI. Infamem in vno crimine, de altero valde affini infamare, est tantùm veniale: vt v.g. si de adultero dicas, quòd miserit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De disparato tamen, & non connexo crimine infamare, est mortale: quia infamis in vno genere vitij, non amisit ius famæ in aliis virtutibus. *Tan. d. 4. de iust. q. 8. dub. 7. num. 141.* ex *Nauar. & Less.* contra *Sylu. V. detractio, Palud. &c.*

XII. Detractio materialis ex loquacitate orta, est mortale, si grauem proximi læsionem importet, idque aduertatur; quia etsi non intendatur directè læsio alterius, ea tamen indirectè, & implicitè est volita, & æquiualet formali. Veniale autem tantùm erit, si non sequatur læsio grauis, quia scilicet communiter non seriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantùm, audita referre vt audita tantùm, hoc est, nihil affirmando de rei veritate, sed dubitationem potiùs suam de eâ significando, ita vt nulla inde secutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter sint credituri. Ita contra *Azor p.3.l.13.c.6.* docet *Tann. 2.2. d.4. q.8. dub.7.n.139. Escob.E.10.c.4.nu. 40.* eò quòd diffamatio, si fortè sequatur, imputetur audienti, si credat. Idem docet *C.Lugo l.c.* rectè limitans, nisi graue damnum ex modo narrandi, vel ex leuitate audientium, (qui temerè credituri sint, & vulgaturi) secuturum possis præuidere. Hinc peccas grauiter contra iustitiam, si referens graue crimen, addas, id tibi dictum esse à viro fide digno: quia præbes sufficiens fundamentum credendi. *v. Dian. t.5. m.R.28.*

XIII. Mortuum infamare, minùs graue est, quàm viuum: mortale tamen, & ad restitutionem obligans. *Less.l.2.c.11.d.21. Bon.d.2.q.4.p.2.*

XIV. Non esse mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato malè loqui: v.g. in tali loco esse multos improbos; in tali Collegio vnum Canonicum commisisse graue crimen, v.g. simoniam docet *Escob.Ex. 10.c.4. ex Fagund.* quod *Trul.l.7.c.10. d.4. ex Bon. Azor, &c.* limitat, si non sit tale, quod in alios redundet.

XV. Grauissimè autem peccant, qui ordini, seu statui alicui Religiosorum in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo v.g. quod in eo male viuatur, non seruetur obseruantia regularis, &c. (nisi id sit planè notorium.) quia grauissimè nocent, tenenturque sub mortali ad restitutionem toti communitati, à qua superioris remissio non excusat. *Sot. Nav. Trul. c.10.*

c.10.d.14. Talem autem sufficienter confiteri si dicat: detraxi cuidam Religioni, ordini, vel monasterio, &c. siue sit communitas numerosa, siue non, docet *Lugo. & Tambur. de exped. conf. l. 1. c. 1.*

XVI. Similiter mortale est tacitâ personâ nominare monasterium, vel ordinem religiosum, ex quo aliquis graue peccatum occultum, v.g. adulterij vel fornicationis commiserit. *Nauar. Trul. c. 10. d. 14.*

XVII. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud vnum tantùm alicui detraxeris. Ita probabiliter *Bonac. de sacr. d. 5. q. 5. p. 2. §. 3. diff. 4. num. 16. & 21. ex Sanch. Sylu. Adr. num. 135.* Sed *C. Lugo d. 16. nu. 135. 140. & 163. ex Nauar. Salas, Côn, &c.* negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec omittendum, si quem infamaueris libello famoso; cùm id sit genus detrahendi grauissimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen necessariò dicendum, in quo genere infamaueris: quia fama semper est eiusdem speciei in genere moris. *C. Lugo d. 16. n. 164.*

XVIII. Peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem, ratione cooperationis, is, qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter; qui verò lætatur tantùm detractione auditâ, aut licet non lætetur, qui non impedit, cùm commodè possit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra charitatem; non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit superior, pater, vel dominus, is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri iniustè noceat.

Dixi, *si commodè possit;* quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam; vel ex eo magnum incommodum metuit; vel qui rationabili verecundiâ prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere, si commodè potest; faciem tristiorem ostendere, vel aliò sermonem auertere. *v. Less. & Bon. l. c.* Hinc æqualis rarò, (inferior rarissimè) tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audi-

ens plerumque nescit, an quod dicitur, sit notorium, tametsi ipse ignorauerit; & in dubio non est, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, existimantes, simulàc aliquid audiunt dici contra proximum, id sibi mox refutandum. 2. Quia cœptâ detractione, sæpè melius consulitur proximo, si sinatur absolui, quàm si abrumpatur. Nam si distinctè explicetur, sæpè non tam grauiter apprehenditur, quàm initio conceptum erat. 3. Quia sæpè sine graui offensione non potes corrigere. 4. Quia sæpè alter habet iustam causam manifestandi, præsertim vni soli. *C. Lugo l.c.n.128. v. Dian. t.3. m. R. 24. & t.5. m. R. 35.*

Quæres I. An liceat alium infamare, ad tormenta grauia vitanda?

Resp. I. Licet, si crimen sit verum: quia nullam alteri facit iniuriam, cùm habeat ius ad illud in necessitate reuelandi.

Resp. II. Si crimen sit falsum, non licet: quia esset mendacium perniciosum. *Sylu.* tamen & *Nauar.* putant, veniale tantùm esse, si sola infamia sequatur, & post torturam reuocetur, eò quòd non sit infamia efficax. *v. infrà l.4.c.3.d.7.*

Quæres II. An liceat seipsum infamare?

Resp. Id non esse saltem mortale regulariter. Ita *Less. Fill. & Laym. l.3. t.3. p.2. c.3. nu.14.* quia non est contra iustitiam, cùm sit famæ suæ dominus: nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conseruanda, nisi in quantum id exigit salus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter*: quia per accidens potest esse mortale, vt v.g. si tua fama sit necessaria muneri; vel si tibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ, ex eadem sequeretur. *Vnde resolues.*

Non est mortale, ad vitanda grauia tormenta, falsum crimen sibi imponere, ex quo etiam mors sequatur: quia non tenetur homo, cum tantis cruciatibus vitam suam tueri: nec talis dicetur se interficere, sed tantùm ex iusta causa vitam morti exponere. *Less. & alii. v. infrà l.4.c.3.d.7.*

DV-

DVBIVM III.

An, & quomodo Fama restituenda?

Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura iustitiæ, & ex dictis *de restit.* famam iniuste ablatam restitui debere. Et quidem, si verum crimen quis narrauit, debet opinionem conceptam, quantùm potest, apud audientes abolere, dicendo v.g. se malè dixisse, iniuriam intulisse, deceptum esse, &c. Vel si hac ratione parum proficiatur, eum laudando in aliis rebus, crimen extenuando, honorem eius in re alia procurando, &c. sic enim sensim tantundem fama eius illustrabitur ex vna parte, quantum ex altera obscurata fuit. Quòd si autem crimen falsum impegisti, teneris id aperte retractare (adhibito etiam, si opus est, iuramento) apud eos, quibus dixisti, & (per se loquendo) ad quos infamia peruenit, siue apud auditores mediatos: vt contra *Less. & Tann. 2. 2. d. 4. q. 6. d. 6. nu. 146.* docet *C. Lugo,* quia totum damnum famæ, cuius causa es, teneris reparare.

Licet aliquando sufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter se habere, male te informatum fuisse. *v. Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 7. Less. c. 11. d. 30.*

Dixi, *per se*; plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excusatur, respectu auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam; tum quia eo ipso, quòd apud immediatos retractauit, implicitè illis commisit, vt hanc retractationem ipsi indicent aliis, si quibus forte reuelauerint. Idque confirmat praxis Confessariorum, qui tantùm obligant, vt retractent apud eos, quibus ipsi reuelârunt. *v. C. Lugo l. c.* Vnde resolues.

I. Confessarij est, vti & Concionatorum, benè instruere suos, & monere de restitutione, ac fugâ vitij tam communis.

II. Is qui bonâ fide, vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum de alio dixit, tenetur (in-

(intellectâ postea materiali iniustitiâ) ad restitutionem; licèt non tam strictè, quàm qui infamauit per iniuriam formalem: hic enim tenetur restituere, cum detrimento famæ suæ, etiam æquali; alter non item, sed tantùm, quatenus sine suo notabili incommodo potest. *Mol. Less. C. Lugo d.* 15. *num.* 4. Similiter qui crimen narrauit de vno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non ex iustitia (siquidem non eius actio, sed error audientium causa fuit damni iniusti) tamen ex charitate tenetur ad restitutionem, cùm possit graue damnum proximi sine suo detrimento præcauere. *Bon. d.* 44.

III. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur, vt efficax sit restitutio, eam facere contrariis scriptis, vel publicâ reuocatione. *Sayr. Bon. d.* 2. *de rest. q.* 4. *p.* 9.

IV. Si ex læsione famæ ortum etiam est alteri damnum fortunarum, vt si priuatus est officio, excidit spe diuitis matrimonij, amisit dotem, &c. tunc & fama debet restitui, & damnum illud compensari, ad arbitrium prudentum. Et quidem obligatio restitutionis famæ, cùm sit purè personalis, non transit ad hæredes: obligatio autem compensationis dicti damni, cùm habeat respectum ad bona infamatoris, transit ad hæredes. *Laym. l. c. c.* 7 *n.* 4.

Quæres I. Quæ excusent à restitutione famæ?

Resp. Patere ex dictis *de restitut. l.* 3. *t.* 9. *c.* 2. Vnde resolues.

I. Excusatus es à famæ restitutione, si planè sis impotens.

II. Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile, aliâ ratione fiat publicum. *C. Lugo d.* 15. *s.* 3 *n.* 37.

III. Si fama aliis modis iam recuperata sit, vt infamati purgatione, vitæ probitate, testimonio prudentum. *Less. l.* 2. *c.* 11. *d.* 24. Etsi tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. *C. Lugo d.* 15. *s.* 3.

IV. Si prudenter iudicetur, iam dudum rem obliuione deletam. Quo casu maximè prudentia opus nam aliquando periculosius est retractare, reno-

uando

uando memoriam. *v. C. Lugo d. 15. s. 3. n. 35.*

V. Si is cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, nec velit restituere: quia tunc potes iure compensationis, seu retentionis vti, dummodò infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter *Tol. Less. Sylu. Mald. Dian. tom. 1. tract. 5. R. 30. Mol.* contra *Caiet. Tan. C. Lugo & Nauar.*

VI. Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris, quàm fama detractoris. Sic v. g. Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quàm cum amissione famæ suæ multò maioris momenti; sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecuniâ compenset. *vid. C. Lugo loc. cit.*

VII. Si infamatus spontè remiserit, (modò tamen eius infamia non redundârit in alios, vt familiam, statum) siue expressa, siue tacita sit condonatio: tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque graui incommodo. *C. Lugo d. 15. s. 3. n. 38.* Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, siue interpretatiua voluntas eius, qui potest condonare; si nimirum ille sit ita affectus, vt si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est inuitus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur. *v. C. Lugo l. c.*

Quares II. An restitutio famæ licitè condonetur?

Resp. Licitè fit in ijs casibus, in quibus seipsum licet infamare: in quibus autem, & quàm grauiter peccat se infamando, in ijsdem & tam grauiter peccat cōdonando. *Nau. Trul. l. 7. c. 10. d. 28.* Vnde resolues.

I. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valde vtilis Reip. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem. *Sot. Less. Trul. l. c.* qui tamen notant, condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios; secùs quando redundat. Vnde parentes non possunt condonare, quando redun-

redundat in filios; neque filij, quando in parentes. *v. Aut. cit.*

II. Ex eo verò praecisè, quod infamatus (vel contumeliâ affectus) conuersans cum infamatore, videatur remittere iniuriam, non censetur condonare restitutionem famae, vel honoris; sicut nec alia debita per familiaritatem. *Nauar. c. 18. Trul. du. 29.*

CAPVT II.

Quid de Praecepto nono, & decimo?

RESP. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quae praeceptis secundae tabulae, praesertim sexto & septimo vetantur. Quâ de re vide *suprà*; & patebit ex dicendis de peccatis, *infrà lib. 5.*

CAPVT III.

Quid de Praeceptis Ecclesiae?

RESP. Etsi ea sint plurima; praecipuè tamen toti Christiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agendum restat de tertio, quia de 1. & 2. actum est *in praecepto 3. Decalogi:* de 4. & 5. *infrà lib. 6. de Sacram.*

DVBIVM I.

Quid requiratur ad Ieiunium Ecclesiasticum, & quanta eius obligatio?

Resp. Ieiunium ex praecepto Ecclesiae, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. *Laym. l. 4. t. 8. c. 1. n. 13.*

I. Est vnica tantùm comestio de die, in ordine ad nutritionem. Quae ita necessaria est conditio, vt secundâ comestione pecces mortaliter; reliquis autem supra secundam, summùm venialiter tantùm, *Laym. c. 1. n. 12. & 13.*

II. Est

II. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ouorum, & lacticiniorum; eò quòd ex carne originem trahant, multumque nutriant. Vnde intra quadragesimam iure communi prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibusdam locis consuetudo permittit, quæ vbique notanda est. *Bonac. d. vlt. q. 1. p. 2.* ex *Sylu. Nauar. Less. Azor. Laym. l. c. Fill. Fagund. p. 4. l. 1. c. 2.* Adde, dispensatum quoad carnes etiam lacticiniis & ouis vesci posse; non tamen vice versâ: & cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, vt contra *Regin. Less. Nauar. &c.* probabiliter docet *Azor l. 7. ca. 10. q. 3. Fill. t. 27. cap. 3. q. 4. Tol. &c.* Confirmatque *Bon. l. c.* si esus carnium sit permissus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantùm. *v. Less. Fill. Azor, &c.* Ratio, quia de essentia ieiunij est abstinentia à carnibus.

III. Conditio est, certa hora refectionis; quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, sed moraliter. Dictam autem horam notabiliter, sine iusta causa, præuenire, mortale putat *Nauar.* & quidam alij; sed probabiliùs docent esse veniale *Tol. & Fill.* eò quòd non violetur substantia, sed tantùm circumstantia. *Tol. Less. d. 2. nu. 13. v. Laym c. 1. n. 10. & seq.*

Dixi, *notabiliter, & sine causâ*; quia præuenire ex iusta causa, v. g. si iter faciendum, si hospites dimittendi, &c. & absque ea, per mediam horam tantùm, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam, & licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas. *Ex dictis resolues.*

I. Non soluitur ieiunium per diuisionem prandij, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medicinæ; vel ob debilitatem, aliámve causam rationabilem, vti apud religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ: quia non nisi vnicam refectionem intendunt. Et hinc *Sanch. to. 2. opusc. l. 5. c. 1. dub.*

24. *Escob t. 1. E. 7. c. 1. num. 19.* excusant famulos mensae ministrantes, si aliquid praegustent, aut ex reliquiis gulosè sumant, tum vt meliùs seruiant, tum vt famem sublenent; (intellige, si cum illorum refectione licitâ moraliter vniatur.) Nec soluitur per sumptionem electuariorum, vel crebriorem haustum (ante quem modicum sumere, ne potus noceat, permittit *Azor, Escob. t. 1. E. 7. c. 3. n. 28.* & quidem toties, quoties biberit, dummodò non in fraudem ieiunij, v. g. 5 vel 6 amygdalas, vel quid simile. *Regin. &c.* cum *Dian. p. 1. t. 9. R. 24.* quia ordinantur potiùs ad alterationem corporis, vel digestionem ciborum, quàm nutritionem.

Excipe tamen 1. Si quis sumeret lac, iusculum, & similia, quae siue sorbeantur, siue comedantur, non habent rationem potûs, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam vuas in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi. *Dicast. & alij 6.* cum *Dian. p. 9. t. 6. R. 14.* 3. Nisi quis in magnâ quantitate electuaria, in fraudem ieiunij, sumeret. Qui verò in potu valde excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra ieiunium, peccaret, saltem mortaliter. *Laym. l. c. n. 7.*

II. Ieiunium non soluitur per collatiunculam vespertinam, etsi haec non ad somnum, sed nutritionem ordinetur: quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam:* quia sine causâ non licet illam sumere manè vel meridie: ex iusta tamen causa licet vtrumque; vt si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum: sine ea, erit veniale tantùm, cùm non violetur substantia ieiunij.

Quoad eius quantitatem, communiter designatur quarta vel quinta pars integrae coenae: contra *Dia. 1. p. t. 4. R. 117. Turr. &c.* docet *Regin. c. a. l. 6. num. 185. Laym. c. 1. num. 9. Fill. tom. 2. t. 27. p. 2. c. 2. q. 7. num. 33.* dicens, ita decisum esse in celebri academiâ Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserint.

Idem

Idem probat *Escob. t. 1. E. 13. c. 3. n. 61.* si quidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat; quia talis in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tantò quis magis minúsve peccat, quantò magis vel minùs transgreditur. Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti sæcularibus, quàm religiosis; nobilibus, quàm plebeis, & in frigidis regionibus, quàm in aliis, vt notat *Laym. l. 4. t. 8. c. 1. & Bonac. l. c.* Plus item quibusdam locis in vigilia Natiuitatis Domini (& alibi in cœna Domini) permitti ex consuetudine, dicit *Medin. Caiet. nu. 34. & Sanch. in opusc. Escob. t. 1. E. 7. c. 3.* Quod *Bonac.* non improbat, vbi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leuiores, vt fructus, aliáve ex saccharo, & melle confecta; & pro more regionis parum butyri & casei, vt in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. *Laym. l. c. n. 9.*

III. In confessione non sufficit dicere, non seruaui, aut fregi ieiunium; sed addendum, vtrum refectione multiplici, an esu carnium. Et si hoc, vtrum semel, an sæpius quantitatem notabilem sumpserit: quia probabile satis est, etiam in hac materia, paruitatem à mortali excusare, vt docet *Bon. tom. 1. d. vlt. q. 1. p. 2. & Tan. tom. 3. d. 3. q. 3. dub. 5.* v. g. si coquus, aut ægroti minister, parum carnis prægustent; *Escob. l. c. n. 54. Sanch. in opusc. tom. 2. l. 5. c. 1. dub. 13. num. 10.* vel ex aliis cibis quartam tantùm partem collationis serotinæ, siue vnam vel duas vncias sumat; hanc enim esse materiam paruam, cum *Turrian. & Leon.* docet *Dian. p. 5. t. 5. R. 11. & p. 8. t. 7. R. 54.* esse probabile. Si autem sæpius eodem die parum sumeret, peccaret grauiter; quia materiæ illæ coalescerent in vnam magnam, vt contra *Salas* docet *Dian. p. 3. t. 6. R. 43.* Denique si fit in quadragesima, vtrum fregeris esu ouorum, aut lacticiniorum. Tametsi enim *Dian. t. 9. R. 45.*

& tom.6.miscel. R. 20. citans multos Doctores, dicat, certum esse, quòd sit mortale, si non ex iure positiuo, saltem ex consuetudine, in omnibus ferè mundi partibus receptâ, vesci ouis & lacticiniis in Quadragesimâ: probabile tamen est, & tutum (saltem in his Germaniæ partibus) esse tantùm veniale. *Laym.ca.1 n.3. Fagund.l.1. cap.2. &c.* Tum quia, licèt consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat. *v.Fill.t.27.ca.3. Bonac.nu.2.* Tum quia Ecclesia non tam grauiter ad hoc obligat, vt patet tum ex verbis ipsis, tum ex faciliore dispensatione in his, quàm in carnibus. Ob quam causam etiam, laridi & adipis vsum, faciliùs concedi posse pauperibus, docet *Laym.l.4.t.8.c.1.nu.5.* Imò ait, nec diuitem propter eum vsum, continuò damnandum esse peccati mortalis: præsertim cùm *Sylu. V. Ieiunium.* & alij dicant, eum, cui ouorum & lacticiniorum vsus permissus est, etiam laridi, & saginis permissum videri: idque non improbet *Azor l.7.cap.10.q.vlt. v. Laym. hic. Fagund. p.4. l.1.c.2.num.20.* vbi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. *v.Dian.p.1.t.9.R.21.* Verùm in his videndum vbique, quid recepta piorum consuetudo ferat, à qua non temerè recedendum. *Azor l.7.c.10. q.vlt.*

Dixi, *si sit in quadragesima*, quia extra eam licitè vescitur ouis, qui debet ieiunare, v.g. ob Iubilæum; *Henr. &c.* vel ex pœnitentia sacramentali, *Fagund.* vel ex voto, aut in Vigilia. *v.Dian.p.1.t.9.R.5.& 6.*

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent à Ieiunio?

Resp. Hæ sequentes. 1. Superioris dispensatio: quâ tamen non est opus, si necessitas sit euidens; sed in dubio tantùm: idque siue ad esum carnium, siue ad secundam refectionem. Talis autem superior est Episcopus & Parochus, etiam præsente Episcopo,

quando legitima consuetudo sic habet. Imò *Sylu. & Sanch. de matr. lib. 8. d. 9. nu. 27. & in opusc. t. 2. l. 5. ca. 1. dub. 5. n.* 18. absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo: quia, inquit, ad Episcopum non recurritur in minimis, vt vsus habet; quod Episcopi sciunt, & non contradicunt. Verùm id totum pendet ab vsu & consuetudine, sine qua non licebit. *v. Trul. l. 3. c. 2. d. 7.* Item Prælatus (& in eius absentia, Vicarius illius, vt habet *Sanch. loc. cit.*) respectu suorum religiosorum: non tamen Confessarius, licèt priuilegiatus, si non sit Parochus: quia non habet iurisdictionem in foro externo. *Sanch. l. c.* contra *Palatium.* Vnde tantùm potest iudicare de iustitia causæ. Causa autem valida ad dispensandum, erit vel vera, vel quæ talis putatur: sufficit enim credulitas inculpata. Item, cùm quis bonâ fide putat se à ieiunio excusari, etsi causa insufficiens sit, tantùm venialiter peccare, docet *Caiet.* At si verè bonâ fide putet, se planè excusari, nullo modò peccare videtur.

II. Causa est impotentia, quâ excusantur, qui sine notabili damno non possunt ieiunare; vt sunt iuniores, vsque ad annum 21 completum: quibus tamen post 7. annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, conualescentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio, quia hi omnes egent alimento multiplicato: vti & senes communiter sexagenarij, nisi euidenter constet, posse ieiunare sine damno. In dubio autem an possint, non tenentur cùm periculo tentare fortunam; quia cùm de ætate constet, & robur sit dubium, non est expectandum, donec deficiat, tunc enim irrecuperabilis est defectus. *Gran. 1. 2. d. 6. tr. 3. p. 1. dub. 6. s. 5. num.* 39. *Escob. Laym. l. 4. tr.* 8. *ca. 3. Tann. 2. 1. d. 3. q. 3. dub. 5. Fill. to. 2. t. 27. p. . ca. 6. & ceteri communiter*, contra *Nau. Sa, Sanch. de matr. to. 2. l. 7. d. 32. num. 17. & parte* 2. *Consil. l. 5. ca. 1. d. 4. num.* 7. item *Dian. p. 1. t. 9. R. 20. &c.* qui absolutè, sine omni restrictione, sexagenarios omnes à ieiunio liberant. Quam sententiam *Trul.* tanquam communiorem,

& magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, vt ait, sequitur (cum *Molfes. Ortiz, &c.) l. 3. c. 2. d. 7. n. 3.* præsertim cùm scrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus vouerunt ieiunium, adduntque esse probabile, quòd sufficiat si annus 60 sit inchoatus, eò quòd is in fauorabilibus habeatur pro completo. *Dian. p. 5. t. 14. R. 83.* ex *Naldo*, & *Sanch.* Item *p. 9. t. 7. R. 73.* ex *Trul. & alijs 6.* Eademque ætate (vti & ante annum 21.) Regulares non teneri ad ieiunia sui ordinis, probabile affirmat *Dian. p. 9. t. 7. R. 73.* ex *alijs 4.* qui etiam probabile censet excusari fœminas quinquagenarias. *p. 9. t. 7. R. 73.* ex *alijs 4.* Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum; vel non sufficientem pro vnicâ refectione. *v. Sanch. in opusc.* vbi ex *Nauar. Gabr. Angl.* excusat eos, qui laborant tertianâ, vel quartanâ; item qui ex vacuitate stomachi, notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel totâ nocte calefieri, aut dormire non possunt. Neque hos teneri manè sumere collatiunculam, & vesperi cœnam, notat *Dian. p. 1. t. 9. R. 51.* ex *Fill. & alijs 3,* quia nemo tenetur peruertere ordinem refectionum.

III. Causa est labor, vel officium, cum quo ieiunium non possit consistere; qualis est agricolarum, & multorum opificum, vt fabrorum, pistorum, sutorum, &c. (etsi de sutoribus neget *Angles*: cuius sententiam *Sanch.* dicit esse veram, si non suant, sed tantùm scindant corium, & materiam præparent:) non tamen pictorum, sartorum, quorum labor exiguus est. Excusat etiam *Laym. l. 4. t. 8. c. 3.* figulos, argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores. *Dian. p. 4. t. 4. R. 138.* & *Gordonus tom. 2. l. 6. q. 18. c. 6.* versantes prælum typographicum; non tamen typorum compositores. fossores autem, ferrarios, & similes, etiam die vno, vel altero, quo non laborant, excusat *Azor. &c.* cum *Dian. p. 1. t. 9. R. 9.* Similiter excusatur, qui pedibus facit iter per magnam

diei

diei partem, vt ait *Sanch. in opuſc. l. c. v. Fill. n.* 119. Ratio horum omnium eſt, quia communiter horum vires non ſufficiunt ad huiuſmodi labores cum ieiunio.

Dixi, *pedibus*: quia multi non excuſant equites: longa tamen equitatio ad plures dies, vt docet *Fill. t.* 37. *c.* 6. meritò excuſat. Vbi etiam concedit, ob labores præcedentes, & ſubſequentes, poſſe aliquem excuſari, ſi probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita vt officio rite fungi nequeat. *v. Bon. d. vlt. q.* 4. *num.* 11. Ex eodem capite Doct. excuſant coniugem, ſi debitum reddere non poſſit, quando ieiunat, vti & vxorem, quæ ob maciem, non poſſit cum ieiunio ſe viro gratam præſtare. *Bon. l. c.* Atque vniuerſim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum ieiunij, ait *Caiet.* Quod intelligo, niſi iſta obligatio ſit valde leuis, & rationabiliter poſtponenda obligationi ieiunij.

IV. Eſt pietas, vel maius bonum. Vnde excuſantur, qui cum ieiunio non poſſunt vacare operibus melioribus, v. g. Concionatores, Præceptores ordinarij, Confeſſarij, Cantores, & quotquot opera charitatis, & miſericordiæ, tam corporalia, quàm ſpiritualia exercent, etiam ob mercedem, ſi ea cum ieiunio peragere non poſſunt. *Fill. tom.* 2. *t.* 27. *p.* 2. *c.* 6. *num.* 24. *Azor p.* 1. *l.* 7. *c.* 28. *Fern. Nau. Sylu. Fagund. &c.* Atque hi quidem omnes intelligunt, & fere addunt, quando eorum labores cum ieiunio non poſſunt conſiſtere. *Diana* autem (abſolutè loquendo) *p.* 1. *ca.* 9. *R.* 9. Prædicatores, qui diebus quadrageſimalibus, (intelligo omnibus) concionantur, putat à ieiunio excuſandos: quia, inquit, ſummoperè laborant: non item eos, qui Dominicis tantùm concionantur, niſi ſint debiles. *Sanch.* tamen *in conſil. p.* 2. *l.* 5. *ca.* 1. *d.* 13. *num.* 6. 7. *&* 8. & *Trul. l.* 3. *ca.* 2. *d.* 7. putat à ieiunio quadrageſimæ communiter, & regulariter excuſari eos, qui ter vel quater in hebdomade concionantur,

cum feruore. De Lectoribus verò *Dian. loc. cit.* cum *Fagund. p. 4. l. 1. ca. 8. num. 19.* censet, non omnes excusandos, sed eos tantùm, quorum labor est improbus; vel qui ita sunt debiles, vt satisfacere non possint. Idem ferè sentit *Sanchez:* licèt *loc. cit.* putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt, (vt in Societate faciunt præceptores grammaticæ,) satisfacere, si media quadragesima, siue ter in hebdomade ieiunent; eò quòd sit magnus labor; & paucis annis sic fatigantur, vt progredi non possint. Sic ille. Verùm præstat, vt superiores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispensent, (vt monet idem *Sanch. loc. cit.*) nam in omnibus istis, regula certa & vniuersalis statui non potest alia, quàm quod lex Ecclesiæ non obliget, cum magna difficultate, vt notat *Laym. ca. 3. num. 3.*

V. Charitas, vel etiam vrbanitas secundùm quosdam excusat etiam à veniali eum, qui die ieiunij rogatus ab amico, modicum cibi sumit. *Medt. Fagund. Fill. Dian. p. 1. t. 9. R. 29.* vel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. *Nauar. Sanch. Dian. p. 5. t. 5. R. 32.*

LIBER

LIBER IV.

De Præceptis particularibus certo hominum ſtatui proprijs.

CVm omnes fideles ſicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad ſtatum, & officium vniuſcuiuſque, teneantur ſcire ſub peccato mortali; ita vt ipſa eorum ignorantia vincibilis, (licèt non ſequatur tranſgreſſio) ſit peccatum mortale: *Sylu. Sayr. Sanch. Baldel. to. 2. l. 1. d. 9. n. 8. & 9.* hinc poſt præcepta omnibus communia, agendum de præceptis propriis certorum ſtatuum in particulari.

CAPVT I.

De Statu Religioſo.

DVBIVM I.

Quæ ſit natura Status Religioſi?

RESP. Status Religionis eſt fidelium, ad diuinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, ſtabilis in communi viuendi modus, ab Eccleſia approbatus.

Dico, *ab Eccleſia*: quia etſi olim Epiſcopi Religiones approbare poterant; poſtea tamen in Concilio

Lateranensi, sub Innocentio III. statutum est, ne noua religio inducatur, nisi approbata à Papa. Ratio est, quia cùm religio sit communitas sacra, in qua debet esse spiritualis iurisdictio, hæc autem à Papa proueniat, decens est, vt talis communitas ab eodem approbetur. *Laym. l. 4. t. 5. c. 1.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Ad essentiam religionis non requiruntur vota solemnia. Ratio, quia qui in Societate Iesv vota simplicia edunt, sunt veri religiosi, vti definiuit Gregorius XIII. in bulla *Ascendente Domino. Laym. l. c. num. 4.*

II. Non sunt religiosi, ij ordines militares, qui coniugalem castitatem tantùm vouent. Sunt tamen verè religiosi, milites S. Ioannis, & Teutonici, eorumque similes, cùm tria vota substantialia habeant. Similiter ex fratribus, & sororibus tertiariis, siue Ordinis S. Francisci, siue aliorum, tantùm sunt religiosi, qui in religione approbata, secundùm certam regulam, tria vota substantialia emittunt. Contrà autem ij non sunt, qui licèt tria ista emittant, & communiter vel seorsim habitant, regulam tamen à Sede Apostolicâ approbatam non profitentur. *Laym. l. c.*

III. Religiosi non sunt, ij qui edito voto perpetuæ paupertatis & castitatis, obedientiam vouent Confessario, aut Episcopo. Ratio, quia tali voto non subiiciuntur iurisdictioni spirituali, quæ à Deo, medio eius Vicario, prouenire debet. *Ibid. n. 7.*

IV. Etsi Papa in votis solemnibus religionis dispensare possit, vt quis desinat esse religiosus; non potest dispensare tamen, vt quis manens religiosus, substantialibus votis non teneatur: quia ad essentiam religionis illa spectant. *Laym. l. c. num. 8.* ex *Nauar. &c.*

V. Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ religionis, etsi quoad aliquos effectus paupertatis & obedientiæ, exemptus censeatur. Deinde, etsi iugo re-

gulæ

gulæ absolutus sit, quoad culpam & pœnam; tamen ex obligatione moralis honestatis, ex ea seruare debet, quæ eum decent, & cum eius munere consistunt. Hinc quoad habitum, sui ordinis colorem deferre debet; etsi quoad figuram, Episcopis secularibus se conformare possit, vt Clemens VIII. concessit apud *Sanch.6.mor.cap.6.* Imò, si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione; tamen non tenetur ad regularem obseruantiam redire: quia retinet eminentiam Episcopalem, ob quam obedientiâ regulari exemptus fuit. *Ibid.* ex *S. Thom. Rodriq. Sanch. &c.* Secùs est in Cardinali religioso, qui non est Episcopus; hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia; ideoque si Papa eius renunciationem acceptarit, tenetur redire ad obedientiam regularem sui ordinis. *Palaus, de Lugo, Resp. mor.l.5.d.12.*

VI. Religiosus ad Parochiam promotus, cùm votis astrictus maneat, tenetur deferre habitum religionis, regulamque obseruare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantùm secundùm moralem honestatem, sed sub obligatione grauis culpæ, si ad eam regula obliget. *Ita Laym.l.4. t.5. ca.1.num.11.& 12.* Vbi addit, quòd etsi Parochus religiosus in ijs, quæ ad regulam spectant, subiectus maneat superiori; iam tamen consuetudine multis locis obseruari, vt non tantùm in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque aliis, ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subiiciatur. *v.Sylu. Sanch.l.6.mor.c.6.nu.36.*

DVBIVM II.

Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ?

Resp. Ad valorem eius, tres requiruntur conditiones. 1. Est qualitas, seu aptitudo vouentis, scilicet, vt iuxta *Trid.sess.25.ca.15. de Regularibus*, decimum sextum

xtum ætatis annum expleuerit, annumque integrum, cum religioso habitu, steterit in probatione; nullumque habeat impedimentum, quod per statuta à Pontifice confirmata, in isto ordine substantiale esse censeatur. *Azor tom. 1. l. 12. cap. 2. q. 6. & 7. Rodriq. tom. 2. c. 6.*

II. Conditio, Consensus & acceptatio expressa, vel tacita Prælati ordinis: per hanc enim religioni incorporari debet. Idque ordinariè, non tantùm cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certè maioris, aut principalioris partis; secundùm cuiuscunque ordinis statuta. *Nauar. Less. ca. 41. d. 7*

III. Vt professio sponte facta sit, non cogente graui metu, qualis esset incarceratio, alimentorum subtractio, eò quòd in professionem consentire noluerit. Itemque metus reuerentialis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum, & imperij, sæpiùs repetitâ importunitate, aut graui offensione, aut diu continuatâ indignatione consanguineorum; adiunctis etiam minis de subsidiis negandis, si ex religione egrediatur: hæc enim vel singula, vel certè simul iuncta, consideratâ conditione hominis rudis, timidi, &c. metum iustum incutere possunt, & professionem irritare, vt docet *Lay. cum alijs lib. 4. tract. 5. cap. 5. Less. lib. 2. cap. 43. dub. 7.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Is, qui professionem irritam edidit, ex defectu alicuius conditionis ex iam dictis, nisi eam postmodùm tacitè, vel expresse ratificauerit, egredi religione, & vxorem ducere potest: licet ob euitationem scandali, causam egressus dicere debeat; & si ad forum externum causa deueniat, defectum professionis probare; idque intra quinquennium à die professionis; post illud enim non auditur iuxta *Trident. ca. 19. sess. eadem:* Quia præsumitur eam interea ratificasse.

II. Quòd

II. Quòd si tamen sciret, illam iuris præsumptionem falsam esse, eò quòd vel ignorans impedimentum, vel metu graui, aliáve iustâ causâ impeditus, reclamare intra quinquennium non potuerit; vel impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem vltra quinquennium duret, eo elapso potest reclamare, debetque audiri in iudicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, vt contra *Bonac. de clauf. d. 4. q. 2. p. 10.* docet *Nauar. Sanch. d. 47. num. 22. Less. lib. 2. cap. 41. d. 7. Azor lib. 12. cap. 4. q. vlt. Dian. p. 3. t. 2. R. 53. Barbosa in Trident. sess. 25. ca. 19. num. 8.* vbi plures alios citat: & nisi aliud quid impediat, fugere potest, vt docet *Laym.* Qui addit, quòd si fuga sine graui scandalo vel incommodo tentari non posset, monendum à Confessario, vt professionem tacite ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actusque ijs proprios exerceat, cum intentione, quòd professus talis ordinis esse velit, *vid. Aut. cit.* & *Dian. p.8. t. 7. R.51.* vbi ex *Trid. sess. 25 ca. 19.* probat, Episcopum de nullitate professionis, sine interuentione superioris regularis sententiam ferre non posse, & si faciat, fore nullam.

DVBIVM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis?

Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi professionis tenetur velle seruare suum statum, qui est perfectionis, siue tendentium ad perfectionem; (licèt secundùm se non sit præcepti, sed consilij) hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem. *S. Thom. 2. 2. q. 186. a. 1. & 2. & q. 184. a. 5. Laym. l. 4. t. 5. c. 1. num. 1. Suar. de relig. to. 4. l. 1. c. 4. Bardi. de consc. d. 7. c. 6. §. 5.* Vnde resolues.

I. Reli-

I. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantùm studere perfectioni. *Bardi. &c. l. c.*

II. Tenetur tendere ad perfectionem, 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. *Laym. l. c. c. 9. n. 13.* 4. Tenetur aliquibus mediis vti, & si omnia media abiiciat, non est in statu salutis. *Suar. Laym. l. c.* dicens: si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita & regulas negligat, [illegible] quòd sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, siue specialiter non præcepta, nec promissa; quia aliàs moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis. *Suar. l. c.*

III. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis, (non per alia) hoc est seruando suas regulas. *Sanch. l. 6. c. 5. num. 1. & 2.* Hinc peccat 1. per contemptum regulæ, hoc est, si nolit subiici. *Ib. nu. 6.* 2. si tantùm velit seruare, quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem. *Ibid. num 7.* 3. per actum directè contrarium; hoc est, nolendo perfectionem: quod esse mortale docet *Sanch. n.* 10. *Pellizor. & Bardi l. c.*

IV. Si quis non tantùm intendat non esse sollicitus in obseruatione regulæ; sed etiam nunquam seruare, etiamsi facilè possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formali. *Suar. l. c. n.* 24.

V. Si ex remissione animi, & sine vllo iusto titulo, per directam intentionem, velit aliquam regulam non seruare, erit saltem leuis contemptus, & peccatum veniale. *Suar. l. c.*

VI. Frequenter, & ex consuetudine violare regulam, esse mortale, dicit *Sanch. l. 6. mor. c. 4. nu.* 18. & 20. Tum quia perturbat religiosam disciplinam: tum quia secundùm quosdam est contemptus interpretatiuus, vel saltem probabilissimū eius periculum: tenetur autem sub mortali ita viuere, vt non sit grauiter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo

emplo ad regulæ laxitatem. *Sanch. Laym. l.4.t.5.ca.9.* tum quia constituit se in eo statu, vt tanquam incorrigibilis sit expellendus; tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ita se gerere, vt sit tolerabilis, & non mereatur expelli: atqui nullum conatum perfectionis adhibendo, regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, vt debeat expelli, aut, si toleretur, plurimùm nocet; ergò per accidens, & indirectè agit contra professionem, peccatque mortaliter. *Sanch. c.4. num.18. v. Aut. cit.*

VII. Religiosus Societatis IESV peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cauendis defectibus, ob quos se dimittendum, vel eiiciendum præuidet: & licèt ita dimissus, sit liber in conscientia; si tamen sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, vtpote obtenta per dolum dantem ipsi causam; (sicut in matrimonio, & ceteris contractibus) vnde subiacet pœnis apostatarum. *Bon. de claus. q.2. p.12. §.1.*

VIII. Scholasticus Societatis IESV, qui prauis moribus, de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetrauit, non est liber à votis. *Less. l.2. c.40. d.15. Sanch. l.6. c.9. n.99. Lay. l.5. t.5. c.9. n.13.*

DVBIVM IV.

Ad quid religiosus obligetur vi votorum?

Resp. I. Religiosus ex voto paupertatis obligatur, vt nihil habeat proprium. Nomine proprij autem intelliguntur bona temporalia pretio æstimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem disponendi liberam, & independentem, in perpetuum abdicauit. Constat *ex capite, Non dicatis, 12. q.1. c. Monachi.*

Dicitur I. *Bona temporalia*: quia retinet religiosus dominium bonorum spiritualium, honoris, famæ, & similium. Item ius eligendi, præsentandi, conferendi regulare beneficium, &c. *S. Thom. 2.2. q.186. a.7.*

Sanch.

Sanch. l. 7. ca. 18. Less. l. 2. ca. 4. d. 5. Laym. l. 4. t. 5. c. 7.

Dicitur II. *Dominium vel facultatem disponendi*, propter religiosos Societatis IESV, qui post emissa vota, retinent, & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent ius actuale, de ijs pro suo arbitrio disponendi, vel vtendi; in cuius abdicatione, essentia religiosæ paupertatis consistit. *Sanch. Laym. l. c. nu. 5.*

Dicitur III. *Independenter:* quia religiosus, etiam professus, potest habere peculium dependens, & reuocabile ad nutum superioris, quod nomine proprij non comprehenditur. *Laym. c. 7. n. 12.* Vnde sequentes Casus resoluuntur.

I. Non repugnat voto paupertatis, quod Religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imò, sine consensu Papæ, non possunt se obligare communitati, quòd ea nunquam sint acquisituri; quia præiudicarent immunitati Ecclesiasticæ. *Lugo. Resp. mor. l. 3. d. 8.* Neque possunt fructus seu reditus à donatore destinatos ad ea emenda, applicare ad vsus alios, v. g. soluenda debita, &c. *Ibid. d. 10.*

II. Non repugnat paupertati, si religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine monasterij, idque in monasterij commodum. Imò nec repugnat, si detur in commodum, vel incommodum ipsiusmet religiosi, aliquod Ecclesiasticum Beneficium. Quo casu competit ei administratio redituum, quos ad sui sustentationem, piasque causas, applicare potest, iuxta Canonum concessionem: quod reliquum est, pertinet ad Ecclesiam, vel Beneficium cui seruiuit: ac consequenter donationes de reditibus beneficij factæ ab eo in vsus non pios, inualidæ sunt, & contra iustitiam, neque accipientes possunt tutâ conscientiâ retinere. *Suar. to. 4. de rel. l. 5. Moli. d. 276. & communiter.* Ratio, quia non habent dominium dictorum redituum. *Lugo de iust. to. 1. d. 4. f. 1.* Nihilominus *VVading.* apud *Dia p. 8. t. 6. R. 133.* probabile censet, quod etsi illicitæ, validæ tamen sint istæ donationes: idem-

Idemq; multò magis de donationibus Episcoporum regularium censet cum eodem. *Dian. l. c. R.* 132 *&c.* contra *Sanch. Suar. &c.* Ad monasterium verò omnia alia, quæ aliundè, quàm ex Beneficio acquirũtur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ. *Nau. Azor. to.* 1. *l.* 12. *c.* 10. *q.* 6. *&* 7. *Mol. Lay. l c. v. Trid. sess.* 25. *c.* 2. *de Regul.*

III. Non tantùm iure antiquo, sed etiam post Tridentinum, probabile est, religioso in monasterio, vel iuxta illud manenti, annuatim assignari posse reditũ, vt ex eo viuat suo commodo & incommodo, reuocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter monialibus victum præberi posse, ita vt ipsæ sibi labore manuum vestes comparent. Ita contra *Azor. Less. & Mol.* docent *Sanch. l.* 7. *mor. c.* 22. *Tan. Laym l.* 4. *c.* 7. Qui addit, talem consuetudinem, vbi viget, non damnandam: probat tamen tolli debere si commodè possit, monetq; , non sine vrgentissima causa introducendã.

IV. Peccat contra paupertatem religiosus, si quid, seu domi seu foris, etiam ex ijs, quæ ad victum & vestitum pertinent, sine superioris consensu expresso, tacito vel præsumpto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel accommodet. Ita *Less. l.* 2. *ca.* 41. *d.* 8. *& d.* 9. *nu.* 79. *Sanch.* 7. *mor. c.* 19. *nu.* 53. *& ca.* 21. *nu.* 32. *Suar. tom.* 3. *de relig. l.* 8. *c.* 11. *Laym. l.* 4. *t.* 5. *ca.* 7. *Azor tom.* 1. *l.* 12. *c.* 12.

Dixi, *sine consensu tacito*: quia si Prælatus sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cùm facilè possit, tacitè consentire, & approbare videtur. Vnde *Sanch.* 6. *mor. ca.* 19. ait, si in aliqua religione consuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi, sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Et si Prælatus subdito donet, vel donari permittat imagines, rosaria, &c. sciens non indigere ijs omnibus ad proprium vsum, tacitè facultatem concedere censetur, donandi aliis, vt notat *Lay.* Monet tamen *Less.* talem consensum non præsumendum, nisi in rebus paruis, & crebrò occurrentibus.

Dixi

Dixi II. *vel præsumpto:* hic enim locum habet, cùm res vrget, superiorque non est præsens. Ad hunc autem, vt vult *Sanch.* & *Bonac.* non sufficit, quòd superior libenter concederet, si peteres, (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti solitæ, licerent sine veniâ; quod cederet in euersionem disciplinæ regularis) sed requir..ur, vt ipse censeatur concedere, quamuis non petas, & nolit in ijs circumstantiis te petere. Addit tamen *Suar.* & *Less.* excusari à mortali, si præsumatur affectus superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. Ratio, quia tunc censetur rem habere ex voluntate superioris, saltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoque si superior tantùm sit inuitus, quoad modum, venialiter quidem peccari, non tamen contra paupertatem, docent *Suar. Sanch. Laym. l. 5. t. 5. c. 7.*

IV. Contra votum paupertatis peccat, si quid ex rebus in vsum tuum concessis, in alium vsum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas latâ culpâ. Ratio, quia in ijs tantùm habes vsum facti, idque precariò, quamdiu superiori videbitur: estque actus dominij, posse rem arbitratu suo destruere. *Sanch. ca. 19. Laym. n. 6. Less. n. 79.*

V. Item peccas, si quid abscondas, vt illud liberæ dispositioni superioris subducas. Nec Procuratores, OEconomi, Administratores, Prælati inferiores, quicquam possunt expendere, contrà quàm regula ordinis, voluntas superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio, quia non sunt domini bonorum communium, sed tantùm administratores. *Laym. n. 9.* ex *S. Thoma.*

VI. Si Prælatus permittat subdito, vt bona, ex quacunque causa, aut titulo prouenientia, in vsus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, & statum suum dedecentia, penes se habeat, peccat & Prælatus, & subditus contra votum paupertatis: estque talis donatio, seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia. *Nauar. Sylu. Valentia, Mol. t. 2. d. 276.*

Azor,

Azor, Leſſ.d 9. Sanch. Laym. Quia Prælatus non poteſt dare veniam maiorem, quàm ipſe habet: ipſe autem cùm non ſit dominus, non poteſt bona ſuo arbitratu, & inutiliter expendere; ſed tantùm in Religionis neceſſitatem, & vtilitatem. *v. C. Lugo de iuſt. d. 3. ſect. 7. num.* 131.

Reſp. II. Religioſus voto Caſtitatis obligatur, vt abſtineat ſe ab omni voluntaria delectatione venerea, interna & externa; proindeque ſi quis contra caſtitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ, & ſacrilegij. *Leſſ. & Laym c.* 8.

Reſp. III. Religioſus ex voto obedientiæ, obligatur ad omnia, quæ ſuperior præcipit, ſecundùm regulas & conſtitutiones ordinis, ſiue directè & expreſſè, ſiue indirectè & implicitè. Et quidem ſi præcipiat in virtute S. Obedientiæ, in nomine Domini noſtri Iesv Chriſti, vel ſimili formà, tenetur obedire ſub mortali; quia intendit obligare quantùm poteſt: ſub veniali autem, ſi alia forma vtatur, vel ſub nullo; quod conſuetudo in Societate Iesv approbat. *vid. S. Thom. 2. 2. q. 104. Sylu. Sanch. l. 6. mor. ca. 1. Leſſ. l. 2. ca. 41. dub. 9. Laym. c.* 9.

Porrò quæ indirectè pertinent ad regulam, *Sylu.* & quidam alij ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem eius obſeruationem. *Sanchez* tamen arctat ad res valde neceſſarias, ſine quibus regula commodè ſeruari nequit: alioqui enim ſuperior quaſuis corporis macerationes præcipere poſſet; ordinantur enim ad pleniorem obſeruationem regulæ. *Laym. l. 4. t. 5. c. 9. Leſſ. l. 2. c. 4. d.* 9. Vnde reſolues.

I. Non tenetur ſubditus obedire in ijs, quæ ſunt vel contra regulam (niſi ſuperior in ea poſſit diſpenſare, & legitima cauſà diſpenſandi ſubſit) vel ſupra regulam, vt eſſent magnæ macerationes, (niſi in pœnam, vel ad obligationem votorum neceſſariæ,) vel vt acceptet Epiſcopatum. *Dian. p. 6. t. 8. R. 33. & alij ſex.* vel infra regulam, ſcilicet vana, (niſi præcipiat ex cauſa, quæ ſit ſecundùm regulam, v.g. vt obedi-

entia exerceatur.) Nec refert, quòd regulæ iubeant in omnibus obedire: id enim non de obligatione voti, sed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suar. Sanch. 6. mor. c. 2. & Laym.*

II. Si regula ordinis sub peccato obliget, eius transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio, quia talis regula non est minùs præceptiua, quàm vox superioris: & subditus promittens obseruationem regulæ, eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur; proindeque Carthusianus v.g. carnes edens, vel Franciscanus feriâ sextâ non ieiunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. *S. Thom. in 4. d. 14. q. 2. a. 3. Valent. Sanch. 6. mor. ca. 1. & 4. Vasq. Rodriq. Laym. l. c. num. 6. Escob. &c.*

III. Si regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio, quia talis regula non continet propriè præceptum, sed tantùm est ordinatio, seu monitum, obligans tantùm ad pœnam, si imponatur. *S. Thom. Lay. l. c. &c.* Hinc nec transgressio illius ex rationabili causa, & bono fine, seu ex motiuo virtutis facta, v. g. extra tempora loquatur cum socio, vt mœstum consoletur, est peccatum; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, aliòve inordinato affectu fiat. *Laym l. c.* Quem vt plurimùm concurrere, adeoque rarò omni culpâ vacare, putat *Valent. Sanch. & Suar* Qui addunt, quòd si quis frequenter, & quasi per consuetudinem, regulam transgrediatur, religiosam disciplinam grauiter perturbet, eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat, peccet mortaliter. *Laym. l. 5. t. 5. ca. 9. Sanch. num. 18.*

IV. Etsi Capitulares nouum statutum condere possint, quo ipsi, alijque postmodum professionem edituri, obligentur; antè tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad regulam ordinis non directè, nec indirectè spectet. *Laym. loc. cit. num. 10.* Nisi tamen statutum fiat in Capitulo

gene-

generali, vel saltem prouinciali, (iuxta cuiusque ordinis institutum) concurrente maiore parte suffragiorum ; & non sit regulæ difforme. *vid. Escob. de leg. E.1. cap. 2. num.* 15. Ratio, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, iuxta *reg.* 29. *in* 6. Addit *Laym. & Sanch.* ex *Sylu. & Azor. tom.* 1. *lib.* 13. *cu.* 11. *q.* 19. *Less. lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 22. nec Pontificem posse religiosos cogere ad arctiorem viuendi rationem, quàm instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, prouenit ex voto, quod factum fuit secundùm proprium regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio necessarium medium esset ad ordinis conseruationem, ad eam Prælatus cum Capitulo, multoque magis Pontifex, illos cogere potest, quando ad hoc se implicitè quisque obligâsse censetur. *Sylu. Less. Sanch. Laym. ll. cc.*

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, vt Prælati sub peccato præcipiant actus internos; probabile tamen est fieri posse, vt docet *Laym. Suar. &c.* Ratio, quia verisimile est, quod aliqui religiosi ad id se obligare intendant, cùm se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres, An subditus teneatur obedire, si dubitet, vtrum sit res licita, quam Prælatus iubet, vel iusta causa imperandi?

Resp. I. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est iure, quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis, cùm habeat debitum parendi.

Resp. II. Non teneri, si graue damnum obediendo timeat. Ratio, quia in dubio fauendum est reo, eique de cuius damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione iuris, quo potest se à periculosis rebus conseruare. *Less. Sanch. 6. mor. ca. 4. aliiq.*

DVBIVM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi religionem?

Resp. I. Omnes illi, & soli, possunt ingredi religionem, qui sunt sui iuris, nec aliis obstricti: qui verò aliis obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu. *Less. lib. 2. cap. 41. di. 3.*

Vnde 1. Non possunt ingredi religionem impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filij, si parentes sine illis se alere nequeant. *Laym. l. 4. t. 5. ca. 4. num. 1.* 3. Nec serui, sine consensu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem, sub promissione matrimonij. 5. Nec is, qui non est soluendo creditoribus; modò in seculo manendo, possit intra paucos annos soluere. *D. Thom.* tamen *Sylu. Fumus V. Religio, & alij,* putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecuniâ obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui iuramento se obstrinxit: præterquam quòd sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus vxori. 7. Nec coniuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consummâsset, ante expletos 2. menses, qui eis à iure conceduntur; aut nisi alter coniugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. II. Qui vouit religionem, tenetur ingredi secundùm sequentes regulas.

I. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum peruersionis. *Laym. l. 4. t. 5. c. 6. nu. 5.*

II. Qui vouit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contrà; quia minus præstaret, quàm promisit. Quòd si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto strictiorem ingrediendi.

diendi. Ratio, quia votum solemne, quo fit personæ traditio, & religioni ius in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale ius religioni strictiori erat acquisitum. *Laym. l. c.* ex *S. Thom. &c.*

III. Is qui vouit experiri religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseuerandi in laxiore. Ratio, quia hoc melius est. *Laym. l. c.* ex *Sanch. &c.*

IV. Professo licentiam transeundi ad ordinem laxiorem, Episcopus vel Prælatus ordinis exemptus, cum consensu Capituli, dispensatiuè ex iusta causa dare potest. *Laym. l. c. Less. l. 2. c. 41. num. 103. Sanch. 6. mor. c. 7.*

V. Professus, ad ordinem strictiorem, petitâ, licet non concessâ, Prælati sui licentia, ex iusta causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitus, sine causa, temerè fieri non debet. Quòd si autem fiat, spectanda est austeritas circa silentium & solitudinem; idque non tantùm secundùm institutum regulæ, sed etiam secundùm obseruationem præsentem. Probatur *ex c. Licet, de regularibus. v. Laym. Less. Sanch. ll. cc.* Ex dictis resoluuntur hi Casus.

I. Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non contrà; cùm religio Monachorum austerior sit. *Laym. l. c.*

II. Professus regulam strictiorem, si ea non seruetur in suo monasterio, aliòve eiusdem ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quo regula seruetur: ita vt considerato præsenti statu, ducat vitam strictiorem. *Laym. l. 4. tr. 5. ca. 6. num. 10.* ex *Sanch. Rodriq. &c.*

DVBIVM VI.

Ad quid teneantur religiosi eiecti, & fugitiui?

Suppono, Religiosum iustas ob causas religione expelli posse. 1. Si in graui vel pernicioso crimine existens, notoriè incorrigibilis appare[illegible] in quo ta-

men casu, moniales perpetuo potius carceri mancipandas, quàm eiiciendas, putat *Sanch.l.6. mor. ca. 9.* 2. Si ob criminis infamiam, sine graui ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodùm graue, v.g. lepram,&c. vt docet *Nauar. Sa V. Religio. num. 34. Sanch. 6. mor. ca. 4. num. 56.* Ratio, quia in re admodum graui decepit, ita vt fraus dederit caussam admissioni. *v. Dian. p.9.t.9.R.57.* vbi docet, quòd licèt hactenus ex communi sententia *Sanch. Suar. Azor, Rodriq.&c.* Religiosi propter delictum aliquod graue, etiam semel perpetratum potuerint expelli, iam tamen propter declarationem *Vrbani VIII.* editam anno 1624 per nulla priuilegia possint expelli è Religione, (exceptà Societate Iesv) nisi sint incorrigibiles; tales autem non censeantur, nisi vnius anni ieiunio & pœnitentiâ in carcere sint probati.

Hoc supposito, Resp. I. Professus è religione ob culpam eiectus, manet religiosus, votisque adstrictus. *Laym. l.4.t.5.ca.13. ex communi.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Eiectus, rerum, quas acquirit, vsum & administrationem tantùm sibi vendicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur monasterio, cuius non est membrum ampliùs, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet, & exemptus est. Quòd si autem non sit exemptus, Episcopo loci. *Laym. l.c.* ex *Mol. & Less.*

Dixi, *eiectus*: quia fugitiuos & apostatas, ijs exceptis, quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt, monasterio acquirere verius est, si illud dominij in communi capax sit: sin minùs, Sedi Apostolicæ. Ratio, quia monasterium, instar seruorum, eos vendicare & reducere poterat. *Laym. l.c.* ex *Azor, Sylu.&c.*

II. Eiectus per culpam, non omninò solutus est voto obedientiæ, etsi eius executio magna ex parte cessat: quia caret superiore, à quo dirigatur. Debet tamen

illud

illud seruare in præparatione animi, si recipiatur. *Laym.l.c.*ex *Nau.& Less.*

III. Idem à reliquis monasticis obseruantiis, & regulis, vt à ieiuniis, vigiliis, delectu ciborum, & similibus liber est. *Laym.l.4.t.5.ca.1. Sa nu.40 Nauar. & alij* contra *Less.Sanch.&c.* Ratio est, quia talium obseruatio non comitatur simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum regularem, à quo ille est expulsus.

IV. Etsi non sit improbabile, quod docent *Nauar. & Azor,* probatque *Rodriquez*, eiectum tutò manere extra suum ordinem, nec teneri receptionem petere, eò quòd iustæ sententiæ suæ eiectionis se conformare possit: contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio, quia cùm sit obligatus votis, tenetur se qualificare, vt vota sua conuenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si ordo ipsum reuocet. *Laym.l.c.nu.6.* ex *Sylu. Sanch. & Less.*

V. Eiectus potest tutò in seculo manere, si in monasterio non recipiatur, nisi religionem laxiorem inire malit: quia aliam non vouit; neque per ipsum (vt suppono) iam stat, quò minùs in sua recipiatur. Ita *Rodriq. Laym.&c.loc.cit.* Vbi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione eiicere, vt vel aliam religionem intret, vel ad suam reuertatur: imò etiam Ordinarij locorum eiectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quod tales non sine periculo, & scandalo aliorum in seculo viuant. *v.Laym.loc.cit.num.8. & 9.*

Resp.II. Prælati ordinum fugitiuos, & apostatas requirere tenentur, si absque graui ordinis damno possint, & non omnino incorrigibiles videantur. Ita *Sanch.l.c.* Ratio prioris partis est, quia iure diuino & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia si ob iustam causam possint eiici, ob eandem etiam, postquam malitiose exiuerũt, poterunt non recipi. *Laym.l.c. num.7.*ex *Sanch.&c.*

Dixi, *fugitiuos & apostatas*: quia per sententiam iustam eiectos, etsi se correxerint, necessariò recipiendos, negant *Sanch. l. c.* & *Azor lib.* 12. *ca.* 17. affirmant *Nauar. Mol. t.* 1. *d.* 140. *Less. lib.* 2. *ca.* 41. *d.* 15. Vtrique probabiliter.

Quæres. An professus in vno monasterio possit cogi, vt se transferat ad aliud?

Resp. Posse, si plura monasteria faciant vnum corpus sub vno capite; secus, si singula subsint suis superioribus sub Episcopo, vel immediate sub Papa. Ratio, quia non vouit obedientiam, nisi in hoc conuentu. *Laym. l. c. num.* 10. Vide etiam *Sanch. l.* 7. *mor. c.* 32.

CAPVT II.

De Statu Clericorum.

CLerici generaliter dicuntur illi, qui sacris ordinibus, vel primâ saltem tonsurâ, sunt initiati. Ad quorum statum cùm multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & aliis paucis.

DVBIVM I.

De Beneficijs Ecclesiasticis.

ARTICVLVS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. I. Beneficium Ecclesiasticum est ius perpetuum, percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale, authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Laym. l.* 4. *t.* 2. *c.* 1. *Less l.* 2. *ca.* 35. *d.* 1.

Dicitur I. *Ius perpetuum*, ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem; quæ non sunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dici-

Dicitur II. *Propter officium*: quia in Beneficio duo iura à se mutuò separabilia distinguuntur. 1. Est ius, seu potestas exercendi muneris spiritualis; estque simpliciter spirituale. Alterum est ius percipiendi reditus Ecclesiasticos: quod etsi secundùm se sit temporale; quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur III. *Authoritate Ecclesiæ, &c.* quia solius Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisque prouentus Ecclesiasticos annectere, ipsiusque est dispicere, quot & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. II. Beneficium diuiditur I. in Seculare, quòd pro secularibus, & Regulare, quod pro regularibus est institutum. Vnde sine dispensatione, nec seculare regulari, nec contrà conferri potest. Porrò omne Beneficium præsumitur esse seculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40 annorum: per eam enim ex seculari fit regulare, & contrà.

II. Beneficium aliud est Duplex, aliud Simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione; vt Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habent præeminentiam, cum iurisdictione in foro externo; vt Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, siue secularis, siue regularis, Prioratus claustralis. Item personatus, qui est eminentia in Ecclesia, sine iurisdictione; v.g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragiis ferendis, vt Cantoria, & similes. Item Beneficia quæ dicuntur officia, habentque administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine iurisdictione; vt Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Denique Duplicia dicuntur, Beneficia curata: hæc enim omnia duplici onere, & curâ constricta censentur, cùm præter recitationem precum omnibus communem, habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantùm sunt instituta ad

officia diuina obeunda, neque administrationem, vel eminentiam singularem habent; vt Canonicatus, siue seculares, siue regulares; Capellaniæ. *v. Laym. l. c. & Less. l. 2. ca. 34. d. 2.*

ARTICVLVS II.

Quomodo acquirantur & conferantur Beneficia?

Resp. I. Beneficia Ecclesiastica vno ex tribus modis, communiter acquiruntur. 1. Per electionem, v. g. Canonicorum; vel etiam postulationem, (quæ est electio eius, qui non erat de Capitulo, vel de iure non erat capax) & confirmationem superioris, si electum vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per præsentationem Patroni præuiam, & institutionem subsequam, à Prælato Ecclesiæ factam, *si præsentatus sit idoneus*. Etsi verò Patronus præsentato ius ad rem conferat, ita vt Beneficium alteri conferri nequeat; ius tamen in re, & collatio beneficij per institutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando Beneficium solo iure Prælati datur, nec Patronatûs iuri subest. Vnde etiam Beneficia, ex modo conferendi, diuiduntur in Electiua, Patronata, & Libera.

Resp. II. In qualibet diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc ius alteri competat: supremus autem & vniuersalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, est Papa. *Less. lib. 2. cap. 35. d.* 10. Ratio prioris est, quia Episcopus in suâ diœcesi est moderator sacrorum: ergo ipsius est officia sacra conferre. Ratio posterioris, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum, & Ordinarius Ordinariorum. Potest autem Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Iure præuentionis. 2. Iure concursûs. 3. Iure deuolutionis, de quibus *v. Less. loc. cit.* vbi notat, iure pr[illegible]onis & concursûs,

ad vi-

ad vitandas lites, rariùs Papam vti: imò per concordata Germaniæ inter Sedem Apostolicam, & Fridericum Imperatorem, per constitutionem Nicolai V. quæ incipit: *Ad sacra &c.* alterni tantùm menses Papæ collationi reseruantur, scilicet Ianuarius, Martius, &c. reliqui verò ordinariis collatoribus relinquuntur. Imò si per tres menses, à die notæ vacationis, in loco Beneficij nulla dispositio vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre potest. Similiter mortuo Papâ, quamdiu Sedes vacat. *Less. loc. cit. Laym. cap. 20.* Quòd si autem Pontifex & Ordinarius eodem die idem beneficium diuersis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus est, qui inuenitur in possessione; quia pro eo ius præsumit. Si neuter est in possessione, præfertur prouisus à Pontifice, ob dignitatem prouisoris: *Barbos. & Bardi. d. 6. ca. 6.* § 10. ex *cap. Si à sede.* Denique si vltimâ nocte mensis Episcopalis beneficium cœperit vacare, in dubio vtrum ante, an post mediam noctem, quâ incipit mensis Papalis, si nemo sit in possessione, nec vlla prouisio, præsumptio iuris est pro ordinario. *Gonzal. Barbos. Bardi. d. 6. c. 6.* §. 11.

Quæres I. Quid & quotuplex sit ius Patronatûs? *Resp. I.* Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. *Resp. II.* Esse duplex, scilicet ius patronatûs Ecclesiastici, quod alicui competit, quia ex bonis Ecclesiasticis; & ius patronatûs laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fundauit, vel dotauit, vel erexit. *Laym. lib. 4. tr. ca. 13. num. 2. & 4.*

Quæres II. Quando patronus teneatur præsentare Beneficio vacante? *Resp.* Si patronatus sit laicus, teneri intra 4. menses. Si Ecclesiasticus, intra 6. intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium fit liberum; eiusque dispositio pro ea vice deuoluitur ad eum, cuius est instituere præsentatum.

Quæres III. Quid faciendum, si multi præsententur

tur? *Resp. I.* Si patronus, qui antea præsentauit Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere vtrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contrà. Si tamen patronatus sit Ecclesiasticus, prior tempore erit potior iure, *ex cap. Cùm authenticè, de iure patronatûs. Resp. II.* Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Ioannem præsentet, potest collator conferre vtri maluerit. Imò iuxta *Sylu.* Episcopus tunc tertio conferre potest, eò quòd patroni non conueniant. *Resp. III.* Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conueniunt. *v. Less. l. c. d. 8. & Laym. l. c.*

ARTICVLVS III.

Quæ intentio, & qualitates requiruntur ad Beneficium accipiendum?

Resp. I. Vt Beneficium aliquod validè & licitè obtineatur, requiritur, vt sit persona capax & habilis, hoc est, vt sit Clericus, non illegitimus, (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad ordines minores, & Beneficium simplex, cui ordo maior non est annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinorosus, vt habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14 inchoatum, docet *Dia. p. 3. t. 6. R. 64.* ex *Azor & alijs 5.*) pro eo quod Subdiaconatum requirit, vigesimum primum, pro eo quod Diaconatum, 22, pro eo quod Sacerdotium, vigesimum quartum inchoatum. Colligitur ex *Trid. sess. 22. 23. &c.* In his tamen & similibus casibus, multi excusantur, vel quia illud ius vbique non est receptum; vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti vsucapionem & dominium parit. Ita *Less. dub. 20.*

Resp. II. Qui recipit Beneficium quodcunque,

habens annexum ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem, saltem conditionatam, clericandi, & sacrum ordinem accipiendi, intra tempus à iure requisitum. *Laym. ca* 14. *Less. l.* 2. *ca.* 34. *d.* 26. Ratio quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imò si curatum seu parochiale est, habetque intentionem sacerdotium intra annum non suscipiendi, sed parochiam dimittendi, non tantùm mortaliter peccat, sed etiam ipso iure est priuatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, vt patet ex *cap. Commissa*, §. 7. *de elect. in* 6. Quòd si tamen mutatâ voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest: imò & Episcopus dispensare potest, vt vicario substituto, studiis per septennium vacet.

Dixi I. *Habens annexum ordinem sacrum*: quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licèt illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde vxorem ducendi, non nisi venialiter peccat; si aliàs officio suo satisfaciat, vt docet *Laym. ca.* 17. *Sanch.* 7. *de matr. d.* 45. *Vasq.* Ratio, quia illa peruersio ordinis non videtur grauis, nec vllo iure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Vnde *Garsias p.* 3. *ca.* 4. *num.* 42. talem ab omni culpa excusat.

Dixi II. *Voluntatem saltem conditionatam*: quia si ex iusta causa postmodum status Clericalis minus illi conuenire videatur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit curatum; v. g. si primogenitus familiæ, aut frater vnicus sine liberis decedat, si opimum matrimonium ad conseruationem familiæ nobilis, vel ad lites graues sopiendas necessarium, offeratur. Ratio, quia non est mens Ecclesiæ, ita ad Ecclesiasticum statum obligare, vt hæc & similia bona impediantur. *Laym. Less. l. c.*

AR-

ARTICVLVS IV.

An liceat habere plura Beneficia?

Resp. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omninò indifferens, sed speciem mali præseferens; imò ordinariè illicita, & naturali iuri repugnans; (si talia sint, quorum vnum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi iustâ causâ ex circumstantia cohonestetur. Ita ferè *Laym. l. 4. t. 2. ca. 8. num. 1.* ex *D. Thom. Less. Azor. &c. comm.* Quia vt docet *Trid. sess. 24.* pluralitas huiusmodi magnam inordinationem inuoluit, dum minuitur cultus diuinus, Ecclesia operariis, fundator piâ intentione, pauperes vtiliores Ecclesiæ futuri sustentatione priuantur. Hinc Beneficia distinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus adeptâ pacificâ possessione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata; item plures dignitates, personatus, duo Beneficia vniformia sub eodem tecto: & in Incompatibilia secundi generis, quæ etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat; qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v.g. Canonicatus duo diuersarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio *Trid. s. 24. c. 12. de refor.* vt non liceat vltra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Vnde *Laym. ca. 8. nu. 6.* docet, Canonicatus in Cathedralibus Ecclesiis Germaniæ, quæ ex immemorabili consuetudine requirunt tantùm residentiam medij anni, vel 3. mensium, inter compatibilia Beneficia numeranda.

Dixi, *nisi iustâ causâ cohonestetur*, quia qui per dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi iusta causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, vt docet *Less. n. 124.*

Porrò iusta causa dispensandi erit, euidens necessitas & vtilitas Ecclesiæ; & quandoque etiam prærogatiuæ, & merita personæ, v.g. insignis nobilitas, digni-

tas, scientia, authoritas, virtus, &c. modò caueatur, ne Beneficiorum coaceruatio, facta etiam ob prærogatiuam personæ, ad priuatum tantùm, & non ad commune bonum referatur. Imò sine dispensatione plura Beneficia, sequentibus casibus haberi possunt.

I. Si vtrumque adeò sit tenue, vt neutrum sufficiat ad sustentationem: modò vtrumque sit simplex, nec residentiam requirat.

II. Quando parochia est annexa Canonicatui, eique accessoria: tunc enim vtrumque per modum vnius possidetur, ita tamen vt teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

III. Quando Beneficia legitimè sunt vnita.

IV. Quando alius idoneus & dignus non reperitur.

V. Quando vnum Beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo prouideatur. Ita *Regin.* ex *Sylu.*

Quæres. An & quomodo Clerici teneantur ad residentiam?

Resp. I. Episcopos, Parochos, eosque, qui curatum Beneficium habent, iure diuino teneri. Nec sufficit, si per alios administrent, nisi maius bonum vrgeat: quia contra rationem est, vt hic officium & fructus, alter onus habeat. *Bon. t. 1. d. 5. de oblig. ben. p.* 1.

Resp. II. Ita teneri ad residentiam, vt si Episcopi intra annum vltra tres, & parochi vltra duos menses, absque legitima causa, per Episcopum cognita & approbata, absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita *Trid. sess.* 23. *de reform. ca.* 1. *v. Bonac. l. c.* Notat autem *Dian. p.* 9. *t.* 7. *R.* 53. ex *Bordon.* supradicta etiam habere locum in Superioribus, siue Prælatis regularibus; ideoque eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo, suis assistere.

Resp. III. Qui in Ecclesiis Cathedralibus vel Collegiatis, obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas, vel

vel portiones, si intra annum vltra 3. menses absint, primo anno media parte fructuum, secundo vero anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, priuandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ, vt constat ex *Trid. sess. 24. c. 10.*

Resp. IV. Causas à residentia excusantes esse, 1. Doctionem Theologiæ, vel Iuris Canonici: neque ad hoc licentiam Prælati aut Episcopi requiri; requiri autem ad doctiones literarum humaniorum, & Philosophiæ; nisi contrarium habeat consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Iuris Canonici, id enim per 5. annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ vtilitatem. 4. Licentiam legitimam ex quauis alia iusta causa. 5. Honestam consuetudinem, vbi dispositio Concilij non est recepta. *v. Bon. l. c.*

Resp. V. Qui absque iusta causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit, nisi ad eam condemnetur: vel nisi id aliquo iure sit expressum.

Resp. VI. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, iuxta *Trident.* nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli, vel omnino inuoluntarie, ob morbum, captiuitatem, iniustam excommunicationem, &c. *v. Less. l. 2. c. 34. dub. 29.*

ARTICVLVS V.

Quibus modis Beneficia amittantur?

Resp. I. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione iuris: idque vel propter alterius Beneficij incompossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonij, vel per commissionem criminis, (v. g. hæresis, schismatis, sodomiæ sæpius exercitæ) cui amissio Beneficij ipso facto est annexa, vt *v. apud Less. l. 2. c. 34. d. 34.* 3. Per sententiam iudicis. 4. Per liberam resignationem: de qua

Resp.

Resp.II. Resignatio est spontanea proprij Beneficij dimissio, facta coram legitimo superiore id acceptante. Estque duplex, scilicet Tacita, quæ fit ex iuris dispositione, vt dum quis religionem profitetur: & Expressa, quæ rursus est duplex, scilicet Pura, quæ fit sine conditione & pacto apposito, coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest; & Conditionata, seu in fauorem: eaque vel est Simplex in fauorem, vt quando fit absque reseruatione; vel est Qualificata, quando scilicet fit reseruato sibi iure regressùs, vel pensione, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam iuris humani, non nisi in Pontificis manibus fieri potest. Et quamuis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificis manus faciendam, cùm alioqui periculum sit, ne Beneficiorum resignationes speciem quandam hæreditariæ successionis acquirant, quod iura Canonica detestantur: probabile tamen est, in manus Ordinarij fieri posse, eò quòd permutatio in eius manibus fieri possit. Idque à fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio; quamuis additâ deprecatione, vt personæ certæ conferatur. Idque obseruari potest, vbi non est recepta Bulla *Pij V.* quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, quam citat *Laym. hic ca.* 17.

Porrò vt resignatio conditionata valida sit, requiritur 1. Vt Beneficium sit resignantis, cùm resignatio sit iuris sui dimissio. 2. Vt fiat liberè. 3. Vt fiat in manibus eius, qui potest admittere, scilicet Pontificis, Ordinarij Collatoris vel institutoris, iuxta dicta. 4. Vt acceptetur à Prælato, in cuius manibus fit: quia sine acceptatione ius suum resignans non perdidit. 5. Vt conferatur illi, in cuius fauorem cum clausula consueta, (*non aliter nec aliàs*) est resignatum. 6. Vt is, cui confertur, acceptet: aliàs enim resignans non perdit Beneficium, propter clausulam, *non aliter*. 7. Requiritur consensus Patroni, vel electorum, prout Beneficium est patronatum vel electiuum. 8. Si resignans sit infirmus, vt à resignatione

superuiuat 20 dies: aliàs enim per obitum vacare censebitur. 9. Vt si resignatio fiat in Curia Romana, intra 6. menses à supplicatione oblatâ computandos, in loco Beneficij publicetur: sin autem extra curiam, intra mensem: alioqui si contingat resignantem mori, antequam resignatarius cepit possessionem, Beneficium per obitum vacare censebitur. *Less. & Laym.c.17.*

Resp. III. Permutatio Beneficiorum, quæ est quædam species conditionalis resignationis, fit, cùm duo beneficiati, vnum vel plura sua Beneficia, Pontifici non reseruata, in manus Ordinarij, alteriusve Episcopali authoritate præditi, resignant, cum conditione, vt is postea vicissim alteri alterius Beneficium conferat. Quod quandoque Episcopus instituere potest, si necessitas ita exigat; vocatis tamen ijs, quorum interest, scilicet Patrono & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in fauorem. *vid. Less.ca.31.d.35.& 6. Laym.c.17. Bonac. de simon. d.1. q. 4.§. 12.*

Quæres I. An licitæ sint permutationes coram Ordinariis, in mensibus reseruatis per concordata Germaniæ. *Resp.* Affirmatiuè, quia per reseruationem concordatorum, non censetur Pontifex voluisse conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quàm Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Quæres II. An licitum sit permutare Beneficia, compensatâ fructuum æqualitate?

Resp.I. Non licere, si Beneficium copiosius, non separatis prouentibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio, quia excessus ille, eo ipso quo manet annexus titulo, est debitus titulo, ideoq; pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo.

Resp.II. Posse peti compensationem, ob huiusmodi permutationem, à Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter subit; spoliando se prouenti-

ius sui Beneficij; ideoque talis compensatio non est pretium Beneficij, aut prouentuum annexorum, sed conditio, vt se indemnem seruet, sine qua conditione nollet se spoliare.

Resp. III. iura prouentuum posse separari à titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu iura prouentuum, vtpote temporalia, permutari, compensato excessu opulentioris, idque authoritate solius Papæ. *v. Less. l. c. Bon. l. c.* §. 12. *n.* 11.

Quæres III. An licitè permutetur Beneficium, hac lege, vt expensæ litis, vel bullarum, refundantur per recipientem? *Resp.* Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiua permutationis, sine quâ actus non fuerit futurus. idem de simili resignatione affirmarem. *v. Less. l. c. Bon. l. c. n* 9.

ARTICVLVS VI.

Quid & quotuplex sit pensio?

Resp. Pensio est ius percipiendi fructus ex alieno Beneficio. Estque triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale, v. g. Cantori, æditituo, patrono, & defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo merè spirituali, vt quæ datur Concionatori, Coadiutori Episcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, vt quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causâ resignationis, & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia laicis tantùm datur.

Porrò circa pensiones *Laym. ca.* 18. & *Less.* 34. docet hæc: 1. Etsi eam designare proprium sit Papæ; id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessariis, v. g. propter paupertatem & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione Beneficiorum.

2. Debere esse moderatam, ita vt beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio: talis autem plerumque censetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionem non requiri consensum patroni, vt quidam volunt, quia id nullo iure statutum est. Neque vllum fit præiudicium per impositionem pensionis, cùm is fructus non percipiat ex Beneficio, sed tantùm habeat ius instituendi, & præsentandi, quod ei non adimitur. 4. Pensionarius post constitutionem *Pÿ V.* vbi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionem extingui morte pensionarij, sicut vsusfructus morte vsufructuarij. Posset tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione & redemptione pensionis. *vid. Laym. ca.* 18. & *Less. l.* 2. *ca.* 35. *d.* 22. *Bon. l. c.* §. 13.

DVBIVM II.

De Horis Canonicis.

ARTICVLVS I.

Qui obligentur ad Horas?

Resp. I. Clerici maiorum ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur, tùm iure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, *maiorum ordinum*: quia minorum, non tantùm non ad Horas, sed neque ad psalmum Miserere tenentur, quem, vel simile quid, cùm Episcopus primam tonsuram conferens iniungit, non videtur obligare, nisi vt vel tantùm fiat aliquoties, vel per modum consilij. *Less. l. 2. c. 37. d. 9.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit vxorem, nisi in hoc ipso sit dispensatum: quia dispen-

dispensatio, vtpote odiosa, strictè est explicanda; & characterem retinet. *Bon.* & *Azor l.c.ca.5.* contra alios.

II. Clericus incipit obligari à puncto subdiaconatûs suscepti: & quidem ad Horas respondentes horæ, quâ ordinatur, *Bonac.tr.de Horis, q.1.punct.5.ex communi.*

Resp. II. Omnes religiosi professi, ad chorum destinati, vtriusque sexûs, obligantur ad Horas; idque ex antiqua & recepta consuetudine: quam tamen quidam, vt *Aragonius*, putant non obligare tam strictè, vt peccent mortaliter, si bis térve omittant; & de Monialibus dubitat *Caiet. Medin. Armil. Dian. tr. 12. R.17.* imò eas (atque adeò omnes Religiosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, absolutè, sed nimis laxè, docet *Petrus Marchi.* apud *Dian, p.9. t. 6, R.7.* contra aliorum communem, & veram sententiam, quæ docet, teneri secundùm suas regulas, & consuetudines. *Bon.q.1.p.2.nu.5,* ex *Azor. Less. Maldero, &c.* Vnde resolues,

I. Non tenentur ad Horas 1. Nouitij. 2. Conuersi. 3. Religiosi Societatis IESV, militares, hospitalarij, & cæteri Choro non destinati. *Trul.l.1.ca. 7. d.12. §.1, num.5.*

II. Is qui ex vna religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur: quia consuetudo non obligat, vbi non est recepta. Ita *Suar.* & *Lay.* Idem dic de religioso eiecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuò viuendi extra monasterium: quia etsi maneat religiosus, non tamen regularis. Ita probabiliter *Sotus, Sanch. Bon.d.1.q.2.p.2. nu.4. &c.* contra *Suar.*

Resp. III. Beneficiati, quotquot habent ius in re, & plenum dominium Beneficij, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad Horas, *Less.* & *Laym. l.4.t.2. ca.4.* ex communi & *Concil. Lateranensi* sub Leone X. Ratio, quia Beneficium datur propter officium. *Vnde resolues.*

I. Non tenentur antę acceptam possessionem, nec, si sine suâ culpâ fructus nullos percipiant, nec percepturi sint. *Laym.l.4.t.2.ca.5.nu.* 3. quia non habent Beneficium secundùm omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri, ad aliquoties legendum. *Trul.l.c.*

II. Tenetur is, qui etsi (siue sine, siue cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem. *Bon.d.1.q.6.p.1.*

III. Tenentur ij, qui primo, aut etiam secundo anno, non percipiunt fructus, eò quòd assignetur fabricæ, vel prædecessori mortuo: quia etiam ipsi mortui fruentur eodem priuilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. *Bon.p.4.nu.22.Lay.c.5. Suar.Regin.&c.* Contraria tamen sententia non est improbabilis, & negat *Less.* cum *Caiet.* se talem damnaturum; eò quòd vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ. *Lay.l.c.Palaus.Trul.d.13.§.3.*

IV. Tenentur & ij, qui habent Beneficium tenue, octo v.g. vel decem aureorum; quia iura omnibus indistinctè obligationem Horarum imponunt, sicut ijs qui sunt in maioribus ordinibus. Ita probabiliter *Sylu. Azor, Suar. Palaus, Bonac.d.1.q.2.p.4. num.27. & commun.* contra *Sotum, Less. Rodriq.* & *Dian. R.9. Mald.* qui dicunt, si habet Beneficium tam tenue, vt tertiam partem mediocris sustentationis alicuius Clerici non adæquent, non teneri. *vid. Dian. l.c. Escob.tr.5. E. 6. cap.* 13. quorum sententiam non damno. *v. Trul.l. .ca.7.d* 12. §.3. vbi notat eum qui habet plura Beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

V. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eò quòd fructus expendat in substitutum: quia Horarum onus Beneficio annexum, & personale, cum quo sponte acceptatur. *Bonac.l.c.*ex *Azor, Vasq. Fill.&c.*

VI. Si filius à patre coactus ad statum Ecclesiasti-

cum, percipiat ipſe fructus, tenetur ad Horas: ſecùs, ſi percipiat pater: hic verò ad reſtitutionem obligatur. *Laym. c. 5. n. 2.* ex *Leſſ. l. 2. c. 34. dub. 2.*

VII. Probabile eſt, eum qui non reſidet ex legitima licentia vel diſpenſatione, ideoque fructus non recipit, nõ teneri ad horas: quia obligatio hæc eſt propter ſuſtentationem datam. *Trul. l. 1. c. 7. d. 13. §. 3.* ex *Sanch. &c.*

VIII. Non tenentur, qui habent præſtimonia, (quæ ſolent dari adoleſcentibus, in ſubſidium ſtudiorum) eò quòd non ſint propriè dicta Beneficia. Ita *Medin. Garſias*, & *Leſſ.* contra *Nauar. Sotum*, & *Rodriq.* Rectè tamen monet *Laym. ca. 5. num. 6.* conſiderandam rationem præſtimoniorum. Quòd ſi enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obſequium ſpirituale, quod per laicum expediri nequit, eſſe Beneficia Eccleſiaſtica, proindeque obligare ad Horas: ſecùs, ſi conſiſtant in ſolo temporali obſequio. Similiter non tenentur penſionarij, cùm penſiones non ſint propriè dicta Beneficia, vt *dubio præced.* videri poteſt. Quod limitat *Eſcob. t. 5. E. 6. ca. 4.* ex *Palao*, ſi fruantur penſione, ob ſecularia obſequia; ſecùs, ſi titulo Clericali. Denique, neque tenetur Coadiutor, ſi non adminiſtrat; quia obligatio tenet proprietarium. *Palaus. Eſcob. l. c. v. Laym. ca. 5. num. 9.*

IX. Etſi habens plura beneficia ſatisfaciat vnicâ recitatione horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot ſunt beneficia, ſeu patroni beneficiorum; quia par eſt omnium ratio. *Bon. Trul. l. c. n. 27.*

ARTICVLVS II.

Quanta ſit hæc obligatio?

Reſp. I. Eſt tanta, vt peccet mortaliter, quiſquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita *communiter omnes* contra *Anglum, V. Hora*, & *Richardum*, qui dicunt non eſſe mortale, niſi

nisi quis habeat consuetudinem omittendi: quam sententiam *Less.* non audet dicere probabilem, quòd sit contra torrentem Doctorum. Ratio, quia violat præceptum in re graui pertinente ad virtutem religionis. Ex dictis *resoluuntur hi Casus.*

I. Non est mortale, omittere vnum psalmum, lectionem, vel quid simile, vt habet communis contra *Nauar.* nec tertiam partem paruæ Horæ, contra *Azor & Mald.* quia non censetur pars notabilis. Talem autem dicit *Palaus l.1.p.5.* esse in Matutino, quod est æquale vni paruæ Horæ. *Sanch. in sum. tom. 1. l. 1. ca. 18. num. 8.* dicit tres lectiones cum responsoriis, in feriali officio, esse materiam paruam. In paruis Horis, dicit *Fern. Fill. & Laym.* dimidium, esse notabilem quantitatem. *v. Escob. l.c. ca. 13. num. 107.* vbi docet, vnam paruam Horam, non esse partem notabilem, respectu totius officij, quod per modum vnius est præceptum. Verùm hoc meritò reiicitur ab aliis.

II. Est mortale, si omittas vel vnam integram ex Horis, (quarum sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ & Completorium) vel dimidiam etiam ex breuioribus, (vt docet *Fernand. Regin. Fill. Suar. Laym.* contra *Bonac. & Less.*) vel ex Matutino 9. lectiones cum responsoriis, vt *Sanch. 1. mor. ca. 18.* aut partem æquiualentem Horæ vni minimæ, vt *Suar. de rel. t. 2. l. 4. ca. 25. & Gauantus*; vel vt alij, vnum Nocturnum. *v. Bon. d. 1. q. 5. p. 1. Dian. p. 2. t. 12. R. 26. & 41.*

III. Siue omissio Horarum (abstrahendo à multiplicatione actuum voluntatis) sit vnum numero peccatum, vt vult *Bon.* siue sint plura formaliter, vt docet *Less.* siue vnum multiplex, vt *Suar.* siue vnum pluribus æquiualens, vt *Fill.* loquitur; probabile tamen est, in confessione explicandum, quot Horæ sint omissæ: eò quod sit circumstantia tenens se ex parte obiecti, & constituens actum in ratione sua indiuiduali. *Bon. l.c. nu. 9. Less. Suar. Fill.*

Resp. II. Tanta est obligatio, vt inducat ei onus resti-

ſtitutionis fructuum, pro ratâ omiſſionis officij, qui titulo Beneficij ad Horas tenetur, ſi elapſis 6. menſibus poſt adeptam poſſeſſionem, (ijs enim etſi grauiter peccet omittendo, non tamen tenetur ad reſtitutionem) culpabiliter officium non recitauerit. Patet ex *Concil. Lateranenſi ſub Leone X.* Sed quia dubium fuit, vtrum hoc Concilium eſſet receptum, *Pius V.* Bullam edidit, quæ eſt apud *Nauar. ca. 25.* quâ hoc decretum confirmat, ac declarat ſic, vt qui vno die totum officium omiſerit, teneatur reſtituere omnes fructus illi diei reſpondentes, v.g. qui accipit annuè 365. florenos, teneatur pro vno die reſtituere vnum florenum; qui autem omiſerit Matutinum tantùm, mediam partem fructuum vnius diei; qui reliquas Horas, etiam mediam partem; qui verò vnam ex illis, ſextam partem. Eaque reſtitutio facienda eſt, vel fabricæ, vel pauperibus. *Laym. Fill. Bonac. d. 1. q. 5. p. 2. &c.* contra *de la Cruz & Lopez* apud *Dianam p. 2. t. 12. R. 34.* qui dicunt, ſi Beneficiatus intra annum, per 8. vel 10. dies tantùm omittat, non teneri ad reſtitutionem, eò quòd ſit ſeruus liberaliſſimi domini, qui multò minùs quàm domini temporales, ad pauca attendat. *Vnde reſolues.*

I. Clerici maiorum ordinum, qui ſolo titulo ordinis, & quotquot alio titulo, quàm Beneficij, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam reſtitutionem; quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi officium. *Bon. l. c. p. 2. num. 3.*

II. Nec ij obligantur, qui ex naturali obliuione, iuſto impedimento, bonâ fide, inuincibili ignorantiâ, aut aliter abſque culpâ omiſerunt. Ratio, quia in conſcientiâ non debetur pœna, vbi non eſt culpa. *Leſſ. Suar. Bon. num. 4.*

III. Valde probabile eſt, quòd qui alia onera habent, quàm precum, v.g. Paſtores, Epiſcopi, &c. omittentes Horas, poſſint retinere maiorem partem fructuum iſtius diei, ratione dictorum onerum; ſufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum

eò quòd tantùm obligentur ad restitutionem fructuum, respondentium oneri diuini officij. *Nauar. Fill. Bon. p. 3. Dian. p. 2. t. 11. R. 8.* citans alios multos.

IV. Si talis Pastor habeat tenues reditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus; cùm ob alia onera illi debeatur sustentatio. *Laym. l. 4. tr. 2. ca. 5.* Imò *Dian. p. 2. t. 12. R. 9. & Mald. tr. 10. c. 2. dub. 5.* dicunt, eum, qui habet Beneficium valde tenue, v. g. cuius reditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad restitutionem.

V. Restitutio hæc fieri potest, vel pauperibus amicis, vel aliis, vel ipsi etiam beneficiato, si pauper est. Item impendi potest in fabricam domus, vel meliorandos agros Beneficij; quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur, apud *Suar. & Bonac.* Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro defunctis, aliisque precibus, vt *v. Bon. l. c. p. 4.* & sic etiam per alium, seu per officium aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas, satisfieri posse, docet *Quintanad. t. 8. ſ. 6.* Nec continuò damnandum, qui ordinariè recitare solitus, semel v.g. vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat, docet *Sotus, Med. Fill. c. 10. n. 316. 317.*

VI. Qui pecuniam, quam ob neglectas horas tenetur restituere, siue erogare in vsus pios, impendit in alios, quàm vel in pauperes, vel fabricam beneficij, non satisfecit (secundùm ius commune, vbi Concilium Lateranense, vel Bulla Pij V. est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum: quia disertè præcipitur restitui pauperibus, vel fabricæ beneficij. *v. Bonac. q. 2. p. 2. & 4.*

VII. Posse aliquando beneficiatum excusari à restitutione, (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expensæ, (intellige post omissionem Horarum) etsi non isto intuitu, in pauperes, vel alios vsus pios, censet *Dian. p. 3. R. 57.* ex *Laym. l. 3. ſ. 5. t. 2. ca. 12. num. 9.* esse

pro-

probabile: tum quòd quidam Authores ita sentiant: tum quod videatur esse virtualis intentio omnium dantium eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt: tum quòd leges Ecclesiasticæ benigne debeant explicari. Addit *Ioannes de Salas, de leg. d. 15. sess. 2. num. 27. Vasq.* Si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatùs, verè & absolute lucretur priùs, quàm omittat officium, non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentem; eò quòd pœna non sit, vt fructus jam suos factos restituat, sed vt fructus non faciat suos. Sic ille apud *Dian. p. 2. t. 12. R. 8.* v. infrà *art. 4. §. 6. in fine.*

VIII. Vbi Bulla Pij V. non est recepta, potest videri probabile, beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari, vt habet *Sylu. V. Clericus.*

ARTICVLVS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum?

Resp. Hæc sequentia. 1. Infirmitas grauis, v.g. dolor notabilis capitis, ita vt sine incommodo, vel incremento morbi, legi non possint. Dixi, *grauis*: quia leuis, v.g. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana non excusat, cùm toto die non affligat. Ita *Nauar. Fill. Laym. Bon. d. 1. q. 6. p. 1.* Porrò taliter excusatus non tenetur, vt quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, vt habet *Fill. & Sa V. Hora*: si tamen commodè potest, & solet legere cum socio, tenetur, vt habet *Less. & Bon. v. Dian. p. 2. t. 1. R. 43.*

2. Iustum impedimentum, v. g. metus proditionis, inter hæreticos. Item grauis vel repentina occupatio, vel opera charitatis maioris momenti, quàm Horæ, quæ sine scandalo, vel graui incommodo tuo, vel alterius omitti non possint. Quo modo etsi Concionatores, vel Confessarij aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione,

vt docet *Sylu.Suar.& Laym.&c.* tenentur tamen anticipare, si possint, v.g. si manè præuideas, te totâ die confessionibus occupandum, quæ differri non possint. Ita ex *Suar.& Azor, Bon.l.c. p.2.num.1.& 2.&c. communiter.*

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexisti, (nec recitando, nec audiendo)dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam præuidendo, vel alia in choro necessaria peragendo, occupatus fuisti. Quia Chorus totus pro eo, qui in re, ad officij celebritatem pertinente, occupatur, videtur supplere; & non tantùm suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine, recitare aut canere. Ita *Laym. l.4. tr.1. ca.5. num. 7. Henr. Sylu. Azor, Sot. Morfesius, Naldus, Arag. Regin. citati à Dian.p.2.t.12. R.13.* Idem de eo, qui choro organis musicis, alternis versibus respondet, dicunt *Nauar. Sanch. Arag. & Rodriq.* apud *Laym. l. c.* scilicet eum non esse obligatum, vt etiam voce proferat: sed negat *Escob.t.5. E.6. v.Trul.d.16.*

3. Cæcitas, *Bon.p.2.num.4. &c. communiter.*

4. Carentia Breuiarij inculpata. Quòd si tamen memoriter possis dicere, vel totũ officium, vel vnam Horã, teneris. Si verò tantùm scias psalmos, vel lectiones, vel capitula, dicit *Fill.tom.2.tr.21.ca.9.nu.287.* citans *Nauar. & Suar.* item *Escobar E. 6.num.149.* probabile esse, non teneri; quia psalmi vt sic, non sunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit *Garf. de benef.t.1.p.2.ca.1. nu.221. Mald. in. 2.2.t.10.c.2.d. 5.* & *Ioannes Sancius in select. d.15. nu.1. citati à Diana* eò quòd lectiones & Capitula sint pars (licèt minor) maximè principalis, ita vt absque illis, non sit officium Canonicum. Idem concedit *Sanch.l.1.c.19.* in Matutino festi duplicis, vel semiduplicis. *v.Bonac. p. 2.n.6. Dian.p.2.t.12. R.30.& 43.* Verùm hæc probare non ausim, sed potiùs quod docet *Bon.d.1.q.6.p.2.* impeditum ex aliqua dictarum causarum, si possit dicere

partem notabilem, ad id teneri, aliàs ad nihil. Denique si quis careret breuiario, quo vti solet, v.g. Romano, tenetur legere aliud, quod habere potest: quia per vtrumuis impletur substantia præcepti. *Creus. Escob. Dian. p. 9. t. 9. R. 25.*

5. Dispensatio: quam sine causâ, solus Papa dat validè; cum causa, Episcopi. Et sic subdiaconum qui ex dispensatione Pontificia ducit vxorem, hoc ipso liberari ab onere horarum, contra *Bonac. & Azorium*, docet *Sanch. de mat. l. 8. d. 8. Dian. p. 8. t. 3. R. 34.*

ARTICVLVS IV.

Quomodo recitandæ sint Horæ?

Resp. In recitatione Horarum sequentes circumstantiæ sunt seruandæ. 1. Vt recitentur iuxta præscriptum Breuiarij Romani, iussu Pij V. editi, saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breuiarium ordinis; & Ecclesias, quæ 200. annis ante institutionem Breuiarij per Pium V. peculiare habuerunt; eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Priuatim tamen omnibus, etiam regularibus, probabile est licere, ex consuetudine, vti Romano, vt docet *Less. ca. 37. d. 12. Rodriq. & Sa V. Hora. Bon. d. 1. q. 3. p. 1.* Adde, quòd qui eo vtitur, ne quidem in choro obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum, (excepto die animarum) Officium tamen B. V. in choro recitari debet, vbi est consuetudo. Ita *Fill. & Bon.* ex Bulla Pij V. & Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tum quia sunt pars officij eo die; tum quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita *Bon. l. c.* ex *Fill.* Etsi contrarium probabile esse dicat *Dian. p. 2. tr. 11. R. 42.* ex *Vasq.* item *Escob. t. 5. E. 6.* Quòd si autem ex inaduertentia, vel necessitate, v.g. quia lectiones de festo nullas habes, officium mutes, ita vt dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto vel contrà,

nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licet consultum sit repetere ea, quæ ad proprium officium pertinent: si verò studio idem mutes, aliud sentiendum videtur, cùm ratio non sit eadem: Quanquam quod eo casu venialiter tantùm pecces, nec tenearis repetere, vel restituere quidquam, eò quòd substantia præcepti sit impleta, probabile esse censeat *Escob. t. 5. E. 6. ca. 5 Dian. p. 3. t. 12. R. 3.* Item *Caiet. Sylu. Binsf. Azor, Valent. Less. Fill. &c.* citati à *Bonac. d. 1. q. 1. p. 1. nu. 17. & Diana l. c.* contra alios multos, quos citat & sequitur *Barbosa. Laym.* verò *l. 4. t. 1. ca. 5. nu. 4.* cum *Suar.* limitat, nisi per fraudem quasi, multò longius in multò breuius, v.g. paschale mutetur: (licet *Caram.* apud *Dian. p. 7. t. 11. R. 6.* contra communem sentiat, etiam sic præceptum impleri, & venialiter tantùm peccari) aut idem pro libitu toto anno dicatur; quia est grauis inordinatio. *v. Trul. d. 14. nu. 11.* vbi docet, eum qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v.g. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur; imò ita faciendum esse vult *Quintan. t. 8. sing. 10.* Verùm contrarium rectiùs tenet *Villalob.* eò quòd præstet semel, quam bis errare: idque multis benè confirmat *C. Lugo Resp. mor. l. 5. d. 8.* Similiter eum, qui per errorem, vel obliuionem de festo duplici, vel semiduplici non recitauit de proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9 lectionum officio, docet idem *Quintan. t. 8. s. 9.* esse probabile. Verùm & hoc meritò reiicit *C. Lugo l. c.* & ipse *Quintan.* contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique qui in aliquibus horis errauit, (legendo v.g. de feria, quando erat de festo, vel contra) agnoscens errorem, non debet eum continuare, sed reliquas horas legere iuxta officium eo die currens, vt in ijs saltem conformet se toti Ecclesiæ, vel communitati, cuius est pars, & obseruet legem, quantum potest. *C. Lugo l. c.*

2. Pro-

2. Pronunciatio vocalis exterior; ea enim est de substantia præcepti. Et si quidem cum socio legis (quod rectè fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad eas non obligetur, nec interius attendat. *Bon.q.3.p.2.*§ 1.) ea pronunciatio adhibenda est, vt ab eo exaudiri possis, eumque audire vicissim. *Sa* tamen *V. Hora*, putat satisfieri, etsi quædam non percipias, quæ à socio dicuntur; neque ideo aliquid scrupulose repetendum esse: si verò solus legas, ita legendas esse, vt audire te ipsum possis, docet *Regin.& Suar.* sed probabile est, id non requiri, cùm Ecclesia id non præcipiat, vt docet *Azor p.1.l.10.ca.11.q.4. Bonac. & Dian.resol.11.* admittitque *Fill.tr.23.ca.3.num.117*, pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officium simul, non debet vnus vnum, alter alterum, tertius tertium versum recitare, sed alternatim facto duplici tantum choro, siue plures sint ex vna parte, siue pauciores; quia sic habet vsus, & praxis Ecclesiæ: secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, tertius tertiam recitat, (imò alicubi consuetudo permittit vt omnes ab vno recitentur) aliis audientibus. *Bon.d.1.q.3.p.2.*§. 1. ex *Suar. Azor & Lay.* addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantùm audit, & non recitat. *v.Bon.l.c.Trullen.d.16.n.17.*

3. Pronuntiatio integra, sine syncopa, & abbreuiatione verborum & syllabarum, & absque præcipitantia. *Bon.d.1.q.3 p.2.*§. 1. Ex hoc tamen defectu in publico faciliùs peccari potest mortaliter, ratione scandali, & seuerioris præcepti Ecclesiæ, quàm in priuato. *Azor & Fill. t.2.l.23.ca.2. Escob. Dian p.2.t.12. R.31.* vbi addit, 1. Eum, qui cum tali, qui vltimas syllabas abscindit, recitat officium, satisfacere suo officio, nec teneri repetere. 2. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem & abscissionem syllabarum, (vel alia de causa) audientes non possunt verba percipere, & attendere, ordinariè tantùm esse peccatum veniale,

neque

neque obligari ad iteratam recitationem officij; nisi adsit contemptus, vel graue scandalum, seu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu. *v. Dian. l. c. Syluium, & Trull. d. 15.* vbi ex *Nau. Azor, Less. & Palao* negat satisfacere eos, qui cum sociis recitant ita festinanter, vt nondum expletis à socio versiculis, ipsi incipiant; quia pars quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audire nequit. Excusat autem ex *Nau. Sa, & Suar.* surdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

4. Pronunciatio continuata vnius Horæ: si autem interruptio notabili tempore, sine causa, fiat, erit tamen veniale tantùm, vt ait *Fern. Lay. & Less. d. 10.* quia singuli psalmi, suam completam significationem habent: si iusta ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses: consilij tamen est, si interruptio longa esset, repetere ab initio psalmi vel nocturni: imò probabile est, nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium dici posse, (quod certum videtur, si iusta causa concurrat) quia secundùm quosdam antiquitus ita fiebat, vt docet *Fill. t. 23. ca. 6. & Bon. q. 5. p. 3. Escob. &c.* Addit *Quintanad. t. 8. s. 3.* lectiones, siue tres sint, siue nouem, posse absque culpa graui, sine causa, & cum hac, absque vlla culpa diuidi à psalmodia eiusdem matutini. Diuisio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officij; vnde priuatim fieri potest sine causa. *Dian. p. 5. t. 14. R. 48.* ex *Bon. Fill. Sanch. &c.* Item *Trul. l. 1. c. 7. d. 11.*

5. Ne inuertatur ordo Horarum absque iusta causa: quod si tamen fiat, erit tantùm veniale; quia ordo iste, saltem extra chorum, non est sub præcepto, nisi secundariò, & tanquam circumstantia minoris momenti. Quòd si autem per inaduertentiam, vel ex iusta causa mutes, v. g. vt amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum: vel si in choro dicantur posteriores Horæ, cùm tu necdum dixe-

dixeris priores; vel si inter orandum aduertas te aliquid omisisse, vel priorem Horam nondum dixisse: perges enim, & supplebis in fine. Similiterque, si causa, vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo simili, quod ad manus non est. *v. Bon. q. 3. p. 4.*

6. Vt, nisi iusta causa excuset, dicantur tempore præfixo à iure, vel consuetudine: quæ nunc obtinuit, vt Matutinum, & Laudes, absoluto Completorio in Ecclesiâ, horâ circiter quartâ, & secundùm *Bonac.* etiam tertiâ dicantur: & hieme quidem, mediâ horâ ante solis occasum dici posse, ait *Fill.* ex communi sententiâ; cùm etiam priuilegium quibusdam concedatur, vt horâ ante occasum dicant. Quod tamen non est signum, id sine priuilegio fieri non posse; quia talia sæpè dantur ad tollendos scrupulos, & dubia, quæ sequuntur ex varietate opinionum. Iuxta eandem sententiam non peccabit, ait *Bonac.* qui primam, tertiam, sextam, & nonam, duabus vel tribus horis post ortum solis dicit: tum quia est moderata & consueta postpositio; tum quia tempus à iure præscriptum magnam latitudinem, teste consuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, sine causâ, ad vesperum differre, vel ante prandium, sine causa Vesperas & Completorium dicere; quia hæc est insueta inuersio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt priuatim post prandium, cùm rubrica breuiarij feriâ IV. Cinerum non imponat præceptum, *Nauar. Sanch. Trul. d. 18. n. 6.*

Dixi, *sine causâ*: quia si iter, aliáve causa vrgeat, secundùm *Caiet.* & alios, omnes Horæ manè dici possunt, vsque ad Vesperas inclusiuè. Denique ad vitandum mortale, sufficit dici omnes à media nocte, vsque ad alteram mediam noctem; præterquam quòd Matutinum pridie possit anticipari. Quòd si intra dictum tempus quis Horas non dixerit, peccauit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere; quia sunt onus affixum diei, etsi supplendo possit, secundùm

dùm quosdam, restitutionem subterfugere, eò quòd rependat æquale. *Molfes.* 3.10.2. item *Maior. Palud. Ledesma, &c.* apud *Henriq. l.13.c.13. Bon.d.1.q.5.p.2.n.5.* vbi dicit, eam sententiam esse probabilem, citatque pro eâ *Suar. & Fill.* sed malè, quia hi vel loquuntur tantùm de primo medio anno; vel spectato solo iure naturæ, & secluso iure positiuo. Expresse autem, eam sequitur *Quintan.* s. 8. s. 6. vocatque veriorem contrariâ. Vide etiam *Dian. p. 2. t. 12. R. 24.*

7. Vt deuotè, & cum attentione interna, virtuali saltem, recitentur, siue ea ad Deum sit, siue ad sensum verborum, siue, vt ait *Caiet.* ad verba solùm. Quam postremam sufficere, rectè notat *Less.* supposito tamen animo orandi, & vacandi Deo. Vnde attentionem confusam saltem ad Deum, & ad verba includit, cùm alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita commun. contra *Nauar. Sylu. & Con.* qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantùm externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione interna, licèt animo voluntariè inter ea distrahatis. Quæ sententia, secundùm *Laym. & Less.* non est improbabilis; & vtilis, tum scrupulosis, tum confessariis, ne beneficiatis sine attentione Horas recitantibus, imperent restitutionem fructuum: partim ob Doctorum authoritatem, partim quòd hoc præcepto tantùm materiales quædam preces, earumque externa pronunciatio; (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur; deuotio verò tanquam finis præcepti extrinsecus ad eius substantiam non pertineat. Verùm nostra sententia est communior, & probabilior. Et probatur: sine oratione enim internâ, nulla est oratio; ergò hoc ipso, quod sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus internos præcipere; potest enim eos præcipere, vt sunt necessarij

ad actus

ad actus externos debite præstandos, vt sint actus virtutis. Quo modo cùm possit præcipere confessionem, potest etiam contritionem. Dixi, *cum attentione interna, virtuali saltem:* etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis; quam *Bon.* & alij communiter dicunt manere ex actuali, quamdiu non reuocatur expresse, vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Vnde licèt inuoluntariè distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere, modo consueto, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione & proposito, opus consuetum faciendi recites. *v. Bonac. d. 1. q. 3. p. 3.* Ex dictis resolues.

I. Is qui dubitat ob euagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem coniecturam habeat, se dixisse, vel quia proposuit initiò attendere, vel quia se reperit in fine v.g. psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libro, vel memoria, cæteroqui non errare solita, dixit; proindeque melius erit si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & vt totum officium sine perturbatione decurratur. Ita *Binsfeld. c. 11. d. 13. Laym. c. 5.*

II. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, grauiter peccauit, tenetur que secundùm sententiam communem, Horas repetere, nec fructus facit suos: quia non fecit opus præceptum, quod erat, vt deuotè oraret. *Sotus, Nauar. Regin. Fern. Suar. Bonac.* & *Trul. l. 1. c. 7. d. 17.* vbi ex *Nau.* addit, non excusari à mortali eum, qui recitationem horarum ita differt, vel ita se componit, vt aduertat se somno præoccupandum; v.g. si Completorium vesperi reseruet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulò antè citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem; eò quòd substantia operis sit impleta, absque circumstantia deuotionis. Multoque magis ac probabilius ijdem negant,

 obli-

obligationem restitutionis; eò quòd ad illam tantùm teneantur, qui officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. *v. Bon. l. c. Less. Laym. & Dian. t. de Horis, R. 1. & 2. Escob. t. 5. E. 6. c. vlt. n. 62.*

III. Cum recitatione officij coniungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, (v. g. induendi, abluendi) veniale est, si fiat sine causâ; aliàs nullum. *Escob. l. c. ca. 7.* Qui verò aduertenter occupat se aliqua re incompossibili cum attentione interna, v. g. scriptione, lectione, &c. grauiter peccat, & præcepto non satisfacit; atque adeò tenetur repetere. *Nauar. Suar. Bon. Trul. l. c.*

DVBIVM III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum?

Resp. I. Clerici beneficiarij, quoad eam partem bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam statûs, ita fiunt domini, vt de ijs possint liberè disponere. Vbi rectè notat *Nauar.* hanc congruitatem & decentiam habere latitudinem, & suos gradus; proindeque, si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300, medium 400, summum 500, Clericus autem infimo viuat, de reliquo liberè posse disponere. Ita *communiter:* quia id acquisiuit vt stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti.

Resp. II. Probabilius etiam est, contra *Nauar. & multos Canonistas,* Beneficiarios non regulares (secùs enim est de Regularibus, vt *v. Lugo t. 1. d. 4. s. 1. num. 2.*) absolutè esse dominos omnium suorum prouentuum, ideoque etsi in profanos vsus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud *Binsf. Malderum & Bon. d. 4. p. 1.* ex *S. Tho. Soto, Mol. &c.* tum quia fructus faciunt suos, vt supponit *Trid. sess. 24. ca. 12.* tum quia aliqui non possent fructuum dominium in alios transferre, (extra pios vsus)

vſus) omneſque eorum donationes & contractus eſſent inualidi, & vt tales à iudice declarandi, & bona Eccleſiæ reſtituenda: quod cùm nunquam ſit factum, præſumi non debet eſſe faciendum. *C. Lugo d. 4. num.* 1. Quo non obſtante, teneri eos ad bona Eccleſiaſtica, congruæ ſuſtentationi ſuperflua, expendere in pios vſus, tam eſt communis ſententia, vt *C. Lugo d. 4. num.* 10. dicat, nimis ſingularem eſſe ſententiam *Petri Hurt. & Dian.* dicentium, eos ſatisfacere, ſi (ſecluſis grauibus neceſſitatibus) erogent in communibus neceſſitatibus, quartam partem redituum Eccleſiaſticorum, vel certè dimidium eius, quod congruæ ſuſtentationi ſupereſt. *v. C. Lugo l. c.* vbi plurimis pro ſe citatis Auth. oſtendit, *Toletum, Mol. & Ban.* male citari pro contraria ſententia; imò ipſummet *Hurt. & Dian.* in ea non perſtitiſſe, atque nulla vel authoritate, vel ratione fulciri: ac denique ſuam multis probat, præſertim ex *Trid. ſeſſ. 21. ca. 5. de ref.* oſtenditque, iſtam obligationem naſci ex iure, non tantùm humano, ſed etiam diuino naturali. Vide etiam *Bonac. l. c. p. 2.* Porrò congrua ſuſtentatio Clerici cenſetur, quæ neceſſaria eſt, ad ſtatûs & familiæ ſuſtentationem, ſecundùm conditionem ſtatûs, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. *Bon. l. c. Mol. Laym. C. Lugo, &c.* Vnde reſoluuntur hi Caſus.

I. Congrua ſuſtentatio non eſt æqualis reſpectu omnium: quia plus requirit Epiſcopus, quàm Diaconus; Decanus, quàm Canonicus; Canonicus in Eccleſia principali, quàm Parochus; debilis & tener, quàm robuſtus & valens: & quod ſufficit in vno loco, non ſufficit in alio. Quapropter attendi debet ad vſum aliorum timoratæ conſcientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obſtat, quòd Beneficiarius emerſerit ex humili, quò minùs poſſit ſtatui ſuo conuenientes ſumptus facere, vt ex *Molin.* docet *C. Lugo l. c. v. Bon. l. c. num.* 8.

II. Nomine congruæ ſuſtentationis, etiam intelli-

gitur, debita hospitalitas, non tantùm in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis à Trid.) sed etiam vrbanos. *C. Lugo n. 66.*

III. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest soluere ex redditibus Ecclesiasticis; non item, quæ contraxit ante Beneficium obtentum, nisi sit pauper. *Ib. n. 67.*

IV. Potest Clericus ex bonis superfluis, licitè in studiis alere suos consanguineos, si aliunde non habent; eò quòd parentes vel nolint, vel non possint alere in studiis. *Ibid. & Bon. p. 2. nu. 13.*

V. Si habet sorores pauperes, vel filios spurios, ex fructibus Beneficij dotare licet, si aliunde non potest; quia naturali iure debet illis alimenta, in quorum locum succedit dos. *Mol. Binsf. &c.* Cauendum tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter supra statum exaltet; vel hos legitimis æquet: etsi nobilis plus possit dare, quàm alius infimæ sortis. *v. Laym. l. 4. tr. 2. ca. 3. num. 4.*

VI. Si bona superflua expendat in vsus profanos, v. g. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longè maior est, quàm in genere furti) grauiter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem, quia est dominus fructuum, & consequenter neque is, qui accepit. Ita contra *Nauar. &c.* communiter Doct. alij ex *Trid. sess. 21. ca. 1. Azor t. 2. l. 7. c. 8. q. 2. v. Laym. l. 4. t. 2. ca. 3. nu. 4. Bon. d. 4. p. 2. nu. 9.* & *p. 4. nu. 1. &c.*

Quæres I. Quæ teneantur in pios vsus expendere? *Resp.* Ea omnia, quæ acceperunt, siue ab Ecclesia, siue ab aliis, tanquam procuratores cultus diuini; non autem illa, quæ vel in cultum diuinum oblata non sunt, vel iam ab Ecclesia in cultum diuinum sunt expensa. *C. Lugo d. 4.* Ratio, quia priora habent annexam obligationem religionis, posteriora non: vel si habuerunt, ea iam est ex-

tincta.

tincta, per expensionem in pios vsus. *Vnde resoluuntur.*

I. In profanos vsus expendi possunt à Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, industriâ, donatione, alióve modo, vt Laici, acquirunt, viuendo interim ex Beneficiis. Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem vt Clerici, non tamen vt reditus Beneficij, sed vt stipendia alicuius officij Clericalis, v.g. ratione concionis, pro Missâ, funere, officio defunctorum, administratione sacramentorum, anniuersariis, &c. *Sanch. C. Lugo l. c. n. 23. Bon. p. 2. n.* 19.

II. Probabilius est, in profanos vsus posse expendi distributiones, siue præsentias (vt vocant) quæ Beneficiariis ob præsentiam in Choro distribuuntur. Ita *Sylu. Bon. C. Lugo n.* 24. *Bon p.* 2. *num.* 17. contra *Sanch. &c.*

III. Fructus, qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collatiuam, sed ad nutum amouibilem, possunt expendi in vsus profanos: quia non sunt fructus Beneficij, (hoc enim confertur per collationem Canonicam) sed bona quasi patrimonialia. *v. C. Lugo num.* 18.

IV. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam pensionem expendit in vsus profanos; quia eam Papa extrahit ex reditibus Beneficij, & dat alteri, qui id Beneficium non habet. *C. Lugo l. c.* contra *Bonac. &c.* Secùs est de eo, qui Beneficium habet in commendam; quia substituitur loco beneficiarij. *Ibid.*

V. Partem, quam Clericus parcè viuendo, sibi seruat ex congrua sustentatione, licitè expendit in vsus profanos; quia expensa est iam antè in vsus pios. *Ibid.* & *Bon. d.* 4. *p.* 2. *num.* 14. ex *Molin.*

Quæres II. Quid intelligatur nomine vsus pij?

Resp. Qui vel ad cultum diuinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur: v.g. ad cultum templorum, necessitatem pauperum, hoc est,

 eorum,

eorum, qui non habent necessaria, siue ad naturam, siue ad statum seruandum: item in vsum religiosorum, in Capellanias, Missas, suffragia pro defunctis, hospitalia, &c. *Vnde resoluuntur sequentes Casus.*

I. Si Clericus superflua expenderit in vsus profanos, v.g. emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere; quia obligationi bonis ijs annexæ non satisfecit, & adhuc potest satisfacere, cùm bona empta pretio æquiualeant. *C. Lugo num.* 43. *vid. Bonac. num.* 20.

II. Qui in vsum profanum, à Clerico bona accipit dono, ex superfluis, potest excusari à peccato, si eum non induxit ad talem donationem, neque per eam Clericus redditur impotens, ad superflua expendenda in vsus pios. *v. C. Lugo num.* 40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

III. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, licitè possunt testari de reditibus Beneficiorum, non tamen nisi ad causas pias: etsi enim vbi consuetudo inualuit, etiam in vsus profanos validè testentur, peccant tamen mortaliter. *v. Less. l. 2. c. 19. d. 4. Lay. l. c. Bon. d. 4. p. 3. n. 2. & 5. Trid. sess. 2. c. 1. de ref.* & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cũ facultate Papæ; quæ licèt superueniat testamento iam condito, facit tamen illud conualescere. *Sanch. Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 99. v. suprà l. 3. t. 5. c. 4.*

DVBIVM IV.

Quis sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones ijs prohibeantur?

Resp. I. Clericos maioribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeant Beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, & vestem Clericalem; quæ non debet esse virgata, in qua diuersi coloris virgæ ducantur, nec partita seu dissecta.

Resp. II. Quoad artes, prohibetur macellariorum, taber-

tabernariorum, ioculatorum; quorum etiam ludis, vti & hastiludiis, prohibentur interesse. Item medicorum aut chirurgorum, vbi opus incisione aut adustione; nisi, vt habet *Nauar.* erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Resp. III. Quoad officia, prohibetur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium Iudicis in causa sanguinis, Aduocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notariorum, in placitis secularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent, v.g. aduocare pro Ecclesia, pro personis coniunctis & miserabilibus. Ratio autem est, quia Clericus non debet se immiscere negotijs sæcularibus. *Sayr. l. 12. ca. 25. num. 6.* (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta valere,) *Bonac. in præcep. d. 10. q. 3. p. vlt. Laym. l. 2. t. 1. ca. 8. num. 4.* & notat, consuetudine inductum esse, vt officio Cancellarij, Consiliarij, imò etiam Iudicis fungi possint in causis ciuilibus.

Resp. IV. Quoad actiones, prohibentur arma portare, nisi in itinere; tabernas intrare, venationi clamosæ vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causâ, permittitur) accipitres vel falcones alere pro venatione, aleis aut taxillis ludere, mercaturam aut negotiationem lucri causâ, (non tamen necessitatis) exercere; cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certè talis, quacum nullum periculum aut scandalum immineat. *Less. l. 2. ca. 5. d. 9. n. 40. Caiet.* tamen *V. Clericus,* contra *Angl. & Nauar.* docet, horum & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus & scandalum. *v. Laym. lib. 5. tr. 8. ca. 12. nu. 2. & 3.* Nec refert, ait, quod transgressor sit excommunicandus; quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitionem incurrit. Quod tamen vniuersim *Nauar.* putat esse laxius, maximè cum Canones vtantur verbo, præcipio. Vnde ait esse mortale, si habitum vel tonsuram non gestent. Quod restringit *Bon. disp. 8. de sacram. q. 1. p. vlt. num. 8.* si sint

initiati maioribus ordinibus, aut habeant Beneficium, & tonsuram, vel habitum longo tempore, absque iusta causa, non gestent; tunc enim peccare mortaliter; citatque pro se *Regin. Nauar. Henriq. Vasq.* Negat tamen *Sylu. & Laym. loc. cit.* si non sit notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari verò esse mortale, concedit idem *Laym. lib. 3. tr. 4. ca. 17.* & alij commun. Sed de hoc *vide suprà li. 3. ca. 3. dub. 7. de emptione & venditione.*

CAPVT III.

De statu & officio personarum secularium quorundam, præsertim iudicialium.

DVBIVM I.

Quæ requiruntur ad legitimum iudicium?

Resp. Hæc tria. Primum est, Iurisdictio, sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, vt ex *D. Thom. 2. 2. q. 60.* habet communis. Quare peccat Iudex secularis, si personas, aut causas merè Ecclesiasticas, ad se trahat: vti & Ecclesiasticus, si merè ciuiles. Nisi forte per accidens, ob defectum iustitiæ in foro seculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porrò quæ causæ dicantur merè ciuiles, quæ Ecclesiasticæ, & quæ mixtæ, nosse oportet iudices, & iurisperitos, potestque videri apud *Laym. l. 4. ca. 2. v. Card. de Lugo d. 37. s. 3.*

Secundum. Rectus processus, v. g. vt citetur Reus, & audiatur, &c. Nisi fortè expediat aliquando, cùm delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos subitò plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare: nam Iudici

 supre-

ſupremo (dummodò crimen ſit publicum) aliquando licere, ſine citatione, defenſione, & omni proceſſu, Reum morti adiudicare, eò quòd factum notorium, & publicum, ſit loco accuſatorum & teſtium, neque Reo ius defendendi ſe in iudicio relinquat, docet *Nauar.ca.*25.*nu.*10. *Leſſ. Fill. Bon.d.*10. *in pracepta, q.* 2. *p.* 2. *n.* 5. *v.*etiam *Card. de Lugo d.*37. *ſ.*5. *Trul. l.* 8. *c.*1. *d.*13. Vbi tamen bene notandum, quòd etſi talia crimina excipiantur à communi diſpoſitione legis poſitiuæ, & iuris communis, non tamen legis ſeu iuris naturæ; ideoque grauiter peccare Iudicem, qui in tali proceſſu, v.g. contra ſagas, quiduis licere putat. *v. Cautionem criminalem, c.*17. 18. 37. *& ſeqq.*

Tertium. Recta intentio, vt ſcilicet procedatur ex intentione iuſtitiæ. Vnde ſi Iudex procedat ex odio, alióve fine malo, v.g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra iuſtitiam, ſed charitatem, aliámve virtutem, mortaliter aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit. *Bonac.d.* 10. *q* 2. *p.* 3.

DVBIVM II.

De poteſtate & officio Iudicis.

ARTICVLVS I.

Quid requiratur in Iudice?

Reſp. I. Præter tria dicta ſuperiore dubio, requiritur ſcientia, quâ ſciat ſuo munere rectè fungi. Ita commun. Doct. *& Bonac.d.*10. *q.*2. *p.*3. Ratio eſt, quia quilibet tenetur ſcire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & ſine quorum cognitione munus ſuum, & officium exercere non poteſt. *Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus.*

I. Petens, aut ſuſcipiens officium Iudicis (idem eſt de Medico & Chirurgo, vt *v. infrà dub.* 7.) quo indignus eſt, ita vt probabile ſit, inde notabile damnum

proximi secuturum, peccat mortaliter. *Nauar. ca. 25. Anton. Card. de Lugo. d. 37. num. 1.*

II. Iudex carens necessariâ scientiâ, non debet absolui, nisi factâ renunciatione officij, vel nisi firmum habeat propositum renunciandi. Ita *S. Thom. 2. 2. q. 76. a. 2. Caiet. Clauis regia l. 12. ca. 13. nu. 2. Regin. l. 25. n. 675. Nauar. ca. 25. Farinac. 3. p. q. 3. a. 16.* Ratio, quia nullus potest officium, cuius munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi.

III. Si Iudex ex magna imperitia malè iudicet, tenetur ad interesse parti læsæ, & ad expensas litis: vti etiam, quotiescunque notabile damnum, siue in substantia litis, siue in superfluis expensis, propter eius culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. *Bon. Card. de Lugo ll. cc.*

IV. Si Iudex agnoscat, errorem à se (etsi sine graui culpâ) commissum, in præiudicium litigantis, tenetur, si potest citra infamiam, impedire errorem: v. g. monendo occultè partem læsam, vt sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. *Card. de Lugo l. c. n. 3.*

Resp. II. Iudex tenetur causas iudicare, & celeriter expedire. Quia ex officio tenetur cuique tribuere suum. Quod non facit, si sententiam sine iusta causa differt. *Vnde resoluuntur sequentes Casus.*

I. Iudex mortaliter peccat contra officium suum, differendo valde notabiliter causarum expeditionem, sine iusta causa. *Sylu. V. Iudex q. 12. Clauis reg. c. 12. nu. 8. Nauar. ca. 25. num. 14. &c.* cum *Bonac. d. 10. q. 2. p. 3.*

II. In casu dicto, idem Iudex tenetur parti læsæ damna & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est earum iniusta causa. *Ibid. Auth. ll. cc.*

III. Si Iudex in exequenda causa, & proferenda sententia negligens, aut iniquus sit, non tantùm parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur: vt v. g. si mul-

ctam pecuniariam, quam ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere Reo, sine causa intermisit. *S.Thom.2.2.q.67.a.4.ad 3. Sylu.V.pœna, q.28. Salon. Laym.l.3.t.2.ca.5.n.7.* contra *Azor.*

ARTICVLVS II.

Quid Iudici seruandum circa inquisitionem?

Tribus modis procedi potest contra criminosos. 1. Viâ accusationis, cùm est aliquis actor, qui spondet se obiecta probaturum. 2. Viâ denunciationis, cùm deferens crimen, non vult suscipere onus probandi. 3. Viâ inquisitionis, quæ triplex est. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges seruentur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, vt si quæratur quis Caium occiderit.

Resp. I. Iudex sine vllâ data occasione, ex solo officio suo, potest instituere inquisitionem generalem, in quâ tamen eius potestas non extendit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Reipub. nec cuiquam fit iniuria. Ac licèt quorundam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem, cui incommodo bonum commune præualet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda. *Farin. Less.l.2.ca.28.d.13.* Vnde resolues.

I. In hac inquisitione, subditus etiam rogatus sub iuramento, non tenetur, imò nec potest, prodere criminosum occultum. *Laym.l.3.t.6.c.2. Less.l.c.*

II. Si talem reuelet, peccat contra iustitiam, (nisi fortè cederet non tam in pœnam, quàm certam eius, qui deliquit, emendationem, vel ad graue malum ab aliis auertendum) cùm enim crimen, vt ponitur, probari non possit, ac proinde ex eius reuelatione non possit aliud sequi, quàm infamia, nullum habet

ius reuelandi. *Laym. ib & t.3.p.2.c.4.*

III. Si in hac inquisitione, ex relatione duorum vel trium, deprehendatur alicuius criminis author, potest per tales testes contra illum procedi, vt habet praxis communis. *Laym. l.1.tr.3.p.2.c.4.n.12.*

Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Iudici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, v.g. an Petrus fecerit; nisi infamia aliqua aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Iudicum, tum ex incommodis contrarij. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. *v. Bon. d.10. in 8. præceptum q.2.p.5.*

Resp. III. Vt Iudex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod iustam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret sine causa; tum quia Iudex procedere debet ex scientia publica, quam non habet, nisi per accusationem vel confessionem Rei, vel euidentiam facti, vel per infamiam: ad quam non sufficiunt duo testes, qui iurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum; sed requiritur, vt rumor sit sparsus per maiorem partem communitatis, id est, ciuitatis, viciniæ, vel monasterij, neque à maledicis sit exortus; etsi hac in re tutum sit, sequi praxin communem bonorum virorum, & Rerumpub. vt habet *Laym. l.c. & Less. dub.15. art.19.* ex aliis. *Bon. l.c.* Vnde resolues Casus.

I. Antequam Iudex procedat ad inquisitionem specialem vi infamiæ, ipsa infamia priùs examinari debet, & probari per testes saltem duos, qui nominent personas, à quibus id publicè audiuerint. *Nauar. Rub. de iud. Trul. l.8.c.1.d.17.*

II. Iudex infamatum de vno crimine, v.g. adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, v.g. furto; quia esset inquisitio specialis sine præuia infamia. *Salon. Caiet. Trul l.8.c.1.d.18.* nisi tamen crimina sint connexa, vel vnum sit circumstantia alterius. *Ib. & Sanch. 2.p. conf. l.6.c.3.d.21.*

Dixi

Dixi in Resp. *Regulariter*, quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia præuia in casibus certis, quos v. apud *Less. l. 2. c. 29. d. 15. Bon. t. 2. d. 10. p. 5. Sanch. 2. p. consil. l. 6. c. 3. d. 19. Trul. l. c.*

ARTICVLVS III.

Quid liceat Iudici circa quæstiones siue torturam?

Resp. I. Ad torquendum Reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicuius grauis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem plus quàm probabilem; qualia habentur, v.g. testis vnus omni exceptione maior, Rei confessio extra iudicium, item probabiliter etiam assertio duorum vel trium criminis sociorum, in criminibus exceptis; præterquam veneficij, (in quo, an ex sola denunciatione complicum, & quo modo procedere liceat, *v. Tann. tom. 3. d. 4. de iust. dub. 2. & 3. Laym. l. 3. t. 6. ca. 5.*) item fama publica à viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius indicij adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris) *Laym. l. 3. tr. 6. cap. 5. nu. 9.* ex variis. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando argumenta & indicia sunt valde efficacia, vt sic plena probatio eliciatur: nam confessio Rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in eâ vsque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. *Less. l. 2. c. 29. d. 17. Delrio l. 5. s. 3. Laym. l. c.*

Dixi in Responsione, *si tamen torqueri potest*: quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magnâ dignitate constituti, Officiales Principum, Vrbium Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi; item impuberes, senes memoriâ vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu. *Delrio s. 9. Bins. f. c. 6. C. de Lugo d. 37. s. 14.* Vnde resolues,

I. Pec-

I. Peccat Iudex grauiter, si non priùs omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quàm ad torturam descendat.

II. Torturâ simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis; quia ad hanc ordinatur tortura. *Nauar. Less. l. c.*

III. Insufficientia ad torturam indicia sunt, si cadauer occisi sanguinet ad præsentiam alicuius; si sagæ non possint lachrymari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus *v. Delrio l. 5. Less. n. 176. Trul. l. 8. c. 1. d. 21.*

IV. Peccant Iudices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, Reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, iuramento adstringunt, ad dicendam veritatem, de omnibus pertinentibus ad casum, ob quem comprehensus est. *Nauar. ca. 18. num. 41. & ca. 25. num. 36.* Additque, idem esse, si (etsi sine iuramento) minis, terroribus, tormentorum ostensione, hominem turbent, & implicent, vt sibi contradicens, circumstantiam aliquam reuelet, quâ conuincatur & puniatur. *v. Card. de Lugo d. 40. num. 1.*

V. Si Iudex extorserit confessionem per iniuriam, v. g. si torserit exemptos, si sine sufficientibus indiciis, si dolo malo, mendaciis, fictâ impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter, (siue quoad substantiam, siue quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: imò tenetur Iudex ad compensationem damnorum, vt docet *Card. de Lugo d. 37. s. 14. num. 157. v. Less. c. 29. dub. 18. Laym. l. 3. t. 6. ca. 5.* vbi etiam dolos bonos, quos *Delrio* suggerit Iudici, planè reiicit. *v. Tan. tom. 3. d. 4. q. 1. d. 2. Trul. l. c.*

VI. Licet Reus confessionem iniustè extortam postridie ratificet, nihilominus Iudex non potest procedere ad punitionem Rei, vel complicis occulti: quia cùm confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta. ex *L. penult. ff. de quæst.* atque ad-

eò

eò etiam cognitio per illud medium parta, est iniusta. *Nauar. Salon. Less. Sayr. Trul. l. c. d. 10.*

Resp. II. Grauiùs torqueri potest, contra quem grauiora sunt indicia, non tamen ita, vt moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habitâ ratione personarum. Vnde si hîc excedatur, confessio extorta erit inuoluntaria, & habenda pro nullâ, etiamsi extra tormenta coram Iudice ratificet, metu nouæ torturæ. *Laym. ca. 5. num. 11.*

Resp. III. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi noua criminis indicia superueniant: quia per torturam priora elisit. Si verò crimen in torturâ fassus, extra eam reuocet coram Iudice, repeti tortura potest: tum quia indicia manent in suo vigore; tum ob inconstantiam. Si verò tertiò tortus ac confessus, tertiò retractet, absoluendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem, ideoque nullam. *Less. c. 29. d. 17.* Excipiunt quidam, si indicia sint grauissima, quæ violentam præsumptionem pareant, crimen malitiosè à Reo negari. *Laym. l. c. v. Card. de Lugo d. 37. num. 156. Dian. tom. 3. tr. 6. R. 16. & 23. Trul. l. c. v. infrà hîc dub. 6. & 7.* An, quando, & quomodo Iudex possit interrogare Reum de complicibus, *v. Trul. l. 8. c. 1. d. 22.*

ARTICVLVS IV.

Quid seruandum Iudici circa sententiam & pœnam?

Resp. I. Iudex debet iudicare secundùm leges. Vnde inferior Iudex ordinariè non potest pœnam relaxare, vel minuere, etiamsi actor consentiat, nisi aliquando ad bonum Reipub. aliud necessarium esse dictaret Epiikia, vel nisi de priuata tantum iniuria actoris ageretur. *S. Thom. 2. 2. q. 67. a. 4. Regin. lib. 25. num. 643. Bon. &c. Trul. l. 8. c. 1. d. 12.*

Dixi, *inferior*: quia supremus, ob iustam causam id potest: sine causa tamen grauiter peccaret, secun-

dùm *Caiet. V. Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Iudicem pro liberatione Rei, *v. Bon. l. c. & Trul. l. c.*

Resp. II. Si in aliqua causâ fuit Aduocatus, in eadem Iudex esse, & sententiam ferre non potest. *L. eos in princ. c. de appell. & L. Prator de iurisd.* quia iudicium eius habetur suspectum, propter affectum ad vnam partem, vt ex communi Doct. docet *Sanch. l. Consil. c. vn. dub. 26.* (additque *num. 3.* sententiam non fore validam: quod tamen alij negant, si sit Iudex ordinarius) *Card. de Lugo de iust. d. 41. s. 1. n. 4. v. etiam Dia. p. 3. t. 5. misc. R. 56.* vbi ex *Corduba* sentit, talem Iudicem in conscientia non peccare, si sine affectu, secundùm leges, alterâ parte insciâ iudicet.

Resp. III. Quem Iudex priuatâ scientiâ scit esse nocentem, si iuridicè sit probatus innocens, non potest condemnare: quia iudicat vt persona publica, ideoque sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundùm allegata & probata, præsertim in fauorem Rei. *D. Thom. 2. 2. q. 67. Nauar. c. 25. Caiet. Fill. Less. Bonac. d. 10. q. 2. p. 2.*

Resp. IV. Quem Iudex priuatim scit esse innocentem, si iuridicè probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si potest, v. g. impediendo accusationem, extrahendo iudicium, aperiendo carcerem, (si sine maiore malo potest) remittendo causam ad superiorem; & si sic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent, cum *S. Thom l. c.* ob condemnationem paulò antè datam, quòd possit condemnare: verius tamen videtur contrarium, quod cum aliis docet *Less. l. 2. ca. 19. d. 10. Sa V. Iudex, Petrus Nauar. Fill. Bon. d. 10. q. 2. p. 2. n. 2. Tol. &c. vid. Card. de Lugo d. 37. s. 14.* quia directè occidere innocentem, est intrinsecè malum; ergo quomodocunque sciatur esse innocens, erit peccatum. *Less. l. c.* In causis tamen ciuilibus & criminalibus minoribus, vbi tantùm agitur de pœnis pecuniariis, potest etiam Iudex, secundùm hos aucto-

auctores, simpliciter procedere secundùm allegata & probata: tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum quia Respub. habet potestatem in bona suorum ciuium, quando bonum publicum id requirit; vt in hoc casu, ne forma publicorum iudiciorum cum populi scandalo euertatur. *v. Laym. c. 2. n. 8. Less. d. 10. Bon. d. 5. nu. 4.*

Quæres I. Quid faciendum Iudici, cùm vtrimque sunt sententiæ probabiles in quæstione iuris, v. g. an ex testamento minùs solemni debeatur hæreditas?

Resp. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de iure probabiliorem, saltem si sit Iudex supremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adiudicet defendenti se probabiliter, licèt altera probabiliùs. Ratio, quia Iudex est constitutus, vt secundùm merita causæ, & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi consona, causam decidat; quia alioquin esset acceptor personarum.

Dixi, *si supremus sit:* quia si sententia aliqua communiter sit recepta in tribunali superiore, Iudex inferior videtur secundùm eam posse iudicare, licèt minùs probabilem: quia videt probabiliorem, cum honoris sui præiudicio, reuocandam in superiore tribunali. *Laym. l. 1. tr. 1. ca. 5. §. 3. nu. 16* ex *Sylu. Vasq. &c. v.* tamen *Card. de Lugo d. 37. s. 10.*

Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, non licebit vni eorum adiudicare totum pro suo arbitrio, cùm vterque æquale ius habeat; sed suadebit compositionem; imò etiam imperabit, in casu nimis intricato; (aliàs enim non licet) vel vni dimidium, & alteri alterum dimidium iuris aut rei, de qua lis est, adiudicabit; memor interim axiomatis: quòd *si partium iura sint obscura, potiùs fauendum sit Reo, quàm actori. Ibid. Bonac. de peccatis, d. 2. q. 4. p. 9.*

Quæres II. Ad quid teneatur Iudex, qui sententiam iniustam tulit?

Resp. I. Si dolo, vel (vt dixi *d.2. a. 1.*) magnâ imperitiâ id fecit, litem fecit ſuam, id eſt, damnum partis læſæ in ſe tranſtulit, cui tenetur reſtituere. *Bon. d.* 10. *q. 2. p.* 4. ex *S. Thom. &c. v. ſuprà d.* 10. *a.* 1.

Resp. II. Si alioqui dignus ſuo munere, (tametſi id petens impetrauerit, aliis dignioribus neglectis) per obliuionem, ex humana fragilitate errauerit, non obligatur in conſcientia ad reſtitutionem ex propriis, cùm iniuriam formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali ſententia acceperit, vel potiùs (ſecundùm alios) cùm culpam Theologicam non commiſerit; debet tamen reuocare ſententiam, ſi poteſt ſine graui incommodo. *Laym. l.* 3 *t.* 6. *ca.* 2. *nu.* 11.

Quæres III. An ſententia Iudicis iniuſta obliget in foro conſcientiæ?

Resp. Sententia iniuſta ex natura rei, aut ex omiſſione ordinis iuris ſimpliciter neceſſarij, ſiue feratur per falsò allegata, & probata, ſiue ex Iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conſcientiæ, manetque parti læſæ, tametſi non appellet, ius ſuum, licebitque, ſi abſque ſcandalo poſſit, recuperare bona. *S. Thom. Sayr. Bonac. d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. *Trul. l.* 8. *ca.* 1. *d.* 7. Ratio, Quia ſententia eatenus obligat in conſcientia, quatenus habet rationem iudicij; hoc eſt, vt eſt determinatio iuris, & definitio iuſti.

Dixi, *in foro conſcientiæ*, quia in foro externo, vbi non tam veritas facti, quàm probatio iuridica ſpectatur, ſententia prolata ſeruanda eſt, ad euitanda ſcandala, & incommoda: neque elapſo termino, (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege ſic ſtatuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ob bonum publicum, vt litium ſit finis. *Trul. l.* 8. *ca.* 4. *d.* 7. ex *Sayr. &c.* Vnde reſolues.

I. Is cuius bona per ſententiam manifeſtè iniuſtam adiudicata ſunt alteri, poteſt (niſi alter iuſtè præſcripſerit) per occultam compenſationem ea recipere; quia recuperat ius ſuum. *Ibid.*

II. Qui ſciens per iniuſtam ſententiam malâ fide,

accepit bona, tenetur ea semper restituere, nec vnquam præscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribet: imò tenetur expensas restituere, & compensare damna, etiamsi pars læsa non appellauerit, cùm non renunciet ideò iuri suo.

III. Qui bonâ fide rem postulauit à Iudice, & bonâ fide accepit, intelligitque antè tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam iniustam, tenetur eam, non tamen expensas, restituere. Si verò possedit rem bonâ fide, tempore ad præscribendum necessario, non tenetur restituere, quia legitimè præscripsit. *Salon. Sayr. Trul. l. c.*

Quæres IV. Quid liceat Iudici circa munera?

Resp. I. Etsi à partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum peruertendi iustitiam; acceptorum tamen dominium comparat, spectato iure naturæ.

Resp. II. Etsi lex positiua munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem, ante sententiam Iudicis, nisi lex exprimat, quod non illicita tantùm, sed etiam inualida sit acceptio. *v. Bon. in 8. præceptum q. 2. p. 8. Laym. l. 3. tr. 4. ca. 4. nu. 9. & 10.*

Resp. III. Si Iudex iniustè extorqueat munera, nolens facere quod iustum est, & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere: vti etiam si quid datum sit ad redimendam vexam, v. g. ne iniustè faueat parti aduersæ; ne causam nimis differat. Quanquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restituendi. *Laym. l. c.* ex *Gab. & Rebell. &c.*

DVBIVM III.

Quod sit officium Aduocati?

Suppono secundùm omnes, in Aduocato quatuor requiri, scilicet scientiam conuenientem, iustitiam causæ, fidelitatem, & pretium iustum: quod si taxa-

 tum

tum est, non licet vltra hoc accipere: vbi non est taxatum, sufficit iustum naturale, vt *v. apud Bon.*

Resp. I. Non potest sub graui peccato suscipere causam, quam scit esse iniustam. Ex causis autem ciuilibus, in vtramque partem probabilibus, & dubiis, potest vtramuis, etiam minùs probabilem tueri; dummodò cliens de minore probabilitate moneatur. *Vasq. Salas, Card. de Lugo, Dian. t. 1. p. 2. R. 4.* Quia vtraque pars habet ius proferendi suas rationes in iudicio, ergo etiam Aduocatus patrocinandi: neque semper est verius, quod videtur probabilius; & fortè aliud erit iudicium Iudicis. *Bon. de pec. d. 2. q. 4. p. 9. & suprà l. 1. c. 2. d. 2. & in præcepta d. 10. q. 3. p. 4.*

Dixi, *Ciuilibus:* quia in causa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali casu grauiter peccat contra Reum; ergo etiam Aduocatus. *Fill. t. 40. c. 1.* Neque, quando actor contra possessorem agens, scit se nihil posse euincere, sed rem mansuram semper dubiam: quia tunc iniustè vexatur possessor; pro quo tandem Iudex debebit iudicare, vt *v. Card. de Lugo de iust. d. 41. num. 7. Salas in 1. 2. d. 1. s. vlt. nu. 108.*

Resp. II. In causa criminali, potest Reum etiam sontem defendere, vt mortem aliámve pœnam euadat: quia Reus non tenetur ad pœnam, nisi conuictus; ergò potest per se, vel alium, eam auertere, donec conuincatur. *Bon. d. 10. q. 3. p. 4. nu. 7.*

Resp. III. Aduocatus tenetur pauperibus in extrema, vel graui necessitate, gratis patrocinari, sine notabili tamen suo incommodo. Ratio est, lex charitatis. *Nauar. Caiet. Less. Fill. Bon. l. c.* Vnde resolues.

I. Aduocatus, qui sciens patrocinatur causæ iniustæ, tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium. Vnde parti contrariæ restituere debet ex peccato commissionis; quia fuit illi causa positiua damni: (similiterque si causam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia interce-

dit

dit iniustitia, ratione partis aduersæ) Clienti verò suo, tenetur restituere ex peccato omissionis: quia ex officio tenebatur monere ignorantem causæ iniustitiam. Quod addo, quia si clienti constabat causæ iniustitia, non tenetur illi restituere. *Bon.d.10.q.3.p.4.Less.l.2.c.3.d.5. Fill.Laym.Tan.q.4.dub.6.nu.127.*

II. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum iustum causæ iniustæ, vt sic Aduersarium vexet, impediat, differat, aut peruertat, docet *Trul.l.8.ca.5.d.3.* ex *Cai.Sayr.&c.* Quia censetur defendere causam iniustam.

III. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis, ita vt vix moraliter sit spes obtinendi, eò quòd apud Iudices semper reiiciatur, regulariter non licet suscipere: tum quia facit, vt cliens sine fructu tempus & pecuniam perdat; tum quia talis communiter non habetur probabilis. *Card.de Lugo de iust.d.41.* Quando autem cliens habet bonum ius in causâ possessionis, non tamen in proprietate, an liceat Aduocato eum defendere in causâ possessoriâ, (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alij. *v. Fagund.in p.8.ca.47.nu.13. Molin.tom.1. tr.2.d.81. Card.de Lugo l.c.nu.10.*

IV. Aduocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare eius æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare sincerè. si enim falsâ promissione, vel inani spe victoriæ, sumptibus inuoluat, tenetur ad restitutionem. *Bon. de pec. d. 2. q.4.p.9.* vti &, si qualitatem ac statum causæ, seu periculum eius perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque id vlla diligentia cognosci possit, non teneri Aduocatum ad damna resarcienda, docet *Bardi.d.4.ca.29.* quòd melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

V. Si clientis causam minùs probabilem dicat esse omnino iustam, tenetur de damno, si cliens cognito

causæ dubio, non fuisset litigaturus. *Bon. l. c.*

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & suadere, vt desistat; aliàs ad restitutionem damnorum obligabitur: quia cùm stipendio sit conductus, tenetur ex iustitia monere. *Tan. l. c.* Neque potest vel ipse, vel Iudex suadere compositionem, cum damno partis: quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia. Si verò inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi & metu, non tenetur; quia nulli facit iniuriam. *Valent. Azor. Less. Laym. Bon l. c.*

VII. Non potest absolui, qui paratus est quasuis causas defendendas suscipere. *Sayr. l. 11. c. 23. nu. 18.*

VIII. Non licet cum cliente conuenire de pretio, post inchoatam litem, sed vel ante cœptam, vel post finitam, ex *cap. Infames, 3. q. 7.* quia postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v.g. dimidiâ, tertiâ, vel quartâ litis, pro pretio, si victoria obtigerit: quia id grauiter prohibetur. *L. Sumptus. ff. de pactis. L. Item, c. de proc. c. Arcentur. 3. q. 7. L. Si qui, cod. de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si iustum pretium non excedat, & dolus ac fraus absit. *v. Sylu. V. Aduocatus, Nauar. c. 25. Fill. Laym. Bon. Sanch. l. 5. Consil. ca. 7. d. 9. & l. 57. & Card. de Lugo l. c.*

IX. Peccat Aduocatus, 1. Si cum non sit idoneus officium Aduocati exerceat, & patrocinetur. *L. Nemini. ff. de Aduoc. S. Thom. 2. 2. q. 71.* estque peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam iniustam secundùm dicta. *ca. 1.* 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, &c. notabiliter officiat parti aduersæ, habenti aliàs iustam causam, &c. *v. Nauar. c. 25. Fill. q. 3.* 4. Si vtrique parti patrocinetur; quia repugnat, vt vtramque partem æque defendat. *Sylu. Sanch. cons. p. 2. l. 6. c. 7. d. 7.* In diuersis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem cau-

ſa, in quâ eſt Iudex, vel Aſſeſſor, agat Aduocatum; quia duo officia contraria in eadem cauſa exercere non licet. *Sylu. v. Aduoc. q. 2.* 6. Si (tametſi defendat cauſam iuſtam) producat ſcripturas, vel teſtes falſos, aut inſtrumenta: non tamen peccat, ſi in cauſa maniſeſtè iuſta Aduerſarium decipiat, dummodò nulla vtatur falſitate, v. g. allegando falſa, &c. *S. Thom. 2. 2. q. 71. a. 3. Sylu. Sanch. conſ. p. 2. l. 6. ca. 7. d. 8. Trul. l. c.* 7. Si adducat leges falſas, vel abrogatas, vel doctrinam reprobatam; vel leges bonas in falſos ſenſus, ſciens prudens detorqueat. 8. Si in grauamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. *v. Fill. Trull. l. c.* 9. Si accipiat mercedem iniuſtam. Quando autem à lege pretium nullum taxatum eſt, cenſetur illud iuſtum, quod habetur tale judicio prudentum, attentâ qualitate negotij, dignitate, ſcientia, & peritia Aduocati, & labore quem impendit, ac demum conſuetudine approbata. *v. Trul. l. c. d. 5.* 10. Si contractum vſurarium, vel aliter iniquum ſuadeat, aut probet. 11. Si leges, ſtatuta, & conſuetudines patriæ ignoret, (vnde ſi graue damnum clienti obueniat, tenetur compenſare) vel intelligere non ſtudeat.

X. Peccat Aduocatus contra iuſtitiam, ſi rationes & fundamenta clientis, quem iuſtè defendit, vel ſecreta cauſæ, detegat aduerſario, vt ex aliis probat *Fagund. in p. 8. c. 47. num. 13. v.* etiam *Card. de Lugo l. c. n. 6.* teneturque ad reſtitutionem, ſi eam ob cauſam cliens cauſam perdidit, victurus aliàs; quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad cauſam obtinendam, in fauorem clientis. *Azor. Fill. &c. ll. cc.* Limitant tamen aliqui, niſi periculum ſit, ne pars aduerſa graue damnum iniquè patiatur; quia aiunt, quilibet poteſt ſine ſuo damno, graue damnum alterius prohibere. *v. Leſſ. p. 2. ca. 31. Azor. Regin. Fill. Laym. l. 1. t. 1. ca. 5. num. 18.* Verùm hanc limitationem, cùm *S. Tho.* alij non admittunt, niſi fortè Reus capite plectendus eſſet, & accuſator iniuſtè procederet: tunc enim, aiunt, Aduocatus accuſatoris deberet falſitatem pro-

 dere.

dere; si tamen spes esset profuturum, accusatore priùs monito, vt desistat. *v Card. de Lugo l. c.*

XI. Aduocatus, si causarum expeditiones, cum præiudicio clientum, differat, postponat, vel plures accepet, quàm expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem; vti & omnium damnorum, quæ per eius imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit: non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed maiorem vel minorem, pro causæ qualitate. *vid. Fill. Bon. in prac. 8. d. 10. q. 3. Less. l. 2. c. 39 d. 9. Laym. l. 1. t. 1. ca. 5.*

DVBIVM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris?

Resp. Tenentur ij omnes iustè fideliterque exercere suum officium, siue ex debito muneris tantùm, siue etiam ex iuramento. Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos iustos petendo, & appellando, cùm fuerit necessarium. *Bon. Escob. & commun.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Peccant si odio, vel amore, spe, vel timore, abutantur officiis suis; si secreta seruanda non seruent; si partibus, vel earum solicitatoribus, aliisve, tradant processus, vel scripturas originales, quas non debent; accipiant stipendium maius iusto, vel vltra pretium taxatum; si lites iniquas suadeant, &c.

II. Referens peccat, 1. si defectu studij, vel per incuriam, malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. si sit partialis, coneturque vnius partis iustitiam magis, quàm alterius explicare. 3. si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam euulgetur, vnde possint grauia incommoda sequi, v. g. Iudex recusari, &c. *v. Escob.*

III. Secretarius peccat, 1. Si iuramentum violet.

2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus, sine præscripto Iudicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, siue exaggerando, vel imminuendo, siue immutando, aut inuertendo. *Escob.*

IV. Tabellio, siue Notarius publicus peccat, 1. Si sine sufficienti peritiâ, (v.g. clausulas communes, &c. ignorans) suscipiat officium. 2. Si iuramentum violet. 3. Si in depositione testium, aliquid addat vel detrahat, non leuis momenti. 4. Si ministro transcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat, cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, vt pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis vsu destituti. 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates necessarias, ex ignorantia culpabili, vel malitia, prætermittat. 10. Si testimonium aliquod necessarium, vnius rogatu, & alterius damno, non exhibeat: si conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, præsertim in damnum tertij; si faciat, vt processus, & causæ veniant ad alios Iudices, vel Referentes, &c. quàm ordo illius tribunalis postulat: quia multum interest habere hunc, vel illum Iudicem. *Escob. v. Laym. l. 3. t. 6. c. 2. Bonac. in prac. disp. vlt. p. vlt.* 11. Si secretum violet, v.g. aperiendo parti aduersæ dicta testium, ante eorum publicationem; quod esse mortale contra iustitiam docet *Trul. l. 8. c. 7. nu. 3.* ex *Nauar. c. 25. n. 52.* 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continent legata. *Nauar. l. c. n. 53. Sylu. v. Tabellio. Trul. l. c.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum processûs neget. 14. Peccat grauiter, si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat.

V. Procurator peccat, 1. Si litem procuret iniustam. 2. Si plures causas suscipiat, quàm possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quàm iustum.

4. Si suadeat Reo, vel parti, vt iniustè veritatem neget. 5. Si suâ iniuriâ, negligentiâ, aliáve culpâ, causa sit, vt lis perdatur. 6. Si nomine partis iuret, sine particulari eius informatione, cum periculo peierandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu, &c. *v. Escob. Laym. l. c. Bon. q. 5. p. 4.* 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam vel peruertat Iudicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10. Si falsos testes inducat. *v. Sayr. l. 12. c. 24. Fill. t. 40. c. 10. nu. 294. Trul. l. 8. c. 6. d. 1.*

DVBIVM V.

Quod sit officium Accusatoris?

Resp. Vt in accusatione seruetur iustitia, cauenda sunt tria. Primum est, calumnia, id est, impositio falsi criminis, vel eius, quod sufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnam talionis, vel aliam arbitrio Iudicis. Secundum est, præuaricatio, id est, collusio cum Reo, & simulata tantùm accusatio. Quæ in criminalibus, si Reipub. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est, tergiuersatio accusationis inchoatæ, absque iusta causa. Quod addo, quia cum causa, v.g. ob imperium Principis, vel Iudicis, quòd intersit Reipub. talem personam non puniri, vel infamari, vel quòd in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare. *Fill. t. 40. c. 7. nu. 205.*

Quæres: An & quis teneatur alterum accusare?

Resp. I. Priuatum rarò ad id teneri: tum ex praxi timoratorum; tum quia aliàs tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi I. *Priuatum*: quia si quis à Repub. stipendium ob hoc accipiat, v.g. fiscalis, &c. tenetur ex iusti-

tia, & consequenter ad damna, ex omissione accusationis secuta. *Fill.Bon.in* 8.*prac.d.*10.*q.*3.*p.*1.

Dixi II. *Rarò:* quia si ita exigat bonum publicum, v.g. si proditio imminens, vel graue damnum vitæ innocentis, aliter auerti non possit, & crimen facilè probari possit, tenetur etiam priuatus accusare, vel saltem denunciare: idque tamen ex charitate tantùm, quæ restitutionem non importat. *Fill.Bonac.l.c.*

Resp.II. Accusare prohibentur, 1.Excommunicati, proditores infames; idque in pœnam criminis. 2. Filij, serui, suos parentes vel dominos, ob reuerentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob indecentiam. *Less.l.*2.*ca.*3.*d.*5.*Bonac.l.c.*

Resp.III. Non teneris, imò nec debes etiam, posito superioris præcepto, denunciare crimen. 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum; nec periculum imminet aliis; nec crimen est notorium: quia sine causâ proximi infamia sequetur. *v.suprà l.*2.*t.*3.*c.*2.*d.*4. 2. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, aduocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel rempub. iniustè vexaret, nec vellet desistere. *Card.de Lugo de.iust.d.*14.*nu*, 142. 3. Si inde immineat graue periculum honoris, vitæ & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec posses. *vid. Card.de Lugo d.*38.*s.*2.

DVBIVM VI.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosque debere 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De eodem facto & crimine, cum ijsdem circumstantiis, deponere; alioqui erunt testes tantùm singulares, vt vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione maiores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quò minùs testari possint, iuxta versum vulgarem:

Conditio, sexus ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Hinc à testando reiiciuntur, 1. Serui. 2. Mulieres. 3. Minores 20 annis, in criminalibus; in ciuilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine iuncti, & domestici; exceptis quibusdam casibus, apud *Less. l. 24. ca 3, nu. 38.* 6. Infames. 7. Periuri. 8. Socij criminis. 9. Personæ inopes & viles. 10. Deliri & semifatui: ex quibus tamen ij, qui solo iure positiuo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito,

Quæritur I. An, & quando teneatur quis testari. *II.* Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus.

Resp. I. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate, cùm ita necessarium est, ad auertendum grande malum proximi, aut reipub. vel ex præcepto, cùm Iudex, seu superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo vltimo casu, si fugias, aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis contra iustitiam; ideoque nec teneberis restituere, vt contra multos docet *Valent. & Less.* Ratio, quia tibi necdum est præceptum: si quod autem ius nascatur parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imò etsi sit communis sententia, ad restitutionem teneri eum, qui à Iudice citatus fugit, vel testimonium fraude declinauit, cùm sit efficax & moralis causa, vt Iudex sententiam ferat in alterius damnum: non tamen est improbabile, quod docet *Mol. & Less.* non teneri. Ratio, quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ, sed tantùm obedientiæ; proindeque non comparens, contumax tantùm est, & inobediens, non autem iniustus. *Less. l. 2. ca. 17. & 30. v. Bon. Laym. ll. cc.*

Resp. II. Etiam legitimè & iuridicè interrogatus, non teneris testari sequentibus casibus. 1. Si scias rem ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali,

turali, vt consiliarius, aduocatus, medicus, &c. modò tamen non sit necessarium, ad magnum Reipub. vel proximi malum auertendum: tunc enim licet tale secretum detegere, etiamsi iurasses te nulli dicturum; quia tale iuramentum non obligat, cùm iure naturæ tenearis ad contrarium. *vid. Lay. c. 4. n. 9.* 3. Si ex testimonio, tibi vel tuis, immineat notabile damnum; nisi tamen damnum publicum, vel priuatum alienum præualeat, vt notat *Card. de Lugo de iust. d. 39. num. 10.* Vnde communiter non teneris testari contra consanguineum. 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per iniuriam, v.g. aperiendo literas, cogendo alium ad reuelationem, &c. *Laym. l. 3. t. 6. c. 4. nu. 5. Mol. d. 5. nu. 5.* 6. Si alter probabiliter in facto non peccauerit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tanquam de fure inquiratur. Ratio, quia mens Iudicis est, inquirere de delicto. *v. Azor 3. p. 1. vlt. c. 27. Fill. Bon. d. 10. q. 3. p. 3. Laym. l. c.*

Resp. III. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur reuocare cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si Reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus. Ita *communiter.* Ratio, quia in damno æquali, potiùs habenda est ratio innocentis. *v. dub. seq. a. 1.*

Dixi I. *Sciens:* quia si ex ignorantia, inaduertentia, aut obliuione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutionem, etiamsi Reus damnetur. Ratio, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. *Causa efficax:* quia si à parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v.g. quia per falsa testimonia aliorum, iam tota causa damni erat data, ita vt Iudex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. *Less. l. 2. c. 30. & Laym. l 3. t. 5. c. 8. & alij.*

Testis

Testis peccat. 1. Si affirmet quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si Iudici iustè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DVBIVM VII.

De Reo.

ARTICVLVS I.

An, & quando Reus teneatur fateri veritatem?

Resp. I. Si non interrogetur legitimè, non tenetur fateri suum crimen, sed potest Iudicem eludere, vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, & in bono sensu, vt mendacium absit. Ratio, quia tunc Iudex non habet ius interrogandi, aut obligationem imponendi Reo. Ita *Less. & Laym. t. 6. l. 3. ca. 5. Bon. d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. Vnde resolues.

I. Reus non tenetur fateri crimen suum. 1. Si Iudex non sit legitimus. 2. Si à seipso litis processum inchoet, sine præuiâ accusatione, saltem virtuali. 3. Si non præcessit semiplena probatio, nec infamia, nec manifesta criminis indicia extent. Ratio, quia in his Iudex non interrogat legitimè. *Azor, Less. Fill. Laym. Bon. ll. cc. Card. de Lugo d.* 40. *nu.* 1.

II. Nec tenetur, si dubitet, an Iudex legitimè interroget: quia non tenetur parere cum graui suo damno, nisi constet superiorem posse præcipere. Ita *Less. Fill. Laym. l. c. Sanch. l. 6. consil. c. 3. d. 31. Salas, C. de Lugo, &c.* contra *Sylu. Bon. & alios.*

III. Iudex tenetur Reo manifestare statum causæ, & quæ sint indicia, quo modo probetur delictum, &c. vt Reo constet, an legitimè interrogetur: quia non tenebitur respondere alioqui, & se ipsum honore, aliisve bo-

ve bonis, quæ bonâ fide possidet, spoliare. *Caiet. Nauar c.25.n.43. Card. de Lugo d.40.n.1.*

IV. Si Reum iuridicè quidem interroget Iudex, sed non nisi ex falsa præsumptione delicti, v.g. an exierit ex tali domo, stricto ense, potest Reus (idem est de teste) licèt sciat semiplenè probatum esse, id negare, si exiit quidem, non tamen facto delicto, sed ob aliam causam: quia si Iudex veritatem sciret, non posset interrogare. Ita cum *S.Thom.q. 69.a.1. Sot. Fagund.p.8. ca. 34. Dian. 3.p.t. 5. misc. R. 66. Card. de Lugo d. 40. num. 4.*

Resp.II. Etsi communior, & verior sententia sit *S. Thom.2.2.q.69.* si Reus legitimè interrogetur à Iudice, teneri in conscientia apertè veritatem dicere, probabile tamen est etiam, quod ex *Syln.* docet *Sa* & *Less.* non teneri, saltem sub mortali, in causis capitalibus, & grauioribus, si sit spes euadendi, & nullum graue damnum reipub. timeatur. *Tann.d.4.q.4.d.5. Card. de Lugo d.40.num.15.* vbi dicit, esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, v.g. mortis; tum quia inhumanum videtur, vt, qui conuinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut grauem pœnam, v.g. perpetui carceris, subeat; tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi posse. *Bonac. in 8. prac. d. 10. q. 3. p.2.nu.17.*

Dixi I. *In capitalibus:* quia aliud est de causis, in quibus agitur de pœna Ecclesiastica, quæ est medicinalis.

Dixi II. *Si spes sit euadendi:* quia absque ea, cessat ratio celandi veritatem. *Vnde resolues.*

I. Non semper opus est (iuxta dicta *Resp. 2.*) vt Confessarius Reum vrgeat ad crimen fatendum. *Card. de Lugo d.40.num.20.*

II. Post sententiam latam, Reus non tenetur confiteri crimen, quod antè iniustè negauit: quia finito iudicio, finitur obligatio Rei. *Laym. l.c.* Imò probabile

 est,

est, nec ante sententiam ad id teneri, (etiamsi adhuc sit in potestate Iudicis) donec iterum interrogetur. *Card.de Lugo d.40.nu.17.*

Resp. III. Si quis ad euitanda tormenta grauia, mentitus, falsum sibi crimen imposuit, per quod sit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra *Nauar.& alios* docet *Anglus, Sylu. Less.l.2.c.11. d.7. Tann.de iust.d.4.q.4.dub.5.* Ratio, quia non est mentitus perniciosè, cùm non teneatur tantis tormentis vitam conseruare. *v. Card.de Lugo l.c.* Vnde resolues.

I. Talis non tenetur postea crimen reuocare, quamuis antea periurio confirmasset, si prudenter metuit, ne ad tormenta reuocetur: quia etsi peieratione grauiter peccârit, hoc iam transiit, & non retractando nemini facit iniuriam; ideoque sufficit, coram Deo pœnitere. *v.Less.Tan.l.c.& q.5.d.4.*

II. Si ex illa falsi criminis confessione, graue damnum aliis sequeretur, v.g. bonum Reipub. aut fama religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæresin lapsuri essent, quæuis potius tormenta perferenda essent. *Tan.l.c.& q.5.d.4.*

III. Si Reus tormentis coactus, denunciauit alium innocentem, tenetur sub mortali, ante suam condemnationem, & si tum non fecit, etiam post sententiam damnationis, reuocare: ad quod etiam à Confessario est obligandus. Ita ex communi *Tol.l.5.ca.66.nu.7. Less.ca.vlt.d.15. Tann.d.4.q.5.dub.4.nu.103.* Vbi subiungit, 1. Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi seruari aduertat eam sententiam, quæ negat per reuocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denunciationem antè factam, vt docet *Delrio l.5.s.5. Valent.d.6.q.13.p.4.* is consequenter existimare poterit, denuntiantem in eo mortis articulo (saltem cum suo incommodo, & sub peccato mortali) obligatum non esse ad reuocationem; quia esset inutilis. Ita *Tann. l.c.* Licèt ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minùs esse probabile.

2. Mo-

2. Monet idem *Tan.n.105.* cauendum esse Confessario, ne vel importunè sæpius Reo damnato inculcet retractationem denunciationis iniquè factæ; vel retractationem factam, imprudenter & cum scandalo euulget.

Quæres. An Reus teneatur reuelare complices?

Resp. I. Si omnino occulti sint, nec aliis indiciis, aut testimoniis conuinci possint, non potest, nec tenetur: si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit. *Less.l.c.& Laym.l.3.t.5.c.5.*

Resp. II. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque si nolit, secundùm *Nauar.* non erit absoluendus.

ARTICVLVS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnæ?

Resp. Quando sententia est materialiter iniusta, lata tamen secundùm allegata & probata, etsi in conscientiâ non obliget, non potest Reus Iudici positiuè resistere; tum ob scandalum; tum quia tali casu Iudex habet ius sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter *Less. Sanch.* contra *Vict. Bonac. Card. de Lugo d.4 n.58.*

Dixi, *positiuè:* quia Reo, etiamsi verè reus sit, licet ante, & post sententiam, (quoad mortem, vel pœnam morti æquiualentem, v.g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio, quia quilibet tam magnum ius habet ad vitæ suæ conseruationem, vt nulla potestas humana obligare possit, ad eam non conseruandam, si spes commoda ostendatur: nisi tamen bonum publicum aliud postulet. *Less.l.2.c.31.d.5.* Vnde resolues,

I. Regulariter Reo licet fugere, etiamsi custos carceris graue damnum inde passurus sit, (saltem nisi iurauerit se mansurum) quia vtitur suo iure, & nulli facit iniuriam. *Fill.t.40.c.4.n.174. Azor. Less.d.5.nu.31.* nisi tamen charitas aliud suadeat, ob damnum

 iusto.

custodis præponderans. *v. Bonac. d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. *num.* 13. *Less. l. c.*

II. Multò magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à ministro apprehendente se excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *Ibid.* & *Regin. l.* 24. *n.* 4.

III. Licet etiam, saltem in foro conscientiæ, custodes (præcisâ vi & injuriâ) decipere, tradendo v.g. cibum & potum vt sopiantur, vel procurando vt absint; item vincula & carceres effringere: quia cùm finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licèt alij captiui per effractum parietem simul elabantur, nō tenebitur de damno: quia tantùm est eius causa per accidens, cùm iure suo vtatur. Nec refert, quòd leges & magistratus quidam tales effractores grauiter puniant: id enim fit, quod vel contrariam sententiam sequantur; vel ex præsumptione, quòd vim intulerint custodibus; vel quòd propter bonum reipub. ea pœna statuta sit. *Fill. l. c. Tann. d.* 4. *q.* 4. *dub.* 5. ex aliis multis. *v. Card. de Lugo d.* 40. *s.* 4.

IV. Illis, qui non sunt ministri iustitiæ, licet non solùm consilio iuuare Reum, vt fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis, v.g. funibus, limâ, &c. quia finem alteri licitum illi suadere, & ad eundem media proponere licet. *Less. l. c. d.* 6. *n.* 40. *Tan. l. c. Sylu. Turr. Vasq.*

V. Non tamen licet iuuare in effractione carceris, vt habet communis; tum quia executio ipsa effractionis soli Reo licita est, propter ius vitæ conseruandæ; tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. *Less. l. c. v. Bon. d.* 10. *q.* 3. *p.* 1.

Quæres. An Reo liceat appellare?

Resp. Si sciat sententiam esse iustam, & iustè processum esse, non licet, (licet tamen supplicare) quia id esset Iudici calumniam imponere. Imò iniustè appellans tenetur de damno. Si verò putet sententiam iniquam esse, aut iniustè processum esse; aut si diuersæ sint opiniones, potest appellare. *v. Tan. l. c. nu.* 100. *Lugo l. c. n.* 14. *Sanch.*

DV-

DVBIVM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum Reo?

Resp. Obseruanda sequentia. 1. Instruat eum, quòd quæ secum in foro conscientiæ agit, cum Iudicibus non communicentur; ideoque siue sit nocens, siue innocens, id ei nec prodesse, nec obesse possit. Ratio, quia aliàs multi conantur se falsò probare innocentes, vt à Confessario iuuentur: alij contra falsò se nocentes dicunt, quòd timeant, ne Confessarius conferat cum Iudicibus, ipsique reuocentur ad torturam. Vnde expedit, 1. Vt non temerè euulget Confessarius accepta extra confessionem. 2. Vt ad confessionem sacramentalem Reum non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidæ: vix enim adigi poterit, vt omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Iudici: antè tamen de contritione agendum est. *Delrio l.6. c. 1. s.3. Tan.d.4.q.5 dub.4.*

II. Ne cogat importunis modis Reos, vt se tales fateantur; tum quia verè quidam rei non sunt, & victi illâ importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à Confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè; tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & verâ ad Deum conuersione: de hac ergò laboret, & sequetur bona confessio, non autem contrà. *Tann.l.c.*

III. Caueat, ne coram Reo censeat modum procedendi iudicialem; proindeque communiter non admittat querelas de iniuria facta, cùm non sit Confessarij ea iudicare, sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Etsi quidam authores permittant Iudici vti dolis bonis, ad crimen eliciendum; non tamen id licet Confessario, ne ministerium eius infametur.

V. Non licet (secundùm *Concil. Antioch. Can.33. & cap.34. Non licet:*) palam interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. *v. Tann.d.4. q.vlt.dub.5.num.*128.

VI. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehensas in iudicio, ipsumque modum processus, vt & prudentiùs possit in suo foro agere, & Iudicem, sicubi opus, prudenter admonere.

VII. In confessione examinet, 1. An consortes criminis prodiderit, (si secundùm suprà dicta tenebatur) & quidem si falsò alios infamarit, inducat ad reuocationem, etiam cum periculo torturæ. *v. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. num.* 103. & dicta *dub. superiore*. 2. Si saga sit, quo tempore, quá occasione, in magiam sit lapsa; vt si postea neget, conuinci possit in eodem foro. 3. In qualitatem superstitionis, an ex animo Christianæ fidei renunciarit, dæmonem adorauerit, falsa de Deo & æternitate senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim coniunctis, vt marito, liberis, & an alios seduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessæ aperiat fraudes dæmonis, instruatque, quomodo ijs deinceps occurrendum, atque inter cætera suadeat fidei professionem, & frequentem Symboli repetitionem.

VIII. Sæpè non expedit post supplicium Iudici significare, Reum in extremis denunciationes reuocâsse; tum quia Iudices id parui faciunt (quàm rectè, vide *Laym. & Tann. l. c.*) tum quia frangit sigillum sacramentale, si non petitâ licentiâ, innocentiam denunciati euulget, cùm eo ipso reuelet peccatum denunciantis. Quare si aliquando Iudicem monere expediat, rogandus est Reus, vt id extra confessionem, & coram testibus dicat, eo fine, vt Iudex moneatur.

IX. Si alicuius innocentiam ex confessione colligeret, (quod etsi difficile, non tamen impossibile esse, docet *Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. num.* 85.) id Iudici aperire, ac pro Reo intercedere, periculosum est, tum quia post publicatam Rei confessionem, ei non credetur; tum quia si plures audiat, hoc ipso aliorum nocentiam, de illis tacendo, videtur confirmare, cum fracti-

one

one sigilli; tum quia si Rei cognoscant, eum pro innocentibus intercedere, occasionem arripient, eum callidè sua facinora celandi. *v. Laym. l. 3. t. 6. c. 5. Tan. d. 4 q. 1. dub. 4. n. 95.*

X. Etsi pro Reis, etiam iustè damnatis, intercedere aliquando possit, maximè apud magistratum supremum, iuxta scripturam, *Prouerb. 24. Erue eos, &c.* valdè tamen prudenter & moderatè id faciendum: quia relaxatio potest esse illicita, Iudexque (non tamen Confessarius, nisi ea præuiderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; imò & ipsi imputabuntur, cùm ex officio debuerit impedire. *v. Bon. in 8. præc. d. 10. q. 2. & 3. Tann. de iust. d. 4. q. 5. dub. 4.*

DVBIVM IX.

Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopœorum, & Chirurgorum?

Resp. Tenentur ij imprimis, quando tale officium petunt, vel suscipiunt, sub graui obligatione, sufficientem habere scientiam, siue peritiam. *Nauar. cap. 25. Anton. C. Lugo d. 27. num.* 1. Deinde in curandis infirmis, seruare sequentes regulas. 1. Ordinariè debent sequi opiniones medicorum securas, & tutas. Ratio est periculum & damnum proximi. Ita *Bonac. Laym. Sanch.* 1. *mor. cap.* 9. 2. Quando certum aliquod est pharmacum, quod nimirum certò infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur: quia aliàs imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora; tum quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent; tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo & damno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium, nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum sit,

possunt, imò debent illud adhibere. Ratio, quia sic infirmi negotium vtiliter geritur, & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cùm aliàs spem vitæ non habeat. *Laym. lib. 1. tr. 1. ca. 5. Fill. num. 152. Bonac. de pec. d. 2. q. 4. p. 9.* Vnde resolues.

I. Medicus peccat, 1. Si absque sufficienti peritia grauem morbum curare tentet. 2. Si occurrente graui & insolito morbo, speciali studio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabiliùs creditur nociturum, quàm profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata, explorandi gratia adhibeat, præsertim, quando de ijs non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter vtilia. 5. Si non bene perspectâ morbi naturâ, temerè adhibeat remedia obuia, vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ, vel grauis læsionis. 6. Si agnito ægroti periculo, opportunè non adsit, aut necessariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid suadeat Dei honori vel præcepto contrarium, v.g. incantationem, pollutionem, superstitionem, &c. 8. Si facilè, & sine necessitate, à ieiunio absoluat, carnium esum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. *v. Bon. l. c. Nauar. c. 15. Azor 1. p. l. 2. c. 17. Escob. l. 2. E. 3. ca. 9.*

II. Pharmacopola peccat, 1. Si rudis & ignarus munus exerceat. 2. Sine arte, vel diligentiâ, medicamenta conficiat. 3. Melle in potionibus pro sacchara vtatur. 4. Si vnum medicamentum pro alio (nisi tamen esset æquè bonum, & non maioris pretij) contra medici præscriptum, cum grauis damni periculo porrigat. *v. Salas dub. 34.* 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fœtum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. *v. Escob. l. c.*

III. Peccat Chirurgus, 1. Si sine scientiâ & peritiâ sufficienti, vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando grauitas vulneris exigit, non consulat. 3. Si lucri amore, curationem protrahat.

hat. 4. Si mercedem iusto maiorem exigat. 5. Si abortûs causâ venam aperiat, aliúdve remedium adhibeat. *v. Escob. l.c.*

DVBIVM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum sæcularium?

Resp. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto: ex quibus *resolues*.

I. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspicione praui vsûs. 2. Si paratus sit quodcunque pretium, etiam iniustum, ab emptore accipere. 3. Rem cariùs, quàm supremo pretio, vendat ob dilatam solutionem. 4. Mercium defectum grauem occultum non aperiat, pondus & mensuram imminuat. 5. Si in emptorum iniuriam, monopolium iniustum instituat, merces omnes vnius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non nouit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres & inutiles nouis admisceat, & vendat eodem pretio vtrasque. 8. Si iusta tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cùm possit, non soluat creditoribus, cum graui eorum damno. 10. Si mercibus soluat, quod pecuniâ debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publicè emat, vel vendat contra consuetudinem permissam. 12. Si iuret falsò, se tanto pretio merces comparâsse. 13. Si contractum ineat quemcunque, dubitans de eius iustitia. 14. Si emat res furtiuas, &c. *v. Escob. t. 2. E. 3. ca. 11.*

II. Bibliopola peccat, 1. Si vendat libros prohibitos, vel lasciuos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. *v. Escob ca. 13.*

III. Argentarius, siue Aurifaber peccat, 1. Si æs pro auro vel argento vendat. 2. Auro vel argento plus æris misceat, quàm ars requirit, & emptoribus

mixtionem non significet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtiuis aliquid emat, malâ fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili emat, &c.

IV. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant, 1. Si iurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt, (vel dubitant) non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quàm ad opus sit necessarium; aut partes alicuius momenti, quæ supersunt, retineant, sine voluntate domini. 3. Si diem festum sine graui causâ violent, per se, vel per suos famulos, &c. *v. Escob. c.1. cap.13.*

LIBER V.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

CAPVT I.

De peccato in genere.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum?

RESpondeo. Est transgressio legis, siue, vt ait *Tol.* est voluntarius recessus à regulâ diuinâ, per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale, & humanum, quàm diuinum: per recessum, intelligitur actus (vel eius omissio) qui sit non tantùm voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali aduertentia malitiæ: quod addo,

addo, quia vt docet *Sanch.1.mor.cap.16.* cum *Vasq. Bon.d.2.q.1.p.3. num. 3. & 11. &c.* non sufficit ad actum peccaminosum, libertas & aduertentia quæuis virtualis, vel interpretatiua, quâ scilicet quis aduertere poterat,& debebat; nec quæcunque actualis, quâ scilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in obiecto attendat: sed requiritur, vt aduertat moralem malitiam obiecti, aut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est;tum quia sine ista aduertentia,non est voluntarium, cùm non sit cognitum; quia, quamdiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & censetur illa inaduertentia, naturalis & inuincibilis obliuio. Addit tamen *Tann.d.4.de pec. d. 5. q.5. dub.5.num.*106. non esse necesse, vt consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat, sed satis esse, vt vel actu, vel virtute maneat, ita vt cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data: vt fit in ebrio, qui peccat, non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis *v.Baldel.l.1.d.* 6. Verùm recentiores communiter docent, talem, v.g. ebrium, non peccare formaliter,quando vsu rationis caret;sed maliciam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse antè, dum præuidens malum, quod commissurus erat, eius causam dedit: aiuntque, dum quis actu peccat, semper esse, ac manere aduertentiam aliquam malitiæ tenuem,vel confusam,vt *v. apud Scholast.* nam in ordine ad praxin, parum refert, vtrolibet modo loquaris.

Resp.II. Ad peccatum requiruntur tres cõditiones, vt patet ex prima responsione. 1. Vt sit voluntarium, id est,vt fiat à voluntate consentiente. 2. Vt sit liberum, id est, vt sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3.Vt aduertatur malitia. *Ex quibus resolues.*

I. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est in, neque à voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet:ideoque nec impedit communionem,

nionem, siue is sit internus; vt cogitationes contra fidem, blasphemæ, obscœnæ, motus carnis, etiam vsque ad effusionem seminis; siue externus ac violentus, v.g. stuprum virgini per vim illatum.

II. Defectu secundæ conditionis, subinde à peccato excusantur vehementissimi motus iræ, aut concupiscentiæ, quibus vsus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

III. Defectu tertiæ non peccat, qui die ieiunij, de præcepto nihil cogitans cœnat, vel carnes comedit, etsi aduertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem proiicit per fenestram, non aduertens periculum læsionis; vel qui contractum vsurarium celebrat, non aduertens esse talem. *Sanch. l. 1. ca. 16. num. 21. Regin. l. 15. num. 75.*

IV. Damna & euentus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo præuisi, inculpabiles sunt: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò culpabiles, si sint præuisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur: eâ vero adhibitâ, etsi postea eueniant, culpâ vacant. Vti etiam, quando iuxta loci & temporis circumstantias, non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est adhibita. Ita *Vasq. l. 2. d. 124. ca. 2.* Quibus conformiter *Less. l. 4. ca. 3.* docet, si negligentia, ebrietatem aut euentus ex ea sequi solitos præcauendi, fuerit tantùm venialis, etiam mala, quæ præuideri poterant, tantùm venialia fore; quia cùm non in se, sed tantùm in causa sint libera, non possunt habere maiorem culpam, quàm ipsa causa.

DVBIVM II.

An, & quando desideria, & delectationes sint peccata?

Per desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ: per delectationem verò, simplex amor & complacentia obiecti cogitati, fruen-

fruendo eius dulcedine, absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non à morâ temporis, cùm momento possit perfici; sed quòd voluntas, post plenam aduertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICVLVS I.

Quale peccatum sit desiderium malum?

Resp. I. Desiderium absolutum, siue cogitatio cum voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem speciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quem habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat ex *Matt.* 5. *Qui viderit, &c.* Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem & malitiam ab actu externo, tanquam obiecto. Ita commun.

Resp. II. Desiderium cum consensu conditionali, quo quis aliquid concupiscit, sub tali conditione, quæ omnem malitiam obiecti auferat, non est peccatum, saltem mortale: v.g. vellem prædari, si à Deo mihi permitteretur; si Iudex essem, malefactorem istum occiderem. *Valent. tom.* 2. *d.* 6. *q.* 4. *p.* 4. *Sayrus, Salas in* 1. 2. *tr.* 13. *d.* 16. *s.* 27. *Vasq. dub.* 116. *ca.* 2. Si verò conditio malitiam non auferat, est peccatum: vt v.g. si cogites, si non esset infernus, mœcharer; si non essem religiosus, fornicarer; si non haberem rationem mei statûs, vlciscerer, occiderem te. Item si id mihi fecisses in adolescentiâ, vel antequam religionem ingrederer, vindicassem (intellige, si dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ sumendæ, si esset in tali statu: secùs enim est, si tantùm ostendat, quid facturus fuisset in alio statu) *Bon. de mat. q.* 4. *p.* 8. *num.* 9. Ratio responsionis est, quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum naturâ, ex parte obiecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præcisâ conditione non auferente malitiam; ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud

amare

amare absque conditione. *Caiet. Sanch. 1. mor. c. 2. Vasq. Laym. l. 1. tr. 3. ca. 6. num. 10.* Ex quibus resoluuntur hi Casus.

I. In omnibus, solo iure positiuo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac, *si prohibitum non esset*, v.g. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio, quia conditio omnem malitiam, quæ à sola prohibitione est, aufert. *Azor l. 4. c. 6. q. 10. Sanch. l. 1. c. 2. Vasq d. 116. ca 2.*

II. Idem valet in prohibitis quidem iure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro conditione apponatur. v.g. occiderem Petrum, si Deus mandaret; suspenderem furem, si essem Iudex; ducerem vxorem, si liceret, si non essem Sacerdos, si essem liber à voto. Ratio, quia hæc sub illo statu sunt licita. Rectè tamen monet *Sa V. Peccatum*, huiusmodi desideria esse periculosa, & vitanda, atque, vt ait *Caiet. ibidem*, esse fatuas & diabolicas tentationes. *Ibid. & Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 10.*

III. Etsi idem quidam, vt *Caiet. Sal. & Vasq.* vniuersim affirment de omnibus iure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab obiecto; vt si dicas, si non esset peccatum, fornicarer; eò quòd tunc consensus nō videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docet *Azor, Sanch.* & *Laym* esse peccatum; eò quòd sit intrinsecè malum, nec malitiâ suâ, (quæ in consensum circa tale obiectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur; quia si tantùm sit significatio propensionis naturalis in illud obiectum, non est peccatum. *Sanch. l. 1. c. 2. nu. 25. Lay. l. 1. t. 3. c. 6. n. 1 . v. Card. de Lugo d. 16 nu. 376.*

IV. Gaudere & delectari de opere malo, sub conditione, *si liceret*, v.g. in prædictis desideriis efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari à peccato, secundùm quosdam Doctores si fiat tantùm secundùm appetitum rationalem,

siue voluntatem: (secluso omni alio periculo consensûs illiciti, & turpis motus; qui tamen quia communiter & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitûs sensitiui, quæ propriè delectatio dicitur, sitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in obiectum abstractum à malitiâ, cùm sequatur intellectum, cuius est abstrahere; appetitus verò, quia sequitur imaginationem, non fertur in obiectum, sub aliqua certa conditione statûs, vel temporis apprehensum, sed vt est in se; ideoque talis delectatio est de obiecto absolutè malo. *v. Laym. & Bon. de mat. q. 4. p. 8.*

ARTICVLVS II.

An delectatio morosa semper sit peccatum?

Resp. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundùm se, est peccatum mortale, vel veniale, prout ipsum opus mortale, vel veniale est. Ita commun. ex *D. Thom. 1. 2. q. 78. a. 8.*

Dixi, *secundùm se*: quia si delectatio sit tantùm de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum; quia sicut cogitatio v.g. de rebus obscœnis, in ordine ad doctionem, vel concionem, &c. bona est; cogitatio autem de ijsdem rebus ex curiositate, est mala venialiter: ita consequenter, delectatio de tali cogitatione tanquam obiecto, non est mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum malè operandi, non circa ipsum opus malum: quo modo sine peccato sæpè nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, v.g. ex equo, &c. non secundùm se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus & industrius, modus cadendi inopinatus. *Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 2.* Ex quibus resolues.

I. Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono, secuto ex opere malo: quia tunc delectatio non est de obiecto malo.

II. Si talis effectus secutus sit ex opere secundùm se quidem malo, hic tamen & nunc culpâ vacante, vt v.g. quia factum est in somno, amentiâ, ebrietate, inculpabili ignorantiâ, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundùm se, sed vt est causa talis boni effectûs, docent *Less.l.4.c.3.num.105.& 106.* ex *Vasq.1.2.d.105.ca.2.* v.g. de solutione naturæ factâ in somno. Ratio, quia obiectum delectationis istius non est malum. *v. Bon. de mat.d.4.p.8.nu.8. Sanch.l.1. mor.ca.2.num.18.Card.de Lugo de pœn.d.16.num.389.* Imò addunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio,) vt tale quid fiat sine culpâ; v.g. vt in somno eueniat naturæ solutio, ob finem bonum: dummodò desiderium non sit tam intensum, vt tale quid probabiliter caufet; neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, aiunt, quia obiectum huius desiderij, aut gaudij, non est malum. *vid. Less. & Bon.l.c.*

III. Non est peccatum, saltem mortale, si coniuges delectentur appetitu tantùm rationali, de actu coniugij præterito, futuro vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur; vel vidua de præterita. Ratio, quia hi actus habent obiectum licitum.

Dixi, *appetitu rationali:* quia si sponsus, aut vidua, voluntariè consentiat in delectationem sensitiuam, & carnalem, (quæ recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ, naturaliter oritur) mortaliter peccat, vt docet *Less.l.c.t.3.ca.6. Bon.Tann.Palaus. v.Dian.t.5. misc.R.2.* contra *Medi. &c.* Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem, sensitiua & carnalis vt plurimùm, imò etiam periculum consensûs in fornicationem, consequitur, oblectationem illam voluntatis

in praxi vix locum habere, saltem in viduâ, & sponsis; inter coniuges tamen, modò periculum pollutionis absit, etiam sensitiuam & veneream delectationem non esse mortale, docet *Fill. Bonat. de mat. q. 4. Sanch. Less. l. c. d. 1. & Dian. t. 3. misc. R.* 36. Tum quia status matrimonij hæc excusat, vti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causâ institutos: tum quia hæc tendunt per se ad opus coniugale, licèt per accidens opus non exerceatur.

IV. Delectatio morosa, de rebus solo iure positiuo prohibitis, non est illicita; modò non fiat sub ratione prohibitionis: v.g. si Carthusianus, vel alius, die ieiunij se oblectet de cogitato esu carnium; quia non est de opere malo; cùm lex tantùm vetet comestionem externam. *Laym. l. 1. t. 3. c. 6. nu. 9. Less. l. 4. c. 3. d. 14. nu. 111. & nu. 113.*

V. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debet circumstantias operis, de quo fuit delectatio: v.g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; vno, an pluribus: in materiâ carnis, an de coniugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat *Azor, Sa V. Luxuria, Salas tom. 2. t. 13. d. 16. s. 6. num. 59. &c.* si delectatio feratur in obiectum apprehensum secundùm totam suam malitiam, non autem si tantùm secundùm partem, v.g. in fœminam, apprehensam vt non suam; non tamen vt alteri nuptam, vel vt monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam *Fill. Less. Bon. Dian. Palaus. v. Card. de Lugo d. 16. num.* 363. Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in obiectum, secundùm totam suam malitiam; aut etiam de desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundùm se, & vt èst à parte rei, ac proinde est eiusdem cum illo speciei, ideoque eius circumstantiæ semper fatendæ sunt. *v. Auth. cit.*

Resp. II. Si quis sine causa & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit delectationem carnis natu-

raliter orituram, (v.g. ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo consensûs, peccat venialiter; si verò iustam causam habeat, nihil peccat. *vid. suprà in 6. pr. l. 3. t. 4. ca. 1. d. 4.*

Quæres. An voluntas delectationem carnalem positiuè reprimere teneatur?

Resp. Si voluntas plenè eam aduertens, negatiuè & permissiuè se habeat, ita vt nec approbet, nec repellat, dummodò id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum sit vlterioris consensûs, probabile est, quod docet *Caiet. Sanch. 1. mor. ca. 11.* non peccare mortaliter: tum quia non consentit in delectationem: tum quia moraliter est impossibile, omnes illos motus euitare; tum quia ex iusta causa illos licet permittere, etiam secundùm aduersarios.

Resp. III. In praxi tamen verius videtur, quod docet *Vasq. Azor, Less. Bec. 1. 2. t. 2. ca. 5. q. 5.* sine iusta causa eis non resistere, esse mortale: quia ferè semper voluntas est exposita periculo consensûs; & contrarium credere, est nimia sui confidentia & præsumptio. Moderatè *Laym.* vtramque sententiam probabilem fatetur, & ait, delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias; etsi efficaciter animum ad alia diuertere negligas, cùm facilè possis, & speres te tali modo posse depellere. *v. Laym. l. 1. t. 3. c. 6.*

DVBIVM III.

De distinctione peccatorum.

ARTICVLVS I.

Quæ peccata distinguantur specie?

Resp. Peccata, quoad materiale, siue entitatem po-

positiuam, specie distinguuntur ex obiectis formalibus, & circumstantiis speciem variantibus, quatenus eæ obiecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè distinguuntur ab oppositis formis, siue rectitudine virtutis, quâ priuant; remotè autem & fundamentaliter, ex obiectis. Ita *Tann. d. 4. de pec. d.* 1. *q.* 2. Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex obiectis; peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia priuationes proximè distinguuntur specie à formis, quibus priuant; sed peccata formaliter sunt priuationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis specificatur proximè ex obiecto; ergo priuatio rectitudinis ex eodem remotè. *Ex quibus resolues.*

Peccata specie differunt, non tantùm quæ diuersis virtutibus, sed etiam quæ eidem opponuntur extremè; vt prodigalitas, & auaritia: vel ratione diuersæ difformitatis, id est, quæ adeò diuersâ ratione & malitiâ eiusdem virtutis materiam attingunt, vt quantum est ex natura eiusdem peccati, non sit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propensio vtrumque peccatum committendi; qualia sunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

ARTICVLVS II.

Quæ peccata distinguantur numero?

Resp. Numero distinguuntur duobus modis. 1. Ex diuersis obiectis numero totalibus, non materialiter & physicè tantùm, sed etiam formaliter & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem. *Fill. t. 21. cap.* 8.

Dico, *moralem:* quia etsi ad distinctionem numericam physicè sufficiat quæuis interruptio; in ordine tamen ad confessionem, nō multiplicatur, nisi moraliter multi sint: quia sicut in confessione actus mo-

 ralis,

ralis, ita etiam multiplicatio & distinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpuntur, ita vt nec virtualiter, nec interpretatiuè manere censeantur, 1. Per contrariam voluntatem & propositum, 2. Per cessationem ab actu, voluntariam & liberam. 3. Per cessationem inuoluntariam & naturalem, siue ea fiat per somnum, siue per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia cùm in illo cesset vsus rationis, non continuatur actio libera & moralis: per distractionem verò, quia per illam prior cogitatio fit inuoluntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur, Ita *Vasq. &c.* Quæ sententia, etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundùm *Fill.tr.*21.*cap.*8.*num.*317. Ratio, quia etsi per hanc interruptionem, physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter; quia hoc ipso, quòd animus inuoluntariè distrahitur, remanet interpretatiuè prior voluntas, cùm non sit retractata, aut aliter interrupta. *vid. etiam Baldell. d.*21.*n.*3. Ex dictis resolues.

I. Vnum numero peccatum committit, qui vno actu odij, vel detractionis, fertur in 10. homines; qui vno ictu duos occidit; qui vno actu vult omittere officium horarium per mensem, ieiunium per quadragesimam. Quia etsi hæc obiecta physicè sint plura, sunt tamen vnum moraliter & formaliter, quatenus in vno actu hîc & nunc coniunguntur. Ita *Nauar. Fill. Bonac. d.*2. *q.* 4. *p.* 1. contra *Azor, Vasq. &c.* qui satis probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verùm siue 10. peccata dicas, odisse v. g. 10. homines, siue vnum, parum refert, cùm vnum hoc illis decem æquiualeat, proindeque obiecti grauitas in confessione exprimenda sit; quippe quæ actum in suo esse indiuiduali constituit, vt notat *Fill. Bon. Suar. de pœn. d.*22.*s.*5.

II. A-

II. Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitus, licet physicè sit multiplex, moraliter tamen est vnum numero peccatum, in ordine ad confessionem, si consummetur in opere aliquo externo, per eum intento & causato, aut etiam in pluribus actibus externis, sibi inuicem subordinatis ad eundem finem: hinc v.g. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etsi sæpius voluntatem furandi renouet, vnum furtum; & qui ad occidendum alium pergens, sæpè voluntatem renouat, vnum homicidium committit. Ratio, quia est vna actio externa, ab internis intenta & causata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter vniuntur. *v. Baldell. d. 21. num. 4.*

III. Actiones externæ, licèt numero distinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modò non habeant distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confessionem: hinc oscula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imò etiam comitantia, & subsequentia, tanquam complementa & appendices operis, vnum numero peccatum sunt, vt docent *Nauar. ca. 6. num. 17. Azor l. 4. ca. 4. q. 6. Fill. &c.* Ratio, quia sunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis, eiusdem actûs humani & obiecti, in quo omnia prædicta moraliter vniuntur.

Dixi, *complementa*: quia si similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex acto præterito ex natura rei non consequantur, distinguuntur numero; vt v.g. si quis de fornicatione glorietur: proindeque illi in confessione explicandi sunt separatim, non autem priores, vt docet *Suar. tom. 4. de pæn. d. 22. s. 1.*

CAPVT II.

De Peccatis in specie, mortali & veniali.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum mortale, & veniale?

Resp. I. Mortale est, quod ob sui grauitatem, gratiam & amicitiam cum Deo soluit, pœnamque æternam meretur. Dicitur, *mortale:* quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem tollit, & mortem animæ affert.

Veniale est, quod ob suam leuitatem gratiam & amicitiam non tollit, etsi feruorem charitatis minuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur, *veniale:* quia saluo vitæ spiritualis principio, scilicet gratiâ, languorem animæ facilè curabilem infert, veniamque facilè consequitur.

Resp. II. Mortale peccatum duplex est: aliud est mortale ex genere suo: aliud ex accidente. Mortale ex genere suo est, quod per se lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad personam, res aut iura, vel nos ipsos corrumpit grauiter. Ita *Azor l.4. ca. 9. Sanch. 1. mor.ca.3.* Vnde resolues.

I. Peccata contra bonum proprium commissa, vt plurimum sunt venialia ex genere, vt v.g. inutilis & vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas cultûs & vestitûs, nugæ, otium, excessus in cibo, potu, somno, risu, vsu coniugij, timore, tristitiâ, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

II. Peccata contra virtutes Theologicas, sunt mortalia ex genere suo; quia nocent bono alicui interno Dei, v.g. veracitati, misericordiæ, charitati. Item ferè omnia quæ fiunt contra Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent

cent ſimiliter Deitati, ſcientiæ, omnipotentiæ diuinæ, eiuſque honori externo vel interno: quæ verò contra reliqua præcepta fiunt, nocent perſonæ, bono, aut iuri proximi.

III. Peccata illa ſeptem, quæ dicuntur capitalia, non omnia ſunt mortalia ex genere ſuo; quia non omnia grauiter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipſos corrumpunt.

Reſp. IIII. Mortale ex accidente dicitur, cùm actus aliquis venialis, aut indifferens, fit per accidens mortalis, de quo *infrà*.

DVBIVM II.

Quibus ex cauſis peccatum ex genere ſuo mortale, fiat per accidens veniale?

Reſp. I. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum ſi vnum deſit, fit veniale, quod aliàs ex ſe eſt mortale. 1. Ex parte intellectûs, plena aduertentia & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus conſenſus. 3. Grauitas materiæ, ſaltem vt plurimùm. Ratio primæ & ſecundæ partis eſt, quia ſpectatâ fragilitate humanâ, non videtur decere diuinam bonitatem, æternis ſuppliciis punire hominem, abſque plenâ conſideratione & conſenſu. Ratio tertiæ partis, quia vbi materia parui eſt momenti, ibi moraliter modica offenſio eſſe reputatur vt plurimùm.

Reſp. II. Peccatum ex genere ſuo mortale, tribus ex cauſis fieri poteſt veniale, vt patet ex dictis. Prima eſt, ſi ex parte intellectûs, non ſit perfecta aduertentia malitiæ, ſeu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis ſunt. 1. Si tenuiter, & quaſi ſemidormiens, apprehendiſti eſſe malum. 2. Si pòſt, vbi meliùs conſideras, iudicas te non fuiſſe facturum, ſi ita apprehendiſſes. 3. Si vehementiſſimâ paſſione, apprehenſione, vel diſtractione laboraſti, vel turbatus fuiſti, ita vt ferè neſcieris quid ageres.

Secunda cauſa eſt ex parte voluntatis, ſi non ſit per-

fectus consensus. Signa autem imperfecti consensûs sunt. 1. Si ita dispositus fueris, vt licèt facilè potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num consenserit, præsertim si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, vt malit mori, quàm expreßè mortaliter peccare: quia talis non facilè consentit. 4. Si quis valdè timidè & suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit, non plenè sui compos, &c. iudicetque se id non fuisse facturum, si plenè vigilasset. *v. Sanch. 1. mor. ca. 10. Baldell. l. 10. d. 8.*

Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parui momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali iudicio prudentis, cui sequentes regulæ seruient. 1. Vt de materia iudicetur, non tantùm ipsa secundùm se absolute est consideranda, sed etiam respectiue ad finem intentum: ad quem si parum facit, leuis est; grauis autem, si multùm, vt docet *Vasq. 1. 2. d. 158.* 2. Attendendæ sunt circumstantiæ: quia sæpè fit, vt res ex se leuis, attentis circumstantiis boni communis, vitandi scandali, &c. fiat grauis. 3. An pars aliqua rei præceptæ sit grauis, ea spectanda est tum absolutè, & secundùm se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ paruæ, vel secundùm se, vel secundùm effectus à se productos, moraliter coniungantur, fit materia grauis: quia tunc omnes moraliter reputantur pro vna. Contrà verò non censetur materia grauis, si paruæ materiæ, nec secundùm se, nec secundùm effectus relictos, inter se vniantur. *Ex dictis resolues.*

I. Peccas mortaliter, ita vt fiat materia grauis, si sæpè modicum furaris, & non restituis, iuxta dicta *l. 3. t. 5. ca. 1. d. 3. casu 11.* item si interruptim psalmos aliquot ex eodem officio omittas; si eodem die ieiunij sæpius parum comedas; eodem festo sæpius parum labores.

II. Non peccas grauiter, si diuersis festis modicum labo-

labores; si quotidie in Quadragesima parum comedas. Quod verum est, etiamsi simul haberes propositum ita faciendi: quia cùm ista moraliter inter se non vniantur, singula sunt parua. *v. Sanch. l. c.*

III. Non peccat mortaliter, qui diuersis diebus violat votum, quotidie, aut singulis diebus modicum quid orandi, vel paruam eleemosynam dandi, si sit onus affixum diei: quia cùm quotidie cuiusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. Quod verum est, etsi proponat semper omittere: quia illud propositum non fertur in rem grauem. Imò contra *Sanch.* id quidam verum putant, etsi quis 100 vota diuersæ speciei, in materiis valde leuibus, vno die implenda haberet: quia materiæ illæ cùm sint independentes à se, non vniuntur. Si tamen similia vota non sint onus affixum diei, sed tantùm dies præfigatur vt terminus, vltra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem peruentum fuerit.

IV. Probabile est, eum, qui ter vel quater 1000 aureos in causas pias vouisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solueret; quia etsi talis pars, absolutè in se spectata, sit notabilis, comparatione tamen totius, morali iudicio non valde videtur æstimanda. *v. Laym. l. 1 t. 1. ca. 5.*

DVBIVM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actus indifferens, transeat per accidens in mortale?

Quinque modis id fieri communiter, docet *Sanch. &c.* 1. Ratione finis adiuncti. 2. Ratione finis vltimi. 3. Ratione contemptus. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis dicam breuiter.

Resp. I. Peccatum veniale transit in mortale, ratione finis adiuncti; vt si quis leuiter mentiatur, ad copulam

pulam carnalem extorquendam: quia cùm finis mortalis ametur, mortale est. Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis: quia seclusâ malitiâ mortali finis, manet veniale.

Resp. II. Transit item in mortale, ratione nimij affectûs in rem aliquam; vt si v.g. vltimum finem in eâ constituas. Ad quod non sufficit valde intensè & vehementer ferri in obiectum, sed requiritur, vt appretiatiuè illud ita æstimet, saltem virtualiter, vt paratus sit, eius causâ transgredi præceptum obligans sub mortali: vt si quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, personam, vt malit festo omittere sacrum, &c. quàm illis priuari. Notat autem *Bonac.* hunc affectum, non tantùm habitualem, sed actualem esse debere, vt peccatum contrahatur: quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum, habitu tantùm es paratus.

Resp. III. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptùs absoluti, & formalis.

Dico autem, *contemptum absolutum & formalem*, quando nimirum ideo formaliter & absolutè præceptum violatur, quia ipsi, aut superiori subiici renuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ; vel quando ideo non vis obedire præcepto, quia præceptum est, & est peccatum inobedientiæ formalis: quorum vtrumque grauiter pugnat cum charitate debita superiori. *Ex quibus resolues.*

I. Non est mortale, si velis quidem obedire, & subiici absolutè, nolis tamen hîc & nunc in re modica; aut si authoritatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hîc & nunc contemnas. Ratio, quia non est contemptus absolutus & simpliciter, sed tantùm secundùm quid.

II. Si præcisè ex indignatione, malitia, praua consuetudine, aliáve causa, præceptum violetur, & nõ ex contemptu potestatis superioris, non est mortale; quia non est contemptus formalis, sed tantùm interpretatiuus.

III. Est

III. Est mortale, facere vel omittere aliquid, ex contemptu iustæ legis humanæ. Item, ex contemptu Dei præcipientis, vel etiam consulentis (quod præterea tacitam blasphemiam continet, quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique facere aliquid ex contemptu Prælati vt sic, & vt à Deo authoritatem habentis; non tamen vt talis hominis, indocti, imprudentis, imperfecti: quia hoc posterius, non est contemnere absolutè & simpliciter, sed tantùm secundùm quid. *v. Sanch. l. mor. c. 5. Bon. de peccat. d. 2. q. 3 p. 5.*

Resp. IV. Peccatum, vel opus indifferens, habens mali speciem, transit per accidens in mortale, si ruina per illud proximo causanda, sit mortalis. Ratio, quia tali operi superadditur aliquid, grauiter repugnans charitati. *v. dicta de scandalo. & Fill. t. 21. c. 6. q. 10. n. 212.*

Resp. V. Veniale, vel opus indifferens, transit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale; quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter: quia talis salutem animæ contemnit, cùm tam probabili eius periculo temerè se exponat. Vnde in confessione explicanda est species peccati, cuius periculo se obiecit: quia eodem genere peccati peccauit. Proximum autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

CAPVT III.

De peccatis capitalibus in specie.

DVBIVM I.

Quid sit Superbia, & quale peccatum?

Resp. I. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ: mortalis ex genere suo, si sit con-

summata & perfecta, id est, si quis ita excellere appetat, vt Deo, superioribus, eorumque legibus subiici nolit. Imperfecta tamen, quâ quis subiici non renuens ijs, quibus debet, & in suo tantùm affectu sese magnificat, est tantùm veniale, vt docet *Caiet. &c. V. superbia*, quia sine Dei,& aliorum despectu, plus iusto se efferre, non est grauis inordinatio: esset tamen grauis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abiectione.

Resp. II. Filiæ superbiæ sunt tres. 1. Est Præsumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vires. Est communiter veniale tantùm: fit tamen mortale, si damnum Deo, aut proximo afferat, v.g. si præsumas iurisdictionem Ecclesiasticam, potestatem ordinis sacri. Item officium Medici, Aduocati, Confessarij,&c. sine debita peritia. *Less. l.3,c.2.d.3.* & *suprà l.4.t.3.d.9.*

2. Est Ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis,& honoris non debiti, vel debito maioris; vt si ambias Beneficium, vel officium, quo es indignus; vel illicito modo & medio, v.g. per simoniam. Est per se peccatum veniale: fit autem mortale, vel ratione materiæ ex qua, vel ratione medij, per quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Denique si moderatè honor appetatur ob honestum finem, erit actus magnanimitatis, vt docet *Laym*.

3. Est Vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; cuius finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, siue veræ, siue fictæ. Dicitur, *vana*, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta; aut quæ non est digna gloriâ, vel non tantâ; vt ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non bene de re iudicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpè per accidens, vt dictum de ambitione. Imò vt contra *Anglum* rectè docet *Sylu. Nauar. ca.17. &c.* est tantùm veniale res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam, v.g. concionari. Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur, iuxta *D. Thom. 1.2.q.13.*

1. Di-

1. Directè; idque vel per verba, estque Iactantia: quæ est venialis per se, si sit de rebus bonis, v. g. ieiunio, oratione, &c. etsi per accidens sæpè ratione damni, si sit falsa, fiat mortalis; vti etiam 1. si quid dicat contra gloriam Dei, vt Ezech. 28. *Deus ego sum.* 2. si prorumpat in contumelias, v. g. Non sum sicut ceteri hominum, adulter, &c. vt & hic. 3. ex fine malo. 4. si cum notabili damno proximi fiat. 5. si de re mortaliter mala; quia approbatio operis eandem cum illo speciem habet; (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cum iactantia de peccato coniuncta fuit complacentia eiusdem. Quod addo, quia si absque ea fuit, *Nauar. Palaus, & Diana to. 2. tract. 4. R. 116.* docent, contra *Sanch. Lopez, Rodriq, &c.* non necessariò explicari. *v. Card. de Lugo d. 16. n. 267.*) vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur Inuentio nouitatum; hæc enim solet vulgus admirari, vt peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat iuuentutem, vel mores. Si verò facta falsa sint, est Hypocrisis; v. g. si quis boni aliquid faciat, vt videatur bonus, etsi non sit: quæ ex se venialis est, nisi sit cum iniuria, vel contemptu Dei, & proximi. 2. Indirectè, in quantum quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum; & est Pertinacia, quâ quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ: quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti; vel si sit coniuncta cum periculo tertij, v. g. si medicus cum periculo ægroti maneat in sententiâ. 2. Per voluntatem; & est Discordia: quâ peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent esse concordes. 3. Per verba; & est Contentio, quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi quod debet; & est Inobedientia. *vid. Baldel.*

Resp. III. His tribus superbiæ filiabus, respondet

Pusilla-

Pusillanimitas, qua quis nimium sibi diffidens, detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est: veniale est ex genere suo; fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali. *v Less l.3.c.1. Lay. l.3 .s.5.*

Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Audiens laudem alterius, vel suam, de re mortaliter mala, peccat mortaliter, si approbet, suspiciat, admiretur vt laude dignum. *Sanch. Bald.d. 29.l.3.*

II. Vituperans alium ob vindictam non sumptam, aliúdve graue malum, vel peccatum omissum, v.g. fornicationem, peccat mortaliter; quia est species iactantiæ, & est cum approbatione peccati, & occasio committendi. *Ibid.*

III. Inducens in ciuitatem nouos habitus, & præuidens, quod suo exemplo moralem necessitatem imponat aliis, vt sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere quos debent, vel creditoribus non satisfacere, peccat grauiter. *Baldel.l.c.*

IV. Exornare se nimium ex animi leuitate, vel vanitate, per se tantùm est veniale. *Ibid.*

V. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit *Bald.l.c.*

VI. Simulare improbitatem est peccatum, (quia est mendacium & quidem scandalosum, potestque esse mortale.) Neque id fecerunt sancti, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab aliis accipi, vt signum improbitatis, cùm tamen nec ex natura sua, nec eorum intentione esset tale.

DVBIVM II.

Quid Auaritia?

Resp. I. Est inordinatus appetitus temporalium. Vnde ex hoc, & regula suprà tradita, de peccato mortali, *resolues sequentes Casus.*

I. Est

I. Est ipsa ex genere suo venialis.

II. Cùm verò eò excrescit, vt eius causâ diuinas leges præuaricari non dubites, fit mortalis.

III. Prodigalitas, quæ opponitur auaritiæ, & consistit in defectu conseruandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis: leuior, quàm auaritia, quia minùs abit à virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis, & vxori pauperiem crees; si impotentem te reddas ad soluenda debita; si profundas bona Ecclesiastica, piis causis obnoxia. *v. Less. l. 2. ca. 47. d. 8.*

Resp. II. Filiæ Auaritiæ sunt sequentes.

I. Obduratio cordis, (contra misericordiam) egenis & pauperibus non compatiendo, eos obiurgando, debita durè nimis exigendo, quando creditor non est soluendo, &c. Hâc aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, vel charitatis vrget, & tamen ex tali duritia non subuenitur. *Nauar. ca. 27. Tol. l. 8. ca. 26. v. dicta de charitate proximi.*

II. Inquietudo cordis, hoc est, vehemens, & inordinata applicatio mentis, ad acquirendas, vel conseruandas diuitias, cum inani & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, vel aliis, ad quæ ex præcepto graui obligamur, (v.g. auditione Missæ) vel inducit superfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore vel loco indebito, v.g. de familia, messe, vindemiâ, quando quis est in templo, vel vacandum est Deo. *S. Thom. 2. 2. q. 55. a. 6. Regin. l. 23. c. 2. q. 3. Escob.*

III. Violentia: mortalis est, quando est iniusta, & circa materiam grauem.

IV. Fallacia, siue dolus in verbis: potest esse mortalis, ratione finis, vel mediorum.

V. Fraus, siue dolus in facto. Est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (v.g. si ea vitium habet,

vel non ſit qualis exiſtimatur) quàm ratione pretij. *Nauar. c. 23. Tol. l. 8. c. 47. Eſcob.*

VI. Proditio, quæ eſt deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum illius: mortalis eſt ex genere ſuo. Contingit ferè tripliciter: 1. Circa perſonas; quomodo Iudas Chriſtum, Dalila Sampſonem, prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (vt ſi miles manifeſtet hoſti modum capiendi arcem) vel mobiles, vt ſi pecuniam, veſtem, &c. cuiuſpiam abſconditam, prædoni oſtendas. 3. Circa ſecretum: vel ſibi commiſſum reuelando, (quod eſt contra fidelitatem & iuſtitiam, ſiquidem promiſſum fuit; quia eſt pactum oneroſum, vt docet *Card. de Lugo d. 14. nu. 139.* & quidem mortale, ſi præuidere poſſis inde ſecuturum notabile aliorum damnum, vel diſcordiam; aliàs veniale) vel alienas literas aperiendo, & legendo. Quod poſtremum, ſi fiat ideo, vt ſciat ſecreta alterius, eſt Curioſitas; & ſi ſit in re graui, per ſe eſt mortale: quod quia communiter ante apertionem neſcitur, communiter eſſe mortale, docet *Tol. l. 8 ca. 45. Baldel. l. 3. d. 11. Nauar. c. pen. d. 6. de pœn. Mol. Laym. l. 3. t. 3. p. 1. ca. 4.* (qui addit, eum qui doloſè alienas literas aperit, & legit, cum alterius iniuria vel damno, crimen falſi committere.) Dixi, *per ſe eſſe mortale*; quia per accidens poteſt eſſe veniale, vel nullum, ſi legitimâ authoritate, iuſta ex cauſa fiat. *Vnde reſoluuntur Caſus ſeq.*

I. Literas alienas aperire, & legere, ſæpè non eſt peccatũ, ſi probabiliter ſcias, ſcriptas eſſe in tuum iniuſtum damnum, vel in iniuriam tuam cedere, quam intendas auertere; quia potes tibi conſulere. Sic Princeps poteſt aperire literas, non tantùm hoſtium, ſed etiam aliorum, quæ tempore belli, ex locis finitimis hoſtium veniunt. Item miniſtri publici, quoties bono publico neceſſarium eſſe iudicant. *Nauar. ca. 18. Regin. l. 24. num. 60. Eſcob. Card. de Lugo d. 14. nu. 148.*

II. Communiter etiam peccatum non eſt, ſi conſenſus expreſſus habeatur eius, à quo, vel ad quem mittuntur, (neque lex ſpecialis vetet, *Card. de Lugo l. c.*)

vel

vel tacitus saltem; vt si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita *Escob. ex Nauar. Regin. &c. l. c.*

III. Superior Religiosus, literas suorum subditorum, (dummodò non mittantur ad superiorem maiorem, vel talem, quem statuta eximant, nec ab eo veniant) licitè aperit, & legit; siue ex Religionis statuto, aut consuetudine; siue ex suspicione probabili, quòd mali aliquid contineant. *v. Escob. Peirinum de relig. to. 1. q. 2. ca. 1. Dian. p. 3. t. 6. R. 5.*

IV. Nec est peccatum, si necesse sit, vel expediat ad iniuriam alteri imminentem auertendam; dummodò non plus legatur, quàm ad eum finem necesse est. *Card. de Lugo l. c.*

V. Qui aperit & legit, existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantùm peccat. *Card. de Lugo l. c.*

VI. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum à domino abiectas, recolligas, & iunctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est: nullum autem, (per se) si, vt ex illa notitia tibi prouideas; quia quod pro derelicto habetur, in vsum suum conuertere licet. *Baldel. ex S. Anton. & Rosel. Sylu. V. emptio. q. 17. Laym. l. 3. ∫ 5. t. 3. p. 1. ca. 4. num. 4. Dian. tom. 2. t. 6. misc. R. 55.* Rectè tamen notat *Laym. l. c.* talem ex charitate teneri, non manifestare secretum ijs contentum, si damnum inde cuiuspiam prouenire possit, imò (addit) reuelans eiusmodi secretum (cuius notitiam etiam iustè acquisiuit) contra iustitiam peccabit, si intelligat, audientes ea notitia vsuros, ad damnum iniustè inferendum. *v. Laym. l. c.*

Dixi, I. *à domino proiectas*: quia si vel ab alio proiectæ (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi II. *In locum publicum*; quia si in ignem, vel fornacem v. g. proiectæ sint, vt comburantur, peccas, si extrahas, & legas. *v. Card. de Lugo d. 15. nu. 150.*

Dixi III. *Per se*: quia fieri potest, vt ea contine-

 antur

antur, quorum lectio sit perniciosa.

VII. Qui furtiuè scripta alterius secreta, ipso inuito legit, peccat. Et 1. quidem peccato curiositatis; etsi faciat animo discendi, & sine suspicione damni. 2. iniustitiæ: quia quisque habet ius secreti in suis scriptis, quæ aliis non vult esse communia. *Nauar. ca.* 15. *Mol. tom.* 5. *d.* 36. *num.* 2. *Regin. l.* 24. *ca.* 6. *num.* 119. poteftque aliquando esse mortale, si nimirum fiat cum notabili damno; vel alter valde cupiat esse secreta, grauissimeque sit laturus. *Baldel. d.* 11. *v. etiam Card. de Lugo l. c.*

VIII. Quicunque secretum violat absque iusta causa, cum alterius damno; vel qui literas alterius iniustè aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bon. d.* 2. *de rest. q.* 1. *p.* 1. *Trul. l.* 7. *ca.* 10. *d.* 32.

DVBIVM III.

Quid Luxuria?

Resp. Est appetitus inordinatus venereorum, quorum vsus cùm ex natura sua institutus sit ad conseruationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum & homines. Est mortalis ex genere suo. *v. suprà l.* 3. *t.* 4. *ca.* 2. & *l.* 5. *c.* 1. *d.* 2.

Resp. II. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo: quatuor ex parte intellectûs; & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cæcitas mentis; cùm quis adeò est addictus turpitudini, vt de cœlestibus non cogitet.

2. Præcipitatio, quâ quis ex eadem causa, sine consilio operatur.

3. Inconsideratio; quando in modo delinquit, inconsideratè agens, quæ statum vel personam dedecent.

4. Inconstantia; quando quis ex eodem affectu voluptatum, à piis propositis mox deficit.

5. Amor sui; talis enim homo ob voluptates, se ipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei: lasciuus enim solet à rebus diuinis abhorrere, imò ab ipso Deo, tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi: amor enim voluptatum carnalium, ita animum afficit, vt subinde etiam beatitudini æternæ paratus esset renunciare, si præsentibus frui semper permitteretur.

8. Horror futuri sæculi; quando voluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis mediis propagare studet, &c.

Priores quatuor sunt mortales, quando finis vltimus in creaturâ ponitur: vel præceptum aliquod Dei, grauiter obligans, prætermittitur. Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales; ex indeliberatione, vel aliâ actuum imperfectione, sæpè veniales. *v. Escob. & Baldel. ll. cc.*

DVBIVM IV.

Quid Inuidia?

Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutiuum propriæ excellentiæ; ita vt hæc directè sit contra charitatem, hæc enim gaudet de bono proximi, quod inuidia destructum optat, vel non destructum dolet. *Vnde resolues.*

I. Est ex genere suo mortalis: & grauissima quidem, atque in Spiritum S. si sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei.

II. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ: 1. Odium, de quo suprà. 2. Detractio, de qua *in præc. 8.* 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum aliis; quam proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare, non secùs ac detractor famam. *v. in præc. 8.*

III. Si tristitia sit de bono alterius, in quantū ex eo tibi, vel aliis times nocumentum, v.g. inimicus tuus est euectus ad officium, vt tibi faciliùs possit nocere, non est inuidia, sed timor, qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus. *Laym. l.3.t.3.c.10.*

IV. Si tristitia sit ex eo, quòd nobis desit bonum, quod alter habet, ita tamen, vt illud alteri non discupiamus, non est inuidia, sed æmulatio, seu zelus: qui si est circa bonum honestum, est laudabilis; si autem circa temporalia, interdum est veniale; vt si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret se non esse Regem. *Laym. l. 3. t. 3. cap. 10. num. 2.*

V. Si tristitia est ex bono alterius, in quantum ille est indignus, non est inuidia, sed indignatio; quæ non est peccatum: erit tamen, & quidem mortale, si vel Dei prouidentiam arguat, (estque blasphemia) vel si ita afficiat, vt ducat homines ad malum imitandum. *Caiet. Laym. l.c.*

VI. Si doleas, quod alter tibi æqualis, vel non multum inæqualis, in excellentia crescat, ita vt te fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas vt tibi malum, est propriè dicta inuidia; inuidus enim dicitur, quod non sit videns, quia bona alterius sine tristitia videre non potest. *Baldel. d. 29. l. 3.* & sic peccare solent, 1. Ambitiosi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant, vt in illa re sint soli, ac singulares, dolent & tristantur, si alij accedant. 2. Pusillanimes, quibus cùm omnia videantur magna, quouis bono alterius putant minui suum: sic mulieres v.g. facilè apprehendunt, ac dolent, se superari bono alterius, v. g. formositate. 3. Senes respectu iuuenum, & quicunque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alij facilè consequuntur. *Bald. loc. cit.*

VII. Qui in aduersis suis, vel ob aliorum prosperitatem, optat se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse, vel diem esse maledictum, quo

natus

natus est, vel alterum primò vidit, aut coniugem accepit; si tantùm intendat maledicere irrationali creaturæ, v.g. diei (siue sit natiuitatis, siue coniugij) qui tot mala culpæ vel pœnæ protulit; videtur esse tantùm veniale (aliquando etiam nullum, vt Iobi) si autem deliberatè intendat optare malùm homini, siue sibi, siue alteri, illo die natis, vel coniugatis, mortale est. *Escob. & Marchant. man. ca. 5.*

DVBIVM VI.

De Gulâ.

ARTICVLVS I.

Quid sit Gula?

Resp. Ea est inordinatus appetitus cibi & potûs; opponiturque abstinentiæ, & committitur 5. modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus iusto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata. *Laym. l. 3. s. 4. nu. 5.* Vnde resolues.

I. Gula ex genere suo est peccatum tantùm veniale; quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi.

II. Hinc probabile est, quod docet *Nauar. Tol. &c.* & non repugnat *Laym.* secluso scandalo & aliis, veniale tantùm esse, vsque ad vomitum se cibo & potu implere; idque etiam, si quis vomat, vt iteratò possit bibere: quod tamen *V. Comedere, Sa aliiq; multi* putant mortale. *v. Baldel. Escob. t. 2. E. 2. c. 5.*

III. Vix dubium est, licere esu aut potu, aliterve creare vomitum, si is salubris esse iudicetur.

IV. Mortalis interim censetur crapula ex accidente & nimia inordinatione, in his casibus. 1. Si quis gulæ causa violet ieiunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valde grauiter valetudini

noceat, id auertens; secùs, si leuiter tantùm; vt v.g. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes, & compotationes, ita vt venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infrà. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano; tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ; tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causâ medicinæ, aliáve iustâ causâ, v.g. extremæ famis in obsidione; in quâ tamen sic vitam conseruare non teneberis. *Sanch.* 1. *mor. ca.* 18. *Less. Laym. l.* 3. *f.* 4. *Sa, Bon. Baldell. l.* 3. *ca.* 29. Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui vt officium suum meliùs administrent, haustu sanguinis humani se animare dicuntur; præsertim cùm sanguis, secundùm multos, animatus non fuerit. *v. Auth. citt.*

V. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur; nimirum ex parte animæ, 1. Hebetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula, v.g. vt non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo vel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria, vel ad quæ ex officio, aut alias sub graui peccato tenetur. *Baldel. d.* 29. *l.* 3. *num.* 15.

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quæuis inordinata, quæ omne peccatum sequitur; sed quæ mouet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus, vel choreas inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est inductiua alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quod illa sit in appetitu, istud in verbis, hæc in verbis, & gestibus, dicitque semper aliquam inhonestatem, licèt (per se, & seclusio scandalo) venialem: v.g. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex leuitate ad risum excitan-

tandùm : mortale tamen esset, si fieret causâ delectationis venereæ, *Baldell. l. c. Escob. t. 2. E. 2. ca. 4.*

Ex parte corporis, Immunditia, Vomitus, & Seminis effusio. Quæ vltima, si voluntaria sit, mortale est. *v. Laym. lib. 3. s. 4. Less. lib. 3. cap. 3. Baldel. l. 3. cap. 29.*

ARTICVLVS II.

Quid sit Ebrietas?

Resp. Malitia ebrietatis plenæ & perfectæ, in eo consistit, quòd quis sine iusta & graui causa, tantùm ob voluptatem, aut ingluuiem, sciens volens, priuet se vsu rationis; non simpliciter, id quod fit in somno, modo naturali instituto ab authore naturæ, ad vitium & imaginis Dei conseruationem; sed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, ac simul insuper priuando se proximâ potestate vtendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun. Doct. *Vnde resolues.*

I. Perfecta ebrietas, quâ prædicto modo ratio planè sopitur, est ex genere suo mortale: quia censetur Deo iniurium, eius imaginem sic deturpare. Est communis Doct.

II. Non est peccatum, inebriare se ex præscripto medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. *Sylu. Caiet. Laym.*

III. Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense. *v. Less. l. 4. ca. 3. d. 4. num. 37. Azor, Regin. Baldel.*

IV. Mortale est, alium inebriare velle, vel prouocare ad æquales haustus, cum intentione inebriandi, aut aduertentia secuturæ ebrietatis, in se alióve. *Less. l. c.*

V. Si iusta causa est, vt v. g. si grande malum non possit aliter impediri, nisi author inebrietur, licet

 eum

eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria, vt scilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v.g. vinum fortissimum, aut medicamentum propinando, cuius vi ignoratâ decipiatur. Vnde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent prodituri vrbem, vel te abducturi. *Less. l. c. & Sanch. l. 2. de mat. d.* 11. An verò hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubium est. *Less. l. 4. ca. 3. dub. 4. num.* 32. affirmat, quia, inquit, licet suadere & inducere ad minus malum, vt impediatur maius. *Laym. l. 3. s. 4. num.* 6. rectiùs negat; quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

VI. Si quis non præuidit periculum ebrietatis; & sic vino captus est, aut in auram exiens, vento turbatus est, nec hoc præuidit, vacat culpâ. Vnde multi excusantur, qui prudenter sæpe iudicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa: desinent tamen prudenter id iudicare, si contrariam de se experientiam habeant.

VII. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum & malum, licèt nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas; ideoque tantùm peccatum veniale, quamuis ex grauioribus, si deliberatè sit commissum. *v. Laym. loc. cit.*

VIII. Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat *Less. dub.* 2. *num.* 30. & *Regin.* 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo vel quando domum deductus. 2. Si commisit ea, quæ nunquam aliàs sanâ mente solet, v.g. si præter morem turpia sit locutus, turbarit domum, vxorem verberauerit, &c.

IX. Mala in ebrietate commissa, si præuisa non sunt, aut si adhibita cautio, culpâ vacant.

DE-

DVBIVM VI.

Quid sit Ira?

Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, secundùm *D. Thom.* dupliciter fieri potest: 1. Ex parte modi irascendi, vt v.g. si nimium interiùs exardescas, vel exteriùs per signa nimis patefacias. 2. Ex parte obiecti, vt si vindictam appetas planè iniustam ob causam, vel si iusto maiorem, v.g. optando inimico mortem, quam non est meritus; vel exequendam propriâ authoritate; vel denique, licèt vindicta iusta sit, non tamen eam appetas vt iustam, sed vt satiatiuam animi tui maleuoli. *Vnde resolues.*

I. Si ordinatè appetatur vindicta, non est peccatum iræ: vt cùm superiores irascuntur culpis subditorum, eósque puniunt, seu vindicant.

II. Ira inordinata, primo modo antè dicto, est ex genere suo veniale; potest tamen fieri mortale ex accidente, vt si addatur blasphemia, maledictio, scandalum.

III. Ira inordinata secundo modo, est ex genere suo mortale: quia est directè contra charitatem. *Bald. l.3. d.21.*

IV. De filiabus iræ, quæ partim sunt ex corde, vt Indignatio, & Tumor mentis; partim in ore, vt Clamor, Blasphemia, Contumelia, Maledictio; partim in opere, vt rixæ, pugnæ, seditiones, vulnera, diuersimodè loquendum est, secundùm regulam suprà datam. Nam 1. Indignatio, quæ est inordinatus affectus ex eo, quòd quis reputet se indignè à tali tractari, communiter est veniale: imò si ex iusto rationis iudicio procedat, nullum est. Posset tamen esse mortale, si cresceret vsque ad deliberatum odium, & contemptum personæ grauem. 2. Tumor mentis, quo quis morosè excogitat diuersas vias vindictæ, iisque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum sit, iudicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur

gitatur. *v. Tol. lib. 8. ca. 58.* 3. Clamor, cùm iratus extollit vocem, multa inordinatè & confusè effundens, est veniale communiter, nisi aliud addatur. 4. Blasphemia est mortale, de qua suprà. *l. 3. t. 2. c. 1.* 5. Contumelia, quâ quis proximo malum aliquod obiicit, cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliáve ratione, potest superior verbum aliquod aliàs contumeliosum obiicere: quomodo Christus vocauit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus grauiùs dehonoretur, quàm per delictum meruit. *v. Baldel. d. 34. num. 16.* Item, vt docet *Caiet.* potest contumelia esse venialis tantùm, si sit parua tantùm; vel si sit tantùm materialis, sine intentione dehonorandi; modò non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltem à mortali, multi parentes, dum filios vocant asinos, &c. item mulieres, pueri, & infimæ sortis homines, conuiciis se onerantes: quia cùm fides ijs non habeatur, non læditur grauiter honor. *v. Bon. t. 3. q. 2. p. 5.* Denique si ioci causa, & per conuenientem recreationem, leues defectus obiiciantur, vrbanitas est, secundùm *D. Tho. 2. 2. q. 72. a. 2.* dummodò alter non contristetur, nec ad iram moueatur.

Contumelia etiam fit facto, tum indirectè, vt si imaginem, vel literas alterius conculces, comburas; tum directè, vt si virum honestum fuste cædas, ad ianuam eius cornua, &c. apponas, vel repræsentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat subsannatio, illusio, & derisio, quando fit signis, vt naso rugato, labiis extensis, &c. intendendo proximi confusionem: quæ si sit grauis, vel saltem proximus eâ grauiter contristetur, mortalia sunt. *Bonac. Mol. Baldel. l. 3. d. 3. &c.* ex *S. Thom.* Circa quæ: Nota. Quòd qui per contumeliam læsit alterius honorem, tenea-

teneatur hunc restituere, etiamsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificam, & amicam salutationem, vel inuitationem ad mensam, vel petitionem veniæ, (etiam subinde flexis genibus, & coram testibus) prout læsio fuit grauis. *v. Card. de Lugo d.15.num.53.* Adde, quòd contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare, non sit necessarium, vt contra *Fill. &c.* docet *Azor, Sa, Mol. Card. de Lugo d.16.de pœn.num.*269.

VI. Maledictio, quâ quis optat, vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali, est ex genere suo mortale.

VII. Rixæ, si modum non excedant, vti & leuiculæ pugnæ, veniales sunt: secùs, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam: alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

DVBIVM VII.

Quid sit Acedia?

Resp. Acedia, siue animi tædium, potest ex *D. Thō. 2.2.q.35.a.1.* dupliciter vsurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remissione in exercitio virtutum, eo quòd labor aliquis sit adiunctus. 2. Particulariter, pro tristitia & tædio de diuina amicitia, eò quòd per virtutum exercitia laboriosa seruari debeat, & sic amicitiam illam non curet. *Vnde resoluuntur.*

I. Acedia accepta primo modo, tum demum est peccatum mortale, cùm ideo committitur opus vetitum sub mortali.

II. Acedia accepta secundo modo, ex se est mortale; quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ quoque facilè iudicari potest, quæ sunt sequentes.

I. Malitia, quâ quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut quâ ipsum pœnitet bene fecisse, vel impleuisse id, quod tenebatur; aut

quâ

quâ contemnit Dei beneficium, v.g. desiderando non fuisse natum, aut agnouisse Christum, &c. Est autem ex genere suo mortale.

II. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ mortale quoque est.

III. Rancor, quo ij sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

IV. Torpor, cùm bona fiunt, non cum debito feruore.

V. Euagatio mentis, quâ quis in exercitio spiritualium euagatur circa illicita; siue per cogitationem, & dicitur curiositas; siue per locutionem, & dicitur verbositas; siue per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt venialia. *v. D. Thom. q. 35. Laym. l. 2. t. 3. c. 9. Tol. l. 8.*

Culpabilis autem euagatio, mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali; v.g. in recitandis horis canonicis, celebranda, vel audienda Missa. *Regin. Palaus de char. t. 6. d. 1. p. 3. Trull. l. 1. c. 6. d. 1.* contra *Tambur. de exped. sacrif. l. 2. c. 3.* vbi docet, distractum esse voluntariè, & per notabile tempus inter sacrificandum extra Canonem, esse tantùm veniale, licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem esse mortale, propter grauem irreuerentiam & periculum erroris.

Dixi, ***ad implendum præceptum***, nam in oratione vel non præceptâ, vel sub obligatione tantùm veniali, est peccatum veniale tantùm. *S. Thom. Nau. Suar. Less. l. 2. c. 37. d. 11.* imò nullum, si non tam intendat orare, quâ verba precum recitando, pio exercitio se occupare: quia non formaliter, sed materialiter tantùm orat; v.g. cùm quis manibus laborans, psalmos, aliásve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cauendi cogitationes vanas, vel recreandi se. *Sanch. cons. p. 2. l. 7. c. 2. d. 31. Trull. l. 1. c. 7. d. 10.* v. suprà *l. 4. c. 2. d. 2.*

LIBER

LIBER VI.

De Sacramentis.

HAbebit hic liber Tractatus ſex. 1. agetur de Sacramentis in genere. 2. de Baptiſmo, & Confirmatione. 3. de Euchariſtia. 4. de Pœnitentia. 5. de Extrema vnctione, & Ordine. 6. de Matrimonio.

* *

TRACTATVS PRIMVS.

De Sacramentis in genere.

CAPVT I.

De natura Sacramenti nouæ legis.

DVBIVM I.

Quid ſit Sacramentum?

REſp. Eſt res ſenſibilis, quæ ex ſtabili inſtitutione Chriſti, vim habet ſanctitatis, ſiue gratiæ iuſtificantis efficiendæ, & per conſequens ſignificandæ. *Vnde reſolues.*

I. Ad eſſentiam Sacramenti requiri [illegible] 1. Vt ſit

signum stabile. 2. Vt significet veram sanctitatem. 3. Vt eandem efficiat ex opere operato, id est, vsu suo & applicatione, per propriam efficaciam, & non ex opere operantis, siue per actum aut dispositionem ministrantis, vel suscipientis: quæ etsi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen vt causa, sed vt conditio sine qua non.

II. A definitione talis Sacramenti excludi. 1. Sacrificia tam nouæ, quàm veteris legis: quia hæc non sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam, (etsi nihilominus sacrificium nouæ legis sic eam impetret ei, pro quo offertur, non vt Sacramentum, vsu suo & applicatione, sed per modum impetrationis) sed ad cultum Deo præstandum. *Cõn.d. 60. a.22.* 2. Figuras & sacramenta veteris legis, v. g. circumcisionem, transitum maris rubri, agnum paschalem, varias item purificationes, & consecrationes sacerdotum: tum quia à Christo non sunt instituta; tum quia veram sanctitatem non efficiebant. Ac licèt Circumcisio aliquando sustulerit peccatum originale per veram gratiam, id fecit vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operato, simpliciter & rigorosè; tum quia non continuit gratiam, vt causa physica, vel vt causa moralis; quia nondum erat exhibita passio Christi, & meritum, ex quo gratia pendebat; sed tantùm ex speciali priuilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter quà Circumcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei: neque vi applicationis & vsûs sui; alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem præter omne meritum contulisset, quod est falsum. *v. Fill. t. 1. ca. 1. & 5. q. 8. & ca. 8.* 3. Ea quæ dicuntur sacramentalia, v.g. benedictio Abbatis, consecratio virginis: quia præcisè ex vsu suo, & opere operato, gratiam non conferunt: vti nec actus virtutum; præterquam quòd hi sensibiles non sint. 4. Lotionem pedum Apostolicorum, insufflationem Christi in Apostolos, per quam Spiritum sanctum illis dedit. Item ver-

ba Christi ad Magdalenam & Paralyticum : ***Remittuntur tibi peccata*** : quia non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martyrium, ob eandem causam: esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum. *v. Scholast.*

DVBIVM II.

Quid circa materiam & formam Sacramentorum seruandum?

Suppono, Sacramentum dupliciter sumi. 1. Per modum compositi physici, in quo res sensibilis & actio, (v.g. in Baptismo, aqua & ablutio ; in Vnctione oleum & vnctio,) dicitur materia. Et quidem oleum & aqua, materia remota; actio verò illa, materia proxima; verba autem , aut quod eorum loco ponitur, (vt in Matrimonio, signum consensûs) dicuntur forma. 2. Per modum compositi artificialis, & tunc dicta materia & forma, id est, res & verba, simul habent se instar materiæ; significatio verò eorum, instar formæ. Hic quæritur de materia & forma, priore sensu.

Resp.I. Vt Sacramentum sit validum, debet inter materiam & formam, v.g. inter affusionem aquæ , & pronunciationem verborum , tanta esse coniunctio, vt secundùm moralem hominum æstimationem, spectatâ naturâ cuiuscunque Sacramenti , vna alteram afficiat ; hoc est, vt verba censeantur cadere in talem rem , & cum ea vnum totale signum constituere. *vid. Bonac. d.1.q.2.p.2. Suar. Côn. &c.* Vnde resolues.

I. In Baptismo, Confirmatione, Vnctione, & Ordine, requiritur talis coniunctio, vt dum minister verba pronunciat, moraliter censeatur etiam lauare, &c.

II. In Pœnitentia , absolutio satis diu potest differri; sicut in iudiciis , sententia post examen causæ.

III. In Matrimonio, vnius consensus potest alterius

consensum tam diu sequi, quamdiu hic moraliter permanere censetur; sicut in aliis contractibus. *v. Côn. hîc a. 6.*

Resp. II. Vt valeat Sacramentum, non debet fieri substantialis, seu essentialis mutatio materiæ, vel formæ: accidentalis verò mutatio, etsi sæpè illicita sit, non tamen inualidum facit Sacramentum. Porrò substantialis mutatio materiæ dicitur, quando secundùm communem vsum & æstimationem hominum, differt nomine, & re, ab ea quam Christus præscripsit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eundem retinet vsum & nomen. Formæ mutatio essentialis est, quando non manet idem sensus: accidentalis, quando manet. *Laym. l. 5. t. 1. ca. 4. ex communi.* Vnde resolues:

I. Nullum est Sacramentum, si materia cruda consecretur, siue hæc differat specie substantiali à pane, siue non: quia communiter non censetur, aut dicitur panis. Item si aquæ artificiales adhibeantur in Baptismo; quia non habent communem vsum, & nomen aquæ elementaris; esto physicè specie non discrepent. *v. infrà de Baptismo.*

II. Valet Sacramentum, etsi aqua Baptismi sit calida, &c. Item si panis Eucharisticus sit ater, fermentatus, &c.

III. Defectu formæ, Sacramentum est nullum: 1. Si literæ aliquæ mutentur, variantes sensum: quod facilè fit in initialibus, v.g. In nomine matris, milij, &c. 2. Si magna fiat interruptio verborum, ita vt moraliter non videantur cohærere. 3. Si forma diuisim pronuncietur, v.g. vnus dicat, Ego te baptizo; alter, In nomine Patris, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & sensus falsus. *Fill. l. 1. ca. 4. q. 5. v. Bonac. q. 2. p. 1.*

IV. Forma valet, etsi non liceat. 1. Si omittas voces non essentiales, v.g. *Ego*, & *Amen*, in Baptismo: *Enim*, in formâ Eucharistiæ. *Bon. d. 4. q. 3. p. 1. num. 9. & 10. ex Suar. &c.* 2. Si quid addas, v.g. In nomine Patris,

tris, qui te creauit, &c. 3. Si substituas synonima, v. g. abluo, pro baptizo. 4. Si tantùm transponas, vt, Hoc meum est corpus; Te ego baptizo. 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiam, & balbutiem; v. g. hoc est corpus meus; vel, hic est enim calis meus. 6. Si interruptio fiat parua, v. g. Ego te baptizo, & interponat, ista aqua est nimis frigida, vel, Custos verte folium, In nomine Patris, &c. *Fill. l. c. v. Bon. l. c.*

CAPVT II.

De ministro Sacramentorum.

DVBIVM I.

Quid requiratur, vt Minister det validè Sacramentum?

Resp. Ad valorem Sacramenti in Ministro, non fides vel probitas, sed præter potestatem (& iurisdictionem in quibusdam) requiritur intentio, seu voluntas, saltem virtualis & absoluta, vel huic æquiualens, faciendi non tantùm externum illum actum, sed Sacramentum, vel saltem id quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est communis ex *Trid. sess. 7. can.* 11. Ratio prioris partis est, quia sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed virtute diuinâ, secundùm institutionem & meritum Christi. Ratio posterioris, quia ad confectionem Sacramenti, requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse Sacramentale, tollatque indifferentiam verborum & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v. g. ad ludum potest referri.

Dixi I. *saltem virtualis*: tum quia non sufficit interpretatiua, vel habitualis (qualis etiam potest esse in ebrio, & dormiente) cùm actus ab ea procedens non sit humanus & deliberatus, seu liber in se: tum quia

actualis, quâ ſcilicet actu intendis, & vis hoc facere, etſi melior ſit & conſulta, non tamen requiritur: cùm enim ea non ſit in noſtrâ poteſtate, & homo facilè diſtrahatur, nimis durum & plenum ſcrupulis fuiſſet, ſi hanc Chriſtus requiſiuiſſet. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durat in aliquâ actione, vi illius inceptâ & continuatâ; vt ſi ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Eccleſiam, ſacras veſtes induas, altare vel baptiſterium accedas, etſi interim omnia alia cogites. Ratio, quia hoc ſufficit, vt actio illa ſit humana, & moralis. *Lay. l. 5. t. 1. c. 5.* Vnde reſolues.

I. Si Sacerdos habens fortè ante ſe panem, recitet factum, & verba Chriſti, non ideo conſecrat.

II. Impotens rationis, ebrius, vel ſomnians, non conficit ſacramentum; etiamſi ante ebrietatem, vel ſomnum id intenderit: quia non agit humano modo. *Laym. l. c.*

III. S. Athanaſius in luſu puerili verè baptizauit: quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Epiſcopo.

IV. Hæreticus validè baptizat, & contrahit matrimonium, etſi non credat hoc eſſe Sacramentum, rideat, & contemnat; imò etſi nolit facere, quod facit Eccleſia Romana, ſed quod ſua, falsò putans, non Romanam, ſed ſuam eſſe veram; etſi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio, quia intentio generalis, quâ vult quod Chriſtus inſtituit, præualet intentioni prouenienti ex errore priuato. *Bon. q. 3. p. 2. num. 9. Suar. Fill. &c.*

V. Non debet repetere ſub conditione conſecrationem, qui in ipſa fuit diſtractus; vel qui minores hoſtias ad altare detulit, de quibus maiorem conſecrans, non explicitè cogitauit, nec detexit.

Dixi II. *Abſoluta:* quia conditionata ſuſpendit effectum, quod, præterquam in matrimonio, fieri non poteſt. *Vnde reſolues.*

I. Validum eſt Sacramentum, collatum ſub conditione

ditione præteritâ, aut præsenti necessariâ, vel contingente, si conditio verè sit impleta: v.g. absoluo te, si vis dimittere concubinam, si capax es: baptizo te, si non es baptizatus. *Bon.l.c.num.*18.

II. Nullum est Sacramentum, datum sub conditione futurâ, siue sit hæc contingens, vt absoluo te, si restitues, si dimiseris concubinam, &c. siue necessaria, adiecta animo suspendendi Sacramentum, vt absoluo, si cras sol orietur. *Bon.ib.Suar.Côn.&c.*

III. Dubium est Sacramentum, collatum sub conditione occultâ, humano modo incognoscibili: v.g. baptizo, si es prædestinatus, si Deus videt te hoc anno moriturum.

IV. Grauiter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione, non solùm futurâ; (quod semper est mortale) sed etiam præsenti, aut præterita; siue in se sit prorsus occulta, quod etiam est mortale; siue humano modo cognoscibili, quod tamen nullum est, si fiat ex causa rationabili: rarò veniale, sæpius mortale, si absque vlla causa. Ratio, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, sed non sine nugatione in re graui. *v.Bonac.l.c.Suar.Côn.&c.Scholast.*

DVBIVM II.

Quid requiratur in Ministro, vt licitè ministret?

Resp.I. Præter ea, quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, siue vt sit in gratia: tum quia Christo, cuius est Minister, debet se conformare: tum quia sancta sanctè sunt tractanda: tum quia ad hoc quidam singulariter ordinantur, & gratia peculiari donantur, ac proinde hoc curare præ aliis sunt obligati. Ita *Laym.l.c.& commun.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter, qui conficit Sacramenta, non habens sufficientem iurisdictionem, vel de ea

rationabiliter dubitans, vel qui censurâ est prohibitus.

II. Non licet Sacerdoti administrare Sacramenta, cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ. *Bon.q.3.p.2.§.1.*

III. Non tamen necessariò præmittit confessionem, (nisi velit celebrare) etsi sit consultius: quia de hoc nullum est præceptum; & ad delendum mortale sufficit contritio. *Vasq.d.156.ca.1. Card.de Lugo d.8.ʃ.9.*

IV. Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat & ministret solemniter in mortali, v.g. si baptizet, vel celebret, peccat mortaliter toties, quoties (quod etiam verum esse volunt *Sayr. Ledes. & Bonac. Gran. cont.3.t.5.d.5.* de Diacono, ex speciali commissione baptizante) nisi fortè periculum sit in mora, nec possit tam citò confiteri, aut conteri: eo enim casu baptizare, vel etiam absoluere moribundum, in statu peccati, non esse irreuerentiam, docet *Card.de Lugo d.8.ʃ.9.nu.151.*

Dixi I. *ad id ordinatus*: etsi enim Laicus in necessitate baptizet, cum conscientia peccati mortalis, non peccare mortaliter, docet *Côn.l.c.Fill.t.1.c.5.q.10.* ex *Suar.&c.*

Dixi II. *solemniter:* nam si sine solemnitate baptizet, excusat à mortali *Suar.Côn.Fill.l.c.*

V. Alij qui conficiunt & ministrant, non peccant mortaliter, v.g. cùm Laici in necessitate baptizant, vel ministrant sibi inuicem Matrimonium, in mortali. Ita contra *Sylu. Vasq.* & alios, docet *Suar.* cum aliis: qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam *Fill. Ferr. Sanch. Côn. q.64.a.6.dub.1.*

VI. Qui ministrat, etsi non conficiat Eucharistiam, in mortali, peccat mortaliter, vt habet communis, *Suar. Fill. Laym. Bon.* & aliorum, contra *Vasq.* cuius sententiam *Diana* rectè notat esse probabilem, siue sit Sacerdos, siue Diaconus, vt *v.p.3.t.4. R.195.* Idem do-

docet *Card. de Lugo d.* 8 *num.* 155. Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur: quod minùs videtur probabile, cùm moraliter non sit nisi vna distributio, & vna indigna administratio. Ita *Tann.* 2.2. *Henriq. Fill. nu.* 87. *&c.* contra *Côn. & Bon.*

VII. Etsi probabile sit, quod docet *Sylu. Caiet. Fill. tom.* 1. *t.* 1. *ca.* 6. *num.* 87. *Nauar. & Sa. V. Ordo.* Diaconum & Subdiaconum, si cum mortali in ordine suo ministret; item Sacerdotem, & Episcopum, si sacramentalia exerceat; nuptias, aquam benedicat; altaria templa, vasa consecret; concionetur, Eucharistiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter. Contrarium tamen videtur verius, vt docet *Suar. Vasq. Laym. Côn q.* 64. *a.* 6. *dub.* 1. *Card. de Lugo l. c.* Ratio, quia hæ actiones non tendunt proximè ad sanctificationem animæ, ex opere operato, sicut actiones sacramentales.

VIII. Non videtur vera esse sententia, quæ docet esse mortale, tangere in mortali corporalia, calices, reliquias, &c. *Sayr. Suar. Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. Quòd si quis in mortali, (etiam laicus in necessitate) eleuet de terra Eucharistiam, non videtur aliud agere, quàm si Christum in hac vita lapsum eleuasset: secùs tamen, si quis id extra necessitatem temerè præsumat, exemplo Ozæ. *Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. *num.* 12.

Resp. II. Requiritur præterea, vt exhibeat ac curet, non tantùm quæ ad substantiam Sacramenti sunt necessaria, sed etiam quæ ad decorem, siue ex natura rei, siue ex præcepto Ecclesiæ, spectant. Ratio prioris, quia alioqui Sacramenta dehonestat, & tractat indignè. Ratio posterioris, quia Sacramenta sanctè sunt tractanda; & præcepta Ecclesiæ obligant in conscientia. *Vnde resolues.*

I. Peccat ministrans mortaliter: 1. si vtatur materia, vel forma falsa, vel (extra necessitatem) dubia. *Bon. d.* 1. *q.* 2. *p.* 1. *num.* 32. 2. si omittat intentionem requisitam. Quòd si verò dubium oriatur, & non tan-

tùm inanis scrupulus, (is enim reiici debet) an forma fuerit legitima, vel an legitimè & integrè prolata, tunc etsi speculatiuè probabile sit, formam esse legitimam; in praxi tamen iteranda erit sub conditione; quia tutius hîc eligendum est.

II. Peccat quoque, (grauiter vel leuiter, pro grauitate materiæ) 1. qui verba formæ corruptè, inarticulatè, indeuotè pronunciat. 2. qui materiam, vel formam, vel cæremonias, contra Ecclesiæ morem, quamuis accidentaliter, sine causa mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale; si ex negligentia, sæpè est mortale, quando ea magna est, & in re graui. *v. infrà c. 4. d. 5.*

III. Peccat grauiter, qui ministrat Sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione, vel sit occulta indignitas, & ex negatione sequeretur infamia, vt patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Iudæ Eucharistiam dedit. Grauiùs peccaret, qui, ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecratam, etsi sic cum eo conuenisset; aut qui non audens indignè celebrare, simularet Missam, eleuans hostiam non consecratam: quia quantum est ex se, dat occasionem Idololatriæ. *vid. Bon. d. 1. q. 6. p. 4. Suar. Con. &c. Scholast.*

CAPVT III.

De suscipiente Sacramentum.

DVBIVM I.

Quæ dispositio requiratur ad valorem Sacramenti, in suscipiente?

Resp. Ad valorem Sacramenti in adultis ratione vtentibus, intentio percipiendi sacramentum, interpretatiua saltem, requiritur, & sufficit: (excipe Pœnitentiam, de qua infrà) Ita commun. Theologi omnes cum *D. Thom.* contra *Caiet.* qui putat in suscipiente

ente nullam intentionem requiri, modò contrariam non habeat. Ratio responsionis est, quia sicut adultus non iustificatur sine proprio consensu; ita nec per Sacramentum initiatur & consecratur Deo, sine eodem consensu, si eius sit capax. *Bon.d.1.q.6.p.2.*

Dixi, *adultis, &c.* quia cum tantùm requirantur conditiones, iuxta subiecti capacitatem, paruuli autem, & perpetuò amentes non sint capaces propriæ intentionis, sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. *Fill.t.1.ca.8.* Vnde resolues.

I. Paruuli, vti & perpetuò amentes, validè baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur, (quod vltimum nefas esset, priora autem olim permittebantur.) *Bon.l.c.*

II. Ægris ratione iam priuatis, rectè datur Vnctio, non tantùm si ante petierint, sed etiam si fuerint Catholici, neque constet esse in mortali: nam hoc ipso censentur interpretatiuè voluisse & petiisse, quod alij Christiani, etiamsi de ea nunquam audierint. *Card. de Lugo de sacramentis in genere d. 9. nu.122.&c. commun.*

III. Inualidum est Sacramentum, 1. quod quis suscipit cum intentione neutrali, habens se negatiuè. 2. quod suscipit fictè, id est, simulatè; non tamen quod fictè, id est, indispositè. 3. quod per meram vim, animo omninò repugnante, suscipitur. *Bon.l.c.*

IV. Validum est Sacramentum, 1. quod qui accipit, vult quod Christiani accipiunt; etsi non credat, aut non velit Sacramentum. 2. quod quis per metum coactus suscipit; cùm metus non tollat voluntarium. Matrimonium tamen graui metu, v. g. iniustæ mortis, initum, censetur irritum, vt docet *Sanch. l.4.de mat.d.12.&.14. Card.de Lugo d. 9. nu. 133.* Et qui ordines graui metu coactus suscepit, etsi characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, potestque secluso scandalo nubere, vt suo loco dicam.

DVBIVM II.

Quid requiratur, vt licitè, & cum fructu suscipiatur?

Resp. Ad effectum Baptismi, & Pœnitentiæ, requiritur & sufficit, præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio fidei, spei, & attritionis; non autem requiritur charitas, siue vt gratiam habeat: quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quòd ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua verò Sacramenta, quæ dicuntur viuorum, requiritur, vt sit in gratiâ: quia illa non primam, sed secundam tantùm gratiam, id est, augmentum tantùm gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidens dent primam, cùm quis putat bonâ fide se carere mortali. *Laym. d. 6. Bon. d. 1. q. 6. p. 2.* Vnde resolues.

I. Etsi æqualiter dispositi, æqualem; magis tamen dispositi, maiorem Sacramenti fructum, præter characterem, consequuntur: tum quia congruum est, Sacramenta ita instituta esse, vt vberior gratia detur pro dispositione subiecti; tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

II. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecratam, cùm instar alterius animalis, sine intentione sumendi, Sacramentum sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentum, non tamen sacramentaliter & cum fructu. Idem docet *Bon.* de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis; quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti priuari, etsi sumpturus calicem, simul etiam leuare sitim intenderet. *v. Bon. l. c. num. 3.*

CAPVT IV.

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant?

Resp. Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgò dicun-

cuntur sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur, oratio Dominica, aqua benedicta, esus eulogiarum olim in vsu, confessio generalis, eleemosyna, benedictio ab Episcopo, vel Abbate consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc versu:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

ad quæ etiam reuocantur, tunsio pectoris, vnctio in Regem, & similes; item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipsæ sacræ, quæ in Ecclesiâ partim ab Apostolis traditæ, partim postea institutæ sunt, vt Exorcismi, insufflationes, prima tonsura, benedictiones & consecrationes variarum rerum, & personarum, vt Ecclesiæ, calicum, &c. ipsæ etiam herbæ, lumina, vinum S. Ioannis, cerei agni, signum S. Crucis. Quæritur ergò, quam vim habeant, non ex opere operantis, cùm certum sit, sicuti per alia pia opera, sic etiam ijs nos mereri; sed ex opere operato.

Resp. II. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam, aut remittendi peccata vi suâ & per se, sed tantùm, quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris est, tum quia nusquam promissio gratiæ, aut remissionis peccatorum, ijs facta reperitur; tum quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ; quam conferendi ea nullam per se habent vim. Ratio posterioris, quia id accommodatum est sacramentalium institutioni & consecrationi, quæ fit per preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus precatur, *Côn. q. 71. a. 3.* Vnde resolues.

I. Gratiæ præuenientes, & pij motus, conferuntur per sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omninò infallibilem effectum habent.

II. Peccat grauiter, qui sacramentalibus falsam materiam supponit, vt pro aqua lustrali facienda, vrinã:

III. Sacramentalia quandoque operantur beneficia corporalia, v.g. ſanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Eccleſiæ. Imò quædam etiam vim habere, (v.g. fugandi Dæmonem) per modum operis operati, ex ſingulari priuilegio, docet *Henriq. lib.1.cap.2. Sotus* & alij. Quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec interceſſerunt preces Eccleſiæ, nec meritum operantium, quandoque ſigno Crucis (quod quidam etiam putant de nomine IESV) à Dæmone liberati fuiſſe dicuntur: quod tamen alij eorum virtuti obiectiuæ, quaſi naturali, aſſcribunt, de quo plura apud Scholaſticos. *v.Marat.d.10.ſ.1.*

TRACTATVS II.

De Baptiſmo & Confirmatione.

CAPVT PRIMVM.

De Baptiſmo?

NON agitur hic de Baptiſmo ſanguinis, id eſt, martyrio; nec de flaminis, ſeu ſpiritûs, id eſt, contritione, cum voto Baptiſmi, vel deſiderio, quia non ſunt Sacramenta: ſed de Baptiſmo fluminis, qui definitur, Ablutio corporis exterior, facta ſub præſcripta forma verborum.

DVBIVM I.

Quæ materia Baptiſmi?

Reſp. Materia remota licita, eſt aqua conſecrata, ſi haberi poteſt; valida, eſt omnis & ſola aqua elementaria, quæ morali hominum æſtimatione ſit naturalis & vſualis, qualis eſt putei, maris, paludis, pluuiæ,

uiæ,&c. item resoluta ex niue,grandine, glacie, licèt accidentaliter quoad calorem, saporem, & odorem, alterata sit, vt aqua sulphurea, lixiuium, iusculum aqua ita tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modicè admixta, vt vsum communem, & æstimationem aquæ retineat. Ratio responsionis est, ex *Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua.* Quam *S. Thom.* confirmat triplici congruentiâ. 1. est maxima commoditas aquæ, 2. eius facillimus vsus. 3. aptitudo ad significandum effectum, qui est emundatio à peccato. *Vnde resolues.*

I. Inepta materia Baptismi est, saliua, lotium, lacrymæ, sudor, cereuisia; item aqua sic permixta, vt non amplius sit apta ablutioni, nec vocetur aqua, v.g. lutum, brodium, vinum lymphatum; item aquæ artificiales ex rosis, herbis, succisque expressæ; denique nix, grando, glacies non resoluta. Ratio, quia morali hominum æstimatione non censentur aqua naturalis, & vsualis. *Laym. l. 5. t. 2. ca. 3. Bonac. d. 2. q. 2. p. 3.*

II. Quia de quibusdam tum ex dictis, tum aliis dubium est, v.g. de iusculo & cereuisia valde tenui, lixiuio, (& secundùm *Granad. in 3. p. cap. 4. tr. 1. d. 3. dub. 2.* aqua rosacea;) hinc in necessitate licèt illis vti, etsi postea Baptismus sub conditione sit repetendus. *v. Escobar. Laym. Bon. ll. cc.*

III. Vti aquâ impurâ, vel non consecratâ, cùm alia haberi potest, est graue peccatum, ob Sacramenti irreuerentiam. *Bonac. l. 1. ca. 1. num. 7. Dian. p. 9. t. 6. R. 33. & alij quinque,* licèt *Granad.* & *Quintanad.* putent non esse mortale vti non benedictâ.

Resp. II. Proxima materia Baptismi est ablutio. Quæ validè fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infusione, iuxta praxin diuersarum Ecclesiarum, quæ seruanda est, ita vt morali hominum iudicio censeatur esse lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum est, quod praxis Ecclesiæ habet. Ratio, quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio.

Et qui-

Et quidem trinam mersionem non esse necessariam; constat ex *Concilio Toletano*. Vbi tamen trina vel immersio, vel infusio vsitata est, sine graui peccato, extra necessitatem, non potest prætermitti, vt docet *D. Thom.* etsi alij, secluso scandalo & contemptu, dicant esse tantùm veniale. *Laym. l. c. num.* 4. *Bon. l. c.* Vnde resolues.

I. Non verè baptizatur, cuius nulla pars immediatè tangitur, v. g. infans in vtero, vel cista; vel adultus, cuius vestes tantùm sunt aspersæ. *Laym. Bonac. ll. cc.*

II. Non requiritur ad valorem, vt qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen graue peccatum est, esto nihilominus moriturus esset baptizandus. *Laym. c. 3. n. 5.* vti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, vt infans baptizetur. *Laym. l. 5. t. 2. ca. 3. num. 2.* vbi vnicum casum excipit, si nimirum mater sit morte digna, & si supplicium differatur, infans certò sit moriturus ante natiuitatem. Verùm rectè addit ex *Suar.* casum hunc, vix moralem & practicum esse. *v. l. c.*

III. Inualidus est Baptismus, 1. si quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronunciet. 2. si formam pronuncians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam affundat. 3. si aquâ è fonte prosiliente, aut stillicidio decidente, baptizandus ei se submittat. Ratio, quia in his non tu, sed alter abluit. *Bon. p. 3.*

IV. Ob probabilem vtrimque sententiam, dubius est Baptismus, ideoque si in necessitate sit datus, repetendus sub conditione: 1. Si tantùm vna vel altera gutta sit adhibita, v. g. si more aquæ lustralis multitudo sit aspersa. Quod sine necessitate non licet, cùm ad ablutionem non videatur sufficere quicunque aquæ contactus, sed requiri successiuus, cum aliquo motu. *Bonac. loc. cit. num. 13.* ex *Suar. Côn. &c.* In casu tamen necessitatis, sic baptizare concedit *Marat. tom. 3. d. 2. sess. 4. Granadus in 3. p. cap. 4. tr. 1. d. 4 num. 12.* 2. si tan-

tantùm ſit abluta pars minùs principalis, v. g. digitus, manus, vel pes. Nam ſi pars principalis, v.g. ſcapulæ, vel pectus, nemo dubitat. 3. Si tantùm crines ſint tincti, licèt *C. de Lugo Reſp. mor. l. 1. d. 1.* hunc validum eſſe contendat. 4. Si infans tinctus ſit inuolutus adhuc ſecundinæ ſuæ, id eſt, pelliculæ corpori annatæ. In neceſſitate tamen, in prædictis caſibus Baptiſmus debet conferri ſub conditione. *Hurt. de Bapt. d. 1. diff. 12. v. Laym. l. c.*

V. Cùm terna vſurpatur affuſio, aut immerſio, ad nomen Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, iuxta praxin Eccleſiæ, cauendum, ne ter, ſed ſemel tantùm pronuncietur forma. Quæ rectiùs ita profertur, vt ante tertiam ablutionem non finiatur; quia forma cum quacunque prima ablutione, Baptiſmum conſtituit. *Regin. lib. 27. ca. 3. Laym. lib. 5. tr. 1. cap. 3.*

DVBIVM II.

Quæ ſit forma Baptiſmi?

Reſp. Forma neceſſaria Baptiſmi eſt hæc: *Ego te baptizo: in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti, Amen.* A qua non differt illa Græcorum ſubſtantialiter: *Baptizetur* (vel, vt Arcadius vult, *baptizatur*) *ſeruus Chriſti, in nomine Patris*, &c. Porrò quinque ſunt, quæ ſignificantur in prolatione formæ, iuxta quæ valor eius debet expendi. 1. Perſona baptizantis, ſaltem implicitè: quod in forma Græcorum non negligitur, cùm τὸ baptizetur, idem valeat, ac baptizetur à me. 2. Actus baptizandi: quia alioqui forma non haberet connexionem cum materia, eamque non determinaret, cùm ablutio ad varios fines poſſit referri. 3. Perſona baptizandi: quia vti ablutio, ita & forma circa certam perſonam verſari debet. 4. Vnitas diuinæ naturæ: quod fit per voces, *in nomine.* 5. Trinitas perſonarum: idque explicitè & diſtinctè vulgaribus vocabulis. *Fill. ca. 3. Laym. ca. 4. Bonac. p. 4.* Vnde reſolues.

I. Validè baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro Baptizo, dicit Abluo, mergo, &c. vel pro Te, vtitur communi nomine, Græcorum more, vel proprio; vel baptizo Petrum; vel qui honoris causâ dicit, baptizo dominationem vestram. *Laym. ca 4. nu. 6. Bonac. p. 4. num. 9. & seq.*

II. Valet forma, etsi omittat, Ego, & Amen: quia omnia significata per formam saluantur: secùs si omittas Te; quia non significatur persona baptizandi. *Ibid.*

III. Non valent hæ formæ: baptizo te in nominibus Patris, & Filij, &c. quia multiplicatur natura, seu essentia diuina. 2. baptizo te in Patre & Filio, &c. vel, cum Patre, &c. vel, per Patrem; vel in nomine Patris, per Filium, in Spiritu sancto; vel in fide, virtute, maiestate Patris, &c. (quam tamen alij dubiam esse volunt.) Ratio, quia significatur diuersitas essentiæ, aut certè vnitas non satis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, vel sanctissimæ Trinitatis, vel in nomine Dei vnius & trini; vel in nomine trium Personarum; vel Patris & Filij, omissâ personâ Spiritus sancti. Ratio, quia non exprimuntur distinctè tres Personæ. 4. In nomine Domini nostri Iesv Christi: quâ tamen formâ olim Apostolos vsos, sed ex speciali priuilegio, multi docent, alij negant, dicuntque eos baptizâsse in nomine Christi, addendo illud nomini secundæ personæ, non omissis nominibus aliarum personarum. Cùm ergo Nicolaus Papa dixit, eam formam valere, vel intellexit, si pro nomine Filij ponatur nomen Christi, vel in nomine Christi, pro vice Christi intellexit; vel locutus est, vt doctor priuatus. *v. Aut. citt.*

IV. Dubiæ sunt formæ, ob sententiam vtrimque probabilem auctorum: 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filij, in nomine Spiritus sancti; vel, Baptizo te in nomine Patris, baptizo te in nomine Filij, &c. Ratio, quia non exprimitur vnitas essentiæ. 2. Baptizo te in nomine genitoris, geniti, & spirati; vel in

nomine

nomine omnipotentis, sapientis, & boni; vel in nomine ingeniti, geniti, & doni. Ratio, quia trinitas personarum non explicatur vocibus, quibus à fidelibus omnibus debet, & potest apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti, & Mariæ Virginis: quia dubium est de intentione Ministri; qui si eo sensu voluit dicere Mariæ, quo Patris, Filij, & Spiritus sancti, non valet, cùm sit contra sensum essentialem à Christo intentum: si verò tantùm voluit illam inuocare, vt coadiutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, valet, cùm tantùm sit mutatio accidentalis *Fill. t. 2. ca. 3. n. 50. v. etiam Laym. & Bon. ll. cc.*

DVBIVM III.

De Ministro Baptismi.

ARTICVLVS I.

Quis sit Minister Baptismi.

Resp. Validè ministrat omnis homo ratione vtens, cuiuscunque fidei vel infidelitatis, statûs, aut sexûs. Licitè, tanquam minister ordinarius, & ex officio, Sacerdos habens iurisdictionem, aut commissionem; vel ex eius commissione, Diaconus. In casu tamen extremæ necessitatis, omnis qui potest validè, etiam facit licitè, teneturque, vt proximo succurrat. *Laym. l. 5. t. 2. ca. 7.* Vnde resolues.

I. Non tantùm Diaconus, sed nec Parochus, aut Episcopus, absque commissione, extra suam Dioecesin, vel Parochiam, (vel intra eam alienos) licitè baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licentia sui Prælati, alieno deferunt prolem baptizandam, cùm violent ius Parochi. *Laym. l. c.*

II. Diaconus non tantùm in extrema necessitate, sed etiam in alia notabili, baptizare potest. Et quidem cum solemnitate, ex commissione Episcopi, vel Parochi; vt si v.g. ob multitudinem baptizandorum,

dorum, aliúdve graue impedimentum, id ipsi facere non possint. *Laym l c.*

III. Cùm in necessitate confertur Baptismus, seruandus est ordo, ita vt si adsit, & non detrectet Sacerdos vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam Clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem: nisi fortè inferior meliùs nouerit modum, vt solent obstetrices, (quæ proinde examinari, & approbari debent à Pastoribus) vel alia iusta causa sit, vt quia virum ad parientem ingredi non decet. Quòd si laicus baptizet præsente Sacerdote, & secundùm quosdam, etiam præsente Diacono, censent esse mortale: quia id laico tantùm competit, ob defectum Sacerdotis, qui sine iniuria Ordinis & Sacramenti, talem licentiam dare non potest. In reliquis, peruersio illius ordinis est tantùm veniale, præterquam si coram fideli hæreticus adhiberetur, quod volunt esse mortale. *Laym. ca. 7. num. 4. Côn.*

ARTICVLVS II.

An duo possint simul vnum baptizare?

Resp. I. Si alter applicet materiam, alter formam, nullus erit Baptismus: quia dicens se abluere, cùm non abluat, formam habet falsam, etiamsi vsurpet Græcorum, *baptizetur seruus Christi*, vel quæ putatur illi æquiualere, *Baptizet te Christus*, subintelligitur enim, *per me*; alioqui si excludatur persona Ministri, vt sensus sit, baptizet te Christus, & non Ego, siue non per me, forma nulla est. In casu tamen necessitatis, posse sub conditione ita Baptismum conferri, vt v.g. mutus formam nesciens ablueret, cæcus autem formam pronunciaret, docet *Hurt. d. 2. dif. 6.* additque debere talem elapso periculo, iterum sub conditione baptizari. *v. Escob. Fill. ca. 4. Dian. p. 5. t. 3. R. 26.* ex *Chapeavill. Marsil. &c. Bon. d. 2. q. 2. p. 4. nu. 23. Laym. c. 7.*

Resp. II. Si plures Ministri singuli abluant, & for-

mam pronuncient, grauiter peccant contra ritum Ecclesiæ. De valore sic solet distingui: 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, vt causa particularis, inualidè baptizant, siue singuli dicant, Ego te baptizo, siue, Nos te baptizamus: quia forma, cuius sensus censetur esse, absolutè & independenter baptizare, non cobaptizare, est falsa. 2. Si quisque per se intendat baptizare, independenter ab alio, validè baptizat: quia omnia requisita ponit. Vt patet à simili in missâ ordinationis, quâ Sacerdotes nouiter ordinati simul consecrant cum Episcopo, dummodò simul eodem instanti formam absoluant: si autem non simul absoluant, is tantùm consecrat, vel baptizat, qui priùs absoluit. *v. Fill. t. 2. ca. 4. nu. 72. & Bon. l. c. nu. 25. Laym. c. 7.*

DVBIVM IV.

Quod sit subiectum Baptismi?

Resp. I. Subiectum capax Baptismi, est solus homo viuus, ab Adamo descendens, nondum baptizatus.

Resp. II. Validè baptizantur infantes, item perpetuò amentes, qui nunquam vsi sunt ratione: quia censentur eiusdem conditionis cum infantibus. Si autem aliquando sint vsi ratione, non valet Baptismus, nisi ante amentiam petiuerint. *v. Bon. d. 2. q. 2. p. 6. Laym. ca. 6.* Vnde resolues.

I. Si puer inter baptizandum, nondum finitâ formâ, moriatur, Baptismus est nullus.

II. Non valet Baptismus iteratus, ideoque vterque, tum rebaptizans, tum rebaptizatus, peccant mortaliter, fiuntque irregulares, & in iure ciuili subiacent pœnæ mortis. Quas tamen pœnas non videtur incurrere is, qui etsi sine iusta causa, rebaptizat sub conditione: quia intelliguntur de Baptismo absolutè dato, quando moraliter constat, priorem Baptismum fuisse validum. *v. Laym. c. 5. Bon. p. 5.*

III. Non

III. Nondum perfectè natus est baptizandus, si sit periculum, dummodò pars aliqua possit ablui: quia est homo viuus, nec certò constat esse incapacem.

IV. Si dubium sit, an infans viuat, baptizandus est sub conditione.

V. Validè baptizatur, quem Minister putat esse alium; aut licèt sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem. Aliud est in Matrimonio, quia intendit contrahere cum illa, quam putat. *Bon.p.4.n.26.*

VI. Validè, etsi extra necessitatem illicitè, plures simul baptizantur, hac forma: *Ego vos baptizo*, &c. *Bon.p.4.*

VII. Monstrum, quod capite & pectore formam hominis refert, est baptizandum; secùs si bestialem refert. Quòd si verò caput tantùm sit ferinum, putat esse baptizandum *Comitolus: Nauar.* tamen & alij volunt differendum, donec certius cognoscatur; nisi periculum mortis immineret: tum sub conditione baptizandum esse. Quòd si habeat membra hominis geminata, & dubitetur, num sit vnus homo, an duo, duplex Baptismus conferendus est, vnus absolutè, alter sub conditione, in eâ parte, quâ membra apparent imperfectiora. *v. Laym.l.5.tr.2.cap.3. Bon.p.6.& Rituale Romanum, tit. de Baptismo.*

Resp. III. Extra mortis periculum, validè, non tamen licitè, baptizantur Ethnicorum infantes, inuitis parentibus. Ratio, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis iniuria; vel relinquuntur, & fit iniuria Sacramento, quod exponitur irreuerentiæ. Quòd si tamen possint Christianè educari (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus, 1. Si parentes sint tua mancipia; tunc enim tui potiùs sunt, quàm illorum. 2. Si parentes aliquando fuerint baptizati vel vterque, vel saltem alteruter: quia tunc Ecclesia ius in eos habet. 3. Si alter parentum petat: tunc enim iusta eius voluntas iniustæ alterius præferenda est,

eſt, in fauorem prolis & fidei. 4. Si infans ſit in periculo mortis. 5. Si rationis iam compos puer petat: quia in negotio religionis, eſt ſui iuris. In dubio autem de vſu rationis, ſufficit eſſe 7. Annorum. *v. Lay. l. c. Fill. t. 2. c. 6. Bon. p. 6. num. 12.*

Quæres. An Baptiſmus aliquando repeti poſſit, & quâ formâ?

Reſp. Cùm temerè rebaptizare ſit mortale ex obiecto, quia eſt in genere ſacrilegij, dum conaris miniſtrare Sacramentum incapaci: hinc ad hoc, vt non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de Baptiſmo, ſed ſufficit, ſi pro eo ſint coniecturæ; vt v. g. quòd quis natus & educatus ſit inter fideles, nec pro contrariâ parte rationes alicuius momenti occurrant: leue enim, vel metaphyſicum dubium non ſufficit, ſed requiritur graue & morale, vel ſaltem rationabile. In quo inclinandum eſſe in fauorem baptizandi, rectè monet *Laym. ca. 3.* ex *Suar. & alijs.* Vnde reſolues.

I. Sub conditione baptizandi ſunt, 1. qui cum materia & forma, aut intentione dubia (ſecundùm ſupradicta) ſunt baptizati. 2. infantes expoſiti, & reperti ſine ſchedatestante de Baptiſmo; ſecùs ſi cum ea. Ita *communiter. Quintanad.* tamen *t. 1. ſ. 16. & 14.* contendit etiam hos eſſe rebaptizandos. 3. baptizati ab obſtetricibus veneficis; præſertim ſi faſſæ, vel conuictæ fuerint, aliquando non rectè baptizaſſe. *Laym. ca. 5 num. 3.*

II. Infantes ab obſtetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c. ob neceſſitatem baptizatos, promiſcuè omnes ſub conditione rebaptizare, (quando obſtetrices bonæ, & benè inſtructæ cenſentur,) non licet; quia de valore baptiſmi prudenter & rationabiliter dubitari non poteſt. *Suar. Lay. l. 5. t. 2. c. 5.* qui tamen cõtrariam conſuetudinem quorundam Parochorum damnare nõ audet, & quod experientiâ didicerint, obſtetrices non rarò fuiſſe deceptas à diabolo, ideoq; reuera periculum aliquod ſit animæ, ob quod irreuerentia ceſſet: additque eam conſuetudinem approbatam

fuiſſe à Paſtorali Romano edito Antvverpiæ 1607; eamque ſententiam tenet *Sylu.* apud *Dia.p.5.t.13.R.86.* & ipſe *Dian.p.9.t.6.R.35.* cum *alijs* 2. cenſet eam probabilem, habereque locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet ſint adulti; quod *C.de Lugo R.mor.l.1.d.* 2. rectè limitat ad illas circumſtantias, in quibus prudenter dubitari poſſit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiam *Quintan.t.1.ſ.6.* docet, infantes ſupradictos ferè omnes rebaptizari poſſe ſub conditione.

III. Peccat grauiter Miniſter, 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium iuris, vel facti manet, num validè ſit baptizatus: quia tenetur proximum liberare probabili periculo grauis mali, cùm facilè poteſt. *Laym.l.c. Quinta.l.c.* 2. ſi non diligenter inquirat in talis Baptiſmi valorem, niſi de hoc aliundè conſtet. *Quint.t.1.ſ.6.&.7.*

IV. Non eſt rebaptizandus, de cuius Baptiſmo habetur teſtimonium vnius oculati teſtis, licèt fœminæ; dummodò non ſit ſuſpecta, nec aliud obſtet. *Laym.l.c.*

V. Qui verè, & rationabiliter dubitat de ſuo Baptiſmo, tenetur petere Baptiſmum, & Parochus ei conferre. *Quint.l.c.ſ.13.&19.* & interea abſtinere ab vſu aliorum Sacramentorum.

Reſp.II. Baptiſmus ſub conditione, hâc formâ conferendus eſt: *Si baptizatus es, non te baptizo: ſi nondum es baptizatus, Ego te baptizo, in nomine, &c.* Ac licèt ſufficiat, ſolâ mente conditionem apponere, ſi ex omiſſione non timeatur ſcandalum; tutius tamen eſt, exprimere verba ſaltem iſta: *Si non es baptizatus, &c.* *vid. Tol.l.2.c.19. Laym.l.c. Suar.d.31. Fill.t.2.c.4.q.9.* Patrinus autem in hoc Baptiſmo neceſſarius non eſt, nec adhibendus. *Quint.l.c.ſ.18.*

DV-

DVBIVM V.

De Cæremonijs Baptiſmi.

ARTICVLVS I.

Quæ ſeruanda circa cæremonias baptizandi.

Reſp. Cæremoniæ Baptiſmi petendæ ſunt ex Agenda cuiuſque Eccleſiæ. Vniuerſim tamen circa eas ſeruanda ſequentia. 1. Baptiſmum extra neceſſitatem abſque peccato non poſſe conferri, niſi in aqua conſecrata. Quæ cùm deeſt, habetur formula breuis in quibuſdem Agendis, ex tempore aliam conſecrandi, pro caſu neceſſitatis. Quòd ſi etiam hac formulá careas, adhiberi poteſt aqua communis benedicta. 2. Baptiſmum ſolemnem non conferendum, niſi in templo, & loco ad id deputato, niſi filiis Regum, & Principum; quibus adde filios Catholicorum, in locis hæreticis: interim quoad hoc, in magnatibus & nobilibus conniuetur in multis locis. *Laym. ca.* 8 *num.* 8. 3. Infantes ex conſuetudine deferendos ad Baptiſmum, circa diem octauum; niſi priùs ſit neceſſe, vel niſi ſit grauis cauſa dilationis, (v. g. quia patrini ſunt expectandi) in quâ tamen non licet communiter, extra neceſſitatem, priuatim baptizare, & poſtea adhibere ſolemnitates, ſed præſtat expectare aliquamdiu. *Laym. ca.* 6. *num.* 8.

IV. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas, omiſſis aliis. Quia vel fiet in Baptiſmo ſolemni, quod prohibet *Trid. ſeſſ.* 7. *ca.* 3. vel priuato: ſed in hoc prohibet *Clementina vnica*, illas adhibere; niſi ſit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen vſus habet, vt & tunc adhiberi poſſit, etſi non ſit neceſſe. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem ſpiritualem, nec verè patrinum effici; vt *Sanch. Rodriq.* contra *Laym. & Suar.* quorum tamen ſententia videtur probabilior.

 V. Cùm

V. Cùm in necessitate, vel aliam ob causam, (nam ob grauem causam, v.g. iustum timorem infamiæ, aliquando licitè fit) Baptismus sine cæremoniis est collatus, eâ cessante, illæ solemniter in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conuersis, ne plebs putet, nos eorum Baptismum improbare. *Laym. c.8.n.10.* Imò in aliis omittere, secluso contemptu, esse tantùm veniale docet *Posseu. de off. Cur. c.6. n.23.* Qui autem tenet more Patrini infantem, dum cæremoniæ supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem, *Dia. p.3. t.4. R.260.* ex *Pontio* dicit esse probabile.

VI. Si Baptismus collatus deprehendatur fuisse inualidus, non ideo repetendæ sunt cæremoniæ.

ARTICVLVS II.

Qui Patrini, & quod eorum officium?

Resp. I. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Vnde eorum officium est, baptizatum de rebus fidei instruere, orationem Dominicam & Symbolum docere; ad quod obligantur, si id ab aliis non fiat. *Laym. l.5. t.2. c.9.*

Resp. II. Vt quis validè sit Patrinus, non certa ætas, sed requiritur 1. Vsus rationis. 2. Vt ipse sit baptizatus, (quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus.) Et quidem, vt eius Baptismus fuerit validus: quia accessorium sequitur principale. 3. Vt à parentibus, vel Parocho, ad hoc designatus sit: ad quod videtur sufficere, si etiam vltrò se ingerens sit admissus: designatos autem ritè à parentibus, Parochus non validè mutat. *Dian. p. 9. t. 7. R. 50.* 4. Vt in ipso Baptismo (quia non sufficit vt in solis cæremoniis) per se, vel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis suscipiat. 5. Vt id non materialiter tantùm, sed animo susceptoris, siue cum intentione id munus gerendi faciat. *Laym. c.9. nu.2.*

Resp.

Resp. III. Validè quidem, ſed illicitè ſunt Patrini, 1. Abbas & Monachus. Quo nomine non veniunt Mendicantes, etſi *Laym.* omnes clauſtrales comprehenſos velit; & quoad Abbates, in multis locis conſuetudo ſit contraria. 2. Coniuges reſpectu coniugum, & parentes reſpectu filiorum, niſi ſit neceſſitas. 3. Moribus infames. 4. Apoſtatæ & hæretici, qui nullo caſu videntur aduocandi: quia ea aduocatio, eſſet proteſtatio, quaſi falſæ religionis, cùm non niſi de falſa fide ſint ſponſuri: etſi *Laym.* hîc *cap. 9. num. 7.* probabiliter dicat, poſſe ſubinde ob grauem cauſam admitti. Catholici verò, ob rationabilem cauſam, infantem hæretici, baptizante Prædicante, ſuſcipere poſſunt, ſaltem in Germania *Laym. cap. 9. num. 6.* 5. Plures quàm duo; quia *Trid.* non niſi vnum, aut ſummum vnum, & vnam permittit, propter cognationem ſpiritualem inde oriri ſolitam. Ideoque mandat Parochis, ſub pœna arbitrio Ordinarij infligendâ, vt ſi plures ſe offerant, petant ab ijs, ad quos ſpectat patrinos deſignare, vt vnum vel duos nominent, eoſque tantùm admittant, qui ſoli cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant, eoſque de contracta ſpirituali cognatione inſtruant: ſcilicet quòd ea impediat, dirimatque Matrimonium: non quidem inter ſe, ſed inter ipſos & baptizatum, eiuſque patrem & matrem; ſicut etiam inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem & matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem ſuſcipiunt in neceſſitate. *v. Laym. ll. infrà citandu.* Vnde reſolues.

I. In priuato Baptiſmo, ob neceſſitatem dato, pater non debet ſuſcipere, aut tenere tanquam patrinus infantem; cùm in hoc caſu nulla ſit patrini neceſſitas, ideoque ſi id vel tunc, vel etiam in Baptiſmo publico temerè faciat, (idem eſt, ſi prolem ſuam ipſe baptizet) grauiter peccat; & inſuper contrahit in poſteriore caſu, cognationem cum coniuge, atque vt docet *Sanch. de matr. d. 36.*

& alij communiter, priuatur iure petendi debitum: quod tamen negat *Con. & Dian. t. 4. de sacram. R. 3. v. Bonac. de matr. q. 3. p. 5. §. 2. Escob. tr. 7. E. 1.* vbi citat *Suar.* negantem.

II. Si inter multos patrinos nulli certi à parentibus, aut in eorum defectu, à Parocho designentur, qui aliis seclusis cognationem contrahant, & sic multi simul ex ignorantia, vel Parochi negligentia leuent, probabile est, omnes contrahere cognationem; (nisi tamen assistant tantùm, & non tangant.) *v. Laym. l. 5. t. 10. p. 4. ca. 8.* & *tr. 2. ca. 9. num. 4. Dian.* tamen *p. 9. t. 7. R. 5.* ex *Suar. Marat. & Perez,* dicit, eo casu nullum contrahere cognationem.

III. Parochus grauiter peccat 1. Si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre in librum; tum ob legem *Trident.* in re graui, & sub pœna graui; tum ob incommoda, & damna inde sequentia. *Quintan. t. 2. s. 11.* 2. Si eius culpâ Patrini plures adhibeantur. *Quint. l. c.* Ac licèt *Perez* & *Serra* apud *Dian. p. 9. t. 7. R. 5.* dicant esse probabile, quòd tantùm peccet venialiter; alij tamen mortalis eum damnant.

CAPVT II.

De Confirmatione.

DVBIVM I.

Quid sit, & quæ eius materia & forma?

Resp. I. Confirmatio est vnctio chrismatis, sub præscripta forma verborum, in fronte baptizati, ab Episcopo, quâ is ex Christi institutione, gratiæ augmentum & robur accipit.

Resp. II. Materia eius remota essentialis, est chrisma, confectum ex balsamo & oleo oliuarum, benedictum ab Episcopo. Ita commun. Doct. *Vnde resolues.*

I. Non

I. Non sufficit solum balsamum, vt voluit *Canus*: nec solum oleum, vt voluit *Caiet. Sotus, Nauar.*

II. Etiam benedictio Episcopalis est de essentia, vt habet communis contra *Caiet.* ideoque nulla delegatione, siue Episcopi, siue Papæ, simplex Sacerdos potest conficere chrisma. *Côn. d. 72. a.3. dub. 1. ca. 4.*

III. Perinde est ad substantiam sacramenti, siue chrisma sit nouum, siue vetus: licèt grauiter peccet, qui vtitur alio, quàm nouo, id est, illo anno consecrato. In quem finem, quotannis in die Cœnæ consecratur, veteri combusto.

Resp. III. Materia proxima, est vnctio in fronte, per manum Episcopi, (vnde etiam hoc Sacramentum, manûs impositio dicitur à S. Luca *Actor.* 8.) in formam Crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate Sacramenti, vt habet communis. *Vnde resolues.*

I. Etsi ex necessitate præcepti, vnctio fieri debeat pollice manûs dextræ; valida tamen esset, si fieret digito etiam sinistræ manûs: quia verè fieret per impositionem manûs Episcopalis. Ita *Prap.* & alij contra *Suar.* Peccabit tamen Episcopus grauiter contra vniuersalis Ecclesiæ morem. *vid. Laym. hîc câ. 2. & Escob. t. 7. E. 3.* vbi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

II. Probabile est, requiri ad valorem Sacramenti, vt vnctio fiat ab Episcopo immediatè, nullo instrumento mediante. Ita *Fill. & Laym.* contra quosdam: quia debet fieri per impositionem manûs. *Escob. t. 7. E. 3.*

Resp. IV. Forma vera & necessaria, in Ecclesiâ Latinâ, est: Signo (vt habet *Trid.*) vel, Consigno, (vt habet *S. Thom.*) te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, &c. In qua vtrum de essentia sit, vt vtraque actio, signandi & vngendi, expressè significetur, disputant Scholastici. *Laym. & Fill. t. 3. d. 10. Côn. l. c. a. 4. Dian. R. 27.*

DVBIVM II.

Quis Minister, & quod subiectum?

Resp.I. Minister ordinarius validæ Confirmationis, est solus & omnis Episcopus, etiam excommunicatus, vel hæreticus: ex commissione autem, vel delegatione Pontificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis. *v.Fernand. Laym.l.5.t.3.c.6. Bonac.d.3.p.2.* Vnde resolues.

I. Etsi Episcopus grauiter peccet, si vel in alienâ diœcesi, vel sibi non subditos confirmet, sine proprij Episcopi consensu, saltem tacito, propter defectum iurisdictionis: valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate sacramenti, sed præcepti tantum.

II. Excusatur à peccato Episcopus, si ex alia diœcesi accurrentes confirmet; quia præsumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur: præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel à proprio ægrè confirmari possint. Ita contra *Bon.d.3. de sacr.* docet *Tann.in 3.p.d.4.q.4.dub.3. Sa V. Confirmatio, & alij.*

III. Peccat grauiter Episcopus, si longo tempore non confirmet: quia subditos ingenti bono priuat.

Resp. II. Validè confirmantur omnes, & soli baptizati, nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo Act.2. *Repleuit totam domum*: tum ex vsu & traditione Ecclesiæ: tum quia omnes indigent eius effectu, & sunt capaces. Licitè verò confirmantur ijdem, qui validè; dummodò constet non ponere obicem, siue Sacramento, siue eius effectui. Ratio patet ex dictis. *Vnde resolues.*

I. Etiam infantes, & rationis impotes, validè hoc Sacramentum suscipiunt.

II. Etsi quoad infantes, consultius sit, differre vsque ad rationis vsum; tum ob irreuerentiam sacramenti;

menti; tum ob periculum iterationis; tum ob Ecclesiæ vsum: nihilominus ob rationabilem causam, etiam ante ijs licitè datur, v. g. si timeatur diuturna absentia Episcopi; vel hic ad ista loca rarò veniat; item si infans sit in periculo mortis, (in quo quidam dicunt debere dari) denique si sit filius Principis. *Lay. hic t. 3. c. 6. Fill. tom. 1. t. 3. c. 2.*

III. Etiam perpetuò amentes (præsertim si aliquando vsum rationis habuerint) licitè confirmantur; etsi per accidens nunquam sint spiritualiter pugnaturi. Ita *Suar. Fill, Laym. l. c. Côn. q. 72. a. 8. nu. 83.*

DVBIVM III.

Quæ Confirmationis necessitas, & cæremoniæ?

Resp. I. Non est necessaria ad salutem, necessitate medij, neque per se præcepti. Est communis *S. Tho.* & aliorum, contra *Scot. & Sylu.* Ratio, tum quia Ecclesia non vrget eius susceptionem vllis pœnis; tum quia nec ex scriptura, nec traditione, neque fine aut institutione Sacramenti, tale præceptum colligitur: Et Canones qui in contrarium afferuntur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.

Dixi, *per se:* quia per accidens aliquando potest esse necessaria ad salutem, ex præcepto charitatis sui, vel proximi, vel alio, v.g. ad cauendum scandalum; vel ratione conscientiæ, quâ quis valde metuit, ne in tormentis deficiat sine hoc Sacramento. *Vnde resolues.*

I. Negligere hoc Sacramentum, secluso scandalo & contemptu, non est mortale. *Suar. Laym. l. 5. t. 3. c. 5. Bon. d. 3. q. 1. p. 2.* vbi ex aliis multis docent, nullum esse præceptum illud suscipiendi.

II. Etsi omissio ex contemptu, v. g. si quis id nihili faciat, aut puerile, aut vile habeat, sit mortalis: talis tamen non censetur esse, cùm quis eius oblatam occasionem, quam postea non facilè habiturus est, negligit. Ita commun. contra *Sylu. V. Confirm.* & *Tol. l. 2. c. 4.*

III. Præ-

III. Præceptum, quod habetur in *Trid. sess. 23. ca. 4. de refor.* non ligat omnes, cùm sit hypotheticum; sed tantùm ordinandos vel initiandos primâ tonsurâ. Cuius omissionem non esse mortalem, contra *Tann.* docet *Henriq. Valent. Suar. d. 38. s. 1.* & *Nauar. ca. 22.* qui addit, ne quidem Episcopum peccare mortaliter, ordinando non confirmatum; aut si ipse non confirmatus ordinet. *v. Regin. l. 28. ca. 3.*

Resp. II. Circa cæremonias Confirmationis, scienda sunt sequentia. 1. Etsi seruandi sint ritus in Pontificali præscripti, peccetque grauiter Episcopus, si confirmet sine pluuiali, mitra, vel pedo; vti, & si ordines sacros conferat cum solis indumentis Missæ. *Dian. p. 7. t. 10. R. 31.* non tamen semper erit mortalis alicuius omissio, v.g. alapæ, aut cerei. Potest autem conferri loco quouis decenti, etiam extra Ecclesiam; & à prandio non ieiunis, omni anni tempore. 2. Sub graui culpâ, vt docet *Nauar. ca. 22.* ex communi, requiritur Patrinus; isque vnus tantùm, (licèt *Tol.* duos admittat) qui si confirmatus non sit, peccat grauiter, secundùm communem: (*Escob.* tamen ex *Côn.* docet, non esse mortale) quod probabile esse docet *Quintan. t. 2. s. 7.* imò nullum, si fiat in necessitate, & non contrahit cognationem, vt docet *Sanch. Suar.* contra *Sylu. Sa,* & alios. Debetque esse diuersus à Patrino Baptismi, saltem extra necessitatem, licèt cum *Bon. & Hurt.* id neget *Quint. t. 2. s. 7. & 14.* & secus facientem non peccare mortaliter, dicat *Dian. p. 3. t. 4. R 21.* & non Monachus (nisi factus Episcopus) Admitti tamen & illos, & moniales posse sine culpâ, docet idem *Quint. l. c. s. 18.* nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi mendicantes notat *Côn.* & *alij quinque*, cum *Dian p. 9. t. 6. R. 32.* Nec refert, seclusâ consuetudine, num vir sit aut fœmina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum; sed tantùm cognationem spiritualem cum eo, & eius parentibus; dummodò tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda est fasciâ lineâ, cruce notatâ,

tatâ, geſtandâ vno, tribus vel ſeptem diebus, pro conſuetudine; illotâ interim fronte; poteſt etiam, ſi ratio ſubſit, ſtatim auferri, & frons ablui: ipſa autem comburi, vel honeſtè aſſeruari debet, nec ad profanos vſus adhiberi, propter contactum chriſmatis; neque ſoluens illam, contrahit cognationem. *v. Præp. in 3. p. q. 2. a. 12.* 4. Parochos teneri in librum referre nomina confirmatorum & patrinorum ſuæ Parochiæ, (eamque curam ad Epiſcopos etiam pertinere) tum propter ſciendam cognationem ſpiritualem, tum propter ordines ſuſcipiendos, docet *Quintan. t. 2. ſ. 11.* ex *Barboſa, &c.* ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. *Ibid. ſ. 10.*

* *

TRACTATVS III.

De Euchariſtiâ.

CAPVT I.

De eſſentiâ Euchariſtiæ.

DVBIVM I.

Quid ſit Euchariſtia?

RESP. Eſt Sacramentum corporis, & ſanguinis Chriſti, ſub ſpeciebus panis & vini, ad ſpiritualem animæ refectionem diuinitus inſtitutum. Ita commun. Schol. *Vnde reſolues ſequentia.*

I. Tam ſpecies conſecratæ, quàm corpus & ſanguis Chriſti, intrinſecè & eſſentialiter conſtituunt hoc Sacramentum: adeoque falſum eſt, quod docuit *VValdenſis*, Corpus & Sanguinem Chriſti, eſſe totum Sacramen-

cramentum. Ratio, tum quia *Trid.* docet, corpus & sanguinem contineri hoc Sacramento; tum quia quatenus continetur, non est sensibile. Item falsum est, quod docet *Marsilius, & Sotus*, solas species constituere hoc Sacramentum, tum quia Eucharistiâ est cibus cœlestis; tum quia adorari debet latriâ, vt docet *Trid.*

II. Vsus, siue sumptio Eucharistiæ, non est propriè ipsum Sacramentum, neque aliud Sacramentum ab eo distinctum, vt vult *Gabriel*; nec pars illius, siue essentialis, siue integralis, vt *Aureolus*; sed tantùm applicatio, siue conditio, vt Sacramentum operetur.

III. Etsi quælibet species, imò quæuis pars speciei, sit integrum & essentialiter perfectum sacramentum, adeoque sacramentum Eucharistiæ, sub speciebus panis & vini, physicè & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in ratione Sacramenti, est vnum specie infimâ sacramentum: tum quia est vnum signum rei sacræ: tum quia ordinatur ad vnum specie infimâ finem, *v. S. Thom. q.* 73. *a.* 1.

IV. Etsi physicè loquendo, tot sint numero sacramenta, quot numero species, vel etiam partes specierum; moraliter tamen vnum numero sacramentum est, quod per modum vnius proponitur, & sumitur: quia id ad vnum finem, scilicet vnam refectionem spiritualem, refertur.

V. Hostiæ in diuersis altaribus, rectè concipiuntur vt distincta sacramenta: contrà verò, si Sacerdos vnam hostiam in plures partes diuidat, vel plures hostias simul sumat, (eadem est ratio plurium specierum diuersæ rationis) non ideo dicitur accepisse plura numero sacramenta.

DV-

DVBIVM II.

Quæ materia Euchariſtiæ?

Nota, Sicut in aliis Sacramentis eſt duplex materia, proxima & remota; ita etiam hìc, ſed ordine inuerſo: nam in aliis,materia remota eſt res permanens, proxima verò eius vſus,qui tranſit; hìc verò,remota tranſit, & proxima manet, ſcilicet ſpecies panis & vini. Quæritur ergo tantùm de remota, illa ſcilicet, quæ facta conſecratione tranſit in corpus & ſanguinem Chriſti.

Reſp. Materia Euchariſtiæ eſt tantùm panis & vinum. Eſt de fide, & probatur ex inſtitutione Chriſti, *Matth.* 26. & *Luc.* 22. Et quidem vtraque materia, panis & vinum, eſt ita neceſſaria ad hoc Sacramentum conficiendum, vt per ſe nunquam licitè poſſit vna conſecrari abſque alia: quod patet tum ex facto Chriſti 22.*Luc.* tum ex *Trid.ſeſſ.*22. Vnde reſolues.

I. Conſecratio vtriuſque ſpeciei, eſt iuris diuini: quia ratio ſacrificij, ſine quo non fit, exigit vtramque.

II. Non licet alteram tantùm ſpeciem conſecrare; in neceſſitate etiam graui, v g. vt moribundo detur viaticum. *Suar.&c.commun.*

III. Nec Pontifex in eo poteſt diſpenſare vllo caſu. Ita commun. *Suar.* 3. *p. d.*55.*ſ.*4. *&c.* contra quoſdam.

Dixi I. *Per ſe*: quia per accidens,& præter intentionem quaſi, aliquando vnam poſſe ſolam conſecrari abſque peccato,docet *Tan.d.*5.*q.*2.*dub.*5.*nu.* 27. dicitque eſſe communem,v.g. in his caſibus. 1. Si quis aquam,vel alium liquorem pro vino conſecraſſet,neq; defectum intelligeret,niſi diu poſt; aut poſtquam aduertiſſet,non poſſet haberi aliud vinum; vel quamuis haberet,non poſſet tamen illo vti, ſine graui ſcandalo,vel vitæ periculo. 2.Si poſt conſecratam hoſtiam, ſubitum

ſubitum mortis periculum ab hoſtibus, vel incendium immineat, ſecluſo tamen ſcandalo & contemptu fidei. *Regin. l. 29. ca. 4.* 3. Si Sacerdos hoſtiâ conſecratâ moriatur, vel animo deficiens, loquelam perdat, vel in amentiam incidat, nec ſit alius, qui poſſit ſacrificium perficere. *Suar. Vaſq. &c.* Si autem alius ſupplere, & Sacerdos infirmus communionem ſuſcipere poteſt, debet hoſtia diuidi, eique pars dari. *Tambur. de exped. ſacrif. l. 1. ca. 8.*

Dixi II. *Licitè*: quia validè alterutram tantùm conſecrari, eſt certum: vt patet tum ex facto Chriſti, qui panem antè conſecrauit; tum ex praxi Eccleſiæ, quæ corpus ante ſanguinem proponit adorandum.

DVBIVM III.

Qualis debeat eſſe panis in materiâ Eucharistiæ?

Reſp. I. Solus panis triticeus, in conuiuiis communiter vſitatus, qualis morali hominum iudicio tantùm cenſetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, & igne toſtus, ſiue aſſus, atque in ſua ſpecie incorruptus eſt: quia hic ſolus ſimpliciter dicitur panis, alius verò nonniſi cum addito, v. g. hordeaceus. *Vnde reſolues.*

I. Falſum eſt, quod docuit *Caiet.* Euchariſtiam poſſe conſecrari ex quouis pane, cuiuſuis ſpeciei, dummodò ſit aptus ad veſcendum.

II. Non eſt apta materia ad validam conſecrationem: 1. Panis ex oriza, auena, milio, piſis, fabis, amygdalis, aliiſque leguminibus, & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus; quia hæc omnia, communi vſu & opinione, cenſentur ſpecie diſtingui à tritico. *Laym. Bonac. Card. de Lugo d. 4. ſ. 1.* 2. Maſſa triticea cruda, vel non cocta per modum panis, ſed frixa vel elixa, vt ſunt placenta, libum; ſiue differant ſpecie, ſiue non. 3. Panis ſubactus aquis artifi-

artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, vel ouis, sacchato, alióve liquore, qui aqua naturalis non sit, mixtus; quia non est panis vsualis. Ita *Lay. l. 5. tr. 4. ca. 9.* *Caiet.* tamen, & quidam recentiores, contrarium docent: quare est saltem materia dubia. Idque confirmat *Missale Romanum tit. de defect.* & *Card. de Lugo d. 4. s. 1. num. 4.* Vnde qui hostias emunt, certi sint, quòd aquâ naturali, & non rosaceâ, confectæ sint. 4. Similiter hostiæ rubræ, quibus sigillantur literæ, non sunt materia valida, vel minimum dubia; quia per admixtionem cinnabaris notabiliter alterantur. *C. Lugo. d. 4. s. 1.* quod *Ant. Perez* apud *Dian. p. 7. t. 12. R.* limitat, si multum cinnabaris sit mixtum: si autem sit valde parum, censet probabile, quòd sit materia valida, illicita tamen. 5. Panis substantialiter corruptus. 6. Panis subactus aquâ marinâ. *Fagund.* apud *Dian. p. 9. t. 9. R. 58.* vbi ipse contrarium docet, eò quòd illa sit naturalis aqua.

III. Panis ex farre, siue spelta, item ex siligine, est materia dubia: quia alij dicunt, solis accidentibus, propter loci sterilitatem; alij specie distingui à tritico; ideoque non licet, saltem vti pro Sacramento, quia hoc exponeretur periculo. *v. Aut. citt.*

IV. Valida, sed illicita est materia, 1. si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei, cum tritico & aqua misceantur, ita vt triticum tamen & aqua plurimum prædominetur: quia si maior pars non sit triticum & aqua, non erit materia valida. Quod monendi sunt illi, qui hostias coquunt. *Bon. d. 4. q. 2. p. 1. nu. 6. Laym. ca. 2.* 2. Panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur. *Bon. p. 2. nu. 5.*

V. Perinde est ad valorem sacramenti, siue panis sit azymus, siue fermentatus, vt definiuit *Trid.* quia vterque est vsualis, & propriè dictus panis. Interim in suis Ecclesijs Latini in azymo, & Græci in fermentato conficere tenentur, sub præcepto graui, & culpa mortali: à qua non excusat necessitas, v.g. dandi viaticum. *v. Bon. d. 4. q. 2. p. 1. Fill. t. 4. c. 3. q. 8. C. de Lugo l. c.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ, panis consecrandus debet esse figurâ orbiculari, (in Ecclesia Latina) & integrâ. Dixi, *Latina:* quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, vt habet *Arcudius.* Licere etiam in hostia minore, qualis datur Laicis, (quando alia haberi non potest, & scandalum abest) celebrare priuatim, imò si causa vrgeat, etiam publicè die festo, docet *Marchan. in candel. t. 4. ca. 5. q. 3. Dian. p. 5. t. 13. R. 80.* & *p. 6. t. 7. R. 17.* & *Tambur. exped. sacrif. l. 2. ca. 8.* & *Auers. q. 11. s. 12.* eò quod nullum sit præceptum, neque constet de consuetudine obligante sub præcepto: quo casu eleuare adorandam maiorem ab alio præconsecratam, licere vult idem *Tambur. loc. cit.* contra *Marchan.* & *Dian. ll. cc.* Non licet autem paruam sumere, & maiorem relinquere (v. g. ad exponendam in hierotheca) nisi ipse eâdem Missa etiam istam consecrauerit, quia debet communicare de suo sacrificio. *Tambur. l. c.* Quare malè facit Parochus, qui renouaturus Eucharistiam, hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & à se consecratam reponit in sacrario, vel hierotheca. *Tambur. l. c. Lugo d. 19. s. 4.*

DVBIVM IV.

Quale vinum sit materia Eucharistiæ?

Resp. I. Solum vinum vitis, vt docet fides, & definitum est in *Florentino.* Vnde resolues.

I. Non est materia apta ad validam consecrationem: 1. Sicera, & quicunque liquor ex moris, malogranatis, &c. siue dicatur vinum, siue non. 2. Agresta, siue omphacium, id est, succus ex vuis immaturis expressus: quia non est vinum, sed in via ad vinum; cuius naturam nondum induit, habetque se, sicut massa cruda respectu panis. *Lay. t. 4. c. 2. n. 5. & 6.* succum tamen ex vuis passis expressum con-

consecrabilem esse putat *Franc. Amicus* apud *Dian. p. 7. t. 12. R. 8.* eò quod verum sit vinum. 3. Acetum, quia est vinum substantialiter corruptum. *Ib.* Quòd si post sumptionem, (imò etiam ante eam, post consecrationem calicis) dubium incidat, fueritne acetum an vinum, esse præsumendum, quod fuerit vinum, docet *Tambur. l. 2. exped. sacrif. ca.* 8. 4. Vuæ, seu vinum intra vuas contentum, vel imbibitum in offa panis; tum quia non tam est potus, quàm cibus; tum quia succus ille non dicitur propriè vinum, donec sit expressus; tum quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. *Card. de Lugo d. 4. num.* 11. *&* 12. *Laym. &c.* 5. Sapa, seu defrutum, id est, mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum: quia non est amplius vinum: nec potus, sed cibus. *Bon. l. c.* 6. Lora, id est, aqua expressis acinis superfusa. *Fill. t. 4. ca. 3. Card. de Lugo d. 4. s. 1. num.* 9.

II. Valida quidem consecratio, sed illicita est, 1. in musto; quia non est vinum simpliciter, sed impurum, habens admixtas feces, non consecrabiles: ideoque obstat præceptum Ecclesiæ, obligans secundùm *Suar.* sub mortali, saltem extra necessitatem, qualis esset defectus vini veteris; & secundùm quosdam, etiam deuotio populi, quo modo multi excusant contra *Suar.* quòd in quibusdam locis, primitiæ vuarum in calice exprimantur. *vid. Bonac. l. c.* 2. in vino liquoribus aliis, vel aromatibus ita modicè permixto, vt naturam vini retineat. Si verò permixtio sit immodica, erit materia dubia. 3. in vino acescente: quia adhuc est vinum, sicut panis mucidus est panis. 4. Probabilius etiam in vino congelato, (etsi à quibusdam propter negantium authoritatem, dicatur esse materia dubia) tum quia adhuc retinet substantiam, & denominationem vini, estque naturâ suâ potabile; tum quia Christus sub eo antè consecrato manet. *Card. de Lugo l. c.* Nec refert, 1. quod aqua congelata non sit materia

Baptismi, quia hic essentialiter consistit in ablutione, Eucharistia verò non in sumptione. Nec refert 1. quòd non sit proximè potabile: quia est per accidens, & facilè tolli potest; estque par ratio in pane indurato. Non est autem idem in liquore nondum ex vuis expresso, quia cùm non sit vinum simpliciter, & per se, ac natura sua non sit potabilis, sed comestibilis, quod vino congelato non conuenit, alioqui enim ieiunium frangeret. *Bon. l. c. p. 2. nu.* 10.

Peccat tamen, qui in congelato consecrat, ideoque si hyeme congelauit calix, calore manuum, aut halitûs, alióve modo regelandus est. *Fill. t. 4. c. 3. l. 5 t. 4. c. 2.*

III. Valida & licita est consecratio in vino, siue albo, siue rubro; etsi etiam specie physica differant: cùm vtrumque habeatur, & sit simpliciter vinum de vite. *Bon. p. 2. nu. 2. Card. de Lugo l. 4.*

Resp. II. Vino consecrando debet, non ex necessitate sacramenti, sed grauis præcepti, sub mortali obligantis, secundùm *Card. de Lugo de Euch. d. 15. f. 2. nu. 22.* misceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordine ad sacrificium. Est certum, vt constat ex *Trid. sess. 22. ca. 7. & 9.* An autem aqua ista immediatè conuertatur in sanguinem, nec ne, disputant Schol. *vid. Côn.* vel *Prep. hîc, Cardin. de Lugo d. 4. f. 3.* Vnde resolues.

I. Si mixtio hæc omittatur, valida tamen est consecratio, etsi illicita mortaliter. Ita *omnes commun.*

II. Miscenda est aqua naturalis, eaque modicissima, vt habet *Florent.* vna scilicet, vel altera gutta, ita tamen, vt sit sensibilis, & saltem non excedat tertiam partem vini; alioqui reddet materiam dubiam. *Bon. p. 4. n. 4.* ex *S. Thom. Côn. &c.* Qui autem misceret rosaceam, vel aliam artificialem, etsi in necessitate, etsi validè consecraret, peccaret tamen mortaliter. *D. Tho. Molant. Dian p. 6. t. 7. R. 18.* quia ageret contra præceptum & consuetudinem Ecclesiæ in re graui. Quam ob causam etiam mortale censet *Fagund. p. 1. l. 2. ca. 4.*

Persic.

Persic. &c. miscere calidam: quod tamen aliis quibusdam nimis durum videtur apud *Dian. l. c.* vbi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne fortè vinum congelascat, posse sine vllo peccato fieri.

III. Mixtio illa facienda est, non in dolio, vel ampulla, alióve vase, sed in ipso calice; neque domi, sed in ipso sacro, vt fit communiter, vel ante offertorium, vel certè immediatè ante sacrum, vt fit apud quosdam. Idque vel ab ipso Sacerdote, vt in Missa priuata; vel à Subdiacono, vt in solemni: neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. *Bon. l. c.*

IV. Si mixtio hæc sit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est; secùs, si post. *Bon. l. c. nu. 5.*

V. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit post communionem, ad ablutionem oris & digitorum. *v.* de his *Miss. Rom.* Item *Bon. d. 4. q. 2. p. 4. Laym. lib. 5. tr. 4. ca. 2.*

DVBIVM V.

Quæ conditiones ad materiæ consecrationem requirantur?

Resp. I. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones. 1. est, vt materia Sacerdoti consecranti, moraliter & sensibiliter sit præsens. Ita communiter; & est certum. Ratio petitur, tum ex institutione Christi, & verbis formæ, *Hoc, & Hic*, quæ non verificarentur, cùm sint demonstratiua: tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquam consecrantis, vel etiam benedicentis res absentes: tum etiam ratione sacrificij, quod requirit hostiam præsentem. *v. Bon. d. 4. q. 2. p. 6. Laym. c. 2.* Vnde resolues.

I. Validè consecratur vinum in calice cooperto, vase, vel cantharo clauso; panis in canistro; hostiæ in ciborio, vel in cumulo sub aliis latentes, aut aliter tectæ, v. g. sub corporali vel mappâ, vel etiam in

 Missali

Missali, vt ex *Suar Hendriq. Con.* docet *Bonac.* contra *Laym. l.5.t.4.ca.1.* (vnde hoc postremum dubium videri potest; & saltem peccaret grauiter; qui sic tectas, aut latentes consecraret.) Item validè consecrantur hostiæ præsentes, à cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium, quia ad præsentiam & sensibilitatem non requiritur, vt materia videatur, vel tangatur, vel feriatur sono verborum, (vnde communiter non probatur praxis eorum, qui os proximè admouent, vt halitum in calicem & panem inspirent) dummodò videri possit, siue in se, siue in alio, v.g. in suo toto, vel continente, vel vase, ad illam continendam destinato. *v. Bon.d.4.q.2.p.5.*

II. Inualidè consecratur, 1. materia post parietem, aut post tergum posita, vel clausa in tabernaculo, vt docet *Fill. Bon.q.2.p.6.* & alij. Ratio, quia moraliter censetur abesse, cùm non possit demonstrari per τὸ *hoc* vel *hic*; neque paries habeat se vt continens, aut tegens. 2. materia valde procul, v.g. 100. passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum iudicio pendet. *Henriq. l 8.ca 34.* docet, 20. aut 30. passuum: quod *Bon.l.c.* & alij, putant non esse certum. *v. Schol.* 3. Materia tam modica, vt sensu percipi non possit; tum quia non potest demonstrari; tum quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Ita *Suar. Vasq.* & alij, contra *Sotum, Henriq.* Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud: quia in toto etiam minimæ eius particulæ consecrantur, vt constat ex *Trid. sess. 13. c. 3. & 4. Bon. l.c.*

Secunda conditio, vt materia sit certa, & à consecrantis intentione, & in indiuiduo determinata. Est communis, apud *Bon.* & alios: tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc* & *Hic*: tum quia actiones sunt circa singularia, quæ debent esse certa & determinata. *v. Bon. l. c. p. 5.* Vnde resolues.

I. Inualidè consecraret, qui vellet tantùm consecrare

crare tertiam, vel mediam hostiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v.g. viginti præsentibus, tantùm quatuor aut quinque, nullas designando: quia non est ratio, cur vna magis, quàm altera consecraretur. Item, qui ex multis hostiis intenderet illas consecrare, vel illas partes hostiarum, aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius designârit; aut partes illas, quæ fractis speciebus sunt mansuræ in continuo, non quæ excident: quia non est materia definita. *Bon.l.c.p.5.*

II. Non consecratur hostia, inscio Sacerdote posita, siue in corporali, (seiuncta tamen à cumulo) siue infra illud. *Côn.3.p.q.74.a.2.d.3.* & alij. Ratio, quia non est determinata in mente Sacerdotis, cuius voluntas non fertur in incognitum. Similiter non consecrantur guttæ, quæ exteriùs calici adhærent: quia non intenduntur. Imò vt probabilius docet *Suar. Regin. to.2.l.29.& c.2. Laym.l.5.t.4.ca.2. Côn.q. 74.a.2.dub.3.* contra *Tann. & Bonac.* nec eæ guttæ, quæ interiùs adhærent: quia intentio Ecclesiæ esse videtur, ideoque & Sacerdotis esse debet, consecrare id, quod per modum vnius continui est in calice. Vnde ne opus sit de detergendis guttis sollicitum esse, bene faciet Sacerdos, si semel pro semper intendat eas non consecrare; vti nec micas hostiis adhærentes. *v. Dian. p.2.t.3. misc.R.16. & p.3.tr.4.R.32. Escob.t.7. E.6.* vbi docet, Sacerdotem vi particulæ *Hic*, tantùm intendere id consecrare, quod per modum vnius continui potabilis est in calice, ideoque guttulas illas non consecrari. Quæ sententia probabilis est. ex *Regin. Suar. & Laym.l.5.t.4.ca.2.nu.15.*

III. Valida est consecratio, 1. Si Sacerdos intendat consecrare ex pluribus hostiis præsentibus tantùm quinque, eas determinando; vel omnes, præter infimam & supremam cumuli; vel omnes pares, v.g. secundam, quartam, sextam, si sint ordine collocatæ, & determinetur, vnde numerandi initium sumendum sit: quod tamen graue peccatum erit. Quòd si

 autem

autem hoc vel a io casu, non consecratæ misceantur consecratis, totus cumulus ad altare est deferendus, vt Sacerdos intendat consecrare non consecratas, vel potius totum cumulum consecret sub conditione, si non sint consecratæ. *C. de Lugo d. 4. de Euch. num. 36.* 2. Etsi putet vnam, vel duas, vel sex hostias consecrandas adesse, cùm sint plures, siue à se, siue ab illo positæ: quia error speculatiuus & priuatus non obstat intentioni practicæ & absolutæ consecrandi omnes præsentes. Quam tanquam Ecclesiæ consuetudini conformem, quisque censetur habere implicitè, vt docet *Sylu. Henriq. & Suar.* Vnde si Sacerdos aduertat post consecrationem, esse duas simul iunctas, vtramque vt consecratam sumet, vt habet *Missale.* Si verò ante consecrationem, postquam obtulit, aduertat, alteram seponet, & post Missam, ipse, vel alius sumat tanquam panem benedictum. 3. Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo aduerterit, ab alio adferri à se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit, de consecrandis in altari iam positis. Ratio, omnes enim consecrantur, etsi dum consecrat, earum non ita expressè meminerit, aut etiam ad oblationem non detegat, modò sint præsentes in corporali, vel saltem in altari. Ita *Regin. l. 29. num. 19. Laym. l. 5. t. 4. c. 2. Bon. t. 1. d. 4. q. 2. p. 2.* & alij ab ipso citati. Estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens, respectu illarum virtualiter perseuerat. 4. Si paruæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulo post factam oblationem, (addit *Auersa q. 11. s. 12.* ante cœptam præfationem) licitè eas consecrari, suppleta oblatione mentaliter, ex *Gauand. & Posseu.* docent *Dian p. 2. t. 14. R. 71. & Tambur. de exped. sacrif. l. 2. c. 5.*

Resp. II. Ad licitam materiæ consecrationem requiritur, 1. vt non sit maior quantitas, quàm tempore opportuno possit absumi: quia periculum esset, ne species computrescerent. *Bon. l. c.* 2. Vt ab vsu Ecclesiæ, præsertim in Missali præscripto, non recedat.

dat. *Ex dictis reſolues.*

Peccat 1. Qui vas, in quo hoſtiæ conſecrandæ ſunt, non aperit. 2. Qui conſecrat materiam poſitam extra corporale. 3. Qui intendit conſecrare guttas, calici adhærentes exteriùs, quod eſſet graue: de interiùs adhærentibus eſt dubium, (quia non conſtat ſatis de mente Eccleſiæ) ad quod euitandum, *Gauantus p. 2. tit. 7.* iubet eas abſtergi, quod conſuetudo probat. Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet *Tambur. l. 2. c. 1. §. 3.* imò nec expedire, ſi eas aduertas, quando diſcooperto calice jam iam es conſecraturus, & eleuationem populus exſpectat. Poſt conſecrationem autem nullo modo ſunt abſtergendæ. 4. Qui ante conſecrationem ita ſtatueret, nolo conſecrare hoſtias appoſitas, niſi tempore conſecrationis, vel ſaltem oblationis fuero memor. Ita *Orap. hic a. 2. d. 3. Laym. l. c.* etſi *Tambur. de exped. ſacrif. c. 1. §. 3.* eo caſu nullum peccatum agnoſcat.

DVBIVM VI.

Quæ forma conſecrationis Euchariſtiæ?

Reſp. Eſt duplex, vna panis, & eſt hæc: *Hoc eſt enim corpus meum.* Vbi omnia ſunt de eſſentia, præter τὸ *enim*. cuius omiſſio eſſet veniale. Altera vini, & eſt hæc: *Hic eſt enim calix ſanguinis mei, noui & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis, & pro multis, effundetur in remiſſionem peccatorum.* Vbi etſi verior & communior ſit ſententia *S. Bonau. Suar. Bellar.* & aliorum, contra *S. Thom. & Thomiſt.* quòd eſſentialia ſint tantùm hæc: *Hic eſt calix ſanguinis mei* (vel, *hic eſt ſanguis meus*, aut eis æquiualentia) grauiter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret, vel mutaret. Debent autem formæ proferri in perſona Chriſti, formaliter & ſignificatiue, ſiue aſſertiuè, & non tantùm recitatiuè, ſiue hiſtorice, licèt ea, quæ in Canone præcedunt, dicantur tantùm recitatiuè, ſeu hiſtorice. *v. Laym. c. 3. Bon. q. 3 p. 2. Card. de Lugo d. 11. ſ. 5.*

Vnde resolues.

I. Valida, sed illicita est consecratio, 1. Si consecrans dicat: Hic cibus, hic potus, hic calix, vel hæc res, vel contentum sub his speciebus, est corpus meum, vel sanguis meus. *Bonac. l. c. p.* 1. 2. Si dicat: Hic calix est nouum testamentum in sanguine meo, vt habet *S. Lucas ca.* 22. 3. Hoc est corpus meum, quod de Virgine sumpsi; hic est sanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc est meum corpus; hic meus est sanguis; vel, hoc est sanguis meus. Ratio horum, quia manet idem sensus, nec fit mutatio substantialis. *Bonac. l. c.*

II. Inualida erit consecratio, si dicas: Hìc (aduerbialiter) est corpus meum. Si autem τὸ *Hic* ponatur masculinè, pro neutro, valet, etsi non secundùm grammaticam. *Escob. Granadus.* 2. Hoc Corpus est meum; hic Sanguis est meus *Fagund. p.* 3. *q.* 78. *c.* 2. 3. Ecce Corpus meum; Ecce Sanguis meus. 4. Hoc sit, vel hoc fit Corpus meum; vel hic panis conuertitur in Corpus meum; vel hìc ponitur Corpus meum. 5. Illud est Corpus meũ; ille est Sanguis meus. 6. Hoc est substãtia mea; vel hoc est Corpus Christi. *Bon. l. c. p.* 3.

III. Dubia erit consecratio, 1. Illud est Corpus meum; iste est Sanguis meus. 2. Hæc est caro mea: quam tamen *Laym.* contra *Côn.* putat valere. 3. Secundùm quosdam, forma ex *S. Luca* primo casu allata. *v. Bon. q.* 3. *p.* 1. & 2. *Regin. l.* 29. *num.* 33.

DVBIVM VII.

Quamdiu Christus maneat in Eucharistiâ?

Resp. Manet sub speciebus, etiam diuisis, & sub quauis earum minimâ parte, donec tanta earum fiat mutatio, vt consueta substantia panis & vini corrumperetur. Ita commun. cum *S. Thom.* Et est certum.

Vnde resolues.

I. Gratia datur in prima manducatione, etiam primæ partis; cùm sit totum Sacramentum. Manducatio

catio autem, dicitur traiectio ex ore versus stomachum, etsi alij dicant gratiam tum primùm dari, cùm pars aliqua est in stomachum recepta *Dian. p. 5. t. 6. misc. R. 96. ex Henriq. Sylu. & Fagund.* Item *Card. de Lugo d. 12. s. 2.*

II. Species non sunt retinendæ in ore tam diu, donec penitus pereant: quia tunc non manducaretur Christus: nec gratia Sacramenti conferretur. Vti neque, si moriaris, dum hostia adhuc est in ore. *Dian. l. c.* contra *Bec. ca. 22. v. Bon. d. 4. q. 5. p. 2. nu. 2.*

III. Si quis partem vini, vel hostiæ, sumpsisset indispositus, & deinde se disponeret, acciperet adhuc gratiam in sumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, vt *Gab. Caiet.* & alij, probabiliter dicunt futurum, si se disponat antè, quàm species consumantur in stomaho. *Dian. l. c. R. 96.* ex *Nugno. v. Card. de Lugo d. 12. s. 2. num. 46. & 53. & 64.* vbi illud posterius negat. *v. Bon. l. c.*

IV. Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat esse Sacerdos, vt possit communicare sub vtraque specie, quòd putet plus gratiæ dari sub vtraque, quàm vna: quia id fieri, non est improbabile, vt docet *Vasq. Mar. Card. de Lugo d. 12. s. 3.* & alij. Vti nec carpenda deuotio illius, qui multum materiæ sumit ad consecrationem, eâ mente, ne tam citò in stomacho species consumantur, & sic diutiùs secum Christus maneat, & sæpiùs gratiam augeat: quod fieri non est improbabile, si dispositio subiecti fiat melior, vt docet *Suar. Côn.* item *Fagund. & Beca.* apud *Dian p. 3. d. 6. misc. R. 97.*

V. Species per vomitum reiectæ, si tales sint, vt sub illis panis, vel vinum posset existere, verè sunt adorandæ; & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet *Card. de Lugo l. c. nu 53.*

VI. Etsi, si modicum vini consecrati misceatur perfectè cum alio liquore, ita vt non maneret substantia vini, desinat ibi esse Christus; non tamen desinit, si misceatur cum vino alio, saltem eiusdem

spe-

speciei. *Card. de Lugo d.10. s.3.* Vnde si gutta consecrata lapsa sit in dolium vini eiusdem speciei, totum illud vinum adhibendum tantùm est pro sacrificio; licèt quidam dicant bibi posse à laicis.

VII. Si species consecratæ liquorem specie diuersum sibi permixtum conuertant in vinum, similis substantiæ ei, in quo facta est consecratio, species priores manent consecratæ, non item posteriores adiunctæ.

CAPVT II.

De Causis, & subiecto Eucharistiæ.

DVBIVM I.

De Causis.

Ago hîc tantùm de efficiente, id est, Ministro: in quo quid requiratur ad confectionem validam, constat tum ex dictis *de Sacramentis in genere*, tum ex superioris capitis *dub.5.* Quid ad licitam requiratur, patebit ex sequenti dubio, *de subiecto suscipiente Eucharistiam*: quia omnes dispositiones, quæ ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam confectionem; cùm conficiens necessariò suscipere debeat. Hic ergò tantùm quæritur, 1. Cuius sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem.

ARTICVLVS I.

Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ?

Resp. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos, habens iurisdictionem ordinariam, delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel priuilegium. Ratio, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipuè fit per Sacramenta. *v. Bon. d.4. q.5. p.1. C. de Lugo d.18. s.2.* Vnde resolues.

I. Pec-

I. Peccat mortaliter, qui sine omni iurisdictione Eucharistiam dispensat. *Bonac.l.c.p.2.* quia violat alterius iurisdictionem, in re graui. Inferior autem Sacerdote, incurret insuper irregularitatem, vt docet *Côn. hic.* Religiosi etiam ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reseruatam, si (scilicet sine licentia Parochi,& quidem speciali,) præsumant Clericis, aut laicis dare Extremam Vnctionem, vel Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare: nisi habeant priuilegium; vel Parochus absit; aut iniustè nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam,etiam crassam, ex *Prapos. &c.* notat *Dian.p.5.t.3.R.51.* idque propter verbum *præsumant.*

II. Licitè ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter Pastorem factum suum approbaturum esse. *Regin.l.19.nu.91.Bon.l.c.nu.7.*

III. Si infirmus sacro viatico muniendus sit,& proprius Pastor absit, vel præsens non possit deferre Eucharistiam,quiuis alius Sacerdos, vel regularis, vel sæcularis, & hoc deficiente,etiam Diaconus, ei conferre potest: quia tunc præsumitur voluntas Episcopi, aut Papæ. Ita *Laym.l.5.t.4.c.7. Bon. l.c.num* 10.ex *Suar.*

Dixi in Responsione, *ex officio*: quia extraordinariè, in statu necessitatis, id potest Diaconus ex commissione Parochi, (& secundùm *Quintanad.* si absit, sine ea) v.g. in magno festo, quo Sacerdos confessionibus, concionibus,&c. est occupatus. *Dian. p. 9.t.6. R.39.* ex *Prapos.* In extremâ verò necessitate, v. g. articulo mortis, si non esset alius, etiam Diacono, imò laico licere (secluso scandalo) & alios, & se ipsum communicare, probabile est, vt contra *Henriq.Vasq.* & *Sa,* docet *Suar.Côn.Laym.Prapos.hic d.2.nu.* 11. confirmatque *Dian p.8.t.1. R.48.* ex *Auersa & Franc. Lugo* Sed *Amicus* limitat ad casum,quo moriturus peccati mortalis conscius, aliud sacramentum suscipere non posset. *v. Dian.p.9.t.6.R.39.* In praxi tamen id non

facile

facilè faciendum, ob contrariam consuetudinem. *Card de Lugo d.18.s.2. Bonac.d.4.q.5.p.1.* Vnde resolues.

Probabile est, etiam extra mortis articulum, ex graui causa, licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel à Diacono allatam, sibi ipsi dare, v.g. si in longo morbo diu non communicasset, vt contra *Suar.* & *Con.* docet *Fagund. p.3.l.3.c.2. Prap. Iascob.t.7.E.6. Bon.l.c.*

Dixi II. *Vel priuilegium*, quale habent religiosi Mendicantes, & nominatim Societatis IESV, ex Pauli III. Bulla, & aliorum, vt scilicet in suis templis, per se, vel per alios Sacerdotes illic celebrantes, communicare possint quoscunque Christi fideles, præterquam in mortis articulo, (in quo tamen, si vrgeat necessitas, præsumitur ratihabitio Papæ, etiam inuito Parocho, vt habet *Bon.* hic) & festo Paschatis. *v. Card. de Lugo l.c.s.2.n.38, & 41.* Porrò per festum Paschatis, Pontifices hic videntur intelligere, & prohibere communionem illam, quâ satisfit præcepto annuæ communionis, vt docet *Sa, Fill. & commun.* Per mortis articulum, intelligitur tempus, quo vel mors proximè instat, & moraliter certa & ineuitabilis est; vel quo est mortis periculum, id est, probabile dubium de vitæ conseruatione tali casu, quo valde frequenter mors solet accidere. *Suar.t.4.de rel.l.2 c.3. & 3.p.d.16. s.4.* & alij.

Ex dictis *resolues*, quòd regulares licitè dent Eucharistiam in articulo mortis, vti & in Paschate, sequentibus casibus.

I. Si extrema sit necessitas: vt si periclitetur de salute æterna.

II. Si sit grauis necessitas, id est, probabile mortis periculum, & Parochus nolit, vel non possit dare. *Card, de Lugo d.18.s.2.nu.53.*

III. Si à Pontifice, vel Episcopo, habeant priuilegium; quale hoc tempore habent Religiosi aliqui, quibusdam locis ab Episcopis, dandi communionem paschalem.

IV. Si

IV. Si quis in paſchate non poſſit in ſua parochia communicare, nec petere veniam à Parocho.

V. Si ratione communionis paſchalis Parochiæ ſuæ antè ſatisfecerint, aut poſtea ſatisfacturi putentur: quia tunc Parochis nihil decedit, cùm ipſo die Paſchæ abſtinere à communione poſſint. Sic contra *Henriq. & Nauar.* docet *Sa. Fill. & Laym.* qui addit, niſi conſtaret Parochum eſſe inuitum, ac rationabiliter id prohibere, v.g. quòd aliàs rationem communicantium habere in ſuâ Parochiâ non poſſit: tunc enim ad Parochiam eſſe reiiciendos. *Card. de Lugo d. 8. ſ. 2. n. 50. Bon. l. c.*

VI. Si ægrotus necdum peruenerit ad eum ſtatum, vt ex præcepto teneatur ad communionem; etſi tunc maneat obligatus ſuſcipere communionem ex manu Parochi, in articulo mortis.

VII. Si ægrotus ſatisfecerit præcepto de viatico, cum intentione illud implendi: quia adminiſtratio Euchariſtiæ tantùm eſt vetita regularibus, quando præceptum communionis obligat. Nunquam tamen, ſine licentia Epiſcopi, vel Parochi, licet religioſis publicè Euchariſtiam deferre per plateas, cùm id iuri Parochorum, conſuetudine obtento, deroget; proinde eo caſu, in ægroti oratorio, alióve honeſto domûs loco, de licentia Ordinarij priuatim facto ſacro, Euchariſtia eſt danda. Ita *Suar. v. Dian. t. 4. p. 4. R. 14.* & *p. 9. t. 9. R. 63.*

VIII. Quibuſdam, qui frequenter communicant apud religioſos, nec poſſunt adduci, vt communicent in Pàrochia: idque ex tacito & præſumpto conſenſu, quem *Laym. lib. 5. tr. 4. ca. 7. num. 4.* putat faciliùs poſſe præſumi in militibus præſidiariis; item in aulicis, ſtudioſis, aliiſque Academicis, &c. qui frequenter communicantes extra ſuſpicionem eſſe ſolent. *v. Laym. l. c.*

IX. Si in paſchate ſint vagi, peregrini & aduenæ, ſecundùm ſententiam probabilem multorum, vt *Sanch. de matr. l. 3. d. 37. Fagund. prac. 1. Eccl. l. 1. c. 8.*

Card. de Lugo l. c. Dian. p. 2. t. 2. R 11.

X. Si sint famuli, vel domestici, vel familiares eorum, qui circa tales habent priuilegium. *vid. Compend. priuileg. Societatis, V. familiaris, & Dian. p. 1. t. 2. de dubijs regularium R. 12.*

ARTICVLVS II.

Quid requiratur in Ministro, ad licitam administrationem Eucharistiæ?

Resp. I. Vt Minister circa Eucharistiæ distributionem non peccet, præter gratiam, etiam reuerentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt; ita vt præstet hoc Sacramentum omitti, (cùm eius susceptio sæpè non sit necessaria ad salutem) quàm admitti positiuam irreuerentiam. *Vnde resolues.*

I. Eucharistia non est deferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti, id est, cum stola, & superpelliceo, ac præcedente lumine (secùs est de extrema vnctione, cuius materia cùm non sit Sacramentum, non requirit tantam venerationem.) Putant tamen quidam, si habitus haberi non possit, aut sit tempestas, aut iter faciendum, non fore irreuerentiam, si Sacerdos Eucharistiam in pyxide, vel corporali inuolutam, in sinu suo clam deferat. Quod certius videtur licere in locis hæreticis, vbi etiam in necessitate, & clam, præciso scandalo, poterit porrigere sine stola, & superpelliceo; etsi nullo modo celebrandum sit sine vestibus sacris, ob viaticum dandum. *Bon. d. 4. q. 5. p. 2.*

II. Præstat ægrum incommunicatum mori, quàm Sacerdotem in habitu, cum Sacramento per publicum currere, (etsi festinare valdè debeat, vt dicit *Quintan t. 4. s. 8.* Secus est in Baptismo & Pœnitentia, si probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet in mortali: tunc enim currendum esset, vt habet *Bon. l. c.* ex *S. Thom. Possev.* & aliis.

III. Ad infirmum longè distantem licere Parocho

Eucharistiam deferre in equo mansueto, ita vt non sit periculum lapsûs, docent *Quitan. t. 4. s. 8.* Sed negat *Possev.* & *Barbosa*, nisi loci consuetudo permittat; adduntque non licere pixidem dare portandam Laico, quantumuis Pastor sit fatigatus, sed potiùs ex collo suspendendam bursam.

IV. Eucharistia non est deferenda ad ægrum, venerationis tantùm causâ, vt adoret, vel osculetur, si sumere non possit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, vt venerationis causâ deferatur ad lectum, si in domo celebretur.

V. Non licet dare Eucharistiam aliis digitis, si indice & pollice, ob chiragram, dari non possit, vt docet *Bonac. d. 4. q. 5. p. 2.* & *Posseuinus* contra *Tol.* cuius sententia tuta videtur, si aliàs æger sine viatico esset moriturus; præsertim si tunc detur duobus indicibus.

VI. Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam medio aliquo instrumento; (multò minùs deponere alicubi in scutellâ, vt ab ipsomet ægro sumatur) sed manu danda est, vt docet *Bon. d. 4. q. 5. p. 2.* ex *Suar.* & aliis. Quamuis *Possev. c. n. 8.* non improbabiliter dicat, posse præciso scandalo, & periculo lapsûs in terram, instrumento ad id ritè confecto dari, *v. Dian. p. 4. t. 4. Resol.* 114. *Bonac. l. c. p. 2.* quod in praxi pro ægroto, qui non potest traiicere hostiam, vt scilicet ei detur Eucharistia, impositâ particulâ hostiæ cum vino in cochleari, admittit *Prep. in 3. p. q. 80. a. 5. dub. 6.* & *Escob. c. 7. c. 6. Dian. p. 4. t. 4. R. 104.*

VII. Sacerdos podagra laborans, potest deferri ad altare, vt ibi Eucharistiam administret, seclusâ tamen aliâ prohibitione. Ita *Posseuin. 5. n. 30. Bon. l. c.*

Resp. II. Requiritur præterea, vt eam dispenset ritu Ecclesiæ consueto: deinde, vt eam neget, (per se loquendo) indispositis, animo vel corpore: denique, si Pastor sit, vt ministret eam ouibus, quoties rationabiliter petunt. *Bon. d. 4. q. 5. p. 1. n. 15.*

Dixi I. *ritu Ecclesiæ*: quia legitimus Ecclesiæ ordo sub peccato obligat. *Vnde resolues.*

Peccat 1. Qui Eucharistiam dat sub vtraque specie, locis vel personis, quibus à Pontifice non est concessum. Item si morituro, qui ob linguæ ariditatem non potest hostiam traiicere, det species vini: licèt talem à mortali excusare conetur *Amicus* apud *Dian.p.8. t.1.R.24. Bon.l.c. Sanch. Posseu. Barbos.* contra ipsum *Dian.p.9.t.9. R.64.* 2. Qui dispensat sine veste sacra, vel lumine, aut præuia confessionis generalis formula. 3. Qui laico dat hostiam maiorem. in necessitate tamen, vel in casu magnæ deuotionis, licet ex maiore particulam defractam dare; vel etiam in defectu minorum, plures maiores consecrare, easque deinde in minores partes, (non tamen adeò paruas, vt honestè dari non possint) diuisas distribuere. Ita *Sa V. Eucharistia d.4.q.5.p.1. num.14.*

Dixi II. *Per se neget*: quia aliàs cooperabitur peccato. Per accidens tamen sæpè dare potest, v.g. si sine scandalo, aut graui damno suo, vel pœnitentis, negare non possit. *v. Bon.l.c. Posseu.c.5.n.8.* Vnde resolues.

I. Peccat 1. qui dat pueris, ante annum discretionis, (nisi in articulo mortis, vt *v. dub. seq.n.3.*) qui fortè circa annum decimum incipit. 2. Qui dat amentibus, quando nunquam sunt vsi ratione. Si verò vsi sint, potest, & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreuerentiæ, & non constet incidisse in amentiam in statu peccati mortalis. *Laym. hic ca.4.num.4.* 3. Qui dat peccatori publico, v.g. histrioni, turpes comœdias cum mortali repræsentanti, vsurario, meretrici, concubinario, de quibus *v. Fill. t.4.n.166. & seq.*

Dixi, *Publico:* quia si occultè tantùm scias esse indispositum, occultè quidem, non tamen publicè petenti, est neganda; nisi indispositio ex confessione sit nota: tunc enim extra eam ne quidem licet monere, vt docet *Sanch. Bon. Laym. l.5. t.4.c.6. Card. de Lugo d.8. de Sac. s.8.*

II. Pec-

II. Peccat item, qui negat reis morte plectendis, (quibus etiam potest dari aliquot, imò vnâ horâ ante mortem, vt habet *Sa*: danda verò est, si fieri potest, non in carcere, vel alio loco inhonesto) etiam ob crimen sagarum captis: dummodò pœnitentiam præ se ferant; etiamsi crimen negent, & violenta duret suspicio. *Tann. tom. 3. q. 5. d. 4.*

III. Rectè facit, 1. qui raró, v.g. in paschate, dat communionem semifatuis, & qui debilem habent rationis vsum, si saltem hunc cibum à profano distinguere nôrint, vt habent *Henriq. & Possev.* Idem ferè dicendum est de surdis & mutis à natiuitate. *v. Laym. hîc.* 2. Qui dat infessis à Dæmone, dummodò sine irreuerentia possint sumere. Ita *Suar. Bon. Regin.*

Dixi III. *Si Pastor sit.* Vnde resolues.

I. Talis peccat grauiter contra iustitiam & charitatem, si subditis in periculo mortis, licèt peste infectis, non det. Alius verò Sacerdos, qui in tali casu, absente vel nolente Parocho, nollet dare, peccaret tantùm contra charitatem; etsi secundùm *Chapiauillum* mortaliter, *q. 37. num. 2.*

II. Pastor, vt Eucharistiam opportunè petentibus possit ministrare, tenetur eam asseruare, cum lumine, in Ecclesiâ, (nec licet alibi, ne quidem in Sacellis nobilium, vel choro monialium, aut intra septa monasterij earum, vt habet *Trid. sess. 13. de reform. ca. 10.* nisi cum facultate in solemni festo) in pyxide; quæ non necessariò est consecrata, licet, si consecrata non sit, debeat interiùs vestiri vittâ lineâ, ex tela consecrata; vt ex *S. Thom.* docet *Vasq. Azor. Regin. in Praxi, tom. 2. l. 29. t. 9.*

III. Si ob grauiter culpabilem negligentiam Parochi, (vel eius, cui ista cura commissa est) integro die, vel aliquot integris noctibus, lumen non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter (secùs si per horam tantùm) docet *Quintan. t. 4. s. 1. & 7.* item *Dian. p. 9. t. 6. R. 34.* licet *Marchant. in resolut. Pastor. t. 4. cap. 5. q. 4.* obligationem

& consuetudinem tam vniuersalem neget; vti & de lumine præferendo, quando defertur sacramentum foras; atque ex causa id posse omitti, vt cùm defertur ad ægrum longè distantem, nec commodè fieri potest cum lumine.

DVBIVM II.

De subiecto, seu suscipiente Eucharistiam.

ARTICVLVS I.

Quæ requiratur in eo dispositio animæ?

Resp. Qui est in mortali, tenetur sub mortali ante sumptionem Eucharistiæ confiteri, nisi sit necessitas celebrandi, vel communicandi, & Confessarius desit. Ita *Trid. sess. 13, ca. 7. & Can. 11.* vbi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo Corinth. *Probet autem se ipsum homo, &c.* Et parum refert ad praxin, vtrum tantùm sit præceptum Ecclesiasticum, an tantùm diuinum, quod est probabilius, vt docet *Suar. Fill.* & alij commun.

Dixi I. *In peccato mortali:* tum quia Eucharistia delet venialia, ex opere operato: tum quia venialia, (esto comitentur, imò reddant venialiter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quòd si tamen multa sint, & intra genus suum grauia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem deuotionem & fructum maiorem impediunt. *Suar. Laym.* & alij. Vnde resolues.

1. Qui dubitat, an peccârit mortaliter, vel an mortale sit ritè confessus, tenetur ante communionem confiteri. Ita *Bon. d. 4. q. 6. p. 1.* ex *Sanch. Regin. Suar.* & aliis.

Dixi II. *nisi sit necessitas,* (non quæcunque, v.g. festi-

sti celebritas, vel magna deuotio, vt quidam volunt) sed grauis, siue vrgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissâ tamen semper contritione: ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fueris antè contritus. *Præp. Cardin. de Lugo d.14. s.6. num.122.*

I. Periculum mortis, vel vt consecretur hostia pro morituro. *Suar. Côn. Card. de Lugo d.4. s.5. nu. 107.*

II. Si sacrificium, vel communio non possit omitti, absque graui infamia, vel scandalo; *Iidem Aut.*

III. Si Parochus debeat celebrare ex officio, vt populus sacrum audiat. *Ibid.* Ob quam causam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere, putat *Dia.* cum *alijs* 11. *p.9. t.3. R.9.* contra *Palaum*; *Auersam, &c.*

IV. Si vrgeat præceptum de annua communione, vt docet *Henriq.* & probabile putat *Præp.* vel si Sacerdos non possit audire Missam, nisi celebret, vt habet *Henriq & Sotus, Dian. R. 63. & 64.* nec improbat *Card. de Lugo l. c.* Probabiliùs tamen videntur docere *Côn. Sa, Suar.* & alij, cessante scandalo & infamiâ, præstare tunc sacrum, & communionem etiam Paschalem, intermittere, eò quòd hæc præcepta non obligent, quando non possunt impleri conuenienter iuri diuino.

V. Si Sacerdos post consecrationem committat mortale, vel antè commissi recordetur, tenetur elicitâ contritione, sacrificium prosequi. Si verò id fiat ante consecrationem, & præsertim ante Canonem, debet confiteri, si absque nota infamiæ potest, vel recedere, vt docet *Sylu. Nauar. Dian.* & alij, contra *Sotum & Henriq.* qui negat teneri, ob honorem sacrificij putatque practice esse probabile *Laym. & Bon.* eò quòd vix sine omni nota, confessio decenter fieri posset: nisi fortè in Missa solemni, sub cantu, vel concione: quo casu tenebitur confiteri, vt notat *Sylu.* Quòd si verò nec contritionem possit elicere, secundùm

dum communem sententiam, esset confitendum, vel desistendum, licèt *Vasq. in 3. p. tom. 3. d. 27.* & *Hurt. de Euch. d.* 8. putent probabile esse, saltem non peccaturum mortaliter, quando non potest sine nota recedere: intellige, si conatus sit elicere, vel fecit quod potuit. *v. Dian. p 4. t. 4. resol.* 98. *Card. de Lugo d. 9. ſ. 2. n.* 8. vbi idem docet. Notat autem *Dian.* ex *Prap.* satis esse, si quis bonâ fide putet se esse contritum, licèt subdubitet.

VI. Si in scamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec sine nota, aut scandalo graui, possis recedere, vt habet *Nauar. Fill. Regin. Card. de Lugo l. c. nu.* 112. & alij: porrigenti autem Eucharistiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu etiamsi ne quidem possis elicere contritionem excusat à peccato *Hurt. l. c.* Imo quidam DD. apud *Henriq.* excusant laicum antè confessum, etiam præcisâ notâ, & scandalo, non recedentem; eò quòd is dicatur iustificatus, & probatus per confessionem. Quam sententiam probat *Tambur. in expedita com. c. 1. §. 8.* potestque seruire pro scrupulosis. *v. Regin. l. 29. num.* 105. *Bonac. d. 4. p.* 10. *Escob. t. 7. ca. 6.*

Dixi III. *Et desit confessarius*: deesse autem censetur, non vt quidam volunt, si absit is, cui solet, & cuperet confiteri; vel cui deuotiùs, aut vtiliùs confiteretur: neque etsi Religiosus non possit nisi sæculari confiteri peccata grauia, cum aliqua infamia Religionis. *Amicus. Dian. p. 9. t. 3. R.* 13. sed in sequentibus casibus:

I. Si nullus sit præsens; ad absentem verò sine magna difficultate, (spectatâ tum debilitate, ætate, & negotiis personæ, tum aliis circumstantiis, vt aëris, breuitatis temporis) adire non possis. *Bon. l. c. num.* 30. ex *Suar. Con. &c.*

II. Si non adsit nisi ignarus idiomatis, vel carens iurisdictione, vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui non possis confiteri sine graui damno

tuo,

tuo, vel alieno, vel si habeas peccatum tantùm reseruatum, nec pateat aditus ad superiorem; vel Superior semel iterumque per pium Confessarium rogatus negauerit potestatem absoluendi. *Tambur in exped. com. c. 1. §. 6.* ex *Fagund.* Limitat autem *Dian. p. 9. t. 3. R. 15.* si absque graui nota prætermittere non possis. Ita *Sylu.* & alij. Requiritur tamen, in his etiam casibus, contritio & propositum confitendi; imò ex præcepto *Trid.* Sacerdos, qui in tali casu celebrauit, tenetur prima occasione confiteri. Quod præceptum extendendum non videtur ad laicos, vel Sacerdotes communicantes tantùm, vt contra *Nauar. & Fagund.* docet *Sylu. & Dian. & Bon. d. 4. q. 6 p. 1.*

ARTICVLVS II.

Quæ requiratur dispositio corporis?

Resp. I. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ, cùm parum faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem: potest tamen aliquando per accidens impedire, propter effectus secutos. Ita *commun.* Vnde resolues.

I. Non impedit pollutio inuoluntaria, imò nec voluntaria per pœnitentiam expiata, nisi effectum malignum, v. g. turpem recordationem ac delectationem, vel distractionem, & perturbationem animi relinquat: eo enim casu, vti & semper, post culpabilem, præstat, ac secundùm sententiam communem, sub veniali debet differri, nisi aliud suadeat iusta aliqua causa, v. g. magnus fructus festiuitatis, regula ordinis; vel si à Dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam. *Sanch. l. 9. de matr. d. 13. Bon. d. 4. q. 6. p. 2. C. de Lugo d. 15. s. 1.*

II. Neque actus coniugalis impedit, etsi decens, & consilij sit, abstinuisse saltem nocte proximè antecedente, si raro communicet. Ita *Fill. & Sanch. l. c. Escob. t. 7. E. 6. n. 83.* Intellige, si debitũ petitum ex necessitate reddidit, nec vllam inde animi perturbationẽ, aut affe-

ctum ad res venereas patitur: si verò voluptatis causâ fecisset, eo die abstinendum esse, (præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset) docet *Regin. l.29. n.117. Laym. l.5.t.4.ca.6.nu.10. & 16. Mart. Perez d.49. s.3. num.8.* addens esse tantùm veniale; imò indecentiam iustâ causâ posse resarciri.

III. Similiter etsi decens & consilij sit, sumptâ communione abstinere eo die à copula; licita nihilominus est ex bono fine, v. g. ex amore prolis, ad vitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. *Tambur. c.3. §.6.* ex *Sanch. l.9. d.13.* & *Marchin.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse ieiunus, ieiunio naturali, id est, vt à medio noctis nihil omnino per modum cibi, potûs, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Conciliis, quæ vide apud *Fill. Laym. Bonac. Cardin. de Lugo l. c.* Vnde resolues.

I. Etsi paruitas materiæ non excuset hîc; non obstat tamen communioni, 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes traiicere casu, (negat enim *Prep. Vasq.* & alij, si fiat de industria, contra *Tann. Con. q. 80. a. 8. nu. 47.* & *Dian.* qui contrarium probabile affirmant) licèt eas expuere omninò deceat. *Dian. t. 4. de sacr. resol. 37. & p. 4. t. 4. resol. 104. vid. Escob. tr. 7. E. 6. & C. de Lugo num. 36.* Vbi notat, sententiam istam *Tann.* & *Diana* ad hoc seruire, vt studiosè dentes antè expurgare, ne quid fortè casu decidat, non tenearis. 2. Sanguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, vel guttulam aquæ, aut vini, casu per ablutionem oris, vel guttulam iusculi, dum sapor exploratur, per modum saliuæ, cui mixta est, vel culicem inter respirandum traiicere. Ratio, tum quia hæc aut non sumuntur, scilicet ab extrinseco, aut non per modum cibi aut potûs. *vid. Fagund. præc. 3. ca. 5. Card. de Lugo l. c. num. 23.* 3. Si aromata, vel folium tabaci, ex causa ori imponas, mastices, vel quid aliud gustes,

modò

modo nihil transmittas. *Prap.in 3.p.q.80. a.8.d.1.n 39. C.Lugo R.mor.l.1.d.9.* Idem de fumo tabaci, docet *Gran.in 3.p.ca.6.t.10.d.8.num.4.* (licet indecens valdè id videatur, nisi iusta ex causa fiat) & *Escob. t.7.E.6.* vbi de eiusdem puluere per nares attracto idem colligit, ex *Suar. & Fagund.* Idem tenet *Dian.p.8.t.7.R.3.* & *C.Lugo R.m.t.1.d.9.*

II. Probabile est, non impedire communionem, si frustillum ligni, chartæ, vnguium, vel lapillum deglutias; quia non habet rationem cibi, vel potûs. Ita *Dia.l.c.Resol.58. & tract.de celeb.R.51.*ex *Ledes.&Sanch.* contra *Henriq.Regin.Laym.* & alios, quorum sententia tutior est. *v.Card.de Lugo & Escob.*

III. Non licet communicare his casibus, 1. Si saccarum, liquorem glycyrrhizæ, ore resolutum cum saliua traiicias. Si verò dubium sit, num quid deglutiueris, vel an factum sit post duodecimam, probabiliter docet *Laym.l.1.t.1.ca.1.* contra *Sanch. Fagund.* non impedire communionem, vel sacrificium. *v.Dian.l.c.resol.29.* suprà *l.1.t.1.c.2.d.3.* 2. Si vesperi incumbens aliquid ori contra raucedinem imposueris: nisi certus sis, post medium noctis te nihil transmisisse. Ita *Suar.Fill.Card.de Lugo l.c.num.37.* & alij. Licitum autem est, inter horologia dissonantia quoduis sequi, etiam vltimum, modo non constet errare: quia habet se vt auctor bonus, faciens opinionem probabilem, vt habet *Sanch.l.2.d.1.de mat. Fagund. Io. Sancius, Card.de Lugo n.45.Dia.l.c.resol.36.* 3. Si aliquid sumpseris, licèt mox reieceris. 4. Si tabaci fumum in stomachum traieceris, vt docet *Prap.* etsi alij meritò dubitent. *Tann.tom.4.d.5.Gran.* autem *in 3.p.ca.6.t.10.d.8.* negat. 5. Si Sacerdos nocte Natiuitatis, in prima Missa, ablutionem, vel lambendo digitos, modicum aquæ aut vini sumpserit. *v.Bon.d.4.q.6.p.2.*

IV. Non est peccatum, per se loquendo, cibum sumere (vel exspuere *Tambur.c.1.§.1.*) statim à communione, vt ex *S.Thom.* docet *Azor, Sanch.Bon.d.4.q.6.p.1.num.25.* vnde eum, qui paulò ante medium no-

ctis cœnasset in Dominica pridie natiuitatis Domini, posse nihilominus statim post mediam noctem celebrare, docet *Dian & alij 3. p.3.t.4 R.44.* etsi ob Sacramenti reuerentiam, consilij sit abstinere, donec species sint consumptæ: quod saltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri, certum videtur *Card de Lugo d.12.s.3.nu.54.* ex iudicio medicorum à se consultorum. *Tambur.* autem *c.3.§.4.* ex *Ioanne Sanch.d.38.* notat, citiùs à valido, quàm debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi, refertque infirmum quendam post mediam horam species integras reiecisse.

Dixi in Responsione, ***regulariter***: quia non ieiunus licitè communicat, in sequentibus casibus, si quidem ieiunus non possit sine notabili incommodo, vt monet *Côn.* & *Bonac.* apud *Dian.p.9.t.6. R.42.*

I. In periculo mortis, siue illud sit ex morbo, vulnere, veneno; siue ex sententia iudicis. Et quidem in eodem morbo, etsi non tenearis, potes tamen post aliquot, v.g. sex, 7. vel etiam, vt putat *Laym.* duos dies, (etsi quoad hoc, potissimùm attendendum esse ad consuetudinem, moneat *Cardin. de Lugo*) repetere viaticum non ieiunus, dummodò nequeas ieiunus sumere, & periculum mortis recurrat, vt docetur ***commun.*** vel etsi maneat, vt contra *Vasq. Prap.* & alios docet *Nauar. Tol. Regin. Suar. Cardin. de Lugo s.3. num.65.* Imò etsi non liceat ægro, ex sola deuotione, communicare fracto ieiunio; si tamen morbus esset diuturnus, nec posset dari communio nisi post medicinam, probabile esse id licere, docet *Armil. Tol. Côn. Regin. Henriq. Suar. Escob. &c.* quorum aliqui exigunt longum interuallum, v.g. 30. dierum, vt *Nauar.* & *Villalob.* alij 8. vel 10. dies, vt *Suar. Henriq. Fagund.* alij 7. vt *Syluius:* alij 6. vt *Arm. Zambr. Posseu.* & *Fill.* quos sequitur *Dian. de celeb. R. 77.* alij permittunt toties, quoties sano posset dari ieiuno:

no: ita *Escob.t.7. E.6.* ex *Hurt.* alij denique, posse sequenti statim die dari, ob iustam causam, vt si propter consuetudinem, & desiderium, aut deuotionem difficulter abstineat, & moraliter videatur instare periculum mortis. Sic *Laym.l.5. t.4.ca.6.num.20.* Verùm eâ in re loci consuetudo spectanda est, quæ nunc saltem videtur permittere, vt quando morbus, & periculum diu protrahitur, post 7. vel 8. dies iterum detur communio non ieiuno. *v.C.de Lugo d.15. s.3.de Euch.*

Denique, licèt probabile videtur *Filliucio tom.1.t.4.nu.242.& Card.de Lugo,* id quod docet *Mai.in.4.d.9.ca.3. Fernand.de hæred.&c.* (*Laym.* verò *l.5.t.4.c.6.n.21.* limitat ad casum necessitatis, quo moriturus aliud Sacramentum suscipere non posset, & scandalum cessaret) posse non ieiunum celebrare ad dandum alteri viaticum, eò quòd hoc sit iuris diuini, ieiunium verò Ecclesiastici tantùm, ideoque non tantùm posse, sed etiam teneri, dicat *Gran.in 3.p.ca.6.t.10.d.8.num.12.* Id tamen meritò communiter reiicitur; tum quia contrarium probat praxis; tum quia maior est habenda ratio Sacramenti, quàm aliqualis necessitatis proximi; tum quia præceptum viatici non obligat, quando non potest ritè dari. Ita *Bonac.* ex *Côn. Hurt. de Euch.d.9.dif 17. Suar. Vasq. &c. commun.* docetque *Card. de Lugo* esse probabilius, *v.Dian.tom.1.t.4.R.33.* Sacerdos autem morti (siue naturali, siue violentæ) vicinus, celebrare sine dubio potest non ieiunus, ad dandum sibi viaticum, si illud aliter haberi non potest; quia non plus est celebrare, quàm communicare sumpto cibo. *C.Lugo d.15.s.4. Laym. Dian.p.5.t.3.R.36.*

II. Si periculum sit, ne Eucharistia pereat, vel malè tractetur, potest sumi à non ieiuno, etiam laico, si alius desit: imò probabiliter potest etiam à præsente Sacerdote laicus accipere, vt docet *Card.de Lugo num.87. Suar.& Vasq.d.221.num.48.*

III. Si

III. Si graue scandalum sit oriturum ex omissione sacrificij, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri posse, eò quòd occurri possit scandalo, dicendo Sacerdotem casu aliquid sumpsisse, ideoque impediri.

Dixi, *scandalum*: quia turbationem, vel incommodum aliquod secuturum, v.g. si celebraturus primitias aliquid sumpsisset, non sufficere, notat. *Prep.*

IV. Si perfectio sacrificij, vel communionis vrgeat. Quod fieri potest quinque modis. 1. Si pro speciebus vini sumpsit aquam:(quam si aduertat dum habet in ore, non est exspuenda ob periculum eiiciendi fragmentum hostiæ,& irreuerentiam; sed degluttienda. *Tambur.de exp. sacrif. l. 2. c.* 8. *Lugo d.*15*.s.*4.) tunc enim tenetur denuò consecrare; quod fieri etiam potest, consecrando & offerendo statim, sine noua hostia. *v.* apud *Suar.* quòd si id post Missam conclusam aduertas in sacristiâ,omittas. Si autem intra Missam post sumptionem, vel etiam ante eam, post consecrationem tamen, dubites an fuerit vinum, pro vino præsumendum esse, & pergendum, ait *Tambur.* 2. Si celebrans post consecrationem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam non ieiunus, si ieiunus haberi nequeat, perficere. 3. Si post consecrationem etiam vnius speciei, recordetur se non esse ieiunum: tenetur enim pergere; imò etiam potest pergere, si ante consecrationem recordetur; & absque scandalo & nota non possit desistere, v.g. in solemni sacro, vt docet *Suar. Côn. &c.* Si tamen priuatim celebret,& commode possit abrumpere,tenetur, vti ex *S. Thom. q.*83*.a.* 6. docetur commun. 4. Si post ablutionem sumptam, licèt diu communionem distribuerit, sumendæ sunt reliquiæ, etiam grandiores, consecratæ eodem sacro, (quod addo, quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificij, quæ sunt in ciborio, ad illud expurgandum, vt docet *Suar. Card. de Lugo l.c.* cum *communi*: licet contrarium probabile dicat

Tamb.

Tamb. de expedita com. ca. 2. §. 8. ex *Marchin. t.* 3. *p.* 3. *c.* 3. vti nec eiusdem sacrificij, si illud planè sit absolutum, & ab altari recesseris) sed debent seruari, donec sumantur à ieiuno. *Escob. t.* 7. *E.* 6. *Fagund. &c.* quia conuiuium iam finitum est. Nisi tamen aliud suadeat periculum indecentiæ; v.g. si plures Missæ eodem die istic futuræ non essent, & Sacramentum asseruari non soleret: tunc enim minore irreuerentiâ sumeret, quàm asseruaret. Imò *Card. de Lugo d.* 14 *p.* 4. *num.* 82. & *Gran.* non damnant Sacerdotem, qui priùs quàm sacras vestes exuit, particulam inuentam absumat; eò quòd non sit communio noua, sed complementum præcedentis. *vid. Bonac. Card. de Lugo. Escob. ll. cc.*

5. Si pars hostiæ post ablutionem sumptam, calici aut palato adhæreat, (quæ decentiùs nouâ ablutione, quàm digito propellitur, vt docet *Bonac.* ex *Fill.* & aliis; quamuis Missale etiam permittat, vt digito attrahatur ad labium calicis, & sumatur ante ablutionem) quomodo etiam ij excusantur, qui ex deuotione hostiam in ore diu retinentes, casu præmittunt aliquid ablutionis: sponte tamen id non licet, nisi bona fides & sancta simplicitas excuset. Ratio horum omnium est, quia talis sumptio, moraliter censetur completio vnius sacrificij. *Regin. l. c. n.* 123. *Bon. l.* 1. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 2.

Vnus casus est, in metu mortis, ad quem euadendam, sicut sine altari, vel calice consecrato, aut vestibus sacris, ita etiam non ieiunum posse celebrare, docet *Dian.* cum *Sylu. &c. p.* 3. *t.* 6. *R.* 48. & *p.* 5. *t.* 3. *R.* 39. dummodò celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel eius præceptorum.

ARTICVLVS III.

Quæ & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam?

Resp. I. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria, necessitate non medij, sed præcepti diuini, obligantis tum in articulo mortis, per modum

viatici,

viatici, tum etiam sæpius in vitâ, vt docet *Suar. Vasq. Laym. Fagund.* & alij commun. probantque tum ex scriptura, tum ex *Concil. Niceno & Trident. sess.* 13. *cap.* 6. tum ex praxi Ecclesiæ; tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi, cuius vsus sæpius est necessarius. *Bonac. d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. *num.* 8. Vnde resolues.

I. Quisque fidelis in periculo vitæ, quod præuidet, vel meritò timet, v.g. in graui morbo, ante conflictum vel puerperium, præsertim primum, ante nauigationem, &c. tenetur sub mortali communicare. *Suar. Vasq. d.* 214. Nisi tamen paucis, v.g. octo diebus antè communicasset: talis enim communio censeretur habere rationem viatici, vt docet *Suar. Regin. Fill.* contra quosdam, vt *Gasp. Hurt. d.* 10. *dif.* 1. *&c.* apud *Escob.* qui dicunt, eum, qui manè communicauit, si à prandio incurrat periculum vitæ, teneri iterum sumere communionem, tanquam viaticum: imò *Sa,* & *Sylu. V. Euch. Fumus, &c.* & *Caiet. V. communio,* putant, non esse saltem mortale, communionem omittere, dummodò in paschate sumpseris.

II. Si in ægro esset periculum vomitûs, docet *Sancius* apud *Dian. p.* 5. *t.* 5. *R.* 55. posse ei paruam particulam dari, quæ stomachum alteratura non putetur; aut si de hoc ipso dubium sit, securitatis causâ prius dari particulam non consecratam, quàm si reiiciat, nullo modo dandam consecratam, secùs si retineat. Si verò independenter à cibo, perpetuò euomat, nullo modo dandam, nisi fortè per sex saltem horas liber à vomitu fuisset.

III. Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo, probabilius est in periculo mortis eam esse dandam pro viatico, vt contra *Vasq.* insinuat *Laym. t.* 4. *de Euch. ca.* 4. & expresè docet *Suar. d.* 40. *s.* 1. confirmatque *Card. de Lugo d.* 13. *s.* 4. *num.* 38. & addit, (contra *Sanch.*) si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.

IV. Qui

IV. Qui post viaticum sumptum peccauit mortaliter, non tenetur denuò communicare. Ita *Regin. Fill. Card de Lugo & alij.*

V. Qui non communicauit in periculo mortis, non tenetur postea supplere. Ita *Bonac.d.*4. *q.*7.*p.*1.ex *Henriq. Reg. &c.*

VI. Iudex tenetur, per se loquendo, reis concedere tempus communicandi, vt docet *Suar. Bon. l.c. & alij communiter*, contra *Nauar.* quòd si reus noluerit, potest iudex procedere. *Fill. t.* 4. *ca.* 8. *q.*11. *num.* 238.

Resp.II. Etsi Christus tempus communionis, extra periculum mortis, non præceperit; Ecclesia tamen pro eo determinauit tempus paschale, quod communiter numeratur à Dominicâ Palmarum, vsque ad Dominicam in Albis inclusiuè: alicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit; alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto; potestque Confessarius, ex iusta causa, extendere, vt docet *Sa* & alij. *v. Bon.d.* 4.*q.*7.*p.*2. Vnde resolues.

I. Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, vt habet communis, contra *Durand.* & *Sylu.* Et patet; quia Ecclesia tantùm præcipit actum externum; nec finis præcepti cadit sub præceptum. An verò qui non satisfecit, teneatur postea implere, vtrimque probabiliter defenditur, etsi affirmatiua videatur probabilior. *Bon.l.c. Suar. Cōn. Card. de Lugo, &c.*

II. Non tenetur præuenire, qui præuidet tempore Paschali se impediendum, vt contra *Vasq. Sylu. & Fagund.* probabiliter docet *Azor.tom.* 1. *l.* 17.*ca.*41.*Suar. &c.* Qui verò sic præuenisset, & postea tolleretur impedimentum, teneretur rursus communicare, secundùm *Laym.l.*5.*t.*4.*ca.*5. *Card. de Lugo s.*4. *nu.* 78. quia non satisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. Negat tamen *Dian.* citans *Fernand. & Suar.*

Resp.III. Tenetur quis communionem paschalem

sumere in Parochia, à Pastore suo, nisi huius licentia, priuilegio, aut consuetudine eximatur. *Nauar. Suar. d. 72. s. 2. &c.* Vnde resolues.

I. Sacerdos vbiuis celebrando satisfacit. *Bon. d. 4. q. 7. p. 3.*

II. Eximuntur peregrini & vagi, qui Parochiam non habent, aut ab ea absunt. *Bon. l. c.*

III. Non eximuntur laici inseruientes religiosis, vt habet *Sa, V. Euch.* nisi, vt dicit *Bon.* degant in monasteriis, aliisque locis, à cura Parochorum exemptis. *v. Sanch. de mat. d. 23. nu.* 12.

IV. Non satisfacit huic præcepto, qui in Paschate extra Parochiam, sine consensu Pastoris, communicat, vt habet *Nauar. Azor. & alij commun.* nisi tamen communicet in Cathedrali Ecclesia: hos enim satisfacere præcepto, censet *Bon. l. c.* sed negat *C. Lugo l. 1. Resp. mor.* nisi Episcopus expressè, vel tacitè consentiat. *v. suprà c. 2. d. 1. a. 1. & c. 7. 8. & 9. Bon. l. c. v.* suprà *ca. 2. a. 1. casu 7. 8. & 9.*

Dixi, *sine consensu Pastoris*: quia cum consensu summi Pontificis, vel Episcopi, siue Ordinarij, aut eius Vicarij generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelliguntur nomine Pastoris) extra Parochiam communicando satisfieri præcepto, Doctores concedunt. Et quidem sufficere consensum interpretatiuum, siue præsumptum, notat *Tamb. de exped. com. c. 4. §. 4.* Imo *Bauni in Theol. morali p. 1. t. 5. q. 19. Beia,* & *quidam alij* apud *Tamb. l. c.* & *Cardinalem de Lugo d. 18. s. 3. num. 49.* Item *Dianam p. 2. t. 14. R. 73. & p. 6. t. 7. R. 58.* putant posse satisfieri præcepto communionis Paschalis (præsertim extra diem Paschæ) apud mendicantes, ex priuilegio Nicolai V. Pij V. & Pauli IV. certis concesso, quod ceteri participent. Verùm hoc alij communiter negant. *v. Auers. q. 10. s. 4.*

CAPVT III.

De Eucharistia, vt est sacrificium.

DVBIVM I.

Quid sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam?

Resp. Missa est sacrificium, consistens in consecratione panis & vini: estque actus latriæ, qui fit in recognitionem supremi dominij Dei, & signum nostræ seruitutis. Quod non obstat, quin secundariò possit etiam ad alium finem partialem offerri, vt ad agendas gratias, vel impetrationem beneficij, ad remissionem peccatorum, ad sanctos honorandos, &c. Principalis fructus Missæ, ex opere operato, est independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus seu viuis seu defunctis, etiam accepto stipendio, applicabilis est: estque actu, tam intensiuè, quàm extensiuè finitus; etsi enim hostia ipsa, & principalis offerens, id est, Christus, infinitè sit Deo gratus, atque ita Deus per hoc sacrificium infinito honore afficiatur; videtur tamen Christi esse voluntas, vt offeratur, & prosit tantùm ad certum & finitum effectum. Quod etiam patet ex vsu & sensu Ecclesiæ, dum Missæ pro eâdem re repetuntur: quod signum est, non habere infinitum effectum. *v. Bon. d. 4. q. vlt. p. 4.* Vnde resolues.

I. Sacerdotes ordinariè peccant grauiter, si non aliquoties in anno, saltem ter, vel quater, solennioribus festis celebrent, nisi legitimè sint impediti. Ita *Sylu. Regin. Suar. Côn. & alij commun.* contra *Angles, Bonac. Dian. p. 2. t. 14. R. 19.* item *C. Lugo* & *Tambur. l. 1. exped. com. c. 6.* qui excusant saltem à mortali, dummodò communicet in paschate, absitque contemptus & scandalum: imò vbi Tridentinum est rece-

ptum, tenentur ex mandato Episcopi, sub graui culpâ, celebrare saltem Dominicis & festis: excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet.

II. Etsi in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, & Conuentualibus (vbi est competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat vna saltem Missa priuata celebrari, & altera cantari, peccentque mortaliter dictarum Ecclesiarum Rectores, si in hoc deficiant: *Suar. Côn. Laym. Marcb. &c.* non esse tamen mortale (præscindendo à peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet *Tambur. l. 1. ca. 6.* vti neque si in Ecclesiis Collegiatis die festo cadente in feriam priuilegiatam (v.g. Vigiliæ, quatuor temporum, Quadragesimæ vel Rogationum) Missa solennis de feria post Nonam canenda, semel omittatur. *Ibid.* ex *Abbat. Marcb. &c.*

III. Peccat grauiter, qui tenetur pro alio offerre Missam, fructum tamen principalem applicat aliis: quia id alij est fraudi, in re graui.

IV. Grauiter peccat, 1. qui ad sacrum ex iustitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum priuat. *Sylu. Regin. lib. 23. nu. 236. Fernand. &c.* multoque magis si planè omittit; tenetúrque hoc casu ad stipendij restitutionem. *Tambur. de exped. sacrif. l. 3. ca. 1. §. 8.* 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus non nisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem. *Sylu. Regin. Fernand. p. 3. ca. 5.* 3. Qui sacrum animo se obligandi promisit, & non præstat. *Bon. d. 4. q. vlt. p. 8.* etsi probabile sit, hoc non esse mortale, vt habet *Sancb. de mat. l. 1. d. 5. v. Dia. tr. 3. misc. R. 9.* item *p. 4. t. 4. R. 196.* & *p. 6. t. 6. R. 6. p. 5. t. 14. R. 81.* vbi citat *Caiet. Vasq. Hurt. &c.* affirmantes, quòd qui pluribus Missam gratis promisit, possit vnicâ satisfacere: quod tamen alij communiter negant.

V. Si quis det iustum stipendium, (id à consuetudine, vel lege taxatum esse debet, aut si non est, secundùm *Sotum, & Caietan.* est frugalis victus v-

nius diei; quod *Suar. Laym.* & alij reprobant, putantque sufficere mediam, vel tertiam partem sustentationis diei,) vt pro se dicatur Missa, non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus vna tantùm Missa dici. *Card. de Lugo d.* 19. *num.* 159. Secùs, si ambo dimidium tantùm iusti darent; vti contra *Vasq. Regin.* & alios probabiliter docent *Sotus, Henriq. Fill. Côn. Card. de Lugo l. c.* quod tamen iam est prohibitum per Bullam *Vrbani VIII. vid. Bon. Dian. tr.* 14. *Resol.* 7.

VI. Qui pecuniam ab alio accepit, vt pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo, potest curare Missam per alium bonum Sacerdotem, minus dando, quàm accepit.

Dixi I. *Per se:* quia *Vrbanus VIII.* ob speciem turpis quæstus, id fieri vetuit.

Dixi II. *Bonum:* quia si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis. *v. Cardin. de Lugo l c.*

VII. Beneficiati, etiam Curati, ad Missas obligati, possunt pro ijs accipere stipendium, & applicare cui volunt; quia non semper habent obligationem applicandi ad certam intentionem; nisi tamen contrarium constet, vt de Missa conuentuali docet *Bon.* Ita *Cardin. de Lugo d.* 31. *s.* 1. *num.* 21. ex *Suar. Vasq &c.* contra *Gauant. Barbosam & Dian.* qui negant de Parocho: refertque *Diana p.* 4. *t.* 4. *R.* 232. determinasse Congregationem *Cardin.* quòd ei non liceat pro Missa accipere eleëmosynam manualem, quando tenetur celebrare: de Missa tamen conuentuali, contra *Bon. &c.* ipse affirmat. *p.* 5. *t.* 13. ex *alijs* 3.

VIII. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere Missam pro defunctis, vel votiuam, vel in hoc aut isto altari, prout pecuniam offerens petiuit, (quantum tamen rubricæ permittunt, quibus neglectis Ecclesiæ ordinem inuertere, ob alterius deuotionem, non conuenit) quia ob eius deuotionem, & speciales orationes, maior fructus prouenire solet.

Si tamen aliter faciat, non erit graue, imò nullum, si fiat iusta de causa. *v. Dian. de celeb. miss. resol.* 31. *C. Lugo l. c. num.* 35.

IX. Is, qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem Missæ, non satisfacit, sine iusta causa, voluntati fundatoris, peccat: & quidem grauiter, si sæpè faciat; esto consentiant hæredes, cùm ij in hoc voluntati testatoris non possint derogare, vt docet *Sylu. Nauar. Azor, &c.* Episcopus tamen potest in hoc dispensare ex causa, vt habet *Henriq. Sylu. & Tann.* Quòd si quis quoad locum impediatur, tenetur in alio, vt habet *Azor tom. 1. l. 10. c. 14. & Sa V. Missa. Dian. l. c. resol.* 29. vbi docet ex *Nauar. Rodriq. Fagund. & Azor*, esse mortale celebrare in alio templo, vel altari, quàm quis tenetur. quod negat *Card. de Lugo*, si rarò, & ex causa fiat. *v. num.* 36. Imò nec esse veniale, si obligatus quotidie celebrare, rarò & ex rationabili causa celebret alibi. Similiter *Tambur. de exped. sacr. l. 3. c. 2.* excusat à mortali eum, qui vno alteróve die singulis mensibus alibi celebrat, nisi tamen teneatur celebrare in altari priuilegiato; notatque posse Sacerdotem contra hoc onus missarum, v.g. certum earum numerum, præscribere annis 30, si adsit possessio, titulus, & bona fides.

X. Beneficiatus ex iustitia obligatur sub mortali, & pœna compensationis, ad eum numerum missarum, per se, vel (prout mens fundatoris ex verbis colligenda permittit) saltem per alium, quem numerum literæ fundationis requirunt: eum verò numerum ex iusta causa, vt v.g. si reditus iam non sufficientes respondeant, potest minuere Episcopus in Synodo: quam potestatem *Bon.* restringit ad Missas defunctorum, & quidem post *Trid.* impositas. *v. Bon. d. 4. q. vlt. p. 8.*

XI. Qui ratione beneficij tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Missam pro fundatore (nisi de huius intentione contraria constet) applicare. *Bon. & alij* cum *Dian. p. 6. t. 6. R. 13.* qui tamen concedit posse

eum

eum pro se ipso quater, aut sexies in anno, & in die commemorationis omnium defunctorum pro particulari defuncto celebrare; item quauis hebdomada vnam Missam omittere deuotione & reuerentiæ causa, idque ex præsumpta intentione fundatoris: quod *Tambur.l.3.exped.sacrif.c.3.§.1.* ex *Gauant.p.3.t.12.* limitat, nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel sit onus Ecclesiæ, aut Monasterij, curare Missam quotidianam. *v.Tambur.l.c.Dian.p.2.t.14.R.28.p.4.t.4.R.86.&p.5.t.5.R.23.&t.13.R.51.* 2. Idipsum limitat *C.de Lugo R.mor.l.5.d.9.* Si obligatio dirigatur ad ipsum Sacerdotem, v.g. si dicatur, (*Qui debet quotidie celebrare,*) quo casu concedit: si verò dirigatur ad celebrationem in tali loco, v.g. *volo vt in tali Ecclesia celebretur quotidie Missa*; teneri eum pro se alium substituere eo die, quo ipse non celebrat.

XII. Qui non potest fundationi satisfacere propter morbum, non tenetur, si breuis sit, (v.g. 15. dierum, vt docet *Bon.* aut etiam vnius alteriusve mensis, vt probabiliter docet *Card.de Lugo nu.49.*) substituere alium, aut compensare, cùm tam strictè nec domini quidem honesti cum famulis agant: secùs tamen, si sit diuturnus morbus; nisi reditus sint nimis tenues, aut in morbum absumantur, vt contra *Sylu. & Azor* docet *Bonac* ex *Rodriq.* Impeditus verò aliis negotiis, licèt iustis, (cùm hæc non debeant obesse fundatori) debet satisfacere per alium, vel compensare postea, præsertim si fiat sæpius. Ita *Bon.d.4.q.vlt.p.7.*

DVBIVM II.

Cuius sit applicare fructum sacrificij?

Resp. Solus Sacerdos offerens validè id facit, per suam intentionem: quia est actus potestatis sacerdotalis. Ita commun. *Suar.C.Lugo d.14.s.10.num.211.&c.* Vnde resolues.

I. Is validè applicat, etsi peccet sacrificando, vel applicet contra voluntatem superiorum. Ita *Suar. Lay. Dian.*

Dian. Card. de Lugo l. c. contra *Nauar. Ledesma.* & alios, quorum sententiam probabilem dicit *Dian. t. 1. resol. 72.*

II. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter vlli applicatum est, vel ante, vel in ipsa consecratione, saltem secundæ speciei, non potest postea vlli applicari, saltem adæquatè: quia producit effectum quando existit, neque is suspenditur: ideoque nec licet accipere stipendium pro Missa præterita. *v. Laym.*

Dixi, *vel ante*: quia non requiritur, vt applicatio fiat in ipso sacrificio; sufficitque si pridie facta sit, etsi ipso die de eo non cogitet. *Bon. q. 5. p. 2.* ex *Suar. & Dian. l. c. resol. 47.* contra *Vasq.*

III. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in thesauro Ecclesiæ, vt docet *Suar.* vel cedit ipsi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre, quòd ita implicitè censeatur intendisse. Ita *Lay. l. 5. t. 5. c. 2. v. C. Lugo num. 215.*

IV. Applicatio sub conditione iam impleta, est valida, v.g. ad intentionem quam habuit hodie superior; non autem sub conditione futura contingente, v.g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit; vel ei qui priùs morietur; vel qui primò stipendium offeret. Ita *Suar. in 3. p. to. 3. d. 79. s. 9. Laym. l. c. Dian. l. c. resol. 15. C. Lugo d. 19. num. 209.* contra *Bon. q. vlt. p. 7. §. 5.* qui tamen ipse in praxi dissuadet.

V. Non satisfecit, qui te mortuum putans, Missas, quas pro defuncto teneretur, celebrauit.

VI. Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem; nisi tamen iam mortui sint, etsi postea promulgentur. *Laym. l. c.*

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Missam pro omnibus defunctis. *Tamb. l. 5. exp. sacr. c. 3. §. 2.* contra *Fraxin. & Gauan. p. 4. t. 15.*

VIII. Missa celebrata in altari priuilegiato pro defunctis, non suffragatur illis, nec satisfit indulto, nisi sit de Requiem. *Dian. p. 4. t. 4. R. 233.* ex *declar. Card.* & *p. 9. t. 2. R. 8*

DV-

DVBIVM III.

Quando, & quoties liceat celebrare?

Resp. I. Ordinariè non licet celebrare post meridiem, sed debet inchoari ante duodecimam: nec ante auroram; quam ante solis ortum *Regin.* quadrantem horæ, *Henriq. & Côn.* mediam horam, *Azor* horam cum quadrante, *Suar. & Fernand.* & *Posseu.* sesqui horam comprehendere dicunt; & consequenter, cùm secundùm *Henriq. Suar.* & alios, Missa possit inchoari tantò ante auroram, vt sub eius initium finiatur, licet duabus horis ante solis ortum incipere. Ita *Rodriq.* & alij. Vnde vlterius inferunt quidam, cum *Suar.* Religiosis habentibus priuilegium celebrandi horâ ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere, quod *C. Lugo d.* 20. *s.* 1. *nu.* 32. non improbat, etsi *Laym.* tantùm permittat horis duabus cum dimidia, *Diana* verò duabus horis post mediam noctem. *C. Lugo l. c.* Quacunque autem horâ licitè (siue ex, siue sine priuilegio) celebrant, eâdem etiam, (atque adeò in Missa, quæ nocte Natiuitatis, ceterisque, quæ post illam celebrantur) licere ijs Eucharistiam aliis ministrare, contra *Bordon.* docet *Dian. p.* 9. *t.* 7. *R.* 43.

Dixi, *ordinariè*: quia anteuertere licet sequentibus casibus; in quibus etiam paulò post meridiem, v.g. vno vel altero quadrante, inchoari potest, vti etiam secundùm *Sotum & Palud.* ex quauis rationabili causa, v.g. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam vltra meridiem, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integrâ horâ post, licere inchoare dicunt. *v. Laym l. c. Fernand. hîc ca.* 3.

1. In necessitate, v.g. vt morituro detur viaticum: quo casu licere mediâ nocte celebrare, ait *Dian. p.* 1. *t.* 14. *R.* 33. ex *Laym. &c.*

2. Vbi est mos rationabilis, vt opifices & famuli summo manè possint audire sacrum. *Laym. l. 5. t. 5. ca. 4. num. 3.* ex *Nauar. &c.* (*v. Dian. p. 2. t. 14. R. 34*) non tamen idcircò post meridiem licebit.

3. Ex priuilegio, de quo suprà.

4. In nocte Natiuitatis, in quâ omnes tres Missas ante auroram dici posse, probabiliter docet *Suar. Côn. Laym. Dian. p. 4. t. 4. R. 236.* contra *Sylu. Fernand. & alios.* Vnde resolues.

I. Grauiter peccat, qui sine aliqua harum, aut saltem iusta causa, citiùs manè, vel seriùs post prandium celebrat, vbi *Azor* tertiam horæ partem, *Laym.* mediam horam, *Bon.* tres quadrantes, *Syluius* horam requirit, vt differendo peccet mortaliter. *v. Dian. t. 14. resol. 34.* vbi notat religiosos ex suis priuilegiis, posse celebrare vsque ad tres horas post meridiem, post tertiam verò nullo modo. *v. Bon. l. c.*

II. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etsi ob infirmitatem non possis Horas dicere; vel etiam ante Matutinum, si causa subsit, sine qua erit veniale, vt docet *Fill. Laym.* & alij, videturque sententia tuta, contra multos, dicentes esse mortale.

Resp. II. Per se loquendo, quotidie licet celebrare. Dico *per se*, quia præcepto obligante sub mortali, prohibemur die Veneris Sancto, (non tamen Eucharistiam sumere, vel aliis præbere, vt habet *Hurt. de sacrif. d. 4. dif. 3. Quintan.* ex *Suar. Vasq. Tann. &c.* licèt suppositis declarationibus *Cardin.* non licere ministrare nisi solis infirmis, velit *Dian. p. 4. t. 4. R. 237. p. 6. t. 6. R. 19.* & *p. 9. t. 9. R. 24.* ex *Barbos. Gauant. &c.*) In Cœna Domini verò, etsi ex consuetudine vno celebrante reliqui communicare debeant; plures tamen ex causa licitè priuatim celebrant, non tamen post finitam Missam solemnem, & sacrarium reconditum, vt vult *Palaus*; licèt alij id non admittant apud *Dian. p. 9. t. 9. R. 24.* De Sabbatho Sancto alij negant licere, vt *Vasq. &c.* alij probabiliùs affirmant, vt *Suar. Fagund. Dian.*

Dian. Gasp. Hurt. d. 4. dif. 5. Palaus (qui non vult fieri ante inchoatam Missam solemnem) *& C. Lugo s. 1. nu.* 18. qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars Missæ; neque benedictionem cerei, imò nec Litanias, quia est ratio eadem. *v. l. c. num.* 20. & *Bonac. p. 2.* vbi notat, quòd vsus id vix habeat. *vid.* etiam *Dian. p. 4. t. 4. R. 237.* vbi cum *Mercero*, contra *alios* permittit eo die ante Missam solennem celebrare de Sancto incidente, vel votiuam.

Resp. III. Sæpiùs in die celebrare non licet ordinariè: quod addo, quia si sis ieiunus, licitum est sequentibus casibus, bis, vel etiam ter, requisito tamen, si facilè haberi possit, Episcopi iudicio, præterquam in primo.

1. Nocte Natiuitatis: quâ tamen non tenetur, ne Parochus quidem celebrare tres Missas, sed potest aliquam pro arbitrio omittere. *Dian. p. 4. t. 4. R. 236.* Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare. *p. 8. t. 1. R. 87.*

2. Si Pastor habeat duas Parochias dissitas. *Fill. C. de Lugo d. 20. num. 45.*

3. Si concursus populi sit tantus, vt Ecclesia non capiat, vt habet *Lay. l. 5. t. 5. ca. 4. in. 6. & v. C. Lugo l. c.* etsi tunc potiùs expediat celebrare extrà.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & suam iam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos. *Sylu. Nauar.* Sed casum esse metaphysicum, dicit *C. Lugo d. 20. nu. 44.*

5. Si die festo adueniant personæ, quas non deceat sacrum omittere, v. g. Rex, aut Princeps; quamuis hic vltimus dicatur non esse in vsu. *v. Bon. d. 4. q. vlt. p. 7. num. 9. C. Lugo l. c. & Laym. t. 5. ca. 4. Con. Dian. p. 2. t. 14. R. 56.* vbi rectè monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinem, quæ ferè omnes nunc sustulerit.

Quares. An aliquando liceat interrumpere Missam?

Resp. Etsi abrumpere essentialiter, siue vnam tan-

tùm speciem consecrare, nullo casu liceat, vt dictum suprà *ca.1.d.2.* accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his casibus.

1. Ob concionem, post Euangelium, vel processionem excipiendam.

2. In gratiam superuenientis Principis, vel turbæ peregrinorum die festo, quo aliàs Missam audire non possent, vel simili iustâ causâ: ex qua, si non sit facta oblatio, posse incipere de nouo, vt totum sacrum audiant, etsi non teneantur, docent varij Authores cum *Sa*, apud *Bonac. d. 4. q. vlt. p. 7. num.* 9. qui benè monet, consuetudine locorum standum. *Henriq.* autem docet, id tantùm licere finitâ Epistolâ, vel Euangelio: *Tambur.* planè improbat.

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuius impedimenti, v.g. se non esse ieiunum, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, nec possit expelli.

4. Si vrgeat grauis necessitas, vel propria, v.g. morbus; vel proximi, vt si moriturus sit baptizandus, vel absoluendus: *Trull. Dian. p. 5. t. 3. R. 70.* In aliis tamen sacramentis non ita necessariis, non decet inter consecrationem & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere: vel nisi pœnitentiæ sacramentum ob phrenesin suscipere non possit. *Laym. Tambur. l. 1. exped. sacrif. c. 7.* Reuertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit antè facta consecratio, incipiet vbi desierat; vti & si facta non fuerit, & parua mora intercesserit, v.g. minor quàm vnius horæ; si autem longior, ordietur ab initio. *Tambur. l. 1. exped. sacrif. ca. 8. §. 7.*

DVBIVM IV.

Quo loco celebrandum sit?

Resp. Communiter non licet celebrare, nisi in Ecclesia eaque consecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel exsecrata, nec interdicta. Patet ex *Trid.sess.*21.

Dixi, ***communiter*** : quia in decenti loco, & altari portatili, (quod semper sub mortali requiritur) cum licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea, si absit, licet sequentibus casibus: extra quos si fiat, esse mortale, docet *Fill. Laym. & alij commun.* contra *Sotum* & *Sa.*

Primò; si sit necessitas, qualis esse censetur, 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. Si populum in solemni festo templum non capit. 3. In castris pro exercitu: sed festis tantùm diebus. *Fagund. C. Lugo, &c.* licèt *Pasqual.* apud *Dian.p.* 9. *t.* 1. *R.* 44. etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primariis ducibus, in suis tentoriis. 4. In portu pro appulsu nauis; non tamen in flumine, vel mari, propter periculum effusionis sanguinis, vt commun. docetur apud *Bon.* Contrarium tamen dicitur iam habere praxis Lusitanorum, euntium in Indiam, ex permissione *Clementis VIII.* & *Pauli V.* ex qua licitè nunc fieri docet *Fagund. Gran.* nec improbat *Card.de Lugo l. c.* Limitat autem *Dian p.*5.*t.*3. *R.*40.cum *Hurta, Mercer. Trull. &c.* si magna sit tranquillitas sine vllo tempestatis indicio, adsitque præter celebrantem Sacerdos alius, qui post consecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate (v. g. ne magna multitudo non audiat sacrum, vel moribundus decedat sine viatico) docet *Gran.* apud *Dian. l. c.* contra *Côn.& Tur.* qui soli Papæ eam reseruatam volunt.v. etiam *Dian.p.*9.*t.*1. *R.*45. vbi adducit declarationem Cardinalium, quâ iubentur Episcopi id prohibere,

Secundò. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam, etsi in *Trid. sess.* 22. id permittere prohibeantur, nisi ex iusta causa, in oratorijs priuatis, diuino cultui destinatis, licèt non benedictis. Verùm etiam hanc potestatem illis tunc esse ademptam, docet *Gauantus l.c.* & *Dian.p.9.t.1. R.42.* eo tamen non obstante, posse eos in aliquo casu particulari, ex iusta causa permittere, vt celebretur extra Ecclesiam in altari portatili, docet idem *Dian. l. c. R. 43.* ex *Marchin. Garc. Hurt. Lugo, Auersa, Persic. &c.*

Tertiò. Ex priuilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum ijs participant: quod esse reuocatum à *Trid. sess* 22 *ca.*8. licèt multi velint, negant tamen *Dian.p.*5.*t.*2. *R.*80.&*p.*4.*t.*4.*R.* 106. *Ioannes de Salas*; *Rodriq. &c.* Idque secundùm *C. Lugo.d.*20. *s.*2. *num.*51. probabiliter, & *Tambur. de exped. celebr. l.*1. *c.* 3. §. 3. probabiliùs. *v. Barbos. in Trid. l. c.* Item religiosi Societatis, à Gregorio XIII. vt possint tum in missionibus, cum facultate superioris, in quouis loco decenti; tum in domibus suis, in loco honesto, à Prouinciali designato, Missas dicere; in quo idem licebit aliis.

Dixi II. *non violatâ:* quia in Ecclesiâ interiùs violatâ, nisi priùs reconcilietur, non licet sub graui peccato, vt *Laym l.*5.*t.*5.*ca.*5.*num.* 7. ex *Nauar. Suar. Con. &c.* nisi in necessitate, cum venia Episcopi, (si is adiri possit, alioqui sine ea, vt habet *C. Lugo l. c. num.* 63.) celebrare, aut mortuos sepelire.

Addo I. *Ecclesia:* quia Oratoria, etsi deputata ad cultum diuinum, cùm tamen benedicta non fuerint; nisi in ipsis extet altare ad facienda diuina, vt *Bon. de mat. q.*4. *R. vltimu.* 9. non sunt capacia violationum. Quod etiam consequenter de hospitalibus docent *Nauar. Sot. &c.* sed probabiliùs contrarium docent alij, cum *C. Lugo l. c.*

Addo II. *Interiùs:* quia quod fit in turri, sacristiâ, supra tectum, vel fornicem, in crypta, sub pauimento (nisi sit sepultura, aut singulariter benedicta) non

violat Ecclesiam.

Addo III. *Nisi reconcilietur:* quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex priuilegio Papæ, (quale Superiores Regularium pro suis templis habere, ex Auila notat *Dian. p. 4. t. 4. R. 91.*) si fuit consecrata; (quod præsumendum est, si celebretur festum Dedicationis) si verò tantùm fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea secundùm *Dian. p. 4. t. 4. resol. 91.* Censeri etiam reconciliatam, si sacrificium in ea peractum fuerit, docet *Tambur. l. c. §. 4.* ex *Henriq. Sa,* & *Dian.* esse probabile: negat autem *C. Lugo de Euch. d. 20. s. 2.*

Porrò Ecclesia, vti & cæmeterium, violantur seu polluũtur sequentibus casibus, non tamen, nisi postquam res euulgata fuerit. *Laym. l. 5. t. 5. ca. 5.*

I. Per factum in eâ homicidium mortaliter malum, seu iniuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ; quale etiam est, quod aliàs iustum esset per sententiam Iudicis: nisi tamen reipub. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale, 1. quod fit casu, vel ab amente. 2. quod in sui defensionem. 3. cuius causa data est extra Ecclesiam: quia requiritur, vt vulnus, siue causa Physica fiat intra Ecclesiam. *v. C. Lugo d. 20. s. 2.*

II. Per mortaliter malam effusionem proprij, vel alterius sanguinis, vel seminis, causatam, vel factam in templo, licet non in templum. Vnde non violat, 1. Si pauculæ guttæ effluant; quia non est effusio. 2. Si ex percussione, vel vulnere leui, v. g. narium, in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguis effluat. 3. Si fiat ex sectione venæ. 4. Actus coniugalis, quando excusatur à sacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata. *v. Card. de Lugo d. 20. nu. 54. & 55.*

III. Per sepulturam excommunicati, non tolerati, vel infidelis, (quo nomine hîc non comprehendi hæreticum, docet *C. Lugo l. c. num. 57.*) etiam infantis;

vt ex

vt ex *c. Ecclesiam, de consecratione*, docet *Prep.* Quamuis, si pueri parentes sint fideles, neget *Sairus. v. Bon. de Euch.* & *mat. d. 4. q. 4. p. vlt.*

IV. Per destructionem Ecclesiæ ex toto, vel maiore parte, (quanquam eo casu dicatur potiùs exsecrari, quàm pollui) non autem, si solum tectum, vel si successiuè per partes modicas destruatur & reficiatur, neque etiam per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitias hominum, vel animalium istic stabulatorum, &c. etsi deceat, & praxis habeat, vt per Episcopum, vel saltem Sacerdotem, cum aliqua cæremonia reconcilientur, & abluantur, quod in simili casu intellige de altari. *Laym. l. 5. t. 5. c. 5.*

Quæres. Quid sit, & quando fiat exsecratio, seu resecratio?

Resp. Exsecratio dicitur, cùm res sacra perdit suam consecrationem, ita vt de nouo consecrari debeat. quod fit, quando ita destruitur, vt formam & vsum suum perdat. *Vnde resolues.*

I. Pollutâ Ecclesiâ, polluta etiam sunt altaria eius fixa; non tamen exsecratâ Ecclesiâ, exsecrantur altaria; nec contrà.

II. Ecclesia exsecratur, si parietes secundùm maiorem partem destruantur, vel omnis eorum crusta, aut maior saltem pars simul auferatur. Secùs autem, si vna post alteram. *vid. C. Lugo d. 10. nu* 65. non autem, si tectum corruat, quia consecratio est in parietibus. *v Laym. l. c.*

III. Altare exsecratur, 1. Si cùm fixum est, lapis consecratus remoueatur ab inferiore structura. 2. Si ita frangatur, siue fixum, siue portatile sit, vt in nulla eius integra parte, calix cum patena possit consistere. 3. Si spolietur sepulchrum: quod tamen quidam negant, vt *Lugo, Tambur. l. 1. c. 5.*

IV. Calix exsecratur, si notabiliter frangatur, vel ita vt fiat inutilis ad vsum sacrificij, v.g. si foramen sit in fundo, licèt minutissimum; vel si figura destruatur: non tamen si in tornatili pes separetur à cupa; quia

quia in tornatili consecratur sola cupa. *Bonac. d.4.q. vlt.p.9.* ex *Suar.&c.* Neque exsecratur, si pereat inauratio. Vnde licèt communiter calix & patena, post nouam inaurationem, quoad eam partem, quâ Christi Corpus, vel Sanguinem contingunt, denuò consecrentur; id tamen necessarium non esse, docet *Durand.Côn.& alij,* contra *Suar.Bon.& alios*: etsi deceat, vt abluatur aquâ benedictâ. Ita *Dian.t.1.misc.resol.3.*& *Laym.hic.* Item *C.Lugo d.20.s. 4.num.94.*

V. Vestes sacræ exsecrantur, quando ita destruuntur, vt perdant suum vsum; vt si cinguli parte te non amplius cingere possis; vel si manica ab alba separetur, etiamsi postea reparetur. Non perdunt autem, etsi attritis pars aliqua assuatur, vel cinguli parti, aptæ adhuc ad cingendum, altera annectatur: quia tunc accessorium sequitur principale. *C.Lugo.Tamb.de exped. sacrif.l.1.c.3.§.2.* Similiter si stola, vel casula duplicata, facili separatione fiant duæ, quarum vtraque apta sit ad sacrificium, non perdunt benedictionem. *Tambur.l.c.*

VI. Partes auulsæ à re consecrata, destructâ eius formâ, desinunt esse sacræ, v.g. ligna & lapides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris: ob respectum tamen ad rem sacram, cuius sunt reliquiæ, non possunt applicari ad vsus profanos, aut diuendi, sine licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines templi destructi, debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta, debent igne absumi, & non adhiberi ad vsus profanos, vt habetur in *c.Altaris. de consecr. dis. 1. v.Suar. & Sa V. Missa*, & *Laym.l.c. ca.6. Tambur.* tamen *l. 1. de exped. sacrif. c.2.§.3.* ex *Palao:* item *Diana p.5.t.13. R.76.* docet probabile esse, quòd non sit saltem mortale, si mutatâ formâ ad profanos vsus applicentur, v.g. calix confractus, alba dissoluta, frustula corporalis, &c. *v.suprà l.3.t.1.ca.2.d.2.*

DV-

DVBIVM V.

Quæ sint requisita ad Missam?

Resp. Hæc sequentia, 1. Et quidem sub graui sacrilegio, altare consecratum ab Episcopo vel Abbate, (hunc enim altaria, calices & campanas posse consecrare, etiam ad vsum alienarum Ecclesiarum, docet *Dian. p. 3. t. 2. R. 15.* cum *Barbos. & alijs* 4. ex declaratione Cardin. & priuilegio Innocentij III,) vel Sacerdote priuilegiato, stabile vel portatile: vtrumque tamen ex integro lapide, quantum ad superiorem mensam, quæ consecratur; debetque esse tanta, vt possit capere calicem cum patena. Non sufficit autem hostias esse in ara consecrata, dum consecrantur, verùm etiam debent (tam paruæ, quàm magnæ) in eadem relinqui tempore sacrificij, & non alibi (licèt supra aliud corporale) deponi, v.g. propter loci angustias; quia omnes sunt vnica victima, & per modum vnius offeruntur. Quapropter rubricæ Missalis eas supra corporale, ante vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minùs rectè faciunt, qui consecratione factâ, mox hostias minores à se consecratas, dant alteri Sacerdoti distribuendas populo: quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit; sic nec de aliis, cùm sint vna victima & hostia, omnesque orationes, oblationes, & benedictiones sequentes non minùs spectent ad paruas hostias, quàm ad magnam: neque ante sumptionem Sacerdotis perfectè & integrè sacrificata sit victima. *Card. de Lugo q. 20. sect. 2. num. 69.* Eum tamen, qui contrarium fecerit, à peccato saltem mortali, imò si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat *Tambur. l. 5. exped. sacrif. c. 5.*

2. Mappa linea triplex: etsi enim secundùm quosdam, vna duplicata, imò secundùm *Sa, Angel. Azor, ca. 28. q. 8.* & *Laym. l. 5. t. 5. ca. 6. num.* 17. vna simplex sufficiat in necessitate: Missale tamen Romanum, autho-

thoritate Clementis VIII. & Pij V. editum, expressè tres requirit, *tit. de defect.* vti & *Gauant. v. Card. de Lugo.* Vt ea benedicta sit, non est omninò necessarium, vt habet *Sylu.* Vnde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & aliis vsibus reddi. *Laym. l. c.*

3. Sub graui sacrilegio, vestes sacræ; (hoc est, benedictæ ab Episcopo, vel Sacerdote habente priuilegium, vt habent mendicantium saltem Superiores, siue Prælati. *v. Tambur. l. 1. ca. 3. §. 2. exp. sacr.*) quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat *Homob.* apud *Dian. p. 2. t. 14. R. 57.* In graui autem necessitate etsi præstet, si sine scandalo fieri possit, Missam (cuius audiendi, vel faciendi obligatio tunc cessat) omittere, licere celebrare sine stola vel manipulo, vel etiam vti cingulo non benedicto, vel si fractum sit, rursus connectere, vel stola pro cingulo, & manipulo pro stola, docet *Lay. l. 4. t. 5. ca. 6. Dian. p. 1. R. 57. & 67.* contra *Fill. t. 1. l. 5. ca. 5.* qui tamen concedit in necessitate, sine vna vel altera ex minoribus, v.g. stola, vel cingulo celebrare, non esse mortale. *v. Dian. p. 5. t. 5. R. 62.* vbi contra *Fill.* ex *Henr.* & *alys sex* docet esse probabile, quod ex paruitate materiæ excusari possit à mortali, qui (secluso scandalo & contemptu) aliquam harum citra necessitatem omittit, v.g. qui celebrat cum cingulo non benedicto, vel eius loco vtitur aliâ re. Denique metu mortis aut grauissimi damni, licere aliquando celebrare sine sacris vestibus, & altari, (dummodò non fiat in contemptum Religionis) ex *Azor. t. 1. l. 1. ca. 11. q. 11.* docet *Escob. E. 2. c. 2. Nauar. Hurt. &c.* Limitat autem *Tambur. de exped. sacrif. l. 1. c. 5. §. 1.* ita vt permittat sine aliqua etiam ex grauioribus, non tamen sine omnibus fieri ob scandalum, & irreuerentiam. *v. Dian. p. 3. t. 6. R. 48. & p. 5. t. 3. R. 39.* Porrò huiusmodi sacras vestes conficere ex profanis, v.g. planetam ex veste serica muliebri, non est prohibitum. *Suar. Pala. Tamb. exped. sacrif. l. 1. ca. 2. §. 4.* qui monet *l. c. §. 1.* cauendum esse ne sint valdè attritæ, vt & ne reliqua supellex sacra sit valde

immunda in quo grauiter peccari potest. *Suar. Laym. Tambur. l.c.*

4. Sub mortali requiritur calix & patena consecrata; si tamen in nondum consecratis aliquis bonâ, imò addit *Bordo.* & *Tamb.* malâ fide celebrâsset,(licèt sic celebrando peccasset mortaliter) probabile esse, quòd hoc ipso censeantur consecrata, liceatque in ijs celebrare, contra *C. de Lugo, & Laym.* docet *Dian. p.2.t.14. p.5.t.13. R.60.* & *p.9.t.7. R.18.* ex *alijs octo.* Idemque de sacris vestibus, item de corporali, pixide, &c. quæ immediatè tangunt species, censet *Tamb. de exp. sacr. l.1. c. 3. §.1.* Ac licèt decens sit, vt etiam pixis, siue ciborium, & luna, seu sphærula hierothecæ, & quodcunque vas continens & immediatè tangens Eucharistiam, vti etiam secundùm *Laym. l. 5. t. 5. c. 6.* vasculum chrisma continens benedicatur; (benedicere autem præter ea, in quibus vnctio adhibetur, potest idem, qui cetera ornamenta) cùm in Rituali Romano propria sit pixidis benedictio; id tamen necesse esse, negant *Suar. Hurt. Lugo, Tamb. l.1. exp. sacrif. c. 1. §. 6.* nec esse necesse imponere pixidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porrò calix & patena confecta esse debent ex auro, argento, vel stanno, saltem quoad cuppam, (admittunt etiam aliqui ex plumbo) sed non ex ære, *c.* vt calix, de consec. *dist.* 1. quamuis *Tambur. l.1. exped. sacrif. ca.1.* cum *Hurt. Fagund. & Gauant.* admittant etiam ex gemma, quæ æquè pretiosa sit, ac aurum vel argentum, modò species non imbibat, nec sit periculum ne effringatur. Ac licèt rubrica præscribat, vt saltem cuppa, & superior pars patenæ sit deaurata; eam tamen non obligare sub mortali *Gran.* imò nec sub veniali, propter vsum contrarium, vult *Tamb. l.c.*

5. Corporale lineum, saltem quoad eam partem, quâ hostiam vel calicem tangit. *cap. consulto, de consecr. dist.1.* (nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro elaboratum) & benedictum ab Episcopo, vel priuilegiato. (*v. Compend. priuil. Societatis IESV.*

SV. V. Bened.) non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec nisi notabiliter rumpatur. *S. Thom. Sylu. Bon. d. 4. q. vlt. p. 9. C. Lugo d. 20. s. 2. nu. 76. & Gauant. p. 2. t. 1.* vbi addit ex *Sa*, (& dicit esse communem) peccare mortaliter, qui vtitur notabiliter immundo.

6. Palla item linea, quâ parte calicem tegit, (superiore enim parte potest auro constare, vel serico) quæ cum habeat communem cum corporali benedictionem, vtpote cuius pars antiquitus fuit, pro eodem seruire posse, docet idem *C. Lugo l. c.* si sit satis capax.

7. Purificatorium item lineum, non tamen necessariò benedictum, vt contra *Laym.* docet *Suar. Gauant. & C. Lugo*; neque vlla reperitur in ritualibus eius benedictio.

8. Sub graui peccato Missale, Canonem saltem continens, vt habet *Bonac.* & alij commun. etsi *Ledes. & Laym.* doceant in graui necessitate, licitum esse celebrare sine libro ei, qui moraliter sit certus se non erraturum: & sic *C. Lugo loc. cit.* cum *Dian. &c.* probabiliter excusat eum, qui propter visus debilitatem legere non potest.

9. Minister (secundùm *Nau. Fag. & Zerol.* sub mortali) & quidem masculus; in necessitate tamen graui, v. g. diei festi, vel dandi viaticum, posset quis sibi ipsi respondere, inquit *Sa. Bon. & Dian. t 14. resol. 43.* ex aliis. In quo casu etiam fœminam adhiberi posse, docet *Nugnus a. 6. d. 1. & Sylu.* (idque quibusdam Belgij partibus consuetudine inductum esse, docet *Marchant. Res. past. ca. 4.*) contra communem, apud *Laym. Fernand. & Dian. l. c. Tambur. l. c. & Marchin. de ord. t. 3. ca. 15.* vbi vult id esse mortale. Ministrante tamen circa altare viro, qui nesciat respondere, Moniales ex choro respondere, non esse prohibitum notat *C. Lugo, & Tambur. l. c.* vbi etiam cum *Henriq. & Hurt.* permittit celebranti Missam cœptam prosequi sine ministro, si hic fortè abiit, & aliquantulum exspectatus non reuertatur.

10. Crucifixus; (nisi sit expositum Venerabile Sacramentum) non tamen sub obligatione graui. Idem est de velo. *C. Lugo d. 20. s. 2. nu. 79. Gauant.*

11. Candela accensa duplex, ex cera, & quidem secundùm *Fagund. Regin. Vasq. & alios*, sub mortali, contra *Nugnum* & *Marchinum*. In necessitate tamen, præciso scandalo, sufficit vna, etiam ex sebo, vel lucerna, aut lampas ex oleo. *v. Dian. l. c. Laym. ca. 16. num. 17. Azor ca. 28. q. 15.* Sine omni autem lumine celebrare nunquam licet. *C. Lugo d. 30 s. 2.* adeò vt si extingueretur ante consecrationem, & aliud haberi non posset, Missam esse relinquendam, etiam in necessitate consecrandi pro moribundo viaticum, dicat *Fagund. p. 22. ca. 22.* & *Quintan. t. 4. s. 1.*

12. Requiritur etiam antipendium, puluillus, candelabra, bursa, velum, manutergium; sed non benedicta, & si quid ex his desit, ex profanis congruenter mundis mutuo accipi, & deinde priori vsui reddi potest. *Tamb. l. 1. c. 3. §. 3.*

13. Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, sine licentia, vt docet *Fagund. Laym. Dian. Res. 58.* Et quidem Summi Pontificis, vt ex Declaratione Cardinalium notat *Gauant. & Tambur. de exped. sacrif. l. 1.* licèt *Laym.* & *Scort.* Episcopis, & cum Regularibus eorum Prælatis permittant. Quod *Tambur. l. c.* rectè limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus. Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter (secluso contemptu & scandalo) vult *Ledes. & Tamb. l. c.* Quod *Diana p. 2. t. 14. R. 58.* censet probabile, si tempus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus, *v. apud Aut. cit. Gauant. Dian. Laym. Bonac. Card. de Lugo d. 20. s. 4. Escob. E. 11.* vbi notat, etsi grauis sit obligatio, seruandi ritum celebrandi præscriptum in rubricis Missalis, ideoque graue sit, omittere v. g. oblationem hostiæ, vel calicis, vel infusionem modicæ aquæ; *Tambur. de exped. sacr. l. 2. c. 5.* nihilominus leuitatem materiæ sæpè excusare à

re à culpâ mortali omissionem, etiam intra Canonem monet *Escob.l.c.* Vnde veniale tantùm erit:

I. Omittere orationes dici solitas, dum Sacerdos se induit, vt contra *Nauar.Sylu.& Azor*, docet *Laym.Fagund. Dian.R.21.&c.* Lotionem autem manuum ante vel post Missam (etsi facilè omitti non debeat) non videri sufficientem materiam rigorosi præcepti, tenet *Suar.& Tamb.§.6.*

II. Omittere Gloria vel Credo; vel in Canone nomen alicuius Sancti; vel ea quæ tempore Paschali interponuntur inter communicantes, aut infra actionem. *Dian.p.2.t 14.R.49.& 89* ex *Fill. Quintan. &c.* In Missa autem quæ canitur non legere Euangelium submissâ voce, *Dian.l.c.R.4.* negat esse peccatum, ex *Sanch.*& *alijs* 10. quòd Rubrica sit tantùm directiua. Si quis autem in Missa aduertat aliquid à se omissum, regulariter non esse repetendum ait *Suar. & Tambur.exped.sacrif.l.2.c.5.* Dicit, *regulariter*: quia 1. si sit de substantia, v.g. aliquid pertinens ad consecrationem, certum est debere repeti. 2. Si dum secretò orat, post pauca verba certò aduertat, se aliquid notabile omisisse, (v.g. die Paschæ, Communicantes,) paululum regrediendum esse, & repetendum censet *Tambur.l.c.* Ita *Fill.Dian.R.59.Escob.*

III. Ex deuotione leue aliquid in Missa (etiam dum secretò orat) addere, v.g. orationem Dominicam, vel Psalmum aliquem; vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci. *Tambur.l.5. exped.sacrif. ca.5.* Dixi, *leue*: quia notabiliter addere, esse mortale vult idem *Tambur.l.c* ex *Bonac.d.4.q.vlt.*

IV. Celebrare ante dictum Matutinum, vt contra *Azor & Regin.* docet *Sylu.Valent.Suar. Vasq. Less. Fag. Laym.&c.* quorum plerique tamen cum *Palao* dicunt esse veniale, si fiat sine causa: licèt & hoc *Tambur. l.1. c.7.§.1. de exped.sacrif.* in dubium vocet.

V. Quæ altâ voce dicenda præscribuntur, adeò submissâ dicere, vt astantes audire non possint. *Tambur. de exped.sacrif. l.2.c.9.* Quidquid dicat *Nauar.* apud

Sa V. Missa. Imò notat idem *Tamb.* ex *Lugo d.22. s.2.* à timoratis passim sine scrupulo voce depressâ legi.

VI. Mutare Missam, & die Dominico, vel festo duplici, vel ijs diebus, quibus prohibetur fieri de festo duplici (v.g. infra octauas Epiphaniæ, Paschatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam maiorem; Vigiliâ Natiuitatis Domini) sine graui causa legere votiuum, vel pro defunctis, vel de alio Sancto in numerum SS. relato. *Suar. Dian. C. Lugo l. c. Escob.* contra *Quintan.* qui *t.* 7. *s.* 40. putat in hebdomada sancta licere legere votiuum: quod refutat *Gauant. & Dian. p.* 9. *t.* 8. *R.* 13. ex *Declar. Cardin.*

Dixi 1. *sine graui causa:* talis autem censetur, 1. quæ spectat ad bonum Reipub. vel Principis, v.g. necessitas pluuiæ, ingruentis belli, vel pestis, vel similis mali vniuersalis; item solennis gratiarum actio, solennis expositio Eucharistiæ, (v.g. diebus Antecineralibus in oratione 40 horarum) *Tambur. l.* 2. *ca.* 6. 2. Quando cadauer præsens est in Ecclesia, vbi vsus obtinuit. *Gauant. p.* 1. *t.* 5. 3. Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius: hunc enim non tantùm posse, sed debere ex congruitate conformare se loco, notat *Gauant. v. Tambur. l.* 2. *c.* 6. qui §. 2. & 4. addit, etiamsi Sacerdos (accepto stipendio) homini promiserit votiuam, vel pro defunctis, etiam in altari priuilegiato, non solùm posse, sed debere celebrare Missam currentem diebus quibus istæ prohibentur. Imò etsi Deo per votum tales Missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eò quòd votum non obliget, quando impedit bonum maius, quale esse dicit conformitatem officij cum Missa; secùs diebus aliis.

Dixi 2. *in numerum Sanctorum relato:* quia si sit Beatificatus tantùm, de quo certis sacerdotibus, (v.g. quorum Ordinis fuit,) concessum sit Missam legere, docet *Gran.* 2. 2. *cont.* 1. *ca.* 7. *d.* 4. *s.* 2. *num.* 2. & *Escob.* contra *Palaum,* non licere aliis sacerdotibus, etsi nullum aliud sit festum, de eo legere: eò quòd sic ex-

presſè determinarit Sacra rituum Congregatio, apud *Gauantum. vid. Eſcob.num.*41. & *Tambur.l.c. ca.*6. vbi *Palaum* ſequens dicit contrarium eſſe probabilius, ac magis pium. Imò de Sanctis Societatis certum eſſe, ſi celebrent in templis eiuſdem Societatis, ex conceſſione Pontificum. Idem tenet *Quintanad. t.* 7. *ſing. l.c.*

VII. Si quis violet rubricam ſpectantem ad eſſentiam, vel quaſi eſſentiam Miſſæ; vel ſi nullam planè ſeruet, peccat mortaliter. *Eſcob.*ex *Fagund. p.* 1. *l.*3.*ca.*21.*num.*9.

TRACTATVS IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPVT I.

De eſſentiâ huius Sacramenti.

DVBIVM I.

Quæ ſit eius materia & forma?

RESP. Materia remota, & neceſſaria, eſt omne peccatum mortale, poſt baptiſmum commiſſum, & non confeſſum. Materia ſufficiens, etſi non neceſſaria, eſt omne veniale poſt baptiſmum commiſſum, vel etiam mortale, aliàs ritè confeſſum. Materia proxima ſunt actus pœnitentis, contritio, confeſſio, & ſatisfactio: quarum vltima eſt integralis tantùm, (vt patet in infirmo, qui ſi ratione deſtituatur, ſolet abſolui abſque ſatisfactione) duæ priores ſunt

ſunt eſſentiales, vt communiter docetur contra *Scotum*, qui totam eſſentiam ponit in abſolutione. Porrò, peccata ſunt tantùm materia circa quam; actus verò pœnitentis, materia ex qua, *Laym. l. 5. tr. 6. c. 4. ex communi*. Vnde reſolues.

I. Etſi peccatum mortale remiſſum quomodocunque ſit, teneris tamen confiteri, ſi non feciſti. *Trid. ſeſſ. 14. c. 5.*

II. Omitti poſſunt venialia, vel omnia, vel aliqua; item mortalia ſemel ritè confeſſa, v. g. in Confeſſione generali, vt docet *Dian. p. 3. t. 4. reſol. 56. Card. de Lugo d. 16. num. 56.* contra *Victoriam, Ledeſ. & alios.* In qua etiam non eſſe neceſſarium, addere peccato mortali, quòd poſt vltimam confeſſionem ſit commiſſum, docet *Bon. d. 5. q. 5. ſ. 2. p. 2. Dian. tom. 2. t. 4. R. 62. & tom. 3. t. 3. R. 65. Card. de Lugo d. 16. ſ. 2. num. 47.* ex *Sanch.* & *Con.* quod eſt probabile, niſi circumſtantia aliqua v. g. ſpeciem mutans, vel reſeruatio caſùs, vel proxima peccandi occaſio, aliud requirat, & pœnitentia ſufficiens imponatur. *C. Lugo, Tambur. de exped. conf. l. 2. c. 1.* Tutius tamen eſt noua ab antiquis ſecernere.

III. Ponenda ſemper eſt materia certa; qualem eſſe negat *Sanctius in ſel. d. 7.* apud *Dian p. 3. t. 4. R. 12.* quòd quis non reſponderit diuinis inſpirationibus, non fecerit bonum quod potuit, & ſimiles imperfectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur Confeſſarius impedire pœnitentem, vt docet *C. de Lugo l. c. nu. 103.* contra *Sancium.* Quòd ſi haberi certa non poſſit, pro ratione dubij danda eſt abſolutio; vt ſub dubio, ſi materia prorſus dubia ſit; vel abſoluta, ſi certa videatur. Ita *Suar. Lay. l. 5. t. 5. ca. 3.* & alij commun.

Reſp. II. Forma Sacramenti Pœnitentiæ ſunt verba abſolutionis: Ego Te Absolvo à Peccatis Tvis; (vbi licèt de eſſentia tantùm ſit, Absolvo Te; debent tamen addi reliqua, præſertim in articulo mortis, ſecundùm quoſdam ſub mortali, ſecundùm alios, ſub veniali, vt *v. Granad.*) voce prolatâ in præſentem; abſentem enim *Clemens VIII.* abſolui prohibuit,

buit, ſub pœna excommunicationis. *Vnde reſolues.*

I. Inualidum eſt abſoluere nutu, ſigno aut ſcripto: item abſoluere abſentem; quod docuit *Alenſis, Medin.* & alij, ſed vetitum nunc, vt modò dictum.

II. Valida eſt abſolutio, ſi reuerentiæ causâ dicas: Abſoluo dominationem, excellentiam, vel maieſtatem veſtram, &c. Quia non mutatur eſſentialiter, & ſunt verba æquiualentia. *Auerſa. v. ſuprà t. 1. ca. 1. d. 2.* Non valet autem, ſi dicas: Abſoluat te Deus; vel, Abſoluat te Chriſtus. *Auerſa q. 12. ſ. 2.*

III. Orationes præuiæ, & ſubſequentes formam, vt: *Miſereatur tui. &c.* &, *Paſſio Domini, &c.* quæ ſecundùm *Trid.* laudabiliter adduntur, non ſunt neceſſitatis, & ex cauſa rationabili omitti poſſunt, v.g. ſi breues ſint confeſſiones, vel multi confitentes, (vt *v. Dian. p. 3. t. 4. R. 97.* tunc enim ſufficit dicere *Abſoluo te à peccatis tuis in nomine. &c.*) vel ſi timeatur cenſura, *abſoluo te à vinculo excommunicationis; deinde à peccatis tuis, &c. v. Sa. V. Abſolutio.*

IV. Eleuatio manûs, eiuſque impoſitio in caput, item formatio Crucis, eſt libera, etſi debeat ſeruari conſuetudo. Ita *Laym. c. 5.* vbi idem dicit de apertione capitis. Forma autem *Clementis VIII.* vt tradit *Sa,* & *Rituale Romanum*, eſt hæc, quâ vt omnes vtantur, ſuadet *Paulus V.* ideoque omnibus tenenda memoriter: *Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimiſſis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen.* deinde eleuatâ manu pergit: *Indulgentiam, abſolutionem & remiſſionem peccatorum tuorum, tribuat tibi omnipotens* & *miſericors Dominus, Amen. Dominus noſter IESVS Chriſtus te abſoluat, & Ego authoritate ipſius, te abſoluo ab omni vinculo excommunicationis, ſuſpenſionis,* (quæ vox circa laicos omittitur) *& interdicti, in quantum poſſum, & tu indiges: Deinde ego te abſoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen Paſſio Domini noſtri IESV Chriſti, merita B.V. & omnium SS. quicquid boni feceris & mali ſuſtinueris, ſit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amen.*

DVBIVM II.

Qualis contritio requiratur?

Suppono, quòd contritio in communi, sit dolor ac deteſtatio peccati commiſſi, cum propoſito emendandi, vt habet *Trid. ſeſſ.* 14. Vbi eam diuidit in Perfectam, quæ abſolutè ſic dicitur; & in Imperfectam, quæ attritio dicitur. Perfecta eſt, quæ elicitur ex motiuo caritatis, propter Deum ſummè dilectum: & hæc ſe ſolâ mox iuſtificat, etſi cum voto & ordine ad confeſſionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta eſt, quæ ex inferiore motiuo, ſupernaturali tamen concipitur.

Reſp. Ad Sacramentum hoc ſufficit, & requiritur ſaltem attritio formalis, ſupernaturalis, efficax, & vniuerſalis, (reſpectu mortalium) concepta in ordine ad confeſſionem, vel ſaltem abſolutionem. Eſt communis. *v. Bon. d.* 5. *q.* 5. & Schol. ac colligitur ex *Trid. l. c.* Vnde reſolues.

I. Non requiritur contritio exiſtimata, vt voluit *Gabriel.*

II. Non ſufficit, 1. Attritio exiſtimata tantùm, licèt inculpabiliter: quia vera attritio eſt pars eſſentialis. 2. Nec deſiderium abſolutionis, ſine affectu ad peccata; idque, etiamſi tantùm confitearis venialia, vt habet ſententia communis, contra *Angles*, & quoſdam alios, quos ſequitur *Tambur. l.* 1. *exped. conf. ca.* 3. *v. Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 31. Vnde peccat grauiter, qui etiam ſola venialia, vel ſola mortalia aliàs confeſſa, ſine omni formali dolore, confitetur: quia non ponit materiam ſacramenti, & ſaltem periculo ſacrilegij ſe exponit. Ita *C. Lugo d.* 14. *ſ.* 8. *& c. commun. v. Dian. p.* 3. *t.* 4 *R.* 116. *Bon. d.* 5. *q.* 5. *ſect.* 1. *p.* 3. Non tamen eſt neceſſe, vt dolor ſe extendat ad omnia venialia, quorum ſibi pœnitens eſt conſcius. *Suar. Laym. Lugo.* Imò notat *Tambur. l. c.* ſatis eſſe de vno veniali formaliter, etſi plurium ſis conſcius, de qui-

bus

bus nec dolorem,nec propoſitum emendandi habeas, ſiue ea confitearis,ſiue non.

III. Non abſoluitur, qui dolet, licèt intenſiſſimè, tantùm propter infamiam, damna, aliáſve pœnas temporales præcisè, etſi ex inculpabili ignorantia: quia non eſt dolor ſupernaturalis; nec ignorantia, aut bona fides poteſt ſupplere defectum eſſentialem. *Bonac. l. c. &c.* Limitat tamen *Regin.* cum *Tambur. de exped.conf. l* 1.*c.*1. niſi doleas propter iſtas vt à Deo inflictas, vel infligendas.

IV. Ad attritionem non requiritur vlla intenſio, vel duratio temporis, vt vult *Durand.*

V. Etſi debeat eſſe de omnibus peccatis mortalibus, non requiruntur tamen ſinguli dolores de ſingulis, vt vult *Angles*; ſed ſufficit vnus actus, de omnibus ſimul ſumptis, etiam oblitis: ideoque peccat grauiter, qui ſciens prudens non atteritur vniuerſaliter, de omnibus mortalibus nondum remiſſis. *Bon.&c. ll.cc.*

VI. Non ſufficit dolere quòd non doleas, vt habet *Nauar.&Sa*; nec velleitas non peccandi. Ratio vtriuſque, quia non eſt dolor de peccatis commiſſis, cum quo affectus ad ea ſtare poteſt. *Henriq. Vaſq. Bon.l.c.nu.*7. Vbi rectè notat, cum actu, quo quis dolet ſe non dolere de peccatis, plerumque coniunctum eſſe dolorem de peccatis, etſi pœnitens eum non dignoſcat.

VII. Etſi dolor hic debeat eſſe ſummus appretiatiuè, ita vt nihil magis deteſteris, quàm peccatum, maliſque omnia mala huius mundi perpeti, quàm mortaliter contra Deum peccare: non tamen opus eſt, imò nec expedit, particulares facere collationes; v.g. mallem hoc vel illud malum ſubire, quàm mortaliter peccare; quia periculoſæ ſunt.

VIII. Qui non vult occaſiones proximas peccandi à ſe amoliri, vel non remittere ex animo, vel non reſtituere, aut ſatisfacere, quibus debet; vel non habet formale (licèt probabiliter cum [illegible] *ugo l. c. ſ.* 5.

Laym. Dian. aliquid dicant, virtuale in contritione vniuersale inclusum sufficere, saltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis) propositum, peccata mortalia, (quando talia confitetur) vitandi efficax, id est, cum quo non possit consistere affectus actualis erga aliquod mortale, non est sufficienter attritus. Ratio, quia non est dolor & detestatio efficax, quippe cum quo possit stare voluntas peccandi: nec is se ex toto corde conuertit ad Deum, detestans peccatum super omne detestabile. *Suar. Fernand. Lay. l.5.t.6.ca.4. Dian p.3.t 4.resol.*119.*&c.* commun. Et licet sola venialia confitearis, teneris tamen, sicut dolorem, ita etiam propositum, saltem virtuale, circa illa habere. *C. Lugo d.*14.*s.*8.*&* 9.& alij.

IX. Redire sæpe cum eodem mortali, non est certum indicium deesse attritionem, etsi sit magna præsumptio, præsertim in ijs, qui coguntur confiteri à parentibus, magistris, &c. item in ijs, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt; quibus proinde absolutio differenda est, nisi id actu præstent. Quanquam possint esse alia signa veri doloris, v.g. si media præscripta sint adhibita, occasiones vitatæ, si numerus peccatorum imminutus, si pœnitens omnino asserat, cui plerumque credi debet, cùm ipse sit sui accusator, defensor & testis. Qua in re opus est magna prudentia Confessarij, ne pœnitentem seueritate auertat, neque etiam lenitate seducat, & peccet pereatque cum illo. *Suar. in 3 p. d.*32.*s.*2. *Sanch. l.*2. *in decal. ca.*32.*& l.*3.*ca.* 5. *C. Lugo l. c. num.*166.*&* 169. contra quorum, aliorumque communem sententiam, docent apud *Dianam Vivaldus.* & *Ioannes Sancius d.*10.*num.*16. posse toties, quoties confitetur, absolui, etiamsi nullus appareat profectus; eò quòd sine illo possit esse verum propositum: sicut est in ijs, qui venialia semper afferunt eadem. Verùm id probare non ausim, nec videtur esse par ratio. *vid. Con. d.*2.*dub.*14. *Dian. p.*1.*t.*7. *R.*55. *& p.*2.*t.*2.*misc. R.* *&* *p.*3.*t.*4.

X. Ab-

X. Abſoluendi ſunt ij, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet, diſcedere nolunt, eò quòd ſine maxima difficultate non poſſint, parati interim media præſcribenda adhibere. Ratio, quia occaſio, etiam propinqua, non neceſſitat ad peccatum, ideoque ſtare poteſt cum propoſito peccata vitandi. Nec refert, quòd quis putet, vel timeat, ſe vnum, vel plura peccata non vitaturum; quia propoſitum eſt actus voluntatis; exiſtimatio autem illa, eſt actus intellectus, qui ex illo propoſito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non neceſſariò conſequitur. Interim qui certus eſt, impoſſibile ſibi eſſe, in tali occaſione peccata vitare, debet eam deſerere, niſi velit perire. Ita *Laym. l. c. C. de Lugo l. c. num.* 152.

XI. Non requiritur dolor ſenſibilis, ſufficit enim intellectiuus: qui cùm ſit internus, ac ſpiritualis, ſcrupuloſi non facilè debent angi, quaſi ſine dolore accedant ad Sacramentum, eò quòd nullum ſentiant.

XII. Is qui nihil cogitans de confeſſione, attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum, non poteſt ſine nouo dolore ad id accedere: quia pars debet referri ad compartem. Ita *Suar. d.* 20. *ſ.* 4. *Bon. d.* 5. *q.* 3. *p.* 2. Contrarium tamen videtur docere *C. Lugo d.* 14. *ſ.* 4. *nu.* 37. quod non eſt improbabile *Tambur. l.* 1. *ca.* 2.

XIII. Non ſufficit ad Sacramentum dolor, qui ſequitur abſolutionem: imò ſecundùm ſententiam ſaltem tutiorem, quam docet *Laym. l.* 5. *ca.* 4. & *Cõn.* debet antecedere etiam confeſſionem, (etſi contrarium etiam probabiliter doceant *Vaſq. Fill. Fagund. C. Lugo de pœn. d.* 14. *ſ.* 2. & *Gaſp. Hurt. d.* 6. *dif.* 5. apud *Dian.* & *Eſcob. t.* 7. *E.* 6.) Vnde pœnitentes initio ad dolorem excitandi, aut ſi poſt peccatorum narrationem fiat, repetant verbo confeſſionem, dicendo ſe dolere de peccatis expoſitis. *v. Laym. l. c.*

XIV. Probabile eſt, eum, qui paulò ante confeſ-

ſus

ſus iterum confitetur, vel eadem peccata; vel quæ exciderant, de quibus antè (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere nouum dolorem. *C. Lugo d.* 14. *ſ.*3. *Dia. p.*9. *t.*3. *R.*5. *&* 51. & conſequenter poteſt moribundus propter periculum inſtantis mortis abſolui, audito tantùm vno alteróve peccato; & deinde ſi ſuperſtes maneat, auditis reliquis iteratò abſolui in virtute doloris præcedentis. *Tambur.*

DVBIVM III.

Qualis confeſſio requiratur?

ARTICVLVS I.

An debeat eſſe integra materialiter?

Reſp. Ad confeſſionem, per ſe, & ordinariè requiritur integritas materialis, ſita in eo, vt poſtquam diligentiùs te excuſſeris, & conſcientiæ tuæ ſinus & latebras (ita loquitur *Trid. ſeſſ.*14. *ca.*5.) exploraueris, confitearis omnia mortalia memoriæ occurrentia, nondum confeſſa, eorumque numerum, & circumſtantias, quæ ſpeciem mutant. Patet ex *Trid. l.c.* & eſt certum. Ratio, quia aliàs nec iudicium ſacramentale rectè adminiſtrari, nec æquitas in pœnis ſtatuendis ſeruari poteſt.

Dicitur I. *Per ſe, & ordinariè:* quia per accidens, & extraordinariè, ſufficit integritas formalis. *v. dub. ſeq.*

Dicitur II. *numerum:* intellige certum, qui ſi non conſtet, dic probabilem, addendo, *plus minus.* Quòd ſi deinde deprehendas te erraſſe, non teneris iterum confiteri, niſi notabiliter fuerit maior. *Fagund. Sanch. Hurt.* contra *Regin. Fill. & Sa*, qui dicunt, verba illa, *plus minus,* tantùm extendi, ad vnum vel duo ſupra numerum indicatum. Sed quamuis hoc ſit verum in numero paruo, denario v. g. non tamen in aliis, v.g. centenario, millenario, &c. quia verba illa non habent ſenſum abſolutum, ſed reſpectiuum, ad

nu-

numerum cui adduntur, qui quantò fuerit maior, tantò etiam maior verbis istis intelligetur, dummodò tamen sit paruus respectu alterius, cui adiungitur, quod prudentis arbitrio æstimandum est. Ita *Dian. p. 3. t. 3. R. 194.* ex *Nauar. &c.* Item *C. Lugo d. 16. nu. 94.* Quòd si autem nec probabilis haberi potest, dicenda est consuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, septimanâ, mense, vel anno. *v. Fill. tom. 7. t. 7. c. 4. Dian. p. 3. t. 4, resol. 94. Gasp. Hurt. d. 9. dif. 5. C. Lugo d. 16. num. 79.*

Dicitur III. *Quæ speciem mutant*: quia etsi probabile sit, quod docet *Suar. Côn.* & alij, etiam eas, quæ notabiliter in eadem specie aggrauant, (hoc est, quæ iuxta cuiusque conscientiam excedunt ordinarium peccandi modum) esse explicandas, ob rationem allatam in responsione. Contraria tamen sententia, quam ex *D. Thom. Sylu. Nauar.* docet *Vasq. Regin. Bonac. C. Lugo d. 16. s. 3.* etiam probabilis est, & tuta: saltem si excipias, 1. Gradus consanguinitatis, in incestu. 2. Quantitatem furti, iniuriæ, &c. quæ egent satisfactione. 3. Quando vno actu plures sunt occisi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum: quia tunc solent plures actus fieri. *v. Regin. loc. cit.* 5. Peccatum inter confessarium & pœnitentem. *v. Fill. de imped. mat. ca. 5. q. 5.* 6. Si circumstantia inuehat censuram, vel reseruationem, vel ad necessariam pœnitentis directionem, à confessario prudenter interrogetur. *Vnde resolues.*

I. Ad integritatem confessionis prærequiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis, temporis morâ, & cæteris circumstantiis. Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet, vel qualem, moraliter loquendo, docti & timorati adhibere solent, etiamsi quis putet, maiore diligentiâ plura se reperturum. *Bonac. t. 1. d. 5. q. 5. Laym. l. 5. t. 6. ca. 8.* Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur de anteacta vita vlterius cogitare: & si quid occurrat, quod videatur

non

non esse in confessione explicatum, potest sibi persuadere, cum ceteris id memoratum fuisse. *Dian. p. 3. t. 4. R 107. ex Sancio.*

II. Examen hoc à confessario potest suppleri: quod tamen *Suar.* reprobat, in confessionibus longis diligentiorum, eò quòd impossibile ferè sit, vt quis repente rogatus omnia recordetur; & tantùm admittit in rudibus: quos etiam monet *Sa, V. Confessio.* bonâ fide confessos, non nimis rogandos de confessionibus præteritis, nisi intelligatur aliquid necessarium defuisse. *v. Fagund. Dian p. 3. tr. 4. res. 89.*

III. Non est necessarium peccata scribere, ne memoriâ excidant, vt contra *Bonac.* docet *Suar. Vasq.* & alij. Imò *Sotus* dicit, id non consulendum, ob periculum euulgationis. Meliùs tamen *Laym. Côn.* & alij, asserunt, suadendum esse; dummodò vitetur anxietas nimia, propter quam scrupulosis prohiberi potest.

IV. Inualida est confessio non integra, ex ignorantia, vel negligentia mortaliter culpabili, vt verius docet *Suar.* & alij communiter, contra *Sotum* & *Canum*: quia *Trid.* requirit diligens examen.

V. Non officit integritati, per se loquendo, si quis subinde grauiùs lapsus, id alteri priùs confiteatur, & deinde ordinario suo venialia tantùm, (qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit, aut reprehendet) nisi tamen eâ occasione, maneat in mortali occasione peccandi, aut ideò circumeat, vt liberiùs peccet: tunc enim grauiter peccabit, & ob defectum attritionis, confessio erit nulla. Ita *Fill. Laym. l. 5. t. 6. C. Lugo d. 16. num. 57.*

VI. Ex circumstantiis minuentibus, illæ tantùm explicandæ sunt, quæ vel omninò tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem, vt paruitas materiæ, indeliberatio, &c. v. g. si die Veneris ignorans comedisset carnes: vel alioqui notabiliter mutant iudicium Confessarij, saltem quoad speciem.

VII. Ad seruandam integritatem confessionis, pec-

cata mortalia dubia, vt dubia, (loquendo de dubio propriè dicto,) sunt aperienda, vt docet *Suar. in* 3. *p. to.* 4. *d.* 22. *s.* 9, *num.* 7. *Sanch. Dian. C. Lugo d.* 16. *num.* 63. *Bon. d.* 3. *q.* 5. *s.* 2. *p.* 2. *dif.* 4. & alij commun. contra *Con.* Ratio, tum quia peccata, quæ sunt in conscientia, debent manifestari; at dubia sunt vt dubia in conscientia: tum quia in negotio salutis, & medio ad hanc necessario, non tam habet locum illud axioma: *Melior est conditio possidentis*, quàm hoc; *In dubio tutior pars eligenda est.* (Excipiuntur tamen scrupulosi, & ij, quibus diu post patratum peccatum suboritur aliquod dubium, si aliàs soliti sint sollicitè confessionem instituere: quia non est dubium prudens.) Quòd si postmodum accipiat notitiam certam, idem rursus esse confitendum tanquam certum, docet *Turianus*, & *Sanch.* 1. *mor. c.* 10. *num.* 69. Dubitat tamen *C. Lugo d.* 16. *s.* 2. *num.* 79. *&* 92. suadetque id vt securius. *v. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 60. *&* 107. Si verò peccatum confessus est vt certum, & postea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri vt dubium. *Lugo, Tambur. de exped. conf. l.* 1. *ca.* 1. qui idem censent, etsi postmodum certò comperiat se non fecisse. Monent autem *Suar.* & *Tambur. l. c.* si quis sola peccata dubia confiteatur, monendum vt addat aliquod certum ex aliàs confessis. Quòd si id haberi non possit, absoluendum sub conditione.

ARTICVLVS II.

Quando sufficiat confessio integra formaliter?

Resp. Etsi ad hoc Sacramentum requiratur semper aliqua confessio, non tamen semper opus est, vt ea sit integra materialiter, modò sit talis formaliter; seu moraliter, id est, quantum moraliter loquendo hic & nunc potest fieri; etsi postea debeas, si possis, supplere defectum, non statim, sed quando rursum

confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confessio sufficiat, sequentes regulæ docent.

Prima. Quandocunque quis ad materialiter integrè confitendum physicè est impotens, sufficit integritas formalis: quia præceptum diuinum non obligat ad impossibile. Vnde possunt in sequentibus casibus absolui: 1. Mutus, etsi vnum tantùm vel alterum peccatum per nutus significauerit: nisi tamen scripto possit confessario exhibere: ad quod tunc eum teneri probabilius est, vt communiter docetur, contra *Caiet. Nauar.* & alios. 2. Surdus, qui non potest omnia explicare. *Laym. l. 5. t. 6. ca. 8.* 3. Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius necessitatis, etsi non integrè intelligatur, si neque confessarius linguæ gnarus, neque interpres haberi possit; imò etsi adsit interpres: non enim tenetur per eum confiteri, vt docet *Suar. Vasq. Dian.* nisi fortè in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet, *v. C. Lugo d. 15. num. 61.* 4. Moribundus, vsu linguæ subitò destitutus, si petat absolui, ac det signa doloris, vel antè dederit coram aliis; modò id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quouis in eo statu præsumendum videtur. Quo casu, si (saltem coram ipso infirmo) siue ab vno, siue pluribus, mediatis, vel immediatis testibus detur testimonium, Sacerdotem non tantùm posse, sed probabiliter etiam teneri absoluere, (saltem sub conditione) docet *Dian.* & *C. Lugo d. 18. num. 84. &c.* ex multis aliis. Item *Bonac.* citans declarationem Cardinalium pro se; & *Prap. q. 4. dub. 5. &c.* eò quòd sic & ægri necessitati, & reuerentiæ Sacramenti consulatur. Dixi, *saltem*: quia *Tambur. l. 2. exped. conf.* citans *Côn. Prap.* & *Lugo* docet, posse & debere absolui absolutè, etsi sit absens, qui de signo coram se dato testatus fuit. Denique si nullum signum dederit, nullo modo absoluendus est, cùm actus iudicialis non exerceatur, nisi præcesserit accusatio: licèt enim recentiores quidam,

vt *Tambur. de exped. conf. l.2. ca.* 10. citans *Homobonum* & *Molfes.* Item *Phil. Seruius in amico fideli p.* 3. *ca.* 1. *Anton. de lit. Barth. de S. Fausto. &c.* censeant posse, imò debere absolui sub conditione, dummodò alias probè & christianè vixerit, eò quòd præsumi possit interiùs elicuisse contritionem, idque *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 92. & *p.* 9. *t.* 6. *R.* 20. ex *alijs* 12. iudicet probabile; ab aliis tamen meritò reiicitur, vt *Suar. Vasq. Con. Mercer. Lugo d.* 17. *s.* 3. *Malder. &c.* ipsoque *Diana l.c.* & *alijs* 12. apud *Auersam*; quia deest omnis externa confessio, quam esse partem essentialem huius Sacramenti, constat ex *Trid. sess.* 14. *can.* 9. & ex nullo signo rationabiliter præsumi potest, vt suppono. *v. Lugo l. c. Auersam q.* 10. *s.* 18. vbi notat, absolutionem, quæ ijs, qui inscripti sunt in Societatem Rosarij, solet in infirmitate impendi sine omni confessione, non dari tanquam sacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, sed ad Indulgentiam, & remissionem pœnæ consequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel confessario imminet periculum vitæ, quod nec illum integrè confiteri, nec hunc audire patiatur, sufficit integritas formalis. Ratio, quia tunc materialis non est possibilis moraliter: quod valet sequentibus casibus.

1. Si pœnitens v.g. infirmus, vno alteróve peccato dicto deficiat, vel sit graue periculum ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum, deprehendatur multas confessiones fecisse inualidas, & grauitas morbi non patiatur dilationem absolutionis. *Gran. Zambr. Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 75.

3. Si ipse Sacerdos in periculo constitutus, videatur antè moriturus, quàm pœnitens absoluatur.

4. Si tempore pestis, prudentum iudicio moraliter certum periculum sit, ne confessarius inficiatur:

qui si tamen totam audire velit, tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si immineat conflictus, vel sit multitudo moribundorum, v.g. in naufragio, nec possint omnes audiri. In quo casu possent etiam omnes simul, dicto vno peccato, quod minus infamat, (vel etiam secundùm quosdam, si aliter fieri non possit, dicendo in genere se esse peccatores) absolui dicendo: *Ego vos absoluo, &c. vid. Sa V. Absolutio*, & *Cōn. de sacr. d. 7. dub. 9.*

Tertia. Quando ex confessione certi peccati, vel circumstantiæ, timetur meritò graue damnum proprium, vel alienum, siue confessarij, siue alterius, corporale vel spirituale, potest id reticeri. Ratio, quia præceptum diuinum de integritate, non obligat cum tanto incommodo, quod tantum esse posset, vt peccares confitendo, v.g. 1. Si Sacerdos certum peccatum sit reuelaturus, (intellige cum *Cōn. C. Lugo d. 26. num. 517.* quod pœnitens ipse non teneatur reuelare.) 2. Si sciat v.g. mulier, ex certo peccato sibi, vel confessario fore periculum ruinæ. 3. Si pœnitenti inde immineat graue damnum, vel periculum, vitæ vel famæ. In his tamen casibus videtur requiri necessitas confitendi, v.g. ob communionem annuam, vel si longo tempore alioqui esset differenda. *v. Fill. t. 27. ca. 6. C. Lugo l. c.* Vbi monet, talia damna aut pericula non facilè fingenda esse; & quidem in Religioso vix posse locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumstantiam, non possit confiteri sine violatione sigilli, v.g. si inualidè absoluisses simoniacum, nec posses confiteri, nisi illi, qui facilè inde posset conijcere, quisnam ille esset.

Ex omnibus suprà dictis sequitur, excusari etiam sequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reseruatum, de quo *infrà*, & *Laym. l. 5. t. 6. ca. 12.* 2. Scrupulosum, qui perpetuò angitur de oblitis. Quem Sacerdos absoluit ante finem, nolens omnia audi-

audire, vt habet *Bon.* hic. 4. Quem fallit memoria, ita vt dicat, se scire in genere quòd peccauerit mortaliter, non occurrere autem speciem peccati: etsi tunc veniale aliquod addere sit consultum. Ita *Con.* & *Laym. l. c.* contra *Sotum* & *Medin.* 5. Eum, qui extremè rudis, vel simplex, dicit se dolere de peccatis, nullum tamen in specie, ne veniale quidem sciat dicere: qui etsi speculatiuè loquendo posset absolui, practicè tamen non expedit, sed datâ benedictione permittatur communicare. Ita *Laym. l c.* 6. Qui aliquod peccatum non potest confiteri, sine complicis infamatione; v. g. si peccasses cum matre, vel sorore, quam confessarius nosset, (tunc enim si alium confessarium non potes habere, quem aliàs adire tenereris) sufficeret, imò deberet dici, quòd animo cum ea, vel in genere, cum aliqua fornicationem, vel incestum commisisses, reticendo gradum primum, vel secundum, quoad licebit sine manifestatione complicis; cum proposito confitendi integrè Sacerdoti alteri, proximâ occasione. Ita probabiliter *Nauar. c. 7. Ban, Can. Valent. Prapos. hic dub. 6. Gamaz. &c.* Ratio est, quia quando duo præcepta diuina concurrunt, naturale & positiuum, quæ simul seruari non possunt, præferendum est naturale; quia strictius obligat. Etsi probabilius contrarium doceant *Fill. Suar. Vasq. Less. C. Lugo d. 16. num. 394. Hurt. Con.* & alij commun. Vnde talis saltem non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet, nisi commodè possit; (quod *C. Lugo* extendit etiam ad non complicem, sine cuius manifestatione peccatum explicari non potest) ideoque confessario curandum, ne nominentur personæ, nisi ad pœnitentis directionem opus esset; tunc enim infamia ista non tanti æstimatur, eamque sibi imputet, qui peccauit. Conferendum tamen est commodum directionis, cum infamia Ratio suprà dictorum omnium, quia in his casibus moraliter non potest fieri confessio materialiter integra. *Laym. ca. 8. Fagund. p. 1. c. 3. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 64. & 131. & p. 1. t. 7. R. 49.*

Less. l. 2. c. 11. d. 11. Tambur. de exped. conf. l. 2. c. 9. §. 2. vbi docet probabile esse, quòd talis pœnitens propter solam consolationem, quam sentit ab amico vel docto Confessario, possit ei confiteri, etsi aliũ habere possit.

ARTICVLVS III.

Quæ sint reliquæ conditiones confessionis?

Resp. Præter integritatem sunt hæ tres:

Prima, vt sit vocalis, scilicet ordinariè: idque propter vsum, & praxin Ecclesiæ grauiter obligantem; nisi subsit iusta causa, vt impotentia, siue physica, siue moralis: quæ si adsit, potest fieri nutu, scripto, aliòve signo, v. g. si quis ob anxietatem loqui non possit; aut puella supra modum verecunda, aliter se non possit explicare, quàm scripto, quo à confessario lecto, addat voce, de his me accuso. *Suar. Vasq. C. Lugo, Laym l. 5. t. 6. c. 6. num. 3.* Imò qui aliter non potest, tenetur iuxta communem sententiam confiteri per nutus, aut scriptum, tempore præcepti: etsi id, quoad scripturam, non admittant *Nauar. Tol. Sotus, Valent. Dian.* extra articulum mortis. *v. C. Lugo d. 15. nu. 87.* Similiter suadendum esse surdis, vt confiteantur scripto, (licèt ad id non teneantur) ne ab aliis audiantur. Eandemque ob causam eos non interrogandos nisi de planè necessariis, ex *Posseu.* docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 127.* & *p. 5. t. 6. R. 5.* Vnde resolues hunc Casum.

Is qui extra necessitatem, totam confessionem facit nutu, vel scripto, mortaliter peccat, ac consequenter non absoluitur. *Dia. p. 3. t. 4. R. 127.* ex *Syluio. v. Fill. tom. 1. t. 7. ca. 1. Côn. d. 6. dub. 1. Suar. d. 21. s. 3. nu. 5.*

Secunda Conditio, vt sit secreta, id est, vt fiat soli Sacerdoti, non quidem ex necessitate, sed vsu Ecclesiæ. Publica autem, qualis in naufragio, prælio, hospitali, vbi alij adiacent, vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu peccatorum occultorum) nisi ex charitate sui eum, qui in articulo mortis dubitat de contritione; ac tum adhuc sufficit ea confiteri,

quæ

quæ minorem pariunt infamiam. Ita *Suar. Fagund. Dian. p. 3. t. 4. R. 29. &c.* Vnde resolues.

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset, non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publicè, vel per interpretem: quia peccatorum oblitorum confessio tantùm obligat ex præcepto positiuo diuino, quod in hoc casu cessat. *v. Laym. ca. 6. Dian. p. 3. t. 4. R. 128. & 129.*

Tertia Conditio, vt sit vera. Quod requiritur essentialiter in materia substantiali & necessaria; quia aliàs in re graui decipietur iudex: neque esset confessio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera, tum quia falsitas signi in accusatione circa materiam accessoriam, nôn facit sententiam irritam; tum quia talis tantùm peccat venialiter, cùm non sit grauiter iniurius sacerdoti, nec sacramento. Ita *Nauar. Suar. &c.* Vnde resolues.

I. Non est mortale, nec irritat Sacramentum, 1. Si in confessione mentiaris leuiter, circa res non pertinentes, aut non necessarias ad Sacramentum, v. g. si historiam falsam narres, vel si neges veniale, vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falsò te accuses de veniali: quod tamen mortale graue erit, si id facias non dando aliam materiam, cùm sic formam reddas irritam, & sacramentum; nisi tamen facias ex scrupulo, perturbatione. Ita *Suar. Fill. tom. 1. t. 7. ca. 4. Laym. l. 4. t. 6. ca. 8. Dian. p. 3. t. 4. R. 96.*

II. Sacrilegium est, & absolutio nulla: 1. Si mortale, quod confiteri teneris, & putas esse, neges, aut tegas, ne intelligatur. 2. Vt communiter docetur contra *Sylu.* si mortale tibi falsò imponas; nisi tamen fiat ex simplicitate, scrupulo, &c. 3. Si neges vel mentiaris circa peccata aliàs ritè absoluta, quando Confessarius vt Iudex vel Medicus de ijs aliquid, vt necessarium ad præsentem confessionem interrogat. *Lugo d. 14. s. 10. Tamb. l. 2. c. 10. §. 2.* secùs si ad præsentem confessionem non faciat. *Ibid.*

ARTICVLVS IV.

Quando confeßio sit inualida, & quomodo iteranda?

Resp. I. Id contingit ex duplici capite. *Primò* ex parte confessarij, si iurisdictionem non habuit, vel certè impeditam per censuram; vel si formam substantialiter vitiauit; vel non intendit absoluere; vel peccatum nullum intellexit.

Dico, *nullum*: quia si ob surditatem, somnum, vel distractionem, aliqua licet mortalia non intellexerit, sine culpa pœnitentis, probabilius est, valuisse absolutionem, ac postea tantùm repetenda esse non audita, vt contra *Sylu. Anton. Nauar.* & *alios*, docet *Henriq. Laym. l.5. tr.6. ca.9. Dian. p.4. t.4. res.198.* Addo, *sine culpa*: quia si semidormienti malâ fide confitearis, peccas, & confessio est inualida, ideoque repetenda. *l. c. ca.10. §.3.* Denique addunt aliqui cum *Tol.* si confessarius indoctus non potuit discernere mortale & veniale, inualidam esse. Verùm id *Suar. Laym.* & alij passim reiiciunt, & quidem, etiamsi Confessarius putasset esse veniale, quod fuit mortale: ideoque confessionem bonâ fide tali factam, non esse opus repetere. Ita & *Henriq. Sanch. 1. mor. ca.10. nu.69. Dian. p.3. t.4. R.121* contra *Vasq.* Dixi, *bonâ fide*: quia si malâ fide, v.g. quia quæsiuisti talem Confessarium, qui tibi mederi non possit, debes repetere: cùm enim actu peccaueris dum confitereris, non fuisti ritè dispositus, ideoque nec absolutus. *Tambur. l.1. ca.10. §.3.* Denique si finitâ confessione intelligas Confessarium aliqua non percepisse (siue propter somnum, siue distractionem) nescias autem quæ sint illa, teneris repetere confessionem, si breuis fuerit; quia de singulis prudenter potes dubitare: si autem longa fuerit, ait *Tambur. l. c.* non teneri, ob rationem contrariam; & satis esse confiteri, quòd dubites an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundò. Inualida est ex parte pœnitentis, si fuit excommunicatus, de quo infrà; si mortale tacuit, vel

de eo

de eo se falsò accusauit; si mortaliter negligens fuit in examinandâ conscientiâ; item si non fuit attritus (quòd patere solet inde, si sponte quæsierit confessarium surdum, indoctum, cœcum, &c. *vid. Sanch. loc. cit.* si nolit tollere occasiones, &c. *v. Dian. p. 4. t. 4. R. 201.*) quibus addi potest vt plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp. II. Si confessio apud eundem confessarium iteretur, sufficit vno verbo in communi se accusare de peccatis antè illi cognitis, dummodò is eorum recordetur, saltem in confuso, aut statûs ac vitæ hominis in communi, aut pœnitentiæ à se impositæ, vt docet *Vasq. Tol. Laym. Sa, Dian. p. 3. t. 4. res. 113.* Imò si nihil horum, sed tantùm, quòd sibi confessus fuerit, recordetur, validè, etsi illicitè, absoluturum putat *Laym.* & *Dian. l. c.* Idem absolutè docet *Gran.* & *Mercerus in 3. p. q. 9. num. 1.* cum quibus *Dian. p. 5. t. 14. R. 51.* se retractans, probabile censet, quod etiam licitè possit absoluere.

Resp. III. Raró obest defectus ex parte confessarij, si pœnitens eum inculpabiliter ignorat: quia in confessione sequenti absoluetur etiam ab ijs, à quibus se bonâ fide absolutum putabat. *Vnde resolues.*

Is qui à puero peccatum aliquod graue, v. g. mollitiem, inculpabiliter omisit, vt quia putauit leue esse, vel nullum, non ideo tenetur repetere alia peccata, (vel confessiones intermedias) sed hoc tantùm, vt docet *Bon. Sanch. tom. 1. l. 1. ca. 16. Vasq in 1. p. tom. 4. q. 92. Sancius, Laym hîc ca. 9.* addens, si simplex rusticus, qui totâ vitâ tantùm fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi is validè sit absolutus, cum onere, vt cùm meliùs cognouerit, omnia subiiciat clauibus; si tamen veniat, quando ingens est copia pœnitentium, vt tunc disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolui, auditis tamen peccatis ab vltima confessione factis, cum obligatione, vt meliùs faciat. Ita *Laym. l. c. ca. 9. num. 4. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 108.* vbi addit ex *Nau.*

 Sylu.

Sylu. Beia. Vasq. Regin. tom. 1. l. 6. ca. 5. s. 3. nu. 153. & Ioanne Sancio, etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale v. g. mollitiei (vel numerum, aliámve circumstantiam necessariam) omiseris, non ideo teneri repetere confessiones intermedias, bonâ fide, & legitimè factas, (in quibus ex naturali obliuione defectum illum non fueris confessus) cùm validæ fuerint, & maneant validæ.

DVBIVM IV.

De Satisfactione.

ARTICVLVS I.

Quæ eius necessitas, & quantitas?

Resp. I. Satisfactio, seu pœnitentia à confessario data, est necessaria necessitate, non sacramenti, sed præcepti; ideoque à confessario regulariter imponenda est, (secundùm *Suar.* & *Regin. tom. 1. l. 7. num. 12.* sub mortali: *Card.* tamen *de Lugo* concedit, ex paruitate materiæ posse venialiter peccari, vt *v. d. 25. nu. 47.* v. g. si ob peccata venialia leuis pœnitentia esset iniungenda, eius enim voluntariam omissionem veniale tantùm esse. Ita etiam *Dian. p. 6. t. 6. R. 44.*) Et quidem proportionata, tum peccatis, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est, quia est pars sacramenti, non essentialis, sed integralis tantùm, habens effectum ex opere operato, & maiorem vi sacramenti, quàm sine eo. Ratio posterioris, tum ex *Trid. sess. 14. ca. 8.* tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem sacramenti; & tam vindicare, quàm mederi. *Bon. t. 1. d. 5. q. 5 §. 3. p. 2.* Vnde resolues:

I. Excusatur aliquando Confessarius, si leuissimam (vel etiam nullam) pœnitentiam iniungat: v. g. 1. Si pœnitentem vehementissimè contritum, aut aliter satisfecisse aduertat. *Caiet. Nauar. Suar. Regin. Bon. de pœnit. d. 5. q. 5. s. 3. p. 2. num. 1. & 2. Escob, ca. 6.*

num.

num. 41. Cùm verò id rarò, vel nunquam constare satis possit, tutius est, aliquam semper iniungere, vt rectè monet *C. Lugo d.* 25. *s.* 4. *num.* 48. 2. Si pœnitens sit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valdè debilis: cui tamen prudenter iniungi leuem saltem pœnitentiam, v.g. percussionem pectoris, inuocationem nominis IESV, (saltem corde) aliósve pios motus, vel vt per hæredes sacrificia, eleemosynas, & similia opera pia curet, monet *Suar. Laym. & Bonac. l. c.* & *Nauar.* qui addit, posse iniungi, vt patienter ferat infirmitatem: quod tamen *Bon. l. c.* non probat, cùm fieri possit, vt id valde angat infirmum, timentem se non ritè satisfacere. 3. Quando scrupulosus sæpius intra eandem horam redit cum nouis culpis; quia supponitur satis imposita in præcedentibus. *Tambur. l.* 4. *ca.* 1. ex *Fagund.*

II. Etsi Confessarius peccet ex communi, si pro magnis peccatis valde paruam pœnitentiam imponat: excusari tamen eum posse, putat *Dian. p.* 3. *t.* 4. *resol.* 92. si addat illud: *quicquid boni feceris, &c.* Verùm hæc regula vniuersaliter admitti non potest, vt benè notat *C. Lugo d.* 25. *num.* 57. *Côn. Tann. Palaus, &c.* contra quos *Diana* pro se citat *Bauni & Leand. p.* 6. *t.* 7. *R.* 5. & *p.* 9. *t.* 9. *R.* 54. & ab aliis non immeritò reiicitur, eò quòd verba, vtpote merè deprecatoria, non habeant vim eleuandi omnia opera bona ad efficaciam Sacramentalem. *Auersa q.* 13. *s.* 7.

III. Minor iusto licitè datur ex causa, qualis v. g. est, magna contritio. 2. Fragilitas animi vel corporis, ob quam timetur maiorem non impleturus. 3. Tempus Iubilæi, vel Indulgentiæ plenariæ. Ita *Suar. Henriq. Laym.*

IV. Non potest iniungi, 1. Ingressus religionis, vt docet *Sa. V. satisfactio*; quia id nimis durum videtur. 2. Pœnitentia publica, si sit periculum reuelandæ confessionis: aliàs interdum pro publico peccato, potest & expedit.

V. Etsi possit, & aliquando ob fragilitatem pœnitentis etiam expediat, iniungi opus aliàs debitum, seu præceptum, v.g. Missæ auditionem die festo, &c. vt docet *Suar. Vas. Laym. l. 5. t. 6. ca. 15.* & alij. Vnde si scrupulosus sæpius redeat ad Confessarium, intra breue tempus semper noua confitendo, non semper necesse est imponere pœnitentiam nouam, cùm opus ante debitum possit iniungi. *Bon Henr. Lugo, Dian. p. 6. t. 7. R. 6.* contra *Suar. Regin.* & *Bauny*. Si tamen Confessarius non exprimat, censetur imperasse opus liberum, vt docent ijdem, & *Dian. p. 3. tr. 4. R. 84. v. Con. d. 10. dub. 8.* & *Dian. part. 4. tr. 4. R. 241.*

VI. Etsi etiam possit iniungi opus internum, vti contra *Marat. & alios* docet *Con. Hurt.* & *Dian. p. 4. t. 4. R. 24.* communiter tamen debet esse externum, & afflictiuum, v.g. oratio, ieiunium, eleëmosyna. Nam auaris eleëmosyna, luxuriosis afflictio corporis, conuenit. Vtrum verò licitè imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari potest. *Vega tom. 2. c. 64.* & *Ioannes Sancius d. 16. num. 1.* negant. Affirmant probabilius *Turrian. de pœn. d. 37. dub. 4. C. Lugo d. 25. s. 5. vide Dian. t. 2. p. 3. R. 54.*

VII. Potest etiam aliquando iniungi cessatio ab aliquo bono opere, (v.g. nimiâ corporis afflictione) vel abstinentia aliquâ vice à communione, ad promouendum maius bonum pœnitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire iudicet. *Salaz. Lugo, Dian. &c.* cum *Auersa q. 13. s. 3.* contra *Ioannem Sancium.*

VIII. Etsi possit immediatè post absolutionem adhuc iniungi, debet tamen fieri ante, vt seruetur ordo iudicij. *v. Dian. p. 3. t. 4. R. 136.* & *p. 5. t. 13. R. 36.* vbi ex *Cap. Finali*, & *Ochag.* docet, etsi consuetudo habeat vt ita fiat, illam tamen non induxisse obligationem.

Resp. II. Pœnitens communiter tenetur sub graui obligatione, pœnitentiam, si rationabilis sit, acceptare & implere, vt habet communis contra *Caiet. Sylu. Nauar.* Quorum sententia ad hoc saltem seruiet, vt ne-

neminem non absolutum dimittas, si vel leuissimam subire velit, vt notat *Sotus & Regin. l. 7. c. 2. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 51. & p. 2. t. 15. R. 52.*

Dixi I. *communiter:* quia probabile est, quod docet *Laym. l. 4. t. 6. ca. 15. Suar.* & *Dian. p. 3 t. 4. R. 136.* contra *Côn. Henriq. & alios,* pœnitentiam sub veniali tantùm obligare sequentibus casibus: 1. Si imposita sit pro solis venialibus. Ita citati contra *Henriq. & Fagund.* 2. Si pro mortalibus aliàs confessis. 3. Omissionem partis non grauis, in confessione mortalium, vel etiam omissionem totius, si leuis sit, v.g. vnum Miserere. *Côn. Regin. Fagund.* cum *Dian. p. 3. t. 4. R. 101.* & *p. 6. t. 8. R. 45.* 4. Si Confessarius noluit obligare sub mortali: quia cùm possit imponere pœnitentiam liberè, & sine omni obligatione, vt probat *Suar.* hîc *d. 38. s. 7. Henriq. Fill. Fagund. Tann. Côn. de sacram. d. 10. dub. 8. num. 65.* contra *Turr. & Vasq.* potest etiam sub leui tantùm imponere. *v. Dian. p. 3. t. 4. & p. 4. c. 4. R. 82.* 5. Eum qui lucratur indulgentiam plenariam, liberari ab onere pœnitentiæ, (nisi sit medicinalis) docet *Dian. p. 5. t. 12. R. 3.* & *p. 9. t. 6. R. 55.* ex *Tan. Gran. Lugo, &c.* contra *Valent. Marchant. & Auers.*

Dixi II. *Si rationabilis sit:* quia si iusto sit grauior, ac difficilior, nec Confessarius eam moderari velit, non peccabit grauiter pœnitens, si sine absolutione discedens, alterius Sacerdotis iudicio peccata submittat, vt docet *Suar. Côn. Laym.* Imò ad eam non obligabitur, si omninò iniustam esse constet, aut si pœnitens eam non possit implere, vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquam tenetur, etsi expediat, vt is, qui siue culpabiliter, siue sine culpa oblitus est, in sequenti confessione similem sibi iniungi petat. Ita *Côn. Laym. Dian. p. 4. t. 4. R. 241.* contra *Richardum & Sylu.* qui putant talem confessionem esse repetendam. quod præter citatos, negat etiam *C. Lugo nu. 87.* ex *Vasq.* docens, talem satisfacere, si confiteatur illud peccatum obliuionis culpabilis. *Vnde resolues.*

I. Is qui pœnitentiam implet in statu peccati mortalis,

talis, probabiliter quidem satisfecit præcepto, cùm impleat eius substantiam: peccat tamen, sed venialiter, vt docet *Suar. Laym. Dian. l. c.* quia Sacramenti partem suscipit indignè, & obicem ponit effectui, scilicet remissioni pœnæ, (quem tamen, obice remoto, recuperari docet, *Nauar. Tol. Caiet. Dian. p. 3. t. 4. R. 85. Fagund. Suar &c.*) vnde quamprimum est implenda, potestque grauiter etiam peccari nimiùm differendo; quod ex variis circumstantiis iudicandum. *v. Dian. p. 2. t. 15. Ref. 53. p. 5. t. 13. R. 38.* Non esse autem graue seu mortale, si non differat vltra octiduum, docet *Hurt.* apud *Dian.* Imò posse differri per annum, (hoc est, quamdiu non tenetur ad nouum Sacramentum Pœnitentiæ) vult ipse *Dian. p. 9. t. 7. R. 57.* ex *Amico, Leand. &c.* Nisi tamen pœnitens dubitet, an postea possit implere: eo enim casu teneri quamprimum commodè potest. Similiter non esse mortale, si obligatus ieiunare feriâ VI, differat in diem sequentem; vel obligatus communicare singulis mensibus, differat ad 6 vel 8 dies, affirmat *Dia. l. c.* ex *Palao*, præsertim ex causa aliqua, tametsi leui.

II. Pœnitentiam (etiam medicinalem) impositam sub conditione hac, *si iterum labatur*, nec teneri acceptare, nec implere, eò quòd Confessarius nec Iudex sit, nec Medicus peccatorum committendorum, docet *Dian. p. 6. t. 7. R. 49.* ex *Palao, Trullen. &c.* Sed contrarium probabilius cum *Suar.* tenet *Auersa. q. 13. s. 4.* quia non imponit eam pro peccatis committendis, sed commissis, sub conditione reincidentiæ.

III. Qui non impleuit intra tempus præscriptum, non ideo deobligatur.

IV. Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit; vel qui per se non potest, vt docet *Regin. Fill. Fagund. Dian. p. 4. t. 4. Resol. 141.* hic tamen non tenetur, nisi Confessor id voluerit. An verò satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alij aiunt, alij probabilius negant, vt habet *Sa.*

V. Non necessariò impletur ante communionem.

Quares. Qui pœnitentiam possit commutare, & quomodo?

Resp. I. Ex iusta causa, quiuis Sacerdos id potest, si de nouo ei confiteatur, vt habet communis sententia contra *Sotum & Vasq.* saltem si peccata non sint reseruata; imò etiam probabiliter, etiamsi talia fuerint, vt habet *Fernand.*

Resp. II. Sine noua Sacramenti administratione, potest id solus Sacerdos, qui iniunxit, si adhuc recordetur statum pœnitentis, & hic ad eum recurrat tempore tam breui, vt moraliter idem iudicium censeri possit, v.g. intra hebdomadam, *Henr. & aly* 4; imò etsi post longius interuallum. *Lugo, Auersa,* & *Dian.p.6.t.6.R.46.& p.9.t.6. R.57.* contra *Palaum, &c.* Ratio, quia iudex incognitâ causâ non potest ferre sententiam. Ita *Sylu. Suar. Côn. Laym. Fill. Regin. Fagund,* & *C. Lugo* contra *Nauar. Henriq. Tol. Sa, Rodriq. Beiam, Valerum, Dian. p.3.t.4. Resol.53. & p.2.t.1.misc. R.53.* qui dicunt, etiam alium posse, non repetitis peccatis. Quæ sententia, etsi non ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis, (*Diana* enim *l.c.* pro ea adducit 14. Authores, dicitque esse vsum, siue praxin Confessariorum) & Confessariis posse seruire, quando pœnitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert: præsertim si ex confessione (nam in ea, & non extra, debet fieri) aliorum peccatorum, & ex præsenti statu pœnitentis, ipsiusque testimonio, habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præteritæ confessionis. Ita *Fagund.p.2.l.9. ca.4.num.22. C.Lugo d.25. f.6.num.107. & 109.*

Resp. III. Ipse pœnitens non potest commutare pœnitentiam, etiam in euidenter meliorem, vt docent *Sanch. 4. mor. Côn.d.10. d.12.num.13. Regin.* & alij: etsi contrarium probabile dicat *Dian.p.3. t. 4. Resol.53. & tom. 2.tr. 4. R. 53.* ex *Porcell. &* ... *lob.* Sed

hoc

hoc *Turri.* temerarium, *Card. de Lugo* communi Theologorum & fidelium sensui repugnare dicit. *d. 25. s. 6. num. 75.*

ARTICVLVS II.

De satisfactione per Indulgentias?

§. I.

Quid sit Indulgentia, & quid ad eam requiratur?

Resp. I. Indulgentia est gratia, quâ certo aliquo opere, quod concedens præscribit, præstito, debita Deo pœna temporalis, (non autem culpa) extra Sacramentum, sacrificium, & martyrium, per applicationem satisfactionum Christi, & Sanctorum, remittitur: idque vel per modum absolutionis, erga subditos Ecclesiæ; vel nudæ solutionis, erga non subditos, vt defunctos & catechumenos, quibus proinde tantùm dantur Indulgentiæ per modum suffragij. *Suar. Côn. Fill. Sanctarel. Bon. d. 6. q. 1. p. 1.*

Resp. II. Ad valorem Indulgentiæ, requiritur causa pia & rationabilis, eaque vt habet sententia communior *Suar. & aliorum*, proportionata effectui, & quantitati Indulgentiæ; saltem secundùm concedentis prudentem æstimationem, petendam non ex operis tantùm difficultate, sed fine intento, & operis ad eum vtilitate. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorum; quæ sine causa ab inferiore facta non valet, & est dissipatio. Ita *Auth. citt.*

Resp. III. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur hæ conditiones: 1. Vt sit baptizatus. 2. Vt sit subditus concedentis. 3. Vt non sit ligatus excommunicatione maiore, vt habet communis; quia hæc priuat communione bonorum spiritualium. 4. Vt sit in gratiâ, saltem tunc, quando opus præscriptum completur; quia pœna non remittitur ante culpam. 5. Vt opus iniunctum, moraliter totum & integrè impleatur,

pleatur. 6. Vt opus præſcriptum ſit honeſtum, ſaltem ex obiecto: nam ſufficit vitiatum ex fine inhoneſto veniali, vel ex alia circumſtantia praua, (vt docet *Suar.* & alij *communiter* contra *Côn.*) ſaltem ſi nihilominus conducat ad finem Pontifici propoſitum, vt limitat *Laym.* Ratio prioris eſt, quia illud opus plerumque complet cauſam Indulgentiæ, quæ debet eſſe pia. Ratio poſterioris; quia ratio iniuncti operis, eſt aſſecutio finis intenti à Pontifice. *v. Laym. Bon.d. 6.q.1.p.5.* Vnde reſolues.

I. Indulgentiis etiam frui poteſt, qui eas conceſſit.

II. Non exſpirant morte concedentis, cùm ſint gratiæ; nec, vt habet *Sa*, ante notitiam reuocationis.

III. Etſi intelligendæ ſint, vt ſonant; cùm tamen ſint gratiæ, largè ſunt interpretandæ, (niſi ſint de pœnitentiis iniunctis, vt ex *Henriq.&c.* notat *Amicus.d. 20.num.77.*) ſeruatâ tamen verborum proprietate. Vnde cenſendæ ſunt perpetuæ, ſi datæ ſunt ſine temporis reſtrictione.

IV. Etſi data pro articulo mortis, ſecundùm *Sa*, exſpiret, quando ſemel eſt accepta: contrarium tamen eſt probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Confeſſarij, aut alterius miniſterium. *Quintan.in append. t. 9.d.3.* Expediet tamen moribundos ad inuocationem nominis IESV & MARIÆ ſæpius excitare, ſimulque in memoriam reuocare intentionem lucrandi iſtas indulgentias. *Ibid.d.4.* Probabile enim eſt, ſi habeat plures imagines, grana, roſaria, &c. benedicta, poſſe (ſiue intuitu eiuſdem conceſſionis, ſiue diuerſarum) toties lucrari, quoties nomen IESV repetierit, vel præſtiterit opus requiſitum. *Ibid.d.6.* ex *Suar.Gran. &c.* Sufficit autem ad eas lucrandas quoduis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etſi pluribus diebus ab ipſa morte abſit. *Ibid.d.5.*

V. Poſſunt moribundi plures indulgentias plena-

rias, ob plures titulos concessas simul lucrari; v.g. quia habent plura rosaria, vel grana, cruces, imaginésve, quibus sunt applicatæ; vel titulo suæ Religionis, Confraternitatis, &c. dummodò non requirant certa opera pro speciali necessitate applicanda. *Quintan. in append. t.9.d.4.* idque, etiamsi eas, vel earum aliquas ignoret, aut non recordetur. *Ib.* ex *Lugo, Dian.* & *alijs 6.* contra *Rodriq. Trull. &c.*

VI. Requiritur autem vt moribundus crucem, granum, imaginem, &c. secum habeat in articulo mortis, vt ratione illius lucretur: & quidem vt tutiùs ac certiùs obtineat, eius habeat dominium, seu possessionem, & apud se teneat. Non tamen est necesse, vt collo appensa, brachio obuoluta, manúve apprehensa sint; (etsi aliquo horum modorum habere sit tutius) sed sufficit esse in lecto, vel iuxta moribundum; licèt ipse nec videat, nec tangat, nec sciat, aut recordetur se habere (nisi aliud exprimatur) Sufficiet etiam habere commodata, seu quoad vsum (præsertim si id in ipso indulto exprimatur, vt in Caroli Borromæi, & quinq; Sanctorum fit.) Neque necesse est retinere, donec exspiret, (etsi & hoc sit tutius) sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eóque nomen IESV (si hoc requiritur) inuocare. *Ibid. d.6.*

VII. Concessæ viuis, non possunt applicari defunctis, nisi id exprimatur: quia pendent à voluntate concedentis.

VIII. Probabile est, concessam pro certo tempore, posse sæpius obtineri, repetendo opera præscripta, v.g. eodem die, nisi addita sit restrictio: quia fauores sunt ampliandi. Ita *Hendriq.* & *Rodriq.* Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariam rationabiliter præsumptam. *v. Card. de Lugo d.27.s.6.*

IX. Etsi consultum sit, vt opera omnia fiant in gratiâ; id tamen non videtur simpliciter necessarium. Laborandum tamen est Concionatoribus, & Confessariis, vt cùm Indulgentiæ promulgantur, populum

ad

ad ſeriam confeſſionem excitent.

X. Vt quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur, vt ſit in gratiâ; quia tantùm ponit opus tanquam conditionem, quo poſito, Pontifex applicat defuncto Indulgentiam, ſiue ſatisfactiones Chriſti, & Sanctorum. Ita *Eſcob. t. 7. E. 5. c. 7. num. 45.* ex *Suar.* & *Præp. in 3. p. q. 14. dub. 10. n. 93.* Contrarium tamen docet *C. de Lugo d. 17. nu. 75.* requirens ſtatum gratiæ, ſaltem in fine operis: quæ ſententia tutior eſt.

XI. Opus præſcriptum dum fit, debet eſſe vtile ad finem à concedente intentum: qualis eſt, v. g. eleëmoſyna, præſcripta pro redemptione captiuorum, etſi fiat cum, aut in peccato, (modò aliud opus ei iniunctum, & præſcriptum, in gratia fiat. *v. Card. de Lugo d. 27. nu. 84.*) non autem oratio, præſcripta ad placandum Deum, ſi ipſamet ſit peccatum ex mala circumſtantia, vti nec ieiunium, ſi te inebries; item nec viſitatio Eccleſiarum, ſine vlla deuotione. Ita *Lay. Bon. & alij.*

XII. Poſſunt vno & eodem opere, plures Indulgentiæ, diuerſis viis conceſſæ, lucrifieri, ſi opus ſit æquè vtile ad finem vtriuſque Indulgentiæ, nec ſit iterabile intra idem tempus, v. g. ieiunium, vel communio. Ita *Præp.* & *Laym.*

XIII. Non lucrantur Indulgentias, 1. Qui ex impotentia, vel ignorantia, ſiue totum opus præſcriptum, ſiue notabilem eius partem omittunt, v. g. ſi puer vel ſenex non ieiunet; niſi tamen ob grauem difficultatem hoc opus ei in aliud eſt commutatum. *Henriq. Caiet. Bon. p. . nu. 16.* 2. Qui opera iniuncta, alio loco, tempore, vel ordine, perficit, quàm præſcriptum eſt; vel per alium, qui fuerit cauſa principalis, vt ſi per alium ieiunarit, Eccleſias viſitarit. *Nauar. Regin. l. 7. Bon. l. c.* 3. Qui famulo tradidit eleëmoſynam erogandam, quam is retinuit, vt habet *Bonac.* ex *multis*, contra *Sa.* 4. Qui aliquid omittit, quod ſecundùm ſententiam probabilem, vel etiam probabiliorem, non eſt neceſſarium, ſi tamen ſit neceſſarium

 re ipsâ

re ipsâ: quia communis error non supplet defectum. Ita *Bon*. ex *Suar. Sanch. & aliis.*

XIV. Non obstat effectui Indulgentiæ, 1. Etsi ex opere requisito modicum quid omittatur, v.g. cæremonia in sacro; vel si parum comedas, in ieiunio: quia opus ponitur moraliter integrum. 2. Si opus requisitum præstes per alium, habentem se vt instrumentum, v.g. in eleëmosyna danda. *Bon l.c.* 3. Si eleëmosynam des exiguam; nisi tamen in Bulla exprimatur, dandum esse pro cuiusque facultate: tunc enim maior danda est à diuite, quàm alio. Ita *Fill. Suar. Sa, & alij*. 4. Si Ecclesiam visitandam non possis ingredi, ob hominum multitudinem, dummodò oratio fiat ante fores, vel in cœmeterio. *Bon.* 5. Etsi in opere præstito non habueris intentionem consequendi Indulgentias, vt docet *Salas. Bonac. & alij* contra *Suar.* Et videtur certum, saltem si habueris interpretatiuam, vt habet *Laym.* 6. Etsi opera fuerint aliunde debita, v.g. ex præcepto Ecclesiæ. Ita *Laym.*

XV. Quando datur potestas commutandi opera præscripta in alia, id non necessariò fit in confessione, & à confessario, qui audit confitentem; sed potest fieri extra, & ab alio idoneo: ita enim declarat Gregorius XIII. (vti & in Bulla Indulgentiæ, nomine Confessarij, intelligi quemuis approbatum) apud *Henriq. lib.7. cap.10. num.8.* & *Praepos. q. 14. dub. 10. num.88.*

XVI. Probabilius est, eum, qui tantùm partem operis præscripti facit, non lucrari partem Indulgentiæ, nisi tam parum desit, vt censeatur moraliter integrum. Ita *Bonac. p.5.* ex *Nauar. Suar. Côn. &c.*

XVII. Cùm præscribitur, vt visitentur aliquot altaria, sufficit ad illa se orando conuertere ex eodem loco, vt habet *Sa, Bonac. part.1. Suar. Rodriq. Dian.* Limitat autem *Card de Lugo*, si sit tali loco, & situ, vt moraliter censeri possit orare ad illa altaria *d.27. nu.98.*

XVIII. Cùm confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius est, non requiri

vt conditionem ſine qua non, ſed vt diſpoſitionem ad ſtatum gratiæ. *Bon. l. c.*

XIX. Nemo conſequitur plenariam Indulgentiam peccatorum omnium, niſi omni culpâ, etiam veniali, liber ſit, quando vltimum opus explet. Vnde conſultum eſt, vt communio ſit vltimum. *v. Laym.*

§. II.

Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat à Iubilæo?

Reſp. I. Indulgentia alia eſt totalis, ſiue plena, plenior, plenaria, pleniſſima, quæ non tantùm pœnitentiam iniunctam per Confeſſarium, vel Canones, aut ſecundùm hos iniungi debitam, ſed etiam omnem Purgatorij pœnam tollit. Nec differt à Iubilæo, niſi accidentaliter, priuilegiis quibuſdam, vt quòd in Iubilæo licita ſit diſpenſatio in certis votis, abſolutio à reſeruatis & cenſuris, & quòd Confeſſarius quiuis approbatus poſſit eligi. *v. Sa V. Indul. Bon. d. 6. q. 1. p. 2.*

Indulgentia alia eſt Partialis, qualis eſt vnius, vel aliquot annorum: item ſeptenæ, quadragenæ, carenæ: item tertiæ partis peccatorum, per quas non ſignificatur tolli tantam durationem Purgatorij, ſed tantam pœnam remitti, quanta deleretur per ieiunium vnius, aut aliquot annorum, aut quadraginta dierum in pane, & aquâ, ſecundùm Canones olim imponi ſolitum. Porrò, quando indulgentiis plenariis adduntur aliquot anni, vel remiſſio tertiæ partis peccatorum, id ſecundùm diuerſas ſententias, vel ad diuerſos concedentes referendum eſt, vel facit ad cautelam, vt ſi fortè cauſa Indulgentiæ non fuerit ſufficiens, ſaltem valeat ad illos annos lucrandos; vel vt adiuncta concedatur pro alio tempore, actione & loco; vel denique, vt ea per modum ſuffragij poſſit aliis applicari. *v. Bellar. c. 9.*

Reſp. II. Circa Iubilæum notanda ſequentia.

1. Anno Iubilæo in Vrbe durante, suspendi solent tantisper extra Vrbem omnes Indulgentiæ plenariæ, quoad viuos, etiam in carceribus, (non tamen in periculo mortis constitutos, vt contra *Laym. l. 5. t. 7. c. 8. nu. 2.* docet *Bonac. d. 6. q. 1. n. 2.* ex declaratione *Vrbani VIII.* facta Anno 1625. neque quoad defunctos) itemque aliæ facultates, v. g. absoluendi à casibus Bullæ Cœnæ, commutandi vota, dispensandi, &c. concessæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non suspenduntur autem Indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio, quàm Papa concessæ, nec priuilegia Religiosorum, v. g. absoluendi à reseruatis, &c. quia tantùm suspenduntur facultates concessæ in ordine ad indulgentias. Ita *Sanch. Henriq. &c.* apud *Dian. tom. 1. tract. de bullâ cruc. Fill. Bonac. l. c. Benzon.* & denique *Card. de Lugo d. 20. s. 8. num. 145.* ex declaratione Vrbani VIII. Anno 1625. Similiter neque suspenditur facultas concessa Episcopis per *Trident. s. 24. c. 6.* absoluendi & dispensandi cum suis subditis, in omnibus casibus Sedi Apostolicæ reseruatis; item nec dispensandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonij, aut petendi debitum, &c. quæ ex iure communi illis competunt. *Zerola V. Annus S. §. 4. Quintan. in append. t. 8. d. 16.*

2. Etsi probabile sit, quod docet *Nauar.* sæpius lucrifieri posse Indulgentias intra Iubilæum, extensum ad duas septimanas: contrarium tamen verius est, quod *Congregatio Cardinalium* declarauit, vt habet *Bon.* (ex *Suar. Sanch.*) *d. 6. q. 1. p. 5. num. 32.* qui tamen affirmat, in anno sancto posse obtineri toties, quoties opera præscripta præstantur; idque ex declaratione Vrbani VIII.

3. Satisfacere tunc, 1. qui Sabbatho ante primam Dominicam confitetur, vt habet *Laym. Bon.* & praxis fidelium. Item qui confitetur & communicat vltimâ Dominicâ, claudente Iubilæum. Cetera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra vnam hebdomadam, docet *Card. de Lugo d. 27 num. 105.* contra *Bonac.*

q.1.p.5. 2. Qui ordinem inter opera præſcripta non ſeruauit. 3. Si quis intra illud tempus cœperit confeſſionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longiùs, poteſt tunc abſolui à reſeruatis, & commutari vota: poſtea verò extra tempus Iubilæi abſolui ab omnibus, etiam quæ oblitus eſt, reſeruatis, ac in oblitis etiam diſpenſari: imò poteſt poſteà omnia facere Confeſſor finitâ confeſſione, quæ ante: quia cœptâ causâ manet poteſtas delegati, donec finiatur. Ita *Sa, Leſſ.l.2.ca.40.dub.16. Bon. Laym. Sanch. l.4.c.54. Dian.t.2.miſc R.11.*

4. Qui neglexit lucrari Iubilæum in patria, poteſt alibi, dum ibi durat, lucrari. *Sanct. Vgel. Dian p.3.t.4. R.151.* Imò etiam in patria, ſi tempore publicationis ex inuincibili ignorantia notitiam illius non habuit. *Botten.Dian.l.c.*

5. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Iubilæa, quorum ſingula confeſſionem & communionem requirunt, non opus eſt bis confiteri & communicare, dummodò perſeueres in gratia: alia tamen opera repetenda ſunt. *Tur.p.2.d.32.d.64. vid. Dian.p.4.t.4.R.166.*

CAPVT II.

De Miniſtro Sacramenti Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quis ſit Miniſter?

Reſp. Eſt Sacerdos approbatus ab Epiſcopo, (ſaltem reſpectu ſæcularium) & habens iuriſdictionem. Eſt certum. Ratio primæ partis ſumitur ex *Ioannis 1. Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis, &c.* Ratio ſecundæ ſumitur ex *Trid.ſeſſ.23.ca.15.de reform.* vbi decernit, nullum poſſe audire confeſſiones ſæcularium, niſi habeat beneficium parochiale, vel

approbationem ab Episcopo. Addidi *respectu sæcularium*: quia circa confessiones regularium, Concilium nihil videtur mutâsse: vnde ij cuiuis, etiam non approbato, quem Prælatus præfecerit, possunt confiteri; intellige, quantum est ex vi Concilij: quia *Gregorius XV.* statuit, vt Monialium Confessarius ab Ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis ex *Florentino* & *Trid. l. c.* quia absolutio est actus iudicialis, qui requirit subditos. *Vnde resolues.*

I. Nullo casu, vel dispensatione, hoc Sacramentum validè administratur à non Sacerdote.

II. Vbi *Trident.* est receptum, (secùs alibi) nullus Sacerdos, etiam Regularis, validè absoluit, nisi sit approbatus, vel Parochus; cui non solùm intra, sed etiam extra diœcesin suam, validè delegatur iurisdictio, potestque eligi in Confessarium, ab omni habente potestatem eligendi, quamdiu tamen retinet Parochiam. Ita *Fill. tom. 1. t. 7. Fagund. Suar. Dian. p. 3. t. 4. R. 146.*

DVBIVM II.

Quid sit approbatio, & à quo petenda?

Resp. I. Approbatio non est collatio iurisdictionis, sed tantùm publicum iudicium de aptitudine personæ, ad audiendas confessiones, essentialiter præ-requisitum (supposito iure Tridentini) ad iurisdictionem recipiendam. Ita *Sanch. l. 6. de mat. d. 28. & alij.* Vnde resolues.

I. Etsi Doctores & Licentiati, hoc ipso quòd promouentur, censeantur, secundùm quosdam, approbati à Papa, vt notat *Sa V. Confessor*: probabilius tamen est, quòd ipsi etiam egeant approbatione, licèt non deceat, vt ipsi, vel Lectores in Theologia, examinentur.

II. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium parochiale, debet approbari, si velit audire confessiones.

III. Non requiri hanc approbationem, ad auditionem venialium, docet *Dian.p.2. t. 2. misc. R.44.* ex *Valero.* Et ratio esse videtur, quòd approbatio tantùm requiratur in ordine ad iurisdictionem; hanc autem quiuis Sacerdos pro venialibus, (vti & mortalibus, à quibus ritè quis est absolutus) habeat, collatam ab Ecclesia in ipsa ordinatione, ideoque ab ijs absoluere possit, vt habet *Bon.d.5.q.7.p.2.num.8.Vasq. Suar.Card.de Lugo d.18.s.3.d.21.num.1.* vbi docet, ab Ecclesia in *Trid.* non approbatum reddi incapacem iurisdictionis, tantùm in ordine ad mortalia non priùs confessa.

IV. Parochi non possunt asciscere cooperatores, nisi Parochos, vel approbatos, vt habet *Fagund.p.2.l.7.num 42. Sancius, &c.* ex *declaratione Cardinalium* contra *I.edes.& alios. v.Dian.p.3.t.4.R.146.& Bon.d.5. q.7.p.4.§.1.*

V. Qui habet potestatem eligendi Confessarium, non potest eligere nisi approbatum, vel Parochum.

VI. Ad approbationem non necessariò requiritur examen, modò adsit iudicium prudens de sufficientia. *Côn.Laym.*

VII. Non sufficit approbatio petita, & negata, vt docetur communiter, contra *Nauar. Henriq.& Dian. tom.1. t. 2. R. 24.* etsi probabiliter cum prædictis docuerit *Côn.& Laym.* regulares Mendicantes, si ab Episcopo repellantur, cum manifestè idonei sint, & à Prælatis suis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus sæcularium exponi, vt habetur *Clementinâ, dudum.§.statuimus.* Istis tamen priuilegiis *Trid* & *Vrbanum VIII.* anno 1628. derogâsse, notat *Card.de Lugo de pœn.d.21.num.29.& 51.*

Resp.II. Approbatio petenda est ab Episcopo, & quidem proprio, scilicet Sacerdotis, vt intelligunt *Suar. Côn.Regin. Fill.& alij*: vel (vt probabiliter vult *Vasq.*) pœnitentis. Ratio, quia est actus iurisdictionis, vel saltem auctoritatiua declaratio; ergo debet

 fieri

fieri à superiore. Porrò nomine Episcopi, etiam intelliguntur Prælati, habentes iurisdictionem Episcopalem, vt quidam Abbates, & Capitulum Sede vacante, non autem Prouinciales, aut Generales ordinum. *Vnde resolues.*

I. Religiosi, etiam exempti, debent approbari ab Episcopo loci, in quo degunt: quia illius, quoad hunc actum, sunt subditi.

II. Episcopus in sua Diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi saltem ad tempus.

III. Episcopus potest approbare per se, vel Vicarium generalem, vel alios quoscunque deputatos; quia non est actus ordinis, sed iurisdictionis.

IV. Approbatio potest fieri, cum restrictione ad certum genus personarum, locum, tempus, &c. *Nauar. Suar. Vasq.* contra *Vegam.*

V. Episcopus peccat, si Sacerdoti (præsertim Regulari) idoneo, sine causa sufficienti neget approbationem. *Bon. Vasq. a.3. d.3. Card. de Lugo d.21. s. 3. n. 54. Sanch. &c.*

VI. Approbatio semel absolutè concessa, non tantùm non extinguitur morte concedentis, sed nec reuocari potest, sine iusta causa: ex causa tamen v.g. mutatione morum, iudicij, &c. potest, vt docet *Suar. Fill.* & alij. Quod si fiat absque causa rationabili, *Côn. Suar.* & quidam alij, censent, reuocationem esse nullam; alij illicitam tantùm. *Fill. t. 7. ca. 9. q. 12.* In dubio autem, an ex iusta causa reuocatio sit facta, præsumendum esse pro Prælato, docet *Card. de Lugo nu. 67.*

VII. Ex iusta causa possunt, præsertim à successore Episcopo, ad examen reuocari, non tantùm sæculares, sed etiam regulares. Docent tamen quidam, Mendicantes habere priuilegium, vt non possint reuocari ab eodem, à quo ante sunt approbati; sed contrarium docet *Suar.* & *Card. de Lugo d. 21. num. 61. & 62.*

VIII. An approbatus ab vno Episcopo, possit in alia diœcesi, sine noua approbatione, recipere iurisdictionem, controuertunt DD. ac licet vtraque sententia olim videri potuerit probabilis, post decretum tamen *Vrbani VIII.* anno 1628. apud *C. Lugo disp. 21. sec. 2. num. 29.* negatiua omnino tenenda est. *v. Auersam q. 16. sect. 8.*

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex Iurisdictio Confessarij, & vnde eam habeat?

Resp. Est auctoritas aliqua in alium vt subditum, in quem, in foro interno, accipit potestatem, distinctam à potestate ordinis; hæc enim datur per Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tolli potest: illa per externam concessionem Ecclesiæ, nec omnibus sacerdotibus, potestque ab ijs tolli: ac nisi adsit, inualida est absolutio. ex *Trid. sess. 14. cap. 7.* Est autem duplex: Ordinaria, & Delegata. Ordinaria est, quam habent ij, qui ex vi proprij officij curam animarum habent, vt Papa, Episcopus, Parochus (huc reuocantur ArchiEpiscopi, erga subditos suorum Episcoporum, tunc tantùm, quando actu visitant) Archipresbyteri, Archidiaconi, Prælati religionum, Vicarius perpetuus Episcopi, vel etiam Parochi. Delegata dicitur, quæ legitimè datur ab habente ordinariam; idque vel tacitè, vel expressè, vt à Papa pro totâ Ecclesia, ab Episcopo pro diœcesi, à Parocho pro parochiâ: hoc discrimine, quòd Papa possit dare inuitis Episcopis & Parochis, non contrà. Ac licèt exterior iurisdictio exspiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi successor reuocet, vt docet *Sanch. Suar. Nauar. Con.* contra *Sylu. & Vasq. v. Laym. ca. 10. nu. 22.* Porrò huiusmodi potestatem delegatam absoluendi quemcunque, à quibuscunque peccatis, in articulo seu periculo mortis, (hæc enim

pro eodem sumuntur in iure, vt *v.Dian.p.3 tr.4.R.57. 71.&72.*) habet ex iure communi quiuis Sacerdos, etiam excommunicatus & degradatus, si alius desit: quod addo, quia præsente Parocho, vel proprio Sacerdote, id non posse, docet *Vasq. Bon. Côn. Regin. &c. commun.* licèt contrarium probabile putet *Dian.p.1 t. 5.R.5. & p.4.t.4.R.167.* ex *Angl. Henriq. Comit.* & *Sa.* confirmatque *Tamb. de exped. conf. l.3.c.7.* Ex consuetudine, quiuis toleratus absoluere potest à venialibus, & mortalibus aliàs confessis. Ex Priuilegio, religiosi Mendicantes quosuis fideles absoluere possunt, iuxta tenorem suorum priuilegiorum. Ex concessione Ordinarij directa, quicunque Sacerdos approbatus, cui id ille committit. Denique ex Indirecta is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium, quales sunt, 1. Ex iure, Episcopi omnes, etsi sint tantùm titulares; item superiores Episcopis, vt ArchiEpiscopi, &c. item Prælati ijs inferiores exempti, vt Abbas exemptus, (non tamen Abbatissa) Generalis, Prouincialis, Prior, (saluis tamen priuilegiis ordinum) *v.Dian.p.4.tr.4.R.1.& 2.* 2. Ex consuetudine, Cardinales, (qui etiam domesticis de Confessore prouidere possunt) item Pastores, imò multis locis, etiam cæteri Sacerdotes sæculares, vt docet *Valent. Sa, Suar. d.27 .s.3.* (Religiosi tamen tenentur eligere tales, quales illis permittunt statuta) item Reges & Principes, (quorum tamen priuilegium ad familiam non extenditur) denique domestici Pontificis. 3. Ab homine eam habent, quibus siue Pontifex, siue Episcopus, siue Parochus concessit. *Vnde resolues.*

I. Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare alteri, cùm diuersa sit potestas vtendi iurisdictione, & eam delegandi. Excipitur 1. nisi hoc ipsum concessum sit. 2. nisi sit delegatus ad vniuersitatem causarum, vt v.g. si cui cõmitteretur officium Parochi absentis, vel minorennis: talis enim aliquà exercitia iurisdictionis, alteri, ex præsumpta volunta-

luntate Ordinarij, subdelegare posset, non tamen integrum officium. *v. Laym. hic. l. 5. t. 6.*

II. Cùm iurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potest, tam à delegato, quàm ordinario, quocunque loco fuerit, vt docet *Sanch. Henriq. Suar. in 3. p. to. 4. d. 28. sess. 1. & 7.* & alij.

III. Probabile est, quòd absolutus in articulo mortis, non teneatur se postea sistere superiori, vel alteri pro reseruatis, (nisi hæc habeant annexam censuram) vt docet *Nauar. Suar. Merc. Fill. t. 7. ca. 10. q. 6. nu. 288. Bonac. d. 5. q. 7. p. 1. num. 13.* quia directè absolutus fuit, contra *Hurt. v. Dian. p. 4. t. 4. R. 199.*

IV. Improbitas aut inscitia proprij Sacerdotis, non dat iurisdictionem alteri, ideoque tali casu expectandum est, aut ad superiorem recurrendum. Si tamen ignorantia esset tanta, vt confessio illi facta foret inualida, aut illicita, neque esset alius priuilegiatus, aut habens iurisdictionem, licere alteri confiteri, docet *Nauar. Vasq. in 3. p. t. 4. q. 93. a. 2. dub. 3. Hurt. d. 10. dif. 15. v. Dian. p. 4. tr. 4. R. 201.* & *p. 8. t. 1. R. 86.* ex *Cap. Placuit, de pœnit. dist. 6.* Idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine graui periculo, docet *Tol. Sylu. & Medin.* qui idem concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel iniustè negat facultatem confitendi alteri, v.g. Parochus concubinæ. *Dian. p. 3. t. 4. R. 79.* ex *Henr,* & *aliis 4.* Verùm ista communiter refutantur ab aliis.

V. Etsi grauiter peccare possit proprius, si neget suis facultatem adeundi alterum, modò præsumere possit eos iustè petere: si tamen iniustè neget, probabilius videtur, eos inualidè ab alieno absolui, vt docet *Sotus, Suar. Lay.* etsi non improbabiliter, *Sylu. Henriq. Mai. Palud. Richard. Tol. & Dian. p. 3. t. 4. Resol. 79.* putent, quòd validè, præsertim si sine periculo salutis, famæ, vel simili, non liceat suo proprio.

VI. Cùm iurisdictio acquiratur ratione domicilij, vel quasi domicilij, vel etiam actualis habitationis; hinc ij, qui duobus locis habent domicilium, vel

quasi, possunt vtrobique absolui, vt scholares, milites, mercatores: item vagi & peregrini possunt absolui à Parocho loci, in quo versantur. *vid. Laym. hic. Vasq. &c.*

VII. Validè absoluit is, qui audit confessiones, præsente vel sciente, & non contradicente Ordinario, v.g. Episcopo, vel Parocho, cui constet eum aliunde non habere iurisdictionem: quia tunc præsumitur tacitè eam dare: sufficit enim, vt rectè docet *Fill. & Fagund. prac. 2. l. 7. ca. 1.* facultas interpretatiua, & præsumpta; modò præsumptio fundetur in signis, quæ indicent consensum præsentem, vt fit in casu posito, (vti etiam v. g. si Parochus, qui iam absens est, aliàs significauerit id sibi gratum esse) nam existimatio de futuro consensu, vel ratihabitione, quòd scilicet quando resciuerit, futurus sit contentus, non sufficit; quia consensus futurus non dat iurisdictionem pro tempore præsente, quo datur absolutio. *v. Dian. p. 3. t. 4. Res. 6. Sanch. de mat. l. 3. d. 35. Bec. Côn.* qui addit, peccare, si de consensu dubitans incipiat audire.

VIII. Peccat, qui absoluit cum iurisdictione dubia, nisi necessitas vrgeat: qualis est v.g. quia pœnitens diu non est confessus, vel debet communicare, nec alius adest: tunc enim licitè absoluit cum conditione hac, si possum; & cum onere (etsi *Salas in 2. tr. 8. d. 1.* hoc onus non agnoscat) aliàs iterum confitendi habenti iurisdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod adiicere, à quo directè, & à cæteris indirectè saltem absoluatur. Ita *Regin. Suar. Côn. d. 8. dub. 6. nu. 43.* Quòd si tamen ex probabili ratione dubium resoluat, (nimirum habere se iurisdictionem) etsi cum formidine oppositi, absolutè absoluit licitè, vt docet *Suar. & Prap. Card. de Lugo d. 19. nu. 49.* tum quia tunc practicè & moraliter est certus; tum quia Papa eo casu dat facultatem, vti & in sequentibus casibus. 1. Quando communi errore, v.g. ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor, seu

habe-

habere iurisdictionem, qui non est, ob censuram, vel alium defectum. *Bon. d. 5. q. 5. s. 2. p. 3. nu. 11. Dian. p. 3. t. 4. R. 22.* Quod etiam, si desit titulus coloratus, probabile esse docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 122.* ex *Pontio, Molfes. & Sanct.* Item *p. 2. t. 2. misc. R. 43.* si quis bonâ fide tali confiteatur: verùm id communiter ab aliis negatur. 2. Cùm quis ex consuetudine, præscriptione, aut bonâ fide, absoluit, aut nescit potestatem suam reuocatam, vt habet *Sylu. Nau. Henriq. Mald. in 2. p. q. 19. a. 5. Sanch. 1. mor. l. 1. ca. 9. num. 35. Sal. Vasq. v. Dian. p. 1. t. 15. R. 1.* 3. Quando secundùm probabilem sententiam iudicatur quis habere iurisdictionem, & Sacerdos sequitur fauorabilem. *Bon. l. c.* Quia quando communis est error, Ecclesia dat iurisdictionem, propter publicam vtilitatem. *v. Suar. Dian. ll. cc. Card. de Lugo d. 19. num. 28.*

IX. Nemo tenetur vnquam Parocho confiteri, ne quidem in Paschate. *Lugo d. 19. s. 2. num. 28. &c.* cum *Diana p. 8. t. 1. R. 88.* Quare Parochi frustra nolunt, vt Parochiani confiteantur Mendicantibus, etiam in Paschate, cùm habeant priuilegium pro omnibus Christifidelibus. *Suar. Côn. Henr. Regin. Zerola c. 15. q. 3. & communiter* apud *Bon. d. 4. q. 1. s. 2. p. vlt.* adeò vt qui docent, confessos Regularibus, etiam in Paschate, teneri iterum eadem confiteri suo Parocho, fiant suspecti de hæresi. *Dian. p. 4. t. 8. R. 102.* & *alii.* Vi tamen huius priuilegij, non possunt absoluere eos religiosos, aut religiosas, qui non habent facultatem extra suum ordinem confitendi, vt ex communi notat *Rodriq. & Comp. priuil. Societatis. V. absolutio* §. 1. & ex his *Laym. hîc.* Quia priuilegio generali non censetur derogari consuetudini, vel statuto particulari, nisi id exprimatur. Vsus tamen fert, vt regulares peregrinantes, ex præsumpta voluntate superiorum, si Ordinis socium non habeant, à quouis alio, etiam sæculari, absoluantur, exceptis reseruatis: in quæ si religiosi Societatis extra domicilium incidant, videant ordinationes Præp. Generalium *c. 6. n. 6.* & *Laym. hîc.*

DV-

X. Quòd si Superiores Regularium Monialibus sibi subiectis (idem est de Monialibus subiectis Episcopo) non concedant aliquoties in anno alium Confessarium, potest & tenetur illis eum dare Episcopus. quod si nec is faciat, ipsæ eligere possunt. *Quintan. t. 3. s. 26.* ex *Declaratione Cardinalium* apud *Barbos.*

DVBIVM IV.

Quid sit reseruatio Casuum, & quis habeat potestatem reseruandi, & absoluendi ab ijs?

Resp. I. Reseruatio hæc, est negatio iurisdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum est in Ecclesiâ potestatem esse, quædam peccata reseruandi, à quibus inferiores Confessarij non possint absoluere, vt sic subditi meliùs dirigantur, & absterreantur à peccatis, quorum difficilem remissionem vident, quanquam nisi graues causæ sint, non debeat quiuis, neque qui potest, quiduis facilè reseruare, neque difficulter veniam dare absoluendi à reseruatis, ne alioqui cedat in destructionem, quod debebat in ædificationem. Porrò etsi quiuis ordinarius potestatem habet reseruandi, in Parochis tamen consuetudo eam abrogauit. *v. Suar. d. 30. s. 5. Card. de Lugo d. 15. s. 6. §. 3.* Vnde resolues.

I. Cùm non sit obligatio confitendi venialia, ea frustra reseruantur, (etsi fortasse possint, saltem à Papa,) ideoque sola mortalia, eaque non nisi externa, grauiora, opere consummata, prudenter reseruantur. Vnde *Clemens VIII.* statuit, vt Prælati religionum, siquidem velint, vndecim tantùm casus reseruare possint, nec plures sine consensu Capituli generalis pro totâ religione, vel Capituli prouincialis pro prouinciâ. Quod tamen de culpa tantùm, & non censuris intelligendum est: potest enim Prælatus aliquid præcipere, sub excommunicatione sibi reseruatâ. Casus autem *Clementis* sunt sequentes.

I. Apostasia à religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna ac furtiua è monasterio egressio. 3. Veneficia, incantationes, & sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale. 5. Furtum mortale de rebus monasterij. 6. Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus. 7. Iuramentum falsum in iudicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto. 9. Occisio vel vulneratio, seu grauis percussio cuiuscunque personæ. 10. Falsificatio manus, vel sigilli officialium monasterij. 11. Malitiosum impedimentum, retardatio, aut apertio literarum à superioribus ad inferiores, vel contrà.

II. Is, qui confitetur reseruatum, mittendus est ad superiorem, (suadebit tamen charitas, imò aliquando coget, vt ipse Confessarius, tacita persona & casu, à superiore veniam petat absoluendi:) Quòd si superior adiri nō possit, & sit causa vrgens, v.g. timor infamiæ, vel scandali, ex omissione confessionis vel communionis, tunc potest inferior absoluere à reseruatis, cum onere, vt pœnitens se postea superiori sistat. Quod etiam verum est, quamuis casus censuram reseruatam annexam habeat. Porrò eo casu peccata non reseruata tantùm confiteri, sufficere putant probabiliter *Sotus, Corduba, & Gab. Anton. Palaus. Dian. tom. 1. t. 4. R. 104.* & *Card. de Lugo d. 4. de Euch. nu. 86.* non improbat. *D. Thom.* tamen *Suar. & alij commun.* docent omnia esse confitenda: quod tutius est.

III. Si superior iniustè neget facultatem absoluendi à reseruato, posse ab alio Confessario, etiam directè absolui, affirmat *Henriq. & Dian. p. 2. t. 4. R. 29.* esse probabile. Sed rectiùs negat *Laym. l. 5. tr. 6. ca. 15. Card. de Lugo d. 20. nu. 188.*

IV. Peccant superiores 1. si sine iusta causa difficiles se præbeant in concedendis licentiis pro absolutione reseruatorum. *Quintan. t. 3. sing. 13.* ex *Fagund. Con. & alijs* 10. Et si ex negatione timeatur graue subditi detrimentum, peccant contra charitatem & iustiti-

am. *Lugo, Dian. p. 6. t. 6. R. 56.*

V. Si Superior Confessario Regularium ad hoc deputato neget facultatem absoluendi, Confessarius autem iudicet debere concedi, potest is pro ista vice absoluere. *Auersa q. 17. sec. 5. C. Lugo d. 20. s. 4.* referens sic declarasse *Clementem VIII.* haberique in quarto tomo Bullarij, bullâ 26. *Vrbani VIII. & Quintan. t. 3. s. 11.* dicens non esse dubium ea de re: additque ex *alijs 7.* probabile esse, idem posse, si viro Religioso, pio, docto & prudenti (licèt non ex designatis de facto) neget. *Dia. p. 3. t. 2. R. 126. p. 6. t. 6. R. 56. & p. 9. t. 3. R. 15.* ex *Pellizario* (qui vult idem esse, si pœnitens ipse petat) & *alijs.* Imò *Quintan. l. c.* censet probabile, quod idem fieri possit, si Superior adiri nequeat, & vrgeat tempus celebrationis, vel communionis, v.g. quia sine nota non potest abstinere, cùm alij omnes communicent. *Ibid.* ex *Trullen.* & *alijs 6.* Denique *Dian. p. 3. t. 2. R. 26.* notat ex *Suar. de Relig. tom. 4. l. 2. ca. 19.* Regulares semel sine licentia suorum Superiorum posse absolui à reseruatis.

VI. Nihilominus certum est, posse aliquando Superiorem iustis de causis negare facultatem, & cogere subditum, vt ad se veniat. *C. Lugo l. c.* Nam si ex casu reseruato graue scandalum vel damnum communitatis timeatur, potest Superior negare absolutionem, donec pœnitens per se, vel Confessarium Superiori det sufficientem notitiam ad illud euitandum; aliàs non est satis tutus, nec dispositus ad absolutionem. Quare si Confessarius eo casu vrgeat absolutionem, debet is attendere, vt pœnitens obligationi suæ satisfaciat in adhibendo remedio communi malo, vel damno, si sit eius periculum: quia nisi hoc faciat, non potest absolui, non ex defectu iurisdictionis, sed quia non est dispositus. Ad hoc tamen requiritur, vt & obligatio pœnitentis certa sit, & alia remedia adhiberi non possint. *Suar. tom. 4. de rel. l. 8. c. 5. nu. 10.*

VII. Peregrinus, quoad reseruationem, iudicãdus est iuxta diœcesin, in qua versatur: in qua quæ reseruata sint,

sint, discant Pastores ex Agendis, aut consuetudine.

VIII. Superior auditis solis reseruatis, potest ab ijs absoluere, & reliqua inferiori committere, ex causa vrgente: qualis tamen non est multitudo negotiorum, vt docet *Suar. Fernand. & Fill.* sed alia grauior; tum quia etiam occupatissimus potest dare facultatem adeundi alterum, cum onere postea comparendi; tum quia integritas confessionis est de iure diuino.

IX. Qui à superiore absolutus est à reseruatis, potest ab ijsdem postea absolui à quouis; quia non sunt amplius materia necessaria Confessionis.

X. Qui bonâ fide confitetur, nesciens suum casum esse reseruatum, vel Sacerdotem carere potestate circa illum, validè quidem absoluitur, cum onere tamen comparendi, *Prep.* Similiter si Confessarius probabiliter credit non esse reseruatum (esto reuera sit) valet absolutio. *Less. Dian. p. 9. t. 9. R. 29.*

XI. Qui confitens habenti potestatem ordinariam, delegatámve in reseruata, oblitus est inculpabiliter reseruatum, potest illum postea confiteri etiam inferiori, & absolui. Quod etiam valet, (saltem si prior habuerit potestatem ordinariam) etiamsi prior absolutio ob indispositionem, vel alium defectum poenitentis, inualida fuisset. Ratio, quia is intendit absoluere quantum potuit; ergo saltem sustulit reseruationem, quod fieri potuit absque Sacramento. *v. Prep. in 3. p. q. 9. d. 4. n. 24. Marat. to. 3. d. 30. s. 3. Dia. p. 4. t. 4. R. 124.*

Resp. II. A reseruatis absoluere potest, 1. Ipse reseruans. 2. Eius in spirituali iurisdictione superior. 3. Cui ipse delegauit. 4. Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest, v.g. à reseruatis Papæ, absoluere potest Episcopus eos, qui Romam ire non possunt.

Resp. III. Extra periculum mortis, (de quo *v. dicta dubio superiore*) nullus inferior per se, & directè, absoluere potest, nisi ex iure vel priuilegio concedatur.

Dicitur I. *Per se:* quia de indirecta, & per accidens, colligitur ex dictis.

Dicitur II. *Nisi, &c.* quia à casibus Papalibus absoluere potest Episcopus, per se, vel Vicarium, quando sunt occulti, vt docet *Nauar. ca. 27.* Vnde resolues.

Mendicantes ex vi iuris communis non possunt absoluere à reseruatis Episcopo; quia vt sic non habent potestatem maiorem Parochis: & priuilegium, quod circa hoc habuerunt, sublatum est decreto Vrbani VIII. Anno 1628. Excipit tamen *Auersa* cum *Dian. p. 8. t. 7. R. 71.* eos casus, qui Episcopis à iure tantùm reseruantur. Imò *Quintan. to. 1. t. 3. s. 14.* affirmat, Regulares adhuc posse absoluere sicut ante decretum, eò quòd hoc in Prouinciis non sit promulgatum. quod *Dian. p. 9. t. 6. R. 51.* non audet probare, nisi ad Episcopum non pateat recursus; tunc enim ab ipsi reseruatis posse absoluere, sicut possent à Papæ reseruatis. *Gran. Dian. p. 5. t. 14. R. 58.* v. etiam *Prepos. q. 19. d. 1.*

Resp. IV. Si Confessarius dubitet, an pœnitens lapsus sit in mortale reseruatum, si quidem dubium sit positiuum, potest (sequendo opinionem probabilem, & iudicando probabiliter non esse reseruatum) absoluere. Si verò dubium sit negatiuum, posse absoluere negant aliqui, vt *Arm. Cord. &c.* Probabiliùs affirmant *Suar. Fill. Henriq. Hurt. Bonac. Card. de Lugo d. 20. s. 2.*

DVBIVM V.

Quod sit officium, & obligatio Confessarij?

Resp. I. Munus Confessarij est, absoluere dispositum, & non alium; item curare rectitudinem istius iudicij, præsertim quando cœptum est; & reos iuuare, ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi, ne sit iniurius pœnitenti. Ratio secundi, ne fiat sacrilegus. Ratio tertij est eadem; & quia debet curare, vt

abso-

abſolutio ſit efficax. *Vnde reſolues.*

I. Etſi interdum vtiliter differatur abſolutio, etiam eius, qui poteſt licitè abſolui: id tamen rarò, nec ferè niſi de pœnitentis conſenſu faciendum, quia poteſt vergere in graue eius periculum, vel damnum. *v. Dian p. 1. t. 4. R. 35.*

II. Abſoluendus eſt, qui adhæret ſententiæ probabili; quia eſt diſpoſitus.

III. Moraliter ei conſtare debet de bona diſpoſitione pœnitentis: aliàs abſoluendo peccabit mortaliter.

IV. Non licet abſoluere 1. Qui nullam præbet materiam: qualis tamen non eſt, qui poſt abſolutionem mox confitetur, cuius erat oblitus. 2. Qui cùm poſſit, non eſt paratus reſtituere, & proximas peccandi occaſiones fugere. *v. Nauar. ca. 15. Suar. d. 32. ſ. 2.* 3. Ignorantem ea, quæ omnes ſcire tenentur, v.g. decem præcepta, & quæ ad fructuoſam confeſſionem & communionem ſpectant: vnde talis communiter priùs eſt inſtruendus, vel aliò mittendus ad inſtructionem. *v. ſuprà l. 2. t. 1. ca. 1.*

V. Rudiores ordinariè iuuandi ſunt, niſi ſint incapaces inſtructionis; vel ob pœnitentium multitudinem fieri non poſſit, nec videatur expedire, vt dimittantur; vel ſint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant: tunc enim, ſi alioqui bonâ fide agunt, & temporis anguſtiæ, vel pœnitentium multitudo, longum examen, vel inſtructionem non permittat, ſufficere aliquando integritatem formalem, docet *Laym. ca. 13. num.* 10. quâ ſcilicet, auditis aliquibus peccatis, abſoluatur, cum onere redeundi ad confeſſionem pleniorem.

VI. Si Confeſſarius notet pœnitentem ignorare aliqua neceſſaria ad hoc ſacramentum, tenetur eum inſtruere & admonere officij, quantum fieri poteſt; v.g. ſi neſciat illa, quæ neceſſitate medij ſunt ad ſalutem neceſſaria, debet ea docere; item obligatos ad ponendum odium, ad reſtitutionem honoris, famæ, aut

bonorum, aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut amouenda, vel reparanda scandala, aliáve damna, quæ intulit; aut ad corripiendos delinquentes, iuuandos indigentes, ad denuncianda delicta, vel delinquentes in præiudicium communitatis vel innocentium, & denique si quam censuram incurrerit, &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad satisfactionem, quam si recusent, negare absolutionem: quia alioqui se ipsorum criminum participem, & sacrilegij reum faciet. *Auersa q.16.f.1.*

VII. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili, & mortaliter culpabili, est in malo statu; quia alias nec ipsi, nec Sacramento consulet, cùm pœnitens sit indispositus. Si verò ignorantia sit inuincibilis, v.g. si bonâ fide teneat rem alienam, aut sit in matrimonio irrito, tenetur quidem monere & instruere, quando speratur fructus, nec timentur incommoda grauiora: quæ si prudenter metuantur, aut fructus non speretur, non tenetur, imò non potest; (excipit *Card. de Lugo de pœn. d.22. num.24.* nisi silentium officiat bono communi) quia debet bonum pœnitentis procurare, ac consequenter licitè etiam suadet, vt secundùm suam ignorantiam operetur, v.g. Caiæ, vt reddat debitum Titio, quem inuincibiliter credit suum esse maritum, cùm non sit. *v. Sanch. l.1. de mat. d.38.* Nec obstare, etiamsi sit in præiudicium tertij particularis, ait *C. Lugo*, & *Tambur. de exped. conf. l.c. ca.4.* Hinc si Confessor præuideat pœnitentem non restiturum, si ipsi detegatur nullitatio tituli, quem pro se esse putet, non esse illi talem nullitatem à Confessario non interrogato detegendam. Quòd si tamen pœnitens ipse dubitet, ac roget, tenetur dicere veritatem, (quia tacere, esset errorem approbare) prudenter tamen non plus dicendo, quàm rogatur. v.g. si roget Titius, an post votum simplex castitatis matrimonium contractum valeat, possitque ac teneatur reddere debitum, respondeas; quòd sic, tacendo obligationem non petendi debiti. *v. Lay.* hic, & *Card. de Lugo l.c.*

VIII. Quan-

VIII. Quando Confessarij Principum, Prælatorum, aliorumque Magnatum, sciunt ipsos non satisfacere officio, v.g. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleëmosynas ex bonis Ecclesiasticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confessarius monere pœnitentem de sua obligatione: aliàs si absoluit, suis humeris peccata illa imponit, & cœcus cœcum ducens, ambo in foueam inferni cadunt. Ratio, quia in talibus raro est ignorantia inuincibilis: raro item contingit, vt illa secum non adferant scandalum in subditis, æstimantibus illa licere; vel certe non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam esse inuincibilem, neque ex illa sequi scandalum, aut damnum commune; contrà verò admonitionem fore in maius malum pœnitentis, aut allaturam scandala vel incommoda, potest, secundùm paulò antè dicta, dissimulare, nisi interrogetur. Ita *Card. de Lugo d. 22. num. 37.*

IX. Si etiam pœnitens teneretur (licèt sub peccato mortali) ad aliquid adeò difficile, vt non crederetur tunc æquo animo accepturus, & alia vice melius suscepturus, posset prudens Confessor tunc illum relinquere in bona fide excusante à peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus à confessione abstineat, grauiusque detrimentum incurrat. *Tamb. ca. 14. C. Lugo d. 22. s. 2. num. 27.*

X. Minùs rectè dispositus excitandus est ad dolorem, & propositum emendationis, propositâ peccati fœditate, bonitate Dei, & periculo damnationis, &c. Item remedia opportuna præscribenda contra peccata futura.

Resp. II. Vt Confessarius licitè hoc Sacramentum administret, debet esse in gratiâ, alioqui peccabit mortaliter: item debet esse talis, vt per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior constat ex dictis *de sacr. in genere* An verò audiens plures vnà quasi vice morali, tot numero

peccata committat, alij negant, vt *Rodriq.* alij affirmant, vt *Bon.* hic. Pars posterior patet. Vnde resoluitur hic Casus.

Confessor conscius sibi peccati mortalis, tenetur antequam audiat, vel saltem absoluat pœnitentem, ipse confiteri, vel conteri de suo peccato. Si tamen vocatus improuisò ad moribundum recolligere se tam subitò non possit ad contritionem eliciendam (vel bonâ fide putet se elicuisse) non peccat absoluendo. *Præp. Lugo, Tamb. l. 3. ca. 2. §. 3.*

Resp. III. Si malè absoluit, committendo defectum essentialem, v.g. si non protulit formam, vel absoluit à reseruatis, vel non subditum, tenetur inducere ad repetendam confessionem, si sine scandalo, infamia, fractione sigilli, & nocumento suo possit: si minùs, non tenetur. Si non absoluit à censurâ, potest ab eadem (si, vel quando habuerit potestatem) absoluere absentem. *Bon. de cens. in communi, d. 1. q. 3. p. 6.* ex *Suar. Fill. tr. 11. ca. 10. qu. 6. Regin. Nau. Rodriq.*

Si non interrogauit sufficienter numerum, speciem, vel alias circumstantias, regulariter ad nihil tenetur, nisi ad pœnitentiam agendam: monere enim extra confessionem non debet, cùm iudicium sit finitum. Si tamen redeat ad confessionem idem pœnitens, debet moneri de defectu commisso; quia alioqui hæc confessio non erit integra, cùm quædam non sit debitè confessus.

Dixi, *si non interrogauit:* quia si positiuè dixit, non teneri confiteri numerum, species, &c. debet monere si sine graui scandalo, & detrimento potest; quia est causa, quòd alter præceptum graue (scilicet confitendi illa peccata) violet. *Card. de Lugo d. 22. s. 3.*

Si neglexit monere de restitutione, moneat, siquidem commodè potest, (vel in confessione, vel extra, obtentâ priùs ab ipso veniâ; eâ verò negatâ ad nihil vltra teneri docet *Tambur. l. 3. ca. 8.* ex *Sanch.* contra *Suar.*) quia tenetur ex charitate: si non commodè potest, Deo commendet. *Laym. l. 5. t. 6. ca. 9. Henriq.*

Suar.

Suar. Sylu. Mercer, in 3. p. q. 9. a. 1. Dian p. 4. R. 198. & *p. 3. t. 4. R* 109. Quòd si tamen (ex graui seu mortali culpa, contra ius alterius) dixisset, eum non teneri ad restitutionem, vel aliter, (v.g. opinionem falsam persuadendo) esset causa efficax, cur non restituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipse, vel alius; tenetur ipsemet restituere, nisi moneat tempestiuè, priusquam pœnitens fiat impotens; quia actione suâ fuit iniusta causa damni. Si verò sine graui culpa id fecit, tenetur nihilominus monere pœnitentem, si commodè potest; alioqui ipse obligabitur, sicut casu priore. Si non commodè potest, excusabitur. *v. Suar. Côn. d. 8. dub. 17. Bonac. Dian. tom. 1. tr. misc. R. 1. Card. de Lugo d. 22. sess. 3. num.* 61. & suprà *lib. 3. tr. 5. ca. 2. dub. 1. a. 2. casu* 12.

Quæres. Quæ & quanta sit obligatio Confessarij audiendi pœnitentes?

Resp I. Quiuis Sacerdos (etiam simplex, quando non est alius paratus) tenetur in extrema necessitate, v.g. in periculo mortis audire & absoluere volentem confiteri. Ratio est lex charitatis.

Resp. II. Parochus, & quiuis Sacerdos curatus tenetur audire confessionem sui subditi non tantum in casu necessitatis, aut præcepto confessionis vrgente, sed etiã (saltem per se vel alium) quoties pœnitens id rationabiliter petit; v.g. si sit in graui aliqua difficultate spirituali, vel velit promereri Iubilæum, &c. Quia tenetur eius bonum spirituale promouere. *Suar. Vasq. Lugo, &c.* Si tamen nimis frequenter, vel intempestiuè peteret, excusaretur. *Auersa. q. 16. s. 11.* Quòd si etiam semel tantùm, vel bis negaret, aut differret, non peccaturum grauiter, ob leuitatem materiæ, docet *Suar.* contra *Bon.* admittitque *Auersa l. c.* si non petat ex vrgenti occasione v.g. solennis festi, &c.

Resp. III. Quotiescunque pœnitens ex mera deuotione vult confiteri, Parochum teneri illum audire, contra *Sylu. Regin. &c.* docet *Azor, Suar. Côn. Bon. Molf. Lugo, &c.* Sed rectè limitat *Auersa. l. c.* si non adsint

 alij

alij Confeſſarij delegati , & Parochus non legitimè impediatur.

Reſp.IV. Reliqui Sacerdotes,per ſe loquendò, non tenentur audire confeſſiones; ſi tamen audire cœperint,tenentur abſoluere, niſi quid obſtet, neque poſſunt remittere ad alium. Quia pœnitens eo ipſo habet ius ad abſolutionem, nec poteſt fructu & gratia ſacramenti priuari. *Auerſa l.c.*

DVBIVM VI.

Quæ ſcientia, & prudentia requiratur in Confeſſario?

Reſp.I. Vt Sacerdos ritè abſoluat, debet,quantùm moraliter fieri poteſt, omnia peccata pœnitentis intelligere: quia alioqui is fruſtra teneretur recenſere. *Vnde reſòlues.*

I. Peccat, qui abſoluit eum, cuius peccata per negligentiam non ſatis intellexit; quia fert ſententiam incognitâ cauſâ. Validam nihilominus eſſe abſolutionem,ſiue propter ſomnum, &c. vt dictum ſuprà *cap.1.dub.1.a.4.* ſiue propter cantum, vel linguam impeditam pœnitentis, (ſine huius tamen culpa) aliqua non intellexerit, docet *Dia. 3.p.t. 4. R. 109. & p. 4.t.4. R.198.* Item *Laym.l.5.tr.6.ca.9.* ex *Henriq. Suar. Sylu. Merc.in 3.p.* eò quòd eſſentia & effectus Sacramenti conſiſtere poſſit, abſque integra, & ſpecifica peccatorum explicatione, ſi ſine culpa pœnitentis omittantur. *v.Dian.ll.cc.*

II. Si tamen pœnitens poſt confeſſionem intelligat, vnum vel plura mortalia non fuiſſe intellecta, debet ea repetere in ſequenti confeſſione, ſiue apud eundem, ſiue alium Confeſſarium. *Laym. Dian. ll. cc.*

III. Confeſſarius abſoluens ex ignorantia, quem abſoluere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantiâ eorum, quæ ad officium ſuum ſpectant; & indebitè abſoluendo. *Tanner.in 1. 2. d.4.q. 9. dub.1.*

dub. 1. num. 12. Card. de Lugo d. 16. s. 4. num. 185.

Resp. II. Vt Confessarius validè absoluat, requiritur & sufficit, cognoscere peccata, saltem sub confusa ratione peccati. Vt verò licitè, requiritur ea scientia, vt possit ferre prudens iudicium, in hoc foro. Ideoque scire debet, 1. Quæ sint mortalia, quæ venialia, saltem ex genere suo. 2. Species & circumstantias necessariò explicandas. 3. Spectantia ad restitutionem bonorum & famæ. 4. Casus reseruatos, & excommunicationes saltem communiores. 5. Censuras & irregularitates communiores, pro Sacerdotibus. 6. Requisita in pœnitente ad bonam dispositionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò, sufficere, si ea sciat mediocriter, ita vt saltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores se, vel libros consulere.

Secundò, maiorem minorémve requiri, ac sufficere scientiam, pro diuersitate locorum, & pœnitentium. *Bon. d. 5. q. 7. p. 4. §. 2.*

Tertiò, grauiter peccare tum eum, qui sine sufficienti scientia huic muneri se ingerit; tum eum, qui talem sine necessitate constituit, aut cùm possit corrigere, tolerat. *Laym. l. 5. ca. 13. Bon. l. c. Card. de Lugo.* Vnde resolues.

I. Si pœnitens aduertat, Sacerdotem non percipere peccati grauitatem, tenetur illum monere se peccasse mortaliter.

II. Qui sciens prudens confitetur ei, quem scit suam conscientiam diiudicare non posse, tenetur confessionem repetere apud peritiorem; quia grauiter peccauit sic confitendo.

Resp. III. Prudentia requiritur, tum in instructione, monitione, curatione pœnitentis; tum in interrogatione. Et quidem si prudenter iudicet integrè esse confessum, v.g. quia benè instructus potest, & solet adhibere diligentiam debitam, non tenetur quicquam interrogare; aliàs tenetur, vt habet communis.

(*Dian.*

(*Dian.* tamen *p.2.t.15. R.7.* ex *Nauar.* & *Valero* negat esse mortale, non examinare aliquam circumstantiam ex obliuione. *v.* etiam *C. de Lugo, d. 22.*) quia tanquam Iudex debet curare integritatem iudicij, & tanquam medicus, vt morbi & vulnera perfectè detegantur: cauendo interim, 1. Ne examen sit curiosum, de non necessariis, vnde Confessarij existimatio, Sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2. Ne sit indiscretum, vt v.g. de ijs, quæ moraliter certum est à tali non solere committi; vel ex quibus discat peccare pœnitens, vel de inuerecundis inuerecundè, vel de numero nimis anxiè, si ex dictis probabiliter æstimari possit. 3. Ne sit intempestiuum; & sinatur priùs se explicare quantùm potest, ne importunitate terreatur. Quod verò quidam monent, expedire vt pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id *Card. de Lugo d.22. num.15.* vniuersim non probat, præsertim, si confessio non sit breuis; quia facilè aliqua excidunt memoriâ. *Vnde resolues.*

I. Si Sacerdos aduertat, pœnitentem, etiam post sufficientem diligentiam, peccatum aliquod, aut circumstantiam necessariam, omittere, probabilius ac verius est, per se loquendo, tenere interrogare, etsi negat *Sa, V. Confessor*, & *Medin.* docens, si diligenter examinatâ conscientiâ, vnius sit oblitus, non teneri Confessarium illud reuocare in memoriam, nisi cedat in damnum proximi: quod *Vasq. q. 93. dub. 7. nu. 3.* videtur dicere esse probabile: verùm alij reiiciunt. *v. Card. de Lugo d. 22.*

II. Etsi Confessarius, cui euidenter constat peccatum pœnitentis, quod tamen ipse negat, non debeat illum absoluere; quando verò ex aliorum relatione, vel suspicione id habet, standum sit pœnitentis confessione, cui in hoc foro, tam pro, quàm contra se fides habetur (*Suar. tom. 4. d. 32. s. 3. Fagund. p. 2. l. 6. ca. 4. num. 38.* citati à *Dian. p. 3. t. 4. R. 105.*) in vtroque tamen casu prudentis Confessarij est, 1. Cautè & à longe, tum propiùs interrogare. 2. Si nihilominus neget,

get, prudenter iudicare, an non potuerit obliuisci, vel confessus esse alteri, vel putare non esse peccatum, vel simili de causa excusari, ita vt debeat absolui. *Dian. l.c.* ex *Sylu. Nauar. Tol. &c.* 3. Si peccatum illud norit ex confessione complicis, non vti illâ scientiâ, nisi in genere, quærendo an non aliud conscientiam grauet, & excitando ad maiorem contritionem, ob periculum indirectæ reuelationis; aut etsi complex dederit veniam, ob periculum scandali. *v. Laym. ca.* 14.

III. Interrogationes in materiâ castitatis, debent esse paucæ, & cautæ, ne vel occasionem det inuestigandi, aut traducendi confessionem, aut ignorantem doceat, aut offendat, aut se vel illum periculo exponat. Ac si hæc timeat, potiùs pati debet aliquid deesse integritati materiali. Et quidem si in hac materia negantur cogitationes, non opus est progredi ad opera: rudiores tamen cogitationes negant, verba & opera rogati fatentur; quòd illas non æquè agnoscant, aut aduertant. *v. Lay. hic c.* 13. *Côn. d.* 7. *du.* 7. *Fagund. Pra. l.* 4. *c.* 4. *c.* 2. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 99.

CAPVT III.

De Adiunctis Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quid sit sigillum confeßionis, & qui ad illud teneantur?

Resp. I. Sigillum hoc est obligatio iuris diuini strictissima in omni casu, etiam quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendum, etiam post mortem pœnitentis dicta in confessione (id est, in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia, quorum reuelatio Sacramentum redderet onerosum, vel odiosum. *Vnde resolues.*

I. Violatio huius sigilli duplicem habet malitiam

Sacrilegij contra reuerentiam Sacramento debitam, & Iniustitiæ, ex pacto virtuali inter pœnitentem & Confessarium de secreto isto seruando omni casu. *Dian.p.5.t.11. R.2.* ex *Fagund. Kellison. &c.* Neque hic datur paruitas materiæ. *Dian.p.5.t.5. R.8.* ex *Malder. Baldel. &c.*

II. Non inducitur hæc obligatio, 1. Per confessionem factam fictè, v.g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotem peruertendum, etsi hoc casu adhuc prudenter tacendum sit. *v.Dian p.5.t.11. R.26.* 2. Si quis extra confessionem accipiat aliquid sub sigillo confessionis; quia tantùm est obligatio secreti naturalis, grauior aut leuior, pro rei exigentia.

III. Non frangitur sigillum 1. Si in genere dicas, Titium tibi confessum esse venialia, aut esse probum, innocentem; modò non dicas in ijs circumstantiis, ex quibus colligi possit, alios esse nocentes, vel confessos mortalia. 2. Si dicas N. tibi esse confessum, etsi in certis circumstantiis hoc quoque periculosum sit. *Laym ca.14.nu.21.* Imò si pœnitens verbo vel facto, (v.g. clam accedendo) significauerit se nolle sciri quòd sit confessus, Confessarium reuelare sigillum volunt *Regin. Nauar. & Mercer.* apud *Dian.p.5.t.11. R.47.* quia pœnitens confitendo Confessario extraordinario veniret in suspicionem grauioris criminis. quod *Tambur. in append. c.3.* dubiè confirmat, asserens, se vereri ne talis accedat ad fractionem sigilli. 3. Si peccata ita referas, vt moraliter loquendo, persona innotescere non possit; neque communitas aliqua etiam parua infametur, vt quòd ibi talia vitia regnent. *v. Dian.p.2.t.15.R.13.* id enim esset contra sigillum. Vnde *Turrian.* apud *Dian. p.5.t.11. R.45.* & *Tambur. in append. ca.3.* reprehendunt Superiorem localem, qui Prouinciali fortè dicat, in sua domo sæpe postulari licentiam absoluendi à reseruatis: quia potest redundare in ignominiam & damnum domûs. etsi idem *Tambur. ca. 4. num. 2.* dicat probabile esse, quòd non sit contra sigillum, si dictæ licentiæ

petitæ fuerint extra Confessionem. 4. Si vtaris notitiâ extra confessionem acquisitâ, imò ipsum peccatum, quod aliundè tibi innotuit, aperias, modò nullam circumstantiam ex sola confessione notam; nec certiùs referas, quàm extra confessionem nosti: quo in casu opus est magnâ cautelâ, & tutissimum est silere. *Laym. ca. 14. num. 16.*

IV. Quando plures v.g. studiosi vel aulici, &c. tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare, etiam ijs, quos non absoluit, docet *Côn. di. 9. du. 1. Fagund.* & *Dian. p. 5. t. 11. R. 22.* tum ne id negando prodat aliquo modo sigillum & pœnitentem: tum quia dando non mentitur, cùm tantùm testetur, esse confessum. Verùm *Bonac. d. 5. q. 6. s. 5. p. 4.* & *Card. de Lugo d. 2. s. 3.* docent, tali schedam negare, non esse contra sigillum, (idemque concedit *Auersa q. 18. s. 2.* si non constet pœnitentem accessisse hunc Confessarium) tum quia nihil dicit, sed tantùm non approbat testimonio positiuo confessionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit ex quo possint cognosci delicta pœnitentis: tum quia aliàs via aperiretur fraudibus, & multi improbi Parochos in Paschate deciperent: tum quia potest esse consuetudo, vt scribatur absolutum esse, quod falsum erit si scribat; & si omittat, sigillum franget: tum quia scandalosum erit & iniquum, publicæ meretrici perseueranti (vti & occulto peccatori, sic palllianti suam iniquitatem) testimonium dare confessionis: neque Confessario imputandum erit, quòd eum positiuè non defendat.

V. Sub sigillum cadunt 1. Omnia peccata pœnitentis, tam futura, quàm præterita: (siquidem hæc animo se accusandi sint manifestata: secùs si per modum simplicis narrationis, vel vt Confessarium ad simile peccatum induceret. *Dian. p. 5. t. 11. R. 25.* ex *Suarez* & *alijs 8.*) ideoque peccat mortaliter, qui siue directè, siue indirectè aperit aliquod veniale in particulari, etiam leue Titij;

quia

quia materia sigilli paruitatem non habet, vt est omnium ferè sententia apud *Dian. p. 5. t. 5. R.* 8. & *Tamb. in append. ca.* 8. vel qui in genere dicit, eum sibi confessum esse aliquod mortale, vel casum reseruatum, vel excommunicationē, vel nō esse absolutum ob indispositionem. Imò Confessorem, qui dicat absolutè, Ego Petrum non absolui, frangere sigillum dicit *Dian. p. 5. t. 11. R.* 42. ex *Suar. & alijs* 9. 2. Etiam peccata complicis, siue prudenter siue imprudenter detecti. *Suar. Vasq. &c. commun.* apud *Dian. p. 3. t. 4. R.* 111. An verò liceat interrogare de complice, ad eius correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitentis facere, affirmat *Suar.* & *Fagund.* contra *Bon. Lorcam, Nugnum, & alios Thomistas, v. Dian. p. 3. t. 4. Res.* 113. *Card. de Lugo d.* 16. *num.* 426. vbi docet, posse aliquando pœnitentem à Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extra confessionem. 3. Pœnitentia imposita si grauis sit, hoc est, quæ consueuit iniungi pro mortali (qualis nunc esset, ait *Dian. p. 5. t.* 11. *R.* 31. Corona B. V. non verò Miserere) *Auersa q.* 18. *s.* 6. 4. Peccatorum circumstantiæ, quas taceri pœnitentis interest, etsi dictæ sint post absolutionem, v. g. si spurius sacros Ordines susceperit, si nobilitatem iactauerit, &c. Bona verò pœnitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, v. g. propositum religionis, vel matrimonij, sæpè quidem (si nimirum pœnitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt. Excipit *Tann. & Côn.* nisi pœnitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata: tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent, cum *Dian. p. 5. t.* 11. *R.* 5. Idem de virtutibus & vitiis affirmat *Gran.* contra *Regin. & Mald.* apud *Dian. l. c. R.* 30. de defectibus naturalibus (v. g. illegitimè natum esse) & de vitiis occultis corporis, *Côn. Hurt. & Kellison.* contra *Gran. Mald. &c.* qui ea sub sigillum cadere absolutè aiunt apud *Dian. l. c. R.* 29. Item de ijs quæ alios concernunt, & tamen peccata non sunt, *Mald.*

Mald. & Dia. l.c. R. 38. Deniq; de scrupulis, (cõtra *Cõn. & Gran.* qui eos sigillo claudi absolutè affirmant, & contra *Marchant.* qui absolutè negat) idem tenet *C. Lugo,* nimirum si pœnitens scrupulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata vel conscientiam afferat, ait cadere sub sigillum; quia est in obliquo saltem materia confessionis. Secùs, si non cognoscatur ex pœnitentis relatione, sed videatur, & percipiatur, v.g. ex modo confitendi. Idem dicit de aliis defectibus naturalibus, v.g. quòd sit blæsus, rudis, hebetis ingenij, &c. Et sic excusat Confessarium, qui de pœnitente dixit, quòd impertinentiis & næniis caput sibi frangat. *vid. d. 23. sect. 3. num. 60. Gran.* tamen id improbat, *& Côn.* apud *Dian. p. 5. t. 11. R. 50.* ait esse periculosum, & posse facilè frangi sigillum indirectè. Denique *Tamb. in app. c. 3.* doctrinæ isti ne quidem vt probabili acquiescit, atque eam à *Dian. l.c.* immeritò vocari communem, cùm *Gran. Hurt. Palaus, Buny, &c.* refragentur, aliterque limitans ipse ait: si isti defectus, v.g. esse blæsum, rudem, scrupulosum, &c. sint passim noti, non cadere sub sigillum; secùs, si sint ignoti: quia cõfessio immunis esse debet ab omni odio.

Resp. II. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos quomodocunque notitia sacramentalis confessionis peruenit: qualis est 1. Confessarius, qui si de auditis in confessione rogetur, potest negare, etiam si opus est, cum iuramento (subintelligendo, quòd possit dicere, vel potiùs (vt dicit *C. Lugo d. 23.*) quòd sciat scientiâ vtili, ad respondendum interroganti extra confessionem, (excipit *Henriq. & Granad.* cum *Dian. p. 5. t. 11. R. 43.* nisi ex illa negatione sequeretur confessionem non fuisse integram: v.g. si de publica meretrice rogaretur, an non esset confessa fornicationem: tunc enim declinando directam responsionem dicendum esse; illam confessam esse peccata sua, & se functum officio suo.) Imò si peccatum suum saluo sigillo non possit confiteri, debet omittere, quia sigillum strictiùs obligat, quàm integritas confessionis. Superior

cum

cui se sistit absolutus à reseruato, vel à quo petitur licentia absoluendi à reseruato. *Suar. C. Lugo, &c.* contra *Henriq. Vasq. Con. & Palaum*, qui secreto tantùm naturali teneri volunt. 3. Interpres. 4. Qui furtiuè, vel casu aliquid audit, licèt inculpatè. 5. Omnes, quibus aliquid sacrilegè reuelatum est: vnde de hoc nec inter se colloqui possunt. 6. Laicus, qui pro Sacerdote est habitus. 7. Doctor, vel alius, qui cum venia pœnitentis consulitur, vt habet communior sententia, contra *Vasq. vid. Dian. part. 2. tract. 15. Resol. 15.* 8. Qui alterius rudis confessionem scripsit. 9. Qui scriptam inuenit ac legit, vt docet *Rodriq. Fagund. Mald. &c.* apud *Dian. part. 3. tr. 4. R. 112.* & *p. 5. t. 11. R. 27.* contra *Suar. Bon. & Lay.* quorum sententia probabilis. Iuxta quam, etsi talis teneatur secreto naturali, peccetque mortaliter, si grauia ac diffamantia vulget: secùs tamen, si sciens leuia tantùm esse, ea legat ex curiositate. Vnde consequenter in casu grauissimæ necessitatis, talem confessionem scriptam liceret reuelare. (excipit *Card. de Lugo.* nisi tamen per scripturam voluerit confiteri vt mutus, vel petere facultatem absoluendi à casu reseruato. *vid. d. 23. nu. 48.*) 10. Etiam secundùm aliquos, ipse pœnitens. Verùm probabilius est, eum tantùm teneri secreto naturali, ratione materiæ, si ea id requirat, tacere audita à confessario. *v. Lay. Dia. p. 5. t. 11. R. 8.* Vnde res.

I. Extra cõfessionem, cum licentia pœnitentis, potest agi de auditis in confessione, siue cum ipsomet, siue cum quocunque alio, etsi periculosum sit. *D. Thom. Suar. Prep. Tann. &c.* Circa quam licentiam requiritur 1. vt sit formalis & expressa; nam præsumpta, tacita, interpretatiua, virtualis, (etiam in bonum ipsiusmet pœnitentis) non sufficit. *Fagun. p. 2. l. 6. Tan. Mald. & ceteri DD. communiter.* 2. Vt sit libera ac spontanea, non vi, injuriâ, dolo, vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reuerentialem ipsius Confessarij obtenta. *Henriq. Fagund. l. c. Dian. p. 5. t. 11. R. 10. & 24.* 3. Non reuocata: non pœnitentem pro

libi-

libitu, etiam ſine cauſa, eam reuocare ſemper poſſe, docet *Fagund. & Dian. ll. cc.* 4. Non opus eſſe vt habeatur in ſcripto. *Suar. Fagund. ll. cc.* Imò ſi dubium ſit, an Confeſſor cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potiùs quàm pœnitenti credendum, ex *Graff.* & *Henriq.* affirmat *Dian. l. c. R. 4.* vel etiam quàm hæredibus; v. g. ſi ex licentia defuncti reuelet reſtitutionem ab ijs faciendam. *Tann. & Malder.* qui tamen monet, eo caſu non eſſe dicendum, eam deberi ex delicto, ſed ſolùm, quòd talibus tantùm dari voluerit: ſatiuſque ſuaderi moribundis, vt talia ſecreto codicillo hæredibus iniungant. *v. Dian l. c. R. 32.* 5. Perinde eſſe, ſiue ea licentia detur verbo, ſiue facto, quod quidem æquiualeat expreſſæ conceſſioni; v. g. ſi pœnitens extra confeſſionem incipiat loqui cum Confeſſario de dictis in confeſſione: tunc enim poſſe hunc proſequi docet *Auerſa q. 18. ſ. 7. Tambur. in append. c. 1.* ex *Bonac.*

II. Frangitur ſigillum, ſi cum pœnitente, extra confeſſionem, ſine eius venia, agas de auditis in confeſſione, aut ea te ſcire oſtendas. Quod verum putat *Sanch.* contra *Suar. & Laym.* etiamſi cum eo tractare velles de eſſentiali errore in ea commiſſo, quem illi ſignificare, ſine eius venia, non licere, docet *Regin. Fagund. Bonac. & alij* contra *Filliuc. Turian. &c.* apud *Dian. p. 3. t. 4. R. 87.* Dixi, *extra*, quia intra confeſſionem poteſt fieri mentio præcedentium, vt patet ex praxi confeſſariorum, qui ob recidiuam arguunt, & abſolutionem aliquando negant. Ita *Henriq. Prep. Gran. Mald. &c.* apud *Dia. p. 5. t. 11. R. 20.* vbi ipſe cum *Fagund.* negat id licere ſine expreſſa licentia pœnitentis, niſi de ijs, quæ is iterum confitetur, vel ſaltem tangit. *v. Dian. l. c. & p. 2. tr. 1. miſc. num. 12. & p. 9. tr. 11. R. 18.*

II. Frangit ſigillum, qui dicit ſe in tali monaſterio audiuiſſe graue peccatum, tametſi non nominet perſonam. *Dian. p. 5. t. 11. R. 35.* & *alij 3.* cum *Malder.* Additque grauiter peccare eum, qui dicit in hoc

vel isto Ordine Religioso hoc vel istud peccatum fuisse admissum, quod ex sola confessione nouit. imò nec de ciuitate vel certo loco, quo quis confessiones audiuit, licere dicere, quòd grauia fiant, vel talia & talia peccata committi soleant (nisi id aliunde constet) docet *Hurt. Kellison.* & *Malder.* apud *Dian. l.c. R.* 35. quia potest redundare in grauamen & infamiam ipsius cõmunitatis, & fortè etiam ciuium in particulari, quando ciuitas non est ampla, & pœnitentes suspecti; atque adeò confessio fieret illis odiosa. *v. Dian. l. c.* & *R.* 36. vbi cum *Malder*, docet, Confessarium, qui paucos habet pœnitentes sibi subditos, (v. g. Moniales vnius monasterij) scandalum dare, si coram illis concionetur de vitijs auditis in confessione: quia confessæ facilè suffunduntur pudore.

IV. Notitiâ in sola confessione acceptâ, nullo casu vti licet, si periculum sit reuelationis, saltem indirectæ. Verùm si nullum sit periculum, vt vel pœnitens, vel vsus scientiæ innotescat, etsi probabile sit, licere vti ad alterius gubernationem, v.g. negando suffragium ei, quem ex sola confessione scit indignum esse, vel claudendo ostium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandum: item cognitâ proditione futurâ, monendo de diligenti custodia; impediendo clam matrimonium, quando scitur impedimentum, vt docet *Vasq. Henriq, Nauar. &c.* Contrarium tamen verius videtur, quod docet *Fumus, Sanch. Côn. Laym. Dia. p.3. t.4. R.76.* & *p.5. t.11. R.3.* & alij; quia hæc doctrina posset pœnitentem absterrere à confessione. Et quidem superioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus est, Anno 1594. cùm in Societate IESV iam antè idem statutum esset, prohibitumq; contrarium docere. *v. Dian. p.4. t.4. R.202.* Contrà verò ad sui ipsius gubernationem licere tali casu eâ scientiâ vti, videri probabilius, v.g. abstinendo à calice, in quo scitur esse venenum, deflectendo à siluâ, in qua paratam sibi mortem sciat ex vnius latronis confessione, docet *Sylu. Henriq. Côn, Lay. hîc c.15.* contra *Suar.*

Dian,

Dian. p.5 t.11. R.46. Excipit *C. Lugo,* nisi actio, vel omissio Confessarij inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitenti, contra *Côn. di. 9. du. 4. &c.* qui putat licerè, etsi inde mors pœnitenti immineret à sociis inferenda. *v. l. c. n.* 108.

V. Denique facere aliquid ex quo soli pœnitenti innotescere possit, id fieri ex notitia confessionis, esse contra sigillum, negat *D. Thom. Bon. Sot. Vasq. &c.* affirmat *Sylu. Valent. Côn. Dian. p. 3. t. 4. R. 46.* Idque confirmat *Fagun. Gran. Lugo,* & *Auers. q.* 18. *s.* 8. si tale sit, quod pœnitenti ruborem, vel molestiam afferat, v. g. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel eum declinaret; secus si ei sit gratum, vel saltem confessionem odiosam, aut difficiliorem non reddat; v. g. si audisset eum ad indignationem, aut odium prouocatum, vel in tentationem incidisse ex certo facto; vel dicto ipsius Confessarij, indeque ipse à talibus factis, vel dictis abstineat, &c.

DVBIVM II.

Quale sit præceptum, & quæ obligatio confessionis?

Resp. Præceptum confitendi, tum Diuinum, tum Ecclesiasticum, sub mortali obligat omnes, ac solos baptizatos, qui habent mortale in illud in articulo mortis; hoc verò postquam ad annos discretionis peruenerint; & simul vt confiteantur proprio Sacerdoti vel alteri, cum eius venia, semel in anno; computando ab vna confessione ad aliam, vt quidam docent, vel ab initio Ianuarij, ad finem Decembris, vt habet communior; vel denique à paschate ad pascha, vt consuetudo ferè obtinuit, propter communionem. *Suar. d. 35. s. 2. Vasq q. 90. a. 2. Card. de Lugo d. 15. sess. 3. 4. 6. & 7. Côn. d. 5. dub. 6.* Vnde resolues.

I. Tenentur hoc præcepto, 1. Hæretici & Apostatæ, pueri doli capaces, saltem post septennium. *vid. Dian. p. 4 tr. 3. Resol. 52. Card. de Lugo l. c. s.* ... 144. &

 149.

149. 2. Ingrediens periculosam nauigationem, vel conflictum. 3. Mulier tenera primùm paritura, vel quæ solet habere partus difficiles. 4. Reus morti adiudicatus. 5. Qui signa habet mortis naturalis.

II. Improbabile est, quod docet *Sa. V. Confessio*, Ecclesiam non obligare ante pubertatem; cùm anni discretionis citiùs attingantur, & constet mortaliter peccari posse, sub annum nonum, vel decimum; imò antè. Vnde si talis puer, crasso saltem modo, videatur cognoscere, Deum per hoc vel illud offendi, ostendatque dolorem, & propositum, ac præcipua fidei mysteria cognoscat, debet absolui: secùs tamen, si non notetur sufficiens vsus rationis: si verò dubium sit, potest, (imò in articulo mortis debet) absolui sub conditione. *vid. Laym. lib. 5. tr. 6. ca. 5. Dian. p. 4. t. 4. R. 53.* & *Card. de Lugo loc. cit. & d. 17. num. 22.* vbi docet, etiam extra articulum mortis, & obligationem præcepti, talem esse sub conditione absoluendum, ne gratiâ sacramentali priuetur.

III. Non obligatur qui tantùm habet venialia, etsi consuetudo habeat, & cogi etiam quisque possit, vt in paschate saltem se sistat Pastori, vt cum reliquis eum ad communionem admittat; ad quod Pastor tenetur, si alter dicat, se mortalis culpæ non esse conscium. *Suar. d. 36. l. 2. &c. communiter.*

IV. Probabile est, eum, qui vno anno, siue cum, siue sine culpa sua, non satisfecit præcepto, teneri adhuc quamprimum potest, anno sequente: quia terminus non apponitur, ad finiendam, sed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem negligit, docet *Bon. d. 5. q. 5. s. 2. Suar. Vasq. Card. de Lugo l. c. nu.* 177. contra *Syluest. Valent. Laym. Dian. &c.* qui dicunt perseuerare in vno eodemque peccato.

V. Satisfaciunt ij, qui confitentur Mendicantibus,

etiam in Paſchate; quia hi habent facultatem à Sacerdote propriiſſimo omnium fidelium; & Paſtore Paſtorum. Ita *communiter omnes* contra *Gloſſatorem.* & *Auctorem Parochiani obedientis*, contra quos *vide in Reſponſis Franciſci Fontani, editis Viennæ Auſtriæ Anno* 1634. allegatam auctoritatem duorum Conciliorum Generalium, Viennenſis & Tridentini, 20. Pontificum, 50. Doctorum, & præter totius orbis conſenſum, multorum quoque Parochorum, teſtantium, eos eſſe optimos Parochianos, qui Regulares adeunt, & ab ijs inſtituuntur. *v. ſuprà l.3. t.3. ca.1. dub.3.* Item *Nau. Azor, Fagund. Trull. l.3. c.4. d.2. num.6. Dian. p.8. t.1. R.88.*

VI. Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale, timet ne illud obliuiſcatur. *Cõn. Henriq. Card. de Lugo d.14. nu.41. & alij*, contra *Medin. &c.* Si tamen præuideret, ſe non habiturum occaſionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet præuenire, etiam in medio anni. *Card. de Lugo diſp.15. ſ.6. num.182.*

VII. Probabilius eſt, non ſatisfieri præcepto Eccleſiæ, per confeſſionem inualidam, vt docet *Suar. d.36. ſ.7. Filliuc. Laym. Card. de Lugo d.15. ſ.6. §.5.* etſi probabile contrarium putet eſſe *Fagund. v. Dian. p.3. t.4. Reſ.* 120. Item nec per confeſſionem venialium, vt docet *Dian. p.4. tr.4. Reſ.*206. ex *Hurt. & Mercero.*

VIII. Excuſantur ab hoc præcepto 1. qui phyſicè non poſſunt; v.g. quibus deeſt Confeſſarius. 2. qui moraliter non poſſunt; v.g. qui prudenter timent reuelationem ſigilli, vel qui non poſſunt ſine notabili incommodo vitæ, fortunarum, &c. *Cõn. Tambur. c.4. §.3.*

TRACTATVS V.

De Extrema Vnctione & Ordine.

CAPVT I.

Quid sit Extrema Vnctio, & quæ circa eam obseruanda?

RESP. I. Est Sacramentum à Christo institutum, ad ægroto periclitanti de vita conferendam salutem animæ, vel etiam corporis, per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. *S. Thom. in 4. dist. 23. q. 1. a. 1.* Vnde resolues.

I. Materia eius remota, est oleum benedictum, quod in pyxide chrismali signatur litera I. (in cuius defectu non licet vti chrismate; si tamen vsus sis, nihil repetendum esse, docet *Laym. lib. 5. tr. 8. ca. 2. nu. 3.*) idque renouandum est quotannis in Cœna Domini, veteri exusto: si tamen nouum haberi non possit, licet vti antiquo. *Laym. l. c.* & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum, (in minore tamen quantitate quàm vetus est) addere. Etsi *Dian p. 6. t. 6. R. 44.* ex *Less.* & *alijs 4.* dicat, contrarium habere praxin Ecclesiæ, vt scilicet paulatim & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum) longè etiam maior quantitas addatur, quàm ab Episcopo fuerit consecrata initio. *Bon. d. 7. q. 1. n. 8.* ex *Possenino*.

II. Materia proxima, est vnctio certarum partium corporis, ac saltem quinque sensuum; vel si mutilati sint, vicinarum partium, facta à Sacerdote; non sim-

simpliciter necessario contactu immediato manus, nam peste grassante potest vti virga oblonga oleo tincta, quam postea comburat. *Sylu. Chapeauill. Dian. v. Dian. p. 3. t. 4. Res. 167.* Quidam etiam Doctores putant, vnam tantùm vnctionem esse de essentia Sacramenti, ideoque in periculo pestis, & simili necessitate, sufficere vnum tantùm organum magis obuium, vel potiùs caput, quod in eo sensus maximè vigeant, vngere; dicendo: *Per istam &c. quicquid deliquisti per visum, auditum gustum, odoratum tactum, &c.* Et quidem pro hac sententia citantur varia Pastoralia, Agendæ, & Doctor. Louan. *Syluius in 3. part. q. 32. art. 2. Laym. lib. 5. tr. 8. cap. 3.* qui eam non omnino improbabilem, *Tan. & Marchant. in Horto Pastorum,* qui omnino probabilem, & in praxi vsitatam, *Dian. part. 3. t. 4. Res. 168.* qui in praxi tutam dicit, citansque pro ea *p. 8. t. 1. R. 2. Gran. Amic. Auersam.* affirmat Pontificem id posse permittere, & denique *Escob.* (citans *Becanum cap. 25. q. 7. num. 6.*) & *Barbosa in Tridentin. sess. 14. ca. 1.* id permittit. Verùm cùm alij Doctores communiter repugnent, tutius saltem erit (quod suadet *Laym. & Dian. ll. cc.*) eo casu vnum oculum, aurem, manum, narem, & os velociter sine crucis forma vngere, dicendo vnicam formam, complectentem reliquas. Illud verò certius est, pedes aut renes inungere, non esse essentiale; imò quoad renes, non est decens, præsertim in fœminis, & viris religiosis, ideoque omitti solet. *Henriq. Sa, Tolet. Suar. Bellarm. ca. 10. in fine.*

III. De essentia huius Sacramenti est, 1. vt organa 5. sensuum quæ inunguntur, nominentur. *Palaus t. 4. t. 26. Auersa s. 4. & c. communiter.* Licet *Dian. p. 8. t. 7. R. 56.* ex *Regin.* contrarium censeat probabile; imò ad valorem sufficere, si inter vngendum omnes sensus dicas: Per istas sanctas vnctiones indulgeat tibi. 2. Verba illa: *Per hanc sanctam vnctionem.* etsi *Palaus l. c.* dicat valere, si tantum omittas το sanctam. 3. Verba deprecatiua: *Indulgeat tibi Deus.* Hinc formam

 impe-

imperatiuam, v.g. *Per hanc*, &c. *remittatur tibi, quidquid*, &c. non valere, dicit *Palaus l.c. Dian. loc. cit.*

IV. Hoc Sacramentum tantùm dandum est morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel senectute; quia hi soli sunt infirmi. Quòd si morbo liberati rursus periclitentur, iterandum est; & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum nouum; neque expectandum, (sub graui culpa, *Quintan.t.5.s.9*) donec sensibus careant, vel omnino sint desperati. In dubio verò de vita, detur sub conditione. *Laym.l.c.* ex *S.Tho. Sylu. Suar.d.*40.

V. Si conferatur infirmo communi morbo, siue non grauiter vel periculosè laboranti, non est validum. *Suar. Palaus, Gran. Amic.&c.comm.* Ac licèt *Less. VVigers & Quint.* contrarium putent probabile; concedunt tamen sic inunctum iterum inungendũ esse, (etiam in eodem morbo) quando periculosè laborare cœperit, ob mutatum statum infirmitatis. additque *Quintan.* mortaliter peccatum fuisse. *v. Quintan. t.5. s.7. Dian.p.9.t.6. R.*45.

VI. Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendũ, in eo qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confiteatur) requiritur contritio saltem existimata; neque sufficit attritio. *Bon.d.7.q.vn.p.5.n.* 2. ex *Regin.l.*28.*c.vlt.n.*73. Ordinariè autem, nisi obstet causa rationabilis, (v.g. si ob vomitum communicare non possit) præmittenda est confessio & communio, ob Ecclesiæ consuetudinem, quæ vnctionem tanquam minùs necessariam ad salutem, postponit. *v. Bon.l.c.n.*13. Licèt autem per se loquendo confessio non necessariò præmittatur, cùm per contritionem se disponere possit; per accidens tamen requiri potest, v.g. si post viaticum peccasset mortaliter, & timeretur post vnctionem defuturum tempus confessioni: tunc enim priùs audiendus & absoluendus esset; quia sacramenta magis necessaria tali casu priùs sumenda sunt. *Fill. Barbos. Dian.p.5.t.3. R.*92.

VII. Pue-

VII. Pueris habentibus sufficientem rationis vsum ad peccandum, tametsi sacram Eucharistiam non recipiant, non rectè negatur Extrema Vnctio, cùm inde nonnunquam salus ipsorum dependere possit. *Suar.3.p.to.3.d.70.s.1. Graf. Angl. Zamb* apud *Lay. l.5. t.8.ca.4.nu.2.* qui Parochos quorundam locorum excusat, per consuetudinem toleratam ab Episcopis, si non dent pueris ante annum 14. vel 15, excepto casu necessitatis, quo puer, quem rationis vsum consecutum esse constet, aliud Sacramentum ante mortem suscipere non possit. *v.Chapeauill.c.5.q.17.* Ac licet Parochus in confessione cognouerit, puerum nunquam actualiter peccasse, debere tamen illum inungere; contra *Nugn. & Sancium* docet *Suar. Regin. Fill. Côn. &c.* cum *Dian.p.3. l. 4. R.* 181. Si verò dubium sit, an puer vsum rationis habeat, vngendus est sub conditione. *Dian.p.5.t.3. R.* 85. *& Sanc. Zamb. & Lugo.*

V. Minister, est solus Sacerdos proprius, siue Pastor; sine cuius venia si extra necessitatem alius det, validum quidem est, sed grauiter peccat. *Sylu. Sotus, Côn d.9. n.18.* & religiosus incurrit excommunicationem Papalem. *Suar. Regin l.18.nu.40.* Posse tamen Regulares hoc Sacramentum (vti & viaticum) in articulo mortis suis familiaribus ministrare, docet *Dia. p.5.t.3.R.52.* ex *Mancino, &c.* In necessitate verò, vt si Pastor absit, vel dare nolit, nec superior possit adiri pro petendâ licentiâ, licitè ministrat quiuis non excommunicatus, aut suspensus; (etiam Regularis, vt contra *Gauant.* docet *Præpos. Henr. Fern. Gran. Dian. p. 5. t. 3. R. 82.*) censetur enim tunc Papa dare licentiam. *Laym. Regin. Suar. &c. loc. cit. Dian. R.176.*

VI. Sufficit Sacerdos sine ministro, in necessitate, nec in ea fœmina adhibenda est. quod si tamen fiat, veniale esse docet *Quintan. t. 5.s.6.* In ea posset etiam vnus vnam, alius aliam partem inungere, pro-

nun-

nunciando tamen formam illi vnctioni respondentem. *Bonac. l. c. & c commun.* Non tamen potest vnus inungere aliquem sensum, & alius formam pronunciare: neque vnus vnum oculum, alter alterum. *v. Dian. p. 9. t. 7. R. 56.* Quòd si Sacerdos non possit progredi, supplenda erunt per alium quæ restant. *Tan. Prep. Marat.* qui apud *Dian. p. 5. t. 3. R. 87.* notat, licere etiam alteri vnctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

VII. Etsi in administratione huius Sacramenti seruanda sint omnia præscripta in Rituali, Agenda vel Manuali; mortale tamen non esse, administrare in necessitate sine superpelliceo vel stola, docet *Quinta.* & *Leand.* conceditque *Amicus.* Et *Dian. p. 8. t. 1. R. 79.* id excusat ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi non possint, contra *Suar. Regin. &c.* Imò etiam extra necessitatem non esse mortale 1. Omittere Psalmos pœnitentiales, Litanias, & cæteras preces, docet *Paldus & Gran.* Dico, *extra*: quia in necessitate graui, v.g. tempore pestis, vel morte imminente, statim vngendus est sine præmissis orationibus; quæ tamen postea supplendæ sunt, si superuiuat infirmus. *Bon. d. 7. p. 6. n. 8.* 2. Deferre ad ægrum, vel administrare sine lumine. *Leand.* citans *Posseu. Quintan. t. 5. s. 13. Barbos. de offic. Parochi ca. 22.* 3. Si solus sine ministro administret: imò hoc in necessitate permittunt. *Tolet. Sa, &c. v. Dian. p. 9. t. 6. R. 36.* 4. Si vngat aliter quàm in formam crucis. *Suar. Bec. Laym. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 178.*

VIII. Pastor ratione officij, tenetur sub mortali, dare ijs qui petunt, nisi iusta causa excuset: etiam tempore pestis, modò possit absque periculo vitæ; cum eo enim non teneri, docet *Tann. Dian. p. 5. t. 3. R. 93.* Si peste infecti sint confessi, posse sine peccato omitti, absolutè docet idem *Dian. p. 3 t. 4. R. 174. p. 5. t. 3. R. 93. & 83. & p. 8. t. 1. R. 21.* ex *Villalo, Tan. Amico, Franc. Lugo &c. Suar. Fill. Con. Bon. Laym. ll. cc.*

IX. Sacerdos curatus peccat mortaliter, si petentem negli-

negligat inungere, vel differat cum probabili periculo ne sine vnctione moriatur æger, (nisi iusta causa excuset) quia in re graui non præstat id, ad quod tenetur ex justitia. Alius verò Sacerdos, si absente Parocho licitè & facilè possit, tenetur ex charitate, sed sub veniali tantùm: nisi tamen ægrotus valdè indigeret, v.g. si alioqui sine omnibus sacramentis esset moriturus, quòd aliud nullum suscipere possit: tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoscere videntur. *vid. Dian. p.3.t.4. R.170. Laym. l.5. t.2. ca.7. num. 3.*

X. Parocho vesperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sacrum oleum, vt vocatus possit venire expeditiùs. Licet venialem culpam in eò tantùm agnoscat *Barbos. de Par. ca. 21.* ex *Posseu.* item *Quintan. t. 5. s. 10.* vbi tamen à mortali non audet excusare eum, qui semper domi retineret.

XI. Decens est, vt stuppa comburatur: quæ ad singulas vnctiones noua adhibenda est, nisi aliud habeatur in agenda. *Laym. l. c. Sa.*

Resp. II. Effectus eius principalis est, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius est, 1. delere reliquias peccatorum. 2. tollere pœnas restantes. 3. aliquando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat. *S. Thom. Sylu. Suar. d. 41. s. 1.* Vnde resolues.

Huius Sacramenti non sunt capaces, 1. Pueri, ante vsum rationis; etsi sufficiat ea ætas, quâ possunt peccare. *Nauar. Suar. l. c.* 2. Perpetuò amentes: aliis verò delirantibus, si antè petiuerint, aut petituri fuissent si cogitassent, aut ostenderint signum doloris, dari potest & debet. *Sylu. Henr. Laym.* Et si tales vnctioni resistant, ligandos esse, vel fortiter tenendos ait *Zambr.* apud *Dian p.5. t.3. R. 84.* qui cum *Barbos. de officio Parochi, ca. 22.* dicit esse necessarium, quando phreneticus non potest aliud Sacramentum suscipere.

2. Muti-

2. Muti, surdi, & cæci à natiuitate sunt capaces, atque adeò debent inungi prope organa sensuum quibus carent: etsi exteriùs per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa respondent. *Possev. Nald. Prap. Dian. p. 5. t. 6. R. 11.*

3. Non suscipere hoc Sacramentum, per se loquendo, seclusoque scandalo, & contemptu, non est peccatum mortale. *Suar. Laym. Tann. Escob. &c.* (multò minùs peccant mortaliter domestici, si id non procurent) Veniale tamen esse, docet *Cón. di. 19. dub. 10.* contra *Nugn. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 170. p. 8. t. 1. R. 58. & p. 5. t. 3. R. 97.* vbi notat ex *Tann.* non censeri contemnere, qui sciens prudens omittit tempore apto, & oblatâ commoditate. Contrarium tamen vult *Tolet.* præsertim si probabiliter deinceps non sit futura commoditas.

CAPVT II.

De Sacramento Ordinis.

DVBIVM I.

Quid Ordo, quotuplex, & quæ eius materia?

Resp. I. Ordo est Sacramentum, quo traditur potestàs circa Eucharistiam ritè administrandam. Ordines vniuersim sunt septem, Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acoluthatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rursus est duplex. Minus, & Maius, siue Episcopatus. Vnde quidam octo numerant. Prima verò tonsura non est Ordo, nisi latè, sed tantùm dispositio ad ordines, per quam quis fit Clericus, & capax Beneficij Ecclesiastici, ac priuilegiorum Clericalium. Ex ijs tres posteriores dicuntur Maiores, siue sacri, ob annexum votum solenne castitatis, (etsi ordinatus per grauem metum, vel nimiis blanditiis, & importunitate parentum, proba-

probabiliter eo non teneatur, nisi sponte ratificauerit. *Sanch. di.29. Azor, Fill. lib.10. cap.4. q.3. Côn. num. 150. Bonac. de mat. q.3. p.9.*) reliqui Minores, quos cum *Vasq.* alij Sacramentum esse negant, alij cum *Bellarm. Côn. Eill. &c.* communiùs & probabiliùs affirmant. Et quidem vnum, vel perfectione ac fine, vel vnitate attributionis. *vid. Fill. tr.9. cap.1. Bon. d.8. qu.1.*

Resp. II. Materia remota Ordinum, est aliquod instrumentum, traditum ordinandis, in signum potestatis spiritualis. Proxima est eiusdem traditio & acceptio. Cuius contactum physicum & immediatum, etsi non esse essentialem aliqui probabiliter doceant, cum *Sa, Henr. Regin. Laym. Dian. tr.4. de sacram. num.185. & alijs*, quos citat: contrarium tamen communius est, ac tutius, vt alterâ saltem manu tangatur; imò ex præcepto, ad scrupulum vitandum, vtrâque manu; & quidem omnia, v.g. calix cum patena, hæc cum hostia, vt docet *Fill.* idque simul cum prolatione verborum Episcopi. *v. Laym. li.5. t.9. ca.5. Bon. d.8. q.1. pu.3. v. Dian. p.8. t.1. R.40. & 42.*

Resp. III. Ostiarius ordinatur traditione clauium Ecclesiæ; Lector libri lectionum; Exorcista, libri exorcismorum; Acolythus ampullarum vacuarum, vel saltem vnius, & candelabri cum cereo extincto, quia eius est præparare lumen, vinum & aquam ad Missam; Subdiaconus traditione calicis vacui, cum vacua patena superposita, quia illius est hæc ad Missam præparare; Diaconus impositione manûs, & traditione libri Euangeliorum, quia eius est catechizare, cantare Euangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Eucharistiam dare, *v. suprà*; Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenæ cum pane, additâ formâ quâ datur potestas sacrificandi, deinde impositione manûs, additâ aliâ formâ, quâ datur potestas remittendi aliis peccata. *v. Fill. t.9. ca.2. Regin. Bonac. Dian. p.3. t.4. R.186*

R. 186. 187. & 188. & *p.* 8. *l.c.* Ex dictis resolues.

I. Potest Episcopus extra diœcesin suis subditis conferre primam tonsuram: quia non est Ordo. *Bonac.* & *alij* 4. cum *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 143. contra *Sanch. Barbos.* &c.

II. Quando dubium occurrit, an Ordo sit verè collatus, v.g. quia materia fuit dubia, iterari potest & debet sub conditione. Quando verò sunt rationes vtrimque probabiles pro nullitate & validitate, ait *Dian. p.* 5. *t.* 1. *R.* 47. ex *Gran.* posse iterari sub conditione, imò debere, si sit Episcopalis vel Sacerdotalis: v.g. si Sacerdos vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum, in cuius porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam, sed non hostiam. Eum verò, qui non tetigit calicem & patenam, dum forma proferebatur, sed paulò pòst, posse quidem ad maiorem animi sui quietem sub conditione iterum ordinari, non tamen esse necessarium docet *C. Lugo Resp. mor. l.* 1. *d.* 33. Rectè autem notat *Dian. l.c.* etiamsi quis timeat ne inualidè ordinatus sit, aut non recordetur se tetigisse sacra vasa, aut non tetigisse imaginetur, non illico iterandum esse Ordinem; cùm sola obliuio vel timor non sufficiat ad prudens ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Resp. IV. Episcopus non potest ordinare nisi subditos, vel ratione originis (si scilicet in eius diœcesi sint nati,) vel ratione domicilij, ex voluntate isthic perpetuò habitandi; vel ratione beneficij in sua diœcesi existentis. *Dian. p.* 8. *t.* 2. *R.* 8 *Laym. Prap.* &c. *comm.* Quocunque autem horum modorum sint subditi, licitè eos ordinat, vt habetur in *c. cùm nullus, de temp. ordin. in* 6. & ex communi *Henriq. Less. l.* 2. *c.* 34. *d.* 19. Vnde resolues.

I. Qui in vnâ diœcesi est natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, à quouis trium istorum Episcoporum potest Ordines, vel dimissorias accipere. *Prap. q.* 1. *d.* 14. *Laym. l.* 5. *t.* 9. *c.* 9. *Dian. p.* 8. *t.* 2. *R.* 8. &c.

*R.*8. & 9. vbi cum *Auersa* & *alijs* 3. contra *Barbos.* dicit, etsi ab vno eorum acceperit Ordinem vnum, posse alterum ab alio accipere.

II. Potest quis ordinari vt originarius, vbi ipse vel pater eius est natus. *Barbos. Zerola, Auersa, & alij* 9. cum *Dian. p.*8. *t.*2. *R.* 12. Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cuius diœcesi natus est fortuito; v. g. quia mater ibi itineris vel negotiorum causâ degebat: quia non contrahit ibi ciuilitatem originis, sed vbi parentes domicilium habent, ibi enim natus esse censetur. *Sanch.* & *alij* 8. cum *Dian. p.* 8. *t.* 2. *R.* 11. contra *Hurtad.*

III. Qui in diuersis Episcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter (etsi non mathematicè) habitat, potest ab vtriuslibet loci Episcopo ordinari: quia vtrique est subditus ratione domicilij. *Prep. l. c. Sanch. Auersa, &c.* cum *Dian. p.*8. *t.*2. *R.* 14. eius tamen filius ab illo tantùm, in cuius diœcesi est natus. Quòd si fortuito extra vtriusque diœcesin sit natus, ab vtrouis potest ordinari; quia vterq; censetur eius Episcopus originis, cùm non sit potior ratio de vno, quàm alio. *Prep. Dian. l. c.* Natus autem ex fornicatione, matris potiùs quàm patris domicilium sequitur. *Prep. Dian. l. c. R.* 18.

IV. Qui plura habet in diuersis diœcesibus beneficia, potest à quolibet illorum Episcoporum ordinari. *Garc. Prep. l. c. &c. Dian. p.* 8. *t.* 2. *R.* 25.

V. Studiosi qui in vniuersitate habitant (etiam vltra decennium) animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeò ab eius loci Episcopo ordinari non possunt. Imò si istic ducant vxorem, nec filij eorum: sicut enim is non dicitur Episcopus domicilij respectu patris; ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio patris. *Dian. p.* 8. *t.* 2. *R.* 15. & 17.

DVBIVM II.

Quæ requirantur in ordinando?

Resp. I. Ad validam ordinationem requiritur, & sufficit, vt sit mas baptizatus. *S. Thom. 3. p. q. 39. a. 2. Côn. d. 20. dub. 10. Vasq. Fill. t. 9. ca. 4. q. 2.* Vnde resolues.

I. Incapax ordinum est, & quidem iure diuino, 1. Fœmina. *Vasq. Regin. Fill. l. c.* Quòd si autem in eo incipiat præualere post ordinationem validam, non potest validè consecrare, vel absoluere; licèt characterem sacramentalem retineat. *C. Lugo Resp. mor. l. 1. d. 31.* 2. Hermaphroditus, in quo sexus fœmineus præualet. *Fill. loc. cit.* 3. Non baptizatus. *Ibid.*

II. Validè ordinantur, 1. Perpetuò amentes, cæci, muti, priuati manibus, etsi iure naturali sint inhabiles. 2. Irregulares, etsi iure Ecclesiastico sint inhabiles, maneantque ab eorum vsu suspensi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad castitatem non tenebuntur vi voti, nisi id ratificauerint. *Tol. Henriq. Azor l. 13. ca. 14. Bon. l. c.*

Resp. II. Vt Ordo licitè, & secundùm iura Ecclesiæ ritè sumatur, aut non incurratur censura, requiritur in recipiente, præter statum gratiæ. 1. Vt non sit Neophytus, vel infamis, vel Hermaphroditus, vel irregularis, suspensus, excommunicatus. 2. Animus clericandi. *Trid. sess. 23. c. 4.* sine quo si primam tonsuram, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare saltem venialiter (nisi iusta causa excuset) quia fraus est leuis. *v. suprà l. 4. ca. 2. d. 1. a. 3.* Similiter venialis inconstantia videtur, sine justa causa statum Clericalem deserere. 3. Vt sit confirmatus. *Trident. sess. 23. ca. 4.* & quidem secundùm *Bonac. d. 8. p. 5. num. 10.* sub mortali; secundùm *Sotum* & *Côn.* sub veniali. 3. Litteræ dimissoriæ (etiam pro prima tonsura) Episcopi proprij, siue

originis, siue beneficij, siue domicilij. *vid. Dian. p. 1. tr. 4. Resol.* 194. 4. Examen coram Episcopo, de scientia necessaria ad vsum cuiusque Ordinis: nam *Trid. sess. 23. ca* 4. pro prima tonsura requirit, vt sciant fidei rudimenta: item legere & scribere: & de quibus probabilis sit coniectura quod Clericatum elegerint, non secularis judicij fugiendi fraude, sed vt Deo fidelem cultum præstent. Pro Minoribus, vt linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu & Diaconatu, cognitionem eorum quæ ad istos Ordines spectant. Pro Sacerdotio tantam scientiam, vt populum docere possit necessaria ad salutem, & administrare sacramenta. 5. Titulus sustentationis, vt beneficij, vel patrimonij, vel paupertatis, vt in regularibus. *Trid. s. 21. c. 2. v. Bon.* 6. Ordo inter receptionem vnius & alterius; cuius inuersio, v.g. suscipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale; Episcopatus ante Sacerdotium, erit etiam inualidus. 7. Tempus; sic minores conferuntur quauis Dominica vel festo, & quidem tali, quod ex præcepto Ecclesiæ celebretur etiam in foro, vt *Sylu. Azor, Barb. &c. com.* docent. Ac licèt *Prapos. Fagund. Taun. Gauant. &c.* putent sufficere quoduis festum duplex in Ecclesia, eamque sententiam *Dian. R. 5. t. 13. R.* 47. vocet tutam in praxi: eam tamen ex decreto Vrbani VIII. reiectam esse monet *C. Lugo l. 1. Resp. mor. d.* 43. Eosdem autem posse ex recepta Episcoporum consuetudine, etiam feria VI. vespere ante Sabbathum, quo omnes Ordines jure conferri possunt; notat *Dian. p. 2. t. 16. R.* 28. ex *Henriq. Regin. &c.* maiores verò Sabbathis Quatuor temporum, & Dominicæ Passionis, ac Hebdomadæ Sanctæ. 8. Interstitia temporum. Sic maiores non nisi post annum ab alterius susceptione conferri possunt, ex *Tridens. sess. 23. ca. 11. & 13. & 14.* in quo tamen Episcopus ob necessitatem, vel vtilitatem Ecclesiæ, potest dispensare. Eodem tamen die, non nisi de licentia Papæ.

duo Ordines maiores possunt dari: Minores verò omnes, dispensante Episcopo, possunt dari eodem die; & si consuetudo sit, simul cum Subdiaconatu. *Nauar. c.25. Henriq. l.10 c.11. Vasq. Suar. Sa V. Ordo. Laym. l.5. t.9. ca.8.* 9. Locus, scilicet pro solenni collatione Ecclesia, pro priuata, Sacellum. 10. Ætas, in quâ ordinariè Episcopus non potest dispensare, & sic pro prima tonsura & minoribus, requiritur saltem septennium completum, licèt *Quintan. t. 6. s. 21.* contra *Sanch. &c.* putet sufficere inchoatum. Pro Acolytho annus 12. completus. *Fill. t. 9. ca.4. nu.28.* pro Subdiaconatu vigesimus secundus, pro Diaconatu vigesimus tertius, pro Sacerdotio vigesimus quintus, omnes incepti, pro Episcopatu trigesimus completus. *v. Bon. d. 8. q. 1. Fill. tr. 9. cap. 4. Laym. l. 5. tr. 9. ca. 6. & 7. Dian. p. 3. tr. 4. R. 191.* Si autem dubium sit, an quis ætatem requisitam habeat, v.g. pro Sacerdotio an annum 25. ingressus sit, ordinari non potest. *Sanch. Laym. Bardi. d. 6. ca. 11. p. 6. §. 2. v. suprà l. 1. t. 1. ca. 2. dub. 3.* Peccat autem tam ordinans, quàm ordinatus, si ordinetur qui non habet qualitates requisitas.

Quares. Quæ sint officia ordinatorum?

Resp. 1. Ostiarij est claues templi seruare, aperire, & claudere eius ianuas; arcere eos, quibus non licet interesse sacris; campanas pulsare; quæ intra Ecclesiam sunt custodire; ei qui prædicat, aperire librum. 2. Lectoris munus est, legere in Ecclesia lectiones veteris & noui Testamenti; item docere catechumenos rudimenta fidei Christianæ. 3. Exorcistæ munus est, manus imponere supra vexatos à spiritibus immundis, ad illos adiurandos & eijciendos, item ad exorcizandos catechumenos. 4. Acolythi munus est præparare ampullas vini & aquæ ad sacrificium Missæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem sacrificium, & illi ministrare, vnde & ceroferarius dicitur. 5. Subdiaconi munus est, immediatè subordinari Diacono ad sacrificium Missæ, calicem & patenam illi

trade-

tradere, vrceolum cum aqua præbere, aquam ad lauandas manus infundere, Epistolam ex officio & solemniter in Missa legere. 6. Diaconi munus est, cantare solemniter Euangelium in Missa, ministrare immediatè Sacerdoti in omnibus quæ pertinent ad Missæ sacrificium, vestire altaria, crucem ferre; & denique ex commissione Sacerdotis prædicare & baptizare. 7. Presbyteri munus est offerre Sacrificium Missæ, absoluere à peccatis, baptizare, benedictiones aquæ & similes facere, populum doctrinâ & exemplo pascere. *v. Escob. Exam. 8. t. 7. ca. 1.*

* *

TRACTATVS VI.

De Matrimonio.

CAPVT PRIMVM.

De Sponsalibus.

DVBIVM I.

Quid sint sponsalia?

RESp. Sunt promissio voluntaria, deliberata, & mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonij, inter personas iure habiles.

Dicitur I. *promissio*: quia propositum non sufficit, cùm non inducat obligationem. Vnde qui diceret, *volo te accipere, habere, aut ducere in vxorem*, non contraheret sponsalia, vt *Bon. q. 1. p. 1.* docet, ex aliis: quia hæc verba non promissionem, sed propositum promissionis tantùm significant: nisi tamen ex circumstantiis aliud colligatur.

Dicitur II. *Voluntaria & deliberata*, scilicet delibe-

 ratione

ratione sufficiente ad peccatum mortale, cùm sponsalia sub mortali obligent. *Dian. p. 3. t. 4. R. 273.* ex *Sanch. Pontio, &c.* etsi *Bon q. 1. p. 4. nu. 4.* plus requirat. Vnde regulariter non sunt valida ante septennium completum, vt docet *Cônc. d. 21. a. 5. Sanch. l. 1. d. 16.* nisi malitia & prudentia suppleat ætatem. *Dian. t. 4. p. 3. R. 274. Pontius, &c.* (quod tamen quidam negant sufficere, cùm ius determinarit ætatem) imò nec post septennium, si de vsu rationis sufficienti non constet; vti neque, si vi, dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundùm *dicta de Voto & Contractibus.*

Dicitur III. *Mutua.* Vnde si Titius promittat nuptias Caiæ, & hæc acceptet sine repromissione, neuter obligatur, quia cùm contractus sponsalium sit onerosus, & reciprocus, non potest claudicare; inuoluit enim conditionem, *si tu repromiseris.* Quòd si tamen Titij promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata à Caja, solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simplicis promissionis. Ita *Sanch. lib. 1. di. 5.* contra *Pontium*, apud *Dian. part. 3. tr. 4. Resol. 244.*

Dicitur IV. *Signo expressa*: quia contractus inter homines non fit nisi signo externo. Vnde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Caiæ, etiam cum consensu interno in promissionem Matrimonij, quod Titius ei promittit. Si tamen pater, vel mater, pro filio, aut filia, aut Curator, pro eo cuius curam habet, præsente & non contradicente, (dummodò metus absit) contrahat, valida erunt; quia in hoc casu, ius accipit taciturnitatem pro expressione consensus. *Sanch. l. 1. d. 22. Dian. p. 3. tr. 4. R. 270.* imò etiam si pro absente: saltem si is rescíens id, expresse vel tacitè signo aliquo sufficienti ratificet. *Sanch. Pont. Dia. p. 3. t. 4. R. 271.* contra quos *Sot. & Henriq.* ne hoc quidem requirunt, sed tantùm vt resciens non contradicat. Quod *Côn.* admittit, si per ipsos Tutores vel

paren-

parentes ijs proponatur; tunc enim si taceant, censeri consentire.

Dicitur V. *inter habiles*: id est, quæ & ætatem à iure præscriptam habent, & nullo impedimento prohibentur. *Vnde resolues*.

I. Quando verba, vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentione contrahentium, si de illa constet: in externo autem, communi intelligentiâ, & sensu verborum; ita tamen, vt potiùs inclinetur in fauorem matrimonij. *v. Dian. p. 3. t. 4. R. 205. Bonac. q. 1. p. 1.*

II. Verba de præsenti, inter impuberes, apta ad Matrimonium, (cùm hoc ex iure positiuo sit nullum) habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretatiua intentione contrahentium: quia actus, quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliore modo quo possunt; sponsalia autem virtute continentur in matrimonio. *Laym. l. c. nu. 17.*

III. Ad sponsalia non sufficit, 1. Si dicas, *non ducam aliam, quàm te*; quia sunt verba merè negatiua, & potes ducere nullam. *Bon. q 1. p 7. num. 13.* 2. Dicere, *contraham tecum, si Papa dispensauerit. Barbos. & alij* 10. cum *Dian. p. 3. t. 4. R. 290.* contra *Sanch. Con. & Tont.* ac proinde licitum est vtrique contrahenti, ante & post impetratam à Pontifice dispensationem altero inuito resilire. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causâ dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subarrhatio annuli, & missio munerum iocalium, nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio, quia potest fieri ex aliis causis. Quòd si tamen verba vnius præcesserint, tunc immissio annuli, & verbum *recipio*, operatur sponsalia, vel etiam matrimonium, pro ratione promissionis, vt docet *Fill.* quia recipiendo sic annulum, tacitè consentit: itemque si habito inter amicos tractatu de matrimonio, sponsus misit arrhas, & munera iocalia, eaque sponsa acceptauit. *Lay. li. 5. tr. 10. ca. 2.* 4. Sponsalia metu graui contracta, licèt iuramento firmata,

sunt inualida: quia juramentum metu extortum non firmat contractum, imò probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget. *Sanch. Barbos. Dian. p. 3. t. 4. R. 278. v. suprà l. 3. t. 2. c. 2.*

DVBIVM II.

Quæ & quanta obligatio Sponsalium?

Resp. I. Obligant ad ineundum matrimonium, sub peccato mortali: si tamen terminus non sit præfixus, sufficiet, si promittens impleat, quando à promissario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi, in re graui. Ratio posterioris est, quia id est commune omni debito. *Sanch. lib. 1. d. 28. Còn. d. 22. dub. 1.* apud *Dian. p. 3. t. 4. R. 245.* Pontius tamen *ibid.* vult obligari statim post contractum. *Vnde resolues.*

I. Resiliens cogi potest ad matrimonium, etiam à Judice per censuras; quod tamen rarò expedit, ob periculum infelicis exitus.

II. Si Iudex secundùm allegata & probata cogat ad matrimonium, licèt à parte rei reuera coactio sit injusta, valet matrimonium. *Sanch.* & *M. Perez.* contra *Texed.* apud *Dian. p. 9. t. 8. R. 26.*

III. Fornicatio sponsæ, est circumstantia in confessione exprimenda; quia mutat speciem, & constituit iniustitiam; quæ in sponsa grauis, ideoque mortalis habetur, vt si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat; quod tamen sponsus non censetur facere fornicando, cùm in viro fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. *Sanch. l. 1. d. 2. Còn. Fagund. Fill. &c.* probabiliter, contra *Laym. Azor, &c. v. Lugo d. 16. nu. 176.*

IV. Qui simulato animo promisit, per se loquendo non obligatur ad nuptias, tametsi damnum creatum debeat resarcire. Dixi *per se*; quia si facta promissione puellam induxit ad copulam, tenetur illam ducere. *Bon. l. c. p. 2.* Vbi excipit, si puella esset longè inte-

inferioris conditionis, (v. g. quoad nobilitatem, vel diuitias) tunc enim non teneri ducere, (v.g. virum nobilem filiam agricolæ) præsertim, si illa fuerit conscia disparis statûs, seu conditionis, eò quòd tum decipi potiùs voluerit, quàm decepta sit; vnde nec teneri eo casu illam dotare. Secùs tamen, si ipsa inæqualitatem statûs ignorauit, aut si ipse non fictè, sed ex animo Matrimonium promiserit. Ita *Bonac. q. 1. p. 3. num. 7. & seq.* ex *Vasq. Mol. d. 106. Sanch lib. 1. d. 10. v. Less. l. 2. c. 10. d. 3. Laym. c. 1. num. 10.* & *Mart Perez d. 2. s. 3.*

V. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tametsi iurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt inualida. *Sanch. & Villalob.* contrarium tamen tenet *Cón. & Pont.* cum *Dian. p. 3. t. 4. R. 210.* matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera, est validum, licet iniustum. *Bonac. p. 5. & 7. Laym. ca. 1. nu. 5.*

VI. Liberi, qui parentibus insciis contraxerunt sponsalia, etiam cum ijs, qui imparis sunt conditionis, v.g. ignobilis cum nobili, licet peccarint, tamen obligantur: nec à parentibus possunt impediri, quo minùs seruent fidem datam. *Laym. l. c. num. 12.* ex *S. Thom. &c.* nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur. *Dian. p. 9. t. 7. R. 71.* ex *Molin. Sanch. &c.*

VII. Resiliens culpabiliter à sponsalibus perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad restitutionem, quanti eius intererat talem contractum impleri.

Resp. II. Vbi Tridentinum non est receptum, sponsalia iure antiquo transeunt in matrimonium, per quæuis signa externa, maritali affectu exhibita, v.g. per copulam. Dico, *vbi Trident. &c.* quia vbi hoc receptum est, hæc signa non tenent, si sint clandestina; ideoque grauiter in ijs peccari potest. *Vnde sequens Casus resoluitur.*

Sponsis non licent tactus impudici, cum proximè disponant ad copulam, & pollutionem; etsi lice-

Pp 2 ana

ant amplexus & oscula, in signum amoris. *Sanch. l. 9. d. 47. v. Dian. p. 2. t. 17. R. 6. & t. 1. misc. R. 31. & p. 4. R. 131.*

DVBIVM III.

Quomodo dissoluantur Sponsalia?

Resp. I. Dissoluuntur sequentibus casibus. 1. Per matrimonium validum cum alia initum. *Bonac. p. 7.*

II. Per mutuum consensum, sicut quiuis contractus. *Laym. ca. 2. nu. 8.*

III. Si superueniat impedimentum dirimens matrimonium. *Bon. p. 8. nu. 5.*

IV. Per atrox crimen alterius sponsi, soluuntur ex parte innocentis: quale censetur 1. Fornicatio, siue spiritualis, vt hæresis, siue corporalis, tam sponsi, quàm sponsæ, post sponsalia; & sponsæ etiam ante illa, sed à sponso ignorata, licet per vim facta. *Bonac. p. 8.* Imò si sponsa permittat se tangi impudicè ab alio per oscula & amplexus, potest sponsus resilire à sponsalibus; sed non vice versa: quia etsi sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicuius momenti. *Regin. Sanch. Dian. p. 3. t. 4. R. 283.* Limitat autem *Con. & Laym.* nisi talia oscula & tactus sint ita frequentes, vt indicent valde propensum sponsi animum in alteram, vt meritò timeri possit, ne sponsæ non sit fidem seruaturus. Si autem vterque sponsus fornicetur post sponsalia, neutrum posse resilire docet *Palaus & Bonac.* contra *Con. Regin. Sanch. Laym. Pont.* qui soli viro id eo casu permittunt, eò quòd delicta sint imparia, & longè grauius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis. *Dian. l. c. R. 284.* 2. Furtum graue, homicidium, &c. vel simile, quod graue damnum, vel infamiam pariat. *Bon. p. 8. nu. 12.*

V. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ si à principio cognita fuisset, à sponsalibus deterruisset; qualis esset. v.g. 1. Inimicitia, vel odium graue

inter sponsos. Quò refertur morum asperitas, vel sæuitia, post sponsalia primùm cognita: item iustus timor, ne ex matrimonio scandala, & grauia odia nascantur inter parentes, vel consanguineos. *Laym. ca.* 1. *nu.* 78. *Bon. p.* 8. *n.* 8. *&c.* 2. Si alteruter incidat in lepram, paralysin, morbum Gallicum, &c. si grauiter mutiletur, vt amissione oculi, nasi, vel aliter grauiter deformetur, præsertim sponsa vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium, ad sustentationem familiæ necessarium. *Dian p.* 3. *t.* 4. *R.* 85. ex *Sanch. l.* 1. *d.* 57. *Côn. d.* 23. *dub.* 8. *Laym. & Bon. ll. cc.* Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minùs quidem appetibiles, non tamen perniciosas, præsertim si aliquam infamiam habeant adiunctam; (v.g. si sponsa vi, vel sponte fuisset corrupta,) dummodò tamen contrarium positiuè verbo factóve non simulet; potestque interrogatus licitè dissimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defectus sint perniciosi, v.g. morbus contagiosus, grauis infamia, siue personalis, siue generis aut familiæ, non licet (etiamsi post sponsalia contracta in eos inciderit) contrahere, cum eorum ignaro, nisi similes defectus ipse patiatur. *Côn. Pont. Dian. p.* 5. *t.* 4. *R.* 18. vbi ex *Côn. & Sanch.* contra *Pont. Nauar. &c.* infert, sponsam post sponsalia corruptam posse sponsum defectûs istius occulti ignarum cogere ad standum sponsalibus, & contrahendum matrimonium. 3. Si magna alterius debita detegantur, vel graue sit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ. *Bon. l. c.* Quòd si autem defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognouisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur grauis ac notabilis, præsumetur pro sponso; cui liberum erit resilire. *Sanch. Bonac. Tancred. t.* 1. *l.* 1. *d.* 65. secùs si defectus sit leuis. *Bardi. l.* 6. *ca.* 11. *p.* 7.

VI. Si

VI. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam; quia censetur renunciare suo iuri. *Laym.l.c. Bon.p.6.*

VII. Si sint inita cum conditione, certo tempore contrahendi matrimonium; liberatur obligatione is, per quem non stetit, quò minùs sit contractum. *Laym.num.16.*

VIII. Soluuntur, licèt sint iurata, per susceptionem ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi. *Laym.l.c. Bon.p.5.* Nec obstat, si hic postea ad sæculum redeat, vt docet *Sanch.l.1.d.24.* licèt *Præpositus, Fill. & alij* putent, talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, vti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Vnde non posset ingredi religionem, si sponsam deflorâsset, nec aliter quàm per matrimonium posset resarcire damnum. *v. Dian.p.3.tr.4.R.207. Bonac. l.c.*

IX. Probabile est, solui etiam per votum simplex castitatis, vt docet *Suar. Azor, aliique.* cùm hoc sit de meliore bono; etsi contrarium doceant *Fill. Sanch. Con. & alij:* eò quòd Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ, & in alterius præiudicium. Vnde etiam in foro externo talis solet compelli, vt vel fidem seruet, vel intret religionem. Interim post tale votum alteri parti datur ius sponsalia soluendi, eò quòd vouens resilierit, & censeatur iuri suo renunciâsse. *v. Bon.p.5.num.13.*

X. Per matrimonium validum dissoluitur saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium; quoad eum verò qui contraxit, non extingui obligationem si alter exspectet, sed suspendi, & matrimonio isto soluto teneri ad implenda sponsalia priora, docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omnino dissolui. *v. Dian.p.3. t.4. R.209.*

XI. Si sponso noua superueniat hæreditas, ita vt illi sponsa iam sit inæqualis, non habet ideo ius resiliendi: quia non est deceptus in conditione sponsæ,

in qua

in qua nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa, si ipsi hæreditas noua superueniat. *Sanch. Côn. Regin. Dian. p. 3. t. 4. R. 286.*

Resp. II. In supradictis causis, quando manifestæ sunt, nō requiritur authoritas Iudicis ad dissoluenda sponsalia, alioqui requiritur. Quòd si sponsus cognito suo iure resiliendi, nihilominus carnaliter cognouit sponsam; censetur tacitè suo iuri renunciâsse, & sponsalia ratificâsse. *Laym. ca. 2. nu. 23.*

CAPVT II.

De Matrimonio secundùm se.

DVBIVM I.

Quid sit, quæ eius materia, forma, & minister?

RESP. Est Sacramentum inter baptizatos, quo vir & mulier sibi mutuò legitimè corpora sua tradunt, ad perpetuam vitæ societatem, vsum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima, est mutuus consensus, exterinis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem, est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis. *Suar. to. 3. d. 2. s. 1. a. 1. Sanch. Vasq.* Minister, non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam & formam. Porrò matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis. Consummatum verò dicitur, quando ea secuta est. *Vnde resolues.*

I. Validè & licitè contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis, & remedij concupiscentiæ. Ratio, quia non pugnat cum essentia Matrimonij. Et patet exemplo B. Virginis, & S. Ioseph.

II. Non videtur licitum, contrahere tantùm propter voluptatem carnis, vel vanitatem; quia finis debet ſaltem eſſe honeſtus. *Nauar. ca. 22. num. 79. Sanch. l. 2. d. 29. q. 3.*

III. Licitè contrahitur in remedium concupiſcentiæ, (nihil aliud intendendo) modò proles poſitiuè non impediatur: hoc enim ſub mortali non licèt. *Côn. d. 25. d. 2. n. 16. Pontius l. 1. ca. 11. Hurtad. 4. Perez d. 18. ſ. 7. nu. 6.* ex *1. Corinth. 7.* Hinc etiam coniuges poſſunt abſtinere ab vſu coniugij, & optare, ne plures accipiant liberos, quàm poſſint alere, dummodò, vt dixi, poſitiuè non impediant, nec abortum procurent. *Perez l. c. Bon. q. 4. p. 1. v. 12. Nauar. c. 16. &c.*

IV. Licitè etiam contrahitur ob fines honeſtos extrinſecos, fini intrinſeco Sacramenti (qui eſt mutua animorum coniunctio, & coniugum ſanctificatio) non contrarios, v.g. ad pacem inter regna, vel illuſtres familias componendam, vel ſplendorem familiæ conſeruandum. Ita contra *Sanch. & Syluium* docent *Præp. Pont. Gaſpar Hurt. Dian. p. 3. t. 4. R. 219. Mart. Perez d. 18. ſ. 7. n. 7.* vbi cum *Dian. l. c.* etiam permittit, ob diuitias & nobilitatem.

V. Validè, ſed illicitè, contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. niſi tamen talis intentio in pactum deducatur, id eſt, niſi adijciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium eſſentiæ matrimonij. Vnde inualidè contrahit, qui vinculum matrimonij vult tantùm durare per annum, vel reſeruat ſibi poteſtatem adulterandi, vel non reddendi debitum debitè exigenti. *vid. Perez ſ. 6. &c. ll. cc.*

VI. Contrahentes vt non peccent, debent eſſe in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia verum Sacramentum ſuſcipiunt, licèt dormiant. Secus eſt de procuratore per quem contrahunt; vti & de Sacerdote copulante. Secùs eſt de Sacerdote copulante: quia nec ſuſcipit, nec adminiſtrat

Sacra-

Sacramentum, sed tantùm vt testis assistit. *Card. de Lugo de sacram. d.8. s.9. nu.155.*

VII. Coniux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem, generationi aduersantem.

VII. Requiritur consensus de præsenti, verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit tamen exprimere per alium, vt si parentes pro filiis contrahant, his tacentibus. *vid. Dian. p. 3. t. 4. Resol. 272.* Sufficit etiam 2. Si alterius consensui præcedenti, & non reuocato, alterius accedat. Vnde si quis coram Parocho non verè consenserit, satisfacit consentiendo postea. *v. Dian. l. c. R. 292.*

QVÆRES. An sufficiat consensus conditionatus?

Resp. I. Sufficit conditionatus, sub conditione de præterito, vel præsenti, stante conditione; quia tunc contractus non suspenditur.

Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodò contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v.g. duco te, si cras sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v.g. Si cœlum tetigeris; vel de futuro turpi, modò non repugnet substantiæ matrimonij, & consensus sit absolutus, v.g. si patrem occideris. Ratio, quia tales conditiones habentur pro non adiectis. *Sanch. l. 5. d. 15. Mol. Fill. Less. li. 2. ca. 18. d. 15. Laym. Bon.*

Resp. III. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v. g. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio. Patet ex *C. Fin. de condit. vid. Sanch. l. 5. d. 10. Côn. d. 29. dub. 3. Fill. &c.*

Resp. IV. Consensus sub conditione honesta de futuro, est contractus sponsalium tantùm, & non Matrimonij. Quia hîc debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine nouo consensu, postquam conditio impleta fuerit,

vt do-

vt docet *D. Thom. cum alijs* apud *Sanch.* etsi *Fill. Laym. & alij quidam* putent, contrarium esse probabile, eò quòd contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta purificetur. Quod concedit *Bon. q. 2. p. 10. num. 20.* si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

DVBIVM II.

De vsu Matrimonij.

ARTICVLVS I.

An vsus matrimonij, siue actus coniugalis sit licitus?

Resp. Per se est licitus, & honestus. Quod est de fide, & patet ex 1. *Cor. 2. Vxori vir debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

I. Si matrimonium à parte rei sit nullum: quod tamen si vterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si vterque vel alter id certò sciat, non potest, quocunque etiam periculo proposito, vti matrimonio. Vnde si non potest sine periculo vitæ, aut famæ, detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem, (si necdum consummauit) vel fugere, vel petere diuortium, ob coniugis sæuitiam, v.g. vel adulterium, si tale sit, vel certè omnia incommoda patienter sustinere. *Bonac. q. 8. p. 8. num. 16.*

II. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantùm dubitet, is non potest petere debitum: reddere tamen tenetur, cùm alter habeat ius petendi. Si vterque dubiâ fide contraxit, vel dubitat de eius valore, neutri petere aut reddere licet ante veritatis indagationem. *Vasq. Sanch. Dian. Bardi. d. 6. c. 11. p. 7. §. 3.* Secùs post eam. *Bon. q. 4. p. 4. v. suprà l. 1. t. 1. c. 2. d. 3.*

III. Si fiat cum graui periculo vitæ, aut sanitatis: Nisi tamen sit causa grauis, cui damnum corporale videatur postponendum, v.g. periculum incontinentiæ

nentiæ in se, vel comparte. *Bonac.p.6. nu.* 8. *M.Perez d.50.ſ.4.num.* 5.

IV. Si fiat prauo fine, v.g. tantùm voluptatis causâ. Quod tamen Doct. communiter, vt *Sanch.l.9.d.11. Bonac. q.4.p.6.* censent esse tantùm veniale, contra *Pontium*, qui vult esse nullum: nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur. *Sanch. l. 9. d. 11,&c.* vide etiam *Dian.p.3.t.4.R.216. Bon.p.6.M. Perez d.49.ſ.2.nu.6.*

V. Si exerceatur mente adulterâ, vt si dum accedit ad suam, imaginetur aliam, vt animum pascat, quod est mortale. *Sanch. Bon.p.6.nu.7.*

VI. Si fiat modo indebito, v.g. 1. Si non seruetur vas naturale: quod multi docent esse veram Sodomiam; alij esse graue peccatum contra naturam. *v.6. præcep.* 2. Si sine iusta causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alij, secluso periculo effusionis seminis, veniale tantùm, etsi graue, & grauiter increpandum. *Dian. p.3.t.4. Resol.*204. 3. Si alter coniugum ex morositate, vel alia ratione seminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actûs coniugalis, scilicet generatio impeditur: quidam tamen, vt *Prep.& Sanch.* dicunt, in fœmina nullum esse, *vid. Bon.p.6.nu.15.& p.1.*

VII. Si loco indebito, v.g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

VIII. Si absque vrgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solennitate, vt Paschæ, vel pridie communionis. *v. Perez,d.49.sect.3.* 2. Quando vxor est grauida, saltem si sit periculum abortûs. *Nauar. Sylu. Sanch. Côn. Fill. num.* 337. Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale; quod enim tunc fine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Vnde *Diana p.3.tr.4. R.* 204. & *Côn. d.* 34. *du.* 9. nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando vxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra *A-*

zor docet *Sanch. l.9. d.21. num. 2.* Imò aliqui apud *Dian. l.c.* vt *Pontius l.10. ca.11. & c.14. nu. 5. & 6.* docent, nec veniale esse, si periculum vrgeat, quod *Sanch. l.c.* docet esse probabile, additque *Mart. Perez,* si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri reddere vxorem, si maritus exigat. *v.d.49. ʃ.3.*

Ex dictis casibus consequenter resoluitur, licitum esse vti matrimonio 1. prolis causâ; etsi hæc non necessariò debeat intendi, dum exercetur: dummodò positiuè non impediatur: imò etiam aliquando simplici affectu licitè excludatur, v.g. à paupere, ne nimium prolibus grauetur. 2. ad vitandum periculũ incontinentiæ in se, vel comparte. *M. Perez. d.40. ʃ.2.* ex *Côn. Pont. Hurt. &c.* contra *Sanch.* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causâ, vel propter alios fines extrinsecos; quia honestum ex natura sua, & relatum ad vnum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnantem, vt docet *Sa, Côn. Laym l.5. t.10. c.4. M. Perez d.49. ʃ.2. num.4. v. Dian. p.2. t.4. R.218.* Solius tamen sanitatis causâ vti, probabile est esse veniale, vt docet *S. Thom. Henriq. Laym. l.c.* contra *M. Perez, &c. ll.cc.*

QVÆRES. An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges?

Resp. Tales actus per se ijs licent: quia cui licitus est finis, etiam licent media; & cui licet consummatio, etiam licet inchoatio. Vnde licitè talibus naturam excitant ad copulam. Quòd si verò separatim, & sine ordine ad copulam, v.g. voluntatis causâ tantùm fiant, sunt venialia peccata, eò quòd ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant ius ad illos. Nisi tamen, vt sæpè contingit, sint coniuncti cum periculo pollutionis; aut coniuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, vt dictum suprà *l.3. t.4. cap.2. dub.4. Dian. p.3. t.4. Res.204. & 216.* Vnde resolues.

I. Con-

I. Coniux venialiter tantùm peccat, 1. Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expressè referendo ad copulam, vt contra *Vasq.* & alios probabiliter docet *Sanch.l 9.d.44 1.* 2 Oblectando se venereè, sine periculo pollutionis, de actu coniugali cogitato, dum abest compars, vel actu exerceri non potest. *Fill.Laym.Tannerus, Malder.* cum *Diana p. 3. t.4. R.214.* contra *Nauar. Azor, &c.*

II. Peccat grauiter, 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita; quia est illi illicita per statum. 2. Bigamus, qui in actu coniugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur; quia est permixtio cum aliena. *Laym. l.1. t. 9. ca. 6. v. suprà l. 3. t. 4. ca.2.* & *l. 5. ca.1. d. 2. a. 2.*

ARTICVLVS II.

An actus coniugalis sit præceptus, & debitus?

Resp. I. Etsi coniuges nullâ lege obligentur ad vsum matrimonij, tenentur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expressè, vel tacitè, verecundiâ scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenentur vti suo iure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractûs mutui. *S. Thom. in 4.d.32.q 1.a 2. &c. communiter* ex *1. Cor. 7.* Vnde resolues.

I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquando teneatur, vel ex caritate, v.g. ad auertendum periculum incontinentiæ imminens coniugi. *Mart.Perez d. 50. s. 2. nu. 4. & 5.* vel ex iustitia legali, eò quòd salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

II. Coniuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero inuito diutiùs abesse, sine necessitate: quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum. *Sanch.l.9.d.4. Côn. d.34.d.2. num. 13. Perez d.50.s.3.*

III. Peccat mortaliter, qui coniugi seriò & instanter petenti debitum negat; quia est res grauis, & debetur ex iustitia: intellige, nisi petens, precibus, aut alia ratione honestâ, auerti possit, & petitio non sit immoderata, (nam si sæpè petenti semel vel bis negetur, citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantùm veniale, ob leuitatem materiæ; & aliquando, si nimis immoderatè & iusto sæpius petat, nullum secundùm *Perez, d.50.s.4.*) nec sit alia iusta causa negandi. *Bon. q.4.p.1.* ex *Sanch. Fill. &c.* Iustam autem (secluso periculo incontinentiæ vtriusque) esse censet *M. Perez l.c. num 6.* si plures nascantur filij, quàm possint alere.

IV. Peccat grauiter vir, vel mulier, si se impotentem reddat, etiam mediis aliàs licitis, v.g. ieiuniis, &c. inuitâ comparte. Imò si aliter non possit reddere debitum, licitè non obseruat ieiunia Ecclesiæ; sicut & vxor, si notabiliter ijs fiat deformior. *Bonac. loc. cit. Sanch. l.9. d.3. num.11. Regin. Côn. Fill. n.306. &c, Perez d.50.s.2.*

V. Coniux tenetur reddere debitum, quamuis illicitè petenti, si redditio hîc & nunc non sit illicita, v.g. petenti voluptatis causâ, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. *v. Sanch. l.9. d.6. Pont. l. 9. ca.3. Côn. d. 34. dub. 6. Perez d. 50. s.5.* Quia malitia alterius non dat illi ius negandi quod suum est. Non tamen tenetur reddere petenti, sine graui causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro, &c.

VI. Non tenetur reddere, 1. Si alter alteri debitum remiserit, v.g. si consensu mutuo vouerint castitatem, vel auctoritate publicâ celebrarint diuortium. 2. Si petens sit amens; quia talis non est capax vsûs dominij, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen vti petere, ita & reddere licet, tam ebrio, quàm amenti; nisi esset periculum fœtûs enecandi. *Nauar. cap. 16. Sylu. Laym. ca.1. num.9.* 3. Si alter mœchatus sit; quia frangenti fidem, fides frangitur eidem: nisi tamen ipse quo-

quoque ſit adulter, vel cauſa adulterij.

VII. Etſi is, qui matrimonio contracto, ſciens prudens voluntariè cognouit conſanguineam vxoris, in primo vel ſecundo gradu, non poſſit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem eſt de eo, qui inſciâ comparte vouit caſtitatem, poſt matrimonium conſummatum. Si tamen ante vouiſſet, videtur obligari ad ingreſſum religionis, ſaltem primo bimeſtri: (niſi tamen matrimonium conſummauerit) imò etiam poſt, ſi vxor conſentiat, de quo plura *v. Laym. cap. 11. num. 10.*

Reſp. II. Coniux non tenetur reddere debitum, ſi inde graue damnum, vel periculum ſibi, vel proli, meritò timeat. *Perez d. 50. ſ. 4.* Vnde non tenetur ſequentibus caſibus.

I. Si illud petat maritus morbo contagioſo laborans, *v.g.* gallico, peſte, leprâ, &c. (niſi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non ſit nimis grauis.) *Bonac. q. 4. p. 1. num. 8. Perez d. 50. Sanch. l. 9. d. 14. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. ca. 1.*

II. Si petat ab vxore laborante febri vel alio morbo, cui copula noceret. *Bonac. q. 4. p. 1. nu. 4.* ex *Sanch. &c.* item *Perez l. c.* aut vt quidam volunt, tempore menſtrui. *Bonac. q. 4 p 3. num. 11 & p. 6. num. 10.* contra *Sanch. Hurt. Perez. d. 49. ſect 5.* aut cùm vxor eſt grauida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortûs) probabile timetur proli iam conceptæ. Imò tunc nec petere, nec reddere licitum eſt, vt per ſe patet, ait *Laym. ca. 1. num. 7.* & eſſe mortale, dicit *Perez d. 49. ſ. 3.* (addens ex *Sanch. Con. & Hurt.* ceſſante periculo prolis, vſum matrimonij licitum eſſe) aut ſi non poſſit vxor edere fœtum, niſi mortuum. *Bonac. q. 4. p. 1. & 2. num. 14.* (*Laym.* tamen *ca. 7. num. 7.* dicit eo caſu licere reddere, imò & petere: quod *Bon. l. c.* concedit, ſi fiat ob periculum incontinentiæ) aut non poſſit edere niſi cùm præſenti periculo vitæ. *Bonac. l. c. num. 7. Laym. l. c. num. 6.* Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex cauſa, eam poſſe

permittere,& debitum reddere, insinuat *Laym. l. c.* ex *Sanch.l.7.d.*102.*num.* 11. Denique propter graue periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partûs) potest coniux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ. *Sanch. Prep. Palaus, Dian. p.* 6. *t.* 7. *R.* 64. & *p.*9.*t.*7. *R.* 4.

III. Si alter debitum exigat innaturali modo; nisi tamen ex negatione timeantur grauiora mala, v.g. rixæ, odium, incontinentia.

QVÆRES. An aliquando liceat impedire prolis generationem?

Resp. Possunt quidem coniuges ex graui causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen, si in vsu matrimonij, vel post vsum, faciant aliquid, quo impediatur conceptio, aut semen conceptum reiiciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè, sed tantùm permittitur vt non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Vnde resolues.*

I. Licitè interrumpitur actus coniugalis, etsi ex naturæ concitatione secutura sit pollutio, dummodò sit iusta causa interrumpendi, v.g. si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interueniat. *vid. Perez d.* 49.*f.*9.

II. Peccat probabiliter fœmina, quæ in vsu matrimonij animum aliò distrahit, ne natura excitetur, venialiter tamen, vt *Perez l.c.num.* 7. docet ex *Sanchez.*

DV-

DVBIVM III.

An, & quibus ex causis possit fieri diuortium?

Resp. I. Etsi matrimonium consummatum, inter Christianos nullo casu solui possit, quoad vinculum, viuente vtroque coniuge (*v Sanch.* & *Perez d.* 20. *s.* 9. & *d.* 55. *s.* 4.) diuortium tamen, seu potiùs separatio quoad thorum, fit sequentibus casibus.

I. Si alter coniux moriatur. De quo si est certum, rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neque ex dubio superueniente an prior viuat, debent separari, cum fortè non viuat, ideoque matrimonium sit validum.

II. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem conuerso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacificè cohabitare velit, sine contumelia creatoris;) idque ex dispensatione diuina, in fauorem fidei, vt patet ex *1. Cor.* 7. 15. *Perez d.* 26. *s.* 4. *&c. communiter.*

III. Si ante Matrimonij consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi possunt sine iniuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur. *Perez l. c. &c. communiter.*

IV. Si Papa ex alia iusta causa dispenset antè consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. *Nauar. Bell. Perez d.* 20. *s.* 7.

Resp. II. Manente vinculo matrimonij, licitè fit diuortium, & separatio quoad thorum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem & iustam causam, qualis est:

I. Alterius coniugis culpabile adulterium: (per quod hîc etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia diuiditur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eundem sexum. *Bon. q.* 4. *p.* 5. *nu.* 2. contra *Fill. Sanch. Perez d.* 56. *s.* 1. & 2. ex *Matth* 5. & ex

Cap. Gaudemus. c. Ex literis. non tamen mollities, vel pollutio, ósculа, tactus, vel amplexus impudici. *Bon. Sanch. Perez ll. cc.* licèt propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verò non nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu, 1. Si vterque coniux particeps sit eiusdem criminis, vel æqualis. *Sanch. l. 10. d. 6. Bon. l. c.* 2. Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognouerit. *Bon.* ex *Con. Henriq. Fill. Perez. §. 3.* vbi vide plures casus exceptos.

II. Sæuitia mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculum comparti immineat, potest separatio peti à iudice; imò si mortem minetur, vel venenum paret, potest diuertere ante iudicis consensum. *v. Bon. l. c. Lay. Perez §. 5.*

III. Si coniux compartem trahat in peccatum, v.g. sollicitet ad hæresin, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, imò tenetur, si periculum sit graue. *Laym. l. 5. t. 10. p. 3. ca. 7. nu. 16.*

IV. Morbus contagiosus, v. g. lepra. Quòd si tamen sine graui detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem adhabitare, & ministrare, nisi alter remittat.

V. Hæresis, vel apostasia, superueniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugem conuersum recipere, saltem ex iustitia: nam ex charitate aliquando tenetur, vt si sit periculum incontinentiæ. *Bon. Laym. l. c. Perez d. 57. §. 1.*

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant vel thoro, siue ad tempus, siue in perpetuum, ob finem spiritualem, vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi vterque ingrediatur religionem, vel vxore ad religionem transeunte (aut si vetula sit, id est sexagenaria, *Azor, &c.* vel saltem quinquage-

quage-

quagenaria, *Sanch. Bon. Barbos. Dian. p. 3. t. 4. R. 73.* manente in seculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros ordines. Porrò apud quem, & cuius expensis, facto diuortio liberi sint educandi, *vid. Laym. hîc l. c.* & *Sanch. vid. Perez d. 58. & 59. Bonac. q. 3. p. 5. num. 11.*

Quæres. An vxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & vxoris. Excipiuntur tamen sequentes Casus.

I. Si ex sequela timeatur graue onus, vel periculum v.g. vitæ, pudicitiæ, vel salutis; vel vxor à viro peregrè non alatur.

II. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facilè sit sequi; secùs tamen, si antè fuit vagus, idque ipsa sciuit.

III. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum, de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

CAPVT III.

De impedimentis Matrimonij.

DVplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantùm, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DVBIVM I.

Quæ sint impedimenta impedientia tantùm?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimùm reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum.
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ

fit ab Episcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. *v. Bon. q. 1. p. 14. num. 1.*

Dicitur II. *Tempus feriarum*: quod secundùm *Trid. sess. 24. ca. 10. de reform.* incipit nunc ab Aduentu Domini, vsque ad Epiphaniam inclusiuè; & à die Cinerum vsque ad octauam Paschæ inclusiuè. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantùm nuptiarum solemnitates, vt est benedictio nuptiarum, solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid. sess. 24. ca. 1.* prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantùm hortatur, ne fiat. *v. Bon. l. c. Sanch. l. 7. d. 7. Côn. d. 30. Fill. t. 10. p. 2. ca. 9. M. Perez d. 43. s. 10. n. 7.*

Dicitur III. *Catechismus.* Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate; sed videtur sublatum per *Trident.* secundùm *Sanch. Fagund. Côn. Fill. &c.* qui ideo monent Parochos, vt in libro distinguant patrinos Catechismi, à patrinis Baptismi. *v. Bon. l. c.*

Dicitur IV. *Crimen,* vt 1. Incestus cum consanguinea coniugis in primo vel secundo gradu, scienter admissus, (qui impedit matrimonium cum quacunque alia persona. *v. Perez d. 23. s. 5.*) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verùm hæc per non vsum sunt sublata, vt *Laym. hic ca. 15. ex Nauar. Sanch. l. 7. d. 17. Côn. d. 30. dub. 3.*

Dicitur V. *Sponsalia,* si cum vna contracta & non dissoluta. *Côn. d. 30. dub. 3. Sanch. Fill. Bon. l. c. n. 5.*

Dicitur VI. *Votum,* scilicet simplex, siue castitatis, siue religionis, siue non nubendi. *v. Sanch. l. 7. d. 13. Regin. l. 31. ca. 24. nu. 184. Bon. l. c. n. 7.*

Dixi

Dixi in Responsione, *potissimum:* quia præter suprà dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum, est clandestinitas: etsi enim valeat matrimonium clandestinè contractum, vbi Tridentinum non est receptum, non licet tamen sub mortali. Vbi autem Tridentinum est receptum, saltem quoad punctum matrimonij, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundum, omissio benedictionis; quia sine hac etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium, saltem primum, vt ex *C. Nostrates. & C. Sponsus q.5.* docet *Bonac. q. 4. p. 6. num. 2. Sanch. l. 7. d. 82. Sa, Henriq. Fill. &c.* qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo; nam per accidens, ratione præcepti particularis, scandali vel contemptûs,(vt si omittant nihili faciendo, ac si esset res vana, vel vile ac puerile haberent ei se subiicere) docet *Perez d. 43. s. 10. nu. 4.* posse esse mortale. Dixi, *primum:* nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quòd si autem alter coniugum sit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus, etsi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, vt benedicantur, vt *v. Bon. l.c.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, sine cuius licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absoluatur ab ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præuiis proclamationibus: sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, vt habet communis, (quanquam *Sanch. l.3.d.5. nu.7.* & *Gasp.Hurt. d. 5.n.5..* putent, non esse mortale vnam omittere, quando certum est moraliter, nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet *Perez d.42.s.1.num.7.* ex *Côn.* & *Pontio.*) nisi Episcopus, vel eius Vicarius dispenset, vt patet ex *Trid.s.24.c.1.* quod circa eas præcipit sequentia. 1. Vt fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia.

Possunt

Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel iuxta Ecclesiam, alióve loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria, & quidem vtriusque contrahentis, vti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo, interpolentur. *vid. Bonac. q.2.p.6.* Vnde resolues.

I. Licet statim post vltimam proclamationem contrahere, etiam eâdem die: non licet autem differre vltra 4. menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciationes, declarauit Congregatio in *sess.24.ca.1. de reform.* Imò *Rituale Romanum* duos tantùm menses permittit, intra quos si non contrahatur, iubet repetere denunciationes, nisi videatur aliud Episcopo.

II. Post proclamationes, tenetur sub mortali, qui nouit impedimentum, illicò denunciare, quantumuis secretum esset, ad impedienda grauia mala, v.g. incestum, sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate priùs esset monendus, vt à matrimonio desisteret. *Sanch.l.3.d.13. Fagund.p.2.l.6. ca.5. Henriq. Laym. lib.3.tr.3.p.2. ca. 4. num.8. &c. commun.* contra *Pontium d.5.q. 6.* qui negat teneri denunciare, si sit occultum. Idemque tenet *Mart. Perez d.43. s. 6. num.1. & seq.* sed cum hac limitatione, si tantùm audiuit, & nescit à quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si metuat magnum scandalum aut periculum, vel si sciat contrahentes esse in bonâ fide.

III. Contrahens ipse, legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere; nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit: tunc enim fateri non tenetur, nisi Iudex aliunde habeat sufficientem probationem. *Sanch. Sylu. Laym. l.c. nu.10. vid. Bonac. l. c. Perez d. 43. s. 7. num.2.*

IV. Pa-

IV. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel eius Officialem, neque potest assistere. *Sanch. l. 3 d. 15.* *Mart. Perez d. 43. s. 7. num. 6. &c.* contra *Pontium.* Nisi tamen ex sola confessione nosset: tunc enim nullo modo posset negare matrimonium, siue publicè, siue priuatim petenti, neque illum admonere officij extra confessionem, licèt in confessione posset, ac deberet. Et tunc, si quidem sine magno scandalo à matrimonio non possent desistere, nec vellent, suadere, vt contrahant communi consensu, sub conditione, si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi vt fratres (non autem quoad thorum) donec accedat dispensatio, & iterum contrahant. Ita ex *Beia*, & *Pontio l. 5. ca. 35. Mart. Perez l. c.* qui addit, si id omnino nolint, persistantque petere, debere Parochum adsistere.

V. Potest Episcopus, vel eius Vicarius, non autem Decanus Ruralis dispensare, vel vt vna tantum fiat proclamatio, vel vt fiant post contractum subitò factum coram Parocho & testibus, ante consummationem, vel etiam vt planè omittantur, si iusta causa subsit, v. g. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimonium, pudor contrahentium, senium, infamiæ constantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, &c. *Bon. l. c.*

VI. Etsi, quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas, coniux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint: quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenet *Sot. Led. Texed.* contra *Sanch.* apud *Dian. p. 9. t. 8. R. 19.*

VII. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epiikiam declarare, præceptum hoc hic & nunc non obligare, v. g. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem. *Bon. l. c. ex Sylu. Sanch. &c.*

DVBIVM II.

Quæ impedimenta dirimentia matrimonium?

Resp. Præter defectum consensûs, de quo suprà *ca. 1. d. 1.* sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultûs disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Ætas, affines, si clandestinus, & impos,
Raptáve sit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error*, scilicet personæ: qui dirimit iure naturæ, v.g. si Caio volenti ducere Annam offerat se Maria, cum qua, putans esse Annam, contrahat: quia error aufert libertatem, & consensum requisitum iure naturæ ad contractum.

Dixi, *Persona*: quia error qualitatis, seu conditionis personæ, (excipio seruitutem) non irritat matrimonium, vt v.g. si putetur esse nobilis, virgo, diues, &c. quam quis vult ducere, nec sit talis: quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractûs. Aliud tamen esset, si absolutè nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam; aut si ipsa conditio, iuxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ: vt si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus. *Bon. q. 3. p. 2.* ex *Sanch. l. 7. d. 18. Côn. d. 31. Fill. &c.*

Dicitur II. *Conditio*, scilicet seruilis, vt si homo liber ignoranter contrahat cum serua, vel seruus cum serua, nullum est matrimonium. Idque secundùm sententiam communiorem, iure tantùm Ecclesiastico, fundato tamen in iure naturali, cui est valde conforme. Ratio, quia talis contractus aduersatur 1. Bono Sacramenti, cùm seruus inuito domino nequeat co-

at cohabitare coniugi. 2. Bono fidei coniugalis, cùm non possit soluere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cùm seruus omnia acquirat domino. Vbi tamen *Notandum*, non esse propriè seruos, qui sunt coloni originarij, vel ascititij, vulgò dicti Leibeigene. *v. Laym. l. 5. t. 10. p. 4. ca. 2.*

Dicitur III. *Votum*, scilicet solemne Castitatis, per susceptionem ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religione approbatam, sponte emissam.

Dico I. *Sponte*: quia metus grauis irritat professionem, vt v. suprà *l. 5. c. 1. d. 2.*

Dico II. *Solemne*: quia votum simplex tantùm impedit, non dirimit, (excipe tamen vota simplicia Societatis.) *v. Laym. l. c. c. 3.*

Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex est.

Prima dicitur Legalis, quæ est propinquitas personarum, proueniens ex adoptione perfectâ, (quâ scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita vt transeat in potestatem adoptantis; eique succedat, vel tanquam hæres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato in totum) ea enim dirimit matrimonium vsque ad quartum gradum, inter adoptantem & adoptatum, eiusque descendentes. *Cap. Per adoptionem, 3. q. 3. Cap. Diligere, 30. q. 3. v. Bon. q. 3. p. 5. §. 1. nu. 4. & 5.* Vide tamen *Laym. ca. 7.* & *Dian. p. 9. t. 6. R. 54.* vbi contra communem sententiam notat ex *Henriq. Less. &c.* probabile esse, quod post *Trident.* tantùm dirimat vsque ad gradum secundum inclusiuè, sicut cognatio spiritualis.

Secunda est cognatio spiritualis, quæ iure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi & Confirmationis, dirimitque matrimonium, (vt habetur *c. 1. de cognatione spirituali, in 6. ca. Veniens:* & constat ex *Trid. s. 24. c. 2. v. Bon. q. 3. p. 5. Sanch. l. 7. d. 34. Suar. 3. p. q. 67.*) inter baptizantem & baptizatum, & huius patrem & matrem; item inter susceptorem & susceptum, & huius patrem & matrem.

Tertia

Tertia est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum, ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque matrimonium vsque ad quartum gradum lineæ transuersæ inclusiuè. Et quidem quoad primum fortassis iure naturæ: quoad reliquos tres, solo iure Ecclesiastico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iusta causa, dispensare potest. Gradus verò lineæ rectæ, probabile est, omnes iure naturæ esse prohibitos. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tam ascendentium, quàm descendentium, quot sunt personæ, tot sunt gradus, vnâ demptâ, scilicet stipite: v. g. pater & filius sunt consanguinei in primo gradu; nepos & auus in secundo, &c.

Secunda. In linea transuersa æquali, (quæ est inter personas à communi stipite æqualiter distantes) quot gradibus personæ singulæ à communi stipite distant, totidem distant inter se. Vnde frater & soror sunt in primo gradu lineæ transuersæ; patrueles & consobrini in secundo; filij eorundem in tertio.

Tertia. In linea transuersa inæquali, inter personas inæqualiter distantes à communi stipite, quot gradibus remotior persona distat à stipite, tot gradibus distant inter se. Vnde patruus & nepos, filius & soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu, quæ omnia patent in adiuncto schemate. (NB.)

Dicitur V. *Crimen:* idque triplex. Primum est homicidium coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio, siue physicè, v.g. gladio vel veneno; siue moraliter, vt imperio, perfectum, eo consilio, vt postea inter se matrimonium contrahant. Quòd si cædes tentata sit, sed non perfecta; vel perfecta, sed absque intentione matrimonij ineundi; vel cum intentione quidem ea, sed non significata exteriùs; vel non communi consilio, sed ab altero tantùm, non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim etsi vnus tantùm cædem perfecerit, altero ignaro, dummodo id

Cap. Gaudemus. c. Ex literis. non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexus impudici. *Bon. Sanch. Perez ll. cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verò non nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu, 1. Si vterque coniux particeps sit eiusdem criminis, vel æqualis. *Sanch. l. 10. d. 6. Bon. l. c.* 2. Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognouerit. *Bon.* ex *Côn. Henriq. Fill. Perez. f. 3.* vbi vide plures casus exceptos.

II. Sæuitia mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculum comparti immineat, potest separatio peti à iudice; imò si mortem minetur, vel venenum paret, potest diuertere ante iudicis consensum. *v. Bon. l. c. Lay. Perez f. 5.*

III. Si coniux compartem trahat in peccatum, v.g. sollicitet ad hæresin, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, imò tenetur, si periculum sit graue. *Laym. l. 5. t. 10. p. 3. ca. 7. nu. 16.*

IV. Morbus contagiosus, v. g. lepra. Quòd si tamen sine graui detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem adhabitare, & ministrare, nisi alter remittat.

V. Hæresis, vel apostasia, superueniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugem conuersum recipere, saltem ex iustitia: nam ex charitate aliquando tenetur, vt si sit periculum incontinentiæ. *Bon. Laym. l. c. Perez d. 57. f. 1.*

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant vel thoro, siue ad tempus, siue in perpetuum, ob finem spiritualem; vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi vterque ingrediatur religionem, vel vxore ad religionem transeunte (aut si vetula sit, id est sexagenaria, *Azor, &c.* vel saltem quinquage-

quagenaria, *Sanch. Bon. Barbos. Dian. p. 3. t. 4. R. 73.* manente in seculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros ordines. Porrò apud quem, & cuius expensis, facto diuortio liberi sint educandi, *vid. Laym. hîc l. c.* & *Sanch. vid. Perez d. 58. & 59. Bonac. q. 3. p. 5. num. 11.*

Quæres. An vxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & vxoris. Excipiuntur tamen sequentes Casus.

I. Si ex sequela timeatur graue onus, vel periculum v.g. vitæ, pudicitiæ, vel salutis; vel vxor à viro peregrè non alatur.

II. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facilè sit sequi; secùs tamen, si antè fuit vagus, idque ipsa sciuit.

III. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum, de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

CAPVT III.

De impedimentis Matrimonij.

DVplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantùm, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DVBIVM I.

Quæ sint impedimenta impedientia tantùm?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimùm reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum.
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ

fit ab Episcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. *v. Bon. q.1.p.14. num.1.*

Dicitur II. *Tempus feriarum*: quod secundùm *Trid. sess.24.ca.10. de reform.* incipit nunc ab Aduentu Domini, vsque ad Epiphaniam inclusiuè; & à die Cinerum vsque ad octauam Paschæ inclusiuè. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantùm nuptiarum solemnitates, vt est benedictio nuptiarum, solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid. sess.24.ca.1.* prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantùm hortatur, ne fiat. *v. Bon. l.c. Sanch. l.7. d.7. Côn. d.30. Fill. t.10. p.2. ca.9. M. Perez d.43. s.10. n.7.*

Dicitur III. *Catechismus* Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate; sed videtur sublatum per *Trident.* secundùm *Sanch. Fagund. Côn. Fill. &c.* qui ideo monent Parochos, vt in libro distinguant patrinos Catechismi, à patrinis Baptismi. *v. Bon. l.c.*

Dicitur IV. *Crimen*, vt 1. Incestus cum consanguinea coniugis in primo vel secundo gradu, scienter admissus, (qui impedit matrimonium cum quacunque alia persona. *v. Perez d.23. s.5.*) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verùm hæc per non vsum sunt sublata, vt *Laym. hic ca.15.* ex *Nauar. Sanch. l.7. d.17. Côn. d.30. dub.3.*

Dicitur V. *Sponsalia*, si cum vna contracta & non dissoluta. *Côn. d.30. dub.3. Sanch. Fill. Bon. l.c. n.5.*

Dicitur VI. *Votum*, scilicet simplex, siue castitatis, siue religionis, siue non nubendi. *v. Sanch. l.7. d.13. Regin. l.31. ca.24. nu.184. Bon. l.c. n.7.*

Dixi

Dixi in Responsione, *potissimùm:* quia præter suprà dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum, est clandestinitas: etsi enim valeat matrimonium clandestinè contractum, vbi Tridentinum non est receptum, non licet tamen sub mortali. Vbi autem Tridentinum est receptum, saltem quoad punctum matrimonij, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundum, omissio benedictionis; quia sine hac etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium, saltem primum, vt ex *C. Nostrates, & C. Sponsus q.5.* docet *Bonac. q. 4. p. 6. num. 2. Sanch. l. 7. d. 82. Sa, Henriq. Fill. &c.* qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo; nam per accidens, ratione præcepti particularis, scandali vel contemptûs, (vt si omittant nihili faciendo, ac si esset res vana, vel vile ac puerile haberent ei se subiicere) docet *Perez d. 43. s. 10. nu. 4.* posse esse mortale. Dixi, *primum:* nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quòd si autem alter coniugum sit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus, etsi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, vt benedicantur, vt *v. Bon. l. c.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, sine cuius licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absoluatur ab ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præuiis proclamationibus: sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, vt habet communis, (quanquam *Sanch. l. 3. d. 5. nu. 7.* & *Gasp. Hurt. d. 5. n. 5?.* putent, non esse mortale vnam omittere, quando certum est moraliter, nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet *Perez d. 42. s. 1. num. 7.* ex *Côn.* & *Pontio.*) nisi Episcopus, vel eius Vicarius dispenset, vt patet ex *Trid. s. 24. c. 1.* quod circa eas præcipit sequentia, 1, Vt fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia.

Possunt

Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel iuxta Ecclesiam, alióve loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria, & quidem vtriusque contrahentis, vti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo, interpolentur. *vid. Bonac. q. 2. p. 6.* Vnde resolues.

I. Licet statim post vltimam proclamationem contrahere, etiam eadem die: non licet autem differre vltra 4. menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciationes, declarauit Congregatio in *sess. 24. ca. 1. de reform.* Imò *Rituale Romanum* duos tantùm menses permittit, intra quos si non contrahatur, iubet repetere denunciationes, nisi videatur aliud Episcopo.

II. Post proclamationes, tenetur sub mortali, qui nouit impedimentum, illicò denunciare, quantumuis secretum esset, ad impedienda grauia mala, v.g. incestum, sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate priùs esset monendus, vt à matrimonio desisteret. *Sanch. l. 3. d. 13. Fagund. p. 2. l. 6. ca. 5. Henriq. Laym. lib. 3. tr. 3. p. 2. ca. 4. num. 8. &c. commun.* contra *Pontium d. 5. q. 6.* qui negat teneri denunciare, si sit occultum. Idemque tenet *Mart. Perez d. 43. s. 6. num. 1. & seq.* sed cum hac limitatione, si tantùm audiuit, & nescit à quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si metuat magnum scandalum aut periculum, vel si sciat contrahentes esse in bonâ fide.

III. Contrahens ipse, legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit: tunc enim fateri non tenetur, nisi Iudex aliunde habeat sufficientem probationem. *Sanch. Sylu. Laym. l. c. nu. 10. vid. Bonac. l. c. Perez d. 43. s. 7. num. 2.*

IV. Pa-

IV. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel eius Officialem, neque potest assistere. *Sanch.l.3 d.15. Mart.Perez d. 43. s. 7. num. 6. &c.* contra *Pontium.* Nisi tamen ex sola confessione nosset: tunc enim nullo modo posset negare matrimonium, siue publicè, siue priuatim petenti, neque illum admonere officij extra confessionem, licèt in confessione posset, ac deberet. Et tunc, si quidem sine magno scandalo à matrimonio non possent desistere, nec vellent, suadere, vt contrahant communi consensu, sub conditione, si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi vt fratres (non autem quoad thorum) donec accedat dispensatio, & iterum contrahant. Ita ex *Beia,* & *Pontio l. 5. ca. 35. Mart. Perez l.c.* qui addit, si id omnino nolint, persistantque petere, debere Parochum adsistere.

V. Potest Episcopus, vel eius Vicarius, non autem Decanus Ruralis dispensare, vel vt vna tantùm fiat proclamatio, vel vt fiant post contractum subitò factum coram Parocho & testibus, ante consummationem, vel etiam vt planè omittantur, si iusta causa subsit, v.g. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimonium, pudor contrahentium, senium, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, &c. *Bon. l.c.*

VI. Etsi, quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas, coniux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint: quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenet *Sot. Led. Texed.* contra *Sanch.* apud *Dian. p. 9. t. 8. R. 19.*

VII. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epiikiam declarare, præceptum hoc hîc & nunc non obligare, v.g. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem. *Bon. l.c. ex Sylu. Sanch. &c.*

DVBIVM II.

Quæ impedimenta dirimentia matrimonium?

Resp. Præter defectum consensûs, de quo suprà *ca. 1. d. 1.* sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultûs disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Ætas, affines, si clandestinus, & impos,
Raptáve sit mulier, nec parti reddita tuta,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error,* scilicet personæ: qui dirimit iure naturæ, v.g. si Caio volenti ducere Annam offerat se Maria, cum qua, putans esse Annam, contrahat: quia error aufert libertatem, & consensum requisitum iure naturæ ad contractum.

Dixi, *Persona*: quia error qualitatis, seu conditionis personæ, (excipio seruitutem) non irritat matrimonium, vt v.g. si putetur esse nobilis, virgo, diues, &c. quam quis vult ducere, nec sit talis: quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractûs. Aliud tamen esset, si absolutè nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam; aut si ipsa conditio, iuxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ: vt si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus. *Bon. q. 3. p. 2.* ex *Sanch. l. 7. d. 18. Côn. d. 31. Fill. &c.*

Dicitur II. *Conditio*, scilicet seruilis, vt si homo liber ignoranter contrahat cum serua, vel seruus cum serua, nullum est matrimonium. Idque secundùm sententiam communiorem, iure tantùm Ecclesiastico, fundato tamen in iure naturali, cui est valde conforme. Ratio, quia talis contractus aduersatur 1. Bono Sacramenti, cùm seruus inuito domino nequeat co-

at cohabitare coniugi. 2. Bono fidei coniugalis, cùm non possit soluere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cùm seruus omnia acquirat domino. Vbi tamen *Notandum*, non esse propriè seruos, qui sunt coloni originarij, vel ascititij, vulgò dicti Leibeigene. *v. Laym. l. 5. t. 10. p. 4. ca. 2.*

Dicitur III. *Votum*, scilicet solemne Castitatis, per susceptionem ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religione approbatam, sponte emissam.

Dico I. *Sponte*: quia metus grauis irritat professionem, vt v. suprà *l. 5. c. 1. d. 2.*

Dico II. *Solemne*: quia votum simplex tantùm impedit, non dirimit, (excipe tamen vota simplicia Societatis.) *v. Laym. l. c. c. 3.*

Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex est.

Prima dicitur Legalis, quæ est propinquitas personarum, proueniens ex adoptione perfectâ, (quâ scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita vt transeat in potestatem adoptantis; eique succedat, vel tanquam hæres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato in totum) ea enim dirimit matrimonium vsque ad quartum gradum, inter adoptantem & adoptatum, eiusque descendentes. *Cap. Per adoptionem, 3. q. 3. Cap. Diligere, 30. q. 3. v. Bon. q. 3. p. 5. §. 1. nu. 4. & 5.* Vide tamen *Laym. ca. 7.* & *Dian. p. 9. t. 6. R. 54.* vbi contra communem sententiam notat ex *Henriq. Less. &c.* probabile esse, quod post *Trident.* tantùm dirimat vsque ad gradum secundum inclusiuè, sicut cognatio spiritualis.

Secunda est cognatio spiritualis, quæ iure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi & Confirmationis, dirimitque matrimonium, (vt habetur *c. 1. de cognatione spirituali, in 6. ca. Veniens:* & constat ex *Trid. s. 24. c. 2. v. Bon. q. 3. p. 5. Sanch. l. 7. d. 34. Suar. 3. p. q. 67.*) inter baptizantem & baptizatum, & huius patrem & matrem; item inter susceptorem & susceptum, & huius patrem & matrem.

Tertia

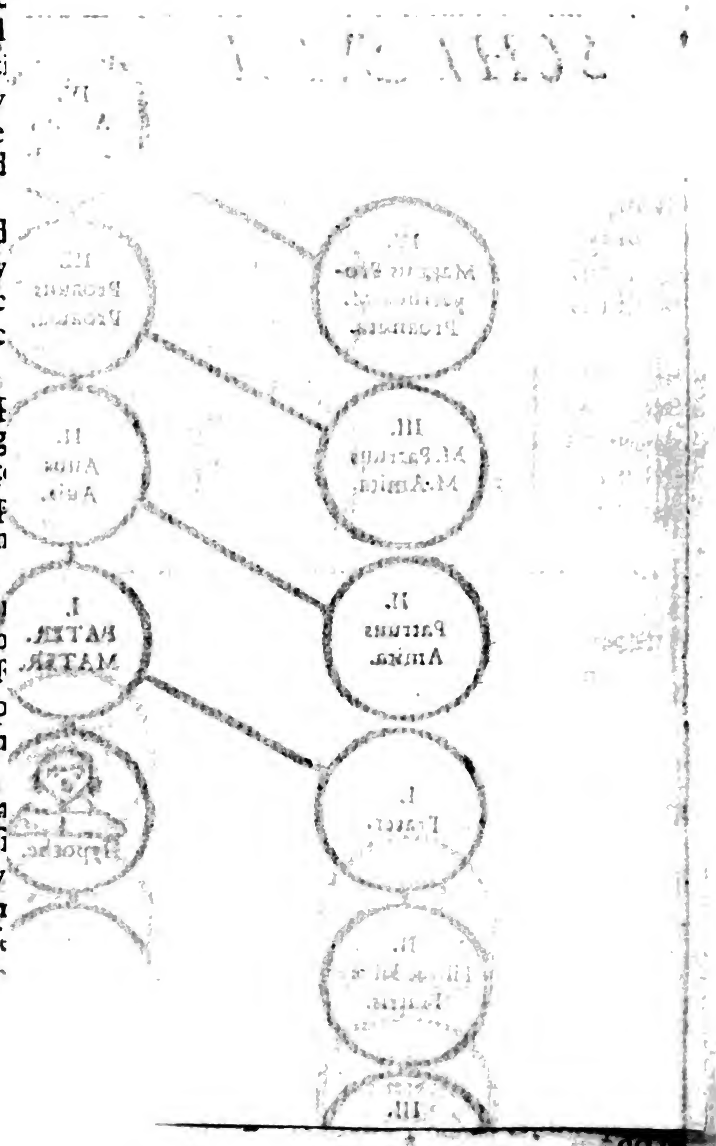
Tertia est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum, ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque matrimonium vsque ad quartum gradum lineæ transuersæ inclusiuè. Et quidem quoad primum fortassis iure naturæ: quoad reliquos tres, solo iure Ecclesiastico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iusta causa, dispensare potest. Gradus verò lineæ rectæ, probabile est, omnes iure naturæ esse prohibitos. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tam ascendentium, quàm descendentium, quot sunt personæ, tot sunt gradus, vnâ demptâ, scilicet stipite: v. g. pater & filius sunt consanguinei in primo gradu; nepos & auus in secundo, &c.

Secunda. In linea transuersa æquali, (quæ est inter personas à communi stipite æqualiter distantes) quot gradibus personæ singulæ à communi stipite distant, totidem distant inter se. Vnde frater & soror sunt in primo gradu lineæ transuersæ; patrueles & consobrini in secundo; filij eorundem in tertio.

Tertia. In linea transuersa inæquali, inter personas inæqualiter distantes à communi stipite, quot gradibus remotior persona distat à stipite, tot gradibus distant inter se. Vnde patruus & nepos, filius & soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu, quæ omnia patent in adiuncto schemate. (NB.)

Dicitur V. *Crimen:* idque triplex. Primum est homicidium coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio, siue physicè, v.g. gladio vel veneno; siue moraliter, vt imperio, perfectum, eo consilio, vt postea inter se matrimonium contrahant. Quòd si cædes tentata sit, sed non perfecta; vel perfecta, sed absque intentione matrimonij ineundi; vel cum intentione quidem ea, sed non significata exteriùs; vel non communi consilio, sed ab altero tantùm, non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim etsi vnus tantùm cædem perfecerit, altero ignaro, dummodo id

I. PATER. MATER.
II. Avus Avia.
II. Patruus Amita.
III. M. Patruus M. Amita.
I. Frater.

do id fecerit intentione matrimonij, vere dirimit. Ita *Côn. Ledes. Sa. Sanch. l. 7. d. 78. nu. 13. & d. 79.*

Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, viuente alterius coniuge, & vel matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem coniugis. Sed in hoc casu requiritur, vt promissio sit acceptata, & vterque sciat alterum esse coniugatum: si enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, si quod postea ineatur coniuge mortuo. *Perez, Côn. d. 31. nu. 57. & 61. Sanch. l. 7. d. 79. nu. 12. Fill. num. 256. v.* etiam *Bon. q. 3. p. 6. nu. 8. Dian. p. 3. t. 4. R. 198.* excusatque ignorantia quæuis, etiam facti. *Sanch. M. Leo in praxi p. 2. f. 284.* Sufficit autem si adulter dubitet, vtrum tempore adulterij & promissionis de matrimonio cum adultera, vixerit alter coniux: quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur. *Nauar. Sanch. l. 7. de mat. d. 79. Bardi d. 6. c. 11. §. 8.*

Tertium est raptus, per quem persona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonij ineundi causa. *S. Tho. Moli. t. 3. d. 105.* Durat autem hoc impedimentum, secundùm *Trid.* quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi libere consentiat. Vnde libertati restitutam ducere potest. Probabile tamen est, Tridentini decreto tantùm comprehendi raptum, qui fit causa matrimonij. *Sanch. d. 13. v. Laym.*

Dicitur VI. *Disparitas*, cultus, siue religionis: qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechumenum. Idque iure tantùm Ecclesiastico non scripto. *Bon. q. 3. p. 7. ex Côn. &c.* Inter baptizatos verò non dirimit, etsi impediat. Matrimonia verò cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida. *v. supra l. 2. t. 1. ca. 4. dub. 3.*

Dicitur VII. *Vis*, siue violentia, & grauis metus iniustè incussus, ad matrimonium extorquendum; irritatque in vtroque foro. Et quidem iure naturæ, si à contrahente; positiuo autem, si à tertio sit incussus.

Addo *grauis*, qualis scilicet cadit in virum constantem, v.g. mortis, perpetui carceris, amissionis bonorum, iniustæ excommunicationis, enormis indignationis patris valdè austeri. Quando verò metus est leuis, contractus censetur spontaneus; idque ad cauendas lites, etiam in matrimonialibus, vt Sacramento consulatur. *Rebel, Sanch, Pont. &c. communiter cum Dian. p. 3. t. 4. R. 230. & t. 5. R. 117.* quamuis *Nau. Gabr. & Couar.* id negent, si metus ita extorserit consensum, vt absque eo non fuisset. Addidi 2. *iniustè*; quia si iustè sit incussus, valet matrimonium: talis enim non tam infertur ab alio, quàm ab ipsomet, qui causam dedit; vt si v. g. deprehenso in crimine cum filia mineris accusationem, nisi illam ducat. Addidi 3. *ad extorquendum*: quia matrimonium ex metu etiam grauissimo, vndecunque & quandocunque incusso, dummodò non ad matrimonium extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quàm eligitur medium euadendi periculum: & matrimonium est simpliciter voluntarium. Vnde resoluitur valere matrimonium in sequentibus casibus: *cu. Bon. q. 3. p. 8.*

I. Si concubinarius metu gehennæ, vel mortis, in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. *Bon. l. c.*

II. Si quis à medico persuasus non diu se victurum, nisi ducta vxore, eam ducat. *Bon. l. c. n. 19.*

III. Si in carcerem coniectus, spe euadendi, contrahat cum filia lictoris. *Sanch. l. 4. d. 12. num. 10. Con. d. 28. dub. 1. c. 2.*

IV. Si ad mortem damnatus, vt euadat, ducat meretricem, aut aliam. *Con. num. 10. Fill. c. 4. q. 1.*

V. Si Princeps obsessus offerat filiam in matrimonium obsidenti, vt liberetur obsidione. *Ibid.*

VI. Si raptor vel deflorator virginis, metu mortis offerat se iudici ad eam ducendam. *Bon. n. 12. ex Rotin, Henriq. &c.*

VII. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, aliàs illi mederi nolentis. *Reb. Sanch. d. 12. Côn. Fill. n. 103. &c.* etsi alij quidam negent.

VIII. Etsi metus grauis incussus fuerit tantùm ad contrahendum matrimonium in genere, contractum tamen nullum esse docet *Sanch. Salas, Palaus, Pontius, &c.* cum *Dia. p. 4. t. 4. R. 33.* contra *Azor & alios 4.*

IX. Quando matrimonium ex graui metu contractum fuit, non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo, illud perficere, posseque altero inuito resilire, etiam eum, qui liber à metu fuit, etiamsi ab ipso, seu eius culpâ illatus fuerit, docet *Sanch. Villal. Hurt. & Ochag.* cum *Dian. p. 3. t. 4. R. 229.* & *p. 9. t. 8. R. 27.* contra *Côn. & Pont.*

Dicitur VIII. *Ordo,* scilicet sacer, siue Maior, quem qui non coactus suscepit, inualidè matrimonium contrahit, vt v. suprà *de Sacramento Ordinis,* & hîc *impedimento tertio.*

Dicitur IX. *Ligamen,* propter quod, quamdiu quis ligatus est coniugi adhuc viuenti, inualidè contrahit cum alio: quanquam licitè, & sine peccato, si moraliter sit certus de morte coniugis: qui si postea compareat, tenetur ad eundem redire, dimisso posteriore. *v. Bon. p. 10.*

Dicitur X. *Honestas,* hoc est, iustitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius, cum qua contraxit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum & iure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum & consanguineos sponsæ, vsque ad 4. gradum, oriturque ex sponsalibus quibuscunque, etiam inualidis, (præterquam ex defectu consensûs) iure verò nouo Tridentini, non oritur, si sponsalia sint inualida; & irritat tantùm vsque ad primum gradum, si ex sponsalibus; ad quartum verò, si ex matrimonio rato sequatur. *v. Bon. p. 11. Sanch. l. 7. d. 68. Fill. t. 10. p. 2. ca. 6.* Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis,

p.3.t.4.R.222. ex *Pont.* & *alijs* 3. contra *Sanch.* vti neque ex conditionatis, donec conditio sit impleta, *p.9.t.6.R.25.* ex *Opatou.* Oriri tamen ex matrimonio inualido, nisi sit tale ob defectum consensûs, *p.9.t.6.R.50.* ex declaratione Pij V. atque adeò etiam ex clandestino. *Ibid.R.53.* ex *Pontio, Palao, Hurt. Perez, &c.* contra *Sanch.* & *Prap.*

Dicitur XI. *Ætas:* quia ad valorem matrimonij, iure Ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12. fœminæ completus: nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit & doli capacitas, & potentia ad copulam, de quibus iudicare prudentum est. *Laym. ca. 12. num.1. Cap. De illis, &c. vlt. eodem tit.*

Dicitur XII. *Affines.* Est autem affinitas, propinquitas personarum, nata ex copula carnali, siue licita siue illicita. Vtraque, iure saltem Ecclesiastico, dirimit matrimonium: illa vsque ad 4. gradum inclusiuè; hæc verò iure nouo, vsque ad secundum tantùm. Et quidem si antecedat matrimonium: nam si superueniat, v.g. si Titius cognoscat vxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is, qui peccauit, non possit petere debitum, sed tantùm reddere. Porrò gradus & lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in consanguinitate, ita vt qui est vxoris consanguineus in primo gradu, siue rectæ siue transuersæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ vel transuersæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per *Concilium Lateranense. v. Laym. & Bon. p.12.* Vnde resolues.

I. Is qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest validè contrahere, citra dispensationem; imò nec cum earum consobrina, vel matertera.

II. Potest quis ducere affinem fratris sui, etiam in primo gradu, v.g. duo fratres possunt ducere duas sorores; imò pater & filius possunt ducere matrem & filiam. *Laym, Bon. l.c.*

III. Titius potest successiuè ducere Titiam & Bertam,

tam, quæ fuerunt vxores Caij & Sempronij fratrum.

IV. Titius, qui duxerat sororem Caij, potest post mortem Caij, eiusque sororis, ducere Bertam vxorem Caij.

Dicitur XIII. *Si clandestinus*: quia *Trid.* irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter, quàm coram Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius vel ordinarij licentia, & duobus minimùm testibus: vultque grauiter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint. *Vnde resolues.*

I. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam iurisdictionem in contrahentes, vtpote qui domicilium & habitationem habeant in eius Parochia: item Episcopus, vel eius Vicarius in sua diœcesi, vti & Papa: item Capitulum sede vacante; Cardinales in Ecclesiis sui tituli; legati in sua prouincia. Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, vt à parte rei verè sit Parochus, sed sufficit, si habeat titulum saltem coloratum, ita vt communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absque omni titulo. *v Bonac. q. 2. p. 8.*

II. Parochus, vel quiuis habens jurisdictionem ordinariam, potest alium sibi substituere; non tamen nisi Sacerdotem.

III. Cùm ad testes requisitos non addatur, debere esse omni exceptione maiores, sufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri habentes vsum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac serui.

IV. Si duo sint Parochi eiusdem Parochiæ, potest vteruis assumi. Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat; vel domum, quæ partim pertinet ad vnam Parocchiam, partim ad alteram, potest alterutrum accersere: quia vterque est proprius Parochus. *Laym. Bon. l. c.*

V. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius, in cujus Parochia matrimonium celebratur: sufficit tamen ad valorem, si alterutrius Pa-

stor assistat, vt declarauit *Congregatio Cardinalium* apud *Rebel.* & *Bon.q.2.p.8.* etiam extra suam Parochiam, vel diœcesin; quia hic actus non est jurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit tunc nuptiis benedicere, sine alterius licentia. *Sanch.l.3.d.19.*

VI. Is qui substituitur, debet habere expressam, vel saltem tacitam licentiam, ex ratihabitione de præsenti: quia non sufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum postea ratum habiturum. *Sanch. d.35. Regin. Côn.* apud *Bon.l.c.n.11.* licet ipse neget tacitam sufficere.

VII. Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho, (idque, vt *Laym.ca.4 num. 3.* docet ex *Sanch.* etsi alteruter tantùm sit vagus.) Hic autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, vt monet *Trid.* an scilicet alibi sint coniuncti, &c.; & deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi; sine qua licèt validè assistat, grauiter tamen peccat. Ita *Laym.t. 4.l.3.* ex *Sanch.d.19. & d.25.nu.14.*

VIII. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregrè coram Parocho loci: quia non est illorum verus. Aliud est de ijs, qui alicubi habitationem figunt, pro maiore parte anni, aut eò venerunt animo manendi, saltem maiore anni parte, licèt postea contingat casu subitò recedere; v.g. famuli, ancillæ, studiosi. *Bon.q.1.p.8.nu. 1. Sanch.l.3.d.23.nu.11.* Ratio, quia contrahunt ibi domicilium Parochiale; & Pastor illius loci, est proprius illorum.

IX. Parochus & testes sic debent esse præsentes, vt aduertere possint quid agatur, & de eo testari. Et quidem non est necesse, vt ipsi videant contrahentes, dùmodò audiant verba contractûs, si voces contrahentium nouerint. *Sanch. Fill. Pont. & alij 5.* cum *Dia.p.8.t. 7.R.68.* contra *Barbos.* Nec refert, etiamsi per metum, vim, dolum, aut iniuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant, ac resistant: aut licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint. *Bon.l.c.* ex *declar. Card. Côn. Fill. Sanch. ll. cc. &c.*

X. Pa-

X. Parochus tenetur vtrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento, *Gutier. Sanch. Dia. p. 3. t. 4. R. 294.* sed de mutuo consensu. *Trid. sess. 24. c. 1.* Eius tamen omissio, quando de vtriusque libero consensu constat, venialis tantùm est. *Sanch. Côn. Dian. l. c.* Similiter mortale non esse, etsi intellecto consensu non dicat: *Ego vos coniungo in nomine Patris & Filij & Spir. S.* docet *Sanch. Côn. Vill. Gutir. Dian. p. 3. t. 4. R. 256.* contra *Rebell. &c.*

Dicitur XIV. *Et impos*, quod impedimentum vocatur frigiditas, vel impotentia. Quæ si perpetua sit, & matrimonium antecedat, irritat illud iure naturæ; vel omne, & respectu cuiuscunque, si sit absoluta; vel certum tantùm, si sit restricta seu respectiua. Idque siue orta sit ab intrinseco, & vitio naturæ; siue ab extrinseco, operâ hominis vel diaboli; siue cognita alteri fuerit, siue non; siue sit ex parte vtriusque contrahentis, siue alterius tantùm. Ratio, quia matrimonium consistit in mutua traditione corporum, physicè aptorum ad generationem, siue in traditione potestatis corporis ad copulam coniugalem: hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cùm eam non habeat.

Porrò impotentia in viro esse censetur, quando est Eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas fœminæ: in fœmina verò, quando vel seminare non potest, (si verum est, semen fœminarum requiri ad generationem) vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut eius semen recipere.

Dixi I. *Si sit perpetua:* qualis est, quæ nullâ arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur à iure triennium, & experiendum bonâ fide.

Dixi II. *Si antecedat:* nam si subsequatur matrimonium, non irritat illud, etsi vsum ita impediat, vt soli contactus, & oscula liceant, citra periculum pollutionis. Idque quando impotentia est certa: nam si dubia sit, tam diu licet conari ad copulam, quamdiu

probabilis est spes seminandi intra vas. *Laym. l. 5. t. 10. p. 4. ca. 12.* ex *Sanch. Nauar. Henriq.* Vnde resolues.

I. Inualidè contrahunt exitati, seu Eunuchi, quando carent vtroque teste: quia non emittunt verum semen aptum generationi. Nec refert, quòd instar senum sterilium satisfaciant concupiscentiæ fœminæ; quia id non faciunt per copulam naturâ suâ aptam generationi, ob defectum seminis, quod senes tamen emittunt, etsi semen senum per accidens non sit prolificum. *Laym. l. c. Bon. q. 3. p. 3. &c.*

II. Validè contrahunt, 1. Steriles, quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam, atque adeò sunt capaces omnis iuris & obligationis matrimonij; & susceptio prolis licèt sit præcipuus, non tamen vnicus, nec immediatus finis matrimonij. *Bon. q. 3. p. 13.* ex *Henriq. Côn. Fill. &c.* Eadem est ratio de ijs, quæ non edunt fœtum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ. *Bonac. &c. ll. cc.* 2. Hermaphroditi: quia verè sunt potentes ad vsum matrimonij. Et quidem si alter sexus emineat, secundùm illum tantùm valebit: si vterque sit par, optio illis datur, vt vtrolibet vtantur, ita tamen vt quem semel elegerint, semper retineant. *Sanch. l. 10. d. 106. Bon. l. c.* ex *Henriq. Sanch. Côn. Fill. &c.* Is qui paulò pòst est moriturus; quia in eo manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, vt concubinas ducant. *Laym. l. c.* ex *Sanch. d. 105. nu. 3. Couar. &c.*

III. Impuberes, si vtantur ratione, non iure naturæ, sed Ecclesiastico tantùm, inualidè contrahunt; quia impotentia illorum est tantùm temporalis, v. suprà *hoc dub. imped. 3.*

Quæres. Quid censendum de matrimoniis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?

Resp. Circa ea *Congregatio Cardinalium* resoluit sequentia. 1. Vbi hoc decretum Concilij nondum publicatum est in Parochia, v. g. in Saxonia & Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta.

scripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilij fuit obseruatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, v.g. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam seruare. Vnde consequenter ipsorum matrimonia absque forma Concilij, quamuis coram Ministro hæretico, vel Magistratu contracta, videntur esse nulla. *Laym.* tamen *l. 5. t. 10. p. 2. ca.* 4. putat eam non esse mentem summorum Pontificum, propter grauissima incommoda inde subsecutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit obseruatum, proprio Parocho, & Episcopo careat, nullusque istic sit, qui vices Episcopi vel Parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia Parochi; seruatâ tamen, in quibus potest, formâ Concilij, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita vt verè ignoretur vbi sit, vel eorum metu absit à diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus.

Dicitur XV. *Raptáve sit,* de quo v. suprà *in impedimento criminis.*

DVBIVM III.

Quomodo matrimonium inualidum sit reualidandum?

Resp. I Si fuit inualidum propter consensum fictum, vel metu extortum, siue ex vna, siue ex vtraque parte, potest reualidari per quodcunque signum veri & noui consensûs: quia si altera tantùm pars fictè contraxit, consensus vnius partis habitualiter permansit; ergo accedente alterius consensu reualidatur. *Sanch. l. 2. d. 32. nu. 9. Con. d. 24. dub. 10. nu. 89. Nauar. Fill. Bon. &c.* Vnde resolues.

I. Si metus, vel defectus consensûs fuerit alterius tantùm partis, curandum est, vt ea saltem nouum & liberum consensum eliciat, & externis signis prodat:

 alteri

alteri autem parti non opus est declarari, præstari nouum consensum ad valorem matrimonij. *Sanch. l. c. nu. 10. Côn. Bon. p. 9. v. Maratium d. 7. s. 15. nu. 4.*

II. Si vterque fictè, vel coactè consenserit, necesse est, vt vterque consensum renouet, & verbis exprimat. Quia cum vtriusque consensus planè nullus fuerit, æquè necesse est renouare, & declarare, ac si factum nunquam fuisset. *Marat. l. c. n. 3.*

Resp. II. Si inualidum fuit propter impedimentum consanguinitatis, v. g. vel aliud simile occultum dirimens, tunc eo per dispensationem, vel aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur nouus vtriusque consensus, signo externo expressus: & quidem, vt probabiliùs docet *Sanch. l. 2. d. 36.* absolutus, & independens ab antiquo. Ratio, quia neutrius consensus antiquus fuit legitimus, cùm non caderet in legitimam materiam. *Vnde resolues.*

I. Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur an sciat, illa suauiter inducenda est ad nouum consensum absolutè præstandum, dicendo v. g. *Si mihi non nupsisses, nonne modò nuberes?* vel: *Angor scrupulis de matrimonij nostri valore, ideoq; renouemus consensum.* Quod si fiat, sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet *Quintan. in append. t. 7. d. vlt.* Quòd si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & scandala, grauesque molestiæ timeantur, licebit vti sententiâ contrariâ, quæ docet sufficere, vt sola pars impedimenti conscia consensum renouet, & alteri declaret. *Sanch. lib. 2. d. 26. & lib. 8. d. 34. num. 61. Less. lib. 2. cap. 17. Côn. d. 24. dub. 10. & Fill. nu. 29. &c. Dia. p. 4. t. 4. R. 49.*

Resp. III. Vt matrimonium inualidum, quod coram testibus & Parocho est celebratum, reualidetur, non opus est denuò coram Parocho & testibus iniri, si impedimentum sit occultum: secùs si sit notum: quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ,

cen-

censetur validum, non autem posterius. *Nau.Sanch. lib.2.d.37. Côn.d.24. dub. 4.Regin.lib. 31. num.183.Fill. num.93.*

DVBIVM IV.

A quo, & ob quam causam, possit dispensari in impedimentis matrimonij?

Resp. I. Papa non potest dispensare in impedimentis iure naturæ, vel diuino dirimentibus, nisi ex speciali concessione: in ijs verò, quæ iure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris, quia inferior non dispensat in lege superioris: nec homo in lege naturæ. Addidi, *nisi ex speciali:* quia sic Pontifex (non tamen Episcopus) potest matrimonium ratum dissoluere, ex iusta causa. *Sanch.Less. Prap.q.5.d.8.Dian. p.8. t.1.R.52.& 93.* Ratio posterioris, quia Pontifex talia impedimenta inducit; ergo etiam potest tollere, & quidem solus. *Vnde resolues.*

I. Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium iam contractum, non potest ordinario iure dispensare, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt. 1. Vt defectus sit dispensabilis. 2. Vt sit occultus, id est, non sit notorius, seu diuulgatus. 3. Vt ex altera parte saltem, matrimonium bonâ fide sit contractum. 4. Vt non sit facilis accessus ad Papam. Ita comm. *Sanch. Côn.Mart.Perez d.4.s.7.* Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus suâ dispensatione priorem confirmare. *Dian.p.9. t.7.R. 40.* ex *Prap.Perez, &c.* In impedimentis verò dirimentibus matrimonij nondum contracti, videtur nunquam posse: imò nec legatus à latere, nisi ex speciali facultate. *Laym: lib. 5.tr.10.p. 4. ca. 6. & lib.1.tr.4. ca. 22. Bonac. q. 3.p.15. &c.* contra quos *Dian p 8.t.3. R. 80.* cum *Prap.Villalob.& Escob. de leg. ex. 14. ca. 4.* putat, Episcopum id posse

ali-

aliquando in casu raro, ex causa maximè vrgente, si omnibus tentatis iudicetur necessarium esse ad vitandam grauem infamiam, vel graue scandalum, cui aliter occurri non posset; idque ex tacitâ Papæ licentia.

Resp. II. In impedimentis non dirimentibus, possunt Episcopi dispensare vniuersaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa, quæ iure naturali & diuino impediunt, vt votum castitatis absolutum, & perfectum. (*Bonac. q. 3. p. 15. ex Nauar. Sanch. &c.*) & sponsalia priora, vt habet *Tanner. d. 8. q. 4. dub. 2. num. 30. ex Sanch. l. 7. d. 7. num. 8.* Idem habet *Fill. t. 10. p. 2. ca. 10. num. 306. Laym. l. 5. ca. 10. p. 4. ca. 15. num. 2.* sub finem. Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ matrimonio superueniunt, & impediunt petitionem debiti, v. g. cognationis spiritualis, vel affinitatis. *Bonac. l. c.* ex *Sanch. l. 8. d. 12. num. 16. Fill. l. c.* vbi excipit incestum commissum (matrimonio consummato,) cum consanguineis vxoris, in ijs, qui non sunt iuuenes.

Resp. III. Possunt etiam Confessarij regulariter approbati, de licentia tamen suorum Prouincialium, dispensare ad petendum debitum coniugale, propter cognitionem consanguinei coniugis in secundo gradu, vt *Rodriq. q. regularium tom. 1. q. 63. a. 1.* nullo modo tamen in impedimento ipso. *vid. Mart. Perez d. 44. s. 7. num. 13.* Dixi, *Prouincialium*: quia quod *Molfes. Leon. &c.* volunt, Confessarios Societatis IESV habere omnes hanc facultatem immediatè à P. Generali, id refutat *Dian. p. 3. t. 2. R. 4.*

Resp. IV. Vt licitè dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur iusta causa: qualis secundùm *Fill. cap. 8.* est. v. g. Extinctio magnæ litis, vel odij inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonij, nisi consanguineis vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Con-

Conseruatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensationem. Plures *vid.* apud *Sanch. d. 19. Con. d. 33. Hurt. 26. Mart. Perez d. 44. s. 5.* vbi notat. 1. Quantò gradus consanguinitatis vel affinitatis est propinquior, tantò requiri causam grauiorem. 2. Sæpe plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent. *vid.* etiam *Dian. p. 8. t. 3. R. 93.*

Resp. V. Si quis dubitet an habeat impedimentum dirimens, v. g. contrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibita diligentia sufficienti non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione, (nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento) quia possessio stat pro libertate contrahendi. *Sanch. Sancius, Franc. Lugo, Bardi d. 6. c. 11. s. 7. §. III.* contra *Laym. & Palaum.*

LIBER

LIBER VII.

De Cenſuris Eccleſiaſticis, & Irregularitatibus.

CAPVT PRIMVM.

De Cenſuris in genere.

DVBIVM I.

Quid Cenſura Eccleſiaſtica?

RESP. Eſt pœna ſpiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam Eccleſiaſticam aufertur vſus eorundam bonorum ſpiritualium. *Laym. l.1.t.5.p.1.c.1.* Vnde reſolues.

I. Per cenſuram non priuatur homo bonis merè nternis, v.g. charactere, poteſtate ordinis: nec bonis ropriis, ac priuatis, v.g. fide, charitate, gratia, &c. ſed uibuſdam externis & publicis, ſiue actionibus, quæ abent ſpiritualem aliquem effectum, vel commolum, vt ſunt ſacrificium, officium diuinum, beneficiũ, adminiſtratio & ſuſceptio ſacramentorum, inulgentia, publica Eccleſiæ ſuffragia: quia hæc, & on illa, ſubſunt diſpoſitioni Eccleſiæ. Vnde ſi inrdum priuetur bono aliquo temporali, v.g. conuiu humano per excommunicationem, id tantùm fit cundariò.

II. Exilium, carcer, seruitus, priuatio beneficij, nisi adiunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

III. Nec degradatio, vel depositio est censura; quia etsi sit pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

IV. Nec cessatio à diuinis: quia non imponitur per modum medicinæ, ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam iniuriam Ecclesiæ factam.

V. Nec irregularitas, siue sit ex defectu; quia hæc non est pœnalis, sed tantùm impedimentum Canonicum; siue sit ex delicto; quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed punitiuæ, & ex se perpetuæ. Vnde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem. *Bonad.* 1. *q.* 1. *p.* 1.

VI. Quando in Iubilæis, vel priuilegiis, datur potestas absoluendi à censuris, non comprehenditur irregularitas, nisi expressè addatur.

DVBIVM II.

Quotuplex Censura?

Resp. Diuiditur 1. Essentialiter in Excommunicationem, Suspensionem, & Interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ est à iure, & fertur per Canones, constitutiones, vel statuta Ecclesiastica, stabili ac permanente lege: & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur à iudice, vel Prælato, per modum mandati, vel sententiæ iudiciariæ. Estque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas personas; vel generalis, quæ nullâ singularis facti aut personæ determinatione fertur; 3. in eam, quæ est sententiæ latæ, quam scilicet ius, aut Iudex statuit ipso facto, (quo quis v. g. contra legem facit) sine alia sententia incurrendam: & eam, quæ est ferendæ, quam ius, aut Iudex non vult ipso facto

facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis, consideranda sunt verba, quibus censura fertur, quæ si includant alterius actionem, seu ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ verò, si non includant. Si verò ambigua sint, teneri potest *regula 49. iuris in 6.* quòd in dubio circa pœnas, benignior interpretatio sit facienda. *Vnde resolues.*

I. Est censura latæ sententiæ, 1. Si verba sint præteriti, aut præsentis temporis, v. g. excommunicauimus, excommunicatus est vel fuit, excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus aut iubemus esse excommunicatum, suspensum, &c. 2. Si addatur particula, *ipso iure*, *ipso facto*, vel, *sine alia sententia.* 3. Si verba sint imperatiui modi, v.g. incidat in excommunicationem, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

II. Sententiæ ferendæ est saltem vt plurimùm, 1. Si verba sint futuri temporis, v. g. excommunicabitur, suspendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, suspendatur, volumus excommunicari. 3. Si verba sint minatoria, v.g. sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, &c. nisi tamen ex adiunctis aliud colligatur.

DVBIVM III.

Qui possint ferre censuram, & in quos?

Resp. I. Censuram ferre potest omnis, ac solus superior Ecclesiasticus, habens in foro externo, seu contentioso, iurisdictionem, siue ordinariam, siue delegatam.

Porrò ordinariam, quæ est ratione officij, vel alterius iuris, potestq́ue delegari Clerico, Clericatûs priuilegiis gaudenti (*vt Bon. d. 1. q. 1. p. 2. Laym. l. 1. t. 5. p. 1. ca. 3. num. 1. ex C. Cum Ecclesiarum. S. Thom. & c.* docent,) habet 1. Papa respectu totius Ecclesiæ: 2. Patriarchæ, ArchiEpiscopi, Episcopi, eorumque Vicarij

Gene-

Generales. 3. Generales, Prouinciales, & Superiores locales religionum, respectu suorum subditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia prouincialia Episcoporum, Capitula prouincialia quorundam religiosorum, & denique 5. Quidam alij ex concessione, vt multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani.

Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente: cuius morte exspirat: nec delegatus potest alteri delegare, nisi habeat specialem huius commissionem, vt si sit delegatus Papæ. *Vnde resolues.*

I. Non possunt potestate ordinariâ ferre censuram 1. Parochi. 2. Laici: quia non sunt capaces jurisdictionis Ecclesiasticæ; vti & religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Fœminæ, licèt sint Priorissæ, vel Abbatissæ: quia non sunt capaces jurisdictionis, seu potestatis clauium. Quando verò in iure dicuntur posse subiectos sibi Clericos suspendere ab officio, vel beneficio, suspensio non accipitur propriè pro censurâ, cuius violator irregularitatem incurrit, sed late & impropriè, pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodò subiecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei reditus interea. *v. Bon. l. c. Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 3. nu. 3.*

Resp. II. In omnes, & solos subditos alicui superiori Ecclesiastico, potest ferri censura; quia subiectio & jurisdictio sunt correlatiua. *Laym. l. c. ca. 3.* Vnde resolues.

I. Non baptizati non incurrunt censuras, licèt sint catechumeni: nec mortui: quia non subsunt jurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari; non enim de nouo ligantur, sed excommunicatio prior tantùm declaratur, ac viuis prohibetur, nè cum ijs agant, orando pro illis, sepeliendo, &c. Similiter dicuntur absolui ab excommunicatione, quando sepultura & orationes publicæ pro illis permittuntur. *Laym. l. c.*

II. Aduęnæ & peregrini breui tempore alicubi commorantes, non ligantur censuris locorum, generali sententiâ aut statuto decretis; quia non sunt subditi. *Laym. l.c. nu. 5.*

III. Etsi subditi extra suam diœcesin, (vel in loco diœcesis exempto) delinquentes contra legem sui Episcopi, non incurrant censuram; superior tamen saltem regularis, potest suos subditos, vbicunque existant, per particularem sententiam censuris innodare. *v. Laym. l.c.*

IV. Hæretici, Apostatæ, & Schismatici, possunt affici censuris: quia per baptismum sunt subiecti Ecclesiæ. *v. Laym. l.c.*

V. Solus Papa non potest incurrere censuram; quia nulli est subiectus. *Bon. l.c.*

DVBIVM IV.

Ob quam causam possit ferri censura?

Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, & coniunctum cum contumacia. Et quidem in interdicto locali potest esse alienum, v.g. Prælati, vel communitatis, (non tamen hominis priuati) aliàs requiritur proprium. *Bon p. 3.* Vnde resolues.

I. Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non peccant. *Bon. d. 1. q. 1. p. 4. Laym. c. 4. num. 3. ex S. Thom. Suar. &c.*

II. Etsi ob peccatum veniale interdum fieri possit leuis suspensio, vel leue interdictum; excommunicatio tamen maior, suspensio grauis, & interdictum personale speciale, (quicquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem: quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Imò cùm sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quouis mortali, sed quibusdam tantùm, ne censuræ contemnantur, vt monet *Trid.*

III. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse

esse mortalis, non tantùm quoad actum internum, sed etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leuiter percutiens Clericum, etsi intentionem mortalem habuisset: vti nec, qui interius tantùm est lapsus in hæresim, quam exterius non significauit; quia Ecclesia tantùm iudicat de externis. *Bon. l.c.*

IV. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, & consummatus, nisi expresè aliud sonent verba legis: quia pœnæ & odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit fauens, mandans, consulens, iuuans, nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequatur. Item quando excommunicatur mandans, consulens, &c. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige efficaciter, seu effectu secuto: quia sine eo mandatum, consilium, & suffragium, non est completum, & perfectum in genere homicidij, furti, &c. Alij tamen attendendum esse putant, vtrum in mandantes, consulentes, &c. principaliter, & per se feratur excommunicatio, an verò accessoriè tantùm: & dicunt priore casu esse excommunicatos, etsi non sequatur effectus; non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior. *Bon. l.c.*

V. Quicquid excusat à peccato mortali, excusat etiam à graui censurâ, v. g. materiæ paruitas, impotentia legem implendi, defectus aduertentiæ & deliberationis, ignorantia inuincibilis, siue ea sit facti, vt v.g. si nescias, quem percutis esse Clericum; siue iuris, vt si scias esse Clericum, teque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio, quia non es contumax.

Dixi, *inuincibilis*: quia ignorantia culpabilis & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v.g. qui hoc fecerit scienter, consultò, qui præsumpserit ausu temerario violare, (quæ verba, vtpote in re odiosâ, accipienda sunt strictè) talis autem non potest

potest dici temerariè præsumere, nisi ignorantia esset affectata, formalem dolum includens. *Escob. t. 4. c. 6. num. 37. Sanch. de matr. t. 3. l. 9. d. 32. n. 31.*

VI. Non incurritur censura, ob peccatum soli naturali, vel diuino iuri repugnans, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatum merè præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modò pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis non factæ, vel perseuerantiæ in peccato post monitionem; quia abest contumacia. Nec refert, quòd quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato, (modò iusta causa subsit) possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari, communione, &c. vt subinde fit in religionibus: & in iure etiam vocatur excommunicatio, vel suspensio, sed latè; quia non est censura propriè dicta, cuius violatio inducat irregularitatem; sed simplex tantùm pœna. *Fill. t. 11. c. 6. num. 186.*

VII. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex graui metu; licèt quandoque non excusetur à graui culpâ; quia non censetur contumax. *Lay. l. 1. t. 5. p. 1. cn. 5. num. 9. Bonac. d. 1. q. 2. p. 3. nu. 2* ex *Suar. Con. &c.*

VIII. Censura inualida est ex triplici capite.

Primò, ob defectum ferentis, si scilicet careat jurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem, de qua *v. Laym.*

Secundò, si substantialis ordo judicij prætereatur, vt si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio, quia non est contumax, qui antè non fuit monitus de præcepto, & pœnâ annexâ. Quod tamen intellige de censura ab homine lata, per sententiam particularem: quia quæ fertur à iure, vel per sententiam generalem, vel etiam specialem, respectu tamen actûs futuri, non eget aliâ monitione, cùm lex aut sententia seipsâ satis moneat. Idem est de sententia non illatiua censuræ, sed declaratoria tantùm:

quia

quia absque alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen, cui est annexa, commissum esse euidenter constat. Porrò vt censura sit licita, requiritur 1. vt dicta monitio sit Canonica, id est, trina, iuxta Canones: etsi aliquando ex iusta causa sufficiat vna tribus æquiualens, v.g. moneo te semel pro tribus vicibus. 2. vt ex scripto recitetur. 3. vt causa censuræ exprimatur. 4. vt reo petenti exemplum scripturæ, intra mensem tradatur; alioqui Iudex ipse suspenditur à diuinis officiis. *Fill. t. 11. ca. 4.*

Tertiò, ob defectum iustæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec à parte rei, nec secundùm allegationes fori externi, subsistat. 2. Si à parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad iudicium: quia reus de eo non confitetur, nec legitimè de eo conuincitur. 3. Si à parte rei non subsistat crimen, etsi iuridicè probetur, ideoque titulum seu causam præsumptam habeat Iudex. In quo casu etsi sententia à parte rei sit iniusta, ideoque probabilius censura non liget in foro conscientiæ; in foro tamen externo seruari debet, propter scandalum. *v. Laym. p. 1. c. 6.*

DVBIVM V.

Qui possint absoluere à censuris?

Resp. I. A censurâ latâ per sententiam particularem, ordinariè is tantùm potest absoluere, qui eam tulit, vel eius superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea quæ lata est à iure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reseruata, potest absoluere quiuis, qui censuratum potest absoluere à mortalibus: si verò sit reseruata, ordinariè, & per se, potest tantùm relaxari ab authore legis; vel eius successore, vel delegato.

Dixi I. *Ordinariè*: quia in articulo mortis quiuis Sacerdos absoluere potest à quauis censura.

Dixi II. *Per se*: quia per accidens, & ex priuilegio,

 possunt

possunt etiam alij. *Laym. l. 1. t. 5. p. 1. ca. 7.*

Resp. II. Episcopi, secundùm *Trid. sess. 24. ca. 6.* possunt 1. absoluere in foro conscientiæ, per se, vel Vicarium, ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cœnæ Papæ reseruatis, exceptâ hæresi, à quâ per se ipsos tantùm absoluere possunt, (quantum est ex vi huius decreti.) Dicitur autem censura occulta, quæ contracta est ob delictum non publicum, nec ad forum contentiosum deductum, aut si deductum fuit, à quo reus ob defectum probationis fuit absolutus. *Bon. d. 1. q. 3. p. 1. num. 15. & p. 2. num. 1.* ex *declar. Cardin. &c.* 2. Possunt etiam sæpe absoluere à censurâ Papæ reseruatâ, propter impedimentum eius qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperiem, Pontifex non potest adiri. *Bon. l. c.* ex *Nauar. Sanch. Auila, Côn. &c.*

Resp. III. Multi religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex suis priuilegiis, (in foro tamen interno tantùm) à variis censuris absoluere. *v. Dian. p. 9. t. 4. R. 63.* Quare à superioribus suis illa priuilegia petant, cùm ad confessiones audiendas exponentur, & circa ea sequentes regulas sequantur.

Prima. Qui habet potestatem absoluendi à censuris reseruatis Episcopo, non potest vi illius absoluere à reseruatis Papæ.

Secunda. Qui habet potestatem absoluendi à reseruatis Papæ, non censetur posse absoluere à censuris Bullæ Cœnæ: eò quòd hæ censeantur maiores, nec comprehendi in concessione generali. *Dian. p. 5. t. 12. R. 34.* ex *Suar. &c.* contra *Bossium.*

Tertia. Qui habet potestatem absoluendi à censuris Bullæ Cœnæ, habet etiam à quibusuis Papalibus & Episcopalibus à iure latis, etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresin, de qua alij probabiliùs affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus alioqui concessio magnam partem esset inutilis.

Quarta. Possunt Regulares per sua priuilegia, sicut ab

ut ab

ut ab aliis censuris Papæ reseruatis, ita etiam absoluere duello certantes (idem dic de similibus casibus) post constitutionem *Clementis VIII.* sicuti poterant ante eam, præterquam in Italia extra Vrbem: idque ex declaratione ipsiusmet *Clementis* apud *Comitolum l.6.mor. Regin.l.21.nu.83. Fill.tom.1.t.15.ca.5.Laym.l.3. t.3.p.3.ca.5.*

Resp. IV. Ampla etiam solet dari potestas à censuris absoluendi in Iubilæis: in quibus diligenter considerandum, quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absoluendi à casibus reseruatis Papæ, etiam conceditur potestas absoluendi à censuris Papæ reseruatis: quia is non solet reseruare casus, nisi ratione censuræ adiunctæ. Porrò absolutio data confitenti bonâ fide in Iubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel suâ negligentiâ, vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram. Secùs si ab initio indulgentias lucrari noluerit: eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, & tam peccata reseruata, quàm censuram de nouo debere tolli ab eo, qui potest extra Iubilæum.

DVBIVM VI.

Quomodo danda sit absolutio à censura?

Resp. Id statuendum esse ex natura tum censuræ, tum cuiusuis absolutionis. Ex qua circa absoluendi modum resolues.

I. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa, quibus apertè significetur absolutio impendi. In foro tamen externo communiter seruanda est forma cuiusque Episcopatûs. In foro autem conscientiæ hæc ferè est in vsu: *Ego te absoluo à vinculo,* v.g. *excommunicationis, suspensionis, &c. quam incurristi propter NN.* (*talem causam,*) & (si sit excommunicatus) *restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium, aut* (si sit suspensus)

executioni tuorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum, In nomine Patris, &c. In publica autem ac solemni absolutione præmittitur Psalmus Miserere, & ad singulos versus pœnitentis humeri denudati leuiter percutiuntur (nisi ex iusta causa talis cœremonia videatur omittenda, præsertim in fœminis) tum adiectis precibus absoluitur & in Ecclesiam introducitur. Idem modus ferè seruatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulchrum virgâ percutiatur. *v. Rituale Romanum.*

II. Absolui à censurâ potest absens, imò & inuitus; etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem & inuitum potest statui, sic & auferri. *Turr. Dian. p. 5. t. 9. R. 10.*

III. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolui ab vna, relictis aliis: quia inter eas non est necessaria connexio. Vnde si dicatur, absoluo te ab omni vinculo, &c. valet pro omnibus: ideoque si sic absolutus in Iubilæo forte omisisset inuincibiliter peccatum habens annexam censuram, id est excommunicationem, posset is postea ab eo peccato per quemuis approbatum absolui, cùm non sit amplius reseruatum, eò quòd censura, ratione cuius tantùm erat reseruatum, sit sublata.

IV. Absolutio, vi aut metu graui, iniustè incusso extorta, non valet; imò nouam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

V. Absolutio data ab ordinario, non præstitâ satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est; imò etiam data à delegato, modò non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, aut iuramentum de satisfaciendo cùm poterit.

VI. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti; cùm sit actus iurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolui: si enim reus absolutionem mere-

meretur, non debet apponi conditio; si non meretur, non debet absolui.

VII. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est, pro certo actu & tempore, quo transacto reincidat: item sub certo onere, quo non impleto, censura reuiuiscat.

VIII. Probabilius est, eum qui habet potestatem absoluendi in foro conscientiæ à censura, posse id facere etiam extra confessionem, vt contra *Nauar. Suar.* & *alios* docet *Sanch. l. 8. de matr. d. 16. Côn. Dian. &c.*

CAPVT II.

De Excommunicatione.

DVBIVM I.

Quid sit, & quotuplex?

Resp. Excommunicatio est censura, per quam quis priuatur communione Ecclesiæ. Estque duplex: Minor, quæ tantùm priuat vsu passiuo, seu receptione Sacramentorum; & Maior, quæ etiam dicitur Anathema, ac in iure ferè semper nomine excommunicationis intelligitur, priuatque omni communione Ecclesiasticâ, secundùm dicenda. Per hanc Maiorem excommunicatus, rursus est duplex: Toleratus, quem fideles non tenentur vitare: Non toleratus, quem tenentur vitare. Et quidem post *Concilium Constantiense*, non tolerati sunt hi tantùm. 1. Notorius Clerici percussor, de quo *infrà*. 2. Quiuis nominatim excommunicatus, & specialiter ac publicè denunciatus. *Vnde resolues.*

I. In Germania Catholici securè communicant cum ijs, qui notoriè sunt Hæretici, & consequenter excommunicati; quia non sunt nominatim excommunicati, ac publicè denunciati.

II. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse con-

tra legem, per quam illi, etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum, vel præceptum: quia requiritur, vt per sententiam expressam & specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata, v.g. vt Ioannes sit denunciatus excommunicatus; vel saltem ita exprimatur persona, vt non liceat de ea dubitare, v.g. excommunicamus talis loci Decanum, Prætorem.

III. Licèt dicatur, Excommunicamus Petrum, v.g. incendiarium, & eius complices, solus Petrus vitandus est, non verò alij, etsi sint notorij: quia sententia quoad illos, est tantùm generalis, & non specialis contra certam personam.

IV. Non teneris vitare eum, qui priuatim in conclaui est denunciatus: quia id non est factum publicè: ad hoc enim requiritur, vt sententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri, v.g. in templo tempore concionis, vel aliter, pro more regionis.

DVBIVM II.

Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio Minor?

Resp. Incurritur ob vnicam tantùm causam, si quis nimirum cum excommunicato maiore excommunicatione communicet ijs casibus, quibus non licet. Effectus eius est, priuatio sacramentorum perceptionis. *v. Laym. l. 1. t. 5. p. 2. ca. 3.* Vnde resolues.

I. Cùm iura dicunt, communicantem cum excommunicato incurrere similem excommunicationem, sensus est, quòd similiter, id est, verè excommunicetur, licèt minore.

II. Propter communicationem cum excommunicato Minore excommunicatione, etiam nominatim denunciato, nulla incurritur censura.

III. Etsi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod Sacramentum non incurrat

currat irregularitatem, grauiter tamen peccat: administrando verò, probabile est, nec venialiter peccare.

IV. Incurritur hæc censura, etsi quis propter leuitatem materiæ tantùm venialiter peccet, v.g. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet; secùs, si sit veniale propter imperfectum vsum rationis; quia pœna infligitur propter actum, qui quantum est ex se, sufficit ad mortale.

V. Etsi peccatum veniale possit omitti in confessione, non tamen illud, cui hæc censura est annexa, ne Sacramentum in ea recipiatur. Vnde etiam Confessarij ordinariè priùs absoluunt fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde à peccatis.

VI. Ab hac excommunicatione lata à iure, absoluere potest Parochus, & quisquis potest à mortalibus; cùm non sit reseruata. An verò qui potest absoluere à veniali, habente annexam hanc excommunicationem, possit etiam ab ipsâ, quidam affirmant, vt *Nauar.* & *Tol.* alij probabilius negant, vt *Suar. Con.* quia sicut hæc absolutio est distincta à sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta iurisdictio, quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus. *v. Lay. l.1.t.2.p.2.ca.3.*

DVBIVM III.

Quos effectus habeat excommunicatio Maior?

Resp. Habet duplices; Mediatos, & Immediatos.

Mediati, siue remoti sunt hi:

I. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicuius ordinis.

II. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, & vt iura loquuntur, insordescat, sit suspectus de hæresi, & contra eum vt talem procedi potest. ex *Trid. sess. 25. ca. 3.* ideoque (si cri-

(si crimen graue, & beneficij priuatione dignum commisit) priuandus est beneficio: imò etsi crimen non sit adeò graue, si tamen ad hæresis suspicionem purgandam citetur, tanquam hæreticus priuari debet. *Bonac. d. 2. q. 2. p. vlt.* ex *Rebuff. Diaz. Nauar. &c.*

Immediati effectus sunt sequentes:

I. Priuat susceptione & vsu passiuo sacramentorum: vnde nullus excommunicatus siue toleratus, siue non, potest ea licitè recipere sub mortali, nisi excuset ignorantia inuincibilis, metus mortis, infamiæ, iacturæ bonorum, &c. quia censura non obligat cum tanto rigore. *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 2.*

Dixi, *licitè*: quia validè suscipit omnia, saltem quoad substantiam, præter Pœnitentiæ; imò etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis; dummodò cætera ad essentiam Sacramenti requisita non desint: quia per censuram non fit incapax absolutionis, etsi prohibeatur eam recipere, priusquam absoluatur à censurâ. *Bon. d. 2. q. 2. p. 2.* ex *Fill. Suar. Côn. &c.* Nec obstare, etiamsi excommunicatio sit reseruata, vel Confessarius sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absoluat, docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 78.* ex *Côn. Suar. &c.* & *p. 5. t. 9. R. 53.*

II. Priuat (saltem non toleratos) communibus Ecclesiæ suffragiis, orationibus, & fructu indulgentiarum, non tamen priuatis. Vnde non tantùm quiuis priuatus, sed etiam Sacerdos potest, tanquam persona priuata, pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & sacro; imò actionem sacrificandi, prout pendet à merito priuato operantis, offerre, vel eius in Memento in particulari meminisse.

Dixi, *tanquam priuata*: quia vt minister Ecclesiæ non potest. Hinc irritæ sunt ac nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ, intercedentis pro ipso, Deo offert, adeoque priuatur omnibus bonis, quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

III. Priuat vsu actiuo Sacramentorum & administratione. Quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque est licita, v.g. si sit Pastor, cuius subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius qui celebret: imò si etiam non Parochus fortè rogetur, & inuitetur ad celebrandum. Ac licèt communis doctrina sit apud *Laym. hic ca. 4.* peccare fideles, si sine causa necessitatis, vel magnæ vtilitatis, talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quando alius minister haberi potest: contrarium tamen est probabile, ob facultatem concessam à *Concil. Constant.* cum talibus communicandi: & hinc nec illum, qui petit à tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, præcisè ob censuram peccare. *Lay. l. c. n. 5.* ex *Soto*, & *Sanch. l. 7. de matr. d. 9. num. 8.* Idem docet *Bonac. d. 2. q. 2. p. 2. §. 2.* ex *Vasq. Suar. &c.* Non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis: extra quam validè illud administrat, præterquam Pœnitentiam, quia hæc requirit iurisdictionem, quâ ipse caret. *v. Laym. hic c. 2. Bon. l. c.*

IV. Priuatio vsûs diuinorum officiorum: ita vt non tantùm careat eorum fructu, sed etiam sub mortali ijs nequeat interesse, parte notabili, ita vt moraliter censeatur cum aliis communicare; nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliáve iusta causa. *Bon. l. c. p. 3. §. 1.* ex *Suar. Fill. &c.* Similiter peccant etiam alij, qui cum excommunicato vitando eidem Missæ intersunt, vt ex communi docet *Bon. l. c. num. 9.* contra *Durand.* quia participant cum illo in diuinis. Aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breuiter priuatim, aut omninò separatim oraret, aut si aliis vnum sacrum audientibus, ipse aliud audiret: quia sic moraliter non censeretur communicare cum aliis, nec coniungi ad vnam orationem fundendam. *Bon. l. c. nu. 16.* ex *Suar. Henriq. Fill. Côn. &c.* Ac licèt peccatum hoc ex genere

suo

suo sit mortale; ex paruitate tamen materiæ subinde tantùm est veniale, vt si exigua pars Missæ, v.g. vsque ad Euangelium tantùm, cum illo audiatur. *Auila, Dian. p. 5. t. 5. R. 21.* vel si Horæ priuatim cum eo recitentur. *Dian. p. 5. t. 9. R. 89.* ex *Suar.* & *alijs* 9. Porrò per diuina officia intelliguntur sacrificium Missæ, publica oratio, processio, cantus horarum, benedictio olei, aquæ, candelarum, & cætera annexa ordini Clericali, quæ solemniter fiunt, (exceptâ concione) in quibus licèt alij fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur tamen non toleratum sub mortali vitare, nisi vel leuitas materiæ, vel ignorantia, aut simile quid excuset. Vnde si talis præsens sit, moneri debet vt recedat: si nolit, debet extrudi, vel exportari, licèt sit Sacerdos: nisi tamen grauius inde timeatur incommodum, ob quod, si expelli non possit, omittendum est officium, etiam die festo, & celebrans nondum inchoato Canone debet abrumpere Missam; si inchoauit, potest cæteris abeuntibus sacrum prosequi, vel abrumpere, ob sententiæ vtriusque probabilitatem: si consecrauit, debet, solo ministro manente, pergere vsque ad communionem inclusiue, & reliqua perficere in sacristiâ, vel alio decenti loco. Quòd si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, vt non audiat sacrum die festo, peccat mortaliter omissione sacri; secùs si alia de causa negligat. Quòd si etiam obligatus est ad Horas, non excusatur ab illis, (etsi non debeat dicere, *Dominus vobiscum*, sed *Domine exaudi*, *&c.*) quas si cum alio priuatim legat, venialiter tantùm videtur peccare.

V. Collatio Beneficij facta excommunicato nulla est, vti & præsentatio, vel electio, institutio, & confirmatio. Ratio, quia excommunicatus, etiam toleratus, non potest communicare in officio, proindeque incapax est beneficij, quod datur propter officium. Idque licèt ignoretur excommunicatio; quia ignorantia inuincibilis etsi excuset à culpâ, non tamen sup-

plet defectum conditionis requisitæ ad valorem a-ctûs. *v.Less.l.2.c.34.d.21.* Imò probabile est, excommunicatum, quamuis beneficio antè obtento non priuetur, fructus tamen & distributiones non facere suas, ideoque eas teneri restituere, etiam ante sententiam iudicis: quia est priuatus officio; fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus. Ita *Suar.* & *alij* contra *Sanch.* & *Côn.* qui probabiliter putant, ex consuetudine non teneri ante sententiam, modò per se, vel alium, inseruiat beneficio.

VI. Priuat communicatione forensi. Vnde excommunicatus nequit esse Iudex, Aduocatus, Procurator, (licèt pro semetipso respondere possit ipse. *Côn. Præp.Dian.p.5.t.9. R.111.*) actor, tabellio, testis, &c. ita vt contra excommunicatum, etiam toleratum, semper possit reus excipere. Quòd si non faciat nec iudex eum repellat, valida eius acta erunt, si sit toleratus: secùs est, de iudice non tolerato, cùm sit priuatus jurisdictione. *v.Laym.ca.2.Dian p.5.t.9. R. 112.113.* Non potest etiam esse tutor aut Curator. *Dian p.5.t.9.R.115.ex Sylu.* Neque testamenti executor. *Dian.p.8.t.9.R.2.ex Carp.&c.* contra *Sanch. Lugo.&c.* Si tamen non fiat oppositio, validè exequitur. *Ib.* Nec potest ipse testari licitè, etsi faciat validè, etiam cùm excommunicatum instituit hæredem. *Suar.Vill.Merc.&c.* cum *Dian.l.c.R.129.* Denique contractus omnes ab eo facti (etsi sint illiciti, & ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione) valent, nisi fiant ab eo vt personâ publicâ, vel Ministro ratione muneris vel beneficij: quia tunc spectant ad jurisdictionem quæ suspensa est. *Dian p.5.t.9. R.128.* ex *Cou.Fill.Merc.&c.*

VII. Excommunicatus non toleratus priuatur vsu jurisdictionis. Vnde non potest validè eligere, conferre, præsentare, ferre leges vel sententiam: & qui sic beneficium à non tolerato accepit, dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia iuris declaratione, beneficium vnà cum fructibus relinquere.

Dixi,

Dixi, *non toleratus*: quia acta tolerati probabile est esse valida, ob bonum commune: grauiter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

VIII. Non toleratus priuatur Ecclesiasticâ sepulturâ, vt non possit in loco sacro, seu benedicto, sepeliri: & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco diuina peragi, ante reconciliationem.

Dixi, *non toleratus*: quia Ecclesia non polluitur, etsi hæreticus, non speciatim denunciatus, in ea sepeliatur, vt docet *Suar. Laym.* & alij. Iure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania, eò quòd inter cæteras pœnas non communicantium in Paschate, etiam statuatur priuatio sepulturæ Ecclesiasticæ.

IX. Excommunicatus priuatur omni aliâ ciuili communicatione fidelium, ita vt ipse non possit cum aliis, &, si non sit toleratus, etiam alij cum ipso non possint communicare: idque in casibus hoc versu comprehensis:

Os, orare, vale, communio, mensa, negatur:

Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur osculum, & omne colloquium, etiam priuatum, item per nutus, literas, internuncium, & quoduis signum beneuolentiæ.

Dicitur II. *Orare*, id est omnis communicatio in diuinis, de qua suprà.

Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnem salutationem, (saltem honorificam) verbo, vel signo, vel amplexu; & secundùm quosdam, etiam resalutationem, eò quòd sit actus obseruantiæ. Sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti. Imò *Sayr. &c.* cum *Dian. p. 5. t. 9. R. 16.* putant probabile, quòd sola verbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa, v. g. aperiendo caput, &c. quæ vrbanitatis causâ fieri solent.

Dicitur IV. *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus est, si fiat) item cohabi-

habitationem, cooperationem, societatem, v.g. in contractibus; ita vt moraliter censeatur communicare; quod prudens æstimabit: vnde nec iter cum eo tanquam cum socio facere licet.

Dicitur V. *Mensa*, per quam intelligitur omnis conuictus, & conuiuia, per modum societatis & commercij; qualis non est, si casu incidas in idem hospitium, iter, mensam, imò lectum. *v. Bon. d.* 2, *q.* 2. *p.* 6, §. 1. & 2.

Quæres I. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato?

Resp. Communicatio in diuinis censetur mortale, propter grauitatem materiæ; in ciuilibus autem, (etsi inducat minorem excõmunicationem) secluso tamen contemptu, tantùm est veniale regulariter. *Suar. Bauny*, &c. *Dian. p.* 7. *t.* 11. *R.* 47. Quod addo, quia aliquando est mortale, vt si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v.g. si quis concubinam excommunicatam cognoscat.

Quæres II. An aliquando liceat cum non tolerato communicare?

Resp. Quod sic, extra diuina, in his quinque casibus. 1. In casu vtilitatis, siue spiritualis ipsius excommunicati, v.g. vt conuertatur, siue alterius, vt ab excommunicato consilium petat, quod ab alio habere non potest; siue etiam vtilitatis temporalis, v.g. vt ab eo restitutio, vel debitum ex contractu petatur. Contractus tamen nouos cum ipso inire non licet, etsi si ineantur, sint validi, cùm nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis: quomodo vxori licet communicare cum marito, & contrà, nisi factum sit diuortium. *Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 122. non tamen sponsus de futuro cum sponsa, *l. c. R.* 136. ex *Sayr. Sanch.* & *Fill.* 3. In casu subiectionis: quomodo possunt filij etiam emancipati, (addit *Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 118. 119. ex *Corn. Fill. Hurt.* &c. etiam adoptiui, vel illegitimi, imò etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines,) communicare parenti; serui, & ancillæ Domino, si ante

excommunicationem fuerint in seruitio. Similiter religiosi Prælato: non tamen nisi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia euitari non potest. *Dian. l. c. R. 127.* contra *Sotum. vid. Fill. tr. 12. ca. 8. num. 203. Laym. & Bonac. l. c.* 4. In casu ignorantiæ, iuris, vel facti. 5. In casu necessitatis, siue animæ, siue corporis, siue bonorum temporalium: qui casus hoc versu comprehenduntur:

Vtile, lex, humilis, res ignorata, necesse.

DVBIVM IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio Maior?

Cùm hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes, quæ in 4. potissimum classes diuiduntur: nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reseruantur.

ARTICVLVS I.

✝ *Quæ sint excommunicationes non reseruatæ?*

Resp. I. Ex iure antiquo vsitatiores sunt sequentes.

Contra Omnes. 1. In vexantes Ecclesiasticos, quòd non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium, si foueant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem à censurâ per vim, aut metum. 4. In compellentes Ecclesiasticos, vt laicis submittant iura Ecclesiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam religiosos, qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos vsurarios. 7. In impedientes visitatores Monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Glossas in Tridentinum.

tinum. 10. In imprimentes libros sine superiorum licentia. 11. In præcipientes suis subditis, ne officia communia reipub. exhibeant Ecclesiasticis, v.g. ne ijs vendant, coquant panes, &c. 12. In Doctores & Professores non facientes professionem fidei, vbi recepta est Bulla *Pij IV.* 13. In negligentes administrare iustitiam Ecclesiasticis. 14. In potestates fouentes vsuras.

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes, audientes publicè ius, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas seculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos vsurariis. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes vltra triennium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimonium, si sint in sacris. 7. In ficte resignantes, vel permutantes beneficia. 8. In præsumentes absoluere à casibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religiosos. 1. In audientes Leges, vel medicinam extra claustra. 2. In habitum temerè dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In instituentes nouum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis monasteriis, vel Prælatis. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non seruantes interdictum, quando seruatur à Cathedrali. *vid. Fill. tom. 1. t. 14. 15. ca. 84. Bon. d. 3. p. 5. §. 1. n. 36.*

Resp. II. Supradictis adiectæ sunt à *Tridentino* sequentes, quæ valent, vbi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris; sine nomine authoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes, non esse necessariam confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, iuuantes, fauentes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non iuuant Episcopos, ad restituendam, vel cōseruandam clausuram monialiū. 6. In ingredientes (cuiuscunq; conditionis, vel sexus fuerint)

monasteria Monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi monasterium, & profiteri. 8. In impedientes, sine iusta causa, sanctam voluntatem mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris suis locum pro duello.

ARTICVLVS II.

Quæ sint excommunicationes reseruatæ Episcopis?

Resp. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex leui percussione Clerici, vel graui, si sit mulier. 2. In eos, qui absoluti in articulo mortis (à censurâ, vel peccato habente censuram annexam) ab eo, qui aliàs non poterat, non præsentant superiori se, postquam conualuerunt. *v. Fill. t.* 15. *ca.* 10. *num.* 241. *&* 242. 3. In Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesijs, ad officia diuina, Fratres tertij ordinis. 4. In procurantes abortum fœtûs animati, effectu secuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Eæ omnes, quas ferunt Episcopi per propria statuta, & sibi reseruant: quas Confessarij videant in Agendis.

ARTICVLVS III.

Quæ sint Papæ reseruatæ extra Bullam Cœnæ?

Resp. I. *Contra omnes* magis obuiæ sunt sequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes literas Apostolicas falsas, & non destruentes: item in falsarios literarum Apostolicarum. 3. In effringentes & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis à Papa. 5. In vexantes eos, qui censuram in alios tulerunt. 6. In absolutos ab excommunicatione sub conditione, & non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes & recipientes aliquid ex pacto, ob admissionem

nem ad religionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem vel beneficium. 10. In committentes simoniam confidentialem. 11. In impedientes executionem literarum sacræ pœnitentiariæ. 12. In dantes & recipientes aliquid, pro gratiâ, aut iustitiâ, apud Sedem Apostolicam. 13. In committentes duellum, & ad id cooperantes, suadendo, &c. 14. In mulieres ingredientes Monasteria Regularium. 15. In impugnantes institutum Societatis Iesv. 16. In facientes iurare illicita, & contraria libertati Ecclesiasticæ. 17. In rapientes bona Ecclesiastica; item exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. Violantes libertatem Ecclesiasticam, quoad fugientes ad Ecclesiam. 19. Docentes posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis, damnant peccati mortalis, vel hæreseos; item in eos, qui in concionibus, aliisque publicis actibus, vt lectionibus, conclusionibus, asserunt B. Virginem conceptam in originali. 21. In percussores Clericorum. Quæ cùm celebris sit, & multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter infrà.

Resp. II. *Contra Clericos & Religiosos* sunt hæ. 1. Participantes in sacris cum excommunicatis à Papa. 2. Procurantes alienationem Ecclesiarum. 3. In Concionatores, qui scripturæ sensum, à Doctorum interpretatione alienum, circa tempus AntiChristi, & extremi judicij, aliaque similia reuelata prædicant. 4. In Parochos non implentes juramentum de residentia factum. 5. In Mendicantes transeuntes ad alium ordinem, præter Carthusiam. 6. In Moniales exeuntes claustra sine licentia. 7. In religiosos, qui sine priuilegio, vel speciali licentiâ Parochi, Clericis aut Laicis Sacramentum Eucharistiæ, vel vnctionis ministrare, vel matrimonia solemnizare præsumunt.

ARTICVLVS IV.

Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum?

Resp. Ea sic habet: *Si quis suadente diabolo in Clericum vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus Episcoporum præsumat illum absoluere.*

Dicitur I. *Si quis*: intellige cuiuscunque sexûs aut statûs, etiam impubes, dummodò rationis compos & doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes, consentientes, suo nomine factam ratihabentes, non impedientes, saltem si ex officio aut iustitiâ teneantur, vt Reges, Iudices, & cæteri superiores Item patres, tutores, heri, pædagogi, Parochi, &c. quibus aliorum cura demandata est. Ita *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. ca. 5. num. 6. Bon. d. 2. q. 4. p. 1. num.* 8. ex *Molin. &c. commun.*

Dixi, *saltem, &c.* quia si ex charitate tantùm teneantur, etiam excommunicati, docet *Suar. Caiet. Fill. Medin. Sayr. &c.* Verùm id probabiliùs negat *Bon. l. c.* ex *Nauar. Con. Regin. Henriq. Molin. &c.*

Dicitur II. *Clericum*: quo nomine intelligitur omnis primâ saltem tonsurâ initiatus, (etiamsi coniugatus, dummodò cum vnica virgine,) & deferat habitum, seruiatque alicui Ecclesiæ: item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantùm.

Dicitur III. *Monachum*: intellige quemuis religiosum, etiam laicum, conuersum, nouitium, vtriusque sexûs: item tertiarias S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum, & viuant in communitate: item eremitas subiectos alicui regulæ, vel superiori.

Dicitur IV. *Manus iniecerit*: per quod intelligitur quæuis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhærentes, siue fiat manu, siue baculo, gladio, &c.

Bonac.

Bonac. d. 2. q. 4. p. 1. Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Hanc excommunicationem incurrit 1. Qui talem conspuit, conspergit aquâ, puluere, conspurcat luto, euellit crinem, lacerat vestem, eripit aliquid per vim & iniuriam de eius corpore, v.g. pileum, pallium, &c. ita vt actio sit grauiter iniuriosa. *Bonac. l. c. Laym. cap. 5. num. 5.* 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, vnde sine dedecore non potest exire. *Ibid.* 3. Qui persequitur, vt in flumen vel fossam incidat, equo decidat, &c. *Ibid.* 4. Qui manus violentas iniicit in equum, cui is insidet, occidendo, vulnerando, cædendo, sistendo per frenum. quæ actio licèt sit leuis respectu corporis, non tamen respectu honoris, *Ibid.* 5. Qui aliquid supradictorum facit, etiam Clerico consentiente, dummodò sit iniuriosum ordini Clericali. *Laym. l. c.* 6. Clericus, si seipsum ex malitia vel passione (secùs si ex deuotione) percutiat iniuriosè. *Laym. l. c.* ex *Nau.* 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat, vel per quem non debet, vt si morte dignus puniatur à iudice seculari, vel modo illicito, vt si à Prælato puniatur per laicum. *Bon. l. c.* ex *Nauar. Sayr. Suar. Fill. Côn. &c. vid. Laym. ca. 5.*

II. Non incurrit 1. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestem tollit Clerico: quia non est actio violenta, sed fraudulenta. *Bonac. l. c.* 2. Si percussio sit iocosa, vel casualis, v. g. si ianitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum: item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant. *Bonac l. c.* ex *Mol. Fill. Côn. &c.* item si percussio sit ad defendendum se, vel vitam suam, vel vxoris, parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. *Laym. infrà.* Et denique quandocunque percussio ob leuitatem, vel imperfectionem actûs, non esset mortalis, illata laico, vt docet *Caiet. Auila & Su*; quod tamen *Suar.* vniuersaliter non admittit. *v. Bonac. l. c.* 4. Si fiat

Tt 4 in te-

in tenebris, vel Clericum non agnoscas, quòd habitum non gestet; quia ignorantia excusat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater, subditum in minoribus constitutum, correctionis causâ (licèt ira accedat) percutiat moderatè, habitâ ratione culpæ: imò Prælatus & Præceptor Ecclesiasticus potest etiam in maioribus constitutum castigare. An idem possit pater, controuertitur in vtramque partem probabiliter. *v. Laym. loco mox citando.* 6. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus; vel exerceat publicè officium cauponis, vel macellarij, vel scurram, & ter monitus non cesset; vel inuentus turpiter agens cum vxore, matre, sorore, vel filia; vel denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem: quia perdit priuilegium. *v. Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. Fill. l. 15. ca 1.*

Resp. II. Etsi hæc excommunicatio sit reseruata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absoluere his casibus: 1. Quando percussio, etsi sit mortalis, est tamen prudentum iudicio leuis, comparata cum enormi, v.g. si fiat palmâ, pugno, aut lapide, non relinquente vestigium: & secundùm *Anton. & Dian. p. 9. t. 4. R. 19.* nisi notabilem iniuriam, & magnum scandalum pariat; qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licèt guttæ sanguinis effluant. Enormis verò erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis personæ, vt si percutiatur Episcopus, vel Abbas, etiam alapâ. 2. Si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cœcus, claudus, seruus, filiusfamilias, vel non sui iuris, vti & regulares ac moniales inuicem verberantes: item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, vt non possint ire ad Papam, aut eius legatum; vel si dubium sit de excommunicatione. *Fill. l. 15. c. 1. n. 35. & sequent.* Denique si sit occulta. *v. suprà hic c. 1. d. 5.* & *Dian. p. 9. t. 4. R. 63.* In quibus omnibus casibus pro foro conscientiæ potest etiam facultas absoluendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana

à Ma-

à Maiore Pœnitentiario, vt *v. suprà hîc l. 1. t. 2. ca. 4. in append.*

ARTICVLVS V.

Quæ sint excommunicationes Papæ reseruatæ per Bullam Cœnæ?

Resp. Præcipua est in hæreticos: quæ extenditur non tantùm ad fautores, receptatores, & defensores hæreticorum vt sic, sed etiam in scienter retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum, de religione tractantes, vel hæresin continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur 4. conditiones. 1. Vt author libri sit hæreticus. 2. Vt liber hæresin expressè contineat, vel de religione agat. 3. Vt legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. 4. Vt scienter legatur, imprimatur, vel retineatur. *Laym. l. 2. t. 1. ca. 15. num. 1.* Vnde resolues.

I. Non excommunicaris 1. Si legas libros Catholicorum, referentes verba hæreticorum, etiamsi animo hæresin discendi legas. *Laym l. c.* ex *Nauar. Sanch. &c.* 2. Si in Catholici scriptoris libro, vel alio, hâc Bullâ non contento, legas adiecta scholia, vel notas authoris hæretici: quod tamen *Suar. tom. 5. d. 21. s. 2.* limitat, nisi scholia essent tam copiosa, vt ex ijs potiùs, quàm ex textu liber constare videretur. *Laym. l. c.* ex *Nauar. Sanch. &c.*

II. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alij hæresin non continentes. *Laym. l. c. n. 3.* Imò probabiliter nec ij, qui incidenter tantùm continent hæresin, non agentes ex professo de fide. *Sayr. Graff.* apud *Laym. l. c.* contra *Suar.* & *Sanch.* qui id confirmat pro Germaniâ, vbi Bulla cùm tanto rigore non est recepta. *v. Becan. 2. 2. ca. 15. q. 8.* Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reseruatam Indicis librorum prohibitorum, vbi is receptus est: quod non videtur esse factum in Germania, saltem

cum isto rigore, vt habet *Laym. l. c. num* 8.

III. Excommunicatur 1. Qui in sufficiente quantitate solum prooemium, vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit, vt habet *Laym. l c.* & *Bon.* 2. Probabiliter etiam is, qui alterum iussu suo legentem audit: quia legit per alium. *Laym. l. c. Azor, &c.* contra *Sanch.*

IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit; quia non est liber. *Laym. l. c. nu* 3. ex *Sanch.*

V. Non sufficit vna alteráve linea; imò secundùm *Sanch. Rodriq. & Sa*, nec integra pagina, etiam magni voluminis: quod tamen *Bonac.* & *Lay. l c.* non concedunt; licet hic fateatur, Confessario id posse ad hoc seruire, vt non continuò damnet peccati mortalis, & excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curiositate vnam paginam legit.

VI. Non incurritur, si retinentur libri paruo tempore, v. g. vno alteróve die: quia sicut materiæ, ita & temporis paruitas excusat. *Laym. n.* 7. ex *Graff. Sayr. Sanch &c.*

VII. Excusat ignorantia, etiam crassa, si vel nescias esse hæreticum, vel tractare de religione. *Lay. nu.* 4. *v. Sanch. l.* 2. *mor. c.* 10. *& l.* 9. *de mat. d.* 32.

VIII. Non excusatur is, qui librum vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel animo non legendi habet. Item nec is, qui affirmat non esse prauum, non esse exurendum. Item qui impedit ne comburatur, qui disputationis causâ defendit. Ita *Bon.* qui tamen excusat eum, qui laudat stylum, vel ingenium authoris, vel bonam doctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est: v. g. si dicas, hic liber esset bonus, si non haberet hæresin; quia talis non defendit. *v. Laym. l. c. Bon. d.* 2. *q.* 5. *p.* 4.

CA-

CAPVT III.

De Suspensione & Degradatione.

DVBIVM I.

Quid sit Suspensio, quotuplex, & vnde dignoscendum, qualis, & quanta sit?

RESP. I. Suspensio est censura, quâ Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur. *v. Bon. d. 3. p. 1. Layml. 1. tr. 5. p. 3. c. 1.* Vnde resolues.

I. Solus Clericus potest suspendi.

II. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.

III. Ex genere suo, & nisi paruitas materiæ excuset, est peccatum graue, exercere actum per suspensionem prohibitum: vnde & irregularitatem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab aliis propter vtilitatem requiratur, probabiliter non peccat, cùm alij licitè requirant. Imò etsi nominatim sit denunciatus & non toleratus, alij tamen non tenentur sub mortali eum vitare, nisi censeantur cooperari actui, à quo suspensus est: vnde audire eius Missam, non erit peccatum, (saltem mortale) si non inseruias. Ita probabiliter *Auila, Henriq. Suar. Sayr.* apud *Bonac. d. 3. p. 4. num. 4.* etiam *Laym. l. c. c. 1. nu. 7.*

IV. Suspensus non toleratus inualidè absoluit; quia non habet jurisdictionem.

Resp. II. Suspensio 1. alia fertur ad certum tempus, quo elapso exspirat: alia fertur absolutè, seu indefinitè, manetque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, siue id sit ordinis, siue jurisdictionis: alia à beneficio: alia ab vtroque. 3. Suspensio ab officio, vel est à toto, vel à parte tantùm, scilicet à functione ordinis, vel jurisdictionis. Itẽ suspensio benefi-

neficij, vel est à beneficio absolutè, vel à quibusdam tantùm functionibus, eius ratione competentibus. *Laym. Bon. ll. cc.*

Resp. III. Quantitas & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ vtpote in re odiosâ, non amplius sunt extendenda, quàm propriè accepta significent. *Vnde resolues.*

I. Suspenso absolutè & in toto, prohibetur omne exercitium ratione officij proueniens, tam ordinis quàm jurisdictionis, & consequenter non potest celebrare, nec validè excommunicare, beneficia conferre; &c. Suspensus verò à parte beneficij determinatâ, v.g. ab ordine tantùm, vel jurisdictione, priuatur tantùm illius officij functionibus. Vnde Episcopus v.g. à jurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absoluere, delegare, &c. potest tamen exercere actus ordinis, vt consecrare templa, ordinare, &c. *Bon. l. c.*

II. Suspensus à certâ functione Ordinis, v.g. à Sacramentorum administratione, non est suspensus à sacrificio. Similiter suspensus ab ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram; quia non comprehenditur sub ordine. *Bon. p. 2. num. 6.*

III. Suspensus ab officio simpliciter, non intelligitur suspensus à beneficio, seu fructibus eius. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit, vt fructus percipiat. *Bon. num. 10. ex Nauar. Suar. Henriq. Fill. &c.*

IV. Suspensus ab ordine non videtur suspensus à beneficio, quia beneficium non fundatur in ordine. *Bon.* tamen dicit, indirectè suspendi à fructibus eius; quia dum non potest facere officium, non potest percipere fructus. *v. num. 5.*

V. Suspensus à beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus à recipiendis fructibus eius, non tamen ab officio, siue jurisdictionis, siue ordinis, etiam quod illi ratione ipsius beneficij competit. Vnde tenetur legere Horas, & cætera onera beneficij præstare,

licèt

licèt fructibus non fruatur: hoc enim debet sibi imputare. Non tamen priuatur commodo, quod prouenit ex anniuersariis stipendiis Missarum, nec eo, quod datur propter onus personale Clerici: quia non sunt fructus beneficij. Secùs est de distributionibus quotidianis; licèt ex his vel aliis beneficij fructibus possit ali, si aliunde sustentari nequeat. *Bon. l. c. nu. 11. Sayr. Suar. Fill. &c.*

VI. Suspensus à beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre beneficium: quia etsi hæc iura competant illi ratione beneficij, illi tamen actus non sunt beneficij præcisè vt sic, sed potiùs officij & jurisdictionis. *Ibid.*

VII. Suspensus à beneficio, vel ordine absolutè, & sine addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio vel ordine, nisi aliunde aliud constet. *Ibid. nu. 8.*

VIII. Suspensus absolutè, intelligitur ab officio & beneficio. *Laym. c. 1. nu. 2.*

IX. Suspenso Capitulo, vel Conuentu, non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa, ait *Sa, V. Suspensio*, & *Laym. l. c. ca. 2. nu. 3.*

X. Si Prælatus solo verbo dicat Sacerdoti, suspendo te, v.g. à celebratione, videtur esse simplex tantùm prohibitio, non censura: quia hæc licitè non fertur, nisi scripto. Prælatus autem non debet præsumi velle peccare, nisi aliud constet de eius intentione, aut nisi religio habeat priuilegium, absque scripto ferendi censuras. *vid. Bonac. de censuris in communi, d. 1, q. 1. p. 7.*

DVBIVM II.

Quæ sint suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absoluere?

Resp. I. Suspensiones Iuris communiores sunt sequentes.

I. Clerici ipso iure suspensi sunt; 1. Recipientes ordines sacros ab alieno, vel à proprio, in aliena dioecesi,

cesi; vel sine ætate legitimâ, aut dimissoriis, aut titulo, vel extra tempora, aut non seruatis interstitiis, vel per saltum, vel in censura, vel denique post matrimonium ratum: qui omnes suspensi sunt ab executione ordinum, nisi fecerint absque dolo: & si Ordine vtantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignũ, suspenduntur à beneficiis biennio. 4. Ordinans & ordinatus simoniacè, est suspensus ab ordinibus. 5. Parochi iungentes sponsos alterius Parochiæ sine licentia. 6. Grauantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. 7. Occupantes bona vel census Ecclesiæ, beneficij, vel alterius pij loci. 8. Sodomiam exercentes, simoniaci, prouocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram partem in cœtu virorum ac mulierum, de immaculata Conceptione B. Virginis. 10. Visitantes, si accipiant pecuniam vel munera: qui si sint Episcopi, suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ; si inferiores Episcopo, ab officio & beneficio, vsque dum restituant duplum. 11. Iudex Ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit iniuriam contra iustitiam, & conscientiam parti litiganti. *v. Bon. d. 3. p. 5.*

II. Religiosi. 1. Apostatæ recipientes ordines in apostasia. 2. Admittentes ad professionem, ante annum probationis peractum. 3. Non vtentes habitu, & vestitu, modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in Monasteria.

III. Episcopus, 1. Ordinans non subditum, suspensus est à Pontificalibus per annum; ordinans verò inuitum, suspensus est per annum à celebratione. 2. Admittens resignationes, contra formam præscriptam. 3. Intrans monasteria Monialium sine necessitate. *v. Fill. t. 17. ca. 5.*

Resp. II. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homine:

mine: quæ si sint graues, requirunt culpam mortalem, v.g. vt quis suspendatur ab omnibus actibus sui officij, vel fructibus vnius anni. Potest tamen aliquis ob peccatum veniale priuari vno actu, v.g. eligendi.

Resp. III. Habens Episcopalem auctoritatem potest absoluere à suspensione non reseruatâ; & communiter religiosi ex priuilegiis possunt absoluere ab omni suspensione in foro conscientiæ: & Episcopus potest absoluere ab omni suspensione iuris, si Sedi Apostolicæ specialiter reseruata non sit. *Laym. ca. 4. num. 2.* ex *Nauar. Suar. &c.* Imò etiam ab hac, si proueniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentiosum. *Bonac. d. 3. p. vlt.* ex *Trident. sess. 24. ca. 6.*

DVBIVM III.

Quid sit depositio & degradatio; à quo, & ob quam causam fieri possit?

Subiici solent Suspensioni Depositio & Degradatio (etsi censuræ non sint, vt dictum est *ca. 1.*) ob similitudinem, quam habent cum suspensione, cùm vtraque sit ab Ecclesiastico ordine, aut beneficio. Differunt autem à suspensione, quòd illæ auferant ipsum ius radicale, & titulum beneficij, idque in perpetuum: suspensio non item. Porrò depositio genericè accepta, alia est Verbalis, quæ absolutè depositio dicitur: alia Realis, quæ dici solet degradatio.

Resp. I. Degradatio est priuatio executionis officiorum, & beneficiorum simpliciter & in toto, & absque spe restitutionis, factâ cum certa solemnitate, & priuatione priuilegij Clericalis, tam Canonis, quàm fori, ita vt seculari curiæ subdatur.

Dixi, *Executionis:* quia ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris, & ad Horas, nisi has fortè pœna, ad quam damnatur, v.g. triremes, vel aliud impediat.

Resp.

Resp. II. Depositio verbalis est similis priuatio, sed sine solemnitate dicta, & relicto vtroque priuilegio, Canonis & fori.

Resp. III. Clerici possunt degradari à suo Episcopo, sed non ab inferioribus illo: deponi tamen possunt ab eodem per Vicarium.

Resp. IV. Depositio fieri potest in casibus iure expressis, & delictis: non tamen nisi grauioribus, arbitrio iudicis. Vbi notat *Laym.* crimen debere esse enorme, id est, vnum ex maximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantùm grauissimis, quales sunt v.g. crimen hæresis manifestum, falsatio literarum Apostolicarum. Sodomia frequentata, grauis calumnia proprio Episcopo irrogata. *vid. Lay. hic ca. 5.* & *Fill. t. 18. ca. 8.*

CAPVT IV.

De Interdicto.

DVBIVM I.

Quid sit & quotuplex?

RESP. I. Est censura Ecclesiastica, prohibens diuinorum officiorum, sacramentorum aliquorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ vsum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem priuat, quatenus est communicatio cum fidelibus: suspensio verò propriè non illum vsum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit. *v. Laym. l. 1. t. 5. p. 4. ca. 1. Bon. d. 5. p. 1.*

Resp. II. Interdictum diuiditur 1. In Locale, quod immediatè locum afficit; & in Personale; quod immediatè afficit personas; & Mixtum, quod immediatè afficit locum, & eius incolas. Differt autem Locale à Personali, quòd in illo participatio sacrorum officiorum tum indigenis, tum alienigenis, non absolutè, sed in loco tantùm interdicto; in hoc verò certis personis aut communitati prohibeatur absolutè, & in omni

omni loco. 2. Interdictum tam locale, quàm personale, subdiuiditur in Generale, & Particulare. Generale est, quo locus generalis, v.g. ciuitas, prouincia; vel quo communitas v.g. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus aut persona particularis, aut particulares interdicuntur. *Vnde resolues.*

I. Interdictâ ciuitate interdicuntur etiam suburbia, & interdictâ parochiâ, etiam sacellum, vel cœmeterium contiguum: quia accessorium sequitur naturam principalis.

II. Interdicto populo non interdicuntur ij, qui non sunt pars populi, vt studiosi, Clerici, peregrini, &c. Nec interdicto Clero, interdicuntur religiosi; quia in fauorabilibus tantùm nomine Clerici comprehenduntur.

III. Si dicatur ciues, v.g. Colonienses, sunt interdicti, ij nusquam possunt interesse diuinis, (nisi tamen desinant esse istic ciues, nec causam dederint interdicto) contrà verò, si ciuitas interdicto subiiciatur, licet ciuibus aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, aliò ire, & istic diuinis interesse.

DVBIVM II.

Qui sint effectus Interdicti?

Resp. Sunt sequentes. 1. Prohibitio diuinorum officiorum. Vnde etiam interdicti, ob alienam culpam, non possunt interesse sacro. Clerici tamen & religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt ac debent vt antè, Missas, diuinaque officia celebrare; sed ianuis clausis, non pulsatis campanis, (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicuius) submissâ voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen, vt in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per octauam Corporis Christi, diuina officia cantentur solemniter, admissis etiam interdictis, modò qui causam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium.

torium, vel communionem. 2. Prohibitio administrationis sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentiâ: quæ omnibus permittuntur, ijs exceptis, qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio, consilio vel fauore. Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine & campanâ. Nec improbabile est, interdictis licere contrahere Matrimonium, vt *Sanch. Côn.* & *Laym.* docent, contra *Suar.* quia hoc Sacramentum secundùm substantiam non ab Ecclesia, sed ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulturæ Ecclesiasticæ, etiam respectu infantium & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in Interdicto locali, si nominatim interdicti non sunt, nec interdictum violarunt, possunt cum silentio sepeliri. *Laym. ca. 2. nu. 3.* 4. Clerici violantes interdictum, peccant mortaliter; sicut etiam religiosi vtriusque sexûs: qui insuper excommunicantur de facto. Laici verò peccant quidem grauiter, si contra interdictum personale recipiant sacramenta: si verò tantùm violent locale, v.g. audiendo diuina officia, probabilius est, tantùm esse veniale, dummodò ipsi personaliter interdicti non sint. *Laym. ca. 3.* ex *Sylu. Soto, Auila, &c.*

DVBIVM III.

Quis censuram Interdicti ferre, & quis tollere possit?

Resp. I. Interdicere possunt ijdem, qui excommunicare & suspendere. Et quidem vt determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis: vt autem feratur Interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde graue, cum contumacia commissum à capite, vel præcipuis membris, licèt reliqui culpâ vacent.

Resp. II. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ iure communi sunt imposita, nec reseruata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente jurisdi-

ctio-

ctionem in communitatem interdictam; non tamen à Religiosis priuilegiatis; quia locus & communitas foro pœnitentiæ non subiiciuntur.

Resp. III. Ab Interdicto iuris personali particulari, si reseruatum non est, quiuis approbatus potest absoluere. Denique per priuilegium absoluendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis.

CAPVT V.

De Irregularitate.

ETsi Irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur: quapropter & hic subiungo.

DVBIVM I.

Quid & quotuplex sit Irregularitas?

Resp. I. Est impedimentum Canonicum, susceptionem ordinum sacrorum, & susceptorum vsum, impediens. Vnde sequitur, non esse censuram, sed quasi inhabilitatem: etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ, propriè tamen pœna non est. *Laym. l. 1. t. 5. p. 5. ca. 1. Bon. d. 7. q. 1. p. 1.*

Resp. II. Diuiditur 1. in eam, quæ est ex delicto; & quæ est ex defectu. 2. in Totalem, seu propriè dictam, quæ omni ordine suscipiendo, & suscepti exercitio priuat, v.g. homicidium, bigamia: & in Partialem, quæ aliquo tantùm ordinis ministerio priuat, vel solo ascensu ad ordinem superiorem; v.g. oculis vel palmâ Sacerdos carens, inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas; & Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest.

DVBIVM II.

Quinam effectus Irregularitatis?

Resp. Sunt sequentes. 1. Inhabilitare ad ordines suscipiendos, etiam primam tonsuram, & impedire exercitium ordinum susceptorum. Vnde Sacerdos irregularis, etsi validè, illicitè tamen absoluit. *Bonac. l.c. num. 4. & p. 4.* 2. Quòd collatio beneficij, ad cuius functiones inhabilis est, facta Irregulari, inualida sit, secundùm sententiam communiorem & tutiorem: etsi non improbabiliter quidam dicant, eam non ipso facto irritam esse, sed meritò irritandam. *Laym. l.c. ca. 1. num. 2. & 3. Sylu. &c. Bon. p. 4.* Secundùm quam sententiam probabilem resolues.

I. Is qui beneficium impetrauit in irregularitate, potest, obtentâ huius dispensatione, illud in foro conscientiæ licitè retinere, sine noua collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficij. Item si postea beneficio priuetur, non tenetur fructus restituere.

II. Grauiter peccat, qui in irregularitate exercet actum ordinis, aut suscipit, licèt ordines ei collati sint validi.

DVBIVM III.

Quomodo incurratur & tollatur Irregularitas?

Resp. I. Cùm ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi in iure expressè habeatur. (*Cap. Is qui de sent. excom. in 6.*) Vnde in dubio siue facti siue iuris, tenere potes, quòd non sis irregularis: quia melior est conditio possidentis. *Bonac. q. 1. p. 5.* ex *Suar. Fill. &c.* Excipe tamen, si dubites de homicidio saltem iniusto à te commisso, vt patet ex *Cap. Significasti*, & ex *C. ad audientiam, 2. de homicidio. v. Bon. l. c.*

Resp. II. Vt incurratur Irregularitas ex delicto, requiritur

quiritur actus externus consummatus & mortalis, vt habet communis contra *Caiet.* Ratio, quia est grauis pœna, & difficulter relaxatur.

Resp. III. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hâc vel simili formâ. *Dispenso tecum in irregularitate, quam, vel quas, ob hanc* vel *illam causam, incurristi.* Et si quidem dispensans intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit: sin minùs, eam tantùm tollit, quam potest, & vult. Etsi verò hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex iure tamen nouo *Tridentini*, vbi est receptum, potest Episcopus dispensare in Irregularitatibus, prouenientibus ex delicto, & non deducto ad forum contentiosum; nisi tamen sit homicidium, directè & in se volitum. *Bonac. q. 5. p. 1. nu. 3.* ex *Trid. sess. 24. cap. 6. Suar. Sanch. Fill. &c. Laym. cap. 9. num. 4.*

Præterea Irregularitas ex defectu natalium, tolli etiam potest per professionem in religione approbatâ; sed quoad ordines tantùm, non quoad Prælaturas. *ca. 1. de filijs Presbyterorum. Bonac. part. 2. Laym. ca. 9. num. 6. Suar. Sanch. Less.* contra *Villalob.* qui apud *Dian. p. 4. t. 2. R. 65.* dicit, tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius Ordinis, vt Prioratus, Præposituras, Rectoratus, & cætera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse cum ijs dispensare, in Capitulo tamen Generali vel Prouinciali, notat *Dian. l. c.* ex *Barbos.* Vnde resolues.

I. Solus Papa, & qui ab eo accepit priuilegium, potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

II. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale priuilegium à Papa.

DVBIVM IV.

Quæ sint Irregularitates ex delicto?

Resp. Prima est, ob iteratum Baptismum seriò & scienter: estque irregularis tam rebaptizans, quàm rebaptizatus; etsi in rebaptizante irregularitas tantùm sit partialis, ne Clericus ad altiorem ordinem possit ascendere, neque incurratur si rebaptizatio sit occulta. *Couar. Tolet. M. Leo p. 3. f. 358. v. Bonac. d. 7. q. 3. p. 3. Laym. l. 1. t. 5 p. 5. ca. 2.*

Secunda, ex violatione censuræ, v.g. si eâ innodatus actum aliquem ordinis solemniter exerceat, nisi inuincibilis ignorantia excuset. *Laym. ca. 3.*

Tertia, ob peccatum, quo Clericus seriò & scienter actum ordinis sacri, quem non habet, solemniter exercet. *Bon. l. c. p. 6. Laym. l. c. ca. 3.*

Quarta, ob delictum, quo quis malè suscepit ordines, v.g. in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente jurisdictionem, vel per saltum, (licèt hunc suspensum tantùm esse, quamdiu non ministrat in ordine per saltum suscepto, satis probabiliter doceat *Auila, Nauar. Bon.*) vel ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis, vel furtiuè, (Episcopo nesciente, nec approbante) & non examinatus. *v. Bon. d. 7. q. 3. p. 4.*

Quinta, propter enormia crimina, si sint notoria & publica, v.g. quæ à iure habent annexam infamiam, vt adulterium, raptus, incestus, periurium in iudicio.

Sexta oritur ex iniusta mutilatione vel homicidio, etiam indirectè tantùm voluntario, extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum, siue in bello iniusto, siue extra illud, iniustè concurrunt, consulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando à corpore separatur membrum aliquod principale, id est, pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, v.g. pes, manus, oculus, auris, &c. *M. Leo*

in praxi

in praxi p.3.f.347. ex *Couar. Nau de Cens. nu.* 206. *vid. Bon. p.*8. Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem, vngues, dentes, barbam, capillos, labia, nasum, auriculam, (id est, cartilaginem, quæ tantùm deseruit ad ornatum & tutelam auris:) quia non sunt propriè membra; v. g. digitus est pars tantùm & officium membri. *Auila* & *alij* 8. cum *Dia p.* 4. *t.* 4. *R.* 26. Item *M. Leo l. c.* ex *Glossa ca. vlt. de hom. in* 6. *& L. quæritur herm.* 10. *l. Non sunt.* 14. § *Partus. ff. de statu hom.*

II. Nec fit irregularis, qui excæcauit hominem solo visu priuando, non autem oculum extrahendo: nec qui debilitat tantùm membrum, & non abscindit; quia non est mutilatio. *Dian. p* 4. *t.* 4. *R.* 26. ex *Megal. &c.*

III. Quando plures (non ex consilio, sed in rixa) vnum percutiunt, & vnus lethale vulnus infligit, ex quo moritur; si constet quis hoc fecerit, hunc solum fieri irregularem docet *Sayr.* & *alij* 5. cum *Dian. p.* 2. *t.* 15. *R.* 18. contra *Auilam, Suar. &c.*

IV. Qui infirmo bonâ fide dat aliquid, v.g. cibum vel potum; vel eum mouet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors vel eius acceleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi interuenerit lata culpa. *Auila, Fill.* & *alij* 4. cum *Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 117. vbi ex *Bonac. &c.* notat, Sacerdotibus & Religiosis circa moribundos licere eadem quæ laicis.

V. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis etsi amicus occidat alium. *Auila, Henriq. &c.* cum *Dian. p.* 4. *t.* 2. *R.* 17. Limitat autem *Prapos.* nisi suâ præsentiâ animauerit ad occidendum.

VI. In bello iniusto si vel vnus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliquâ ratione sit cooperatus. *Bon q.* 4. *part.* 4. *nu.* 3.

VII. Irregularis fit, qui procurat abortum fœtûs animati animâ rationali; secùs, si animatus non sit. *C. Maiores, 32. q. 2. Bonac. l. c. p. 8. nu. 27. Còn. &c.*

VIII. Qui dans operam rei licitæ (imò secundùm multos, etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est, non fit irregularis, ob defectum voluntarij: secùs tamen, si dictam diligentiam omisit, omissione mortali. *Bonac. q. 4. p. 7. Less. l. 2. ca. 9. dub. 15. &c.* Alij tamen dicunt, quòd dans operam rei illicitæ, ex quauis culpa etiam leuissima, incurrat hanc irregularitatem. *Panorm. Couar. M. Leo p. 3. f. 354.*

IX. Qui alterum mutilat vel occidit, ad necessariam sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem: quia hîc nulla est culpa, ergo nec pœna. *M. Leo p. 3. f. 349.*

DVBIVM V.

Quæ Irregularitates ex defectu?

Resp. *Prima* est ex defectu animæ. Ex quo irregulares sunt. 1. Amentes, phrenetici, arreptitij & epileptici: qui tamen si ordinati sunt, & intra annum eo morbo non laborarunt, præsumuntur liberati, & permittuntur ad Ordinum exercitium. Si verò laborent raro, & quidem sine clamore & spumâ, permittuntur celebrare cum coadiutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium. *M. Leo p. 372. ex C. Illud, 7. q. 1. & Glossa ibid.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti, seu recenter conuersi, vsque dum iudicio Episcopi sufficienter instructi sunt.

Secunda ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium ordinis, vt si sit cœcus, surdus, claudus, ita vt sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si careat manu, pollice, indice, oculo, (non tamen si vngulâ pollicis, vel indicis, vel oculo dextero tantùm) si verò sinistro seu Canonico, aut eius vi vi-

vi visiuâ careat, indiget dispensatione: quod tamen negat *Valentia, Henriq. Sayrus*, si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, vt si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cùm magna deformitate: in dubio verò, an deformitas sit sufficiens, Episcopi est iudicare; saltem in Clericis: nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum contra *Barbos. &c.* docet *Suar. & alij* 5. cum *Dian. p. 4. t. 1. R. 73.* licèt concedant Episcopum posse reiicere arbitrium Prælati: hunc autem si gaudeat authoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, vt scandalum generet. *Ibid.* ex *Rodriq. & alijs 4. v. Bon. Laym. M. Leo. p. 3. f.* 570. Vnde resolues.

I. Non videtur irregularis, 1. Qui habet 6. digitos, vel aliquos coniunctos, si non fit magna deformitas, & ordinem exercere possit. 2. Qui habet in oculo maculam, visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret vngulâ pollicis, si possit hostiam eleuare & frangere. 4. Qui per vim aut infirmitatem factus est Eunuchus.

II. Irregularis est hermaphroditus, quia est monstrosus. 2. Gigas, pigmæus, æthiops: non tamen inter suos, sed alienos, vbi disparitas ludibrio est.

Tertia ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi, eò quòd ratione originis reputentur viles. Tales autem communi iure legitimantur, 1. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modò hi tempore conceptionis potuerint validè contrahere. 2. Per professionem religiosam quamuis ad dignitates etiam in religione, v. g. Abbatiam, Prioratum, &c. promoueri non possint, sine dispensatione, *v. suprà d.* 3. 3. Per dispensationem Pontificiam. Principes verò seculares non possunt legitimare, nisi tantùm in ordine ad officia secularia & hæreditates. Porrò cùm dubium est an quis sit le-

gitimus, non censeri irregularem, contra *Vasq.* & *alios* 5. vult *Dian.p.4.t.2.R.59.* ex *Auila*: eò quòd quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine vitæ, nisi rationibus conuincat, vel pater etiam asserat. *Ib.ex communi.*

Quarta est ex defectu ætatis, de quo v. in Sacramento Ordinis.

Quinta ex defectu Sacramenti, siue significationis matrimonij, ratione bigamiæ, eò quod bigamus non perfectè repræsentet vnionem Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem suam diuisit in plures vxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secutâ copulâ; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus; sed matrimonium verum, vel præsumptum, cum duabus, & consummatum. Dixi, *vel præsumptum*: quia licèt quandoque secundum matrimonium sit nullum, iuris tamen fictione & interpretatione, præsumitur bigamia, licèt impropriè dicta. Vnde sequitur, irregulares fieri sequentibus casibus.

I. Qui viuente, vel mortuâ primâ vxore cognitâ, secundam cognoscit, etsi matrimonium sit inualidum.

II. Qui viduam non virginem ducit, & cognoscit.

III. Qui ducit vxorem priùs ab alia corruptam, etiam per fornicationem, & cognoscit; non tamen si ipse eam antè corrupit: quia tunc non est diuisio carnis in plures.

IV. Qui propriam vxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit; quia ipsa iam diuisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuit, vel vir corruptam, aut viduam esse ignorauerit: quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

V. Qui

V. Qui post solemne votum castitatis de facto matrimonium contrahit, & consummat, etiam cum virgine: quia interpretatione iuris censetur duo matrimonia contraxisse, vnum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quòd inualidè contrahat; quia quantum est in ipso, effectus à parte rei ponitur.

Sexta oritur ex infamia, siue iuris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ nascitur) siue facti, modò crimen publicum sit: ex occulto enim non oritur, si homicidium, & censuræ violationem excipias, vt docet *Nauar. Côn. Laym.* contra *Sylu.* & *Suar.* qui ex occulto etiam oriri putant, modò infamiam ipso iure connexam habeat. Porrò infamia ob crimen notorium, vel per sententiam iudicis contracta, non tollitur; nisi per dispensationem Principis, cuius authoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine, & digno depositione, tollitur per publicam & constantem vitæ emendationem.

Septima oritur ex defectu libertatis. Vnde irregulares sunt, 1. Omnes serui propriè dicti (& secundùm *Laym. l.* 1. *t.* 1. *cap.* 8. etiam originarij, donec consequantur plenam libertatem. 2. Coniugati, nisi vxores consentiant, & castitatem voueant. 3. Curiales, id est, curiæ sæculari obligati, facto iuramento vel stipendio, vt iudices, aduocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ pro illis officiis, vt quidam Clerici in aulis Principum, in causis ciuilibus, non tamen criminalibus, occupati; vel nisi consuetudo, sciente Papâ, id permittat. 4. Milites saltem quamdiu iuramento tenentur; item thesaurarij, & depositarij publici, & qui rempub. administrant. Item apparitores, & similes, qui sæua, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt. *M. Leop.* 3. *f.* 369.

Octaua ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello iusto, vel iudicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui vtpote lenissimus, neminem vnquam læsit. Ad hanc autem requiritur, vt occisio aut mutilatio de facto sequatur. Vnde non sufficit voluntas, nec vulneratio grauis. *Bonac. d. 7. q. 4. Tann. d. 6. q. 10. dub. 11.* Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam, honoris, vitæ, castitatis, &c. vel etiam proximi: quia in iure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello iusto, vel iudicio. *Tann. l. c.*

II. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propriâ manu; non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello iusto. (secùs tamen, si ad occidendum hunc vel illum in particulari) Idem est de Duce exercitûs, tubicine, &c. *Bon. p. 4.*

III. In iudicio iusto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur actiuè, & efficaciter, & proximè, per actionem ex natura sua ad id ordinatam. Dicitur I. *Cooperantur*, vt Iudex ferens sententiam, Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, &c. Dicitur II. *Actiuè*, id est ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui se tantùm habet passiuè; & ex parte eius, qui occiditur, vt Confessarius hortans ad fatendam veritatem, vel acquiescendum sententiæ iustæ, quam non potest differre nisi appellatione iniustâ. *Cornel. & Dian. p. 4. t. 2. R. 99.* Dicitur III. *Efficaciter*, quia adiuuans, v. g. ferens ligna, vt comburatur antè iam suffocatus, non fit irregularis; nec assistens supplicio, si suâ præsentiâ in illud non influat. Dicitur IV. *Proximè*: quia qui remotè tantùm cooperantur, non fiunt

fiunt irregulares, vt qui gladios faciunt, aut vendunt; item legiſlator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos eſſe malefactores, Confeſſarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, ſi reſpondeat, iudicem ſine acceptione perſonarum fungi debere ſuo munere; quia hi omnes ſunt tantùm cauſa remota. Eſſent autem proxima, ideoque irregulares, ſi quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicuius ſequeretur, aut etiam accelleraretur, v.g. ſi quis efficaciter vrgeret reum, vt ſcalam aſcenderet, vel ad hoc illum iuuaret, vel ſi iudici in particulari reſponderet, hunc eſſe plectendum. Poſſunt tamen ſubinde etiam proximè cooperantes excuſari ab irregularitate, v.g. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum ſemiplena tantùm aduertentia, v.g. ſi dicat Confeſſarius, properemus, aut inſtiget iumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio ſit valde exigua, vt ſi iubeat reum adhuc vnum gradum aſcendere: quia minimum reputatur pro nihilo. *Auila & Henriq.* apud *Bonac. q. 4. p. 1. num. 9.* Item *Suar. Regin. Laym. &c.* contra *Vaſq. Turria. Hurt. Bauny, &c.* qui cenſent ex homicidio neminem fieri irregularem, niſi concurrat vt publicus miniſter juſtitiæ, ſiue ad cauſæ probationem, ſiue executionem; vel vt priuatus iniuſtè & cum peccato. Quam ſententiam probabilem cenſet *Dian. p. 3. t. 4. R. 79. & in addit. R. 15. & p. 8. t. 7. R. 61.* Hinc negant fieri irregularem 1. Confeſſarium, vel alium quemcunque, qui furem hortatur vt ſcalam aſcendat, caput ſupponat ad ictum excipiendum. 2. Eum qui carnifici dicit, vt aliquid aptet, quo citiùs extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad ſupplicium ducitur, ſuggerit viam breuiorem. 4. Qui vendit vel commodat ſcalam, funes, enſes, & cætera inſtrumenta; etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus à Iudice, an teneatur reum con-

condemnare, respondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti suspensum iam esse mortuum, significauit adhuc viuere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur V. *Per actionem ex naturâ suâ, &c.* id est, quæ per se sit causa talis effectûs: quia effectus per accidens, non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis, dicens carnifici; nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci: nec Iudices Ecclesiastici, degradatum tradentes brachio seculari: nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali, modò expressè protestentur, se non intendere, vt puniatur pœnâ sanguinis, sed tantùm vt sibi vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi aut aliis imminentia. *v. Bon. q. 4. Tan. l. c. &c.*

Soli Deo Gloria.

IN-

INDEX RERUM,

quæ hoc libro continentur.

A.

Auus

 ma-

F

Quæ-

Inno-

L.

Literas

M.

Parocho

N.

O.

Obsides

P.

S.

Sepul-

T.

Testi-

V.

FINIS.

Ad Maiorem Dei Gloriam.